

מִסְכַּת אָבוֹת

עִם פְּרוּשׁ

לֵב אָבוֹת

חדושים וביאורים, ציצים ופרחים, על
פי פרד"ס נאמרים,
בדרך נוראה ונפלאה על פי סדר
העבודה, להאיר על נפשו אור וזיו
וחיות אלקות, לקים תמיד מצות עשה
של יחוד הבורא יתברך שמו, ולהיות
דבוק בחי החיים.

בנוי ומיסד על פי דברי רבנו
הקדוש והנורא, אור הגנוז והצפון
בוצינא קדישא עלאה,
אדוננו מורנו ורבנו
רבי נחמן מברסלב, זכותו יגן
עלינו
ועל פי דברי תלמידו, מורנו הקדוש אור
נפלא, אשר כל ריו לא אנים ליה,
רבי נתן מברסלב, זכותו יגן
עלינו,
ומשלב בפסוקי תורה נביאים, כתובים
ומאמרי חכמינו הקדושים מגמרא
ומדרשים וזהר הקדוש.

הובא לדפוס על ידי קרן
"והאמת והשלום אהבו"
חסידי ברסלב עיר הקדש ירושלים
תובב"א

את ספרי רבי נחמן מברסלב זי"ע ותלמידיו הקדושים בולל
ספרי מוהרא"ש, "הצדיק מיבנאל" ניתן להשיג במקומות
הבאים:

**הפצה ראשית - קרן "והאמת והשלוש אהבו"
חדש!!! אפשרות משלוחים לכל רחבי הארץ והעולם**
055-678-3366

בני ברק: 054-847-1400

פרדס ב"ז: 058-320-4865

אלעד: 055-678-3366

אשקלון: 054-743-4456

נתיבות: 052-735-4403

אשדוד: 052-761-8316

קרית גת: 054-848-2279

רמת השרון: 058-691-3314

שדרות: 055-938-5500

בית-אל: 052-786-5978

מזפפה יריחו: 052-786-5978

יד בנימין (מחוז דרום): 050-868-4153

מגדל העמק: 058-477-9804

שבי שומרון: 052-956-7899

**מי שמעוניין להפיץ ספרי
ברסלב ונפרסם את פרטיו
בספרים הבאים
יער אתנו קשר
בפלאפון:
055-678-3366**

יבנאל:

(אפשרות למשלוחים לכל רחבי הארץ)

חנות נצני הקודש: 054-228-7882

קרן גר להצדיק: 058-588-8148

ירושלים:

סנהדריה / פסנת זאב / רמת שלמה / בר
אילן:

053-4158646

גבעת שאול: 058-691-3315

צמת בר אילן חנות "ספר הספרים"

הר נוף: 058-326-0155

רמות: 054-586-3486

מאה שערים: 055-678-3366

חנות ברסלב מתחת ל"שול"

חנות עין יעקב

תל אביב: 053-311-1711

פתח תקוה: 055-678-3366

ביתר עלית:

גבעה א': 052-766-7226

גבעה ב': 053-316-8148

הַקְדָּמָה

הַחֲכָם מִכָּל הָאָדָם אָמַר (משלי ד, יג): "הַחֲזֹק בַּמוֹסֵר אֶל תִּרְף, נִצְרָה כִּי הִיא חַיִּיד", וְלִכֵּן עָקַר שְׁלֵמוֹת בַּר יִשְׂרָאֵל הוּא לְתַלְתֵּן אֶת מִדּוֹתָיו, וְזֶה זֹכִים — עַל-יְדֵי שְׁלוֹמֵי־דִים מוֹסֵר. וְכֵן פָּתַב רַבִּי חַיִּים וִיטָאֵל (שַׁעַר הַקְּדוּשָׁה פָּרָק א'): עֲנִיֵּן הַמִּדּוֹת הַרְעוֹת קָשׁוֹת מִן הָעִבְרוֹת עֲצָמָן, כִּי לְהִיּוֹתָם עֲקָרִים וִיסוּדוֹת לֹא נִמְנוּ בְּכֹלל תַּרְי"ג הַמְצוּוֹת, וְנִמְצָא, כִּי יוֹתֵר צָרִיךְ לְהִזְהֵר מִמִּדּוֹת הַרְעוֹת יוֹתֵר מִן קִיּוֹם הַמְצוּוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֵׂה. וְאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מִוִּתְרֵי, חֶלֶק ב', סִימָן ז'), שְׁאָדָם שְׁאִינוּ דְבוּק בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, הָרִי הוּא כְּמוֹ חֲזֵה טוֹרְפֵת שְׁאִינָה יוֹדַעַת מַעֲצוֹר, כֵּן אָדָם בְּלֹא מִדּוֹת הוּא דוֹמָה לְחֲזֵה.

וְלִכֵּן הוּא דְבַר גְּדוֹל לְלַמֵּד בְּכָל יוֹם מוֹסֵר, וְאִיזָה מוֹסֵר עוֹד טוֹב יוֹתֵר לְלַמֵּד מִמוֹסֵרֵי הַתְּנָאִים הַקְּדוּשִׁים, אָבוֹת הָעוֹלָם מַעֲמִידֵי הָעוֹלָם, שְׁפָל הַתּוֹרָה שְׁבַע-לִפָּה פְּלוּלָה בָּהֶם, וְלִכֵּן אֲשַׁרֵּי מִי שְׁקוֹבַע עֲצָמוֹ לְלַמֵּד בְּכָל יוֹם פָּרָק מִפְּרָקֵי אָבוֹת הָעוֹלָם, בְּאִפְּן שְׂיַדַע הַדְּרָךְ לִילֵךְ בָּהֶם, וְיִמְשֹׁךְ לְכַבּוֹ אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ. וְכַתֵּב הַרְמַב"ם (בְּפֵרוּשׁ הַמְשָׁנִיּוֹת), כִּי יָקָר בְּעֵינֵי לְלַמֵּד עָקַר מַעֲקַר הַדַּת וְהָאֱמוּנָה יוֹתֵר מִכָּל אֲשֶׁר אֶלְמַדְהוּ, וְנִקְרָאת מַסְכַּת זֹו בְּסִפְרֵיהֶם שֶׁל רֵאשׁוֹנִים 'מִשְׁנַת חֲסִידִים'. וְלִכֵּן כָּל מִי שְׁמַרְבָּה לְחֹזֵר וְלְלַמֵּד מַסְכַּת זֹו, יַעֲלֶה בְּמַעֲלוֹת הַחֲסִידוֹת וְהִירָאָה בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְעַל זֶה אָמְרוּ חַכְמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּבֵא קָמָא ל'): הֵאֵי מָאֵן דְּבַעֲי לְמַהְוֵי חֲסִידָא לְקַיָּים מְלֵי דְאָבוֹת.

וְיַעֲזֵן שְׁזָה לִי יוֹתֵר מֵאֲרַבְעִים שָׁנָה, שְׁבַכָּל בְּקָר אַחַר אֲמִירַת בְּרַכַּת הַתּוֹרָה, אֲנִי שׁוֹנָה פָּרָק מִמִּשְׁנַת חֲסִידִים, וּבְכָל פַּעַם נִתְחַדַּשׁ לִי אִיזָה רַעִיוֹן אוֹ מַחֲשָׁבָה עַל-פִּי דְבַרֵי רַבֵּנוּ הַקְּדוּשׁ, אוֹר הָאוֹרוֹת, צַח הַצַּחֲצָחוֹת רַבִּי נַחֲמָן מִבְּרֶסְלָב זי"ע, אֲשֶׁר אוֹר תּוֹרָתוֹ מְגִין לָנוּ, וּבְפֵרוּשׁ אָמַר (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָן רֵא), שְׁעַל-יְדֵי כָּל תּוֹרָה וּמֵאָמַר שְׁאוֹמֵר, יְכוּלִין לִילֵךְ וְלַעֲבֹר בּוֹ כָּל תּוֹרָה נְבִיאִים וְכַתוּבִים וְתּוֹרָה שְׁבַע-לִפָּה. וְלִכֵּן בַּעַת לְמוֹדֵי, רַשְׁמֵתִי לִי כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, וְכַדִּי לְקַיָּים (מְשָׁלִי ג, כז): "אַל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעֲלֵיו", אֲמַרְתִּי לְהַדְּפִיסוֹ וְלַחֲלָקָם בְּיַעֲקֹב וְלַהֲפִיצָם בְּיִשְׂרָאֵל, וְיִתֵּן הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׁאֲזַכֶּה לְהִיּוֹת מִמְּזֵבֵי הַרַבִּים, שְׁהִזְכוּת תַּעֲמֹד לִי לְנִצְחָה.

טַעַם שְׁנֵקֵרְאֵת מִסֵּכֶת 'אָבוֹת'

הַחֲכָם מִכָּל הָאָדָם אָמַר (משלי א, ח) : "שִׁמְעֵ בְּנֵי מוֹסֵר
אָבִיךָ", שְׁדַרְךָ הָאֵב לְיִסֵּר אֶת בְּנוֹ, וְלֹהֲשִׁיבוֹ אֶל דְּרֹךְ
הַמִּלָּה, שִׁילֶךְ בְּדַרְךָ הַיְשָׁרָה. וַיַּעַן שֹׁפֵל הַמִּסֵּכֶת הַזֶּה,
הַתְּנָאִים הַקְּדוֹשִׁים, שֶׁהֵם אָבוֹת הָעוֹלָם, מִיִּסְרִים
אוֹתָנוּ לִילֶךְ בְּדַרְךָ מִלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְלִהְתַּנְהֵג כְּמוֹ
שֶׁאָבִינוּ שֶׁבַשְׁמַיִם רוֹצֵה, וְלִכְךָ נִקְרְאֵת מִסֵּכֶת זוֹ
"אָבוֹת", שֶׁהָאֵב מִיִּסֵּר אֶת בְּנוֹ לִילֶךְ בְּדַרְךָ הַיְשָׁרָה,
וְאֲשֶׁרִי מִי שֶׁמִּטָּה אֶזֶן קְשָׁבֶת אֵלֵיהֶם, וּמֵתֵמִיד בְּכָל
יוֹם בְּמוֹסְרֵי הָאָבוֹת, שֶׁהֵם הַתְּנָאִים הַקְּדוֹשִׁים, שֶׁהֵם
מִזְכִּיחִים וּמְיִסְרִים אוֹתָנוּ לִילֶךְ בְּדַרְךָ הַמִּלָּה, מִלְכּוֹ
שֶׁל עוֹלָם, וּמִי שֶׁיִּקְבֹּעַ לְעַצְמוֹ קְבִיעוֹת לְלַמֵּד מוֹסְרֵי
הַתְּנָאִים הַקְּדוֹשִׁים, כְּבָר לֹא יִצְטָרֵךְ שׁוּם סֵפֶר
מוֹסֵר, וְלִכֵּן אֲשֶׁרִי מִי שִׁיתֵּמִיד בָּהֶם תִּמְיֵד.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. אפילו אלו שנחמייבו מיתה צדית דין מפני רשעתן, יש להם חלק לעולם הבא, ועולם הבא האמור כאן הוא העולם הנצח אחר תחיית המתים שעתידים לחיות ולעמוד בגופן וצנפסס חיים נכחיים כחמה וכלבנה וכוכבים כדמייתי בגמרא זהאי פרקא מתים שעתידים לחיות אין חוזרין לעפרן, והעולם הנצח אין בו לא אכילה ולא שתייה, ואף על

פי שיש בו גוף וגויה, אלא לדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה, ומפני שאין כל ישראל שוין בו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קמני יש להם חלק.

אשר יורשים גם את העולם הזה, פי עולמם רואים בתייהם; פי באמת אמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן קיט), אשר אין שום מציאות של עולם הזה כלל, כפי פגעי ומקרי הזמן, מה שעובר על כל אחד צרות ויסורים ומרירות ומכאובים, כל אחד כפי בחינתו, אבל אלו הצדיקים שזורקים את כל הבלי עולם הזה אחרי גוים, ובורחים עוד בתייהם בעודם בגופם הגשמי אליו יתברך, הם עוד זוכים כבוד בהיותם בעולם הזה הגשמי והחמרי להרגיש שעשוע עולם הבא, פי הם דבקים באמת בו יתברך, ואינם מסתפלים כלל על כל הבלי העולם הזה. וזה מה שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן ב'): על-ידי למווד הלכה, ובפרט מי שזוכה לחדש בהם, הוא זוכה לשעשוע עולם הבא עוד בזה העולם, פי הרי ההלכות הן רצונותיו יתברך, שהוא יתברך רצה שגלה בדרך זו, ולכן אמרו חכמינו הקדושים (נדה עג): כל השונה הלכות בכל יום, מבטח לו שהוא בן עולם הבא, שגאמר (חבוק ג, ו): "הליכות עולם", אל תקרי הליכות אלא הלכות, פי הוא הולך בדרךיו יתברך אשר הן ההלכות, ועל-ידי-זה שאדם זוכה לקיים את רצונו יתברך עוד בעולם הזה, ושמח עמהם, זה סימן שזכה כבוד בעולם הזה הגשמי והחמרי להגיע לשעשוע עולם הבא. ולכן כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, פי כל אחד כפי מעשיו ויגיעתו וטרחתו בעבודת השם יתברך, יזכה לחלקו בעולם הבא, מה שאין פן הצדיקים שזורקים אחר גוים כל תאוות העולם הזה, והם בורחים עוד בעולם הזה אליו יתברך, ושמחים במצוותיו יתברך, על-ידי-זה הם נכנסים בשמחותיו יתברך, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן ה'), שעל-ידי ששמחים עם המצוות, כבר לא רוצים שום שכר עולם הבא, אלא שמחים עם המצוות בעצמן; הרי זה נכנס בתוך שמחתו יתברך, וזוכה להרגיש עוד בעולם הזה עולם הבא. ולכן דיקא הצדיקים, יש להם חלק גם בעולם הזה, פי זה עקר שעשוע עולם הבא עוד בעולם הזה — כשלא רוצים שום דבר, רק להשיג את אמתת מציאותו יתברך, ולעשות רצונו. אשרי הצדיקים ואשרי הדבקים בהם, והבן למעשה.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. אפילו אלו שנחמייבו מיתה צדית דין מפני רשעתן, יש להם חלק לעולם הבא, ועולם הבא האמור כאן הוא העולם הנצח אחר תחיית המתים שעתידים לחיות ולעמוד בגופן וצנפסס חיים נכחיים כחמה וכלבנה וכוכבים כדמייתי בגמרא זהאי פרקא מתים שעתידים לחיות אין חוזרין לעפרן, והעולם הנצח אין בו לא אכילה ולא שתייה, ואף על

פי שיש בו גוף וגויה, אלא לדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה, ומפני שאין כל ישראל שוין בו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קמני יש להם חלק.

אשר יורשים גם את העולם הזה, פי עולמם רואים בתייהם; פי באמת אמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן קיט), אשר אין שום מציאות של עולם הזה כלל, כפי פגעי ומקרי הזמן, מה שעובר על כל אחד צרות ויסורים ומרירות ומכאובים, כל אחד כפי בחינתו, אבל אלו הצדיקים שזורקים את כל הבלי עולם הזה אחרי גוים, ובורחים עוד בתייהם בעודם בגופם הגשמי אליו יתברך, הם עוד זוכים כבוד בהיותם בעולם הזה הגשמי והחמרי להרגיש שעשוע עולם הבא, פי הם דבקים באמת בו יתברך, ואינם מסתפלים כלל על כל הבלי העולם הזה. וזה מה שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן ב'): על-ידי למווד הלכה, ובפרט מי שזוכה לחדש בהם, הוא זוכה לשעשוע עולם הבא עוד בזה העולם, פי הרי ההלכות הן רצונותיו יתברך, שהוא יתברך רצה שגלה בדרך זו, ולכן אמרו חכמינו הקדושים (נדה עג): כל השונה הלכות בכל יום, מבטח לו שהוא בן עולם הבא, שגאמר (חבוק ג, ו): "הליכות עולם", אל תקרי הליכות אלא הלכות, פי הוא הולך בדרךיו יתברך אשר הן ההלכות, ועל-ידי-זה שאדם זוכה לקיים את רצונו יתברך עוד בעולם הזה, ושמח עמהם, זה סימן שזכה כבוד בעולם הזה הגשמי והחמרי להגיע לשעשוע עולם הבא. ולכן כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, פי כל אחד כפי מעשיו ויגיעתו וטרחתו בעבודת השם יתברך, יזכה לחלקו בעולם הבא, מה שאין פן הצדיקים שזורקים אחר גוים כל תאוות העולם הזה, והם בורחים עוד בעולם הזה אליו יתברך, ושמחים במצוותיו יתברך, על-ידי-זה הם נכנסים בשמחותיו יתברך, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן ה'), שעל-ידי ששמחים עם המצוות, כבר לא רוצים שום שכר עולם הבא, אלא שמחים עם המצוות בעצמן; הרי זה נכנס בתוך שמחתו יתברך, וזוכה להרגיש עוד בעולם הזה עולם הבא. ולכן דיקא הצדיקים, יש להם חלק גם בעולם הזה, פי זה עקר שעשוע עולם הבא עוד בעולם הזה — כשלא רוצים שום דבר, רק להשיג את אמתת מציאותו יתברך, ולעשות רצונו. אשרי הצדיקים ואשרי הדבקים בהם, והבן למעשה.

פְּרָק א'

א מֹשֶׁה קִבַּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמִסֵּרָה לַיהוֹשֻׁעַ, וַיְהוֹשֻׁעַ לְזִקְנִים, וַיִּזְקְנוּ לְנָבִיאִים, וַיְנַבְּיאוּ מִסְרוֹהָ לְאַנְשֵׁי כְּנָסֶת הַגְּדוּלָה: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אַהֲבִי, בְּנִי! שְׁהִתְנַא הַקְּדוֹשׁ הַתְּחִיל אֶת מִסְרָת הַתּוֹרָה לְהוֹרֹת עַל גְּדַל הָעֵנָן שֶׁל אַמוּנַת חֲכָמִים, שְׁצָרִיכִים לְהִתְחַזֵּק בְּתַמִּימוֹת וּבְכַפְשֵׁיטוֹת בְּאַמוּנַת חֲכָמִים, לִידַע שְׁמֹשֶׁה קִבַּל תּוֹרָה מִסִּינַי, וּמִסֵּרָה לַיהוֹשֻׁעַ, וַיְהוֹשֻׁעַ לְזִקְנִים, וְכָף הוֹלְכַת

פְּרָק א א מֹשֶׁה קִבַּל תּוֹרָה מִסִּינַי, וּמִסֵּרָה לַיהוֹשֻׁעַ, וַיְהוֹשֻׁעַ לְזִקְנִים, וַיִּזְקְנוּ לְנָבִיאִים, וַיְנַבְּיאוּ מִסְרוֹהָ לְאַנְשֵׁי כְּנָסֶת הַגְּדוּלָה. הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים, הָיוּ מְתוּנִים בַּדִּין, וְהֵעֲמִידוּ

א משה קבל תורה מסיני. אומר אני לפי שמסכת זו אינה מיוסדת על פי מלוא ממנות התורה כשאר מסכתות שבמשנה אלא כולם מוסרים ומדות וחכמי אומות העולם גם כן חזרו ספרים כמו שזדו מלצם זדרכי המוסר כילד יתנהג האדם עם חזרו, לפיכך התחיל התנא במסכת זו, משה קבל תורה מסיני לומר לך שהמדות והמוסרים שבזו המסכת לא זדו אותם חכמי המשנה מלצם אלא אף אלו נאמרו בסיני: סיני. ממי שנגלה בסיני: לזקנים. שהאריכו ימים אחרי יהושע

הַמִּסְרָת מְדוּר דוֹר עַד דוֹרוֹתֵינוּ אֱלוֹ. וְזֶה יְסוֹד גְּדוֹל בְּקִבְלַת הַתּוֹרָה, לִידַע שְׁיֵשׁ לָנוּ מִסְרָת מְדוֹרוֹתֵינוּ אֱלוֹ עַד קִבְלַת הַתּוֹרָה, וְזוֹ אַמוּנַת חֲכָמִים, שְׁאָמַר רַבֵּנוּ וְ"ל (לְקוּשֵׁי מוֹתֵרוֹן, חֶלֶק א', סִמָּן סא), שְׁעַל-יָדַי אַמוּנַת חֲכָמִים יְכוּלִים לְהוֹצִיא מִשְׁפָּטֵינוּ לְאוֹר; וְצָרִיכִים לְשָׁמֵר מְאֹד מְאֹד לֹא לְהִסְמִיךְ רַבִּי שְׁאִינוּ הַגּוֹן, וְזֶה יְסוֹד בְּקִבְלַת הַתּוֹרָה, שְׁמֹשֶׁה הִסְמִיךְ אֶת יְהוֹשֻׁעַ, כְּמוֹ שְׁכַתוֹב (דְּבָרִים לז, ט): "כִּי סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו, וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' הַיְ"ה אֶת מֹשֶׁה", וְכֵן יְהוֹשֻׁעַ מָסַר לְזִקְנִים, וְהִזְקִינוּ לְנָבִיאִים, וְהִנְבִּיאוּ לְאַנְשֵׁי כְּנָסֶת הַגְּדוּלָה, וְכָף נִמְשָׁף עַד דוֹרוֹתֵינוּ אֱלוֹ. וְאֵת כָּל זֶה הִתְנַא מוֹרָה וּמִגְלָה לָנוּ, אֵיךְ שְׁצָרִיכִים לְהִתְחַזֵּק בְּאַמוּנַת חֲכָמִים, וּלְהִסְמִיךְ רַק רַבִּי

ואותם הזקנים לזקנים אחרים עד שהגיעו לתחלתם של נביאים, שהן עלי הכהן ושמואל הרמתי: לאנשי כנסת הגדולה. ק"ך זקנים היו. וזרובם שריה רעליה מרדכי בלשן שהיו זימי עזרא כשעלו מן הגולה בצית שני. ומכללם חגי זכריה ומלכאי ונחמיה בן חכליה וחזריהם. ונקראו כנסת הגדולה לפי שהחזירו העטרה ליושנה (יומא טז:). שמשא אמר (דברים י) האל הגדול הגבור והנורא. באו ירמיה ודניאל ולא אמרו גבור ונורא. והם החזירו כבתחלה לפי שאמרו הן הן גבורותיו הן הן נוראותיו שאלמלא כן היאך אומה כזו יכולה להתקיים בפני כמה אומות: הם אמרו ג' דברים. הרבה דברים אמרו אלא ג' דברים הללו אמרו [הן] שיש בהם קיום התורה: הווי מתונים בדין. שאם בא דין לפני פעם ושמים ושלוש. לא תאמר דין זה כבר בא לפני

הגון, שִׁיכוֹל לְקַרֵּב אוֹתוֹ אֵלָיו יִתְבַּרַךְ, וּלְהַחְזִיר אוֹתוֹ בְּתִשׁוּבָה.

הם אמרו שלשה דברים: הינו אנשי כנסת הגדולה אמרו שלשה דברים, שפניה יכול להמשיך את המסורה שקבלנו מהר סיני על ידי משה רבנו.

הווי מתונים בדין: הינו אם רוצים להצליח בזה העולם, אסור לקפץ על האדם, ולדון אותו לכף חוב, כמאמרם ו"ל (ברכות כ:): מתון מתון ארבע מאות וזוי שווא, בזה שאדם סובל, והוא מחכה בסבלנות, אזי אף פעם לא תצא ממנו תקלה, לא כן אם אדם פזיז, ואינו מתון בדין, ודן את כל אחד לכף חוב, על ידי זה יוצאים ממנו קלקולים רבים.

והעמידו תלמידים הרבה: עקר התכלית בזה העולם ללמד על מנת ללמד, וכמאמרם ו"ל (ספא

ושניתי ושלשתי זו. אלא הוּו מתונים כלומר ממתינין קודם שחפסקו הדין: והעמידו תלמידים הרבה. לאפוקי מרבן גמליאל דאמר (ברכות כח.) כל תלמיד שאין תוכו כזרו אל יכנס לבית המדרש קא משמע לן

מט:): תורה לשמה — זה הלומד על מנת ללמדו; ולכן צריך כל אדם להעמיד תלמידים הרבה, וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק ב', סימן סח), שאלו התלמידים יעשו עוד תלמידים, והתלמידים יעשו עוד תלמידים, וכך ימשך אור האמונה וגלוי האלקות מדור לדור. ולכן צריך כל בר ישראל לעסק להקים תלמידים, וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק ב', סימן ז'), שכל יהודי צריך להעמיד תלמידים, כי זה חלק מהמשך קבלת התורה, הן הוא שילמד תורה, והן שילמד לאחרים.

תְּלִמִידִים הִרְבֵּה, וַעֲשׂוּ סִיג

לְתוֹרָה: ב שְׂמֵעוֹן הַצְּדִיק הָיָה

מְשִׁירֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה. הוּא

הָיָה אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים

הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל

הָעֲבוּדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים:

שמלמדין תורה לכל אדם ואין צריך לדקוק אחריו. ובלבד שלא יהיה ידוע מענינו שמעשיו מקולקלים וסאני שומעניה אי נמי אשמעינן (יבמות סב:) שאם העמיד תלמידים בצחרותו יעמיד תלמידים בזקנותו דכתיב (קהלת יא) בצקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך: ועשו

סיג לתורה. גדר שלא יבוא ליגע באיסור תורה כגון שניות לעריות ושבות לשבת דכתיב (ויקרא יח) ושמתם את משמרתי. עשו משמרת למשמרתי: ב משירי. משירי שלאחר שמתו כלן נשתיירה הקבלה בידו. והוא היה כהן גדול אחר עזרא: הוא היה אומר. כלומר כך היה מרגל צפומיה תמיד וכן כל ר' פלוני אומר. הוא היה אומר. שבמסכת זו. פירוש היה רגיל לומר כן תמיד: העולם עומד. לא נברא העולם אלא בשביל שלושה דברים הללו: על התורה. שאלמלי לא קבלו ישראל את התורה לא נברא שמים וארץ. דכתיב (ירמיה לג) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (שבת פח:): ועל העבודה. עבודת הקרבנות שכך שנינו במסכת תענית (כז:): שאלמלא מעמדות לא נקיימו שמים וארץ. ומנינו שבשביל הקרבנות שהקריב נח נשבע [הקדוש ברוך הוא] שלא יביא מצול לעולם. הרי שהעולם עומד על הקרבנות: ועל גמילות חסדים. דכתיב (תהלים פט) עולם חסד יבנה. וגמילות

מהמשך קבלת התורה, הן הוא שילמד תורה, והן שילמד לאחרים.

ועשו סיג לתורה: כי לא מספיק שצריכים לקיים את התורה, אלא צריכים לעשות גם גדר וסיג לתורה, כדי שלא יעבר, חס ושלום, על התורה. וצריכים כל-כף לקדש את הסיג, שגם הוא יהיה תורה, שזה יעשו סיג לתורה, שגם הסיג יהיה חלק מן התורה, כי צריכים לעשות גדר לא לצאת מהלכות התורה, וכשאדם הולך בדרך זו, אף פעם לא יפשל, וקבץ למעשה.

ב על שלשה דברים העולם עומד: על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר הרבי רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע, מביא בספרו הקדוש (נעם אלימלך — בראשית), אשר הצדיק הרוצה לדבק את עצמו בו יתברך, עד שיזכה שכל העולם בלוי יעמד עליו, על דרך שאמר

חכמינו הקדושים (תגיגה יב:): אוי להם לבריות, שרואות ואינן יודעות מה רואות, עומדות ואינן יודעות על מה הן עומדות. הארץ על מה עומדת וכו'? על עמוד אחד וצדיק שמו, שנאמר (משלי י, כה): "וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם", הוא צריך ללמד תורה בתשוקה עצומה, אפלו שלא לשמה, כי מתוך שלא לשמה בא לשמה; הינו שקדם ילמד הרבה בתמימות ובפשיטות בסדרן, כמו שגלה לנו רבנו ז"ל (שיחות ה"ן, סימן עו), שקדם צריכים להתמיד הרבה ללמד בתמימות ובפשיטות, כפיין

חכמינו הקדושים (תגיגה יב:): אוי להם לבריות, שרואות ואינן יודעות מה רואות, עומדות ואינן יודעות על מה הן עומדות. הארץ על מה עומדת וכו'? על עמוד אחד וצדיק שמו, שנאמר (משלי י, כה): "וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם", הוא צריך ללמד תורה בתשוקה עצומה, אפלו שלא לשמה, כי מתוך שלא לשמה בא לשמה; הינו שקדם ילמד הרבה בתמימות ובפשיטות בסדרן, כמו שגלה לנו רבנו ז"ל (שיחות ה"ן, סימן עו), שקדם צריכים להתמיד הרבה ללמד בתמימות ובפשיטות, כפיין

שְׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (עבוֹדָה זָרָה יט): חֲסִידִים הוּא לְשִׁמּוֹחַ חַטִּינִים. וּלְנַחֵם אֲנָלִים. וּלְזַכֵּר חוֹלִים. לְעוֹלָם לִיְגָרִים אֵינִישׁ, וְאָף עַל גֵּב דְּמִשְׁפַּחַת, וְאָף עַל גֵּב דְּלֵא יָדַע מֵאֵי קֶאָמֵר, שְׁנֶאֱמַר (תְּהִלִּים קיט), מִתְרַגְּמִינַן פּוֹרְסָנָא הוּא מֵה שְׂאֲדָם נוֹתָן לְמִי שְׂעֻדָּא (יט): "גְּרָסָה נִפְשֵׁי לְתַאֲבָה", גְּרָסָה כְּתִיב וְלֵא אֲדָם לְזַנוּ קָטָן אוֹ לְאֲשֵׁמוּ אוֹ לְעֻדְדוּ מִפְּנֵי קוֹרַת רוּחַ שְׂעֻדָּא לֹא יַעֲבֹד אֲדָם אֶת זוֹרְאָו אֲלֵא מִתְרַגְּמִינַן פּוֹרְסָנָא הוּא מֵה שְׂאֲדָם נוֹתָן לְמִי שְׂעֻדָּא שְׂמִיָּם עֲלֵיכֶם. אָף עַל פִּי שְׂאֵתָה עוֹבֵד מִתְרַגְּמִינַן עוֹבֵד גַּם כֵּן מִיִּרְאָה שְׂהַעוֹבֵד מִתְרַגְּמִינַן זְרִיז זְמַנּוֹת עֲשֵׂה. וְהַעוֹבֵד מִיִּרְאָה נוֹהֵר מִמַּנּוֹת לֹא תַעֲשֵׂה. וְנִמְלֵאת דְּעֻדְדוֹתָו שְׁלֵמָה. וְכֵן אֲמַרו חו"ל עוֹבֵד מִתְרַגְּמִינַן עוֹבֵד מִיִּרְאָה. עוֹבֵד מִתְרַגְּמִינַן — שְׂאֵם זְכַת לְשִׁנּוּא דַּע שְׂאֵתָה אֹהֵב וְאִין אֹהֵב שׁוֹנֵא, עוֹבֵד מִיִּרְאָה — שְׂאֵם זְכַת לְזַעוּט דַּע שְׂאֵתָה יִרְאָ וְאִין יִרְאָ זַעוּט:

ג אַנְטִיגְנוֹס אִישׁ סוֹכוֹ קָבֵל מִשְׁמֵעוֹן הַצְּדִיק. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אֵל תְּהִיֹו כְּעֲבָדִים הַמְּשַׁמְשִׁין אֶת הָרַב עַל מְנַת לְקָבֵל פָּרֶס, אֲלֵא הוּוּ כְּעֲבָדִים הַמְּשַׁמְשִׁין אֶת הָרַב שְׂלֵא עַל מְנַת לְקָבֵל פָּרֶס, וְיִהִי מוֹרָא שְׁמַיִם עֲלֵיכֶם:

כְּתִיב טַחְנָה; וְעַל-יַדֵּי רַבּוּי הַלְמוּד, יִזְכֶּה אַחֵר כֶּף לְהַגִּיעַ לְתוֹרָה לְשִׁמְהָ, שְׁיָבִין אֶת כָּל מַה שְּׁלוֹמֵד. וְכֵן יִרְגִיל אֶת עֲצָמוֹ לְהִתְפַּלֵּל בְּמִסִּירוֹת נִפְשׁ גְּדוּלָה, לְקַשֵּׁר אֶת מַחְשַׁבְתּוֹ אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְיִכּוֹן אֶת פְּרוּשׁ הַמְּלוֹת לְדַבֵּק אֶת עֲצָמוֹ בְּאוֹתִיּוֹת הַתְּפִלָּה, וְעַל-יַדֵּי-זוֹהַ יִגִּיעַ אֶל

הַמְּדַרְגָּה הָעֵקֶרֶת, שֶׁהִיא גְּמִילוֹת חֲסִידִים, שְׂיַעֲשֶׂה חֶסֶד עִם נַשְׁמָתוֹ לְהַדְּבִיקָה בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְיִוָּכַל לְהַשְׁפִּיעַ אוֹר וְזִיו וְחַיּוּת לְכָל הַחוֹסִים בְּצִלוֹ. נִמְצָא, שֶׁכָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ עוֹמֵד עַל שְׁלֹשָׁה דְבָרִים: "עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה, וְעַל גְּמִילוֹת חֲסִידִים"; כִּי צְדִיק שְׁגוֹמֵל חֶסֶד עִם כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ, שֶׁמִּמְשִׁיף אֶת שְׂכִינַת עֻזוֹ יִתְבַּרְךְ לְמַטָּה, עַד שֶׁכָּלֵם יִהְיֶה מִמֶּנּוּ, שְׂזוֹ הַגְּמִילוֹת חֶסֶד הַכִּי גְּדוּלָה, שֶׁהַצְּדִיק עוֹשֶׂה עִם אַנְשֵׁי דוֹרוֹ, אֶת זֶה זוֹכִים עַל-יַדֵּי שְׁקִינָה בְּתוֹרָה, לְלַמֵּד הַרְבֵּה בְּתַמִּימוֹת וּבְפִשְׁטוּת כְּסֻדְרָן, וְלַעֲסֵק בְּתַפְּלָה בְּמִסִּירוֹת נִפְשׁ גְּמוּרָה, לְדַבֵּק אֶת עֲצָמוֹ עַל יְדוֹ בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְעַל-יַדֵּי-זוֹהַ יִהְיֶה לוֹ כַּחַ לְגַמֵּל חֶסֶד עִם כָּל הָעוֹלָם, לְהַאִיר עֲלֵיהֶם אוֹרוֹ הַגְּנוּז, אֲשֶׁרִי מִי שְׂזוֹכָה לְהִיּוֹת דְּבוּק אֶל צְדִיק אֲמִתִּי, שְׂאֵזוֹ יִזְכֶּה גַם-כֵּן לְהִתְעַלּוֹת עַל יְדוֹ, וְיִמְשִׁיף עַל עֲצָמוֹ אוֹר וְזִיו וְחַיּוּת וּדְבָקוֹת הַבוֹרָא יִתְבַּרְךְ שְׁמוֹ, וְהֵבִין לְמַעֲשֵׂה.

ג אֵל תְּהִיֹו כְּעֲבָדִים הַמְּשַׁמְשִׁין אֶת הָרַב עַל מְנַת לְקָבֵל פָּרֶס, אֲלֵא הוּוּ כְּעֲבָדִים הַמְּשַׁמְשִׁין אֶת הָרַב שְׂלֵא עַל מְנַת לְקָבֵל פָּרֶס, וְיִהִי מוֹרָא שְׁמַיִם עֲלֵיכֶם: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֲהוּבִי, בְּגִי! אֲשֶׁר הָאָדָם צְרִיף לְבַטֵּל אֶת כָּל יִשׁוּתוֹ לְגַמְרִי, עַד כְּדִי כֶּף שְׁיִרְגִישׁ שְׂבִשְׁבִילוֹ כְּבָר לֹא יִהְיֶה שׁוֹם שְׂכָר עוֹלָם הַבָּא, מֵרַב רְחוּקוֹ לְגַמְרִי מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךְ, כִּי אָדָם צְרִיף תָּמִיד לְהִתְזַיֵּק עֲצָמוֹ תַּחַת מְדַרְגָּתוֹ, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן יד), שְׂיִישׁ אַרְבַּע בְּחִינּוֹת שְׂפָלוֹת, וּמְדַרְגָּה הַרְבִּיעִית הִיא, שְׂיִתְזַיֵּק אֶת עֲצָמוֹ אֶפְלוֹ לְמַטָּה מִמֶּה שֶׁהוּא בְּאֲמַת, זֹאת אוֹמְרַת שֶׁהוּא כְּלוּם, וְלֹא שִׁיף בְּכָלֵל לְהִתְזַיֵּק עֲצָמוֹ לְמַשְׁהוֹ, כְּדִי שְׂיָבַטֵל אֶת גְּאוּתוֹ, מֵאַחֵר שֶׁהוּא כְּלוּם בְּאֲמַת, עִם כָּל זֹאת עוֹבֵד אֶת הַשֵּׁם יִתְבַּרְךְ בְּקִיּוּם מְצוּוֹת מְעַשִׂיוֹת בְּשִׁמְחָה עֲצוּמָה, וְלוֹמֵד תּוֹרָה לְשִׁמְהָ, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, וּמְדַבֵּק עֲצָמוֹ אֶל אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, רַק מִחֲמַת אֲהַבַת הַתּוֹרָה, שְׂמַרְגִישׁ כָּל מִינֵי טַעֲמִים וְאוֹרוֹת בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה וּבְקִיּוּם הַמְּצוּוֹת, וְלֹא רַק שְׂאֵינּוּ חֶפֶץ בְּשׁוֹם שְׂכָר וּפָרֶס,

מִתְרַגְּמִינַן עוֹבֵד מִיִּרְאָה. עוֹבֵד מִתְרַגְּמִינַן — שְׂאֵם זְכַת לְשִׁנּוּא דַּע שְׂאֵתָה אֹהֵב וְאִין אֹהֵב שׁוֹנֵא, עוֹבֵד מִיִּרְאָה — שְׂאֵם זְכַת לְזַעוּט דַּע שְׂאֵתָה יִרְאָ וְאִין יִרְאָ זַעוּט:

ד יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים. כל התנאים הנזכרים בפרק זה זוג זוג פלוני ופלוני קצלו מפלוני ופלוני. הראשון מהם נשיא. והשני אב ציט דין: יהי ביתך בית ועד לחכמים. כשיראו החכמים להתקבץ ולהתועד

יהיה ציטך מוכן לדבר זה שיהיו רגילים לומר נתקבץ ציטו של פלוני. שאי אפשר איש צרידה אומר, יהי ביתך בית ועד לחכמים, ויהי מתאבק בעפר רגליהם, ויהי שותה בצמא את

מגיע לו שום שכר ופרס. וזוהי המדרגה הכי גדולה, בבחינת עגונה ושפלות, שמרגיש איה שהוא כבר מנח בקברו, ולא שיף שיתנו לו להפגס לעולם הבא, כי אינו ראוי לזה, והוא מרגיש עוד בחיים חיותו איה שהתולעים והשרצים ועכברי השדה אוכלים בו, עם כל זאת הוא דבוק בו ותברך, ועובד אותו ותברך שלא על מנת לקבל פרס כלל, כי הוא מחזיק, שאינו מגיע לו בכלל, והוא בטוח שאפלו עולם הבא לא מגיע לו בשביל מעשיו הרעים. עם כל זאת מזהיר אותך התנא הקדוש: "ויהי מורא שמים עליכם", כי אם פן הוא יכול לעשות כבר כל מה שילבו חפץ, על זה מזהירו על-כל-פנים התנא: ראה שיהיה מורא שמים עליך, שאל תעשה את כל אשר לך חפץ, אף שאתה מחזיק שאינו מגיע לך עולם הבא, ואתה מרגיש שאתה כבר מנח בקבר, כי היצר הרע מתגבר על-כף על האדם, אפלו שכבר חושב שהוא מת ונפטר מן העולם, ומנח בקבר, והתולעים אוכלים בו, עם כל זאת כשפאה איזו קלפה לפניו, הוא יעזב הכל וירויץ אחריה, וכמו שאמר רבנו ז"ל, שכל-כף חזק היצר הרע של גאוף, עד שיכול להחזיק נפטר בידו, וילך לקברו, וכשהולך בדרך לקבר את הנפטר, ופתאם רואה אשה פרוצה וכו', הוא ישליף את הנפטר וירויץ אחריה, כל-כף מתגבר היצר הרע על האדם. ולכן מזהיר אותך התנא, שאפלו שהגעף כבר למדרגה זו בבטול כל ישותך, ואתה עובד את השם ותברך שלא על מנת לקבל פרס, עם כל זאת ראה שתהיה לך יראת שמים, שהוא ותברך נמצא, ובלעדיו אין שום נמצא, ותירא ממנו ותברך. ובאמת כל אלו הצדיקים, שזכו להגיע אל בטול פנה, עד שאפלו בעודם בחיים חיותם מרגישים שהם בקבר, ואיה התולעים ועכברי השדה אוכלים אותם, ומרגישים שלא מגיע להם עולם הבא כלל, ולכן הם מרגישים שהם מנחים בקבר, כי לא נתן להם להפגס למעלה בעולם הבא, דיקא צדיקים פאלו זוכים שאחר הסתלקותם באמת מזה העולם, באים נשמות ישראל אל קבריהם להתפלל שם, כי זהו השכר שנותנים לצדיקים פאלו, שזכו להגיע אל מדרגת שפלות בחיים חיותם, עד שמרגישים שלא יתנו להם להפגס בכלל לעולם הבא בגן-עדן. ולכן הם מרגישים שהם שוכבים בקבר ועובדים אותו ותברך גם משם. וצדיקים פאלו זוכים שבאמת נשארת הארתם בקברם, ולכן באים אליהם נשמות ישראל להתפלל שם, ולעורר רחמים רבים, והבן למעשה.

ד יהי ביתך בית ועד לחכמים, ויהי מתאבק בעפר רגליהם, ויהי שותה בצמא את דבריהם:

צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר עָקַר בֵּיתוֹ שֶׁל
הָאָדָם זֶה מִחַ מִחַשְׁבֹּתוֹ, כִּי שָׁם הוּא רְשׁוּת
הַיְחִיד, בְּחִינַת בַּיִת, וְלִכֵּן מְזַהֵר הַתַּנָּא הַקְּדוּשׁ:
”יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וַעֲד לְחַכְמִים”, הֵינּוּ שְׁמַח

מִחַשְׁבֹּתְךָ יְהִי בֵּית וַעֲד
לְחַכְמִים, הֵינּוּ שְׁתַּמִּיד
תְּדַבֵּיק אֶת עֲצָמְךָ בְּחַכְמָה
הָעֲלִיּוֹנָה, לִידַע שֶׁהוּא
יִתְבָּרֵךְ מִנְהִיג אֶת עוֹלָמוֹ
בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים, בְּצַדִּיק

דְּבָרֵיהֶם: ה יוֹסִי בֶן יוֹחָנָן
אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם אוֹמֵר, יְהִי
בֵּיתְךָ פְּתוּחַ לְרוּחָהּ, וְיִהְיֶה
עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתְךָ, וְאֵל תִּרְבֶּה

וּבְמִשְׁפָּט, וְדָבַר גְּדוֹל וְדָבַר קָטָן אֵינּוּ נֹעֲשֶׂה
מִעֲצָמוֹ, אֲלֹא בְּהַשְׁגַּחַת הַמַּאֲצִיל הָעֲלִיּוֹן, וְזֶה
עָקַר הַחַכְמָה שְׂאֵדָם יוֹדַע אֶת זֶה, כַּמּוֹכָא בְּדַבְרֵי
רַבֵּנוּ יו"ל (לְקוּשְׁטֵי-מוֹתְרָן, חֶלֶק ב', סִימָן פב),
שְׁחַכְמָה הִיא שְׁתֵּי תַבּוֹת: כ"ח מ"ה, הֵינּוּ פְּחִי

מֵהוּ נִגְדוּ יִתְבָּרֵךְ. וְצָרִיף לְזַכֵּר תַּמִּיד דָּבָר זֶה, וְלוֹמַר לְעֲצָמוֹ: אֲנִי בִלְעָדֶיךָ יִתְבָּרֵךְ כְּלוּם. וְזוֹ שְׁלֵמוֹת
הָאָדָם — שְׂצָרִיף לְהַפִּיר אֶת מְקוֹמוֹ, וְאֵז נֹעֲשֶׂה כְּלִי לְחַכְמָה הָעֲלִיּוֹנָה. כִּי כָל זְמַן שְׂאֵדָם חוֹשֵׁב
שֶׁהוּא בְּאֵמֶת חָכֵם, אֲזִי הַחַכְמָה רְחוּקָה מִמֶּנּוּ, וְכִינֵן שְׂאֵדָם מְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי, וְיוֹדַע שְׁפָחִי
מָה בִלְעָדֶיךָ יִתְבָּרֵךְ, אֵז תַּמִּיד יִתְמַלֵּא עִם חַכְמָה, כִּי כְּדָרְךָ כְּלִי, אִם הוּא מְלֵא, אֲזִי כָּבֵד לֹא יְכוּלִים
לְמַלְאוֹת יוֹתֵר, מֵה שְׂאִין כֵּן אִם הַכְּלִי רֵיק, יְכוּלִים תַּמִּיד לְהַכְנִיס עוֹד, כַּמּוֹ-כֵּן וְיוֹתֵר מִכֵּן מִחוּ
וְדַעְתּוֹ שֶׁל הָאָדָם, שֶׁזֶה בֵּיתוֹ, אִם אָדָם אוֹחֵז אֶת עֲצָמוֹ לְחָכֵם, וְחוֹשֵׁב שֶׁהַחַכְמָה אֲצֵלוֹ, אֲזִי רְחוּקָה
מִמֶּנּוּ הַחַכְמָה, כִּי בְּרַגַע שְׂאֵדָם מִחֲזִיק אֶת עֲצָמוֹ לְחָכֵם, שֶׁהוּא מְלֵא חַכְמָה, אֲזִי אֵינּוּ יְכוּלִים לְקַבֵּל
עוֹד חַכְמָה, וְהוּא נִשְׂאָר טַפֵּשׁ, מֵה שְׂאִין כֵּן כְּשֶׂאֵדָם יוֹדַע שְׂאִינוֹ יוֹדַע כְּלָל, שֶׁזֶה בְּחִינַת תְּכֵלֶת
הַיְדִיעָה אֲשֶׁר לֹא נֹדַע, אֲזִי תַמִּיד יוֹכֵל לְמַלְאוֹת אֶת עֲצָמוֹ עִם חַכְמָה וּמַחֲזִין חֲדָשִׁים. וְזֶהוּ ”וְיִהְיֶה
מִתְאַבֵּק בְּעַפְרֵי רַגְלֵיהֶם”, כִּי תַכְף-וּמִיד כְּשֶׂאֵדָם מִחֲזִיק אֶת עֲצָמוֹ לְכְלוּם, אֲפִלּוֹ שְׁבָכֵל פֶּעַם קוֹנֵה
יוֹתֵר חַכְמָה וְדַעַת, עִם כָּל זֹאת הוּא נֹעֲשֶׂה כְּאִסְקַפָּה שֶׁנִּתֵּן לְדָרַס עָלָיו, הֵינּוּ, שֶׁהוּא בְּטֵל וּמְבַטֵּל
בְּעֵינֵי עֲצָמוֹ, עַד שֶׁמִּתְאַבֵּק עֲצָמוֹ בְּעַפְרֵי, שֶׁנֹּעֲשֶׂה שָׂכָן בְּחִיּוֹ לְעַפְרֵי, אֲזִי דִיְקָא עַל-יְדֵי-זֶה ”וְיִהְיֶה
שׁוֹתֵה בְּצָמָא אֶת דְּבָרֵיהֶם”, שְׁבָכֵל פֶּעַם תִּשְׁפַּע עָלָיו חַכְמָה חֲדָשָׁה, כַּמּוֹ אָדָם הַצָּמָא מְאֹד, הוּא
תַּמִּיד יִשְׁתֶּה, כַּמּוֹ-כֵּן כְּשֶׂאֵדָם מִתְאַבֵּק בְּעַפְרֵי, שֶׁמִּחֲזִיק אֶת עֲצָמוֹ לְלֹא כְלוּם, וְהוּא בְּטֵל וּמְבַטֵּל
בְּעֵינֵי עֲצָמוֹ, עַל-יְדֵי-זֶה יוֹכֵל לְשִׁתּוֹת בְּכָל פֶּעַם בְּפֶעַם חַכְמָה חֲדָשָׁה. וְהַכְּלָל, שֶׁגְּדוּלֵי מִבְּחָרֵי
הַצְּדִיקִים, זוֹכִים לְהַשִּׁיג תַּמִּיד מַחֲזִין חֲדָשִׁים, וְזוֹכִים לְחַדֵּשׁ בְּכָל פֶּעַם חֲדוּשִׁים חֲדָשִׁים, וְכָל זֶה
כָּא לָהֶם רַק עַל-יְדֵי שֶׁהֵם בְּטֵלִים וּמְבַטְלִים לְגַמְרֵי בְּעֵינֵי עֲצָמָם, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

ה יְהִי בֵּיתְךָ פְּתוּחַ לְרוּחָהּ, וְיִהְיֶה עֲנִיִּים בְּנֵי בֵּיתְךָ: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שֶׁהַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה
אִמְרָה (דְּבָרִים יד, כב): ”עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר”, וְדַרְשׁ רַבִּי יוֹחָנָן (תַּעֲנִית ח:): עֲשֹׂר בְּשִׁבִיל שְׁתַּתְּעֲשֹׂר; וְעַל
זֶה אָמַר שְׁלֵמָה הַמְּלִךְ (מְשֻׁלֵי יא, כד): ”יֵשׁ מְפֹזֵר וְנוֹסֵף עוֹד”, הֵינּוּ שְׁנוֹתֵן לָךְ עֲצָה — אִם אִתָּה
רוּחָה שֶׁבֵּיתְךָ יְהִי פְּתוּחַ לְרוּחָהּ, הֵינּוּ שְׁתַּרְוִיחַ מִמּוֹן הַרְבֵּה, הַעֲצָה לָזֶה — תִּשְׁתַּדַּל שִׁיְהִיו עֲנִיִּים
בְּתוֹךְ בֵּיתְךָ, שְׂאֵף פֶּעַם אֵל תִּגְרַשׁ מִבֵּיתְךָ עֲנִי, אֲלֹא מִי שֶׁרַק בָּא אֶל בֵּיתְךָ לְבַקֵּשׁ גְּדָבָה, תִּרְאֶה

ע"ה שהיה פתוח לרצוב רוחות העולם. כדי שלא ינטרכו האורחים להקיף למנוח הפתח: ויהיו עניים בני ביתך. ולא יקנה עבדים לשמשו מוטב שיהנו ישראל מנכסיו ולא זרע כנען הארור: באשתו אמרו.

מדקאמר עם האשה ולא אמר עם אשה. למדנו שבאשתו אמרו. חית דמפרשי באשתו נדה בלנד. שלא יבא לידי הרגל עזירה. ומדברי המשנה נראה דאפילו באשתו טהורה. וכן אמרו חז"ל (חגיגה ה) ומגיד לאדם מה שיחו אפילו שיחה קלה שבין איש לאשתו

מגידין לו בשעת הדין אלא אם כן נריך לפייסה לדבר מזה כגון רב דשח ושחק ועשה לכיו: מכאן אמרו חכמים. רצינו הקדוש שסדר המשניות כתבה מדברי חכם זה שאמר ואל תרצה שיחה עם האשה למדו

לבו, ומשלים עם הקדוש-ברוך-הוא, שזה מה שצריך להסתובב על פני שלום, כי על-ידי שמכניסים עניים בתוך הבית, ומקבלים אותם בסבר פנים יפות, אפילו שנותנים להם מעט, על-ידי-זה נתרחה לבם, ומשלימים עמו יתברך, ועל-ידי-זה באה רוחה בתוך ביתו. ותיקו חזק מאד בדרך זה, שכל עני שבא אליך, תקבלו בסבר פנים יפות, והעקר — תפיוסו, ואפילו שאתה נותן לו דבר קטן. ומוסיף "ואל תרבה שיחה עם האשה", אל תתיעץ עם אשתך, כי אמרו חכמינו הקדושים (בבא מציעא פז), שהאשה צרה עיניה באורחים; ולכן כשבא עני, תכף-ומיד תכניסו בביתך, ותפיוסו בכל מיני פיוסים, שתתרחב דעתו, ואל תתיעץ עם אשתך אם בן לקבל אותו או לא, כי היא תחליש את דעתך — למה אתה צריך להכניס את העני; "באשתו אמרו" שלא תתיעץ עמה, כי דרכן של נשים, שצרה עיניהן באורחים, "קל וחסר באשת חברו", מי שיש לו בבית משתות שיהן מבשלות ומכינות את האכל, שבדרך כלל הן עצלניות, ולכן שלא יתיעץ עמהן כלל, כי בודאי ימנעו ממנו להכניס אורחים, כי הרי הן צריכות לבשל ולהכין את האכל. ואם אמרו כשבא עני לביתו, שלא יתיעץ עם אשתו, כי האשה עיניה צרה באורחים, "קל וחסר באשת חברו", שהן משתות בביתו, בודאי שלא יתיעץ עמהן, כי בודאי הן תמנענה ממנו, "מכאן אמרו חכמים, כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה, גורם רעה לעצמו", אם אמרו שלא להתיעץ עם אשתו, ומכל שכן באשת חברו אם להכניס אורחים או לא, צריך לזכר, אם בן רבה בשיחה עמהן ויתיעץ עמהן — אם בן יכולים להכניס אורחים או לא, על-ידי-זה יגרם רעה לעצמו, כי מי שאינו מכניס אורחים גורם שלא יכניסו את בניו, כמאמרם ו"ל (שבת קנא) על פסוק (דברים טו, יא): "כי לא יחדל אביון מקרב הארץ", תניא רבי אלעזר הקפר אומר: לעולם יבקש אדם רחמים על מדה זו, שאם הוא לא בא, בא בנו, ואם בנו לא בא, בן בנו בא,

שיחה עם האשה. באשתו אמרו, קל וחסר באשת חברו. מכאן אמרו חכמים, כל המרבה שיחה עם האשה, גורם רעה לעצמו,

לתת לו כמה שאתה יכול, והעקר שתתדל לפיוסו, כמאמרם ו"ל (בבא בתרא ט:): כל הנותן פרוטה לעני — מתברך בשש ברכות, והמפיוסו בדברים — מתברך ב"א ברכות; כי העקר לפיוס את העני, ואפילו שנותנים לו דבר מועט, אבל כשמפיוסים אותו, מרחיבים לו את דעתו. וזו שלמות הצדקה — כשבא עני לפתח ביתך, תקבלו בסבר פנים יפות, והעקר תפיוסו, כי העני מסתובב ממרמך עצוב

ומדכא — למה הוא צריך להסתובב על פני הבתים, והעשירים יושבים ברחבות בתוך ביתם, ויש לו קשיות על הקדוש-ברוך-הוא, ובשעה שאדם מקבל אותו בסבר פנים יפות, ונותן לו אפילו מתנה מועטת, כבר נתרחה לו

מה שצריך להסתובב על פני הבתים, ויש לו קשיות על הקדוש-ברוך-הוא, ובשעה שאדם מקבל אותו בסבר פנים יפות, ונותן לו אפילו מתנה מועטת, כבר נתרחה לו מה שצריך להסתובב על פני הבתים, ויש לו קשיות על הקדוש-ברוך-הוא, ובשעה שאדם מקבל אותו בסבר פנים יפות, ונותן לו אפילו מתנה מועטת, כבר נתרחה לו

חכמים לומר כל זמן שאלים מרצה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו. מנאמי כתוב כשאלים מספר לאשמו קורותיו כך וכך אירע לי עם פלוני היא מלמדתו למרחק ריב. כגון קרמ סספר לאשמו מה שעשה משה

שהניף את הלויס תנופה והציאתו בדברים לדי מחלוקת. אי נמי מתוך שהוא מספר לה שחזריו גנוהו וזיישוהו אף היא מצוה אותו בלצה וזה גורם רעה לעצמו: ובוטל מדברי תורה. שנמשך אחר דברים בטלים ואינו עוסק בתורה: ו עשה לך רב. רמז"ס פירש אף על

פי שאינו ראוי להיות לך רב. עשה אותו רב עליך ולא חלמוד זינך לזין עצמך. ואני שמעתי עשה לך רב שיקבל לו רב אחד שילמוד ממנו תמיד. ולא ילמוד היום מאחד ולמחר מן האחר. ואף על גב דבמסכת עבודה זרה (דף יט) אמרו הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן זרכה כבר פירשו ואמרו הני מילי בסברא שטוב לו לשמוע סברת הרבים. אבל לענין גמרא אחד רב מעלי כי היכי דלא ליפגוס לישינה: וקנה לך חבר. ואפילו אתה כריך לקנותו דמיס יקרים ולפזר עליו ממון כדי שתקנה אהבתו. אבל ברב לא שייך לומר קנה לך רב שהרב כריך ללמד בחנם: והוי דן את כל האדם לכף זכות. כשהדבר נכף מאזינס ואין לו הכרע לכאן ולכאן כגון אדם שאין לנו יודעים ממעשיו אם דיק אם רשע ועשה מעשה שאפשר לדונו לזכות ואפשר לדונו לחובה. מדת חסידות הוא לדונו לכף זכות. אבל אדם שהחזק ברשע מותר לדונו לחוב שלא אמרו (שבת צז) אלא החושד בכשרים לוקה בגופו מכלל שהחושד ברשעים אינו לוקה:

שנאמר (שם פסוק י'): "כי בגלל הדבר הזה", תנא דבי רבי ישמעאל, גלגל הוא שחזור בעולם. ולא עוד "ובוטל מדברי תורה", שאינו מקיים מצוות עשה של צדקה הפתובה בתורה, ועל-ידי-זה "וסופו יורש גיהנום", כי אין לך דבר המציל את האדם מגיהנום כמו מי שמרבה בצדקה. כמאמרם ז"ל (תנא דבי אליהו רבה, פרק י'): אין לך סם חיים למלאך המוות, אלא מדת הצדקה; ואמרו (תנא דבי אליהו זוטא, פרק א'): גדולה צדקה,

שמיום שנברא העולם עד עכשו, העולם עומד על הצדקה, וכל הנותן צדקה הרבה, הרי זה משבח, וממלט את עצמו מדינה של גיהנום, והבן למעשה. ו עשה לך רב, וקנה לך חבר, והוי דן את כל האדם לכף זכות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם מכרח לעשות לעצמו רב, כי ההכרח שיהיה לאדם רב, כי לבד הוא יכול לטעות מאד מאד, וזה "עשה לך רב", עשה הוא מלשון (גטין פח): גט מעשה, פרוש רש"י: בחזקה; כי את הכל הסמ"ך-מ"ם יתן לו לעשות רק לא להתקרב אל רב אמתי שידבק אותו באין סוף ברוך הוא. ולכן תכף-ומיד פשאדם עושה לעצמו רב ללמד ממנו, ומסתופף בצלו, בזה בעצמו הוא קונה לעצמו חבר, שזה "וקנה לך חבר", כי אין עוד חבר לאדם, שמחזקו ומעודדו ומשמחו, כמו הרב האמת שעושה לעצמו, כי עקר עבודת הרב והצדיק האמת — להחזיר אמונה פשוטה במקביו, שידעו שכל מה שקורה בזה העולם אין אדם נוקף אצבעו מלמטה, אלא אם פן מכריזין עליו מלמעלה; וכל מה שקורה עם האדם זה הכל ממנו יתברך, (יומא לח): אין אדם נוגע במה שמוכן לחברו, ואין מלכות נוגעת במלכות חברתה אפלו כמלא נימא; ולכן הוא דן את כלם לכף זכות, שזה "והוי דן את כל האדם לכף

הכל בהשגחה פרטית ממנו יתברך, (חלין ז): אין אדם נוקף אצבעו מלמטה, אלא אם פן מכריזין עליו מלמעלה; וכל מה שקורה עם האדם זה הכל ממנו יתברך, (יומא לח): אין אדם נוגע במה שמוכן לחברו, ואין מלכות נוגעת במלכות חברתה אפלו כמלא נימא; ולכן הוא דן את כלם לכף זכות, שזה "והוי דן את כל האדם לכף

ז הרחק משכן רע. שלא תלמוד ממעשיו. ועוד שלא חלקה עמו במפלתו דאוי לרשע ואוי לשכנו: ואל תתחבר לרשע. סך אמרו חכמים כל המתדבק לרשעים אף על פי שאינו עושה כמעשיהם נוטל שכר כיוצא בזה. למה הדבר דומה לנכנס לזיתו של זורסי אף על פי שלא לקח ממנו כלום מכל מקום ריח רע קלט והוליד עמו: ואל תתיאש מן הפורענות. שלא תאמר רשע זה מעשיו מלליחין אלך ואלדבק

**לְכַף זְכוּת: ז נְתַאי הָאֲרֵבְלִי
אוֹמֵר, הֲרַחֵק מִשְׁכַּן רָע, וְאֵל
תִּתְחַבֵּר לְרָשָׁע, וְאֵל תִּתְיַאֵשׁ
מִן הַפּוֹרְעָנוֹת:**

זכוות", שְׁאֶפְלוּ שְׁסוּבְלֵי מֵהֶם מֵה שְׁסוּבְלֵי, הוּא יוֹדֵעַ שֶׁהֵם רַק שְׁלִיחִים מִהַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא יִתְבַּרֵךְ שָׁמוּ, כִּי הִכַּל מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵךְ, וְזֶה מֵה שְׁלֵמֵד אוֹתָנוּ הַתַּנָּא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה, שְׁנִדַּע שְׂזָה תְלוּי בְּזָה, הִינּוּ הִכַּל סוֹבֵב עַל הַתְּקָרְבוֹת אֶל הָרַב וְהַצְדִּיק הָאֵמֶת הַדְּבִיק בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְנִכְלָל בְּעֵצָם עֲצָמִיּוֹת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבַּרֵךְ. וְלִכֵּן אָמַר "עֲשֵׂה לָךְ רַב" — בְּחֻזְקָה, כִּי הַסֵּמ"ךְ

מ"ם לא יתן לך להתקרב אל הצדיק האמת, שיכול להוציא אותך מהב"ץ, ולהעלות אותך עד אין סוף, כי תכף-ומיד כשתעשה לעצמך רב בחזקה, ותאמר: "זה רבי ומורי", ולא תרצה כבר ללכת ממנו, על-ידי-זה בעצמו "יגנה לך חבר", קניית לעצמך גם חבר, כי זה הרב והצדיק האמת, הוא החבר הכי טוב שלך, שיחבר אותך אל הקדוש-ברוך-הוא, ומה גם ביעת צרתך, רק הוא יעזר לך, ויחזקך ויאמץך וישמחך, ויחדיר בך אמונה פשוטה בו יתברך, שהכל ממנו יתברך בהשגחה פרטית, באופן שאפלו שאתה סובל צרות ויסורים מבעל בחירה, דע לך "והוי דן את כל האדם לכף זכות", כי הוא רק שליח ממנו יתברך להרע לך. ולכן תדון את כל אדם לכף זכות, ואתה תחזר בתשובה שלמה אליו יתברך, ואז יתפרדו כל פועלי און ממך, וימשך עליך חסד ורחמים גמורים, והבן למעשה.

ז נְתַאי הָאֲרֵבְלִי אוֹמֵר, הֲרַחֵק מִשְׁכַּן רָע: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! שְׁבַעֲתִים הִלְלוּ צְרִיכִים מְאֹד מְאֹד לְהִזְהַר מִשְׁכָּנִים רָעִים, כַּמֵּאֲמָרָם ז"ל (סוֹטָה ז:): הֲרִבָּה שְׁכָנִים רָעִים עוֹשִׂים, וְצְרִיכִים לְהִזְהַר מְאֹד מְאֹד, כִּי בְקָלוֹת יְכוּלִים לְהַמְשִׁיךְ אַחַר מַעֲשֵׂה הַשְׁכָּנִים, וּבְפִרְט שְׁכָן שֵׁישׁ בּוֹ דַּעוֹת נִפְסְדוֹת מִמֶּנּוּ, צְרִיכִים לְהִתְרַחֵק יוֹתֵר מִהַכֹּל, כִּי דַרְכוֹ שֶׁל אָדָם לְהַמְשִׁיךְ אַחַר שְׁכָנָיו, וְלִכֵּן צְרִיכִים מְאֹד מְאֹד לְהִזְהַר לֹא לָגוֹר עַל יַד שְׁכָנִים רָעִים, וְעַל-כָּל-פָּנִים לַעֲשׂוֹת לַעֲצוֹם גָּדוֹל וְסִיג, שְׁלֹא תִהְיֶה לוֹ שׁוּם שְׂיִכּוֹת עִמָּהֶם, וְאֵל יֹאמֵר הָאָדָם כִּי בְּזֶה שֶׁהִתְקַרַּב אֶל הַשְּׁכָן רָע, לְבִסוּף יִקְרָבוּ, כִּי עַל זֶה הוּא אוֹמֵר: "וְאֵל תִּתְחַבֵּר לְרָשָׁע", כִּי מִי שֶׁמִּתְחַבֵּר אֶל רָשָׁעִים אַרְוִירִים, מִיָּנִים וְאֶפִיקוֹרְסִים, לְבִסוּף גַּם הוּא יִמְשֵׁךְ לְדַעוֹת נִפְסְדוֹת שְׁלֵמָה. וּבְפִרְט בַּעֲתִים הִלְלוּ, אֲשֶׁר הֶעֱבֹדָה זְרָה שֶׁל כְּפִירוֹת וְאֶפִיקוֹרְסוֹת "כַּחֲוִי וְעֵצָם יְדִי עֲשֵׂה לִי אֶת הַחֵיִל הַזֶּה", עוֹשֵׂה שְׁמוֹת בְּכַנֵּי אָדָם, וְרַבָּם כְּכֹלֵם נִמְשָׁכִים אַחַר הֶעֱבֹדָה זְרָה וְהֶעֱגַל הַזֶּה, וְזָכוֹר תִּזְכֹּר, שֶׁלְבִסוּף נוֹפְלִים בַּפֶּחַ, אִם מִתְחַבְּרִים אֶל רָשָׁעִים, וְאֵף שְׂרוּאִים שֶׁעֲכָשׁוּ דְרָךְ רָשָׁעִים צְלָחָה, וְעַל זֶה הוּא אוֹמֵר: "וְאֵל תִּתְיַאֵשׁ מִן הַפּוֹרְעָנוֹת", כִּי לְבִסוּף מְקַבְּלִים אֶת הָעֶנֶשׁ, וְאֵף שֶׁעֲכָשׁוּ רוּאִים שֶׁהֲרָשָׁעִים עַל הַגְּבֵה, וּמִתְלוֹצְצִים מִירְאִים וּשְׁלָמִים, וְחוֹשְׁבִים שֶׁתְּמִיד יִהְיֶה לָהֶם טוֹב, אֲבָל לְבִסוּף יַעֲקֹרוּ מִן הָעוֹלָם. וְלִכֵּן, אֲהוּבִי, בְּנִי! רְאֵה לְהִתְרַחֵק מִרָשָׁעִים אַרְוִירִים הַכּוֹפְרִים בְּאֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל, תַּפַּח רוּחָם וְנִפְשָׁם, וְתִשְׁתַּדַּל לְהִתְחַזֵּק בְּאֵמוּנָה פְּשׁוּטָה בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, שְׂזָה הַגָּדוֹל לְהַנְצִיל מִשְׁכָּנִים רָעִים וּמִרָשָׁעִים, וְעַל-יְדֵי-זֶה לֹא תִבְאֵנָה לָךְ שׁוּם פְּרַעְיָנוֹת, אֲלֵא תִתְבַּרֵךְ מִפִּי אֵל עֲלִיוֹן. וְזָכוֹר דְּבַר זֶה, כִּי תִצְטַרֵךְ אֶת זֶה לִימֵים הַבָּאִים

— הֵן בְּשִׁבְלָהּ, הֵן בְּשִׁבְלֵי יוֹצְאֵי חֻלְצִיָּהּ, עִמּוֹ הוֹאִיל וְהִשְׁעָה מִשְׁחַקָּת לּוֹ. לַכֵּךְ אָמַר וְאֵל תִּמְאַשׁ וְתִמְיֵד תִּגְלָה לָהֶם אֲמוּנָה פְּשׁוּטָה בּוֹ יִתְבָּרַךְ, מִן הַפּוֹרְעָנוֹת. כְּלוּמַר דַּע שְׂמֵהֶרָה תִּצַּח עֲלֵינוּ פּוֹרְעָנוֹת אֵיךְ שְׂצָרִיכִים לְהִתְרַחֵק מִשְׂכָּנֵימָה רָעִים כִּי פִתְאֹם יִצַּח אִידוֹ: ה אֵל תַּעַשׂ עֲצָמְךָ כַּעֲרוּכֵי וּמְרַשְׁעִים אַרְוִירִים, מִיָּנִים, וְיָדִים, כּוֹפְרִים הַדִּינִין. כְּאוֹתָן אֲנָשִׁים שְׂעוּרְכִים וּמִסְדְּרִים טַעֲנוֹת זַעֲלֵי

הַדִּין לִפְנֵי הַדִּינִים. שְׂאִסּוֹר לְאָדָם לְגַלוֹת דִּינּוֹ לְאֶחָד מִזַּעֲלֵי הַדִּין וְלוֹמַר לוֹ עֲשֵׂה כֵךְ בְּזַצִּיל שְׂחֹזְכָה זַדִּינְךָ וְאֵף עַל פִּי שִׂידַע שֶׁהַדִּין עִמּוֹ. פִּירוּשׁ אַחַר כַּעֲרוּכֵי הַדִּינִין כַּגְדוּלֵי הַדִּינִים. וְזַחֲלָמִיד הַיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ מְדַבֵּר שְׂלֹחַ יַעֲשֵׂה עֲלֵמּוֹ כַּגְדוּלֵי הַדִּינִים לְדַבֵּר לִפְנֵי רַבּוֹ כְּפּוֹסֵק אַחַר הַדִּין. עוּרְכֵי לִשׁוֹן עֲרֻכָּאוֹת שֶׁל פְּרֻסִים (גִּיטִין ט"ו) עֲרֻכָּאוֹת שֶׁל זַיִת זֶדֶה. וּמִפִּי אַחֲרִים שְׂמַעֲתִי אֵל

ח יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי וְשִׁמְעוֹן בֶּן שֵׁטַח קָבְלוּ מֵהֶם. יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי אָמַר, אֵל תַּעֲשֵׂה עֲצָמְךָ כַּעֲרוּכֵי הַדִּינִין. וְכִשְׂיָהִיו בְּעַלֵּי הַדִּין עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ, יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּרַשְׁעִים. וְכִשְׂנִפְטָרִים מִלְּפָנֶיךָ, יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּזוֹפְאִין, כְּשִׁקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין:

וְאִפְיֻקוּרְסִים, הַמְּדַבְּרִים פְּתוּחַ נִגְדוֹ יִתְבָּרַךְ, כִּי לְבִסּוּף הֵם יַעֲקֻרוּ מִן הָעוֹלָם, וְאוֹי לּוֹ לְאָדָם שְׂיִמְשֹׁךְ אַחֲרֵיהֶם. וְלִכְּזֶה רָאָה, אֲהוּבֵי, בְּנֵי! כִּי הַזֶּה־הַתִּיבָּה, וּבְרַח לָךְ מֵהֶם וּמֵהַמּוֹנִיָּהֶם, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה. ח אֵל תַּעַשׂ עֲצָמְךָ כַּעֲרוּכֵי הַדִּינִין, וְכִשְׂיָהִיו בְּעַלֵּי דִינֶיךָ עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ, יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּרַשְׁעִים, וְכִשְׂנִפְטָרִים מִלְּפָנֶיךָ יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּזוֹפְאִין כְּשִׁקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין: צָרִיךְ שֶׁתִּדַּע, אֲהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר רַבְּנוּ ז"ל אָמַר (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ז, חֶלֶק ב', סִימָן ח'), שְׂתוֹכְחָה הוּא דְבַר גְּדוֹל מְאֹד, וּמִטָּל עַל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְהוֹכִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ כְּשֶׁרוֹאֶה בּוֹ שְׂאִינוֹ מִתְנַהֵג כְּשׂוֹרָה, כְּמוֹ שְׂכָתוּב (וַיִּקְרָא יִט, יז): "הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ", אֶף-עַל-פִּי-כֵן לֹא כָּל אֶחָד רָאוּי לְהוֹכִיחַ, כְּמוֹ שְׂאֵמַר רַבִּי עֲקִיבָא (עֲרֻכִין טז): תְּמַה אֲנִי אִם יֵשׁ בְּדוֹר הַזֶּה מִי שְׂיִכּוֹל לְהוֹכִיחַ, וְאִם רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר זֹאת בְּדוֹרוֹ, כָּל שֶׁכֵּן בְּדוֹר הַזֶּה שֶׁל עַכְשָׁיו, כִּי מִי שְׂאִינוֹ רָאוּי לְהוֹכִיחַ, לֹא דֵי שְׂלֹא יִחְזִיר לְמוֹטָב אֶת זֶה שְׂשׁוֹמֵעַ אֶת תּוֹכְחָתוֹ, אֲלֵא עוֹד יִגְרַם שְׂיִתְרַחֵק יוֹתֵר וַיּוֹתֵר, כִּי יִבְאִישׁ רִיחַ שֶׁל הַנְּשִׁמָּה שְׂשׁוֹמֵעַת תּוֹכְחָתוֹ. וְזֶה שְׂאֵמַר הַתַּנָּא הַקָּדוֹשׁ: "אֵל תַּעַשׂ עֲצָמְךָ כַּעֲרוּכֵי הַדִּינִין", בְּשַׁעֲהַ שְׂאֵתָה מוֹכִיחַ אֶת נְשִׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, אֵל תְּדוּן אוֹתָם כְּמוֹ בֵּית-דִּין הַדִּין אֶת הַדִּין, כִּי אִז תִּהְיֶה מְבֹאֵישׁ אֶת נְשִׁמָּתָם שֶׁל אֵלּוֹ הַשׁוֹמְעִים תּוֹכְחָתָךְ, אֲלֵא אֵתָה צָרִיךְ לְהוֹכִיחַ לְשֵׁם שָׁמַיִם וּבְדַרְךָ הַתְּחִיבֻת, וְאֵל תִּסְתַּפֵּל עַל שׁוֹם בְּרִיָּה, אֲלֵא תֵאמַר תּוֹכְחָתָךְ, כְּדֵי לְחַזֵּק וּלְאַמֵּץ וּלְשַׁמֵּחַ וּלְעוֹדֵד אֶת נְשִׁמוֹת הַשׁוֹמְעִים דְּבְרִיָּה, וְכִשְׂיָהִיו בְּעַלֵּי דִינֶיךָ עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ וְשׁוֹמְעִים דְּבְרִיָּה וְתוֹכְחָתְךָ מֵהַ שְׂאֵתָה דֵּן וּמוֹכִיחַ אוֹתָם, וְנִרְאֶה שְׂיָהִיו בְּעֵינֶיךָ כְּרַשְׁעִים, אֶף-עַל-פִּי שְׂנִדְמָה בְּעֵינֶיךָ כְּאֵלּוֹ הֵם רַשְׁעִים, וְלֹא מְקַבְּלִים אֶת דְּבְרִיָּה, אֵתָה תִּהְיֶה חֲזַק וְלְעוֹדֵד וּלְשַׁמֵּחַ אֶת אֵלּוֹ הַנְּשִׁמוֹת בְּתוֹכְחָה מְגַלָּה וְאֵהֲבָה מְסֻתֶרֶת, הִינּוּ אֵתָה צָרִיךְ בַּק לְחַזֵּק וּלְעוֹדֵד וּלְשַׁמֵּחַ וְלְהוֹכִיחַ לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְאֵפְלוֹ שֶׁהֵם נִרְאִים בְּעֵינֶיךָ כְּרַשְׁעִים, אֲסוּר לְיֹאשׁ אֶת אֶף בֵּר יִשְׂרָאֵל, כִּי בְּשַׁעֲהַ שְׂדִנִּים וּמוֹכִיחִים אֶת

תַּעַשׂ עֲלֵמּוֹ כַּגְדוּלֵי הַדִּינִים לְכוּף זַעֲלֵי דִינִים שִׂיבּוּאוֹ לְדוֹן לִפְנֵיךְ: יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּרַשְׁעִים. שְׂלֹחַ יֵטֵה לְכֵךְ לְאֶחָד מֵהֶם לּוֹמַר אִישׁ פְּלוּנִי חֲסוּב הוּא וְלֹא יִטְעוּן טַעֲנַת שִׁקָּר. שְׂאִם אֵתָה אֹמַר כֵּן אִין אֵתָה רוּחָה לּוֹ חוּבָה: כְּשִׁקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין. שְׂלֹחַ חֲחֹשׁוֹד הַחִיַּיִב לּוֹמַר גּוֹלֵן הִיָּה זֶה. אֲלֵא תֵאמַר שְׂמֵחַ טוֹעָה הִיָּה וְלֹא נִמְכּוּן לְגוּל. אִי נִמִּי נִחְחִיַּיִב אֶחָד מֵהֶם שְׂזוּעָה

מִשְׁחַקָּת לּוֹ. לַכֵּךְ אָמַר וְאֵל תִּמְאַשׁ וְתִמְיֵד תִּגְלָה לָהֶם אֲמוּנָה פְּשׁוּטָה בּוֹ יִתְבָּרַךְ, מִן הַפּוֹרְעָנוֹת. כְּלוּמַר דַּע שְׂמֵהֶרָה תִּצַּח עֲלֵינוּ פּוֹרְעָנוֹת אֵיךְ שְׂצָרִיכִים לְהִתְרַחֵק מִשְׂכָּנֵימָה רָעִים כִּי פִתְאֹם יִצַּח אִידוֹ: ה אֵל תַּעַשׂ עֲצָמְךָ כַּעֲרוּכֵי וּמְרַשְׁעִים אַרְוִירִים, מִיָּנִים, וְיָדִים, כּוֹפְרִים הַדִּינִין. כְּאוֹתָן אֲנָשִׁים שְׂעוּרְכִים וּמִסְדְּרִים טַעֲנוֹת זַעֲלֵי הַדִּין לִפְנֵי הַדִּינִים. שְׂאִסּוֹר לְאָדָם לְגַלוֹת דִּינּוֹ לְאֶחָד מִזַּעֲלֵי הַדִּין וְלוֹמַר לוֹ עֲשֵׂה כֵךְ בְּזַצִּיל שְׂחֹזְכָה זַדִּינְךָ וְאֵף עַל פִּי שִׂידַע שְׂהַדִּין עִמּוֹ. פִּירוּשׁ אַחַר כַּעֲרוּכֵי הַדִּינִין כַּגְדוּלֵי הַדִּינִים. וְזַחֲלָמִיד הַיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ מְדַבֵּר שְׂלֹחַ יַעֲשֵׂה עֲלֵמּוֹ כַּגְדוּלֵי הַדִּינִים לְדַבֵּר לִפְנֵי רַבּוֹ כְּפּוֹסֵק אַחֲרֵי הַדִּין. עוּרְכֵי לִשׁוֹן עֲרֻכָּאוֹת שֶׁל פְּרֻסִים (גִּיטִין ט"ו) עֲרֻכָּאוֹת שֶׁל זַיִת זֶדֶה. וּמִפִּי אַחֲרִים שְׂמַעֲתִי אֵל

ונשבע לא תאמר לשקר נשבע: ט והוי זהיר בדבריך. הזולת, צריכים רק לחזק ולעודד, ואפלו שלא יאמר הדיין שמה כך וכך היה מעשה או אם היה שגראה בעיניך כרשע, עם כל זאת עליך לדעת, הדבר כך היה פלוני זכאי ומתוך דברים הללו לומר צעל הדין או העדים לומר דבר שלא היה: ותשמח אותו, לבסוף יחזר בתשובה. ולכן

ט שִׁמְעוֹן בֶּן שִׁטְח אֹמֵר, הָיִי מְרֻבָּה לְחֶקֶר אֶת הָעֵדִים, וְהָיִי זְהִיר בְּדַבְרֶיךָ, שְׂמָא מִתּוֹכֶם יִלְמְדוּ
 "ובשנפטרים מלפניך" אחר שגמרת את התוכחה שהוכחת את אלו ששומעים דבריך, "יהיו

בעיניך כזכאין פשקבלו עליהם את הדין", כי בודאי אם מדברים דבורי אמת הבנויים על יסודות אמת של צדיקי אמת, בודאי זה עושה רשם, ומכניס בהם הרהורי תשובה, ולבסוף יחזרו בתשובה. והפלל הוא — פשחזקים ומעודדים ומוכיחים את נשמות ישראל, אפלו שהם עדין בעיניך רשעים, אל תתיאש מהם, כי כל זמן שאדם חי, הוא יכול לחזר בתשובה שלמה, אם רק ידעו איך להוכיח אותו. ועקר התוכחה צריך להיות לקשרם אל שרשם, ואז בודאי לבסוף יחזרו בתשובה. וכשילכו מלפניך, אזי נכון יהיה לך, שהם חזרו בתשובה שלמה, ויצאו זכאים וקבלו את דבריך, והבן למעשה.

ט הָיִי מְרֻבָּה לְחֶקֶר אֶת הָעֵדִים, וְהָיִי זְהִיר בְּדַבְרֶיךָ, שְׂמָא מִתּוֹכֶם יִלְמְדוּ לְשַׁקֵּר: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר בעת שבאים עדים להעיד על בן אדם שעשה משהו, צריכים לחקור היטב היטב את העדים, כי אף פעם אסור להאמין לעדים, עד שלא יחקרו אותם היטב היטב, כי היום יש אנשים שמוכרים את עצמם לגמרי אל השטן, ובשביל בצע כסף הם מוכנים לקבור את הזולת. ולכן כל דין ירא שמים יהיה זהיר מאד לא לקבל עדות מאף ברירה שבעולם, אלא קדם יחקר היטב את העדות, כי אסור להאמין לאף אחד. וכבר אמרו חכמינו הקדושים (שמות רבה, פרשה מו, סימן א): אפה מוצא בשעה שאמר לו הקדוש-ברוך-הוא: "לך רד כי שחת עמך" (שמות לב, ז), היה תופס בלוחות, ולא היה מאמין שחטאו ישראל. אמר: אם איני רואה — איני מאמין, שנאמר (שמות לב, יט): "ויהי כאשר קרב אל המחנה", שלא שברן עד שראה בעיניו; אוי להם לבני-אדם, שהם מעידים מה שאינם רואים, אפשר שלא היה משה מאמין בהקדוש-ברוך-הוא, שאמר לו "כי שחת עמך", אלא הודיע משה דרך ארץ לישראל, אפלו שיהא אדם שומע דבר מן יחידי נאמן, אסור לקבל עדותו לעשות דבר על פיו — אם אינו רואה; הרי שלך לפניך, שעד שאדם אינו רואה בעצמו, אסור לו לקבל משום ברירה, ובפרט בדור הזה, שההפקרות והכפירות והאפיקורסות מתפשטות בעולם, אסור להאמין באף אחד, עד שלא רואים בעינינו, ולא כמו שנהוג עכשו, שתכף-ומיד כשבאים שני עדים, ומעידים על אחד, כבר מקבלים את העדות שלהם בלי שום חקירה ודרישה, כי כל זמן שאדם אינו מפיר על מי מעידים, אסור לקבל שום עדות, כי הכל שקר, ובפרט כשבאים רשעים ארורים קלי עולם, ומדברים עתק בגאונה ובוז על צדיק הדבוק בו יתברך, צריכים לחקור היטב היטב על מי הם מעידים. וזה מה שהתנא הקדוש מזהיר: "הוי מרבה לחקור את העדים", כי יכולים להיות רשעים ארורים המדברים בוז על צדיק אמת הדבוק בו יתברך, "והוי זהיר בדבריך", בשעה שאמה מקבל עדותם, שלא תספיק לדבריהם, ואל תכנס אתם בדין ודברים "שמא מתוכם" הינו מתוך דבריך שאמה חוקר אותם "ילמדו לשקר", כי לשון-הרע מתקבלת מאד, ולכן צריכים מאד מאד לחקור ולדרש את העדים שבאים

לְהַעֲדֵד עֲדוֹת שֶׁקָרַע עַל צְדִיק הַדְּבוּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ, י שְׁמַעִיָּה וְאַבְטָלְיוֹן. גְּרִי לָדַק הָיוּ וּמִצְנֵי צִנּוּי שֶׁל וְרַבִּים חֲלָלִים הִפִּיל דְּבַר זֶה, שְׂבָאִים עָדֵי שֶׁקָרַע מְלַבְּשִׁים בְּלָבוֹשׁ יִרְאֵי הַשָּׁם, אֲשֶׁר בְּנֶקֶל יְכוּלִים לְהִטְעוֹת אֶת הַדִּין, עַד שְׂמוֹצִיאִים פֶּסֶק דִּין שֶׁל

ה: כַּשֵּׁהִייתִי קֶטֶן. לִיִּתּוֹ טֹלִיא וְטִלְיוֹמָא. יִצְוֹאוּ קֶטֶן וְקִטְנָה. אֲפִי כֹאן אֲבַטְלְיוֹן אֲצִיחָן שֶׁל יִתּוּמִים קִטְנִים: אֲהוּב אֵת הַמְּלָאכָה. אֲפִילוּ יֵשׁ לוֹ צִמָּה לְהַמְפָּרַס חַיִּינָא לְעִסְקָא

לְשֶׁקֶר: י שְׁמַעִיָּה וְאַבְטָלְיוֹן קָבְלוּ מֵהֶם. שְׁמַעִיָּה אָמַר, אֲהוּב אֵת הַמְּלָאכָה, וְשָׂנֵא אֵת הַרְבָּנוֹת, וְאֵל תִּתְּוֹדַע לְרָשׁוֹת:

שֶׁקָרַע נִגְדַּד צְדִיק אָמַת הַדְּבוּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ, וּבְכָל פַּעַם שְׂבִיבֹאוּ לִפְנֵי בֵּית-דִּין עֲדִים לְהַעֲדֵד נִגְדַּד אָדָם שֶׁהוּא מְפָרְסֵם לְכָל, שֶׁהוּא צְדִיק וּמִנְהִיג עֲדָה, צְרִיכִים מְאֹד מְאֹד לְחַשֵּׁשׁ

מִהַעֲדִים הָאֵלּוּ, אִם הֵם אֵינָם עָדֵי שֶׁקָרַע הַמְּדַבְּרִים לְשׁוֹן-הַרְעָה, וּמַעְלִילִים עֲלִילַת דָּם עַל צְדִיק קְדוֹשׁ הַדְּבוּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ. וְדָבָר זֶה רָאוּ בְּכָל הַדּוֹרוֹת מִיְמֹת הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זִי"ע, שֶׁהָיוּ צְדִיקִים קְדוֹשִׁים הַדְּבוּקִים בּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן קָמוּ נִגְדָּדִים וְשָׁעִים אֲרוּרִים, נוֹאֲפִים בְּכָלכֶּם, וְחָלְקוּ עֲלֵיהֶם, וּבָאוּ לְהַעֲדֵד עֲדוֹת שֶׁקָרַע בְּבֵית-דִּין, וּבְשֵׁלֵא חָקְרוּ אֵת הַעֲדִים, הַמְּצִיאֵי פֶּסֶק-דִּין מְעוֹת נִגְדַּד צְדִיק אָמַת, שְׂאֵז הַעֲדִים וְהַדְּיָנִים קָבְלוּ אֵת עֲנָשָׁם. וְלָכֵן, אֲהוּבִי, בְּנֵי! אֵל תִּקְבֹּל אֶף פַּעַם עֲדוֹת עַד שְׂאֵתָה לֹא רוֹאֶה בְּמִי מְדַבֵּר, וּבְמִי חוֹשֵׁדִים, וְגַם אַחֲרֵי-כֵן תִּחְקֹר הֵיטֵב הֵיטֵב אֵת הַעֲדִים, כִּי הַיּוֹם רַבּוּ הַבְּעִלֵי מַחְלָקָת, שְׂאִין לָהֶם שׁוֹם? יִרְאֵת שְׂמִים, קָלִים וְרִיקִים וּפּוֹחֲזִים, שְׂמוֹכְנִים בְּשִׁבְלֵי בְּצַע פֶּסֶף לְהַעֲדֵד עַל צְדִיק קְדוֹשׁ הַדְּבוּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ כָּל דְּבַר אֲסוּר, רַחֲמָנָא לִישְׁבֹּן. וּכְבָר אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (וְיוֹשְׁלָמִי בְּרַכּוֹת, פֶּרֶק א', הִלְכָה ה'): אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אִם הָעִדּוֹת לְחַבְרָה עֲדוֹת שֶׁקָרַע, מַעֲלָה אֲנִי עֲלֶיךָ כְּאֵלּוּ הָעִדּוֹת בִּי, שְׂלֵא בְּרֵאתִי שְׂמִים וְאָרֶץ, כִּי אֵלּוּ הַרְשָׁעִים הַחֲצוּפִים כְּשֶׁמְעִידִים נִגְדַּד צְדִיק אָמַת הַדְּבוּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ, הֵם כּוֹפְרִים בְּעֶקֶר, וְלָכֵן כָּל מוֹרָה הוֹרָאָה וְדִין וְרַב כְּשֶׁר צָרִיף לְהַזְהִיר עַל דְּבַר זֶה מְאֹד מְאֹד, שְׂלֵא לְקַבֵּל שׁוֹם לְשׁוֹן-הַרְעָה וְעֲדוֹת שֶׁקָרַע, עַד שְׂלֵא מְפִירִים עַל מִי מְדַבְּרִים, כִּי הַיּוֹם כָּל מְשַׁחַת וְכָל נֶבֶל מְדַבֵּר רַע עַל צְדִיק אָמַת הַדְּבוּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב (שְׂמוּאֵל-א' כה): "וַיַּעַן נֶבֶל אֵת עַבְדֵי דָוִד, וַיֹּאמֶר מִי דָוִד וּמִי בֶן יִשָּׁי הַיּוֹם רַבּוּ עַבְדִּים הַמְּתַפְרָצִים אִישׁ מִפְּנֵי אֲדָנָיו"; כִּי הַרְשָׁע הַזֶּה הִפָּךְ מִהִפָּךְ אֵל הִפָּךְ, עוֹד דְּבַר רַע עַל דָּוִד מְלֶכְךָ יִשְׂרָאֵל. וְדָבָר זֶה קוֹרָה הַיּוֹם לְרַב, בְּעוֹנוֹתֵינוּ הַרְבִּים. וְלָכֵן עַד שְׂלֵא חוֹקְרִים בְּעֲצָמָם אֵת הַעֲדִים, וְלֹא רוֹאִים בְּמִי הַמְּדַבֵּר, צְרִיכִים מְאֹד מְאֹד לְשַׁמֵּר לֹא לְפֶסֶק פֶּסֶק קוֹדֵם, שְׂרֵאִית אֵת הַבְּעַל-דִּין בְּמִי מְדַבֵּר, אֲשֶׁרִי מִי שְׂנֹזְהָר בְּזָה, וְאֵז יִלְךְ לְבִטָּח, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

י אֲהוּב אֵת הַמְּלָאכָה, וְשָׂנֵא אֵת הַרְבָּנוֹת, וְאֵל תִּתְּוֹדַע לְרָשׁוֹת: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֲהוּבִי, בְּנֵי! אֲשֶׁר עֵקֶר הַיְסוּד בְּעַבְדוֹת הַשָּׁם יִתְבָּרַךְ הוּא הַמַּעֲשֵׂה, כְּמֵאֲמָרָם ו'ל (להלן יז): וְלֹא הַמְּדַרְשׁ הוּא הָעֵקֶר אֲלֵא הַמַּעֲשֵׂה; כִּי כָּל מֵה שְׂאָדָם לוֹמֵד, הָעֵקֶר שִׁיחָהּ לְעַבְדָּא וּלְמַעֲשֵׂה, שְׂזוֹ שְׁלָמוֹת הַלְמוּד. וְזֶה מֵה שְׂאוֹמֵר הַתֵּנָא הַקְּדוֹשׁ: "אֲהַב אֵת הַמְּלָאכָה", הֵינּוּ לְקַיֵּם אֵת כָּל מֵה שְׂאֵתָה לוֹמֵד לְעַבְדָּא וּלְמַעֲשֵׂה, שְׂזֵה אֵתָה צְרִיף לְאֵהֵב מְאֹד, וְזֶה עֵקֶר הַמְּלָאכָה בְּזָה הָעוֹלָם, שְׂכָל מֵה שְׂלוֹמֵד יִקְיֵם, כְּדָרְךָ בְּעַל מְלָאכָה כְּשֶׁלוֹמֵד אֵיזוֹ אֲמָנוֹת, הוּא מְקַיֵּם אֵת זֹאת, וְאוֹהֵב אֵת הָאֲמָנוֹת שְׂלָמֵד, עִם כָּל זֹאת דַּע לָךְ, אֲשֶׁר "וְשָׂנֵא אֵת הַרְבָּנוֹת", אֶף שְׂאֵתָה לְמַדְתָּ הַרְבָּה תוֹרָה בְּהַתְּמָדָה רַבָּה וּבְתַשׁוּקָה נְפִלְאָה, עִם כָּל זֹאת תִּשְׂנֵא אֵת הַרְבָּנוֹת, וְהוּא — לְהַשְׁתַּלֵּט עַל הַזּוּלָת, כִּי עֵקֶר הַלְמוּד צְרִיף

זמלמלכה. שהצטלה מציאה לידי שיעמוס (כתובות נט):
 ושנא את הרבנות. ולא תאמר אדם גדול אני וגנאי
 לי לעסוק זמלמלכה. דאמר ליה רב לרב כהנא פשוט
 נבלתא צסוק וטול אגרא ולא תימא כהנא אנה. גזר
 רבא אנה. וסניא צי מלמא (פסחים קיג.). פירוש אחר
 ושנא את הרבנות. התרחק
 מלנהוג שררה על ליצור
 שהרבנות מקצרת את צעליה:
 ואל תתודע לרשות. כדי
 ליטול שררות [רבנות] על
 ידיה. אי נמי אל תתודע
 לרשות. שלא יעזירוך על דעת

**יֵא אַבְטְלִיּוֹן אוֹמֵר, חֲכָמִים,
 הִזְהָרוּ בְּדַבְרֵיכֶם, שְׁמָא
 תַּחֲבוּבוּ חוֹבַת גְּלוֹת וְתַגְלוּ
 לְמָקוֹם מִיַּם הָרָעִים, וַיִּשְׁתּוּ
 הַתְּלַמִּידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם
 וַיְמִיתוּהוּ, וְנִמְצָא שֵׁם שְׁמַיִם**

להיות לעבדא ולמעשה לקים את מה שלומד
 בתמימות ובפשיטות גמורה, "ואל תתודע
 לרשות", שאל תראה ותתודע לחוץ לרשות
 הרבים מה שאתה למדת, וכן מה שאתה מקים,
 כי אין לך יפה מן
 הצניעות, כי השלמות של
 למוד התורה הקדושה
 הוא לקים את כל מה
 שלומד, ולשמר מאד לא
 להתקרב על הזילות,
 ומכל שכן שלא יפרסם
 את עצמו לרשות הרבים,
 אשר מי שדבוק בתורה,
 ומקים את מה שלומד, והוא הצנע לכת, ואינו
 מתודע לרשות הרבים, אזי עולמו בחייו יראה,
 והבן למעשה.

**יֵא חֲכָמִים הִזְהָרוּ בְּדַבְרֵיכֶם, שְׁמָא תַּחֲבוּבוּ
 חוֹבַת גְּלוֹת, וְתַגְלוּ לְמָקוֹם מִיַּם הָרָעִים,
 וַיִּשְׁתּוּ הַתְּלַמִּידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וַיְמִיתוּהוּ,
 וְנִמְצָא שֵׁם שְׁמַיִם מִתַּחֲלָל: צְרִיף שְׁתַּדַּע,
 אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אַחַר יְגִיעוֹת וַתְּרַחוֹת שֶׁל
 יָמִים וְשָׁנִים בְּעַבְדוּת הַשֵּׁם יִתְבַּרֵךְ, שְׁתַּתְיַגַּע
 וְתִתְרַח, וַיַּעֲבְרוּ עֲלֶיךָ נְסִיווֹת קָשִׁים וַיִּמְרִים,
 חֲרוּפִין וְגִדּוּפִין, עֲלִבּוֹנוֹת וְשְׁפִיכוֹת דָּמִים, וַיִּנְסוּ
 אוֹתְךָ בְּכָל מִינֵי נְסִיווֹת שְׁבָעוֹלָם, אִם תַּעֲמֵד
 בְּנִסְיוֹן, וְלֹא תִפֹּל בְּדַעְתְּךָ כָּלָל, אִזּוֹ תִזְכֶּה לְבוֹא
 אֶל דְּבִקּוֹת אֱמֶתִית, לְהִיּוֹת דְּבוּק תָּמִיד בְּחַי
 הַחַיִּים בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, וּכְבָר לֹא תוּכַל לְהַפְרֵד מִמֶּנּוּ,
 וְאַפְלוּ כְּשֶׁתְּדַבֵּר עִם בְּנֵי-אָדָם, תִּלְבִּישׁ בְּדַבּוּרְךָ**

קונך כמו שאירע לדואג האדומי: לרשות. השכרה
 קרויה רשות מפני שהרשות צידה לעשות כרצונה: יא
 הזהרו בדבריכם. שלא תניחו מקום למינים לטעות
 בדצריכם: שמא תחובו חובת גלות. כלומר אף על
 פי שצמקום שאתם צו אין שם (ס"א מינים) יש לחוש
 שמא יגרום החטא ותחייצו גלות: ותגלו למקום.
 שיש שם אנשים שמראים פנים צמורה שלא כהלכה והם
 כנוי למים הרעים. ויצינו מתוך דצריכם דצריים שאינם
 הגונים וישמו התלמידים הצאים אחריכם מאותם דצרי
 מינות וימותו צעונים: ונמצא שם שמים מתחלל.
 שישארו אותן דעות צטלות צעולם כמו שקרה
 לאנטיגנוס איש סוכו עם נדוק וצייטוס תלמידיו שאמר
 להם אל תהיו כעצדים המשמשים את הרצ על מנת
 לקבל פרס ואמרו הם אפשר פועל עושה מלמכה כל
 היום וטורח ולערב אינו מקבל פרס. ויאלו למינות הדת

שיחות ותפלות אליו יתברך, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן ה'), שהצדיקים
 מלבישים את תפלותיהם במאמר, כי מרב דבקות שתזכה, אפלו שאתה מדבר עם בני-אדם, אתה
 מדבר אז עמו יתברך, כי אין לפני מראה עיניך רק אמתת מציאותו יתברך, עם כל זאת עליך
 לדעת, כי אי אפשר להיות תמיד דבוק בו יתברך, ונההכרח לפל, כמובא בדברי רבנו ז"ל
 (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן לח), שאפלו הצדיק הגדול הדבוק באין סוף ברוך הוא, יש לו לפעמים
 נפילה — שנעתק אז מהדבקות, ואף שהירידה שלו נקראת אצלנו למדרגה גדולה, אבל אצלו
 זו נקראת ירידה, שנעתק מהדבקות, אזי תזוהר מאד מאד איך אתה מדבר, כי בעת ירידה אתה
 יכול לדבר דבורים של מה בכך, והתלמידים לא יודעים שאתה עכשו בירידה, ויחשבו שיש איזה

עָנָן בְּדִבְרֵיהֶּ, וְעַל-יְדֵי-זֶה הֵם יַחֲקוּ אוֹתָהּ, וַיִּפְּלוּ בְּנִפְּלָה גְדוֹלָה בְּאֵין סוּמָה, שְׁנָה מֵהַתְּנָא הַקְּדוּשׁ מְזֻהָר: "חֲכָמִים הִזְהָרוּ בְּדִבְרֵיכֶם, שְׁמָא תַחֲבוּ חוֹבַת גְּלוּת" בְּעַת יְרִידָה וַנִּפְּלָה

הם ותלמידיהם ונקראים לדוקים וצניחוסיס עד היום: יב הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום. פירשו צאצוא דרבי נתן כיצד היה אהרן אוהב שלום כשהיה רואה שני צני אדם מתקוטטים היה הולך

מהדבקות, שזו נקראת גלוּת, פי כְּשֶׁהֲצַדִּיק דְּבוּק בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְנִכְלָל בּוֹ לְגַמְרִי, אִזּוֹ יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ הַנְּצָחִי, דְּבוּק בְּהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֲבָל כְּשֶׁנּוֹפֵל מִהַדְּבָקוֹת, זֶה אֲצִלוֹ בְּחִינַת גְּלוּת, שְׂיוּצָא

מִתְחַלֵּל: יב הֵלֵל וְשִׁמְאֵי קִבְּלוּ מֵהֶם. הֵלֵל אוֹמֵר, הָוִי מִתְּלַמִּידָיו שֶׁל אַהֲרֹן, אוֹהֵב שְׁלוֹם וְרוֹדֵף שְׁלוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקַרְבֵּן לַתּוֹרָה:

מִבֵּיתוֹ הַנְּצָחִי, וּמִי יוֹדֵעַ לְאֵיזָה מְקוֹם אֲתָה יָכוֹל לִפְּל, עַד כְּדֵי כֶּף "וְתַגְּלוּ לְמְקוֹם מַיִם הַרְעִים", פִּי לְפַעֲמִים הַיְרִידָה גְדוֹלָה מְאֹד, מִפְּנֵי הַנְּסִיּוֹן שְׁמַנְסִים אֶת כָּל צַדִּיק כְּפִי בְּחִינַתוֹ וּכְפִי שֶׁרֶשׁ נִשְׁמַתוֹ, וְלִכֵּן אִזּוֹ כְּשֶׁמְגִיעַ לְמְקוֹם מַיִם הַרְעִים, מְקוֹם שֶׁל הַסְּטָרָא אַחְרָא, רְאֵה לְשִׁתָּק וְלֹא

לכל אחד מהם שלא מדעת חזירו ואומר לו ראה חזקך איך הוא מתחרט ומכה את עצמו על שחטא לך והוא אמר לי שאצוא אליך שתמחול לו. ומתוך כך כשהיו פוגעים זה בזה היו מנשקים זה את זה. וכיצד היה מקרב הצרות

לתורה כשהיה יודע צאצא שעצר עצירה היה מתחזר עמו ומראה לו פנים נהובות. והיה אומר אדם מתצייש ואמר אליו היה יודע לדיק זה מעשי הרעים כמה היה מתרחק ממני ומתוך כך היה חוזר למוטב. הוא שהנציח מעיד עליו (מלאכי ב) בשלום וצמישור הלך

לְדַבֵּר כְּלוּם, כִּי מֵאַחַר שְׂאִינְךָ דְּבוּק אִזּוֹ בּוֹ יִתְּבַרַךְ, אֲסוּר לָךְ לְדַבֵּר, כְּעֵין שְׂאֵמֵר דְּוֹד הַפְּלֶךְ (תהלים קלא, ב): "אם לא שויתי ודוממתי", אם איני מחזיק עכשיו במדרגתי של "שויתי הוי"ה לנגדי תמיד", אִזּוֹ הַעֲצָה "וְדוּמַמְתִּי" — לְשִׁתָּק, כִּי אִם אֲדַבֵּר אִזּוֹ בְּלִי דְּבָקוֹת, אִזּוֹ אֶגְרֵם "וַיִּשְׁתּוּ הַתְּלַמִּידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וַיָּמוּתוּ", שֶׁהַתְּלַמִּידִים שְׂשׂוֹתִים אֶת דְּבָרֶיךָ יַחֲשְׁבוּ שֶׁיֵּשׁ בְּדִבְרֵיכֶם כְּטָלִים הָאֵלוֹ אֵילוֹ סוּדוֹת, וַיִּשְׁתּוּ בְּצִמָּא אֶת דְּבָרֶיךָ, אִזּוֹ "וַיָּמוּתוּ", שֶׁיִּפְּלוּ מִמְּדֵרְגַתְּם לְנוֹקְבָא דְּתַהוּמָא רְבָה, וַיָּבֹאוּ, רַחֲמָנָא לִישְׁזַבֵּן, לְכַפִּירוֹת וְאֶפִּיקוֹרְסוֹת, שֶׁהִיא בְּחִינַת מִיתָה, "וַיִּנְמָצָא שֵׁם שְׁמַיִם מִתְחַלֵּל" עַל יָדֶךָ. וְלִכֵּן, אֶהוּבִי, בְּנִי! בְּשַׁעֲהַ שְׂאֵתָה דְּבוּק בּוֹ יִתְּבַרַךְ, רְאֵה לְגְלוּת לַתְּלַמִּידִים רַק אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְּבַרַךְ, וְיִתְּבַרַךְ רַק מִמֶּנּוּ יִתְּבַרַךְ, וְכֵן כְּלָפִי אֲשַׁתָּךְ וַיְלַדֶּיךָ, תְּמִיד תְּבַרַךְ עִמָּהֶם רַק מִמֶּנּוּ יִתְּבַרַךְ, וְאִזּוֹ הֵם תְּמִיד יִתְּעַלּוּ יוֹתֵר וַיּוֹתֵר, מֵהַ שְׂאֵין בֵּן בְּעַת שְׂאֵתָה יוֹצֵא לְגְלוּת, שְׂזוֹ קִטְנוֹת הַמַּחִין, שְׂאֵתָה נּוֹפֵל בָּהּ, אִזּוֹ עֲצַתָּה שֶׁתְּשַׁתָּק, כְּדֵי שְׁלֹא יִלְמְדוּ מִמֶּךָ אֶת הַדְּבֻרִים שְׂאֵתָה מְדַבֵּר בְּעַת יְרִידָה וְקִטְנוֹת. וְזָכַר כָּלֵל זֶה, כִּי תַצְטַרֵּךְ אֶת זֶה לְיָמִים הַבָּאִים, אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁמְחַדִּיר בְּעֲצָמוֹ יְדִיעוֹת אֵלוֹ, וְאִזּוֹ טוֹב לוֹ וְטוֹב לַתְּלַמִּידָיו, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

יב הֵלֵל אוֹמֵר: הָוִי מִתְּלַמִּידָיו שֶׁל אַהֲרֹן: צָרִיךְ שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲפִלוֹ שְׂאֵהֲרֹן הִיָּה כְּבָר לְפָנַי יוֹתֵר מְשַׁלְשֵׁת אֲלָפִים שְׁנָה, עִם כָּל זֹאת אִם אָדָם הוֹלֵךְ בְּמַדְתּוֹ — נִקְרָא תְּלַמִּידוֹ. וְכֵן הוּא אֲצֵל כָּל צַדִּיק וְצַדִּיק, אִם אָדָם מְרַגֵּיל אֶת עֲצָמוֹ לְלֶכֶת בְּמַדַּת הַצַּדִּיק, הוּא נִקְרָא תְּלַמִּידוֹ. וּבְזֶה תַתְּרֵךְ קִשְׁיַת הָעוֹלָם — אֵיךְ אֲנִשִּׁי שְׁלוֹמֵנוּ הַיְקָרִים קוֹרְאִים אֶת עֲצָמָם תְּלַמִּידֵי רַבְּנּוֹ וְ"ל שְׁהִיָּה לְפָנַי מֵאַתִּים שְׁנָה? אֲלֹא כָּל מִי שֶׁהוֹלֵךְ בְּדַרְכּוֹ הַפְּשׁוּטָה שֶׁל רַבְּנּוֹ וְ"ל, עַל-יְדֵי-זֶה נִקְרָא תְּלַמִּידוֹ, כִּי הֶעָקֵר לִילָךְ בְּדַרְכֵי הַצַּדִּיק, וְאִזּוֹ נִקְרָא עַל שְׁמוֹ.

אוהב שלום ורודף שלום: צָרִיךְ שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אָדָם צָרִיךְ רַק לְאַהֵב אֶת הַשְּׁלוֹם,

אחי ורבים השיב מעון: יג נגד שמא אבד שמייה. פי כף אמרו חכמינו הקדושים (עקצין, פרק ג'): מי שנמשך לו שמו מרחוק ממון שררה ורעות, מהרה יאבד שמו שהרעות מקצרת את זעליה, נגד לשון משיכה. מרגום משכו. נגידו: ודלא מוסיף. מי שאינו

יג הוא היה אומר, נגד שמא, אבד שמה. ודלא מוסיף, יסיף. ודלא יליף, קטלא חיב. ודאשתמש קשה מאד להתפשר עמה, עם כל זאת עליך לדעת, שצריכים לאהב את השלום. ואמרו

חכמינו הקדושים (אבות דר' גמון פרק כח), כל המשים שלום בתוך ביתו, מעלה עליו הכתוב כאלו משים שלום בישראל על כל אחד ואחד, לפי שכל אחד ואחד מלך בתוך ביתו. ואם יש לך אשה קשה, שקשה להשלים אתה, עם כל זאת "ורודף שלום", רוצה אחר השלום, הינו שתעשה כל מיני מאמצים שבעולם, שיהיה שלום בינך ובין אשתך, ואם תוכל להשלים עם כל שונאך, אין עוד דבר יותר חשוב מזה, וצריכים לרוץ ולרדוף אחר השלום, ואל תחכה שהשלום יבוא אחריך. ואמרו חכמינו הקדושים (מדרש אנדה): איזהו גבור? העושה אויביו אוהביו.

אוהב את הבריות ומקרבן לתורה: צריך שתדע, אהובי, בני! שצריכים לאהב את כל בר ישראל כנפשו, ומהי האהבה שאוהבים את כל בר ישראל? לקרבו לתורה, כי סוף כל סוף מה ישאר מן האדם? רק מה שלמד בכל יום תורה, כמאמר התנא הקדוש (אבות פרק ו'): אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב, לא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומצוות ומעשים טובים בלבד, ומה נשאר מהאדם? רק מה שזכה בזה העולם לעשות טוב ולהתפלל אליו יתברך, ולשפף את נפשו לפניו יתברך, וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (תנא דבי אליהו, פרק טו): לפי שכל המרבה שיחות ותפלות, הם המלויים אותו עד שמגיע לבית עולמו, מה מלנה את האדם עד הרגע האחרון? רק השיחות והתפלות שמדבר אל הקדוש ברוך הוא. כי הדבור הולך עמו עד הרגע האחרון. ולכן ראה, אהובי, בני! להתחזק בידך שאת ובידך עז, ושום דבר בעולם לא יוכל לשבר אותך, ועל ידי זה תראה את הנסים נגלים, שיעשה עמך הקדוש ברוך הוא. העקר שתאהב את הבריות, ומה נקראת אהבת הבריות? על ידי שתקרב אותם לתורה, ותחזיר אותם למוטב, ואז טוב לך ולכלם בזה ובבא לנצח נצחים, והבן למעשה.

יג נגיד שמא אבד שמייה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם צריך לבטל את עצמו לגמרי אל הקדוש ברוך הוא, ועקר השלמות — שישתדל לנתק את עצמו לגמרי מהכלי עולם הזה, ולא ירצה ששמו יתפרסם בזה העולם, שזו עבודת כל הצדיקים, שמעלימים ומסתירים את דרכיהם מבני אדם. ולכן ככל שמסתירים את עצמם ואת עבודתם, הקדוש ברוך הוא בעצמו יגלה אותם, כמאמר ו"ל (שמות רבה, פרשה ח', סימן ג'): יושב אדם בזוית, ויעסק בתורה, אני מראה לבריות; מה שאין כן כשאדם עושה כל מיני פעולות שבעולם שיתגלה ויתפרסם, אזי מאבד את שמו, שזה מה שהתנא הקדוש אומר: "נגיד שמא", מי ששמו נמשך ונתפרסם בעולם מחמת שררה וגדלות, לבסוף "אבד שמה", וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן ו'), שמי שממעט בכבוד עצמו, זוכה לכבוד אלקי, שעליו נאמר (משלי כה, ב): "כבוד אלקים הסתר דבר", שאף אחד אינו יכול להשיגו, כי הוא זכה להסתר בכבודו יתברך, ששם הוא פחינת הסתר דבר, שאף אחד אינו יודע ממנו, ולהפך מי שאינו ממעט בכבוד עצמו, אזי זוכה לכבוד מלכים,

שְׁעָלְיוּ גַאֲמַר (שם): "וּכְבֹד מְלָכִים חָקֵר דְּבָר",
 שְׁכַלְמֵם חוֹקְרִים עָלְיוּ אִם הוּא רְאוּי לְכָבוֹד או
 לא, וְחוֹלְקִים עָלְיוּ, וְסוֹבֵל צְרוֹת וְיִסּוּרִים.
 וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (בַּמִּדְבָּר רַבָּה, פְּרָשָׁה ד',
 סִימָן כ'): כָּל הַמְרַבֶּה כְּבוֹד
 שָׁמַיִם, וּמִמְעַט כְּבוֹד
 עֲצָמוֹ, כְּבוֹד שָׁמַיִם
 מִתְרַבֶּה, וּכְבוֹדוֹ מִתְרַבֶּה.
 וְכָל הַמִּמְעֵט כְּבוֹד שָׁמַיִם,

בְּתַנְּא, חֲלָף: יד הוא הָיָה
אוֹמֵר, אִם אֵין אֲנִי לִי, מִי לִי.
וּכְשֶׁאֲנִי לְעֲצָמִי, מָה אֲנִי. וְאִם

מוֹסִיף עַל לַמּוֹדוֹ: יִסִּיף. יִסּוֹף מִפְּנֵי מַה שֶׁכָּזֵר לַמּוֹד
 וַיִּשְׁכַּח תַּלְמוּדוֹ. וַיִּשׁ גּוֹרְסִין יִאֲסֹף כְּלוֹמַר יִאֲסֹף אֶל עַמּוּי
 וַיִּמּוֹת זֵלָה עִמּוֹ: וְדִלָּא יִלְיָף. קֶשֶׁה מְדַלָּח מוֹסִיף
 הַלֵּכךְ קִטְלָח חַיִּיב כְּלוֹמַר רְאוּי הוּא שִׁיהַרְגוּהוּ כְּמוֹ
 שֶׁאֲמָרוּ (פִּסְחִים מ:ט): עַם
 הָאָרֶץ מוֹתֵר לִקְרַעוּ כְּדָג
 וּמַגְזִיב: וְדַאֲשַׁתְּמֵשׁ בְּתַנְּא
 חֲלָף. הַמְשַׁתְּמֵשׁ זַכְרָהּ שֶׁל
 תּוֹרָה כְּאִדָּם הַמְשַׁתְּמֵשׁ זַכְלֵיו

וּמִרְבֵּה כְּבוֹד עֲצָמוֹ, כְּבוֹד שָׁמַיִם בְּמִקּוּמוֹ,
 וּכְבוֹדוֹ מִתְמַעֵט; וְתַכְף־וּמְיָד אוֹמֵר: "וְדִלָּא
 מוֹסִיף יִסִּיף", מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף בְּלַמּוּד הַתּוֹרָה
 הַקְדוּשָׁה, כִּי מִחֲזִיק אֶת עֲצָמוֹ לִישׁ וְלִמְצִיאוֹת,
 כְּאֵלוֹ כְּבָר יוֹדֵעַ אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה,
 עַל־יְדִי־זוֹה עָנְשׁוֹ שֶׁיִּשְׁפַּח אֶת מַה שֶׁלָּמַד, וְכֵן
 "וְדִלָּא יִלְיָף" — מִי שֶׁבְּכֻלּוֹ אֵינוֹ לוֹמֵד תּוֹרָה,
 "קִטְלָא חַיִּיב" — חַיִּיב מִיתָה. וְכָל זֶה בָּא מִחֲמַת
 יִשׁוּת וְגֵאוּת, כִּי מִי שֶׁעוֹסֵק שְׂיִתְפָּרְסֵם שָׁמוֹ
 בְּעוֹלָם, וְרוֹדֵף אַחֵר הַכְּבוֹד, בְּזֶה מְגַלֶּה שֶׁהוּא
 רְחוּק מִהַתּוֹרָה, כִּי הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה מְכַנִּיֶּסָה

חֲלָף וְעֵצֵר מִן הָעוֹלָם. תַּגָּל זַלְשׁוֹן יִשְׁמַעְאֵל כְּתֵר. וַיִּשׁ
 מִפְּרָשִׁים תַּגָּל רֵאשִׁי תִּיצוֹת תַּלְמוּד גִּזְרָה אַחֲרֵינָא
 שֶׁאֲסוּר לְאִדָּם לְהַשְׁתַּמֵּשׁ זַכְלֵימִידִים שֶׁאֵינִן תַּלְמוּדִיו. וְאֵינוֹ
 שִׁמְעָתִי וְדַאֲשַׁתְּמֵשׁ זַכְלֵימִידִים שֶׁאֵינִן תַּלְמוּדִיו. וְאֵינוֹ
 וְאִדָּה שֶׁאֵינִן לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַזֶּה: יד אִם אֵין אֲנִי לִי.
 אִם אֵין אֲנִי זֹכֵה לְעַנְמִי מִי יֹכֵה זַכְלֵימִי: וְכִשְׁאֲנִי
 לְעֲצָמִי. וְאִפְּלִי זֹכֵתִי לְעַנְמִי מַה הוּא הַזֹּכֵת הַזֶּה
 וְזַמָּה נַחֲשֵׁז הוּא כִּנְגַד מַה שֶׁאֲנִי חַיִּיב לְעִשׂוֹת: וְאִם
 לֹא עֲכָשִׁיו. זַעוּה"ו: אֵימַתִּי כִי אַחֵר הַמּוֹת אֵי אֲפִשֵׁר
 לְזֹכֵת עוֹד, פִּירוּשׁ אַחֵר אִם לֹא עֲכָשִׁיו זִימִי הַזַּכְרוֹת

עֲנוּה וְשִׁפְלוּת בְּאֲדָם, וְתַמִּיד רוֹצֶה לְלַמֵּד יוֹתֵר, כְּאֵלוֹ עֲדִין לֹא הִתְחִיל לְלַמֵּד, שְׂזָה בָּא לוֹ לְאֲדָם
 שְׂזָכָה לְכָבוֹד אֱלֹקִי, שְׂאֵז הַתּוֹרָה אֶצְלוֹ בְּכָל יוֹם חֲבִיבָה מְחֻדָּשׁ, כְּמֵאֲמָרָם ו'ל (בְּרִכּוֹת ג:), שְׁחֲבִיבָה
 תּוֹרָה עַל לוֹמְדֶיהָ בְּכָל יוֹם וְיוֹם כִּיּוֹם שְׁנֹתָנָה בְּהַר סִינַי, כִּי מֵאַחֵר שֶׁמְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ וְכָל כְּלוֹ
 אֵלָיו יִתְבַּרֵּךְ, וּמִתְרַחֵק מִכְּבוֹד הַמְּדַבֵּה, עַל־יְדִי־זוֹה זֹכֵה שֶׁמֵּאִיר עָלָיו אוֹר אֱלֹקִי, שְׁהִיא חֲבִיבוֹת
 הַתּוֹרָה, וְרוֹצֶה לְלַמֵּד בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה יוֹתֵר וְיוֹתֵר, כְּמֵאֲמָרָם ו'ל (יְרוּשָׁלַּיִם בְּרִכּוֹת, פְּרָק ט', הֶלְכָה
 ה'): מַה הַתִּינּוֹק הַזֶּה צָרִיף לִינֵק בְּכָל שָׁעָה שְׁבִיּוֹם, כִּף כָּל אֲדָם שֶׁבִּישְׂרָאֵל צָרִיף לִינֵע בַּתּוֹרָה בְּכָל
 שְׁעוֹת שְׁבִיּוֹם, מַה שֶׁאֵין בֵּן "וְדַאֲשַׁתְּמֵשׁ בְּתַנְּא", שֶׁהוּא מְשַׁתְּמֵשׁ עִם כְּתֵר הַכְּבוֹד לְעֲצָמוֹ, הֵינּוּ
 שְׂרָץ וּמִתְרוֹצֵץ אַחֵר הַכְּבוֹד, אֲזִי עָנְשׁוֹ "חֲלָף", שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (נְדָרִים סב): כָּל
 הַמְשַׁתְּמֵשׁ בְּכִתְרוֹ שֶׁל תּוֹרָה, גִּעְקֵר מִן הָעוֹלָם, קַל וְחֹמֵר, וּמַה בְּלִשְׁצֵר שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי קִדְשׁ
 שְׁנַעֲשׂוּ כְּלֵי חַל, שְׁנֵאֲמַר (יְחֻזְקָא ל ז, כב): "וּבָאוּ בָּהּ פְּרִיָצִים וְחִלְלוּהָ", בִּיּוֹן שֶׁפָּרְצוּם נַעֲשׂוּ חַל,
 גִּעְקֵר מִן הָעוֹלָם, וְדִכְתִּיב (דְּנִיָּאֵל ה, ל): "בָּהּ בְּלִילִיָּא קָטִיל בְּלֵאֲשַׁצֵּר", הַמְשַׁתְּמֵשׁ בְּכִתְרָה שֶׁל תּוֹרָה,
 שֶׁהוּא חַי וְקַיִם לְעוֹלָם, עַל אַחַת פְּמָה וְכַמָּה; הַכָּלֵל שֶׁאֲדָם צָרִיף לְמַעַט בְּכָבוֹד עֲצָמוֹ, וְלִהְרַבּוֹת
 בְּכָבוֹד הַמְּקוּם, וְאֵז יִזְכֶּה לְכָבוֹד אֱלֹקִי, שֶׁהוּא כְּבוֹד הַתּוֹרָה, כִּי אוֹרִיתָא וְקִדְשָׁא בְּרִיף הוּא חַד
 הוּא, אֵז יִתְעַלֶּה בְּעֵלְיָה אַחֵר עֲלֵיהָ, וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּעֲצָמוֹ יִפְרָסְמוֹ בְּכָל הָעוֹלָם כְּלוֹ, וְהוּא
 לֹא צָרִיף לְעִשׂוֹת שׁוּם פְּעֻלָּה לְהַתְּפָרְסֵם, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

יד אִם אֵין אֲנִי לִי מִי לִי, וְכִשְׁאֲנִי לְעֲצָמִי מַה אֲנִי, וְאִם לֹא עֲכָשׁוֹ אֵימַתִּי: צָרִיף שְׂתַדְע,
 אַהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֲדָם צָרִיף תַּמִּיד רַק לְדָאג לְעֲצָמוֹ, כִּי אִם לֹא יְדָאג לְעֲצָמוֹ, אֵף אֶחָד לֹא

אימתי. שמא צימי הזקנה לא יעלה לידי: טו עשה תורתך קבע. שיהיה עיקר עסקך ציוס וצלילה בתורה וכשתהיה יגע מן הלמוד מעשה מלאכה, ולא שיהיה עיקר עסקך במלאכה וכשתפנה מן המלאכה מעסוק בתורה. ומלאמי כמוז עשה

לֹא עֲכָשְׂוֹ, אִימָתִי: טו שְׂמַאי אֹמֵר, עֲשֵׂה תוֹרְתְךָ קָבַע. אֲמֹר מַעֲט וַעֲשֵׂה הַרְבֵּה, וְהוּי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסֹבֵר פָּנִים יְפוֹת: טז רַבִּין

תורתך קבע שלא תחמיר לעצמך ותקל לאחרים. או תחמיר לאחרים ותקל לעצמך. אלא מהא תורתך קבע לך כמו לאחרים. וכן הוא אומר בעזרא ז'. כי עזרא הכין לבנו לדרוש את תורת ה' ולעשות

וללמד לבני ישראל. כמו שהכין לבו לעשות כך היה מלמד לבני ישראל: אמור מעט ועשה הרבה. כמו שמצינו בזכרונם אצינו ע"ה שאמר תחלה (בראשית יד) ואקחה פת לחם וצקוף ויקח זן צקר רך וטוב: והוי מקבל את כל האדם. כשאתה מכניס אורחים לצימך לא תמן להם פניו כזושות צקרקע שכל הנותן פניו כזושות צקרקע אפילו נתן כל מתנות שבעולם מעלים עליו כאילו לא נתן כלום. שלש אזרות הזהיר

ידאג לו, אף אחד לא ידאג בעבורו. ודבר זה צריכים לחקק היטב היטב בנדעתו, כי כמו בגשמיות, אם אדם אינו אוכל, אף אחד לא יכול לאכל בשבילו, ואם זה בגשמיות כן, על

אחת כמה וכמה באין ערך הוא ברוחניות, אם אתה לא תקיים את מצוותיו? תברך, ותלמד את תורתו הקדושה, שהיא חכמתו? תברך, אזי אף אחד לא יוכל להשלים לך את חסרונוך.

ולכן מזהירך התנא הקדוש: "אם אין אני לי מי לי", אם אתה לא תדאג בשבילך, מי ידאג בעבורך, כי אדם צריך לדאג על עצמו, ולא להסתפל על אחרים כלל, וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (ספח נג.) תניא, אמרו עליו על הלל הזקן כשהיה שומח בשמחת בית השואבה אמר בן, אם אני כאן — הכל כאן, ואם אני כאן — מי כאן; כי היה כל-כך בשמחה, עד שנתרחבה דעתו, והסתפל על עצמו, ואמר: אם

אני כאן — הכל כאן, ואם אני כאן — מי כאן; כי טבע של בני-אדם, שתמיד מסתכלים על הזולת, ושוכחים מעצמם. ולכן הלל הזקן בזה בשלמותו, ולא התפעל משום בריה שבעולם, ואמר על עצמו: אם אני כאן — הכל כאן, ואם אני כאן — מי כאן; כי מה יש לי לדאג אם אחרים בן כאן, או לא כאן, אני צריך לדאג בעבורי, עם כל זאת מוסיף התנא ואמר: "וכשאיני לעצמי מה אני", כי מוכרחים להיות מקרבים אל הצדיק האמת, אשר ממנו מקבלים את הנדעת הזו לא להתבלבל מאחרים, ורק להסתפל על עצמו, ולדאג למלא כל יום עם טוב אמתי ונצחי. ואם תאמר שפחד אתחיל, על זה אומר התנא הקדוש: דע לך — "ואם לא עכשו אימתי", כי צריכים לשמור על כל יום ויום, ולא לדחות מיום לחברו, וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (תנחומא שמיני ב'): אין השמחה ממתנת לאדם, לא כל מי ששמח היום — שמח למחר, כי אסור לדחות מיום לחברו, וכעין שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוה"ר, חלק א', סימן ערב) על הפסוק (תהלים צה, ז): "היום אם בקלו תשמעו", אם אתה רוצה לשמח בקולו? תברך, דע לך שאין לך רק היום הנה, והבן למעשה.

טו עֲשֵׂה תוֹרְתְךָ קָבַע: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר צְרִיכִים לְקָבַע אֶת עֲצָמוֹ בְּקַבִּיעוֹת חֲזָקָה בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, כִּי אֵין לְאָדָם בְּנֵה הָעוֹלָם רַק הַתּוֹרָה, כִּי כָּל הַחַיִּים שֶׁל הָאָדָם זֶה הַתּוֹרָה, כִּי הַתּוֹרָה הִיא חֲכָמְתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְנִשְׁמַת הָאָדָם הִיא חֵלֶק אֱלוֹהִים מִמֶּעַל, וְלִכֵּן הַתּוֹרָה וְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם אֶחָד, כִּי אוֹרֵיתָא וְיִשְׂרָאֵל חֵד הוּא (אחרי עג.), וְלִכֵּן בְּנֵה שְׂבַר יִשְׂרָאֵל קוֹבַע אֶת עֲצָמוֹ

בְּקַבְיֵעוֹת חֲזָקָה בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, זֶה חֲלָקוֹ לְגִצַּח נְצַחִים, כִּי לֹא נִשְׁאַר מִהָאָדָם אֶלָּא מֵהַיּוֹם הַזֶּה וְהַיּוֹמָה הַבָּיִת, וְלֹכֵן כָּל רִגְעַת בְּדַעְתּוֹ שֶׁאָדָם מִכְּנִיס אֶת עַצְמוֹ בַּתּוֹךְ חֻכְמַת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, זֶה נִשְׁאַר לוֹ לְגִצַּח נְצַחִים. וְעַקֵּר הַלִּמּוּד הוּא כְּדֵי לְקַיֵּם לְעִבְדָּהּ וּלְמַעֲשָׂהּ, וְלֹכֵן אָמַר הַתַּנָּא הַקְּדוּשׁ:

גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר, עֲשֵׂה לְךָ רַב, וְהִסְתַּלַּק מִן הַסֶּפֶק, וְאֵל תִּרְבֶּה לַעֲשׂוֹר אֲמָדוּת:

וילחוס כנגד לבו הרע. ושנינו איזוהו גבור הכוזב את יצרו: טז עשה לך רב. לענין הוראה מדבר עכשיו. אם צא דין לפניך ונסתפקת בו עשה

לך רב: והסתלק מן הספק. ולא תפסקוק עליו אמה לצדך כי הא דרנח כי הוי אחיא טריפתא לגביה הוי מכניף לכולהו טבחי דמתא מחסיא אמר כי היכי דלמטיין שיבא מכשורא: ואל תרבה לעשר אומדות. שהמפריש מעשרות מאומד אינו נלול מן הקלקלה. אם פוחת ממה שראוי ליתן מעשרותיו ממוקנים ופירותיו מקולקלים. ואם העדיף על שהיה

”אָמַר מַעֲט”, אֶפְלוּ שֶׁתִּלְמַד רַק מַעֲט מִהַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה וְתוֹצִיא מִפִּיךָ, כִּי עַקֵּר לִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה צָרִיף לְהִיּוֹת עַל-יְדֵי אֲמִירָה דִּיקָא, כְּמֵאמָרָם ו”ל (ערובין נד): פֶּתַח פּוּמָךְ כִּי הִיכִי דִתְתַקִּים בֵּיךְ וְתוֹרִיף חַיִּי, שְׁנֹאֲמַר (משלי ד, כב): ”כִּי חַיִּים הֵם לְמַצְאֵיהֶם וְלֹכֵל בְּשָׂרוֹ מֵרֶפֶא”, אֵל תִּקְרִי לְמַצְאֵיהֶם אֶלָּא לְמוֹצֵאֵיהֶם בַּפֶּה. ”וְעֲשֵׂה הִרְבֵּה”, וְעַלְיָךְ לְדַעַת, שֶׁכַּנְגֵּד כָּל מֵה שְׂאֵתָה לּוֹמַד בַּתּוֹרָה אֶפְלוּ מַעֲט, עַקֵּר הַלִּמּוּד צָרִיף לְהִבְיָא אוֹתָךְ לְמַעֲשָׂהּ, לְהִרְבּוֹת בְּמַעֲשֵׂים טוֹבִים, וְלִקְיָם אֶת כָּל מֵה שְׁלוּמַד, כִּי לֹא הַמְדַרְשׁ עַקֵּר אֶלָּא הַמַּעֲשָׂה, עִם כָּל זֹאת, אֵף שְׂאֵתָה לּוֹמַד תּוֹרָה, וּמְקַיֵּם אֶת כָּל מֵה שְׂאֵתָה לּוֹמַד, וּבְזֵה אֵתָה נִדְבָק בְּאֵין סוּף בְּרוּף הוּא, כִּי הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה הִיא חֻכְמַתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְכִשְׁבֵּר יִשְׂרָאֵל מִכְּנִיס אֶת עַצְמוֹ בַּתּוֹךְ הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וּמְקַיֵּם אֶת כָּל אֲשֶׁר לּוֹמַד, עַל-יְדֵי-זֶה הוּא נִכְלָל בְּאֵין סוּף בְּרוּף הוּא, וְנִתְעַלָּה עֲלֶיהָ אַחַר עֲלֶיהָ, עַד שֶׁקָּשָׂה לוֹ לְהִיּוֹת עִם בְּנֵי-אָדָם, כִּי מֵרַב הִתְפַּלְלוּתוֹ בְּאֵין סוּף בְּרוּף הוּא, הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לְהִיּוֹת שְׂוֵה בְּשׂוּהָ עִם הַזּוֹלָת, עַל זֶה מְזַהֵר אוֹתָךְ הַתַּנָּא הַקְּדוּשׁ: ”וְהוּי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסִבָּר פְּנִים יְפוֹת”, אֵף שְׁנִכְלָלְתָּ בְּאֵין סוּף בְּרוּף הוּא, וְקָשָׂה לְךָ לְהִיּוֹת בְּיַחַד עִם אַנְשִׁים שְׂאֵינָם אוֹחֲזִים בְּמִדְרָגָה שְׂאֵתָה אוֹחֲזֵי בָּהּ, כִּי הֵם רְחוּקִים לְגַמְרֵי מִדְּבָקוֹת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, וְעַל-יְדֵי-זֶה אֵתָה בָּא לִידֵי הַקְּפָדָה עֲלֵיהֶם, עַל זֶה מְזַהֵר אוֹתָךְ: אֵל תַּעֲשֶׂה זֹאת, אֶלָּא ”וְהוּי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסִבָּר פְּנִים יְפוֹת”, כִּי אֵתָה צָרִיף לְהִרְגִיל אֶת עַצְמְךָ לְסַבֵּל אֶת כָּלֵם, וְלִקְבֹּל אֶת פְּגִיעֵהֶם בְּסִבָּר פְּנִים יְפוֹת, וְלִהְיוֹרִיד אֶת עַצְמְךָ אֲלֵיהֶם, שְׂזוֹ שְׁלֵמוֹת הַצְּדִיק, שֶׁיָּכוֹל לְהִיּוֹת לְמַעֲלָה וּלְמַטָּה. כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבְּנּוּ ו”ל (לקוטי-מוהר”ן, חלק ב’, סימן סח): אֵף שֶׁהַצְּדִיק עוֹלָה מַעֲלָה מַעֲלָה בְּהַשְׁגוֹת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, עַל-יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה וְקִיּוּם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, עִם כָּל זֹאת צָרִיכִים לְקַבֵּל אֶת כָּלֵם בְּסִבָּר פְּנִים יְפוֹת, וְלִהְיוֹרִיד אֶת עַצְמוֹ אֶל כָּלֵל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְלִהְיוֹרִיד בְּשָׁלוֹם כָּלֵם בְּסִבָּר פְּנִים יְפוֹת, כִּי אֲסוּר לְדַחוֹת אֶת אֵף אֶחָד, וְהִבֵּן לְמַעֲשָׂהּ.

טז עשה לך רב, והסתלק מן הספק: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם מכרח שיהיה לו רב, ואסור לו לסמוך על דעתו כאלו שהוא יכול בעצמו להנהיג את עצמו, כי אז בודאי יבוא לידי טעויות גדולות, כי אדם מכרח להתקרב אל הצדיק האמת, אשר זה יסוד היסודות, וכמו שאמר רבנו ו”ל (לקוטי-מוהר”ן, חלק א’, סימן קכג): העקר והיסוד שהכל תלוי בו — לקשר עצמו

ראוי לימן פירותיו מתוקנים ומעשרותיו מקולקלים: יז ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה. מי ששומע חרפתו ושומק: ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה. ומדע לך שהשתיקה טובה. שאפילו המדרש והדרש והדבור בתורה שאין לך מדה טובה הימנה אין עיקר קצול השכר אלא בשביל המעשה. והדורש ואינו מקיים נוח לו אם היה שומק ולא היה דורש: וכל המרבה דברים מביא חטא. שכן מלינו נחמה שהרצתה דברים ואמרה אמר אלהים לא תאכלו

יז שְׁמֵעוֹן בְּנוֹ אוֹמֵר, כָּל יָמֵי גְדֻלָּתִי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מִצָּאתִי לַגּוֹף טוֹב מִשְׁתִּיקָה. וְלֹא הַמְדֻרָשׁ עֵקֶר, אֲלֵא הַמַּעֲשֶׂה. וְכָל הַמְרַבֵּה דְבָרִים, מְבִיא חֲטָא.

אל הצדיק שבדור, ולקבל דבריו על כל אשר יאמר שהוא זה, על דבר קטן ודבר גדול, ולכלי לנטות, חס ושלום, מדבריו ימין ושמאל. ואז בפשהולך בדרך זו, שמקרב את עצמו אל רב אמת צדיק וישר ויחכם הדבוק בו יתברך, על ידי זה לא יהיו לו שום ספקות, כי הצדיק והרב האמת יאיר בו את אמת מציאיותו יתברך בגלוי רב כזה, עד שלא יצטרך לחיות את חזיו בספקות, כי עצם זה שזוכים

ממנו ולא תגעו זו. והוספה נגיעה שלא נאמרה זה ודחפה נחש עד שנגעה זו ואמר לה כשם שאין מיתה נגיעה כך אין מיתה זאכילה ומתוך כך זאה לידי חטא שאכלה מן הפרי. הוא ששלמה אמר (משלי ל) אל תוסף על דבריו פן יוכיח בך ונכזבת:

להתקרב אל הצדיק והרב האמת, הוא מדריכו על דרך האמת, אז ככל שרק קורה עמו, הוא שש ושמש, וכבר אינו מבלבל את עצמו משום דבר. ומוסיף התנא ואומר: "ואל תרבה לעשר אמדות", בזה שתזכה שיהיה לך רב אמת הדבוק בו יתברך, ויאיר גם בך אמת מציאיותו יתברך, לא תצטרך כבר להתנהג בדרך אמדות, אלא תהיה אצלך ודאות, שכן אפה צריך להתנהג, פי מי שזוכה להיות מקרב אל צדיק אמת, אז כל מה שמקבל ממנו, זה אצלו בדרך ודאות, אשרי מי שאינו מטעה את עצמו בזה העולם, אלא עושה לעצמו רב, ועל ידי זה פל חזיו הולכים כבר בצורה אחרת, פי הצדיק מורה לו את הדרך האמת איה להתנהג, ושום דבר אינו יכול לשבור אותו, ולרחקו ממנו יתברך, והבן למעשה.

יז כָּל יָמֵי גְדֻלָּתִי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מִצָּאתִי לַגּוֹף טוֹב אֲלֵא שְׁתִּיקָה, וְלֹא הַמְדֻרָשׁ הוּא הָעֵקֶר אֲלֵא הַמַּעֲשֶׂה, וְכָל הַמְרַבֵּה דְבָרִים מְבִיא חֲטָא: צָרִיךְ שֶׁתִּדַע, אֱהוּבִי, בְּנִי! שֶׁהַתְּנָא הַקְּדוֹשׁ מְלַמֵּד אוֹתָנוּ דֶּרֶךְ נוֹרָאָה וְנִפְלְאָה מְאֹד בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ. הַדְּבָר הָרִאשׁוֹן שֶׁאָדָם צָרִיךְ כָּל יָמֵי חַיָּו — לְהִסְתַּוָּב אֲצֵל חֲכָמִים, וְאִם הוּא רוֹצֵה לְזַפּוֹת לְהַגְדִּיל אֶת יָמָיו, בְּבַחֲיִנַת (בְּרֵאשִׁית כד, א): "וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בְּיָמָיו", שֶׁכָּל יוֹם הָיָה אֲצֵלוֹ שְׁלָם, וְכֵן בָּא לְעוֹלָם הַבָּא עִם כָּל הַיָּמִים שְׁלוֹ, אִי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְזֶה אֲלֵא בְּשִׁמְסוֹתוֹב בֵּין הַחֲכָמִים, וְזֶה "כָּל יָמֵי גְדֻלָּתִי", הֵינּוּ הַגְּדֻלָּתִי אֶת כָּל יוֹם, וּמִלֵּאתִי אֶת כָּל יוֹם וְיוֹם מִיָּמֵי חַיָּי עִם טוֹב אֲמָתִי וְנִצְחִי, שֶׁהוּא תוֹרָה וּתְפִלָּה, כָּל זֶה זְכִיתִי מִפְּנֵי שְׁהִייתִי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלִמְדָתִי אֶת זֶה מֵהֶם, וּמוֹסִיף "וְלֹא מִצָּאתִי לַגּוֹף טוֹב אֲלֵא שְׁתִּיקָה", כִּי בְּדֶרֶךְ כָּלֵל גַּם בֵּין הַחֲכָמִים יֵשׁ מַחְלָקַת וְכֵן וּפְתוּחִים, כִּי מוֹכָא בְּדְבָרֵי רַבֵּנוּ ו'ל (לקוטי מוה"ר), חֲלָק א', סִימָן ה'): כְּשֶׁאֲתָה שׁוֹמֵעַ מְרִיבוֹת שְׂבִין הַצְּדִיקִים, תִּדַע שֶׁזֶה מְשִׁמְעִים אוֹתָךְ תּוֹכְחָה עַל שְׂפָגְמַת בְּטַפֵּי מַחָה, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר (מְשִׁלִּי ב, יט): "כָּל בְּאֵיהָ לֹא יִשׁוּבוּן, וְלֹא יִשְׁיִגוּ אַרְחוֹת חַיִּים"; שֶׁאֲתָה דְבוּק בְּסִטְרָא דְמוֹתָא מִפְּנֵי שְׂפָגְמַת בְּבְרִיתָךְ, וּבְיַדֵּי אִם לֹא הָיָה נִפְגָּם מַחָה, לֹא הָיָה נִשְׁמָעוֹת לְךָ מְרִיבוֹת שְׂבִין הַצְּדִיקִים, וְאִין הַמְרִיבָה אֲלֵא בְּשִׁבְלָךְ, וְלִכֵּן כְּשִׁיּוֹשְׁבִים בֵּין הַצְּדִיקִים

ולומדים ממצעשיהם, צריכים תמיד לזכור, יח העולם עומד. ישוּבן של בני אדם מתקיים אין זה שאסור להתערב במחלוקת שביניהם, וזה "ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה", כי המחלוקת והמריבות והחלוקי דעות ביניהם, זה בחינת

חלל הפנוי, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן סד), אשר שם אסור להפגס, כי יכול לפל בנוקבא דתהומא רבא. ולכן צריכים רק לשתק ולא להתערב במחלוקת שנעשית בין החכמים, ויקבל רק את הטוב מפל אחד, "ולא המדרש הוא העקר אלא המעשה"; וצריכים לזכור היטב, אשר כל מה שלומדים אצל החכמים, הלמוד הזה צריך להביא אותנו למעשה, לידע שהמעשה הוא העקר, כי מה שאדם עושה ומקיים, זה נשאר לדורי דורות. ולכן פשוטים להיות בין החכמים וללמד ממצעשיהם ומנהגותיהם, על-ידי-זה מגדילים את הימים, שכל יום יום נתגדל בתורה ויראת שמים וקיום מצוות מעשיות בשמחה ודבקות באין סוף ברוך הוא. אבל צריכים לזכור, שהעקר הוא לשתק, ולא להתערב במחלוקת שיש בין הצדיקים והחכמים, כי כל זה הוא רק לדחות אותו, ולכן "כל המרבה דברים" ומתערב בפה שקורה ביניהם, ואומר: 'צדיק זה נאה וצדיק זה אינו נאה', כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן פג), שזה יצר הרע גדול מאד להסית את האדם, שיהרהר אחר תלמידי חכמים שבדור, ולומר זה נאה וזה לא נאה, ודבר זה מביא חטא, שהוא נכנס במחלוקת ומריבות של מה בכך, וזה מביאו לחטא בלשון-הרע ורכילות וליצנות. ולכן זכור גם זכר, אהובי, בני! שזה דבר גדול מאד להסתובב בין חכמים אמתיים, ועל-ידי-זה יגדיל כל יום מימי חיינו בטוב אמתי ונצחי. אבל צריכים לזכור, שאין לו להתערב כלל בפה שקורה בין החכמים, אלא ישתק אם יש לו אילו קשיות וספקות עליהם, ואז דיקא יצליח לתקן הכל, ויתעלה בעבודת השם יתברך מעלה מעלה, אשרי לו, והבן למעשה.

יח רבן שמעון בן גמליאל אומר, על שלשה דברים העולם קיים, על הדין ועל האמת ועל השלום, שנאמר (זכריה ח, טז) אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם:

יח על שלשה דברים העולם קיים: על הדין, ועל האמת, ועל השלום, שנאמר (זכריה ח, טז): "אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם": צריך שתדע, אהובי, בני! אשר התנא מגלה לנו בפה העולם יתקיים אחר החרבון, דיקא על-ידי שלשה דברים אלו: על הדין — לזכות את הזכאי ולחייב את החייב, כי כל הצרות שעוברות בזה העולם עכשו אחר החרבון, הם רק מפני שמהפכין את האמת, ועל-ידי-זה נעשית מחלוקת, כמו שמתאונן הנביא (ישעיה ה, כ): "הוי האמרים לרע טוב ולטוב רע, שמים חשוף לאור ואור לחשוף, שמים מר למתוק ומתוק למר, הוי חכמים בעיניהם ונגד פניהם נבנים", ולכן הדבר הראשון כדי שיהיה קיום לעולם צריך לברר את הדין, הינו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב, וזה נעשה רק אם אדם הולך עם נקדת האמת, שאז אינו מתפעל משום בריה שבעולם, ודיקא על-ידי-זה נעשה השלום אמתי, וזה שאמר הנביא

יח על שלשה דברים העולם קיים: על הדין, ועל האמת, ועל השלום, שנאמר (זכריה ח, טז): "אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם": צריך שתדע, אהובי, בני! אשר התנא מגלה לנו בפה העולם יתקיים אחר החרבון, דיקא על-ידי שלשה דברים אלו: על הדין — לזכות את הזכאי ולחייב את החייב, כי כל הצרות שעוברות בזה העולם עכשו אחר החרבון, הם רק מפני שמהפכין את האמת, ועל-ידי-זה נעשית מחלוקת, כמו שמתאונן הנביא (ישעיה ה, כ): "הוי האמרים לרע טוב ולטוב רע, שמים חשוף לאור ואור לחשוף, שמים מר למתוק ומתוק למר, הוי חכמים בעיניהם ונגד פניהם נבנים", ולכן הדבר הראשון כדי שיהיה קיום לעולם צריך לברר את הדין, הינו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב, וזה נעשה רק אם אדם הולך עם נקדת האמת, שאז אינו מתפעל משום בריה שבעולם, ודיקא על-ידי-זה נעשה השלום אמתי, וזה שאמר הנביא

(זכריה ח, טו): "אלה הדברים אשר תעשו, דברו אמת איש את רעהו ומשפט שלום שפטו בשעריכם", כי ברגע שאדם מדבר רק אמת, אזי הוא מזכה את הזכאי ומחייב את החייב, ועל-ידי-זה יצא השלום הנפלא, וזה יסוד גדול בחיי האדם — שלא לפחד לומר את האמת, שזה מה שנאמר אצל הדין, שצריך להוציא את הדין (דברים א, יז): "לא תפירו פנים במשפט

פקטן כגדל תשמעון, לא תגורו מפני איש, כי המשפט לאלקים"; כי כל הגלות הארצה והמרה שאנחנו סובלים, זה רק מחמת שנאת חנם, ואחד

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר (ישעיה מב), יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

לא רוצה להודות על האמת, אלא מחייבים את הזכאי ומזכים את החייב, שזה השקר הכי גדול, שמשם באה כל המחלקת והמריבות, שכל אחד אחוז שאצלו האמת, אבל אם דנים את הדין כמו שכתוב בתורה, ולא מתראים ומתפחדים לומר את האמת, על-ידי-זה דיקא יהיה קיום לעולם, אשרי מי שאינו מטעה את עצמו בזה העולם, כי כך אמר רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן נא): את זה תקבלו מפני שלא יטעה אתכם העולם, כי העולם מטעה מאד. ולכן אם רוצים להחזיק מעמד בגלות המר הזה, צריכים להחזיק במדת הדין לדון על-פי האמת, ואז יצא מזה השלום, והמצויאות מראה בדיוק ההפך, שהדין שדנים את האדם אינו על האמת, אלא מחייבים את הזכאי ומזכים את החייב, ועל-ידי-זה אין שלום. ולכן אנחנו מחכים שיבוא אליהו, שאמרו חכמינו הקדושים (ערוית ח, ז), שאין אליהו בא לא לרחק ולא לקרב, אלא לעשות שלום בעולם, שנאמר (מלאכי ג, כג): "הגה אנכי שלח לכם את אליה הנביא וגו', והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם"; ואמר רבנו ז"ל, שתכף-וימיד בפשאליהו יעשה שלום בעולם, אזי זה השקרן תכף-וימיד יחזר בו, ויורה אשר החייב הוא חייב, והזכאי הוא זכאי, והבן למעשה.

רבי חנניא בן עקשיא אומר: משנה זו היא בסוף פרק "אלו הן הלוקין", ויש לומר הטעם למה מסיימים עם משנה זו? אלא יש לומר על-פי דברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן כב), שצריך כל אדם לרחם מאד על בשר הגוף, להראות לו מכל הארה ומכל השגה שהנשמה משגת, שהגוף גם-כן ידע מזאת ההשגה, כמו שכתוב (ישעיה נח, ז): "ומבשרך לא תתעלם"; הינו שלא תעלים עיניך מלרחם על בשרך, שבשר גופך גם-כן ישיג אלקות, הינו לראות לזכך את הגוף, כדי שיוכל להודיע לו מכל ההארות וההשגות שהנשמה משגת, כי הנשמה של כל אדם היא רואה ומשגת תמיד דברים עליונים מאד, אבל הגוף אינו יודע מהם, על-כן צריך כל אדם לרחם מאד על בשר הגוף, לראות לזכך את הגוף, עד שתוכל הנשמה להודיע לה מכל מה שהיא רואה ומשגת תמיד, שזה (איוב יט, כו): "ומבשרי אפחה אלוך", דיקא על-ידי בשר הגוף יחזה אלוך, הינו השגות אלקות, שצריך לזכך את הגוף. והנה אחר שאדם לומד פרק מהשגת הנוראות של התנאים הקדושים, ונופלים על האדם יראה ופחד, וחושב לעצמו: איך מגשם פמוני יזכה פעם להגיע אל השגות האלו שגלו לנו התנאים הקדושים, ולכן מסיימים עם המשנה הזו, וכן הוא בדברי הרב הקדוש רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע (קדשת לוי פרשת ויצא), שבהשגה זו תבאר המשנה היטב: "אמר רבי חנניא בן עקשיא, רצה הקדוש-ברוך-הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות"; ויש לזקק מה הלשון 'להם', ועוד מה הלשון 'הרבה', הוי ליה

לומר: "נתן תורה ומצוות", הלא קאי על כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. אפילו אלו ישראל. ונראה, דהנה הקדוש-ברוך-הוא נתן לישראל תורה ומצוות, והמצוות הן על שתי בחינות: הבחינה האחת היא המצוות אשר אין בהן שום תאוה גשמית רק להבורא יתברך, כמו: ציצית ותפלין, אשר אין מהן שום תאוה להגוף כלל, רק הכל להבורא יתברך. ויש עוד מצות אכילה בשבת ויום טוב, ומצות זווג, אשר יש בה תאוה להגוף גם-כן, רק האדם בשעת עצמת מצוות אלו לא יעשה בשביל התענוג כלל, רק יעשה כדי לקיים מצות הבורא ברוך הוא, וצריך לשבר תאוות הגשמיות בשעת עצמת מצוות אלו. והנה למה נתן הקדוש-ברוך-הוא מצוות אלו, אשר אדם אפשר לעשות אותן בשביל הנאות גופו, ולא בשביל רצון הבורא, חס ושלום? והתרוץ הוא, דהנה באמת הנשמה יש לה תענוג מעשית המצוה לשם הבורא ברוך הוא, ובזה יש הודפכות, כדי לראות בטוב הצפון לצדיקים, ולחזות בנעם השם לעתיד לבוא בגן-עדן, ולהיות מן העולים והזוכים לחיי עולם הבא. והנה האדם הוא מרכב מחמר וצורה, וצורה היא הנשמה, היא השכל, אבל החמר במה יודפף, כדי לראות גם-כן בטוב הצפון לצדיקים ובשאר הטובות? ולכך נתן הקדוש-ברוך-הוא מצוות אשר הגוף גם-כן נהנה מהן, והאדם המשבר בשעת עצמת המצוות התאוות הגופניות, ועושה הכל כדי לקיים מצוות הבורא, עליו לעשות מצוות אלו, ולא בשביל הנאותו כלל. ובזה יש גם-כן הודפכות להגוף, כדי שיוכל לבוא אל המדרגה עם הנשמה. וזה הרמז במשנה: "רצה הקדוש-ברוך-הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות", כי מלת 'לזכות' מלשון הודפכות, ורוצה לזכוף גם את הגוף מן ישראל עם קדושו, כדי לעלות למקום אשר אין שום אדם יכול להשיג בטובת העולם הבא. ועל זה מפרש התנא: 'הרבה להם' — נתן להם הרבה מצוות, אשר יש הנאה גם להם — זה הגוף. והאדם המשבר בשעת עצמת מצוות אלו התענוג מהגוף, ועושה הכל כדי לקיים מצוות הבורא, על-ידי-זה יש הודפכות הגוף, וזהו 'לזכות' לשון זכוף, שמופך את הגוף, על-ידי המצוות ששייכות לגוף, וזהו להם דיקא, הינו שגם בשר הגוף ישיג אלקות, על-ידי שיינדפף על-ידי המצוות ששייכות להגוף, והבן למעשה.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס'): ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצח מטעי מעשה ידי להתפאר.

ובנפש חיים נלחיים כחמה וכלבנה וכוכבים כדמייתי בגמרא זהאי פרקא ממיס שעמידים לחיות אין חורין לעפרן, והעולם הבא אין זו לא אכילה ולא שמה, ואף על פי שיש בו גוף וגויה, אלא לדיקים יושבין ועטרותיהן נראשיהן ונהנין מזיו השכינה, ומפני שאין כל ישראל שוין בו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קמי יש להם חלק.

אכילה בשבת ויום טוב, ומצות זווג, אשר יש בה תאוה להגוף גם-כן, רק האדם בשעת עצמת מצוות אלו לא יעשה בשביל התענוג כלל, רק יעשה כדי לקיים מצות הבורא ברוך הוא, וצריך לשבר תאוות הגשמיות בשעת עצמת מצוות אלו. והנה למה נתן הקדוש-ברוך-הוא מצוות אלו, אשר אדם אפשר לעשות אותן בשביל הנאות גופו, ולא בשביל רצון הבורא, חס ושלום? והתרוץ הוא, דהנה באמת הנשמה יש לה תענוג מעשית המצוה לשם הבורא ברוך הוא, ובזה יש הודפכות, כדי לראות בטוב הצפון לצדיקים, ולחזות בנעם השם לעתיד לבוא בגן-עדן, ולהיות מן העולים והזוכים לחיי עולם הבא. והנה האדם הוא מרכב מחמר וצורה, וצורה היא הנשמה, היא השכל, אבל החמר במה יודפף, כדי לראות גם-כן בטוב הצפון לצדיקים ובשאר הטובות? ולכך נתן הקדוש-ברוך-הוא מצוות אשר הגוף גם-כן נהנה מהן, והאדם המשבר בשעת עצמת המצוות התאוות הגופניות, ועושה הכל כדי לקיים מצוות הבורא, עליו לעשות מצוות אלו, ולא בשביל הנאותו כלל. ובזה יש גם-כן הודפכות להגוף, כדי שיוכל לבוא אל המדרגה עם הנשמה. וזה הרמז במשנה: "רצה הקדוש-ברוך-הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות", כי מלת 'לזכות' מלשון הודפכות, ורוצה לזכוף גם את הגוף מן ישראל עם קדושו, כדי לעלות למקום אשר אין שום אדם יכול להשיג בטובת העולם הבא. ועל זה מפרש התנא: 'הרבה להם' — נתן להם הרבה מצוות, אשר יש הנאה גם להם — זה הגוף. והאדם המשבר בשעת עצמת מצוות אלו התענוג מהגוף, ועושה הכל כדי לקיים מצוות הבורא, על-ידי-זה יש הודפכות הגוף, וזהו 'לזכות' לשון זכוף, שמופך את הגוף, על-ידי המצוות ששייכות לגוף, וזהו להם דיקא, הינו שגם בשר הגוף ישיג אלקות, על-ידי שיינדפף על-ידי המצוות ששייכות להגוף, והבן למעשה.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס'): ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצח מטעי מעשה ידי להתפאר.

ובנפש חיים נלחיים כחמה וכלבנה וכוכבים כדמייתי בגמרא זהאי פרקא ממיס שעמידים לחיות אין חורין לעפרן, והעולם הבא אין זו לא אכילה ולא שמה, ואף על פי שיש בו גוף וגויה, אלא לדיקים יושבין ועטרותיהן נראשיהן ונהנין מזיו השכינה, ומפני שאין כל ישראל שוין בו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קמי יש להם חלק.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא: טעם שלפני כל פרק מפרקי אבות תקנו לומר משנה זו, אשר זה לא שיהי לכאן כלל, והיא משנה בסנהדרין (ז); אף יש לומר, כי הנה בשבר ישראל הולך ללמד פרק מהנהגת התנאים הקדושים, נופלת עליו תכף-ומיד עונה דסטרא אחרא, וחושב איך יכול להיות שאני אזכה לקיים את הנהגותיהם הקדושות, הלא אני יודע מי אני ומה מעשי המגנים, ועל-ידי-זה נחלשת דעת האדם ומתנאש, ואינו רוצה להמשיך בעבודתו, כי חושב שממנו לא יהיה כבר שום דבר, כפי רבוי עוונותיו. ולכן מתחילים כל פרק מפרקי הנהגת התנאים

פרק ב רבי אומר. שיבור. עיבור: כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. שיהא נוח לו והיו נוחין בני אדם ממנו. וזה יהיה כשילך בכל המדות בדרך האמצעי ולא יטה לאחד משני הקצוות.

הקדושים עם משנה זו — להורות שכל בר ישראל ידע, שיש לו חלק לעולם הבא, ויהיה מה שיהיה ואיך שיהיה גם לו יש תקנה, ושלא יתיאש, וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן,

שאם הוא כלי ציור יש תפארת לו שאוסף ממון הרבה אבל אין בני אדם מפארין אותו במדה זו. ואם הוא מפזר יותר מן הראוי. בני אדם המקבלים ממנו מפארים אותו. אבל אינו

פָּרָק ב א רַבִּי אֹמֵר, אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל שִׁיבוֹר לֹו הָאָדָם, כֹּל שֶׁהִיא תִּפְאָרֶת לְעוֹשֶׂיהָ וְתִפְאָרֶת לֹו מִן

תפארת לעושיה. ואינו נוח לו שהוא צא לידי עניות בשביל כך. אבל מדת הנדיבות שהיא אמצעית בין הכילות והפיזור. היא תפארת לעושיה. ששומר את ממונו ואינו מפזר יותר מן הראוי. ותפארת לו מן האדם. שבני אדם מפארין אותו שנותן כמו שראוי לו

חלק ב', סימן קכה), שנה מה שנאמר אצל יהושפט (דברי הימים ב' יז, ו): "ויגביה לבו בדרך הנה"ה, שבדרכי השם יתברך הגביה לבו, כי כן צריכים להתנהג בעבודת

השם יתברך — לחזק את עצמו מאד, ולידע שגם הוא יכול לתקן את כל אשר קלקל, כי אין דבר כזה שאדם אינו יכול לתקן מה שקלקל. וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן קיב): אם אתה מאמין שיכולין לקלקל, תאמין שיכולים לתקן. ואמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן

שם, חלק ב', סימן עח): אין שום יאוש בעולם כלל; אין דבר כזה להתיאש, ולכן מקדימים לפני כל פרק מפרקי הנהגת התנאים הקדושים עם משנה זאת דיקא, להורות שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, כי בסוף כל אחד יחזר בתשובה. ולכן אסור להתיאש ולומר, שממנו כבר לא יהיה שום דבר, אדרבה כל בר ישראל יכול להגיע אל כל המדרגות שבעולם, אם יתנהג כפי מה שלמדו אותנו התנאים הקדושים. ולכן מקדימים עם משנה זו דיקא לפני כל פרק, כדי להחדיר לבר ישראל שלא יתיאש בשום פנים ואופן, יהיה מה שיהיה ויהיה איך שיהיה, כי עדין יש לו תקנה לתקן את הכל, העקר תלוי ברצון, כמו שאמר רבנו ז"ל (שיחות הר"ן, סימן נא), שהעקר הוא הרצון, אם אדם לא מניח את הרצון, אפלו שיהיה רחוק כמו שהוא, לבסוף יגיע אל כל המדרגות שבעולם, רק לא להתיאש בשום פנים ואופן, והבן למעשה.

פָּרָק ב'

א איזו היא דרך ישראל שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעשיה ותפארת לו מן האדם: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר התכלית בזה העולם היא לבטל את עצמו לגמרי לאין סוף ברוך הוא, וכל מח מחשבתו יהיה רק איך עושים נחת רוח להקדוש ברוך הוא, ולא יחשב מאחרים כלל, כי יש בני אדם שמבלבלים את עצמם בעת למוד התורה הקדושה או בעת שמתפללים אליו יתברך — מה יאמרו אחרים, שנה כבר בכלל שקר, פמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן סו), אשר יש בני אדם שהם נצרכים לבריות, שנה כבר שקר, פמאמרם ז"ל (ברכות ו): בין שונצרך האדם לבריות משתנה פניו בכרום, הינו לכמה גונון, כי מי שהוא נצרך לבריות, קשה לו מאד להתפלל בברבים, וטוב ונוח לו להתפלל ביחיד, כי בברבים נופלים עליו פניות גדולות ושקרים, שעושה תנועות ושקרים בתפלתו בשביל בני אדם, מאחר שהוא נצרך להם, ואפלו מי שאינו נצרך לבריות בשביל פרנסה, כי נתפרנס משלו, אף על פי כן יש

שְׁהוּא נִצְרָךְ לְבְרִיּוֹת בְּשָׁבִיל כְּבוֹד, אוּ בְשָׁבִיל דְּבַר אַחַר, הֵינּוּ שְׂיֵישׁ לוֹ תַּאֲוָה שֶׁל כְּבוֹד וְחִשְׁבּוֹת וְכִיּוּצָא. נִמְצָא, שְׁהוּא נִצְרָךְ לְבְרִיּוֹת, שְׁהוּא צְרִיךְ לְכְבוֹד וְחִשְׁבּוֹת שְׁלֵהֶם, וְאִזֵּי יָכוֹל לְפַל בְּשִׁקְר גְּדוּל בְּתַפְלָתוֹ, הֵינּוּ לַעֲשׂוֹת תְּנוּעוֹת וְשִׁקְר בְּשָׁבִיל בְּנֵי-אָדָם, וְכֵן הוּא בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, שְׁלֹמֵד בְּשָׁבִיל אַחֲרִים, לְהִרְאוֹת שְׁהוּא לְמַדָּן גְּדוּל יוֹדֵעַ לְלַמֵּד, שְׁכָל זֶה הוּא בְּכָלֵל נִצְרָךְ לְבְרִיּוֹת, לִידַע מָה אוֹמְרִים עָלָיו, וְזֶה שִׁקְר, מָה שְׂאִין כֵּן כְּשֶׁאָדָם מְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ כֹּל כְּלוֹ אֱלִיּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְלֹא אֲכַפֵּת לוֹ מְשׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַעֲוֹלָם, כִּי הוּא חֵי אֶת הַחַיִּים שְׁלוֹ, שְׁנָה (תְּהִלִּים קמו, א): "אֶהְלֵלָה הַיְיָ" בַּחַיִּי", שְׁהוּא חֵי חַיִּים שְׁלוֹ, וְאִינוּ צְרִיךְ לְבְרִיּוֹת, הֵינּוּ שְׁלֹא אֲכַפֵּת לוֹ מָה שְׂאֲחֲרִים יֹאמְרוּ עָלָיו, זֶה אוֹחֵז בְּשִׁלְמוֹת הָאֱמֶת, וְהוּא יָכוֹל לְהַתְּפַלֵּל אוּ לְלַמֵּד אֶפְלוּ בֵּין אֶלְף אֲנָשִׁים, וְאִינוּ עוֹשֶׂה אֶצְלוֹ שׁוּם רֶשֶׁם כְּלָל, מֵאֲחֵר שְׁהוּא בְּטֵל וּמְבַטֵּל בְּאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְחֵי אֶת הַחַיִּים שְׁלוֹ, שְׁנָה מָה שְׂאָמַר הַתַּנָּא הַקְּדוּשׁ: "אִיזוּ הִיא דְרָךְ יִשְׂרָאֵל שְׁיִבּוֹר לוֹ הָאָדָם, כֹּל שְׁהִיא תַּפְאָרַת לְעוֹשֵׂיהָ וְתַפְאָרַת לוֹ מִן הָאָדָם"; כִּי עִקַּר תַּפְאָרְתוֹ בְּתוֹרָתוֹ וְתַפְלָתוֹ וְקִיּוּם מְצוּוֹתָיו הוּא רַק לְעוֹשֵׂיהָ, וּמִמִּילָא כְּבָר נִתְקַיֵּם "וְתַפְאָרַת לוֹ מִן הָאָדָם", שְׁבַנְיֵי-אָדָם מִתַּפְאָרִים מִמֶּנּוּ אִיךָ שְׂאִינוּ עוֹשֶׂה עֶסֶק מֵהֶם, וְלֹא אֲכַפֵּת לוֹ מָה שְׂאוֹמְרִים עָלָיו. וְאָמַר הַרַב הַקְּדוּשׁ רַבִּי לְוִי יִצְחָק מְבַאֲרֵיטְשׁוֹב זי"ע (קַדְשֵׁת לְוִי בְּרֵאשִׁית), שְׁצְרִיךְ כֹּל אִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי לְהַתְּדַבֵּק תְּמִיד בְּמִדּוֹת טוֹבוֹת וּבְמִדּוֹת יִשְׁרוֹת לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְבוֹרָא בְּרוּךְ הוּא, וְהַעֲבוֹדוֹת שְׁעוֹבֵד הָאָדָם אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, צְרִיךְ לְהִיּוֹת רַק כְּדִי שְׁיִתְּפָאֵר עִמּוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, שְׁנָה "אִיזוּ דְרָךְ יִשְׂרָאֵל שְׁיִבּוֹר לוֹ הָאָדָם, כֹּל שְׁהִיא תַּפְאָרַת לְעוֹשֵׂיהָ וְתַפְאָרַת לוֹ מִן הָאָדָם", דִּהֵינּוּ כְּדִי שְׁיִתְּפָאֵר עִמּוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ מָה שְׁבַנְיֵי אָדָם עוֹשִׂים, הֵלֹא יֵשׁ לוֹ כְּמָה מְלֶאכְכִי מַעֲלָה, אֲשֶׁר הֵם מְשַׁבְּחִים אוֹתוֹ? אֲלֹא שְׁנָה עִקַּר בְּחִירָתוֹ בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, שְׂאֵף-עַל-פִּי שְׁהֶם בְּדִיּוּטָא הַתַּחְתּוֹנָה, אֵף-עַל-פִּי-כֵן מִתְּמִידִים תְּמִיד לַעֲבוֹדָתוֹ. וְזֶהוּ "וְתַפְאָרַת לוֹ מִן הָאָדָם", דִּהֵינּוּ שְׂאֵף-עַל-פִּי שְׁהָאָדָם הוּא בְּבַחֲנִינָה קְטַנָּה שְׁבַקְטַנּוֹת, וְאֵף-עַל-פִּי-כֵן עוֹבֵד אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, וּבְיַדֵּי הַבוֹרָא בְּרוּךְ הוּא מִתְּפָאֵר עִמּוֹ, וְזֶהוּ "וְתַפְאָרַת לוֹ מִן הָאָדָם", דִּהֵינּוּ מִן הָאָדָם מְגִיעַ אֱלִיּוֹ תַעֲנוּג וְעַל זֶה מִתְּפָאֵר עִמּוֹ, וְכִשְׂאָדָם מִחֻשָּׁב בְּעֲצָמוֹ בְּחִינָה זוֹ, אֲזַ מְגִיעַ תַעֲנוּג לְהַבוֹרָא יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, וְאֲזַ גּוֹרֵם הַשְּׁפָעָה טוֹבָה לְכָל הָעוֹלָמוֹת. וְלִכֵּן אֲשֶׁרֵי הָאָדָם שְׁמַחֲזֵק אֶת עֲצָמוֹ אֶפְלוּ בְּתַקְּףָ קְטַנּוֹתוֹ, וּמוֹשֵׁף אֶת עֲצָמוֹ רַק אֱלִיּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאִינוּ מִתְּפַעֵל מְשׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַעֲוֹלָם, שְׂאֲזַ כֹּל עֲבוֹדָתוֹ הִיא עִם אֱמֶת, אֶפְלוּ שְׁנַפְל לְמָקוֹם שְׁנַפְל, וְנִכְשַׁל בְּמָה שְׁנִכְשַׁל, עִם כֹּל זֹאת הוּא מוֹשֵׁף אֶת עֲצָמוֹ רַק אֱלִיּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאִינוּ מְסַתְּפֵל עַל שׁוּם בְּרִיָּה, כְּזֶה הוּא מַעֲלָה הַתַּפְאָרוֹת גְּדוּלָה בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, וְנִמְשַׁכּוֹת מִמֶּנּוּ הַשְּׁפָעוֹת גַּם בְּעוֹלָם הַזֶּה, כִּי אָדָם כְּזֶה מוֹרִיד אֶת הַשְּׁכִינָה לְזֶה הָעוֹלָם.

וְהוּי זְהִיר בְּמִצְוָה קָלָה כְּבַחְמוּרָה, שְׂאִין אַתָּה יוֹדֵעַ מִתֵּן שְׁכָרְךָ שֶׁל מִצְוֹת: כִּי אִם הָאָדָם מְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֶל הָאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְאִינוּ מִתְּפַעֵל מְשׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַעֲוֹלָם, וְאִינוּ מִחֻפְשׁ שׁוּם הַתַּפְאָרוֹת שְׁיִפְאָרוּ אוֹתוֹ בְּנֵי אָדָם, הוּא צְרִיךְ לְדַעַת, שְׂאֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ חֻשׁוֹבָה כֹּל מִצְוָה,

מחשב הפסד מצוה. מה שאתה מפסיד מסחורתך פי לפעמים אדם שעובד את הקדוש-ברוך-הוא וממוך מפני עסק המלוה. כנגד השכר שיעלה לך רוצה לעשות רק מצוות גדולות, ואינו זיהר ממנה צעוה"ז או צעוה"ב שיהא יומר מאלו הפסד: במצוות קלות, ולכן מזיהר אותו התנא, שתהא ושכר עבירה. הנאה שאתה נהנה צעזירה כנגד זיהר בכל המצוות, פי מה אתה יודע מה זו מצוה גדולה ומה זו מצוה קטנה, מה זו מצוה קלה, ומה זו מצוה חמורה, פי הרי אינך יודע מתי שכתן של מצוות, פי אצלו יתברך חשובה המסירות נפש של האדם שמוסר את נפשו בעבורו יתברך, ומקיים את כל

וְהוּי מְחַשֵּׁב הַפֶּסֶד מִצְוָה פְּנֹגֵד שְׂכָרָה, וְשֹׁכֵר עֲבָרָה פְּנֹגֵד הַפֶּסֶדָּה. וְהִסְתַּפֵּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים וְאֵין אֹתָהּ בָּא לְיָדֵי עֲבָרָה, דַּע מָה לְמַעַלָּה מִמָּךְ, עֵין רוּאָה וְאֵזֶן שׁוֹמַעַת, וְכָל מַעֲשֵׂיךָ בְּסִפְרָא נְכַתְּבִים: ב רַבֵּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנְּשִׂיא אוֹמֵר, יָפָה תְּלַמּוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שְׂיַגִּיעַת שְׁנֵיהֶם

מצוותיו בלב אמת לב פשוט, ותמיד רק תחשב ממנו יתברך, פי העקר להכניס בדעתו ובמחשבתו אמתת מציאותו יתברך, "והוי מחשב הפסד מצוה פנוד שְׂכָרָה", בשעה שאדם יכול לעשות מצוות ממצוות התורה, עליו לחשב ולהתבונן היטב גדל ההפסד שיהיה לו, אם ימנע מלעשות את המצוה, או תלמוד תורה שילמד או התפלה שיתפלל אליו יתברך, פי הרבה פעמים אדם כל-כף שבור, שאינו חשוב אצלו קיום מצוה, או למוד תורה, או תפלה להתפלל לפניו יתברך, ועל-די-זוה הוא נופל בדעתו, ואינו עושה כלום, שזה בעצמו עברה. ולכן ראוי לחשב, אשר "ושכר עברה פנוד הפסדה", פי יושב בטל ואינו מקיים איזו מצוה, או אינו לומד איזה למוד תורה, או אינו מתפלל עליו יתברך, זה בעצמו כבר עברה. וזכר כמה אתה מפסיד בזמן הזה, ועצה להגיע לדבקות הבורא יתברך שמו — להיות דבוק בחי החיים בו יתברך, ולהיות בטל ומבטל רק אליו יתברך תמיד, על זה נותן התנא הקדוש עצה: "והסתפל בשלשה דברים, ואין אתה בא לידי עברה, דע מה למעלה ממך, עין רוּאָה וְאֵזֶן שׁוֹמַעַת, וְכָל מַעֲשֵׂיךָ בְּסִפְרָא נְכַתְּבִים", הינו שתמיד תזכר, שאתה כלול מארבעה עולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה, פי כל בר ישראל כלול מכל העולמות, נפשו באה מעולם עשיה, רוחו באה מעולם היצירה, ונשמתו שהיא מחשבתו באה מעולם הבריאה, וכל חיותו ויחידתו באה מעולם האצילות. ולכן זכור וגם זכר "דע מה למעלה ממך", שפרש האיש האלקי רבי דובער המגיד ממעזריטש ז"ל: דע לך, כל מה שקורה למעלה בעולמות — זה ממך, ולכן אדם כבר לא יבוא לעשות עברה, פי תמיד יציר בדעתו, אשר "עין רוּאָה" — שזה עולם האצילות — שם ע"ב, יו"ד ה"י וי"ו ה"י, "ואזן שומעת", שזה עולם הבריאה — שם ס"ג, יו"ד ה"י וא"ו ה"י, "וכל מעשיך" שאתה עושה בעולם העשיה — שם ב"ן, יו"ד ה"ה וי"ו ה"ה, דע לך, שהכל בספר העליון נכתבים, שהוא עולם היצירה — שם מ"ה, יו"ד ה"א וא"ו ה"א, פי מכל מעשיו של אדם נעשה ספר למעלה. וכשתכניס דברים אלו בתוך לבה, אזי כבר לא תרצה שום דבר, אלא להכלל באין סוף ברוך הוא, ועולמך תראה בחייה, תהיה דבוק לגמרי בו יתברך, והבן למעשה.

ב יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משפחת עון: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין עוד טוב מתורה. ואמר רבנו ז"ל (לקוטי מו"ק, חלק ב', סימן עח): כל הפורש את עצמו

מן התורה כפורש את עצמו מן החיים, ואם בן איך יכולים לפרש את עצמו מן החיים, שהיא התורה אפלו לרגע אחד? פי הלא צריכים לאכל ולשתות ולישן ולעסק במשא ומתן וכו' וכו', אלא עליך לדעת, אהובי, בני, שעקר השלמות בזה העולם הוא שהאדם יבטל את עצמו לגמרי, עד שיהיה בעיני עצמו כאין וכאפס, כמו פלום, וזה לומדים מהארץ, שאף-על-פי שכל אחד דורף עליה וכו', חורשים אותה, יורקים עליה, וזורקים עליה כל מיני זבל וכו' וכו', ואף-על-פי-כן היא נותנת לכל העולם אכל ומזון, ממנו צריכים ללמד מה זה בטול לבטל את עצמו לגמרי, ולא להסתפל על העלבונות ובזיונות ושפיכות דמים, שהם סובלים מאחרים, ובפרט באלו שהיא עשה פעם טובות, וזה מה שהתנא אומר: "יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שגייעת שניהם משפחת עון", הינו ששלמות למוד התורה צריך להיות בבטול כל הארציות שלו, שאפלו שייבזו ויחרפו אותו, כדגמת הארץ שנותנת את יבולה, ואף-על-פי-כן יורקים עליה, ושופכים עליה זבל, כף צריך להיות כל אדם, שילמד תורה בהתמדה רבה, ואפלו בעת שצריך לבטל, גם אז יהיו רצונו וכסופיו חזקים מאד מאד, ולא יתפעל משום ברנה שבעולם, ואז דיקא יזכה להתעלות עליה אחר עליה. פי בדרך כלל מי שלומד תורה, נדבק באין סוף ברוח הוא, כי אותיות התורה הן אורות צחצחות, אורות עליונים, ובשעה שאדם לומד תורה, נדבקת בו שכינת עזו יתברך, שזו מעלת האדם שלומד תורה, אבל מאז שגחרב בית-המקדש, אלו העוסקים בתורה סובלים חרופים וגדופים, עלבונות ובזיונות ושפיכות דמים מאינשי דלא מעלי, וכמו שגחרב בית-המקדש, כן גחרבו בתי תלמידי חכמים, עם כל זאת אמרו חכמינו הקדושים (ברכות ח): מיום שגחרב בית-המקדש, אין לו להקדוש-ברוך-הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה, פי במקום שלומדים תורה, שם נמצאת השכינה, והשכינה קרויה ארץ, לשון ארוץ, שאני רץ ומושף את עצמי אליו יתברך, ואי אפשר להגיע לזה, אלא על-ידי ענוה ושפלות ובטול עצמיותו לגמרי. ולכן אנחנו מוצאים בדור הזה, שהתלמידי חכמים סובלים עלבונות ובזיונות מאינשי דלא מעלי שמוזלזלים בהם. ולכן דיקא אלו התלמידי חכמים שלומדים תורה, וסובלים בזיונות ושפיכות דמים, ואף-על-פי-כן שותקים, ואינם משיבים למחרפיהם ולמבזיהם דבר, על-ידי-זה מאירה התורה בהם אור כזה, עד שזה משפחת עון, אפלו, חס ושלום, אדם חטא, ויש לו עבר רע מאד, עם כל זאת אם לומד תורה לשמה, לשם אל עולם, והוא ענו גדול מאד, ומשים עצמו כעפר, אז ינצח את המלחמה, ולא יתפעל מכל אלו המבזים ומחרפים אותו, והקדוש-ברוך-הוא ימחל לו על כל עוונותיו, כמאמרם ז"ל (ירושלמי ראש השנה, פרק ד', הלכה ח'): כיון שקבלתם עליכם על תורה, מעלה אני עליכם כאלו לא חטאתם מימכם. אם אדם מקבל על עצמו על תורה, והוא עושה את עצמו כעפר לכל אלו שמבזים ומחרפים אותו, הקדוש-ברוך-הוא משפיע את כל עוונותיו שעשה, ונעשה כברייה חדשה. וכן אמרו חכמינו הקדושים (מנחות קי'): כל העוסק בתורה, אינו צריך לא עולה ולא חטאת, ולא מנחה ולא אשם, פי כבר לא צריך קרבנות כדי לכפר על עוונותיו, פי כיון שעשה את עצמו כפאסקפה הנדרסת על הארץ, שכלם יורקים עליה, וזורקים

משפחת עון. וכל תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה

שאינ עמה מלאכה. ואם תאמר יאה עמל צמורה תמיד ויגיעתה תהא משכחת עון

ומה נורח למלכה. לכך הוזקק לומר וכל תורה שאין עמה מלכה סופה בטלה. לפי שאי אפשר לו שלא מוזנות ומלסטם את הצריות ומסכה תלמודו: יהיו עוסקים עמהם לשם שמים. ולא כדי ליטול עטרה לומר כך וכך עשיתי בשביל הניצור: שזכות אבותם מסייעתן. שזכות אבותן של צבור ודקתן העומדת לעד היא המסייעת אל העוסקין עמיהן להוציא לאור דקן ולא מזל טוב השתדלותם של העוסקים: ואתם מעלה אני עליכם שכר. אף על פי שאין הדבר בא לידי גמר טוב

וגוררת עון. וכל העוסקים עם הצבור, יהיו עמיהם לשם שמים, שזכות אבותם מסייעתם וצדקתם עומדת לעד. ואתם, מעלה אני עליכם שכר הרבה כאלו עשיתם:

ובל עליה, ומטנפים אותה בכל מיני טנוף, ואף-על-פי-כן היא משפעת יבול השדה, ונותנת מזון לכל אחד, כמו-כן התלמיד חכם שסובל עלבונות ובזיונות, חרופין וגדופין מאינשי דלא מעלי, ואינו מתפעל כלל, אלא בורח ולומד תורה הקדושה לשם אל עולם, על-ידי-זה נתכפרים לו כל עוונותיו. "וכל תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה וגוררת עון"; פי צריך שתדע, אהובי, בני! שעקר למוד התורה

מזל מעשיכם. אלא בשביל זכות אבותם של צבור. מעלה אני עליכם שכר כאלו אתם עשיתם הישועה הזאת צישראל הואיל ואתם עוסקים לשם שמים. פירוש אחר וכל העוסקים עם הצבור להכריח ולכוף את הצבור לדברי מצוה לדקה או לפדיון שבזים יהיו עוסקים עמהם לשם שמים. שזכות אבותם של צבור מסייעתן לתת מה שפסקו עליהם ואפילו ממון הרבה והדקה שיעשו תעמוד להם לעד. ואתם המתעסקים לכוף את הצבור למצוה זו. מעלה אני עליכם שכר כאלו עשיתם זאת המצוה מממוניכם ממס. ורמז"ס פירש ואתם מעלה אני עליכם שכר כאלו עשיתם. אם בשעה שאתם עוסקים עם הצבור נתבטלת מעשיית איו מצוה בשביל עסקי הצבור מעלה אני עליכם שכר כאלו

הקדושה הוא על מנת לקימה, פי כל מי שלומד תורה ואינו מלמד, ומכל שכן שאינו מקיים מה שלומד, נבלה טובה ממנו, פי ממנה עדין יכולים להשתמש עם העור לעשות זוג געלים, אבל מי שלומד תורה ואינו מקימה, לבסוף גם הלמוד תורה יתבטל ממנו, ועוד יחטא, רחמנא לצלן, אשר בעינינו ראינו אנשים שלמדו הרבה תורה, אבל לא קימו מה שלמדו, לבסוף עזבו את התורה, ונפלו בכל מיני עוונות שבעולם, רחמנא לישזבן, וזה שמוהירנו התנא הקדוש: "וכל תורה שאין עמה מלאכה", הינו גיעה וטרחה שאדם צריך להתיגע ולטרח לקיים את התורה שלומד, לקיים את מצוותיה, אף שזוהי מלאכה גדולה מאד, וקשה מאד לקיים את התורה, עם כל זאת אם משתדל לקיים את התורה, אז יהיה לו המשך, ויעלה מעלה מעלה, לא-כן אם אינו מתניגע כמו במלאכה גשמית לקימה לעבדא ולמעשה, לבסוף יתבטל מהתורה, ועוד יפל בעוונות חמורים, רחמנא לצלן. ולכן ראה, אהובי, בני! לעסק בלמוד התורה הקדושה, ותמסר את נפשך לקיים את כל מה שאתה לומד, ולא תזוז מהלמוד, עד שתוציא לעצמך הלכה ברורה ונהגה ישרה איה להתנהג, שאז תהיה שמור מצברות ועוונות, לא-כן אם לא תרצה לקיים את אשר אתה לומד, לבסוף תבטל את התורה, ויגרר אותך מעון קל לעון חמור, עד שתפרש לגמרי, רחמנא לצלן.

וכל העוסקים עם הצבור, יהיו עמיהם לשם שמים, שזכות אבותם מסייעתם, וצדקתם עומדת לעד. ואתם, מעלה אני עליכם שכר הרבה כאלו עשיתם: צריך שתדע, אהובי,

בְּנֵי! אֲשֶׁר אֵין עוֹד דְּבַר יוֹתֵר חָשׁוּב אֲצִלּוֹ יִתְבַּרֵּךְ כְּמוֹ מִי שֶׁמְקַרֵּב רְחוּקִים, כִּי אֲצִלּוֹ יִתְבַּרֵּךְ מְאֹד מְאֹד חָשׁוּב אָדָם שֶׁמְקַרֵּב רְחוּקִים, כַּמּוּבָא בְּיֵהֵר (תְּרוּמָה קכח:): מֵאֵן דְּאֶחִיד בְּיְדוּהֵי דְחִיבָא, וְאֲשַׁתְּדַל בֵּיהּ לְמִשְׁבַּק אֲרַחָא בִישָׂא אִיהוּ אֶסְתַּלַּק בְּתַלְתּ סְלוּקִין מַה דְּלֹא אֶסְתַּלַּק הָכִי בַר נִשׁ אַחְרָא, גָּרִים לְאֶכְפִּיא סְטְרָא אַחְרָא, וְגָרִים דְּאֶסְתַּלַּק קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בִּיקְרִיָּה, וְגָרִים לְקִימָא כָּל עֲלָמָא בְּקִיּוּמִיָּה לְעִילָא וְתַתָּא, וְעַל הַאי בַר נִשׁ כְּתִיב (מְלָאכִי ב. ה): "בְּרִיתִי הִיְתָה אִתּוּ הַחַיִּים וְהַשְּׁלוֹם", וְזָכִי לְמַחְמֵי בְּנִין לְבָנוֹי, וְזָכִי בְּהַאי עֲלָמָא וְזָכִי לְעֲלָמָא דְאַתִּי, כָּל מְאָרֵי דִינִין לֹא יִכְלִין לְמִידֵן לִיָּה בְּהַאי עֲלָמָא וּבְעֲלָמָא דְאַתִּי. עֲאֵל בְּתַרִּיסָר תְּרַעֵי וְלִית מֵאֵן דִּימְחֵי בְּיָדֵיהּ. וְעַל דָּא כְּתִיב (תְּהֵלִים קיב, ב): "גְּבוּר בְּאַרְצָךְ יִהְיֶה וְרַעַו דוֹר יִשְׁרָיִם יִכְרֶךְ, הוֹן וְעֶשֶׂר בְּבֵיתוֹ, וְצַדִּיקְתוֹ עוֹמֶדֶת לְעַד, זֶרַח בַּחֲשֶׁף אֹר לְיִשְׁרָיִם" וְגו'; וּבְזֶה נִבִּין מַה שֶׁהַתְּחִיל "וְכָל הָעוֹסְקִים עִם הַצְּבוּר", וְאַחֲרֵי-כֵן הוּא אוֹמֵר "יְהִיו עֲמָלִים עִמָּהֶם לְשֵׁם שְׁמַיִם", הַתְּחִיל בְּעֶסֶק, וְאַחֲרֵי-כֵן סִיִּם בְּעַמְלָא, אֲלֵא צְרִיךְ שְׁתַּדַּע, אֲהוּבֵי, בְּנֵי! שְׂזֶה לֹא בָּא קַל לְעֶסֶק בְּקָרוֹב רְחוּקִים, כִּי צְרִיכִים לְעַמְלָא עִמָּהֶם יָמִים וְלֵילוֹת, שְׁבוּעוֹת וְחֻדְשִׁים, וְאֲפִלוּ שָׁנִים, וְלָכֵן בְּהַתְּחִלָּה מִתְּחִילִים לְהַתְּעַסֵּק עִם הַצְּבוּר לְקַרְבָּם אֲלֵיו יִתְבַּרֵּךְ, אֲבָל הַקָּרוֹב צְרִיךְ לְהִיּוֹת רַק אֲלֵיו יִתְבַּרֵּךְ, כַּמּוּבָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנּוּ ו'ל (לְקוּשִׁי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן לה), שְׁעָקֵר הַתְּשׁוּבָה לְחֹזֵר רַק אֲלֵיו יִתְבַּרֵּךְ, לְחֹזֵר מִמְּקוֹם שְׂבָא, וְלָכֵן הוּא אוֹמֵר "וְכָל הָעוֹסְקִים עִם הַצְּבוּר" לְהַחְזִיר אוֹתָם בְּתְשׁוּבָה, וּלְקַרְבָּם אֲלֵיו יִתְבַּרֵּךְ, צְרִיךְ שֶׁיִּדְעוּ אֲשֶׁר זֶה לֹא בָּא קַל, כִּי קָשָׁה מְאֹד מְאֹד לְעֹזֵר לְבַעַל בְּחִירָה, הִנֵּה אִתָּה אוֹמֵר לוֹ הַיּוֹם מִשְׁהוּ בְּיָרְאֵת הַשֵּׁם, וּמְעוֹרֵר אוֹתוֹ לְחֹזֵר אֲלֵיו יִתְבַּרֵּךְ, וּמַגְלֶה לוֹ אֵת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וּמְחַר בָּא אֵיזָה לְךָ וּמְקַרֵּר אוֹתוֹ לְגַמְרֵי, כַּאֲשֶׁר נִהוּג עִכְשָׁו, אֲשֶׁר דְּבַר זֶה יְדוּעַ וּמְפָרְסֵם לְכָל אֵלוּ שֶׁמְקַרְבִּים רְחוּקִים, עִם כָּל זֹאת מְזַהֵרְךָ הַתְּנַא, שְׂאִתָּה צְרִיךְ לְהִיּוֹת עֲמַל וְיִגַע עִמָּהֶם, יְהִיו עֲמָלִים עִמָּהֶם לְשֵׁם שְׁמַיִם, כִּי בְּזֶה שְׂאִתָּה עֲמַל וְיִגַע עִם הָאֲנָשִׁים הָאֵלוּ שֶׁרְחוּקִים מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵּךְ, וְאִתָּה עוֹסֵק עִם הַצְּבוּר הִנֵּה לְהַחְזִיר אוֹתָם בְּתְשׁוּבָה שְׂלָמָה, וְאֵנִי יוֹדֵעַ שְׂבָא לְךָ דְּבַר זֶה קָשָׁה מְאֹד מְאֹד, שְׁקָמִים עֲלֶיךָ אֵינְשֵׁי דְלֹא מְעַלִּי לְחֶלֶק עֲלֶיךָ, וּלְהַחְלִישׁ אֵת דְּעַתְּךָ וְלְשַׁבֵּר אוֹתְךָ, עִם כָּל זֹאת אֵל תִּתְנַאֲשׁ מֵהֶם, "שְׂזִכּוֹת אַבוֹתָם מְסִיעַתָם וְצַדִּיקְתָם עוֹמֶדֶת לְעַד", כִּי כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ זְכוֹת אַבוֹת, כִּי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם בְּנֵי אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וּבְזֶה שְׁתַּעֲמַל עִמָּהֶם לְשֵׁם שְׁמַיִם לְקַרְבָּם אֲלֵיו יִתְבַּרֵּךְ, תַּדַּע, שְׂזִכּוֹת אַבוֹתָם תְּסִיעַ לָהֶם לְקַבֵּל אֵת דְּבָרֶיךָ, וְאִם תֹּאמַר: לָמָּה לִי לְהַפְגִּים בִּיגִיעָה וְטִרְחָה לְהַתְּעַסֵּק עִם הַצְּבוּר לְקַרְבָּם אֲלֵיו יִתְבַּרֵּךְ, וְלְהִיּוֹת עֲמַל עִמָּהֶם, הֲרִי אֲנִי מְבַטֵּל אֵת זְמַנִּי הַיָּקָר? עַל זֶה הוּא מְסִיִּם: "וְאִתָּם, מְעַלָּה אֲנִי עֲלֵיכֶם שְׂכָר הַרְּבִיבָה כְּאֵלוּ עֲשִׂיתֶם", שְׂבֻזָּה שֶׁמְקַרְבִּים אַחֲרָיִם אֲלֵיו יִתְבַּרֵּךְ, יֵשׁ לוֹ חֶלֶק בְּהַמְצוּוֹת שֶׁמְקַיְמִים. אֲשֶׁרֵי מִי שְׂאֵינוּ מְטַעֵה אֵת עֲצָמוֹ בְּזֶה הָעוֹלָם כָּלֵל, אֲלֵא הוּא עֲמַל וְיִגַע, וּמִתְּעַסֵּק עִם הַצְּבוּר וְעִם הָרְחוּקִים מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵּךְ, וּמִשְׁתַּדַּל לְקַרְבָּם אֲלֵיו יִתְבַּרֵּךְ, שְׂעַל-יְדֵי-זֶה הוּא מְשָׁלִים אֵת דְּעַתּוֹ, כַּמּוּבָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנּוּ ו'ל (לְקוּשִׁי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן נג), שְׂמָה שְׂהַצְּדִיקִים מִתְּנַגְעִים וְטוֹרְחִים וְרָצִים אַחֲרֵי-בְּנֵי-אָדָם לְהַחְזִירָם בְּתְשׁוּבָה, אֵין זֶה בְּשָׂבִיל כְּבוֹדָם, אֲלֵא בְּשָׂבִיל לְהַגְדִּיל דְּעַתָּם, כִּי כְּשֶׁמְקַרְבִּים רְחוּקִים, הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְשָׁלִים לְהָאָדָם אֲשֶׁר נִחְסָר מִמֶּנּוּ, הִנֵּנוּ מַה שֶׁהוּא הִנֵּה יָכוֹל אֲזַ גַּם-כֵּן לְלַמַּד תּוֹרָה, כִּי אֲצִלּוֹ יִתְבַּרֵּךְ מְאֹד מְאֹד חָשׁוּב מִי שֶׁעוֹסֵק בְּעֶסֶק הַקְּדוּשׁ וְהַנּוֹרָא הִנֵּה — לְקַרְבֵּי רְחוּקִים. וְרַבְּנּוּ ו'ל הַקְּפִיד מְאֹד מְאֹד עַל אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ הַיְּקָרִים — לָמָּה אֵינָם עוֹסְקִים לְקַרְבֵּי רְחוּקִים, וְהִנֵּה רָגִיל לוֹמַר מוֹסֵר לְאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ — לָמָּה לֹא נוֹסְעִים נְסִיעוֹת וּלְקַרְבֵּי אֲנָשִׁים אֲלֵיו יִתְבַּרֵּךְ (עַנַן חֲמִי-מוֹהַר"ן, סִימָן תקמג); וְלָכֵן רָאָה, אֲהוּבֵי, בְּנֵי! לְעֶסֶק תְּמִיד עִם הַצְּבוּר וְהַמוֹן-עִם לְקַרְבָּם אֲלֵיו יִתְבַּרֵּךְ, וִיהִי עֲמַלְךָ עִמָּהֶם לְשֵׁם שְׁמַיִם, שְׂלֵא תִרְצָה לְהַתְּגַדֵּל

עשייתם אומה מנוה שנתצטלתם ממנו: ג הוּו זֶה־הִירִין ברשות. אחס המתעסקין צרכי צור אף על פי שחטם זריזים להתודע לרשות כדי לפקח על עסקי רבים. הוּו זֶה־הִירִים וכו': ד עשה רצונו כרצונך. פּוּר

ג הוּו זֶה־הִירִין בְּרִשׁוֹת, שְׂאִין מְקַרְבִּין לוֹ לְאָדָם אֱלֹא לְצַרְךָ עֲצֻמָּן. נִרְאִין כְּאוֹהֲבִין בְּשַׁעַת הַנְּאֻתָן. וְאִין עוֹמְדִין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעַת דְּחֻקוֹ: ד הוּו הִיָּה

מִשְׁפַּחַת עוֹן, וְכָל תּוֹרָה שְׂאִין עִמָּה מְלֹאכָה, סוּפָה בְּטֵלָה וְגוֹרֶרֶת עוֹן"; כִּי אָדָם צָרִיךְ תָּמִיד לְלַמֵּד תּוֹרָה, וְלִהְשָׁלִים אֶת עֲצֻמוֹ, אֲבָל הַכֶּרֶחַ לְבַטֵּל בְּשִׁבִיל אֲכִילָה וְשִׁתְיָה וְשִׁנְיָה וּמִשָּׂא וּמִתָּן, וְכֵן לְתַת נִיחָא לְמַחִין, עַל-כָּל-פְּנִימִים יִרְאֶה, שְׂבַעַת הַבְּטוּל שְׂמִבְטֵל הַדְּרָךְ אֶרֶץ וְהַמְּלֹאכָה שְׂאֵתָה עוֹסֵק, יִהְיֶה תָּמִיד קָשׁוּר עִם אַחֲרִים, כְּדִי שְׂתַחֲזִיר אוֹתָם בְּתִשׁוּבָה, כִּי כָּל מִי שֶׁעוֹסֵק בְּאִיזוֹ מְלֹאכָה, בּוֹדֵאֵי הוּוּ פּוֹגֵשׁ שָׁם אֲנָשִׁים, אוֹ שֵׁישׁ לוֹ עֵסֵק בְּחִנוּת, בּוֹדֵאֵי בָּא בְּקָשָׁר עִם אֲנָשִׁים, וְלִכֵּן רְאוּי לוֹ לְדַבֵּר עִמָּם רַק דְּבוּרֵי אֲמוּנָה וְהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, וְלִקְרָבָם אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, וְאִפְלוּ שֵׁיִסְבַּל מֵהֶם עֲלִבּוֹנוֹת וּבְזִיוּנוֹת, חֲרוּפִים וְגִדּוּפִים, אֵל יִסְתַּכַּל עַל זֶה, אֱלֹא תָּמִיד יִשִּׁים אֶת הָאֶרֶץ כְּמִשָּׁל לְנֹגֵד עֵינָיו, אִיךְ שְׂהִיא נוֹתֶנֶת כָּל מִינֵי שְׂפַע יְבוּל הַשָּׂדֶה לְבְנֵי-אָדָם, אִף שְׂדוּרְכִים עֲלֶיהָ, וְיוֹרְקִים עֲלֶיהָ, וְזוֹרְקִים עֲלֶיהָ וְכָל, אֵינָה מִתְּפַעֶלֶת, רַק מִמְּשַׁכֶּת לְתַת שְׂפַע. כְּמוֹ-כֵן, אֶהוּבֵי, בְּנֵי, אִף שְׂאֵתָה עוֹסֵק בְּאִיזָה עֵסֵק וּמְלֹאכָה, רְאֶה גַם שָׁם לְדַבֵּר עִמָּהֶם דְּבוּרֵי אֲמוּנָה וְהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, וְלִקְרָב אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, וְאִפְלוּ בְּשַׁעַת שְׂאֵתָה אוֹכֵל אוֹ אֵתָה יִשָּׁן, שְׂגַם אֲזוֹ יִלְמְדוּ מִמֶּךָ אִיךְ בַּר יִשְׂרָאֵל הַדְּבּוּק בְּתוֹרָה אוֹכֵל, אוֹ יִשָּׁן, כִּי הַכֹּל צָרִיךְ לְהִיּוֹת עַל-פִּי הַתּוֹרָה. וּבְזֶה נִבִּין קָשָׁר שֶׁל כָּל הַמְּשַׁנָּה, שְׂלִכְאוּרָה זֶה שְׂנֵי עֲנֻנִים, אֲבָל עֵתָה מוּבָן הַיֵּטֵב, כִּי צָרִיכִים אֶת שְׂנֵיהֶם: טוֹב תְּלַמּוּד תּוֹרָה עִם דְּרָךְ אֶרֶץ, הֵן לְלַמֵּד תּוֹרָה וְהֵן לְעַסֵּק בְּעַסְקֵי עוֹלָם הַזֶּה, וּבְשַׁעַת שְׂעוֹסֵק בְּעַסְקֵי עוֹלָם הַזֶּה, אֲזוֹ יַעֲסֵק עִם הַצְּבוּר לְקַרְבָּם אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, כִּי הָרִי הוּוּ פּוֹגֵשׁ כָּל מִינֵי טְפוּסֵי אֲנָשִׁים, וְצָרִיךְ לְקַרְבָּם אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, וְאִף שְׂבָא בִּיגִיעָה וְטִרְחָה גְדוֹלָה מְאֹד, צָרִיכִים לְדַעַת שְׂזִכּוֹת אַבוֹתָם תַּעֲזוֹר לָהֶם, וְאִף אִם סוּבְלִים מֵהֶם בֵּין כֶּף עֲלִבּוֹנוֹת וּבְזִיוּנוֹת, חֲרוּפִין וְגִדּוּפִים, צָרִיכִים לְלַמֵּד מִהָאֶרֶץ, שְׂגַם-כֵּן סוּבְלֵת מֵה שְׂסוּבְלֵת, וְאִף-עַל-פִּי-כֵן הוּוּ מִשְׁפִּיעַ יְבוּל הַשָּׂדֶה, כָּל מִינֵי פְרוֹת וְיִרְקוֹת, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ.

ג הוּו זֶה־הִירִין בְּרִשׁוֹת: בְּכָל דְּבַר שֶׁהוּוּ עֲנֵן שֶׁל רִשׁוֹת וְלֹא שֶׁל תּוֹרָה, תִּהְיֶה, בְּנֵי, זֶה־הִיר מִבְּנֵי-אָדָם, כִּי לְטוֹבַת עֲצֻמָּן כָּל אֶחָד דּוֹרֵשׁ, אִין גַּם אֶחָד שְׂיִהְיֶה נָקִי מִזֶּה, לְכֻלָּם יֵשׁ נְגִיעוֹת פְּרָטִיּוֹת, "שְׂאִין מְקַרְבִּין לוֹ לְאָדָם אֱלֹא לְצַרְךָ עֲצֻמָּן", אִם תִּרְאֶה אֶחָד מְקַרְבֵי אוֹתָךְ מְאֹד, וְזֶה לֹא בְּעֲנֵן שֶׁל תּוֹרָה, דַּע לָךְ, שֶׁהוּוּ רַמְאֵי וְצָבוּעַ, וְרוּצָה לְנַצֵּל אוֹתָךְ בְּעִבּוּרוֹ, הֵן שְׂרוּצָה שְׂתַבְחַר בּוֹ, הֵן שְׂרוּצָה לְצַבֵּר כֶּת, אוֹ לְהַשִּׁיג שָׁם אוֹ פְּרָסוּם, וְעֲלִיו הָרְאָה "נִרְאִין כְּאוֹהֲבִין בְּשַׁעַת הַנְּאֻתָן", כָּל זְמַן שֶׁהוּוּ נִהְנָה מִמֶּךָ — פְּרָסוּם, שָׁם, כְּבוֹד, כֶּסֶף, הוּוּ יִרְאֶה אֶת עֲצֻמוֹ כְּאִלוֹ הוּוּ אוֹהֵב, אֲבָל בְּשַׁעַת שְׂתַעֲבֵר עֲלֶיךָ אִיזוֹ צָרָה אוֹ מִשְׁבֵּר, אֲזִי "וְאִין עוֹמְדִין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעַת דְּחֻקוֹ", הוּוּ יְבַרַח מִמֶּךָ, וְהוּוּ יִבְעַט בְּךָ, וְיִתְחַבֵּר אֵל שׁוֹנְאֵיךָ. וְלִכֵּן, אֶהוּבֵי! עֲלֶיךָ לְדַעַת, שְׂבְנֵי-אָדָם שְׂאִינָם דְּבוּקִים בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְאִין לָהֶם יִרְאֵת שְׂמִימִם, שְׂמֵר מְרַחֵק מֵהֶם מְאֹד, פֵּן יִכְנִיסוּ אוֹתָךְ בְּפַח יְקוּשׁ,

לו אֶת עֲוֹנוֹתָיו, וְהַקְּדוּשָׁ-
בְּרוּךְ-הוּוּ כָּבֵר יִשְׁלַם
שְׂכָרָךְ. וּבְזֶה יִבִּין קָשָׁר
הַמְּשַׁנָּה שֶׂהִתְחִיל: "יִפָּה
תְּלַמּוּד תּוֹרָה עִם דְּרָךְ
אֶרֶץ, שְׂיִגִיעַת שְׂנֵיהֶם

שְׂהִיָּה קָשָׁה לָּךְ לְצֵאת מִזֶּה, לֹא-כֵן בְּדַבְרֵי תוֹרָה וּבִקְיוּם הַמִּצְוֹת, יְכוּלִים תִּכְרַךְ לְרֵאוֹת — אָדָם זֶה מְזַכֶּה אוֹתִי בְלִמּוּד חֲמֵשׁ וְרִשְׁ"י עִם הַתְּרַגּוּם, לְהִתְמִיד בְּמִשְׁנֵיּוֹת, בְּגִמְרָא וּבִשְׁלֶחַן עֲרוּךְ וְכוּ', מְדַבֵּר עַל לְבִי שְׁלֹא אֶתְיָאֵשׁ, וּמְחַזֵּק אוֹתִי לֹא לְסוּר מִמְּנוֹ יִתְבַּרְךָ אֲפִלוּ בַּמַּצְבִּים הַכִּי קָשִׁים שְׁעוֹבְרִים עָלַי, שֶׁם רוֹאִים תִּכְרַךְ-וּמִיד אִם מְצַלִּיחִים אוֹ לֹא, אִם מְזַכֶּה אוֹתְךָ בְּטוֹב אֲמַתִּי וְנִצְחִי, וַיֵּשׁ לָּךְ בְּיַד תוֹרָה וּתְפִלָּה וְקִיּוּם מִצְוֹת בְּשִׂמְחָה, אֲזַי זֶה מְרָאָה שֶׁהוּא אִישׁ כְּשֶׁר וַיֵּרָא שְׁמַיִם. אֲבָל בְּדַבְרֵי שֶׁל רְשׁוֹת דְּבַר גִּשְׁמִי, מִמְּנוֹ תִּזְהַר מְאֹד, שְׁלֹא יִכְנִיס אוֹתְךָ בְּנוֹקְבָא דְתַהוֹמָא רַבָּה. וְאִסוּר לְבִטּוֹחַ בְּשׁוּם בֶּן-אָדָם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַנְּבִיא (וַיְמַיָּה יו, ה): "אֲרוּר הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּאָדָם, וְשֶׁם בְּשֶׁר זָרְעוֹ, וּמִן ה' יִסוּר לְבוֹ" וְגו', כִּי אֵלֹהִים הֵם הַרְשָׁעִים הָאֲרוּרִים, מְרָאִים פְּנִים שְׁעוֹזְרִים לָּךְ, כֹּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם מִמֶּךָ הַנְּאָה גִּשְׁמִית, כְּבוֹד, שֵׁם, פְּרִסוּם, אוֹ כֶּסֶף, אֲבָל בְּרַגַע שִׁירְגִישׁ שְׁסִיִּים אֶת תְּקוּנֹו, שֶׁהִיא תַּאֲנוּתוֹ הַגִּשְׁמִית מִמֶּךָ, אֲזַי יִגְרַשׁ אוֹתְךָ לְכָל הַרְוִיחוֹת וְנִדְבָר זֶה לְמִדְתִּי עַל בְּשָׂרֶיךָ. וְלָכֵן קָרַב עֲצָמְךָ רַק אֶל צַדִּיק שֶׁהוּא רַחֲמָן, וּכְבָר לֹא נִמְצָא בְּזֶה הָעוֹלָם, כֹּל כֵּלֹו הוּא נִמְצָא כְּכֹר דְּבוִיק בּוֹ יִתְבַּרְךָ, וְאִין לוֹ שׁוּם כְּוֹנָה אַחֲרָת, רַק לְעֹזֵר לָּךְ בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבְרוּחֵינִיּוֹת גַּם יַחַד. כִּי כִּף אָמַר רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן ז'), שֶׁעֲצוֹת הַצַּדִּיקִים הוּא כֵּלֹו זָרַע אֲמַת, וְכֵן עֲצַתָּם הִיא עֲצוֹת מִהָעוֹלָם הַבָּא, לֹא-כֵן עֲצוֹת הַרְשָׁעִים, זֶהוּ עֲצוֹת הַנִּחַשׁ שֶׁלְטוֹכְתוֹ דְּרַשׁ, כִּי רַצָּה לְקַחַת מִהָאָדָם אֶת חֲנוּהָ אֲשֶׁתּוֹ, בְּכַחֲנִית (בְּרֵאשִׁית ג, יג): "הַנִּחַשׁ הַשִּׂיאָנִי" לְשׁוֹן נִשְׁוֹאִין, רַצָּה לְהַמִּית אֶת הָאָדָם וּלְשַׂאת אֶת חֲנוּהָ אֲשֶׁתּוֹ. וְלָכֵן הִזְהַר וְהִשְׁמַר, אֶהוּבִי, בְּנִי! לֹא לִפְלַךְ בְּפִחַ יְקוּשׁ עִם אֵיזָה רַמָּאֵי צְבוּעַ, וְתַהֲיָה מְקָרֵב אֶל רַבֵּנוּ ו"ל, שֶׁהוּא הַצַּדִּיק הָאֲמַת שְׁבַדוֹר, וְתִתְקַרֵב אֶל אֲנָשִׁי הָאֲמַתִּיִּים, שֶׁמְזַכֵּים אוֹתְךָ בְּאוֹצְרוֹת רוּחֵינִיִּים, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

ממוֹן כַּחפְּלֵי שְׁמַיִם. כְּלוּנָךְ. כֹּאִילוּ פוֹרַת אוֹחַם כַּחפְּנָךְ. שֹׁאֵם עֲשִׂית כֵּן יַעֲשֶׂה לְוֹנָךְ כְּלוּנָו. כְּלוּמַר יִתֵּן לָךְ טוֹבָה זַעִין יִפֶּה: כְּדִי שִׁיבְטַל רְצוֹן אַחֲרִים. יִפֶּר עֲנַת כֹּל הַקַּמִּים עֲלֶיךָ לְרַעָה. וְאִנִּי שִׁמַּעְתִּי שֶׁאִין זֶה אֲלֵלָה דָּרָךְ כְּזוֹד כְּלִפִּי מַעֲלָה וְהִרִי הוּא כֹּאִילוּ כְּמוֹז כְּדִי שִׁיבְטַל רְלוּנָו מִפְּנֵי לְוֹנָךְ. כֹּאִוְתָה שֶׁאֲמַרוּ זַפְרָק זַמָּה אֲשֶׁה (שַׁבַּת דף סג) כֹּל הַעוֹשֶׂה מִנְּוָה כַּחֲקוּנָה אֲפִילוּ גוֹר דִּין שֶׁל שְׁזַעִים שְׁנָה מַחֲזַטֵּל

אוֹמַר, עֲשֵׂה רְצוֹנִי כְּרְצוֹנְךָ, כְּדִי שִׁיעֲשֵׂה רְצוֹנְךָ כְּרְצוֹנִי. בְּטַל רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹנִי, כְּדִי שִׁיבְטַל רְצוֹן אַחֲרִים מִפְּנֵי רְצוֹנְךָ.

וְנִצְחִי, וַיֵּשׁ לָּךְ בְּיַד תוֹרָה וּתְפִלָּה וְקִיּוּם מִצְוֹת בְּשִׂמְחָה, אֲזַי זֶה מְרָאָה שֶׁהוּא אִישׁ כְּשֶׁר וַיֵּרָא שְׁמַיִם. אֲבָל בְּדַבְרֵי שֶׁל רְשׁוֹת דְּבַר גִּשְׁמִי, מִמְּנוֹ תִּזְהַר מְאֹד, שְׁלֹא יִכְנִיס אוֹתְךָ בְּנוֹקְבָא דְתַהוֹמָא רַבָּה. וְאִסוּר לְבִטּוֹחַ בְּשׁוּם בֶּן-אָדָם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַנְּבִיא (וַיְמַיָּה יו, ה): "אֲרוּר הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּאָדָם, וְשֶׁם בְּשֶׁר זָרְעוֹ, וּמִן ה' יִסוּר לְבוֹ" וְגו', כִּי אֵלֹהִים הֵם הַרְשָׁעִים הָאֲרוּרִים, מְרָאִים פְּנִים שְׁעוֹזְרִים לָּךְ, כֹּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם מִמֶּךָ הַנְּאָה גִּשְׁמִית, כְּבוֹד, שֵׁם, פְּרִסוּם, אוֹ כֶּסֶף, אֲבָל בְּרַגַע שִׁירְגִישׁ שְׁסִיִּים אֶת תְּקוּנֹו, שֶׁהִיא תַּאֲנוּתוֹ הַגִּשְׁמִית מִמֶּךָ, אֲזַי יִגְרַשׁ אוֹתְךָ לְכָל הַרְוִיחוֹת וְנִדְבָר זֶה לְמִדְתִּי עַל בְּשָׂרֶיךָ. וְלָכֵן קָרַב עֲצָמְךָ רַק אֶל צַדִּיק שֶׁהוּא רַחֲמָן, וּכְבָר לֹא נִמְצָא בְּזֶה הָעוֹלָם, כֹּל כֵּלֹו הוּא נִמְצָא כְּכֹר דְּבוִיק בּוֹ יִתְבַּרְךָ, וְאִין לוֹ שׁוּם כְּוֹנָה אַחֲרָת, רַק לְעֹזֵר לָּךְ בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבְרוּחֵינִיּוֹת גַּם יַחַד. כִּי כִּף אָמַר רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן ז'), שֶׁעֲצוֹת הַצַּדִּיקִים הוּא כֵּלֹו זָרַע אֲמַת, וְכֵן עֲצַתָּם הִיא עֲצוֹת מִהָעוֹלָם הַבָּא, לֹא-כֵן עֲצוֹת הַרְשָׁעִים, זֶהוּ עֲצוֹת הַנִּחַשׁ שֶׁלְטוֹכְתוֹ דְּרַשׁ, כִּי רַצָּה לְקַחַת מִהָאָדָם אֶת חֲנוּהָ אֲשֶׁתּוֹ, בְּכַחֲנִית (בְּרֵאשִׁית ג, יג): "הַנִּחַשׁ הַשִּׂיאָנִי" לְשׁוֹן נִשְׁוֹאִין, רַצָּה לְהַמִּית אֶת הָאָדָם וּלְשַׂאת אֶת חֲנוּהָ אֲשֶׁתּוֹ. וְלָכֵן הִזְהַר וְהִשְׁמַר, אֶהוּבִי, בְּנִי! לֹא לִפְלַךְ בְּפִחַ יְקוּשׁ עִם אֵיזָה רַמָּאֵי צְבוּעַ, וְתַהֲיָה מְקָרֵב אֶל רַבֵּנוּ ו"ל, שֶׁהוּא הַצַּדִּיק הָאֲמַת שְׁבַדוֹר, וְתִתְקַרֵב אֶל אֲנָשִׁי הָאֲמַתִּיִּים, שֶׁמְזַכֵּים אוֹתְךָ בְּאוֹצְרוֹת רוּחֵינִיִּים, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

ד עֲשֵׂה רְצוֹנִי כְּרְצוֹנְךָ, כְּדִי שִׁיעֲשֵׂה רְצוֹנְךָ כְּרְצוֹנִי, בְּטַל רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹנִי, כְּדִי שִׁיבְטַל רְצוֹן אַחֲרִים מִפְּנֵי רְצוֹנְךָ: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר הָעַקַר תְּלוּי בְּרְצוֹן הָאָדָם, אִם אָדָם חֲזַק בְּרְצוֹנֹו לְחַזֵּר אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, וְתִמְיֵד הוּא רַק חוֹשֵׁב מִמְּנוֹ יִתְבַּרְךָ, וּמְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגִמְרֵי בְּאִין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְלֹא מְעַנֵּן אוֹתוֹ שׁוּם דְּבַר בְּחַיִּים חַיּוּתוֹ רַק אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וּמְבַטֵּל רְצוֹנֹו לְרְצוֹנֹו יִתְבַּרְךָ, עַל-יְדֵי-זֶה יֵשׁ לוֹ כַּחַ לְפַעַל אֲצָלוֹ יִתְבַּרְךָ כֹּל מַה שֶׁהוּא צְרִיף, וְזוֹ מְדַרְגַּת הַצַּדִּיקִים, שְׁזוֹכִים לְהִיּוֹת בְּטִילִים וּמְבַטֵּלִים לְגִמְרֵי אֶל הָאִין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְלָכֵן מְשַׁפִּיעַ עֲלֵיהֶם הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שְׁפַע בְּרַכָּה וְהַצְּלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם, וַיֵּשׁ לָהֶם דַּעָה בְּשְׁמַיִם. וְכַעֲזֵן שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (מוֹעֵד קָטָן טז:): מִי מוֹשֵׁל בִּי? צַדִּיק, שֶׁאֲנִי גוֹזֵר גְּזָרָה וּמְבַטְלָהּ. וְכֵן הוּא (מְדַרְשׁ שְׁמוּאֵל כט, סִימָן ב'): אָמַר לוֹ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, מִכָּל שְׁבַרְאֵתִי בְּעוֹלָמִי מִי מוֹשֵׁל בִּי? צַדִּיק מוֹשֵׁל בִּי, אֶת מוֹצָא מַה שֶׁתְּקַדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה — הַצַּדִּיק עוֹשֶׂה, הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְחַיֶּה הַמֵּתִים, וְאֵלֵהוּ מְחַיֶּה מֵתִים, הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹצֵר גִּשְׁמִים, וְאֵלֵהוּ עוֹצֵר גִּשְׁמִים, הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא

מעליו: ה אל תפרוש מן הצבור. אלא השתתף
בזרתם שכל הפורש מן הצבור אינו רואה בנחמת צבור
(תענית יא.): ואל תאמין בעצמך עד יום מותך.

שהרי יומן כהן גדול שמש בכהונה גדולה שמונים שנה
ולכסוף נעשה לדוקי (תענית יא.): ואל תדין את חברך
עד שתגיע למקומו. אם
ראית חברך שגא לידי נסיון
ונכשל אל תדינהו לחובה. עד
שתגיע לידי נסיון כמותו
ותנצל: ואל תאמר דבר
שאי אפשר לשמוע

שסופו להשמע. כלומר לא יהיו דברין מסופקים
שאי אפשר להציגם בתחלה ובעיון ראשון. ותסמוך שאלם
יעמיק השומע בהם לכסוף יציגם כי זה יציא בני אדם
לטעות בדברין שמה יטעו ויאלו למינות על ידיך.
פירוש אחר לא תגלה סודך אפילו זיך לבין עמך
ותאמר שאין כאן מי שישמעך לפי שסופו להשמע כי
עוף השמים יוליך את הקול. והגירסא היא לפי פירוש
זה שסופו להשמע אבל רש"י גורס ואל תאמר דבר
שאפשר לשמוע שסופו להשמע ובדברי תורה מדבר אל
תאמר על דבר תורה שאתה יכול לשמוע עכשיו
שתשמע אותו לכסוף אלא הט אונך ושמע מיד:
לכשאפנה. מעסקי אעסוק בתורה: ו בור. ריק מכל

להפיל עם כלל נשמות ישראל, ואי אפשר בשום פנים ואפן להגיע לשום מדרגה אם הוא פורש
מן הצבור, ולכן הזהירנו האריז"ל מאד לקבל על עצמו קדם כל תפלה מצות עשה של "ואהבת
לרעך כמוך", וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א, סימן רלט); כי אי אפשר להתפלל ולדבר
אליו יתברך, רק בשוגגלל עם נשמות ישראל, והוא בשלום עם כל אחד, כמו שפיתוב (תהלים קכב,
ח): "אדברה נא שלום"; פי עקר הדבור בא רק משלום. ולכן זה דבר גדול מאד להיות מחבר
עם כלל נשמות ישראל, ולא לפרש מן הצבור. פי עליך לדעת, אשר אם אדם מנתק את עצמו
מנשמות ישראל, ונשאר לבד, על-ידי-זה הוא לא בטוח שיחזיק מעמד. ועל זה אמר התנא:
"ואל תאמין בעצמך עד יום מותך", פי ההכרח להיות מקשר ומחבר אל כלל נשמות ישראל,
שאיש את רעהו יאמר חזק, ומחמת שלכל אחד יש קשיות וספקות ובקרת על הזולת, לזאת אמר
התנא: "ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו", כי צריכים לדון את כל אחד לכף זכות, ואפלו
שאפה רואה אצלו עולות או חטאים, עליך לזכר, שאם אפה היית במקומו, היית הרבה יותר
גרוע. ולכן אסור לדון את אף אחד לכף חוב, וזו מעלה גדולה מאד — כשמתאחדים נשמות

ה הלל אומר, אל תפרוש מן הצבור, ואל תאמין בעצמך עד יום מותך, ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, ואל תאמר דבר שאי אפשר

ממתיק את הפרים, ומשה המתיק מרים
במרים, הרי שלף לפניך, שכלל שהצדיק מבטל
את כל פלו אליו יתברך, על-ידי-זה הקדוש-
ברוך-הוא ממשיך עליו אור וזיו וחיית ודבקות
באין סוף ברוך הוא,
ונעשה צנור המשפיע
טוב לכל בית ישראל. וזו
מעלת גדולי מבחרי
הצדיקים, שהם כל-כף
בטלים ומבטלים באין
סוף ברוך הוא, עד שהם
נעשים צנור, ומבטלים

את כל הגזרות שנגזרו בעולם. ולכן ראה,
אהובי, בני! גם אפה הרגל את עצמך בעת
תפלתך, שאפה מתפלל אל הקדוש-ברוך-הוא,
שיקח ממך את כל הרצונות של הבלי עולם
הזה, ולא תרצה רק לעשות רצונו יתברך, כי
אצלו יתברך מאד מאד יקר פשאדם מבטל את
רצונו הפרטי אל רצונו יתברך, ואין לו שום
רצון אחר, רק שמח ברצונו יתברך, על-ידי-זה
בעצמו נעשים פלי להמשיך כל טוב לבית
ישראל, אשריהם ואשרי דבקהם, והבן
למעשה.

ה אל תפרש מן הצבור: צריך שתדע, אהובי,
בני! שיסוד גדול בעבודת השם יתברך
הוא פנים ואפן להגיע לשום מדרגה אם הוא פורש
מן הצבור, ולכן הזהירנו האריז"ל מאד לקבל על עצמו קדם כל תפלה מצות עשה של "ואהבת
לרעך כמוך", וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א, סימן רלט); כי אי אפשר להתפלל ולדבר
אליו יתברך, רק בשוגגלל עם נשמות ישראל, והוא בשלום עם כל אחד, כמו שפיתוב (תהלים קכב,
ח): "אדברה נא שלום"; פי עקר הדבור בא רק משלום. ולכן זה דבר גדול מאד להיות מחבר
עם כלל נשמות ישראל, ולא לפרש מן הצבור. פי עליך לדעת, אשר אם אדם מנתק את עצמו
מנשמות ישראל, ונשאר לבד, על-ידי-זה הוא לא בטוח שיחזיק מעמד. ועל זה אמר התנא:
"ואל תאמין בעצמך עד יום מותך", פי ההכרח להיות מקשר ומחבר אל כלל נשמות ישראל,
שאיש את רעהו יאמר חזק, ומחמת שלכל אחד יש קשיות וספקות ובקרת על הזולת, לזאת אמר
התנא: "ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו", כי צריכים לדון את כל אחד לכף זכות, ואפלו
שאפה רואה אצלו עולות או חטאים, עליך לזכר, שאם אפה היית במקומו, היית הרבה יותר
גרוע. ולכן אסור לדון את אף אחד לכף חוב, וזו מעלה גדולה מאד — כשמתאחדים נשמות

יִשְׂרָאֵל בְּיַחַד, וְדָנִים אֶחָד אֶת הַשְּׁנַי לְכַף זְכוּת, דָּנַר וּפְלִילוּ בְּטִיב מִשָּׁל וּמִתָּן אֵינּוּ יוֹדְעִי. וְהוּא גְרוּעַ שְׂאֵז יִצְלִיחוּ מְאֹד בְּחַיֵּיהֶם, וְשׁוּם דְּבָר בְּעוֹלָם מֵעַם הָאָרֶץ. תַּרְגּוּס וְהַדְמָה לֹא תַשֵּׁס. וְאִרְעָא לֹא לֹא יוּכַל לְשַׁבֵּר אוֹתָם, כִּי הָאֲחֻדוֹת שְׁיִישׁ בֵּין נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, זֶה מְקַרֵּב אֶת הַגְּאֻלָּה, כְּמֵאֲמָרָם

לְשִׁמוּעַ שְׁסוּפוֹ לְהִשְׁמָעַ. וְאֵל תֹּאמַר לְכִשְׂאֻפְנָה
אֲשֵׁנָה, שְׁמָא לֹא תִפְנָה: וְהוּא הָיָה אוֹמֵר, אֵינְךָ בּוֹר
יִרְא חֲטָא, וְלֹא עִם הָאָרֶץ חֲסִיד, וְלֹא הַבֵּישָׁן לְמַד,

ו"ל (פְּרָשִׁית רַבָּה, פְּרָשָׁה צַח, סִימָן ב'): גַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲגָדָה אַחַת — הַתְקִינּוּ עֲצָמָם לְגֻאֻלָּה; וְדַבֵּר זֶה שְׁעַם יִשְׂרָאֵל מִתְאַחֲדִים יַחַד, וּמְחַזְקִים זֶה אֶת זֶה,

גוֹרָם שְׁעֲשׂוּעַ גְּדוֹל בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, וְכְמֵאֲמָרָם ו"ל (בְּמִדְבָר רַבָּה, פְּרָשָׁה טז, סִימָן יד), כְּבִיכּוֹל כְּסָאוֹ מְבֹסֵם לְמַעְלָה בְּזִמְן שְׁיִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים אֲגָדָה אַחַת. אֲבָל דְּבָר זֶה צָרִיף לְהִיּוֹת עִם לֵב אֲמָת, לֵב וְנִכּוֹן, וְלֹא יִטְעָה אֶת עֲצָמוֹ, וְכֵן לֹא יִטְעָה אֶת אַחֲרִים, כִּי הַכֹּל נִתְגַּלָּה לְבִסְטוּף, וְעַל זֶה אָמַר הַתְּנָא: "וְאֵל תֹּאמַר דְּבָר שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְשִׁמְעַ שְׁסוּפוֹ לְהִשְׁמָע", כִּי לְפַעְמִים אָדָם מִטְעָה אֶת בְּנֵי-אָדָם, וּמְדַבֵּר תַּחַת גִּבְסָם כֹּל דְּבָר אֲסוּר, וּמְרָאָה אֶת עֲצָמוֹ כְּאִלוֹ הוּא אוֹהֵב יִשְׂרָאֵל, אֲבָל בְּאֲמַת בְּפָנִים הוּא שׁוֹנֵא אוֹתָם. וְלִכֵּן אֵל תֹּאמַר שְׂאֵף אֶחָד אֵי אֶפְשָׁר לוֹ לְשִׁמְעַ מֵהַ שְׂאֵתָה מְדַבֵּר בְּסִתְרָא אוֹ חוֹשֵׁב בְּסִתְרָא, כִּי עֲלִיף לְדַעַת, אֲשֶׁר "סוּפוֹ לְהִשְׁמָע" מֵהַ שְׂאֵתָה מְדַבֵּר בְּהַצְנָע אוֹ מֵהַ שְׂאֵתָה חוֹשֵׁב, שְׂאֵז תְּהִיָּה לְדַרְאוֹן עוֹלָם, כִּי בְנֵי-אָדָם אֵינָם סוּבְלִים אֶחָד שֶׁהוּא בְּפָה וְלָבוֹ בַּל עֲמוּ. וְלִכֵּן רָאָה לְהַכְנִיס אֶת עֲצָמָךְ וְכָל כְּלָף לְעֹזֵר לְזוּילַת, וְלְהִתְאַחֵד עִם כָּלל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְלִחְשֵׁב רַק אֶת הַטוֹב שְׁיִישׁ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד, כִּי כָל אֶחָד הוּא חֵלֶק אֵלּוּךְ מִמַּעַל, וְעַל-יְדֵי-זֶה יְהִיָּה לְךָ חֶשֶׁק לְלַמֵּד, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבֵּנוּ ו"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָן צא): סְגֻלָּה לְהַתְמַדָּה — שְׁלֹא יִדְבֵּר עַל שׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַעֲעוֹלָם, אֲלֵא יִתְאַחֵד עֲצָמוֹ עִם כָּלל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וְעַל זֶה אָמַר הַתְּנָא: "וְאֵל תֹּאמַר לְכִשְׂאֻפְנָה אֲשֵׁנָה, שְׁמָא לֹא תִפְנָה", הֵינּוּ עֹכְשׁוֹ אֲנִי מִבְּהֵל וּמִבְּלָבָל וּמִגְּתֵק מִנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְלִכֵּן אֵינְךָ בְּכַחֲךָ וּבְיָדֶיךָ לְלַמֵּד וְלִשְׁנוֹת, וְכִשְׂאֻגִיעַ אֵל מְדַרְגָּה זוֹ לְהִיּוֹת מְאֻחֵד עִם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, אֲזַי אֵלְמַד, אֵל תֹּאמַר זֹאת, כִּי "שְׁמָא לֹא תִפְנָה", שְׂאֵף פַּעַם לֹא תִגִיעַ לְמְדַרְגָּה זוֹ לְהִתְאַחֵד עִם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וְלִכֵּן רָאוּי לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ יִתְבַּרַךְ הַרְבֵּה מְאֹד לְהִיּוֹת מְאֻחֵד עִם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְלְעֹזֵר לְכָל בַּר יִשְׂרָאֵל מִעַט אוֹ הַרְבֵּה, וְיִתְרַחֵב לָבוֹ לְאַהֲבָה אֶת כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל, וְעַל-יְדֵי-זֶה יְכוּלִים לְלַמֵּד תּוֹרָה תָּמִיד, אֶפְלוּ בַעַת כָּל הַכְּלָבוּלִים שְׁעוֹבְרִים עָלָיו, כִּי עַל-יְדֵי שְׁמִתְאַחֲדִים עִם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, מִתְרַחֵב לָבוֹ תָּמִיד, אֲשֶׁרֵי מִי שְׁמִכְנִיס דְּבָרִים אֵלָיו בְּלָבוֹ, וְאֲזַי אֵל רַב טוֹב הִגְנוּז וְהַצְפּוֹן יִזְכָּה, וְהִבֵּן לְמַעֲשָׂה. וְ אֵינְךָ בּוֹר יִרְא חֲטָא: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנֵי! אֲשֶׁר יִסוּד וְעַקֵּר הַיְיָדוֹת הוּא לְהִיּוֹת יִרְא חֲטָא, לְפַחַד תָּמִיד מִמֶּנּוּ יִתְבַּרַךְ וְלֹא לְחֲטָא, כִּי אִם אָדָם מְחַדִּיר בְּעֲצָמוֹ תָּמִיד אֶת אֲמַתָּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרַךְ, וְרוֹאָה וּמְרַגֵּישׁ, כְּבִיכּוֹל, אֵיךְ שְׁשִׁכְנִית עֲזוֹ יִתְבַּרַךְ נִמְצְאָת תָּמִיד אִתּוֹ, עֲמוּ וְאֲצִלוּ, אֲזַי הוּא יְהִיָּה יִרְא חֲטָא אֲמַתִּי, אֲבָל אֶחָד שֶׁהוּא רִיק כָּל זֵיק שֶׁל אֲמוּנָה, נִקְרָא בּוֹר, הֵינּוּ כְמוֹ בּוֹר שֶׁהוּא רִיק לְגַמְרִי, וְאֵינְךָ בּוֹ כְּלוּם, כְּמוֹ-כֵן אֶחָד שְׂאֵינְךָ בּוֹ אֲמוּנָה פְּשׁוּטָה בּוֹ יִתְבַּרַךְ, לֹא יְהִיָּה יִרְא חֲטָא, וְכְמוֹ-כֵן "וְלֹא עִם הָאָרֶץ חֲסִיד", אֶחָד שֶׁהוּא עִם הָאָרֶץ גְּמוּר, וְאֵינּוּ יוֹדְעַ שׁוּם הֶלְכָה, הוּא לֹא יוּכַל לְהִיּוֹת חֲסִיד, שְׁפָרוּשׁוֹ שְׁעוֹשֵׂה לְפָנִים מְשׁוּרַת הַדִּין, כִּי אִם אָדָם לֹא יוֹדְעַ אֶת הַדִּין וְאֶת הַהֶלְכָה, אֵיךְ הוּא יְכוּל לְעַשׂוֹת לְפָנִים מְשׁוּרַת הַדִּין, כְּמוֹכָא (אוֹר הַחַיִּים הַקְּדוּשׁ בְּחֻקְתֵי): וְלֹא עִם

למד. שהמתנייט לשאל שמא ילעיגו עליו, ישאר תמיד
 צספקותיו: ולא הקפדן. הרצ שמקפיד על התלמידים
 כששואלים אותו לא ילמד כראוי. אלא כריך סיסציר
 פניס צהלכה לתלמידיו: ולא כל המרבה בסחורה

וְלֹא הִקְפִּדָן מִלְמַד, וְלֹא כָּל הַמְרַבֵּה בְּסַחֲוֹרָה
מִחֻפִּים. וּבִמְקוֹם שָׂאִין אֲנָשִׁים, הַשְׁתַּדֵּל לְהִיּוֹת
אִישׁ: ז אף הוא רָאָה גְּלַגְלַת אַחַת שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי

לגדר עצמו לקיים מצות
 עונה בימים המקדשים,
 ותהיה בעיניו מצוה
 גדולה לשמש מטתו בליל
 כפור, כמו ששמענו
 שהיה מעשה בן כדומה,

עין שם; ולכן כל מי שרוצה להיות חסיד, צריך ללמד הרבה תורה ובפרט הלכה, כדי שיבדע איך
 להתנהג. ולכן אמר: "ולא הבישן למד", כי אדם צריך להרגיל את עצמו כל דבר לשאל, ולא
 להתבייש, כי אם רוצה ללמד עליו לשאל את כל הספקות, ולהפך אלו התלמידי חכמים האמתיים,
 עליהם להזהר לענות לכל אלו ששואלים אותם, ללא לחץ וכעס, כי "ולא הקפדן מלמד", מי
 שחוגר מותניו ללמד את נשמות ישראל איך להתנהג, עליו להיות סבלן, ולא להשבר אפלו
 ששואלים אותה שאלה מאה פעמים, וזו הזכות הכי גדולה, שמלמד תלמיד-חכם מורה הוראה
 שיש לו סבלנות לאלו ששואלים אותו, וזכותו גדולה מאד מאד. ולכן אשרי מי שרגיל לשאל
 את שאלותיו וספקותיו את מורה הוראה, ואל יאמר שאין לו זמן, כי צריך לדאג על פרנסתו,
 כי "ולא כל המרבה בסחורה מחפיים", כי ההכרח רק לבטח בו יתברך, אשר ממנו לבד היא
 הפרנסה, והחכמה והדעת, ובמקום שאין אנשים לחזק ולעודד ולשמח ולהורות הוראה, השתדל
 להיות איש, שאפה השתדל לאזור מתניף להיות איש המחזק ומאמץ את כל אלה הרחוקים
 הבורים ועמי הארץ לקרבם אליו יתברך, ולהאיר בהם את אמתת מצויאותו יתברך. כי בפרוש
 גלה לנו רבנו ז"ל (ת"י-מוהר"ן, סימן שח), שאפלו קיסם קטן יכול להדליק עץ גדול, אשפענדאלע
 קען אקלאץ אונטער צינדן, כי עץ קטן יכול להדליק ולהבעיר עץ גדול מאד, וכעין שאמרו
 חכמינו הקדושים (תענית ז): למה נמשלו דברי תורה כעץ? לומר מה עץ קטן מדליק את הגדול,
 אף תלמידי חכמים קטנים מחדדים את הגדולים. ולכן אשרי אדם שזוכה למסר את נפשו בעבור
 נשמות ישראל, ולהחזיר בהם אמונה פשוטה בו יתברך ויראת שמים שלמה, שיהיו יראי חטא,
 וידעו את ההלכות איך להתנהג, ששכרו הרבה מאד מאד. ואמרו בזהר (תרומה קכח): תא קוזי
 כל מאן דאחיד בינדא דחייבא, ואשתדל ביה למשבק ארחא בישא איהו אסתלק בתלת סלוקין מה
 דלא אסתלק הכי בר נש אחרא. גרים לאכפיא סטרא אחרא, וגרים דאסתלק קדשא בריך הוא
 ביקריה, וגרים לקימא כל עלמא בקיומיה לעילא ותתא. ועל האי בר נש פתיב (מלאכי ב, ה):
 "בריתי היתה אתו החיים והשלום", וזכי למחמי בגין לבנוי, וזכי בהאי עלמא וזכי לעלמא דאתי,
 כל מארי דינין לא יכלין למידן ליה בהאי עלמא ובצלמא דאתי. עאל בתריסר תרעי ולית מאן
 דימחי בגדיה. ועל דא פתיב (תהלים קיב, ב): "גבור בארץ יהיה ורעו, דור ישרים יברך, הון ועשר
 בביתו וצדקתו עומדת לעד, זרח בחשך אור לישרים" וגו', והבן למעשה.

ז אף הוא רָאָה גְּלַגְלַת אַחַת שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אָמַר לָהּ: עַל דְּאִטְפַת אִטְפוּף, וְסוּף
 מְטִיפִיךָ יְטוּפוּן: צָרִיךְ שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין הָעוֹלָם הַפְּקָר כָּלֵל, וְכָל מֵה שְׂאָדָם עוֹשֶׂה

לזולת, לבסוף חוזר אליו, כי מה שהוא עושה לאחרים — יעשה לו, ואחר-כך מי שעושה לו, גם הוא יקבל ענשו, כמאמרם ז"ל (בראשית רבה, פרשה פד, סימן יט): אמר רבי יוחנן אמר הקדוש-ברוך הוא ליהודי: אתה אומר 'הבר נא, חייך, שתמר אומרת לך 'הבר נא'; וכן אמרו (שם, סימן כ): רבי פנחס בשם רבי הושעיא אמר, שבטים גרמו לאביהם לקרע, והיכן נפרע להם? במצרים, שנאמר (בראשית מד, יג): "ויקרעו שמלתם" וגו', יוסף גרם לשבטים לקרע, צמד בן בנו ונפרע לו, שנאמר (יהושע ז, ו): "ויקרע יהושע שמלתיו", בנימין גרם לשבטים לקרע, והיכן נפרע לו? בשושן הבריה, שנאמר (אסתר ד, א): "ויקרע מרדכי את בגדיו", מנשה גרם לשבטים לקרע, לפיכך נתקרעה גחלתו —

ומליפן צנהר. וזאתה מדה מדדו לך: וסוף מטיפיך יטופון. שלא היה הדבר מסור צידן להרגן אלא לבית דין והקצ"ה מסרך צידן שמגלגלים חוצה על ידי חייב ועמיד הוא אחר כך לחצוה מהן מיתתך: ח מרבה בשר מרבה רמה. המרבה צאכילה ושחיה עד שנעשה שמן וזעל צשר מרבה עליו רמה צקצר וקשה רמה למת כמחט צצשר החי. וקא משמע לן האי תנא שכל רצויין קשים לאדם חוץ מרצוי תורה וחכמה ונדקה: מרבה דאגה. שמה יגלוהו מצית המלך או שמה יבואו עליו לסטים ויהרגוהו. וחסיד אחד היה מתפלל המקום יליני מפזור הנפש ושאלו ממנו

- הַמַּיִם. אָמַר לָהּ, עַל דְּאִטְפָּתָי,
- אֲטַפּוּךְ. וְסוּף מְטִיפִיךְ
- יְטוּפוּן: ח הוּא הָיָה אוֹמֵר,
- מְרַבָּה בְּשָׂר מְרַבָּה רְמָה.
- מְרַבָּה נְכָסִים, מְרַבָּה דְּאָגָה.
- מְרַבָּה נְשִׁים, מְרַבָּה כְּשָׁפִים.
- מְרַבָּה שְׂפָחוֹת, מְרַבָּה זָמָה.
- מְרַבָּה עֲבָדִים, מְרַבָּה גְּזוּל.
- מְרַבָּה תוֹרָה, מְרַבָּה חַיִּים.
- מְרַבָּה יְשִׁיבָה, מְרַבָּה חֲכָמָה.
- מְרַבָּה יַעֲצָה, מְרַבָּה תְּבוּנָה.
- מְרַבָּה צְדָקָה, מְרַבָּה שְׁלוֹם.
- קָנָה שֵׁם טוֹב, קָנָה לְעַצְמוֹ.
- קָנָה לוֹ דְּבָרֵי תוֹרָה, קָנָה לוֹ
- חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: ט רַבֵּן

וחציה בארץ פנעו; ולכן צריכים מאד מאד להזהר לא לצער את שום בריה שבעולם, כי על כל זה יביא אותך הקדוש-ברוך הוא למשפט, ותצטרך לשלם על מה שאתה מצער את הזולת. ועל-כן בשמחרפים ומבזים ומצערים אותך, שתק, אהובי, בני! ואל תעשה כמעשיהם, אלא תברח אליו ותברך, ותבקש ותתחנן ממנו יתברך שיעזור לך, כי אם אתה תנקם את נקמתך מאלו שמצערים אותך, אזי תקבל חזרה. וצריכים מאד מאד להזהר בדברים אלו, אלא רק למסור את עצמו לגמרי אליו יתברך, כי המשפט לאלקים הוא, ומי שזוכה לבטל את עצמו באין סוף ברוך הוא, ואינו משיב למחרפו ולמבזי נפשו ולמצערו דבר, בזכותו העולם עומד, כמאמרם ז"ל (חילין פט): אמר רבי אילעא, אין העולם מתקיים, אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה, שנאמר (איוב כו, ז): "תלה ארץ על בלימה", רבי אבהו אמר: מי שמשים עצמו כמי שאינו, שנאמר (דברים לג, כז): "ומתחת זרעת עולם", והבן למעשה.

ח קָנָה שֵׁם טוֹב קָנָה לְעַצְמוֹ, קָנָה לוֹ דְּבָרֵי תוֹרָה, קָנָה לוֹ חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: צָרִיךְ שְׂתַדַּע,

מהו פזור הנפש. אמר להם שיהיו לו נכסים מרוצים מפוזרים במקומות הרבה ונריך לפזר נפשו לחשוב לכאן ולכאן: מרבה נשים מרבה כשפים. סדרה נקיט ואזיל צמחלה אדם מקשט עזמו ואוכל ושומה ומרצה זשה. ואחר כך מנקה להרבות נכסים. ולאחר שהרבה נכסים ורואה שיש צידו סיפוק לפרנס נשים רבות ומרצה לו נשים ולאחר

יִוְחָנָן בֶּן זַפְאֵי קָבַל מֵהֵלֵל וּמִשְׁמַאי. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם לְמִדַּת תּוֹרָה הִרְבָּה, אֵל

אהובי, בני! כי אין שום תכלית בעולם הזה ובעולם הבא רק למוד התורה הקדושה, שהיא חקמתו, כי מי שלומד תורה, ומכניס עצמו בתוך התורה, אזי מדביק את נשמתו בתוך רוחניות חיות אלקותו יתברך, ויאיר לו לנצח. מה שאין כן אפלו שעוסק בצרכי צבור, וקונה לעצמו שם טוב, דע לך,

שהירצה נשים כל אחת נריכה שפחה שתמשנה. הרי מרצה שפחות. וכיון שיש לו בני צית מרוצין נריך לשדות וכרמים לספק יין ומוון לבני ציתו ומרצה עבדים לעבוד השדות והכרמים. לכך הן שנויין צסדר זה: מרבה תורה מרבה חיים. דכתיב (דברים ל) כי היא חיך ואורך ימך: מרבה חכמה. שנותן טעם לדבריו והסברות שלו מתיישבות על לב השומעין: מרבה ישיבה. הרבה תלמידים מתקבלים וזאים לשמוע סברותיו. ואית דגרסי מרצה ישיבה מרצה חכמה. מי שמרצה בתלמידים התלמידים מחדלים אותו ומרצין ומוסיפין על חכמתו: מרבה עצה. מי שמרצה ליטול ענה: מרבה תבונה. מנין דצר

אשר אין זו תכלית כלל, כי סוף כל סוף השם טוב זה רק לעצמה, אבל הבטול תורה ותפלה שיש לך מזה, תאמין לי, בני! שלא כדאי, כי כל שם טוב יש פגגדו גם מתנגד רשע מרשע, ארור טמא, שיחפש את שמך, כי כך נברא העולם, אשר כל פרי יש לו קלפה, וכדי לאכל את הפרי, צריכים להוריד את הקלפה, כך הוא כל צדיק, יש עליו מתנגדים רשעים ארורים, נואפים ככלבים, שלא יכולים לסבל את קדשותו, ולכן הם מוציאים לעזו ושם רע על הצדיק, אפלו שזה הצדיק עוב הכל, כדי לעזור להם בגשמיות וברוחניות, עם כל זאת אמר רבנו י"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן נט): מי

שבונה "היכל-הקדש", ועוסק לקרב רחוקים, עליו לשמור שהרע שלהם לא ידבק בו, כי סוף כל סוף אלו הנשמות שהצדיק הוציא מטמאתם, שנפלו במקום שנפלו, ונטמאו כמו שנטמאו בכל מיני נאוף, שקוץ, זהום וכדו, וכן גנבות וכדו, אינם יכולים להתנתק בקלות מטמאת מעשיהם הרעים, ואפלו שנקראים בעלי תשובה, ואף שהצדיק לוחם בעבורם מלחמת השם, ומשתדל להוציאם מהשאול תחתית, עם כל זאת הרע שעשו, עדין נדבק בהם. ולכן דע לך, אהובי, בני! אף שאפתה עוסק להוציאם מהשאול תחתית, ואפתה קונה לעצמה שם טוב, שנמשכים אחריו הרבה אנשים, אבל כל השם טוב הזה, זה רק לעצמה, כי תכף-ומיד כשתמות — ישפחו ממך לגמרי, ואפלו מעט עוד יזכרו לך טובה, אבל אחר דור אחד או שנים, כבר ישפחו ממך לגמרי. ולכן "קנה שם טוב קנה לעצמו", מה כבר יהיה לך עם השם טוב שקנית לעצמה. מה שאין כן אם תתמיד בתורה, ותשתדל לטיל ולהיות בכל חלקי התורה הקדושה, רק זה יהיה ישאר לך לנצח. "קנה לו דברי תורה, קנה לו חיי העולם הבא", ולכן זאת עשה, ראה רק ללמד תורה הקדושה, ותחדש חדושיך דאורייתא, ותסבר ספרים קדושים, ותחדיר באנשיך שילמדו תורה, כי רק זה מה שיהיה נשאר מהאדם, ועל-ידי-זה אם תלך בדרך זו, וזכור אשר קנית לעצמה עולם הבא בחייה, ורק זה ילנה אותך תמיד, והבן למעשה.

ט אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמה, כי לכה נוצרת: צריך שתדע, אהובי,

בְּנֵי! אֲשֶׁר רִבְנוּ ז"ל אָמַר (לקוטי־מוהר"ן, חלק א', סימן ה'): יֵשׁ אָדָם עוֹשֶׂה מְצוּה בְּשֹׂכֵר עוֹלָם הַבָּא, שְׂאִינוּ נִהְיָה מִהַמְצוּה בְּעֶצְמָה, אֵלּוּ לֹא הָיוּ נוֹתְנִים לוֹ עוֹלָם הַבָּא בְּשֹׂכְרָה, לֹא הָיָה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ, וַיֵּשׁ אָדָם שְׁעוֹשֶׂה מְצוּה, וַאֲיִנוּ רוֹצֶה שׁוּם שְׂכָר עַל הַמְצוּה, כִּי הוּא נִהְיָה מִהַמְצוּה בְּעֶצְמָה, וְאִפְלוּ שְׂלֹא יִתְנוּ לוֹ שׁוּם שְׂכָר, הוּא גַם־כֵּן נִהְיָה מִהַמְצוּה בְּעֶצְמָה, וַאֲיִנוּ חִפֵּץ כָּלוּם, אֲלֵא שְׂכָר מְצוּה זו, שְׂיִתְנוּ לוֹ לַעֲשׂוֹת עוֹד מְצוּה, כִּי הוּא נִהְיָה מִהַמְצוּה בְּעֶצְמָה. וְזֶה עֵקֶר הַשְּׁלֵמוֹת; כִּי בְּאַמַּת יֵשׁ נוֹתֵן וּמְקַבֵּל, מְשַׁפֵּיעַ וּמְשֻׁפָּע, וְהַשְּׁלֵמוֹת הַיָּהִי שְׂיִהְיֶה הָאָדָם תָּמִיד נוֹתֵן וּמְשַׁפֵּיעַ, מִה שְׂאִין בֶּן מִי שְׂמַרְגִּיל אֶת עֲצֻמוֹ לְהִיּוֹת רַק מְקַבֵּל וּמְשֻׁפָּע, יֵשׁ בּוֹ חֶסְרוֹן, כִּי אִם אֵינוּ מְקַבֵּל מִה שְׂהוּא רוֹצֶה, אֲזַי הוּא שְׂכוֹר בְּעֶצְמוֹ, מִה שְׂאִין בֶּן מִי שְׂאִינוּ חִפֵּץ שׁוּם דְּבָר רַק לְהַשְּׁפִיעַ, הוּא תָּמִיד שֵׁשׁ וְשֵׁמֶחַ. וְהִנֵּה הַבְּרִיאָה הֵיחָדָה, שֶׁהַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְשַׁפֵּיעַ רַק טוֹב לְבֵית יִשְׂרָאֵל, עַל־יְדֵי שְׂאָדָם שׁוֹאֵל וּמְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ כָּל מִה שְׂהוּא צְרִיךְ, שְׂזוֹ בְּחִינַת מִיֵּן נוֹקְבִין, כְּשֶׁעוֹלִים לְמַעְלָה, עַל־יְדֵי־זֶה מוֹרִיד מִיֵּן דּוֹכְרִין, וְזֶה פְּרוּשׁ (ויקרא יב, ב): "אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וַיִּלְדָה זָכָר", אִם הִתְזַרְעָה בְּאֵה קָדָם מִצַּד הָאִשָּׁה שְׂהִיא הַמְּקַבֵּלֶת, עַל־יְדֵי־זֶה "וַיִּלְדָה זָכָר", שְׂיִוְרְדוֹת אֵלֶיהָ הַשְּׁפָעוֹת מְלַמְעָלָה, וְלִהְפֹךְ — אִם הִתְזַרְעָה בְּאֵה קָדָם מִצַּד הָאִישׁ, שְׂהוּא הַמְּשַׁפֵּיעַ, עַל־יְדֵי־זֶה יוֹלְדֶת נְקֵבָה. וּמוֹבָא בְּדִבְרֵי רִבְנוּ ז"ל (לקוטי־מוהר"ן, חלק א', סימן עג), אֲשֶׁר מִי שְׂמְקַבֵּל תְּעֻנוּג מֵאַחַר נִקְרָא נִקְבָא, וְלִכֵּן הַשְּׁלֵמוֹת הַיָּהִי, שְׂאָדָם יִתְפַּלֵּל וַיִּלְמַד תּוֹרָה לַעֲשׂוֹת נַחַת־רוּחַ לְהַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ שְׂמוֹ, וְלֹא לְקַבֵּל תְּעֻנוּג לַעֲצֻמוֹ, וּמְכַל שְׂכֵן שְׂלֹא יִרְצֶה שׁוּם שְׂכָר, אֲלֵא קִיּוּם הַמְצוּוֹת שְׂמַקְנִים, וְאֶת הַתְּפִלוֹת שְׂהוּא מְתַפַּלֵּל, וְאֶת הַתּוֹרָה שְׂהוּא לוֹמֵד, הַכֹּל הוּא עוֹשֶׂה לְמַעַנּוֹ יִתְבָּרֵךְ, שְׂיִהְיֶה לוֹ יִתְבָּרֵךְ נַחַת־רוּחַ מִמֶּנּוּ, וַאֲיִנוּ חִפֵּץ שׁוּם שְׂכָר, שְׂאֵז כְּכִיכּוֹל הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נַעֲשֶׂה נוֹקְבָא לְגַבֵּי יִשְׂרָאֵל, שְׂזֶה (במדבר כח, ח): "אִשָּׁה רִיחַ נִיחּוֹחַ לְהִנּוּחַ", כִּי עַל־יְדֵי רִיחַ נִיחּוֹחַ שְׂמְקַבֵּל הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ בַּתְּפִלוֹת יִשְׂרָאֵל, נַעֲשֶׂה בְּסוּד אִשָּׁה, וְנִתְקַיֵּם (וַיִּמְזָה לֹא, כא): "נְקֵבָה תְּסוּכָב גְּבָר", שְׂכְּכִיכּוֹל הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְשַׁפֵּיעַ אַחֲר־כֵּף אֹר גְּדוֹל לְזֶה שְׂגִירָם לוֹ תְּעֻנוּג, וְזֶה שְׂאָמַר הַתַּנָּא הַקְּדוּשׁ: "אִם לְמִדַּת תּוֹרָה הִרְבָּה", כְּשֶׁאִתָּהּ לוֹמֵד תּוֹרָה, "אֵל תַּחֲזִיק טוֹבָה לַעֲצֻמָּךְ", אֵל תַּחֲשֵׁב לְקַבֵּל טוֹבָה וְשְׂכָר לַעֲצֻמָּךְ, אֲלֵא תִלְמַד לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ נַחַת רִיחַ, כִּי בְּזֶה שְׂלוֹמֵדִים תּוֹרָה, שְׂהִיא חֻכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הוּא כְּכִיכּוֹל נִהְיָה מְזֶה, "כִּי לִכְךָ נּוֹצְרֶת", לַעֲשׂוֹת נַחַת־רוּחַ לוֹ יִתְבָּרֵךְ, שְׂזֶה עֵקֶר הַשְּׁלֵמוֹת בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ — לְהִיּוֹת מְשַׁפֵּיעַ וְלֹא מְשֻׁפָּע, נוֹתֵן וְלֹא מְקַבֵּל, שְׂזֶה נִקְרָא לְמוֹד תּוֹרָה לְשֵׁמָה, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, שְׂמְדַבֵּק אֶת עֲצֻמוֹ בְּאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, שְׂהֵם אוֹרוֹת צַחְצַחוֹת, וְעַל־יְדֵי־זֶה כְּכִיכּוֹל מְתַגַּלָּה אֵלָיו. וּבְזֶה יוֹבֵן מִה שְׂמִתְחִיל לֹמַר: רִבֵּן יוֹחֲנָן בֶּן זְכַאִי קִבֵּל מֵהֵלֵל וּמְשַׁמְאִי, כִּי הֵלֵל וְשַׁמְאִי הֵם בְּחִינַת נוֹקְבָא וְדוֹכְרָא, כִּי שְׂמְאִי הֵלֵךְ כְּפִי מִדַּת הַדִּין, וְלִכֵּן הוּא בְּחִינַת מְקַבֵּל, בְּחִינַת נְקֵבָה, שְׂהִיא מְקַבֵּלֶת, וְלִכֵּן הִיא בְּחִינַת דִּין, מִה שְׂאִין בֶּן הֵלֵל הֵלֵךְ בְּמִדַּת הַחֶסֶד, וְלִכֵּן הוּא בְּחִינַת מְשַׁפֵּיעַ בְּחִינַת זָכָר, וְלִכֵּן הוּא בְּחִינַת חֶסֶד, וְאֶת זֶה קִבֵּל רַבִּי יוֹחֲנָן בֶּן זְכַאִי מִשְׁנִינְהֵם, הֵינּוּ שְׂמַגְלָה: "אִם לְמִדַּת תּוֹרָה הִרְבָּה, אֵל תַּחֲזִיק טוֹבָה לַעֲצֻמָּךְ, כִּי לִכְךָ נּוֹצְרֶת", שְׂיֵשׁ שְׂתֵי מְדַרְגּוֹת: אֶחָד לוֹמֵד תּוֹרָה עַל מְנַת לְקַבֵּל שְׂכָר, שְׂהוּא בְּחִינַת דִּין, שְׂהוּא בְּחִינַת אִשָּׁה מְקַבֵּל, וְלִהְפֹךְ אֶחָד לוֹמֵד תּוֹרָה עַל מְנַת שְׂלֹא לְקַבֵּל שְׂכָר, שְׂהוּא בְּחִינַת חֶסֶד, שְׂהוּא בְּחִינַת זָכָר מְשַׁפֵּיעַ. כִּי הַשְּׁלֵמוֹת הַיָּהִי לְלַמַּד תּוֹרָה לְשֵׁמָה — לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, "כִּי לִכְךָ נּוֹצְרֶת", לַעֲשׂוֹת נַחַת־רוּחַ לוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְלֹא יִרְצֶה שׁוּם שְׂכָר בְּעִבּוּר לְמוֹד הַתּוֹרָה שְׂלוֹמֵד, כִּי זֶה נִקְרָא תּוֹרָה לְשֵׁמָה — לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, וּבְזֶה פִּרְשׁ הָאִישׁ הָאֱלֹקִי רַבִּי ל״וִי יִצְחָק מִבְּאֲרֵי־טְשׁוּב זי"ע (קדושת לוי, פְּרָשַׁת נִשָּׂא) אֶת הַפְּסוּק (במדבר ו, כג): "כֹּה תְּבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", דִּהְיָה הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב הַקְּדוּשׁ זי"ע הֵיךְ מוֹכִיחַ תָּמִיד אֶת הָעוֹלָם בְּזֶה

מתוך דבר מעלות שיעולו נותנים לו: מרבה צדקה מרבה שלום. שנאמר (ישעיה לב) והיה מעטה הדקה שלום: ט אל תחזיק טובה לעצמך. לומר הרצה תורה למדתי. ולפי שהוא לא

הפסוק (תהלים קכא, ה): "הַיְיָ צִדְקָה, כִּמוֹ שֶׁהֵצִיל עוֹשֶׂה מֶה שְׁאָדָם עוֹשֶׂה, כִּן הַבוֹרָא עוֹשֶׂה מֶה שְׁאָדָם עוֹשֶׂה. וְלִכְךָ צְרִיךְ הָאָדָם לַעֲשׂוֹת מִצְוֹת וְלִתֵּן צְדָקָה, וְלִרְחֹם עַל הָעֲנִיִּים, כְּדֵי שְׂיַעֲשֶׂה הַבוֹרָא בְרוּךְ הוּא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ גַם-כֵּן עִמּוֹ טוֹבוֹת. וְהִנֵּה הַמִּדָּה הַזֹּאת נִקְרְאת כֹּה, כִּי פְרוֹשׁ הַמֶּלֶךְ שֶׁל

תְּחִזִּיק טוֹבָה לְעַצְמָךְ, כִּי לְכֹךְ נּוֹצְרָתָ. י חֲמֹשָׁה תְּלַמִּידִים הָיוּ לוֹ לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַפְּאִי, וְאֵלוּ הֵן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הֶרְקֵנוֹס, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, וְרַבִּי יוֹסִי הַכֹּהֵן, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל, וְרַבִּי

כה הוא כן, פרוש כמו שהוא עושה, גם-כן הבורא ברוך הוא יתברך שמו עושה. וזה ידוע, שהבורא ברוך הוא יתברך שמו רוצה להיטיב לעמו ישראל, כי יותר ממה שהעגל רוצה לינוק הפרה רוצה להיניק, וצריך האדם כשעומד להתפלל לפני הבורא ברוך הוא יתברך שמו כל תפלת י"ח או שאר דברי תחנונים, צריך להתפלל רק שיהיה להבורא ברוך הוא תענוג מזה, שזה פרוש: "אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך כי לך נוצרת", פרוש שיהיה המעשה של אדם רק כדי שיהיה להבורא יתברך שמו תענוג מזה. וזה ידוע, כשאדם מתפלל בשביל עצמו, אזי נקרא מקבל, וכשאדם רוצה לקבל דבר, או חזו הגביד לארץ והתורה יד למעלה. אבל כשאדם מתפלל רק שיהיה להבורא ברוך הוא יתברך שמו תענוג מזה, אזי נקרא משפיע, שהוא משפיע כביכול בהבורא ברוך הוא יתברך שמו, והמשפיע או חזו גביד למעלה ותורה יד למטה. והנה ברבת פהנים היא בנשיאות כפים, דהינו שאוחזים גב ידיהם כנגד פניהם, כמו מי שירצה להשפיע. וזה פרוש הפסוק (במדבר ו, כג): "כה תברכו את בני ישראל", דהינו שיברכו את ישראל כדי שיהיה להבורא ברוך הוא יתברך שמו תענוג מזה, ויהיו אתם משפיעים, כביכול, בהבורא ברוך הוא יתברך שמו, ואחר-כך הבורא ברוך הוא יתברך שמו ישפיע לכם כל טובות וברכות, שזו המדה נקראת כ"ה, כמו שישאל עושים, כן כביכול הבורא ברוך הוא יתברך שמו גם-כן עושה ומשפיע לעמו ישראל טובות וברכות, חיים ושלום, והבן למעשה.

י חֲמֹשָׁה תְּלַמִּידִים הָיוּ לוֹ לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַפְּאִי: צְרִיךְ שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ נֶפֶשׁ, רוּחַ, נִשְׁמָה, חַיָּה, יְחִידָה, אִף שֶׁהֵם בְּהֶעָלֶם וְהִסְתַּר לְגַמְרִי. וְעַקֵּר עֲבוֹרַת בַּר יִשְׂרָאֵל לְזַכֵּךְ אֵת נֶפֶשׁוֹ לְגַמְרִי, עַד שְׂיֵאִיר בּוֹ הַרוּחַ, וְכִשְׁמֹזַכֵּךְ אֵת הַרוּחַ — שׁוֹרָה בּוֹ הַנִּשְׁמָה, וְכַרְגֵּעַ שְׁשׁוֹרָה בּוֹ הַנִּשְׁמָה, אִז כָּל הַחַיּוֹת שְׁלוֹ שְׁהִיא חַיָּה, נִכְלָלֶת בְּיְחִידָה, הֵינּוּ שְׂכָבֵר אֵינּוּ רוֹצֵה שׁוֹם דָּבָר, רַק לְהַכְלִיל בְּאַמְתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרַךְ אֶחָד יְחִיד וּמְיַחֵד, הִנֵּה הוּא וְהִנֵּה, וְזוֹ סוֹד הַחֲמֹשָׁה תְּלַמִּידִים שֶׁהָיוּ לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַפְּאִי, שְׁזָכָה לְזַכֵּךְ אֵת עַצְמוֹ כָּל-כֶּף, עַד שֶׁהָקִים חֲמֹשָׁה תְּלַמִּידִים קְדוּשִׁים עֲלֵינּוּ, שֶׁמֵּהֶם יֵצְאֶה אַחֲרֶיכֶךְ תּוֹרַתוֹ לְאַלְפֵי תְּלַמִּידָיו, וְכָל אֶחָד מֵהַחֲמֹשָׁה תְּלַמִּידִים הוּא נֶגֶד בְּחִינַת נֶפֶשׁ, רוּחַ, נִשְׁמָה, חַיָּה, יְחִידָה, כִּי יֵשׁ תְּלַמִּידִים שֶׁהֵם בְּחִינַת נֶפֶשׁ שֶׁל רַבּוֹ וְכוּ', אוֹ רוּחַ שֶׁל רַבּוֹ, אוֹ נִשְׁמָה שֶׁל רַבּוֹ, אוֹ חַיָּה שֶׁל רַבּוֹ, אוֹ יְחִידָה שֶׁל רַבּוֹ, וְכַמוּבָא שֶׁהַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ זי"ע הִנֵּה נֶפֶשׁ שֶׁל דּוֹד הַמֶּלֶךְ, וְהַ'אֹר הַחַיִּים' הַקְּדוּשׁ הִנֵּה רוּחַ שֶׁל דּוֹד הַמֶּלֶךְ, וְרָצָה הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ זי"ע לְבוֹא אֶל הַ'אֹר הַחַיִּים' הַקְּדוּשׁ, וְכֶךְ הָיוּ מְתַחַבְּרִים הַנֶּפֶשׁ וְהַרוּחַ שֶׁל דּוֹד הַמֶּלֶךְ, וְאִז הָיוּ מְמַשִּׁיכִים גַּם אֵת נִשְׁמַת דּוֹד הַמֶּלֶךְ, וְהִיתָה הַגְּאֻלָּה שְׁלֵמָה,

אף הסמ"ך-מ"ם בלבל את זה, כידוע הספור הנה, שבשביל זה נסע הפעל-שם-טוב הקדוש זי"ע לארץ ישראל, ועל הדרך כמעט שנטבעו, עד שהגיעה האניה אל איזה אי, ושם רצו להרג אותם, והחליט שחזור וכו', וכך נצלו, רואים מזה, שיש דבר כזה, שהרב מנחיל לכל אחד מתלמידיו חלק משרשו

אלעזר בן ערף. יא הוא היה מונה שבחן. רבי אליעזר בן הורקנוס, בור סיד שאינו מאבד טפה. רבי יהושע בן חנניה, אשרי יולדתו. רבי יוסי

העליון, וזה: "חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי", וכל אחד מהתלמידים זכה לקבל חלק אחר מרבו. ולכן הזכיר רק חמשה תלמידים, אף שהקים אלפי תלמידים, פי ארבעים שנה למד לתלמידים, אבל אלו החמשה תלמידים זכו לקבל בשלמות מרבם כל אחד את שרשו, והבן למעשה.

יא הוא היה מונה שבחן: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר הצלחת התלמידים — כשרבם מונה שבחן ומגביה אותם, ומוציא נקדה טובה אצל כל אחד מהתלמידים, וזה מגביה את רוחם, ומרחיב את דעתם, ויכולים לקבל יותר ויותר מהרב. ולכן כל מי שמלמד תלמידים, עליו למצא את השבח שיש בכל תלמיד, ולפרסם את זה, וכך יתרחב דעת התלמיד, וכתב האיש האלקי המהר"ל מפראג זי"ע בספרו (דרך חיים, פרק ב', משנה ט'), אשר נמצאים בכל אדם שנויים, יש שהוא שלם בדבר אחד, וגורם לו שלמות מעלה, ויש שהוא שלם בדבר שני, וגורם לו מעלה אחרת, הינו שכל אחד ואחד מאלו המעלות שיש באדם מה שאין בתברו, מביאים אל האדם תכונה טובה במדות [וכבר אמר רבנו י"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן לד), אשר יש בכל אחד ואחד נקדה מה שאין בתברו, וצריכים לקשר את עצמו אל הנקדה השייכה ללבו בעת הזאת, הינו שכל אחד ילך עם הנקדה שלו, ולא יבלבל את עצמו עם נקדת הזולת].

רבי אליעזר בן הורקנוס. בור סוד שאינו מאבד טפה. והתחיל ברבי אליעזר בן הורקנוס, ואמר שהוא "בור סוד שאינו מאבד טפה", שבח אותו בלח נפשי, שיש לו תכונה טובה בלח הנפשי, ואמר שיש לו כח הזוכר, שכל הזוכר הוא כח נפשי, והוא המשבח מכל, שבו עומד קנין התכונה. ודבר זה בעצמו מורה, שנפשו הוא נבדל בלתי מטבע בחמר, פי הדבר אשר הוא נבדל לגמרי, הוא בלתי השתנות, פי הדבר החמרי הוא משתנה ומתפעל, ולא כף הדבר הנבדל, אשר אין לו שנוי. ולפיכך אמר, פי נפשו בור סיד שאינו מאבד טפה, רצה לומר, שיש לו כח נפשי נבדל, לכך הדברים שמקבילים כח הזוכר מקימים, ואין להם שנוי, כמו שיש לדברים החמריים, אשר הם בעלי שנוי, ומפני זה נאמר לשון מלוי על הנפש, כדכתיב (קהלת ו, ז): "גם הנפש לא תמלא", שהנפש מקבלת הדברים, שמקבל ידיעת הדברים ומחזיק אותם, וילכך קרא רבי אליעזר מצד כח הנפשי שבו "בור סוד שאינו מאבד טפה" מן דבר שמקבל, ועומד בו.

ושבח אחריו את רבי יהושע בן חנניה "אשרי יולדתו", כבר אמרנו לך, פי כח הנפש יש לו נושא כח גופני, אשר הוא נושא ללח נפשי הנבדל, וכנגד זה אמר: "רבי יהושע בן חנניה אשרי יולדתו", רצה לומר, פי יש לו מעלה זאת, פי יש לו זכות החמר, ולפיכך אמר: "אשרי יולדתו", פי מורה זה על חמר טוב שבא ממנו, פי אם לא היה לאשה שיצא ממנה חמר טוב,

זמדות טוונות עד שכל העולם אומרים עליו אשרי מי שילתמו. ויש אומרים על שם שהיא גרמה לו שיהא חכם. שהיתה מחזרת על כל צמתי מדרשות שזעירה ואומרת להם צנקסה מכס צקשו רחמים על העובר הזה שזמעי שיהיה חכם. ומיוס שנולד לא הוליהא עריסמו מצית המדרש כדי שלא יכנסו צאנזיו אלא דברי תורה: חסיד. שעושה לפניו משורת הדין: ירא חטא. מחמיר על

לא היה יוצא ממנה אדם כמו זה שיש לו זכות החמר וטוב החמר. ואמרו חכמינו הקדושים (גדה לא.): אשה מזרעת אדם, שפמנו עור ובשר וישערו ושרות ושר שבעין וכו', הרי כל הדברים הבאים מן האשה הם חמריים, כמו הבשר והעור, ואין ספק בזה פי האשה שהיא יותר חמרית מן הזכר, שפמנה החמר

הבהן, חסיד. רבי שמעון בן נתנאל, ירא חטא. ורבי אלעזר בן ערף, כמעין המתגבר.

עלנו ואוסר עליו דברים המותרים מיראתו שמה יבא ליד חטא דאס לא כן מה רזומיה אפילו עם הארץ אפשר להיות ירא חטא: כמעין המתגבר. לכו רחצ ומוסיף לפול וספרות מדעמו:

הטוב, ולפיכך אמר "רבי יהושע בן חנניא אשרי יולדתו", כי יש לרבי אלעזר בן הורקנוס מעלת כח הנפש שהוא נבדל, ויש לרבי יהושע בן חנניא מעלת זכות החמר, שנחשב נושא לכח זה הוא כח נפשי, שבו שבח את רבי

אלעזר. והנה רבי אלעזר ורבי יהושע, שהם חברים בכל התלמוד, הם חברים בכאן גם-כן. ואחר שאמר "אשרי יולדתו", ומדבר בכח הגופני של אדם הנושא לכח הנפשי הנבדל, שבח "רבי יוסי הבהן" שהוא "חסיד", ודבר זה הוא גם-כן מעלה בכח הגופני של האדם, שהוא נושא השכל. וזה כי החסידות מורה על שיש לו חמר זך ודק ביותר עוד מן הראשון, וממנו החסידות, אשר הוא מתחסד עם הבריות לעשות הטוב לפניו משורת הדין, כמו שהתבאר למעלה, ולפיכך לא שיק לומר כאן "אשרי יולדתו", כי המדרגה הזאת לפי פשיטות החמר כאלו אינו מתייחס כלל לחמר אשר מתייחס לאשה. ודבר זה בארנו למעלה, כי החסידות היא בשביל זכות וטוב החמר, וזה כאשר יש לו חמר זך ודק עוד יותר ממה שאמר לפני זה "רבי יהושע בן חנניא אשר יולדתו", שהוא נאמר על החמר שאין פחיתות בו כלל, וזה עוד נאמר על חמר זך ודק, שפמנו מדת החסידות לעשות לפניו משורת הדין, שכבר בארנו לה למעלה, שפנגד הנפש והשכל יש כחות גופניים, שהם כמו נושאים נחשבים לכחות הנבדלים, שפשם שבח השכלי הוא יותר נבדל ויותר פשוט, כך אלו שני כחות הנושאים גם-כן אינם שוים, והאחד יותר דק ויותר זך מן האחר, ולכך אמר "רבי יוסי הבהן חסיד", וראוי שיהיה בעל המדה הזאת כהן, כמו שנאמר (דברים לג, ח): "תמיד ואוריך לאיש חסידך", ונדברים האלו ידועים לבעלי מדע ולבעלי בינה. ואחר-כך אמר "רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא", שבח את רבי שמעון בן נתנאל בשביל השכל הזך והנקי שיש לו, ולפיכך אמר שהוא ירא חטא. כי מדה זאת מורה על השכל הזך והטהור, וזהו אמרם: אין עם הארץ חסיד, ולא בור ירא חטא, והדבר כמו שפרשנו למעלה, כי כאשר יש לו גסות החמר, ומפני כך נקרא עם הארץ, שהוא בעל חמר עב וגס כמו הארץ, אי אפשר שיהיה אדם כמו זה חסיד, כי החסידות כאשר יש לאדם זכות וטוב החמר, וכאשר הוא בור, שאין בו חכמה, אי אפשר שיהיה ירא שמים, כי ירא שמים הוא שמתפעל מן השם יתברך, והוא ירא ממנו, ודבר זה שיק אל מי שהוא קרוב אל השם יתברך, כי מי שהוא רחוק מן המלך, בודאי אינו ירא ממנו, רק מי שהוא קרוב אליו והוא אצלו, ואז הוא ירא ממנו, ולפיכך "אין בור ירא חטא", ולפיכך מה שאמר רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא, אינו רק שאמר שיש לו שכל זך ודק ונקי לקבל

הַמְשַׁכְּלוֹת, וְלִכְפֹּף הוּא יָרָא חֲטָא, כִּי הַשֶּׁכֶל הַזֶּה וְהַנֶּקִי הוּא הַפֶּף הַבוּר, שֶׁהוּא רְחוּק מִן הַשֶּׁכֶל, וְאִישׁ כְּזֶה הוּא קָרוֹב אֶל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, כַּאֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ שֶׁכֶל זֶה וְדָק, מִפְּנֵי זֶה הוּא יָרָא חֲטָא. וְאֵל תַּתְמָה וְאֵל יֵהָא קָשָׁה לָךְ אִם כֵּן יִהְיֶה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן נַתְנָאֵל יוֹתֵר חָכָם מִן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס וּמִן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְפָּה. כִּי דָבָר זֶה בְּיָדָי אֵינּוּ, כִּי דָבָר זֶה מְדָה בְּפָנַי עֲצָמוּ, כַּאֲשֶׁר יֵשׁ לּוֹ זְכוּת וְדָקוּת הַשֶּׁכֶל, כִּי מֵה שֶׁהָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְפָּה כִּמְעַיֵן הַמִּתְגַּבֵּר לְהוֹסִיף חֲכָמָה וְלִהְיוֹסִיף בִּינָה, וְכֵן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס, שֶׁהָיָה כּוֹלֵל כְּפֵה חֲכָמוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בּוֹר סִיד שְׂאִינוּ מְאֹבֵד טָפָה, אָבֵל רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן נַתְנָאֵל מְדָה אַחֲרָת, יֵשׁ לוֹ מֵצֵד זְכוּת הַשֶּׁכֶל, וְדָבָר זֶה מְדָה בְּפָנַי עֲצָמָה, וְלִכְפֹּף שְׂבַח זֶה הוּא כְּנֻגָד מֵה שְׂשַׁבַח אֶת יוֹסֵי הַכֹּהֵן, כִּי שְׂבַח אֶת יוֹסֵי הַכֹּהֵן בְּכַח אֲשֶׁר הוּא נוֹשֵׂא לְזֶה הַכַּח הַשֶּׁכֶלִי:

יב הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם יִהְיוּ כָּל חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מְאֻזְנִים, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס בְּכַף שְׁנֵיָה,

וּמַעֲתָה אֵלּוּ אַרְבַּעַת חֲכָמִים הֵם כְּסֻדֵּר מְאֹד, שְׂאִין לְהִקְדִּים אֶחָד וְאֵין לְאַחַר אֶחָד. וּמֵה שְׂאֵמֵר כִּי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כִּמְעַיֵן הַמִּתְגַּבֵּר, שֶׁרָצָה לוֹמֵר, כִּי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְפָּה הָיָה לוֹ שֶׁרֵשׁ הַשֶּׁכֶל וְשֶׁכֶל חֲזָק, וְלִפְיֶכָף מְדָמָה אוֹתוֹ לְמְעַיֵן הַמִּתְגַּבֵּר, אֲשֶׁר יֵשׁ לְמְעַיֵן שֶׁרֵשׁ וּמְקוֹר, וּבִשְׁבִיל זֶה הוּא נוֹבֵעַ תְּמִיד מוֹסִיף, וְכֵן יֵשׁ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁרֵשׁ וְחֲזָק הַשֶּׁכֶל בְּשִׁלְמוֹת, וּמִפְּנֵי כֵן תְּמִיד מוֹסִיף בְּחֲכָמָתוֹ, שֶׁכֵּן הוּא הַדָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֶׁרֵשׁ חֲזָק, שֶׁמִּתְפַּשֵּׁט מִן הַשֶּׁרֵשׁ וּמוֹסִיף עוֹד, כְּמוֹ שֶׁמִּתְפַּשֵּׁט הַמְעַיֵן תְּמִיד, בְּשִׁבִיל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְקוֹר וְשֶׁרֵשׁ חֲזָק, אָבֵל דָּבָר שְׂאִין לוֹ שֶׁרֵשׁ חֲזָק כְּלָה מִיָּד. וּמִפְּנֵי זֶה שְׂבַח אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְפָּה, שֶׁהָיָה כִּמְעַיֵן הַמִּתְגַּבֵּר, כִּי הָיָה לוֹ שֶׁרֵשׁ הַשֶּׁכֶל, וּמִתְפַּשֵּׁט וּמוֹסִיף כְּמוֹ הַמְעַיֵן הַזֶּה, שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֶׁרֵשׁ וּמְקוֹר וְנוֹבֵעַ תְּמִיד. וּמֵצֵד שֶׁהָיָה לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַכַּח הַזֶּה בְּשִׁלְמוֹת הַגְּמוּר, הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כִּמְעַיֵן הַמִּתְגַּבֵּר, שֶׁהָיָה לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר כַּח זֶה בְּשִׁלְמוֹת שְׂאֵפְשֶׁר. וַיֵּשׁ לָךְ לְדַעַת, כִּי מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַעֲלָה זֹאת הוּא כְּמוֹ הַמְעַיֵן הוֹלֵךְ וּמִתְפַּשֵּׁט לְכָל צֵד כּוֹלֵל הַחֲכָמוֹת וְכָל הַמַּדּוֹת, וְהָיָה כּוֹלֵל כָּל הַמַּעֲלוֹת הַמְשַׁבְּחוֹת שְׁנוֹכְרוּ לְפָנָי זֶה, שֶׁהָיָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַחֲכָמִים, הָיָה הוּא כּוֹלֵל הַכָּל. וַיֵּשׁ בְּדַבְּרִים אֵלּוּ יוֹתֵר עֵמֶק, כַּאֲשֶׁר תְּבִין סוּד הַנְּשָׂמָה, שְׁנֹאֵמֵר (אֵיּוֹב לֵב, ח): "וְנִשְׁמַת שְׂדֵי תְּבִינִים", וּמִשֵּׁם אֲצוּלָה הַנְּשָׂמָה. וְלִכְפֹּף יֵשׁ חֲמֻשָּׁה שְׁמוֹת לְנִשְׂמָה: גִּפְשׁ, רוּחַ, נְשָׂמָה, חַיָּה, יְחִידָה, וּמִזֶּה תְּבִין אֵלּוּ דְּבָרִים שְׁזָכַר כְּאֵן בְּחֲמֻשָּׁה תְּלַמִּידִים, כַּאֲשֶׁר תְּבִין דְּבָרִים אֵלּוּ בְּעֵמֶק שְׁלֵהֶם; גִּמְצָא, שְׁנֵקֵט בְּחֻשְׁבוֹן צָדֵק אֶת חֲמֻשָּׁה תְּלַמִּידִים אֵלּוּ דִּיקָא, שְׁכָּל אֶחָד זָכָה לְמָה שְׁזָכָה כִּפִּי שֶׁרֵשׁוּ הַעֲלִיּוֹן בְּעוֹלָמוֹת הַעֲלִיּוֹנִים, וְהֵם חֲמֻשָּׁה תְּלַמִּידִים כְּנֻגָד גִּפְשׁ, רוּחַ, נְשָׂמָה, חַיָּה, יְחִידָה, שְׁכָּל אֶחָד מִחֲמֻשָּׁה תְּלַמִּידִים הָאֵלּוּ הַמְשִׁיף אֶת מְדָתוֹ כִּפִּי שֶׁרֵשׁוּ בְּעוֹלָמוֹת הַעֲלִיּוֹנִים, וְאֵל דָּבָר זֶה יְכוֹל כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל לְהַגִּיעַ כִּפִּי יִגְיַעְתּוֹ וְטִרְחָתוֹ בְּעַבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְכְמוֹ שֶׁגִּלָּה לָנוּ רַבְּנּוּ וַיֵּל (שִׁיחוֹת־הַר"ן, סִימָן קס"ה), שֶׁהַעֲקָר תְּלוּי בִּיגִיעוֹת וְעַבּוּדוֹת, שְׂאָדָם צָרִיף לְהַתִּיגַע וְלַעֲבֹד אוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתַפְלָה וּבְקָשָׁה, עַד שֶׁיִּזְכָּה לְהַזְדַּכֵּף לְגַמְרִי, וְיִהְיֶה מִחֲמַשְׁבָּתוֹ דְּבוּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּקַבִּיעוֹת, עַד שֶׁיִּמְשִׁיף עָלָיו אוֹר וְזִיו וְחַיּוֹת וְדַבְּקוֹת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ כִּפִּי שֶׁרֵשׁ נְשָׂמָתוֹ מְלַמְעָלָה, וְהֵבֵן לְמַעֲשָׂה.

יב אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזניים, ורבי אליעזר בן הורקנוס בכף שניה, מכריע את

כָּלֵם. אָבֵא שְׂאוּל אוֹמֵר מִשְׁמוֹ, אִם יִהְיֶה כָּל חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֵאֲזַנִּים, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס אֵף עִמָּהֶם, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְוֶה בְּכַף שְׁנֵיָה, מְכַרֵּעַ אֶת כָּלֵם: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבֵי, בְּנִי! מֵאַחַר שְׂבִאֲרָתִי לָךְ בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת מְעַלְתֶּם שֶׁל חֲמִשָּׁה תַלְמִידֵי רַבִּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְלָמָּה הִפְלִיג בַּמְעַלֵּת כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְגִלָּה אֶת מְדַרְגַּת כָּל אֶחָד וְאֶחָד, עַל זֶה אֲמַשִּׁיף וְאֶבְאֵר לָךְ מֵה מְכַרֵּעַ אֶת כָּלֵם. אָבֵא שְׂאוּל אוֹמֵר מִשְׁמוֹ, אִם יִהְיֶה כָּל חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֵאֲזַנִּים וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס אֵף עִמָּהֶם, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְוֶה בְּכַף שְׁנֵיָה, מְכַרֵּעַ אֶת כָּלֵם:

הַכֹּל, וְאֵינוֹ מְאֻבָּד דְּבַר, וְלִפְיֶכָּךְ אָמַר: "אִם יִהְיֶה כָּל חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף אַחַת, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס בְּכַף שְׁנֵיָה — מְכַרֵּעַ אֶת כָּלֵם", שְׂיַדַּע בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כִּי לֹא הָיָה הַבְּדֵל בֵּין רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס וּבֵין שְׂאֵר חֲכָמִים בֵּין רַב וּמַעֲט, עַד שִׁיאֵמַר בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס, שִׁישׁ לוֹ כַּח הַזִּכָּר יוֹתֵר מִשְׂאֵר חֲכָמִים, אֲבָל כְּאֲשֶׁר רָאָה בּוֹ שֶׁהִזָּה כַּח זֶה אֵל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס שֶׁלֹּא בְּטַבַּע וּמְנַהֲגוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּבִשְׂבִיל כֵּן אָמַר, שֶׁהוּא מְכַרֵּעַ אֶת כָּלֵם, כִּי הַדְּבָר שֶׁהוּא בְּלָתִי טַבָּעִי, הוּא יוֹתֵר בְּמַעֲלָה, עַד שֶׁהוּא מְכַרֵּעַ אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הֵם מֵצַד הַטַּבַּע כְּמִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפְּנֵי זֶה אָמַר, שֶׁהוּא מְכַרֵּעַ אֶת כָּלֵם, כִּי כֵּן הוּא הַדְּבָר שֶׁהוּא שֶׁלֹּא בְּטַבַּע. "וְאָבֵא שְׂאוּל אוֹמֵר מִשְׁמוֹ, אִם יִהְיֶה כָּל חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֵאֲזַנִּים, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס עִמָּהֶם, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְוֶה בְּכַף שְׁנֵיָה — מְכַרֵּעַ אֶת כָּלֵם", וְזֶה כִּי אִם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס הִיָּתֵה מְעַלְתוֹ מֵצַד כַּח הַנְּפִשִׁי, שֶׁלֹּא הָיָה מְאֻבָּד טָפָה, הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְוֶה כְּמַעֲזֵן הַמַּתְגַּבֵּר, וּמִתְחַפֵּם מֵעֲצָמוֹ בְּכָל הַחֲכָמוֹת, וּשְׁנֵיהֶם הָיוּ כּוֹלְלִים חֲכָמוֹת הַרְבֵּה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס מֵצַד שֶׁהוּא הָיָה מְקַבֵּל הַרְבֵּה, וְהָיָה כְּמוֹ בּוֹר סִיד שְׂאֵינוֹ מְאֻבָּד טָפָה, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְוֶה, שֶׁהוּא מֵעֲצָמוֹ הָיָה מוֹסִיף הַחֲכָמָה, וְנֹעֵשֶׂה כְּמַעֲזֵן הַמַּתְגַּבֵּר. וְאָמְרוּ (סָפָה כַּח). עַל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס, שֶׁלֹּא אָמַר דְּבַר מִמֵּיּוֹ מֵעֲצָמוֹ, רַק מֵה שִׁשְׁמַע מִפִּי רַבּוֹ, וְאִם כֵּן מְעַלְת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר — שֶׁהִיָּה מְקַבֵּל הַתּוֹרָה וְאֵינוֹ מְאֻבָּד טָפָה, וּמְעַלְת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר — שֶׁהִיָּה כְּמוֹ מַעֲזֵן הַמַּתְגַּבֵּר מֵעֲצָמוֹ, שֶׁהִיָּה שׁוֹמֵעַ וּמוֹסִיף חֲכָמָה. וְלִפִּי הַנִּרְאָה אָבֵא שְׂאוּל חוֹלֵק עַל תַּנָּא קַמָּא, כִּי לְתַנָּא קַמָּא עֲדִיף בְּמָה שֶׁהָיוּ כָּל הַחֲכָמוֹת עוֹמְדוֹת בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְלֹא הָיָה צְרִיף לְהוֹצִיא אוֹתָן מִדַּעְתוֹ כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ, רַק הַכֹּל הָיָה עִמּוֹ, וְלֹאֲבֵא שְׂאוּל עֲדִיף מֵה שֶׁהָיָה מוֹצִיא הַכֹּל מִחֲכָמָתוֹ וְדַעְתוֹ, כִּי בְּזֶה הָאֶפֶן לֹא הָיָה מְגִיעַ לוֹ מִן הַחֲסָרוֹן בְּחֲכָמָה, כְּאֲשֶׁר הָיָה כְּמַעֲזֵן הַמַּתְגַּבֵּר, וְלֹא יָבוֹא לְכָלֵל אֲשֶׁר חָסַר לוֹ דְּבַר מִן הַחֲכָמוֹת לְעוֹלָם, וְהָיָה לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְוֶה דְּבַר זֶה שֶׁלֹּא בְּטַבַּע וְשֶׁלֹּא כְּמִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם. וְלִכְךָ אָמַר: "אִם יִהְיֶה כָּל חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס עִמָּהֶם בְּכַף אַחַת, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְוֶה בְּכַף שְׁנֵיָה — מְכַרֵּעַ אֶת כָּלֵם", כִּי כָּל הַחֲכָמִים הֵם לִפִּי סֹדֵר הָעוֹלָם וּמְנַהֲגוֹ, וְהַמְעַלָּה שִׁישׁ בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְוֶה גַם־כֵּן שֶׁלֹּא בְּטַבַּע וּמְנַהֲגוֹ שֶׁל עוֹלָם, לִכְךָ מְכַרֵּעַ הַכֹּל, עֵינֵן שָׁם. וְהַכָּלֵל הוּא, שֶׁהַעֲקָר תְּלוּי כְּפִי יְגִיעוֹת וְטַרְחוֹת הָאָדָם בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יְתִבְרַךְ, שֶׁמִּתְחַזֵּק בְּרִצּוֹנוֹת וְכִסּוּפִים עֲצוּמִים לְעַקֵּר אֶת עֲצָמוֹ מִהַבְּלִי עוֹלָם הַזֶּה, וְרוֹצֵה לְהַכְּלִל בְּאֵין סוּף בְּרוּיָה הוּא, וְלַעֲלוֹת תְּמִיד מְעַלָּה מְעַלָּה, וְלִדְבֹק אֶת עֲצָמוֹ בְּשִׁרְשׁוֹ הָעֲלִיוֹן, עַד שִׁישִׁיג הַשְּׂגוֹת אֱלֻקוֹת מִשְׁרָשׁ נִשְׁמָתוֹ, כִּי כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ שִׁרְשׁ לְמַעֲלָה בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, וְאִם מִתְיַגַּע וְטוֹרַח מְאֹד, עַד שֶׁזוֹכֵה לְזַכֵּךְ אֶת רַמ"ח אֵיבָרָיו

וְשִׁס"ה גִּידְיוֹ, וְנִעְשָׂה כְּלִי לְקַבֵּל בּוֹ הָאוֹר אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, אִזּוּ מְאִיר לְפָנָיו הַכֹּל, בְּגִלּוּי רַב וְנוֹרָא וְנִפְלָא מְאֹד, אֲשֶׁרֵי לוֹ, וְהֵבֵן לְמַעְשָׂה.

יג צָאוּ וּרְאוּ אֵיזוּהֵי דְרָךְ יִשְׂרָאֵל שְׂיִדְבַק בָּהּ

הָאָדָם: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבֵי, בְּנֵי! שְׂרַבֵן יוֹחֲנָן בֶּן זַפְאֵי שְׁלַח אֶת תַּלְמִידָיו לְצֵאת לַחוּץ בֵּין הַמּוֹן-עַם, שְׂצָרִיכִים לֵהִיֹּת מְעַרְבִים עִם הַבְּרִיּוֹת, וְלַעֲסֵק בְּעַסְקֵי עוֹלָם הַזֶּה, וְתֹאמְרוּ לִי: "אֵיזוּהֵי דְרָךְ יִשְׂרָאֵל שְׂיִדְבַק בָּהּ הָאָדָם", אֶפְלוּ שְׂיִצְטָרֵךְ לֵהִיֹּת מְעַרְבֵי עִם הַבְּרִיּוֹת, וְלַעֲסֵק בְּעַסְקֵי עוֹלָם הַזֶּה, אַף-עַל-פִּי-כֵן לֹא יִנְתַּק אֶת עַצְמוֹ מִהַדְּבָקוֹת בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, פִּי עַקֵר הַתְּכַלִּית

אֲלֵיעוֹר מִכְרִיעַ. וְלַעֲנִין הַחֲרִיפּוֹת וְהַפְּלֹפּוֹל הִיָּה רַצִּי אֲלֵעוֹר כֵּן עַרְךָ מִכְרִיעַ: יג עֵין טוֹבָה. מִסְתַּפֵּק צִמָּה שֵׁשׁ לוֹ וְאֵינוֹ מִצַּקֵּשׁ דְּבָרִים יִתִּירִים וְאֵינוֹ מִקְנֵא כִּשְׂרוּאָה שֵׁשׁ לַחֲזָרָיו יוֹתֵר מִמֶּנּוּ: חֶבֶר טוֹב. שְׂמוּכִיחוֹ כִּשְׂרוּאָה אֹתוֹ

עוֹשָׂה דְבַר שְׂאֵינוֹ הַגּוֹן: שִׁכָן טוֹב. מִזֵּי אֲלָלוּ בֵּין צִיּוֹס בֵּין צִלְלָה. וְאֵילוֹ חֲזַר טוֹב אֵינוֹ מִזֵּי אֲלָלוּ זְכַל עַם: הַרְוֹאָה אֶת הַנוֹלָד. לוֹפֵה וּמִצִּיט צִמָּה שְׂעַמִּיד לֵהִיֹּת וּמִתּוֹךְ כֵּךְ נִמְצָא מִחֲשַׁב הַפְּסָד מִזֵּוֹה כִּנְגַד שְׂכָרָה וְשִׂכָר עֲזִירָה כִּנְגַד הַפְּסָדָה: לֵב טוֹב. לְפִי שְׂהַלֵּצ הוּא הַמְּנִיעַ לְכָל שְׂאֵר הַכַּחֲסוֹת וְהוּא הַמְּקוֹר שְׂמִמְנוֹ נוֹצְעִים כָּל הַפְּעוּלוֹת. וְאֵף עַל פִּי שֵׁשׁ לַפְּעוּלוֹת אֲצִרִים מִיּוֹחֲדִים מִכָּל מְקוֹס הַכַּח הַמְּעוֹרֵר לְכָל הַחֲנוּעוֹת הוּא בְּלִצ לְפִיכָךְ אֲמַר רַצִּי אֲלֵיעוֹר

יג אָמַר לָהֶם, צָאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹ הִיא דְרָךְ יִשְׂרָאֵל שְׂיִדְבַק בָּהּ הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עֵין טוֹבָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, חֶבֶר טוֹב. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, שְׂכָן טוֹב. רַבִּי שְׂמַעוֹן אוֹמֵר, הַרְוֹאָה אֶת הַנוֹלָד. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לֵב טוֹב. אָמַר לָהֶם, רוֹאָה אֲנִי אֶת דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְךָ מִדְּבָרֵיכֶם, שְׂבַכְלָל דְּבָרָיו דְּבָרֵיכֶם.

לֵב טוֹב. וּמִפְּנֵי זֶה אֲמַר רַצִּי יוֹחֲנָן בֶּן זַכָּאי רוֹאָה אֲנִי אֶת דְּבָרֵי אֲלֵיעוֹר בֶּן עַרְךָ מִדְּבָרֵיכֶם:

בְּזֶה הָעוֹלָם הוּא רַק לְהַפִּירוֹ יִתְבָּרַךְ מִכָּל דְּבַר, וְחֲזַר כָּל תַּלְמִיד עִם מִדָּה טוֹבָה, שְׂבִזָּה יוֹכֵל לַעֲבֹר אֶת זֶה הָעוֹלָם בְּשָׁלוֹם, וְשׁוֹם דְּבַר לֹא

יוֹכֵל לַנְּתַק אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עֵין טוֹבָה: פִּי מִי שְׂמַרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לְהַסְתַּפֵּל עַל הַזֵּוֹלָת בְּעֵין טוֹבָה, עַל-יְדֵי-זֶה זוֹכֵה לְאַהֲבָה אֶת כָּלָם, וְאֵינוֹ מוֹצֵא בְּאֵף אֶחָד שׁוֹם רַע, כְּמוֹ שְׂאָמַר רַבִּנוּ ז"ל (לְקוּטִי-מוֹתֵר"ן, חֶלֶק א', סִימָן נד), שְׂזוֹ נִקְדַּת מְשִׁיחַ — לְהַסְתַּפֵּל עַל הַטוֹב שֵׁשׁ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד, שְׂזָה מִה שְׂנֹאֵמַר אֶצֶל דָּוִד (שְׂמוּאֵל-א' טז): "יִפֵּה עֵינַיִם וְטוֹב רֵאִי"; פִּי בְּרַגַע שְׂאָדָם מִסְתַּפֵּל רַק בְּהַטוֹב שֶׁל הַזֵּוֹלָת, עַל-יְדֵי-זֶה כָּלָם אוֹהֲבִים אוֹתוֹ, וְהוּא אוֹהֵב אֶת כָּלָם.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר חֶבֶר טוֹב: פִּי מִי שְׂרוֹצָה לְהַצְלִיחַ בְּזֶה הָעוֹלָם, תְּמִיד צְרִיף לְחַפֵּשׁ אַחַר חֶבֶר טוֹב, שְׂיוֹכֵל לְהַתְּחַזֵּק אֹתוֹ בְּיַחַד, פִּי רַבִּנוּ ז"ל אָמַר (לְקוּטִי-מוֹתֵר"ן, חֶלֶק א', סִימָן נד), אֲשֶׁר כָּדִי לְקַבֵּל מִהַצְדִּיק, צְרִיכִים נִקְדַּת הַחֶבֶר, וְאֶחָד מִחֲזֵק אֶת הַשְּׂנִי, וּכְמֹאֲמָרָם ז"ל (תְּעֻנִית ז): הַרְבֵּה לְמִדְתֵי מִרְבוּתִי, וּמִחֲבָרֵי יוֹתֵר מִרְבוּתִי.

רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר שְׂכָן טוֹב: פִּי דְרָךְ שֶׁל בְּנֵי-אָדָם שְׂנֹמְשָׁכִים אַחַר שְׂכָנִים, וְלִכֵּן מִה טוֹב וּמִה נְעִים לְחַפֵּשׁ תְּמִיד לְגוֹר בֵּין שְׂכָנִים טוֹבִים. וְכֵךְ אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (סְפָה נו:): אוֹי לְרָשָׁע וְאוֹי לְשָׂכְנוֹ, טוֹב לְצַדִּיק וְטוֹב לְשָׂכְנוֹ; פִּי בֶן-אָדָם לוֹמֵד מִשְׂכְּנוֹ, וְכֵן מְצִינוּ אֶצֶל סוּטָה, שְׂאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (סוּטָה ז): הַרְבֵּה שְׂכָנִים רְעִים עוֹשִׂים; וְלִכֵּן צְרִיכִים מְאֹד לְשָׂמַר מִי הֵם הַשְּׂכָנִים שְׂלוֹ,

יד איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם. כי דעתו של האדם נמשכת אחר מעשי שכנים. הולך לשאול מהם זה. ולא הבין מתוך דזריהם הראשונים שהדרך הרעה היא הפך הדרך הטובה. לפי שלא כל מה שהוא טוב יהיה הפכו רע. כי מדת

החסידות והוא העושה לפנים משורת הדין היא טובה. ומי שאינו חסיד מעמיד דבריו על דין תורה אינו רע ואפשר היה לומר שאם ההסתפקות והיא עין טובה היא דרך טובה. בקשת היתרונות אינו דרך רעה לפי שאינו מוסיף לשום אדם צוה. וכן נשאר המדות לפיכך הולך לשאל מהם איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם: הלזה

יד אָמַר לָהֶם צְאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ רָעָה שִׁיתְרַחֵק מִמֶּנָּה הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עֵינַי רָעָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, חֵבֶר רָע. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, שָׁכֵן רָע. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, הַלֹּזֶה וְאֵינּוּ מְשֻׁלָּם. אֶחָד הַלֹּזֶה מִן הָאָדָם, כְּלוֹזֶה מִן הַמָּקוֹם,

ואינו משלם. הוא הפך הרואה את הנולד. שאם לא ישלם לא ימצא מי שילווה ויהיה מוטל ברעב. ולא אמר סתם מי שאינו רואה את הנולד. לפי שאפשר לאדם שאינו רואה את הנולד. שלא יצא לידי תקלה. שיציל עצמו בצוא הנולד ההוא: וצדיק חונן ונותן. הקצ"ה

גדול בחיי האדם, תמיד לחשב על העתיד ומה יצא מכל מה ששהוא עושה.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר לֵב טוֹב: כִּי הַלֵּב שֶׁל

האדם זה עקר האדם, וכמאמרם ז"ל (קהלת רבה, פרשה ז', סימן ט'): וְלִמָּה כוֹתְשִׁין עַל הַלֵּב מֵימַר דְּכֻלָּהּ תַּמָּן; כִּי הַכֹּל בָּא מֵהַלֵּב, וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (סנהדרין קו'): הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא לֵיבֵא בְּעֵי, דְּכָתִיב (שמואל א' טז, ז): "וַהֲוִי"ה יִרְאֶה לְלֵבָב"; וְאָמְרוּ (בראשית רבה, פרשה מא, סימן ח'): הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב כֹּל מִי שֶׁהוּא טָהוֹר לֵב.

אָמַר לָהֶם רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: רוּאָה אֲנִי אֶת

דְּבָרֵי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְוָה מַדְבְּרִיכֶם, שֶׁבְּכֻלָּל דְּבָרָיו דְּבָרֵיכֶם: כִּי אִם יֵשׁ לְאָדָם לֵב טוֹב — יֵשׁ לוֹ כְּכֹר הַכֹּל, כִּי כֶּף מוּבָא בִּזְהֵר (משפטים קז) עַל הַפְּסוּק (תהלים קט, כב): "וְלִבִּי תָלַל בְּקִרְבִּי", אָמַר דָּוִד בְּלִבָּא אֵית תְּרִין הֵיכְלִין, בְּחַד דְּמָא וּבְחַד רוּחָא, הַהוּא חַד דְּמִלְּיָא דְּמָא בֵּיה דִּיּוֹרָא לִיצְרָה הָרַע, וְלִבִּי לָאו הָכִי, דְּהָא רִיקָן אִיהוּ, וְלֹא יְהִיבִית דִּיּוֹרָא לְדְמָא בִּישָׂא לְשַׁכְנָא בֵּיה יִצְרָה הָרַע, וְלִבִּי וְדָאֵי תָלַל אִיהוּ בְּלֵא דִּיּוֹרָא בִּישָׂא [בלב יש שני היכלות, באחד דם ובאחד רוח, זהו שמלא דם — שם יש דירה ליצר הרע, אבל לבי אינו כף, כי הוא ריקן ולא נתתי לדם הרע לשכן בו יצר הרע, וְלִבִּי וְדָאֵי שֶׁהוּא תָלַל בְּלֵי דִּירָה רָעָה]; וְלִכְּן כְּשֶׁבֶר יִשְׂרָאֵל זֹכָה לְכֹר לֵבָב, לֵלֵב טָהוֹר, עַל-יְדֵי-זֶה יֵשׁ לוֹ כְּכֹר הַכֹּל, כִּי הָעֶקֶר תְּלוּי בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

יד אָמַר לָהֶם רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: צְאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹהִי דֶּרֶךְ רָעָה שִׁיתְרַחֵק מִמֶּנָּה הָאָדָם: הֵינּוּ כֹל מִי שֶׁצָּרִיךְ לְצִאת לַחוּץ, וְלַעֲסֵק בְּעַסְקֵי עוֹלָם הַזֶּה, תִּרְאוּ אֵיזוֹ דֶּרֶךְ רָעָה שִׁיתְרַחֵק מִמֶּנָּה הָאָדָם, שְׁלֵא יִנְתַּק אוֹתוֹ הַדָּבָר מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עֵינַי רָעָה: כִּי בְּרַגְעַ שְׂיֵשׁ לוֹ עֵינַי רָעָה עַל אַחֲרִים, תָּמִיד יִסְתַּכֵּל עֲלֵיהֶם בְּעֵינַי רָעָה, וְגַם הֵם יִסְתַּכְּלוּ עֲלָיו בְּעֵינַי רָעָה, וְזֶה יִנְתַּק אוֹתוֹ לְגַמְרֵי מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר חֵבֶר רָע: כִּי כֹל מִי שֶׁמִּתְחַבֵּר עִם חֵבֶר רָע, בְּקִלּוֹת הוּא יִנְתַּק אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ.

רבי יוסי אומר שכן רע: פי מי שגור על יד שכן רע בליצל, בקלות ילמד ממעשיו הרעים, וגם הוא יתקורר מעבודת השם יתברך. רבי שמעון אומר הלזה ואינו משלם, אחד הלזה מן האדם פלזה מן המקום ברור הוא, שנאמר (תהלים לו, כא): "לזה רשע ולא יושלם, וצדיק חונן ונותן": פי יש בני-אדם שמפרידים בין מצוות של בין אדם למקום לבין מצוות של בין אדם לחברו, פי במצוות שבין אדם למקום הוא יכול להיות צדיק להתמיד בתורה ולקיים את המצוות בזהירות, ולעסק בתפלה, יקום להתפלל ותיקין, ויאמר תקון חצות וכו', אבל במצוות שבין אדם לחברו הוא מזלזל מאד, הוא יכול להיות גנב ממש, לזה ואינו משלם, ובשעה שלזה יש לו פכר מחשבה שלא לשלם, שאז הוא בכלל רשע, כמו שכתוב (תהלים טז, כא): "לזה רשע ולא יושלם". ולכן מזהיר אותך התנא: דע לך, "אחד הלזה מן האדם פלזה מן המקום", הינו שאי אפשר להפריד בין מצוות שבין אדם למקום לבין מצוות בין אדם לחברו, פי באותה שעה שאדם לזה מן האדם, דע לך, שאז הוא לזה מן המקום, הינו שאי אפשר להפריד בין מצוות של אדם למקום, לבין מצוות של אדם לחברו. ולכן צריכים להזהר בזה מאד מאד, אם לנים פסוף צריכים לשלם, ולא יועילו כל העבודות שלו להקרא צדיק על ידן, אם אינו נזהר בממון זולתו, פי כף אמרו חכמינו הקדושים (יומא פה): עברות שבין אדם למקום יום הפפורים מכפר, עברות שבין אדם לחברו — אין יום הפפורים מכפר, עד שירצה את חברו, ובממון לא מועיל רצוי, אלא עד שישלם לו את מה שחייב.

רבי אלעזר אומר לב רע: פי מי שיש לו לב רע, אף אחד אינו יכול לסבל אותו, פי אדם שיש לו לב רע, אינו יכול שתהיה לו עין טובה לאף אחד, ועל-ידי-זה גורם שישנאו אותו. אומר להם רבי יוחנן בן זפאי, רואה אני את דברי רבי אלעזר בן ערוך מדבריכם, שבכלל דבריו דבריכם: פי הכל תלוי בלב, כמאמרם ו"ל (אותיות דרבי עקיבא): מלמד ששקול הלב כנגד כל האיברים, לאדם יש עינים, אף ללב יש עינים, אף לאזנים, לאדם יש פה, אף ללב יש פה, לאדם יש דבור, אף ללב יש דבור, לאדם יש נהימה, אף ללב יש נהימה, לאדם יש צעקה, אף ללב יש צעקה, לאדם יש הליכה, אף ללב יש הליכה. פן כל המדות שיש להם לאיבריו של אדם — יש ללב, עין רואה, אף הלב רואה, שנאמר (קהלת א, טז): "ולבי ראה הרבה חכמה ודעת", אע"פ שומעת אף הלב שומע, שנאמר (מלכים א, ג): "לב שמע לשפט", דבור מנין? שנאמר (קהלת שם): "דברתי אני עם לבי", צפצוף הלשון מנין? שנאמר (תהלים יז, ג): "בחנוף לבי פקדתי לילה צרפתי, בל תמצא זמתי בל יעבר פי", צועק מנין? שנאמר (איכה ב, יח): "צעק לבם אל ה'". מה אדם מתנחם אף הלב מתנחם, שנאמר (בראשית נ, כא): "וינחם אתם וידבר על לבם", מה אדם מחוקק אף הלב מחוקק, שנאמר (שופטים ה, ט): "לבי לחוקקי ישראל", הליכה מנין? שנאמר (הושע ה, יא): "עשוק אפרים רצוף משפט, פי הואיל הלך אחרי צו", מנין שהלב כותב? שנאמר (משלי ג, ג): "כתבם על לוח לבך". אדם מרחיש אף הלב בן, שנאמר (תהלים מה, ב): "רחש לבי דבר טוב". אדם עולץ אף הלב יעלץ, שנאמר (שמואל-א' ב):

ישלם, וצדיק חונן ונותן": פי יש בני-אדם שמפרידים בין מצוות של בין אדם למקום לבין מצוות של בין אדם לחברו, פי במצוות שבין אדם למקום הוא יכול להיות צדיק להתמיד בתורה ולקיים את המצוות בזהירות, ולעסק בתפלה, יקום להתפלל ותיקין, ויאמר תקון חצות וכו', אבל במצוות שבין אדם לחברו הוא מזלזל מאד, הוא יכול להיות גנב ממש, לזה ואינו משלם, ובשעה שלזה יש לו פכר מחשבה שלא לשלם, שאז הוא בכלל רשע, כמו שכתוב (תהלים טז, כא): "לזה רשע ולא יושלם". ולכן מזהיר אותך התנא: דע לך, "אחד הלזה מן האדם פלזה מן המקום", הינו שאי אפשר להפריד בין מצוות שבין אדם למקום לבין מצוות בין אדם לחברו, פי באותה שעה שאדם לזה מן האדם, דע לך, שאז הוא לזה מן המקום, הינו שאי אפשר להפריד בין מצוות של אדם למקום, לבין מצוות של אדם לחברו. ולכן צריכים להזהר בזה מאד מאד, אם לנים פסוף צריכים לשלם, ולא יועילו כל העבודות שלו להקרא צדיק על ידן, אם אינו נזהר בממון זולתו, פי כף אמרו חכמינו הקדושים (יומא פה): עברות שבין אדם למקום יום הפפורים מכפר, עברות שבין אדם לחברו — אין יום הפפורים מכפר, עד שירצה את חברו, ובממון לא מועיל רצוי, אלא עד שישלם לו את מה שחייב.

רבי אלעזר אומר לב רע: פי מי שיש לו לב רע, אף אחד אינו יכול לסבל אותו, פי אדם שיש לו לב רע, אינו יכול שתהיה לו עין טובה לאף אחד, ועל-ידי-זה גורם שישנאו אותו. אומר להם רבי יוחנן בן זפאי, רואה אני את דברי רבי אלעזר בן ערוך מדבריכם, שבכלל דבריו דבריכם: פי הכל תלוי בלב, כמאמרם ו"ל (אותיות דרבי עקיבא): מלמד ששקול הלב כנגד כל האיברים, לאדם יש עינים, אף ללב יש עינים, אף לאזנים, לאדם יש פה, אף ללב יש פה, לאדם יש דבור, אף ללב יש דבור, לאדם יש נהימה, אף ללב יש נהימה, לאדם יש צעקה, אף ללב יש צעקה, לאדם יש הליכה, אף ללב יש הליכה. פן כל המדות שיש להם לאיבריו של אדם — יש ללב, עין רואה, אף הלב רואה, שנאמר (קהלת א, טז): "ולבי ראה הרבה חכמה ודעת", אע"פ שומעת אף הלב שומע, שנאמר (מלכים א, ג): "לב שמע לשפט", דבור מנין? שנאמר (קהלת שם): "דברתי אני עם לבי", צפצוף הלשון מנין? שנאמר (תהלים יז, ג): "בחנוף לבי פקדתי לילה צרפתי, בל תמצא זמתי בל יעבר פי", צועק מנין? שנאמר (איכה ב, יח): "צעק לבם אל ה'". מה אדם מתנחם אף הלב מתנחם, שנאמר (בראשית נ, כא): "וינחם אתם וידבר על לבם", מה אדם מחוקק אף הלב מחוקק, שנאמר (שופטים ה, ט): "לבי לחוקקי ישראל", הליכה מנין? שנאמר (הושע ה, יא): "עשוק אפרים רצוף משפט, פי הואיל הלך אחרי צו", מנין שהלב כותב? שנאמר (משלי ג, ג): "כתבם על לוח לבך". אדם מרחיש אף הלב בן, שנאמר (תהלים מה, ב): "רחש לבי דבר טוב". אדם עולץ אף הלב יעלץ, שנאמר (שמואל-א' ב):

טו הם אמרו שלשה דברים. זדוך חרץ ומוסריס ומדות. לחילו זענין האסור והמותר והפטור והחיוז דברים הרצה אמרו. אי נמי אלו השלשה דברים היו מרגלל צפומייהו תמיד: יהי כבוד חברך חביב עליך כשליך. ואימתי יהא זה כשלא תהי נוח לנעום. שאם תהי נוח לנעום אי אפשר שלא תזלזל זכבוד חברך. הרי דבור אחד. ושזו יום אחד לפי מיתמך. הרי ז'.

טו הם אמרו שלשה דברים.

רבי אליעזר אומר, יהי כבוד

חברך חביב עליך כשליך,

ואל תהי נוח לנעום. ושוב

שנאמר (בראשית ו, ו): "וינתעצב אל לבו". אדם נוער, אף הלב נוער, שנאמר (שיר השירים ה, ב): "אני ישנה ולבי ער". מנין שהלב ישן באדם? שנאמר: "ישן לב אינו

מבין". מה אדם חכם, אף הלב חכם, שנאמר (משלי ו, ח): "חכם לב יקח מצות". אדם מטפש אף הלב פן, שנאמר (דברים כט, יח): "כי בשררות לבי אלף", ואין שרירות אלא טפשות. אדם דורש אף הלב פן, שנאמר (קהלת א, יג): "ונתתי את לבי לדרוש". אדם עוסק אף הלב עוסק, שנאמר (דברים ו, ו): "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך". אדם מרפא, אף הלב פן, שנאמר (משלי יד, ל): "חיי בשרים לב מרפא", אדם נשבר אף הלב פן, שנאמר (תהלים נא, יט): "לב נשבר ונדפה". אדם רם רוח אף הלב פן, שנאמר (דברים ח, יד): "ורם לבבך", אדם יש לו שכחה אף הלב פן, שנאמר (תהלים לא, ג): "נשכחתי כמת מלב". אדם ישיש אף הלב פן, שנאמר (ישעיה סו, יד): "וראייתם ויש לבבכם". אדם שמח אף הלב פן, שנאמר (משלי טו, ג): "לב שמח ייטיב פנים". אדם טוב אף הלב טוב, שנאמר (אסתר ה, ט): "שמח וטוב לב". כל מה שיש באדם — יש בלב, מכאן למדנו, שהלב שקול כנגד רמ"ח איברים שבאדם; ולכן הכל תלוי בלב, אם יש לאדם לב טוב תמיד — יסתדר עם כלם, ולהפך אם יש לאדם לב רע תמיד — יריב עם כלם. ולכן אשרי מי שזוכה ללב טהור, ואז יעבר את זה העולם בשלום, והבן למעשה.

טו הם אמרו שלשה דברים: הינו כל אחד מהחמשה תלמידים גלו ואמרו שלשה דברים, שעל ידם יכול האדם להתקרב אל הקדוש-ברוך-הוא בזה העולם העובר, ויחזיק מעמד ולא ישבר משום דבר, ולמה דוקא שלשה דברים? פי ימי חיי האדם נחלקים לשלשה חלקים, הינו שלישי הראשון כשהוא עדין בצעירותו, שזה נקרא ימי עליה, ושליש האמצעי כשהגיע באמצע ימיו, שזה נקרא ימי צמיחה, ושליש האחרון זה נקרא ימי הירידה. ולכן כל אחד נקט לומר שלשה דברים על שלשה חלקי חיי האדם: ימי עליה, וימי צמיחה, וימי ירידה, וככל שידעו איך להתחזק, והרב הקדוש מראדאמסק זי"ע (תפארת שלמה, פרשת וילך) שאל: וכי רק שלשה דברים אמרו? הלא כל התורה מפיחה אנו חיים, אלא יש לומר: בדברי מוסר שמרו לבלתי לדבר בפיחה רק מה שהיה נכון בלבבם לעשות, ופיחה ולבם שנה, וזאת הוציאו מפיחה לומר לזולתם, שזה הפרוש "הוא היה אומר", באותה מדרגה שהיה התנא או האמורא — פן היה אומר, כי זו דרךם של צדיקים — לדבר רק במה שהם אווזים, עין שם. וזה עולה בקנה אחד עם מה שאמרנו, שיש לאדם שלשה חלקים בחייו: ימי עליה, ימי צמיחה, וימי ירידה, כי בכל מצב בימי חיי האדם, הוא משתנה, ואז מדבר כפי שאווז בהם, והבן למעשה.

רבי אליעזר אומר, יהי כבוד חברך חביב עליך כשליך: זה סובב על ימי העליה, שאז טוב

וְנִכּוֹן לְהִתְחַבֵּר עִם חֵבֶר טוֹב, שְׂיִחְזְקוּ וַיִּלְמְדוּ בְיַחַד, פִּי אֵין עוֹד טוֹב כְּמוֹ חֵבֶר טוֹב לְלַמֵּד עִמּוֹ, כְּמֵאֲמָרָם ו'ל' (תנא דבי אליהו רבה, פרק טז): לְעוֹלָם יִקְנֶה אָדָם חֵבֶר לְעַצְמוֹ שְׂיִקְרָא עִמּוֹ וְכוּ', פִּי דִיקָא בִימֵי הַנְּעוּרִים, אֲזִי טוֹב וְנִכּוֹן לְלַמֵּד עִם חֵבֶר טוֹב, וְכֵן יִצְלִיחַ דְּרַבּוֹ. וְאֵל תְּהִי נוֹחַ לְכַעֲוֹס: זֶה סוֹבֵב עַל יְמֵי עֲמִידָה, שְׂאֵז הָאָדָם טְרוּד עַל הַמְּחִיָּה וְעַל הַפְּלִפְלָה, וַיֵּשׁ לוֹ כְּבָר בֵּית מְלֵא יְלָדִים, וְצָרִיף לְהֵבִיא לָהֶם פְּרֻנְסָה וּלְחַתֵּן אוֹתָם,

והג' הוי מתחמם כנגד אורן של חכמים וכו': ושוב יום אחד לפני מיתתך. לפי שאין אדם יודע אימתי ימות יעשה תשובה היום שמא ימות למחר: והוי זהיר בגחלתן. שלא תנהג בהם קלות ראש: שלא תכונה. שלא תענש על ידן: נשיכת שועל. רפואתו קשה לפי ששיניו דקות עקומות ועקושות ונריך הרופא לחתוך הברזל באיזמל ולהרחיב הנשיכה: עקיצת עקרב. קשה מנשיכת נחש: ולחישתן. דבורן: לחישת שרף. כהבל היואל מפי השרף ששורף בשעה שהוא לוחש. פירוש אחר, השרף הזה

יוֹם אֶחָד לְפָנַי מִיַּתְתְּךָ. וְהוּי מִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד אוֹרְן שֶׁל חֲכָמִים, וְהוּי זְהִיר בְּגַחְלָתָן שֶׁלָּא תִפְוֶה, שְׁנִשְׂכֶתָן וְנִשְׂכֶת שוּעַל, וְעִקִּיצְתָן עִקִּיצַת עֶקְרֵב, וְלַחִישָׁתָן לַחִישַׁת שָׂרָף, וְכֹל דִּבְרֵיהֶם כְּגַחְלֵי

ומרב לחץ הוא נכנס בכעס. ולכן מעורר אותך התנא: "ואל תהי נוח לכעוס", אלא שתהיה סבלן גדול, פי על ידי הסבלנות זוכה לעבר על הכל.

אינו מקבל לחש כשאר נחשים כדכתיב (תהלים נח) אשר לא ישמע לקול מלחשים. כך תלמיד חכם אם תקניטנו ותבא לפייסו אינו מקבל פיוס: טז עין הרע. כמו עין רעה. שאינו מסתפק במה שיש לו ומחזר אחר דברים אחרים. ויש מפרשים עין הרע. שמכניס עין הרע בממון חזירו או בזניו ומזיק לו: ושנאת הבריות. שנאת חנם. ורמז"ס פירש שמואל חזרת הצריות ואוהב ליטב יחידי. ואני שמעתי אדם קשה שמציא עליו

ושוב יום אחד לפני מיתתך: זה סובב על ימי הירידה, כשאתם נזקן, עליו לידע שכל יום ויום זה קרן נפלא, ועליו לחטף מה שיותר מצוות, וישוב בתשובה שלמה, פי אין האדם יודע אם עוד יזכה ליום מחרת.

ומוסיף ואומר על השלשה דברים שגלה: "והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים", אם אתה רוצה להגיע להתחזק בשלשה חלקי ימיה: ימי עליה, ימי עמידה, ימי ירידה, אזי תתחמם תמיד אצל האור הגדול של החכמים, פי בהכרח להתקרב אל צדיק אמת ולהתחמם בצלו, פי אי אפשר לעבר את זה העולם בלי התקרבות אל צדיקים אמתיים המורים ומגלים את אמתת מציאותו יתברך, ומחזקים את נפש כל חי. ומזהיר אותך מאד, שתכבדם ביותר. "והוי זהיר בגחלתן שלא תפנה, שנשיכתן נשיכת שועל, ועקיצתן עקיצת עקרב, ולחישתן לחישת שרף, וכל דבריהם כגחלי אש: פי הצדיק הוא תמיד דבוק בו יתברך, ודבר זה אי אפשר לבשר ודם להבין, איך צדיק בטל ומבטל לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, והוא מוכן ומזומן בכל עת ורגע למסור את נפשו אליו יתברך, ובשעה שמזכיר את שמו יתברך בתפלתו, אז מאיר עליו אור כזה, שאין לתאר ואין לשער כלל, פי הצדיקים מיוחדים את שמו יתברך ביחודים גוראים ונפלאים מאד, כל אחד כפי מדרגתו, ולכן צריכים להזהר מאד לא לפגוע בכבודם, פי בקלות יכולים להעניש מהם, וצריכים לשמור מאד מאד בכבודם. ואמר הרב הקדוש, האיש האלקי רבי ישראל מקוֹנִינִין זי"ע הטעם שאמר התנא: "והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים, והוי זהיר בגחלתן שלא תפנה"; פי

הנה כמו האש יש בה אור, שהיא השלהבת, אשר היא נראית לעינים, ויש בה גחלים אשר אינן בוערות, ולפעמים ידמה גם כן שהן עוממות מחמת האפר שעליהן, ובאמת יש בהן עוד אש ומכה, כף הצדיקים יש בהם אור הנראה לעינים, שהם בוערים תמיד בתפלתם, ואף כשפוסקים מתפלתם, נשארו כמו גחלת אש, ולפעמים ידמה לעולם שכבה אורו באשר שהוא עוסק עם העולם, ומדבר דבורים כדבורי העולם, ובאמת בשנאת הבריות, מוציאם את האדם מן העולם:

אש: טז רבי יהושע אומר, עין הרע, ויצר הרע, הגחלת, אשר היא מכסה באפר, ונמצא האדם הפסיל ילמד ממעשה הצדיק לעסק גם-כן בדברים בטלים, ולדבר דברים בטלים, בחושבו להיות גם-כן כמהו. ובאמת אינו כן, פי הצדיק, אף שמדבר אילו דבורים, הוא מחמת שאהבת השם בוערת בו, וצריך להוציא הדבור בפיו, וזה השוטה יעשה גם-כן כמהו, וזה הכל. ומעשה הטוב אשר הצדיק עושה, שלומד ומתפלל — זה לא ילמד, לזה אומר: "והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים", כנגד אורן רצה לומר הוא האור הנראה לעינים לכל, מה שהצדיק לומד ומתפלל, ולבו בוער תמיד לעבודת השם יתברך, זאת תלמד ממנו. "והוי זהיר בגחלתן שלא תפנה", רצה לומר זה המעשה שהצדיק עושה לפעמים בצרכי עולם, לא תלמד ממנו, פי הוא כמו גחלת, אשר אין האור נראה בו מבחוץ רק מבפנים, ויכול להיות שיתלהב האור מבפנים ויצא לחוץ, ואמר: "וכל דבריהם כגחלי אש", הוא על דרך שאמרו (ספ"ה כא): שיחת חלין של תלמידי חכמים צריכה למוד; רצה לומר אפלו בשיחת חלין שלהם, הם מיחדים יחודים גדולים ועמקים, ומתקנים בהם עולמות עליונים, ואם כן איך אתה יכול ללמד מהם זה הדבר לעשות כמעשיהם, רק למד מהם האור שלהם, שהיא התורה והתפלה, כמו שהם מתפללים, ואז ייטב לה. ולכן אשרי האדם שבא ומתקרב אל הצדיק האמת, וילמד ממנו איך להתחזק כל ימי חייו, בין בימי עליה, בין בימי צמיחה, ובין בימי ירידה, וירגיל עצמו ללכת בדרכיו. ואמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן מב), שאדם צריך להתחזק באמונת חכמים, שכל דבריהם ומעשיהם אינם פשוט, ויש בהם רזין וסתרי נסתרות, והבן למעשה.

טז עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם: צריך שתדע, אהובי, בני! שהצדיק רבי צדוק הפהן מלובלין זי"ע פרש (פרי צדיק פרשת זכור), שהשאלשה דברים האלו שמוציאין את האדם מעולמו זה: קנאה, תאוה וכבוד, פי עין הרע זה נגד הקנאה, שהאדם תמיד מקנא בזולתו, ומסתפל עליו בעין רעה, וחושב למה אני לא כמו פלוני? ויצר הרע זה נגד התאוה, פי היצר הרע מכניס באדם תאוות רעות, שיהיה להוט אחריהן, ושנאת הבריות זה נגד הכבוד, שהוא תמיד שונא את הבריות, שאינם נותנים לו את הכבוד הראוי לו, ודברים אלו מוציאין את האדם מן העולם, הינו מעולמו, מהעולם שלו, ואז רעים ומרים לו כל החיים. ובאמת עין הרע הורסת את האדם לגמרי, פי אין עוד דבר שהורס את האדם כמו מדת הקנאה, עד כדי כף שאמרו חכמינו הקדושים (שבת קנב): כל מי שיש לו קנאה בלבו — עצמותיו מרקיבין; הינו עוד בחיים חיותו האדם שיש לו קנאה ונרקבים עצמותיו. ואמרו חכמינו קדושים (במדבר רבה, פרשה ט', סימן ז'): אין קנאה אלא לשון כעס, שהקנאה שמקנאים מכניסה בו כעס, וכן היצר הרע שמתגבר על האדם בתאוות רעות, שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק ב', סימן א'), שיש שלש תאוות שהורסות את האדם לגמרי, שהן תאוות קמון, תאוות אכילה ושתייה, ותאוות גאון, וכן

שנאת הבריות ששונא את בני-אדם שלא נותנים לו כבוד, כל אלו השלש מדות רעות מעבירות את האדם על דעתו ועל דעת קונו, עד שמוציאים אותו מעולמו, והוא ממש מבהל ומבלבל, ואינו נמצא בעולם שלו, ואינו מישב בדעתו כלל. ולכן ראה, אהובי, בני! לעקר ולשרש ממך את השלש קלפות האלו: עין הרע, ויצר הרע, ושנאת

בשעה שאתה עוסק בזכילה ושמיה וזדרך ארץ לא תמכין ליהנות גופך אלא שמהיה

י רבי יוסי אומר, יהי ממון

חברך חביב עליך כשליך.

והתקן עצמך ללמוד תורה,

שאינה ירשה לך. וכל מעשיך יהיו לשם שמים:

הבריות. וזה זוכים רק על-ידי שנקללים באין סוף ברוך הוא, ותמיד רק חושבים ממנו יתברך, ועל-ידי-זה אף פעם לא יסתפל על הזולת, ולא יבער בו יצר הרע הרוצח לכלותו על-ידי התאוות הרעות, ולא ירצה שום כבוד, כי הוא נכלל במלך הכבוד, אשרי מי שמגיע אל זה, ואז אף אחד לא יוכל לדחותו ממקומו, מאחר שהוא נכלל בו יתברך, שהוא מלא כל הארץ כבודו. ולכן לא שיה דחות אותו מעולמו, כי עולמו זה הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, הינו פי בכל מקום מוצא רק את הקדוש-ברוך-הוא, וזה שמוכא, אשר הני"ה בהפאה עולה כמספר מקו"ם, הינו י פעם י, ה פעם ה, ו פעם ו, ה פעם ה, עולה כמספר מקו"ם, רצה לומר, שאם אדם רק חושב ממנו יתברך, על-ידי-זה הוא נכלל בו יתברך, שעליו נאמר (בראשית רבה, פרשה סח): הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו, וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מנחת, חלק ב, סימן נו): כשיש לאדם לב, אין שיה אצלו מקום כלל, כי הוא מוצא אותו יתברך בכל מקום, ולא שיה לומר שבהמקום הזה הוא לא יכול למצא את הקדוש-ברוך-הוא, פי אצלו יתברך נאמר (שמות לג, כא): "הנה מקום אתי", שהוא מקומו של עולם, ואין העולם מקומו, והבן למעשה.

יז יהי ממון חברך חביב עליך כשליך, והתקן עצמך ללמוד תורה, שאינה ירשה לך, וכל מעשיך יהיו לשם שמים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם צריך להחזיר בעצמו תמיד, אשר אין שום מציאות בלעדיו יתברך כלל, והפל לכל אלקות גמור הוא, ודומם, צומח, חי, מדבר, זה לבוש לגבי אין סוף ברוך הוא, ואיך זוכים להגיע אל זה? מגלה לנו התנא הקדוש — בשלש דרכים שתלויות זו בזו: "יהי ממון חברך חביב עליך כשליך"; הדבר הראשון — האדם צריך להיות נזהר לא לנגע בממון חברו, וכמו שאמר הלל (שבת לא): דעלף סגי לחברך לא תעביד, זו היא כל התורה כלה; פי כמו שאדם אינו רוצה שיגעו בכספו ובממונו ויזלזלו בו, כמו-כן צריך להזהר לא לנגע בממון חברו, שדבר זה מאד קל בעיני בני אדם, שמוזלזלים בממון חברם, ואמר רבנו ז"ל (ספר-המדות, אות גנבה וגזלה, סימן א): מי שנפתה לבו לגזל, וכיון שהתיר לעצמו גזלת חברו, הרי הוא מוכן לכל חטא ועון, ואין תקנה להסירו מדרך הרעה; נמצא, שהדבר הראשון בהשגת אלקות הוא — להזהר בממון חברו, ויהיה חביב ממון חברך כמו שליך; פי רואים בני-אדם יכולים להיות למדנים גדולים, מקבלים ובעלי מדרגה וכו', כיון שרק מגיע לממון — הם משתגעים לגמרי, ומוזלזלים בממון חברם, ולכן הזהיר התנא הקדוש: אם אתה רוצה לזכות להגיע באמת להשגות אלקות, ולא להטעות את עצמך בדמיונות של שוא

זריח לעשות רלון קונן: יה הוי זהיר בקריאת שמע. לקרומה זעונתה וכן בתפלה להתפלל כל תפלה ותפלה זעונתה: קבע. כאלס שיש עליו חוצה דזר קצוע ואומר אימתי אפרוק מעלי חוצ זה. אי נמי קצע

ושקר, תבדק את עצמך איך אפה נזקר כלפי ממון חברך, ואז פשאתה נזקר בממון חברך כמו שאפה נזקר בממונה, אז "והתקן עצמך ללמד תורה, שאינה ירשה לך"; פי על תורה

כאלס שקצוע לו לקרוא פרק אחד פרשה אחת. שאומר אותה בקריאה זעלמא ואינו אומרה זלשון תחנונים כאלס שמזקט רחמים: כי (אל) חנון ורחום הוא. רוצה בתחנונים ועל ידי התחנונים הוא מרחם מיד: ואל תהי רשע בפני עצמך. אל תעשה דזר שהיום ולמחר תרשיע את עמך זו. ורמז"ס פירש אל תהי רשע זענין, כלומר לא תחזיק עמך זרשע שמתוך כך אתה יולא לתרבות

יה רבי שמעון אומר, הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה. וכשאתה מתפלל, אל תעש תפלתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום, שנאמר (יואל ב, יג) "פי חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה". ואל תהי רשע בפני עצמך: יט רבי

רעה לגמרי. ואני שמעתי אל תהי רשע דזר זה שחפרוש מן הזכור ותעמוד בפני עמך:

צריכים להתנגע וזה לא בא בירשה, אלא צריכים להתנגע הרבה מאד, עד שזוכה להשיג את פנימיות התורה, ואחר כך אחרי שלמדת כבר את התורה, והתנגעת הרבה מאד, עד שזכית ללמד תורה, אז אפה צריך להזהר מאד מאד, "שיהיו כל מעשיך לשם שמים"; פי בנגל יכולים להטעות עצמו בזה

העולם, וכעין שאמר רבנו ז"ל (שיחות הר"ן, סימן נא): את תקבלו ממני, שלא יטעה אתכם העולם, פי העולם מטעה מאד, ולכן כל מי

שרוצה להפגס בהקדשה, ולזכות להיות דבוק בחי החיים בו יתברך, ולראות איך שכל הבריאה היא עצם עצמיות אלקותו יתברך, והכל לבוש לגבי אין סוף ברוך הוא, עליו להזהר לא לנגע בכסף וקמון חברו, ואחר כך להתנגע בלמוד התורה הקדושה, ואחרי כלות הכל צריך שיראה שיהיו מעשיו לשם שמים, בלי שום פניות אחרות. עמד וראה והשתומם למול דברי התנא הקדוש, פי לצערנו הרב, רואים בני אדם מזלזלים בממון ובכסף חברם, לויים ואינם משלמים וכו', ממון וכסף זולתם הפקר וכו', ואחר כל זאת רוצים להיות למדן ובעל השגה ובעל תורה וכו', ועוד חושבים שמעשיו לשם שמים, כל כך יכולים להטעות את עצמו בזה העולם. ולכן הדבר הראשון שהאדם צריך תמיד לבחן את עצמו, אם ממון חברו חביב עליו כשלו, ואז אם הוא בטוח שממון חברו חביב עליו כמו שלו, אז יכול להתנגע הרבה בתורה, ואחר כל היגיעה צריך לראות שיהיו מעשיו לשם שמים, פי גם את התורה צריכים ללמד על מנת לעשות ולקיים, והכל יהיה לשם שמים לשם אל עולם, שזה נקרא תורה לשמה, והבן למעשה.

יה הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה: צריך שתדע, אהובי, בני! שאין עוד דבר גדול לאדם כמו שקורא קריאת שמע, ומתפלל תפלתו בזמן, והזמן הנכון זה ותיקין, אשר אין למעלה מזה, ואחר כך עד שעה עשר זה לכתחלה, ומעשר עד שתים-עשרה זה כבר בדיעבד, ולכן צריכים להזהר מאד מאד להקדים את התפלה כל מה שאפשר, וכמו שאמר רבנו ז"ל (שיחות הר"ן, סימן לא): ראוי להזדרז להתפלל תמיד בבקר השכם בכל מה שיוכל, פי לפי גדל מעלת התפלה, שיקרה מעלתה מאד מאד, מי יודע אם יזכה אחר כך להתפלל, על-כן כל מה שיוכל להקדים

עצמו, ראוי לו לזרוז מאד ולהקדים; ומוסיף ואומר: "וכשאתה מתפלל לפניו יתברך, אל תעש תפלתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום, שנאמר (יואל ב, יג): "כי חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונתחם על הרעה"; שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן קצו), כי אסור לאדם לעמד עצמו על שום דבר, הינו שאסור להתעקש

הוא ארך אפים ורב חסד ונתחם על הרעה"; שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן קצו), כי אסור לאדם לעמד עצמו על שום דבר, הינו שאסור להתעקש

אַלְעֶזֶר אוֹמֵר, הוּי שְׂקוּד לְלַמּוֹד תּוֹרָה, וְדַע מַה שֶׁתִּשִּׁיב לְאֶפִיקוֹרוֹס. וְדַע לְפָנָי מִי אֶתָּה עֵמֶל. וּמִי הוּא בַּעַל מְלֶאכֶתְךָ שִׁישְׁלֵם לְךָ שְׂכָר פְּעֻלָּתְךָ:

בתפלתו, שהקדוש-ברוך-הוא יעשה לו דווקא את בקשתו, כי זה הוא כמו לוקח דבר בחזקה ובגזלה, רק צריך להתפלל ולהתחנן לפני השם יתברך ברחמים ובתחנונים, אם יתן השם יתברך — יתן, ואם לאו — לאו, וזה "אל תעש תפלתך קבע" — מלשון גזלה, כמו שכתוב (משלי כב, כג): "וקבע את לבעיהם נפש", הינו שכל מה שהוא מבקש — הן פרנסה או בנים או שאר צרכים, אסור להתעקש ולעמד עצמו בתפלתו, שדווקא יעשה הקדוש-ברוך-הוא את תפלתו, כי זוהי תפלת קבע, שלוקח הדבר בחזקה ובגזלה, רק יתפלל ברחמים ובתחנונים; ומוסיף התנא: אף שאתה מתפלל ברחמים ובתחנונים, ונדמה לך שאף אחד אינו שומע לך, כי אינך ראוי שיתקבל תפלתך, כי הסמ"ד-מ"ם אורב על כל בר ישראל לרחקו ממנו יתברך, ומחליש את דעתו כאלו הוא הכי גרוע ותפלתו אינה מתקבלת למעלה, על זה אמר: "ואל תהי רשע בפני עצמך", שפרש רבנו ז"ל (ת"י-מוה"ר, סימן תרה), שאפלו אם אינו איש פשוט, אף-על-פי-כן טוב לו מאד מה שמקרב עצמו להצדיק. ועל זה הזהיר התנא: "ואל תהי רשע בפני עצמך", שאפלו אם הוא רשע, חס ושלום, לא יהיה רשע בפני עצמו, רק הוא גם-כן ישתדל להתקרב להצדיק, כדי שתהיה לו איזו אחרית ותקנה על-כל-פנים; כי אסור להתיאש בשום פנים ואופן, ולזה זוכים על-ידי התקרבות אל הצדיק האמת, שהוא מאיר למקרביו, שאסור להם להתיאש בשום פנים ואופן, יהיה מה שיהיה ויהיה אף שיהיה, פי (לקוטי-מוה"ר, חלק ב', סימן עח): אין שום יאוש בעולם קלל; וצריכים לחזק את עצמו בכל האפנים שבעולם, ואז דווקא יזכה להכנס לפני ולפנים בהקדשה, והבן למעשה.

יט הוּי שְׂקוּד לְלַמּוֹד תּוֹרָה, וְדַע מַה שֶׁתִּשִּׁיב לְאֶפִיקוֹרוֹס, וְדַע לְפָנָי מִי אֶתָּה עֵמֶל. וְנֶאֱמַן הוּא בַּעַל מְלֶאכֶתְךָ, שִׁישְׁלֵם לְךָ שְׂכָר פְּעֻלָּתְךָ: צָרִיךְ שֶׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר הַחַיִּים שֶׁל הָאָדָם מְלֵאִים נְסִיוֹנוֹת קָשִׁים וּמְרִים, וְעוֹבְרִים עַל כָּל אֶחָד כָּל מִינֵי צַעַר וּמְכַאֲבִים, עֲנִיּוֹת וְדַחְקוֹת, יְרִידוֹת וּבְלִבּוּלִים, וְאֵין אָדָם אֶחָד שֶׁיִּנְצַל מִכָּל זֶה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנוּ ז"ל (לקוטי-מוה"ר, חלק ב', סימן קיט), שֶׁהִנְרָאָה שְׁפָאן זֶה הִגִּיהָנוּם, כְּפִי רַבּוּי הַצָּרוֹת שֶׁבְּנֵי-אָדָם עוֹבְרִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (איוב יד, א): "אָדָם יְלוּד אִשָּׁה, קָצַר יָמִים וְשָׁבַע רִגְזוֹ", וְזֶה כּוֹלֵל כָּל בְּנֵי-אָדָם שֶׁבְּעוֹלָם, מִקָּטָן וְעַד גְּדוֹל כִּי כָּלם נוֹלְדוּ לְעֵמֶל, וּמְלֵאִים רִגְזוֹ וְיִסּוּרִים, וְאֵין שׁוּם עֲצָה וְתַחֲבוּלָה לְהִנְצִל מִהַעֲמָל וְהִגְזוֹן הַזֶּה, כִּי אִם לְבָרַח לְהִשָּׁם יִתְבָּרַךְ, וְלַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, וְכַמוֹבָא בַּמְדַּרְשׁ (בראשית רבה, פרשה יג, סימן ג'): לֹא נִבְרָא הָאָדָם אֶלָּא לְעֵמֶל, אִם זָכָה — עֵמֶל בַּתּוֹרָה, וְאִם לֹא — עֵמֶל בְּאַרְץ, אֲשֶׁרִי אָדָם שֶׁעֲמָלוֹ בַּתּוֹרָה;

כ היום קצר. חיי העולם הזה קצרים הם: והמלאכה מרובה. המורה ארוכה מארץ מדה: ובעל הבית דוחק. שנאמר (יהושע א) והגית צו יומם ולילה: לא עליך המלאכה לגמור. לא סנכך הקצ"ה לגמור את כולה כדי שתפסיד סנכך אם לא תגמרנה. ושנא תאמר איני לומד ואיני נוטל סכר. לא אתה בן חורין להצטל. על כרחך העול מוטל עליך לעבוד: לעתיד לבוא. לעולם הבא:

כ רבי טרפון אומר, היום קצר והמלאכה מרובה, והפועלים עצלים, והשכר הרבה, ובעל הבית דוחק:

שיהפך העמל לעמל של תורה, אשר בשביל זה נולד, שיעמל בתורה, ואז אשרי לו, כי ינצל מעמל העולם הזה, וזוכה לחיי עולם הבא, וזה שמזהיר התנא הקדוש: "הרי שקוד ללמוד תורה", כי

אין תכלית אחרת בזה העולם, אלא להתמיד בלמוד התורה הקדושה, ולעמל בה, ועל-ידי-זה ינצל מעמל של עולם הזה, שמכניס באדם ספקות באמונה, כי כל אדם שעובדים עליו משברים וגלים, צרות ויסורים, נכנסים בו ספקות באמונה הקדושה, אבל אם זוכה אדם לשקוד בתורה, על-ידי-זה "ודע מה שתשיב לאפיקורוס"; יש לאדם מה להשיב לאפיקורס שבלבו, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוה"ר, חלק א', סימן סב), שכלל אחד יש אפיקורס בתוך לבו, שמעקם את לבבו בספקות ומבלבל אותו בבלבולים גדולים, אבל כשאדם זוכה ולומד תורה, אזי נתישב לבבו מכל הספקות והבלבולים, "ודע לפני מי אתה עמל", ואף שבא לה מאד קשה ללמד תורה, זכור וגם תזכר, שממילא נולדת לעמל, ולכן אשריך שאתה עמל בתורה, ולא עמל להבלי עולם הזה, וכמאמר ז"ל (בתי מדרשות ב', פרק מו, סימן קיח): "אדם לעמל יולד", איני יודע אם לעמל מלאכה יולד אם לעמל תורה יולד, כשהוא אומר (ישעיה נא, טז) "ואשם דברי בפיך, ובצל ידי כפיתיה לנטע שמים וליסד ארץ, ולאמר לציון עמי אתה", ודאי לעמל תורה, כדי שתזכה בה ותירש חיי העולם הבא, שנאמר (משלי ג, לה): "כבוד חכמים ינחלו, וכסילים מרים קלון", כבוד חכמים ינחלו' — זה כבוד של עולם הבא, וכסילים מרים קלון' — זה פרענותן של רשעים בגיהנום; ואם תאמר שאתה יגע ועמל בתורה, ואתה לא רואה שום שנוי ושוים קווי שכר, על זה אמר: "ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעלתך"; הכלל, אהובי, בני! שתחדיר בעצמך, אשר אין שום תכלית בזה העולם, רק לברח אל הקדוש-ברוך-הוא, ולהכניס את עצמו בתוך האמונה הקדושה, אשר אין בלעדיו יתברך כלל, והכל לכל אלקות גמור הוא, ודבר גדול ודבר קטן אינו נעשה מעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון, ותתמיד בלמוד התורה הקדושה, ואף שבא לך דבר זה בעמל גדול מאד, זכור וגם תזכר, שעדיף לעמל בתורה מלעמל בעסקי עולם הזה, ואז אם תכניס את כל זה בלבך, תהיה הכי מאשר בחיך, והבן למעשה.

כ היום קצר והמלאכה מרובה, והפועלים עצלים, והשכר הרבה, ובעל הבית דוחק: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם צריך לבטל את עצמו לגמרי אליו יתברך, ולידע, אשר אין בלעדיו יתברך כלל, והכל לכל אלקות גמור הוא, ודבר גדול ודבר קטן אינו נעשה מעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון, וצריכים לטהר את מח המחשבה, שאל יסיח דעתו ממנו יתברך כרגע, וידע אשר כל יום ויום זה דור חדש, כמאמר ז"ל (קהלת רבה, פרשה א', סימן ה') על הפסוק (קהלת

א, ד): "דור הולך ודור בא", רבי יודן בשם רבי לוי אומר: אין לך כל יום ויום, שאין נולדין בו ששים רבוא, ומתים בו ששים רבוא, ומה טעם 'דור הולך ודור בא', 'ונרח השמש ובה השמש'; נמצא, שאדם צריך למלאות את כל יום ויום עם טוב אמתי ונצחי, שיהיה דבוק בחי החיים בו יתברך, וכל דקה ושניה שאדם רק חושב ממנו יתברך כאן למטה, זה נראה מאד קצר, אבל

למעלה המחשבה הזו מתארכת מאד מאד, ואם אדם היה יודע מה מחשבה אחת שאדם רק חושב ממנו יתברך עושה

כא הוא היה אומר, לא עליך המלאכה לגמור, ואי אתה בן חורין להבטל ממנה. אם למדת תורה הרבה, נותנים לך שכר הרבה. ונאמן הוא בעל

למעלה בכל העולמות, היה מתחזק ביותר שאת וביטור עז לחשב עוד מחשבה ועוד מחשבה בדבקות הבורא יתברך שמו, כי על-ידי כל מחשבה שאדם חושב ממנו יתברך, הוא יוצר אורות חדשים למעלה בשמים, שאי אפשר לתאר כלל אל מה בעל בחירה יכול לזכות בזה העולם. וזה מה שהתנא הקדוש מזהיר: "היום קצר", כאן בעולם הזה נדמה כאלו זה יום קצר, ומה יהיה כבר אם אני אחשב ממנו יתברך?! אבל באמת "והמלאכה מרבה" שם בעולם העליון כל מחשבה טובה שאדם רק חושב ממנו יתברך, ומדבק את עצמו בו יתברך, ומציר בדעתו איך שאין שום מציאות בלעדיו יתברך כלל, זה דבר גדול מאד מאד, ושם זו מלאכה מרבה עד מאד, כי מה שבר ישראל זוכה על-ידי שמכניס בעצמו תמיד את אמתת מציאותו יתברך, שום מלאך ושום שרף אינו יכול להשיג למעלה, כי והמלאכה מרבה עד מאד שם בעולמות העליונים מהמחשבות והדבקות של בר ישראל בזה העולם, אף מחמת "והפועלים עצלים"; כי סתם בני-אדם אינם יודעים את מעלתם בשמים, אם יקדשו ויטהרו את מח מחשבתם, ויחשבו תמיד רק ממנו יתברך, ומחמת זה מתרשלים, אבל אינם יודעים אשר "והשכר הרבה", שם למעלה משלמים שכר הרבה לנפש שאינה מסיחה דעתה ממנו יתברך, ואפילו שרק חושב אדם מחשבה אחת ממנו יתברך בזה העולם, יקבל שכר גדול מאד מאד, כי על-ידי כל מחשבה ודבקות באין סוף ברוך הוא, הוא מאיר את העולמות העליונים, ובעל-הבית של העולם שהוא הקדוש-ברוך הוא בעצמו בעל הבירה, שברא את כל העולם, הוא יתברך דוחק בכל יום ובכל שעה ובכל רגע את כל אדם — תחזר אלי, וכמו שאמר רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן נב): מכל הדברים צועק כבוד השם יתברך, כי מלא כל הארץ כבודו, ואפילו מספורי הגויים צועק גם-כן כבוד השם יתברך, כמו שכתוב (תהלים צו, ג): "ספרו בגוים כבודו", שאפילו בספורי הגויים צועק כבוד השם יתברך, כי כבודו יתברך צועק תמיד וקורא ומרמז לאדם שיתקרב אליו יתברך, והוא יתברך יקרב אותו ברחמים באהבה ובחבה גדולה, וכן אמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א, סימן נד), שפביכול הקדוש-ברוך-הוא מצמצם את עצמו בכל יום מאין סוף עד אין תכלית, ושולח להם רמזים להתקרב אליו בכל מחשבה, דבור ומעשה, אשרי מי שאינו מטעה את עצמו בזה העולם כלל, וחושב על תכליתו הנצחית בכל יום ובכל שעה ובכל רגע, ומדבק את עצמו לגמרי באין סוף ברוך הוא, אשרי לו בזה ואשרי לו בבא, והבן למעשה.

כא לא עליך המלאכה לגמור: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר המניעה של האדם, שמתרשל עצמו מלמוד התורה הקדושה ומקיום מצוות מעשיות, זה רק מחמת שרוצה הרבה, ועל-ידי-זה גם מעט אינו עושה, כי בפרוש גלה רבנו ז"ל לתלמידו מוהר"ן ת"ז"ל: "מעט

גם-כן טוב". ואמר על זה מוהרנ"ת ז"ל, שזה מה שהביא אותו להיות מתמיד גדול מאד, כי בכל פעם אמר: אני הולך ללמד מעט, ואחר-כך אמר עוד מעט, ובין כך ללמד הרבה מאד.

ולכן על כל אדם לדעת, אשר "לא עליך המלאכה לגמור", אתה לא צריך לגמור את הכל ביום אחד, וכמאמרם ז"ל (במדבר רבה, פרשה כא, סימן טו): למה נמשלה תורה בתאנה? שרב האילנות: הזית, הגפן והתמרה נלקטין כאחת, והתאנה נלקטת מעט מעט, כן התורה היום לומד מעט ולמחר הרבה, לפי שאינה מתלמדת לא בשנה ולא בשנים; ואם תאמר — יש לי זמן ללמד בכל יום מעט, אולי אדחה את זה, על זה אמר: "ולא אתה בן חורין להבטל ממנה"; כי חבל על כל יום שאינו לומד תורה, ואינו מקיים את המצוות, כי כנגד כל יום פאן למטה, יש נגדו יום ארוך למעלה בעולמות העליונים, וזכור תזכר "אם למדת תורה הרבה, נותנים לך שכר הרבה", ואף שאתה רואה שהנך לומד הרבה, ועדין לא פאת על שכרך, אל תאמר זאת, כי "ונאמן הוא בעל מלאכתך, שישלם לך שכר פעלתך", ואם אתה רואה שאתה לומד תורה, ועדין אתה בעניית ובדחוקות, אל תשבר בשום פנים ואפן, כי "ודע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא"; ואין לתאר ואין לשער מעלת האדם הזוכה ללמד תורה בזה העולם, ולקיים את מצוותיו ותברך בשמחה עצומה, ולהתפלל אליו, שאז פתוחים לפניו כל העולמות, והבן למעשה.

מלתלמדת לא בשנה ולא בשנים; ואם תאמר — יש לי זמן ללמד בכל יום מעט, אולי אדחה את זה, על זה אמר: "ולא אתה בן חורין להבטל ממנה"; כי חבל על כל יום שאינו לומד תורה, ואינו מקיים את המצוות, כי כנגד כל יום פאן למטה, יש נגדו יום ארוך למעלה בעולמות העליונים, וזכור תזכר "אם למדת תורה הרבה, נותנים לך שכר הרבה", ואף שאתה רואה שהנך לומד הרבה, ועדין לא פאת על שכרך, אל תאמר זאת, כי "ונאמן הוא בעל מלאכתך, שישלם לך שכר פעלתך", ואם אתה רואה שאתה לומד תורה, ועדין אתה בעניית ובדחוקות, אל תשבר בשום פנים ואפן, כי "ודע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא"; ואין לתאר ואין לשער מעלת האדם הזוכה ללמד תורה בזה העולם, ולקיים את מצוותיו ותברך בשמחה עצומה, ולהתפלל אליו, שאז פתוחים לפניו כל העולמות, והבן למעשה.

רבי חנניא בן עקשיא אומר: משנה זו היא בסוף פרק "אלו הלוקין". ויש לומר הטעם — למה גומרים עם משנה זו תמיד אחר שמסיימים מסכת אבות? ואמר הרב הקדוש רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע (קדשת לוי, פרשת ויצא): ויש לדרקדק מה הלשון "לפיכך הרבה להם", ועוד מה הלשון הרבה הני ליה לומר: נתן תורה ומצוות, הלא קאי על ישראל? ונראה דהנה הקדוש-ברוך-הוא נתן לישראל תורה ומצוות, והמצוות הן על שתי בחינות: הבחינה האחת היא המצוות אשר אין בהן שום תאוה גשמית, רק להבורא ותברך, כמו: יציאת ותפלין, אשר אין יכול להיות בהן שום תאוה להגוף כלל, רק הכל להבורא ותברך, ויש עוד מצוות, כגון: אכילה בשבת ויום טוב, ומצות זיווג אשר יש בהן תאוה להגוף גם-כן, רק האדם בשעת עשיית מצוות

לפיכך הרבה להם תורה ומצוות. כגון פרשת שקנים ורמסים להרבות שר שהן גדלים מהם אף על פי שזלאו הכי לא היו אוכלים אותן שנפשו של אדם קנה זהו למען צדקו. להנדיק את ישראל ולזכותו.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. אפילו אלו שנחמיצו מיטה צבית דין מפני רשעו, יש להם חלק לעולם הבא, ועולם הבא האמור כאן הוא העולם הבא אחר תחיית המתים שעמידים לחיות ולעמוד בגופן ונפשם חיים נחיים כחמה וכלבנה וכוכבים כדמייתי בגמרא זהאי פרקא מתים שעמידים לחיות אין חורין לעפרן, והעולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה, ואף על פי שיש בו גוף וגויה, אלא נדיקים יושבין ועטרומיהן זראשיהן ונהנין מזיו השכינה, ומפני שאין כל ישראל שוין זו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קתני יש להם חלק.

ולא שתייה, ואף על פי שיש בו גוף וגויה, אלא נדיקים יושבין ועטרומיהן זראשיהן ונהנין מזיו השכינה, ומפני שאין כל ישראל שוין זו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קתני יש להם חלק.

רבי חנניא בן עקשיא אומר: משנה זו היא בסוף פרק "אלו הלוקין". ויש לומר הטעם — למה גומרים עם משנה זו תמיד אחר שמסיימים מסכת אבות? ואמר הרב הקדוש רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע (קדשת לוי, פרשת ויצא): ויש לדרקדק מה הלשון "לפיכך הרבה להם", ועוד מה הלשון הרבה הני ליה לומר: נתן תורה ומצוות, הלא קאי על ישראל? ונראה דהנה הקדוש-ברוך-הוא נתן לישראל תורה ומצוות, והמצוות הן על שתי בחינות: הבחינה האחת היא המצוות אשר אין בהן שום תאוה גשמית, רק להבורא ותברך, כמו: יציאת ותפלין, אשר אין יכול להיות בהן שום תאוה להגוף כלל, רק הכל להבורא ותברך, ויש עוד מצוות, כגון: אכילה בשבת ויום טוב, ומצות זיווג אשר יש בהן תאוה להגוף גם-כן, רק האדם בשעת עשיית מצוות

מְלֹאכְתְּךָ שִׁישְׁלֵם לְךָ שְׂכָר פְּעֻלָּתְךָ. וְדַע שְׂמִתָּן שְׂכָרְךָ שֶׁל צְדִיקִים לְעֵתִיד לְבוֹא:

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזפות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר (ישעיה מ"ב), יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

רבי חנניא בן עקשיא אומר: משנה זו היא בסוף פרק "אלו הלוקין". ויש לומר הטעם — למה גומרים עם משנה זו תמיד אחר שמסיימים מסכת אבות? ואמר הרב הקדוש רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע (קדשת לוי, פרשת ויצא): ויש לדרקדק מה הלשון "לפיכך הרבה להם", ועוד מה הלשון הרבה הני ליה לומר: נתן תורה ומצוות, הלא קאי על ישראל? ונראה דהנה הקדוש-ברוך-הוא נתן לישראל תורה ומצוות, והמצוות הן על שתי בחינות: הבחינה האחת היא המצוות אשר אין בהן שום תאוה גשמית, רק להבורא ותברך, כמו: יציאת ותפלין, אשר אין יכול להיות בהן שום תאוה להגוף כלל, רק הכל להבורא ותברך, ויש עוד מצוות, כגון: אכילה בשבת ויום טוב, ומצות זיווג אשר יש בהן תאוה להגוף גם-כן, רק האדם בשעת עשיית מצוות

אלו, לא יעשה בשביל התענוג כלל, רק יעשה כדי לקיים מצות הבורא ברוך הוא. וצריך לשבר תאוות הגשמיות בשעת עשיית מצוות אלו. והנה למה נתן הקדוש-ברוך-הוא מצוות אלו, אשר אדם אפשר לעשות אותן בשביל הנאת גופו, ולא בשביל רצון הבורא, חס ושלום? והתרוץ הוא, דהנה באמת הנשמה יש לה תענוג מעשיית המצוה לשם הבורא ברוך הוא, ובזה יש הזדככות, כדי לראות בטוב הצפון לצדיקים, ולחזות בנעם הו"ה לעתיד לבוא בגן-עדן, ולהיות מן העולים והזוכים לחיי עולם הבא.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס'): ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר.

והנה האדם הוא מרכב מחמר וצורה, וצורה היא הנשמה, היא השכל, אבל החמר במה יזדכך, כדי לראות גם-כן בטוב הצפון לצדיקים ובשאר הטובות; ולכך נתן הקדוש-ברוך-הוא מצוות אשר הגוף גם-כן נהנה מהן, והאדם המשבר בשעת עשיית המצוות של התאוות הגופניות, ועושה הכל כדי לקיים מצוות הבורא, עליו לעשות מצוות אלו, לא בשביל הנאתו כלל, אלא בשביל לעשות רצון קונו. ובזה יש גם-כן הזדככות להגוף, כדי שיוכל לבוא אל המדרגה עם הנשמה, וזה הרמז מה שאמר התנא: "רצה הקדוש-ברוך-הוא לזפות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות", כי מלת לזפות היא מלשון הזדככות, הינו שרוצה לזכך גם את הגוף מישראל עם קדושו, כדי לעלות למקום אשר אין שום אדם יכול להשיג בטובת העולם הבא. ועל זה מפרש התנא: "הרבה להם תורה ומצוות", ששיכות לגוף הגשמי, כדי לזכך את הגוף, שגם הוא ישיג אלקותו, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א, סימן כב), שצריכים לזכך את גופו, כי כל אדם צריך לרחם מאד על בשר הגוף, להראות לו מפל הארה ומפל השגה שהנשמה משגת, שהגוף גם-כן ידע מזאת ההשגה, כמו שכתוב (ישעיה נח, ז): "ומבשרך לא תתעלם", שלא תעלים עינך מלרחם על בשרך, הינו בשר גופך, כי צריכים לרחם מאד על הגוף לראות לזככו, כדי שיוכל להודיע לו מפל ההארות והשגות שהנשמה משגת, כי הנשמה של כל אדם היא רואה ומשגת תמיד דברים עליונים מאד, אבל הגוף אינו יודע מהם, על-כן צריך לכל אדם לרחם מאד על בשר הגוף, לראות לזכך הגוף, עד שתוכל הנשמה להודיע לו מפל מה שהוא רואה ומשיג תמיד, שזה (איוב יט, כו): "ומבשרי אכזה אלוך", הינו על-ידי שמזכך את גופו הגשמי, יחזה ממנו דיקא השגות אלקות, ולכן אחר שלומדים פרק מהנהגת התנאים הקדושים, ויכולים לפל ביאוש איך יזכה פעם לקיים את עצותיהן הקדושות, לזאת מסימים עם משנה זו, כדי להורות שכל אחד יכול לזכך את גופו הגשמי, על-ידי שהרבה לנו הקדוש-ברוך-הוא תורה ומצוות, כדי שנוכל לזכך את גופנו הגשמי, ואז כל אחד יכול להשיג רוחניות אלקות, והבן למעשה.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא: טעם שלפני כל פרק מפרקי אבות תקנו לומר משנה זו, אשר אינה שיכת לכאן כלל, והיא משנה בסנהדרין (ז), אף יש לומר, כי הנה לפעמים אדם עובד את השם יתברך, ואינו רואה שום פעלות מעבודתו, אדרבה מתגבר עליו יצרו יותר ויותר, ואין לו שום התעלות בעבודת השם יתברך, ונדמה לו כאלו לא פעל כלום, ועל-כן הוא מתיאש מלהמשיך בעבודת השם יתברך, מאחר שאינו רואה שום תועלת בעבודתו, שעובד את הקדוש-ברוך-הוא בתורה ובתפלה ובקיום מצוות מעשיות, אדרבה רואה שיצרו יותר מתגבר עליו, ולכן כדי שלא יתיאש, מגלים לו, דע לה, שכל עבודתך עולה למעלה, וכל ישראל יש

לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְהוּא כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל לְאַחַד מֵאַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, שֶׁהִיא אִישׁ כֶּשֶׁר וִירָא שְׁמַיִם וְעוֹבֵד הַשֵּׁם בְּאֵמֶת (שיחות-הַר"ן, סימן רמד), שֵׁישׁ בְּנֵי אָדָם עוֹבְדֵי הַשֵּׁם, שְׂאִין הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מֵרָאָה לָהֶם מַה שֶׁפָּעֵלוּ כָּל יְמֵי חַיֵּיהֶם, רַק אַחַר מוֹתָם בְּעוֹלָם הַבָּא, אִזּוֹ יִרְאוּ מַה שֶׁפָּעֵלוּ, וְלִכְּנֹן אֲסוּר לְהִתְיַאֵשׁ אֶפְלוּ שֶׁלֹּא רוֹאִים שׁוּם דְּבָר, וְלֹא מְרַגְיִשִׁים שׁוּם פְּעֵלָה מֵעֲבוּדָתוֹ, כִּי יֵשׁ בְּנֵי-אָדָם, שֶׁלֹּא יִגְלוּ לָהֶם אֶת מַה שֶׁפָּעֵלוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה אֲלֵא בְּעוֹלָם הַבָּא. וְלִכְּנֹן אֲסוּר לְהִתְיַאֵשׁ בְּשׁוּם פְּנִים וְאַפָּן, אֶפְלוּ שְׂאִינוּ רוֹאֵה שׁוּם דְּבָר בְּחַיִּים חַיּוֹתוֹ, וְאַדְרַבָּה הוּא רוֹאֵה שֶׁיִּצְרָו מִתְגַּבֵּר עָלָיו יוֹתֵר וְיוֹתֵר, וְנִכְנָסוֹת בּוֹ מִחֻשְׁבוֹת לְעוֹבֵב אֶת כָּל מַה שֶׁיִּגְעַע וְטוֹרַח בְּעֲבוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, מֵאַחַר שְׂאִינוּ רוֹאֵה שׁוּם תּוֹעֵלַת שְׁנַעֲשִׂית מֵעֲבוּדָתוֹ, לְזֹאת מְקַדְיִמִּים לְפָנָיו כָּל פָּרָק מִפְּרָקֵי הַנְּהַגְתַּת הַתְּנָאִים הַקְּדוּשִׁים מִשְׁנָה זוֹ דִּיקָא: "כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא", לְהוֹרוֹת לוֹ, שֶׁלְכָל יִשְׂרָאֵל יִרְאוּ אֶת חֵלְקָם הָאֱמֵתִי בְּעוֹלָם הַבָּא, וְאַסוּר לְהִתְיַאֵשׁ בְּשׁוּם פְּנִים וְאַפָּן, וְכַמוּכָא בְּסִפְרֵי הַקְּדוּשׁ "נַעַם אֱלִימֶלֶךְ" (פְּרַשְׁת דְּבָרִים) לְפָרֵשׁ "כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא", רוֹצֵה לומר, שֶׁחֵלְקָם צָפוּן לְעוֹלָם הַבָּא, דִּהְיִינוּ מַה שֶׁעוֹסְקִים בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת, נִצְפָּן לָהֶם לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה בְּלִתִּי אֶפְשָׁרִי לְבוֹא לְמַדְרַגָּה הַזֹּאת, שֶׁיְהִיוּ יְכוּלִּים לְהַנּוֹת מִזֵּיו הַשְּׂכִינָה שְׁזָהוּ הָעוֹלָם הַבָּא; וְכֵן מוּכָא בְּדְבָרֵי מוֹהַרְנ"ת ז"ל (לְקוּטֵי-הַלְכוֹת, בְּרֻכּוֹת-הַשֶּׁשֶׁר, הַלְכָה ה', אוֹת מב), שֶׁפָּרֵשׁ הַפְּסוּק (וַיִּקְרָא כב, ז): "וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהַר, וְאַחַר יֵאָכֵל מִן הַקְּדוּשִׁים", שְׁזָה מְרַמֵּז עַל בִּיאַת שְׁמֵשׁוֹ בְּיוֹמוֹ הָאַחֲרוֹן בְּעַת פְּטִירָתוֹ, שֶׁהוּא בְּחַיִּינַת בִּיאַת הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁל כָּל יְמֵי חַיָּיו, שֵׁישׁ שֶׁעָקַר גָּמַר טְהָרְתוֹ יִזְכֶּה רַק אַחַר בִּיאַת שְׁמֵשׁוֹ לְגַמְרֵי, וְכַעֲיִן שֶׁאָמְרוּ חֻכְמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (יוֹמָא פה.), שֵׁישׁ כְּמָה וְכְמָה שְׂאֵף-עַל-פִּי שֶׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה, וְהָיוּ לָהֶם יְסוּרִים, עֲדִין תְּשׁוּבָה וְיוֹם כְּפוּר וְיְסוּרִין תּוֹלִין עַד יוֹם הַמִּיתָה שֶׁמְכַפֵּר. וְעַל-כֵּן כָּל מִי שֶׁהוּא בְּבַחֲיָנָה זֹאת, אִם יִפֹּל, חַס וְשָׁלוֹם, בְּדַעְתּוֹ מִחֻמַּת זֶה שֶׁעוֹבֵר עָלָיו, לֹא יִזְכֶּה גַם אַחַר יוֹם הַמִּיתָה, שֶׁהוּא אַחַר בִּיאַת שְׁמֵשׁוֹ, לְאַכּוֹל מִן הַקְּדוּשִׁים. כִּי בְּוַדָּאִי הַטְּמֵא לְגַמְרֵי, וְלֹא טָבֵל עֲדִין, אִין מוֹעִיל לוֹ אֶף הָעֶרֶב שְׁמֵשׁ, רַק זֶה שֶׁהִתְיַגַּע כָּל יָמָיו בְּכָל מַה שֶׁעָבַר עָלָיו, וְהִתְחַזַּק בְּרִצּוֹן, וְטָבֵל בְּמַקְוָה, וְהִתְחַיֵּל בְּכָל יוֹם לְהִטְהַר עֲצָמוֹ וְכוּ', אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא עָלְתָה בְּיָדוֹ לְהִטְהַר בְּשִׁלְמוֹת, אֶף-עַל-פִּי-כֵן לִית רְעוּתָא טְבָא דְאִיתְאַבִּיד מְכַל שְׁפָן דְּבוּר טוֹב וּמַעֲשֵׂה טוֹב, עַד שֶׁיִּזְכֶּה שֵׁישְׁלֵם טְהָרְתוֹ אַחַר בִּיאַת שְׁמֵשׁוֹ בְּיוֹמוֹ הָאַחֲרוֹן, בְּבַחֲיָנַת: "וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהַר וְאַחַר יֵאָכֵל מִן הַקְּדוּשִׁים", שֶׁהוּא חֵלְקוֹ הַטּוֹב לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁיִּזְכֶּה אֵלָיו תְּכַף אַחַר בִּיאַת שְׁמֵשׁוֹ בְּיוֹמוֹ הָאַחֲרוֹן, שֶׁהוּא חֵלְקוֹ הַטּוֹב לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁיִּזְכֶּה אֵלָיו תְּכַף אַחַר בִּיאַת שְׁמֵשׁוֹ, וְלֹא יִצְטָרֵךְ לְהִתְגַּלְגַּל וְלִסְבֹּל מַה שֶׁצָּרִיךְ לִסְבֹּל מִי שֶׁלֹּא הִכִּין אֶת עֲצָמוֹ כָּלֵל בְּיָמֵי חַיָּיו. כִּי אִזּוֹ בְּיוֹם הָאַחֲרוֹן מִתְקַבְּצִים כָּל מַה שֶׁחֻטַּף טוֹב בְּזֶה הָעוֹלָם בְּכָל יוֹם וְיוֹם, וְכָל רִצּוֹן וְרִצּוֹן טוֹב שֶׁהִיא לוֹ בְּכָל יוֹם וְיוֹם כָּל יְמֵי חַיָּיו, וְרַק זוֹ הִיא תְּקַנְתּוֹ וְהַשְׂאָרְתּוֹ לְנִצְחָה. וְאִזּוֹ יִדַּע וְיִבִּין כָּל אֶחָד וְאֶחָד הַחֲלוּק שְׂבִין מִי שֶׁהִשְׁתַּדֵּל וְרַדַּף אַחַר הַתְּכִלִּית בְּרִצּוֹנוֹת חֻזְקִים בְּכָל יוֹם, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא זָכָה אֵלָיו בְּשִׁלְמוֹת, וְכֵין מִי שֶׁלֹּא הִשְׁתַּדֵּל כָּלֵל. וְכַמוֹ שֶׁכְּתוּב (מְלָאכִי ג, יח): "וְשִׁבְתֶּם וּרְאִיתֶם בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע, בֵּין עוֹבֵד אֱלֹהִים לְאִשׁוֹר לֹא עֲבָדוּ", וְדָרְשׁוּ עַל זֶה חֻכְמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (חֲגִיגָה ט): "אִינוּ דוֹמָה מִי שֶׁשָּׁנָה פָּרְקוּ מֵאָה פְּעָמִים לְמִי שֶׁשָּׁנָה פָּרְקוּ מֵאָה פְּעָמִים וְאַחַת; שֶׁאֶפְלוּ אֶחָד זָכָה לְסִיִּם פָּרְקוּ פְּעַם אַחַת יוֹתֵר מִחֻבְרוֹ, יִקְבֹּל שְׂכָר יוֹתֵר מִחֻבְרוֹ, וְלִכְּנֹן מִתְחִילִים כָּל פָּרָק מִפְּרָקֵי הַנְּהַגְתַּת הַתְּנָאִים עִם מִשְׁנָה זוֹ: "כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא", לְהוֹרוֹת שֶׁאֶפְלוּ שְׂבַחֲיִים חַיּוֹתוֹ לֹא מְרַאִים לוֹ, שֶׁלֹּא יִתְיַאֵשׁ מִלְּעַסְק בְּעֲבוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְהִתְמַיֵּד בְּתוֹרָה וּבְתַפְּלָה וּבְמִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, כִּי שׁוּם דְּבָר אִינוּ הוֹלֵךְ לְרִיק, וְאִם אִינוּ רוֹאֵה מַה שֶׁפָּעֵל בְּחַיִּים חַיּוֹתוֹ, יִרְאוּ לוֹ לְעוֹלָם הַבָּא, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

פְּרָק ג'

א הַסְתַּפֵּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים, וְאֵין אַתָּה בָּא לַיְדֵי עֲבֵרָה: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! הַאֲשֶׁה עַד לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים וּכְשֶׁתִּסְרִיחַ אֵינָה רְאוּיָה שְׁעָקֹר הָעֲבֵרָה שְׁכֹלְהָ מִכָּל הָעֲבֵרוֹת הִיא הַגְּאוּה וְהַיְשׁוּת שְׁנִכְנְסוּ בְּאָדָם, כִּי כָּל חֲטָא שְׂאָדָם חוּטָא, יֵשׁ בְּזָה גְּאוּה וְגִדְלוֹת וְגִסּוֹת הָרוּחַ, כִּי מִי שְׂתַמִּיד יִבְטֵל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרִי, וְיִדַּע אֶת הָאֲמַת שֶׁהוּא כְּלוּם, אִזּוֹ אִף פְּעַם לֹא יָבוֹא לַיְדֵי שׁוּם חֲטָא, כִּי כְּשֶׂאָדָם מִבְּטֵל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרִי לֹא יֵאָיִן סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְיִוֹדַע וְיַעַד, אֲשֶׁר אֵין בְּלַעְדָּיו יִתְבַּרֵךְ כָּלֵל, וּבְכָל תְּנוּעָה וְתַנוּעָה שֶׁם אֵלּוּפוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְאֵין שׁוּם מְצִיאוֹת בְּלַעְדָּיו יִתְבַּרֵךְ, אִזּוֹ הוּא לֹא יִחְטָא, אֲבָל תִּכְףּ-וּמִיד כְּשֶׁנִּכְנְסֵת בּוֹ אִיזוֹ יִשׁוּת וְגְּאוּה וְגִדְלוֹת, זֶה מָה שְׂמַבִּיא אוֹתוֹ לְכָל הַחֲטָאִים. וְזֶה שְׂאֲמָרוֹ תְּכַמִּינוּ הַקְּדוּשִׁים (סוּטָה ד:): כָּל אָדָם שֵׁישׁ בּוֹ גִּסּוֹת הָרוּחַ, לְבִסּוּף נִכְשָׁל בְּאֲשֶׁת אִישׁ, שְׁנֹאֲמַר (מְשָׁלִי ו, כו) "וְאֲשֶׁת אִישׁ נִפְשׁ יִקְרָה תְּצוּד", וְאֲמָרוֹ (שם): אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשׁוּם רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי: כָּל אָדָם שֵׁישׁ בּוֹ גִּסּוֹת הָרוּחַ כְּאֵלוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּתִיב הִקָּא (מְשָׁלִי טו, ה) "תוֹעֵבַת הַגּוֹי"הָ כָּל גְּבוּה לֵב", וּכְתִיב הִתָּם (דְּבָרִים ז, כו): "וְלֹא תִבִּיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ", וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּידָה אָמַר: כְּאֵלוֹ כְּפַר בְּעֶקֶר, שְׁנֹאֲמַר (דְּבָרִים ח, יד): "וְרָם לְבַבְךָ וְשִׁכַחְתָּ אֶת הַגּוֹי"הָ אֱלֹהֶיךָ" וְגו', רַבִּי חֲמָא בַר חֲנִינָא אָמַר: כְּאֵלוֹ בָּא עַל כָּל הָעֲרִיּוֹת, כְּתִיב הִקָּא (מְשָׁלִי טו, ה): "תוֹעֵבַת הַגּוֹי"הָ כָּל גְּבוּה לֵב", וּכְתִיב הִתָּם (וַיִּקְרָא יח, כו): "כִּי אֶת כָּל הַתוֹעֵבַת הָאֵל" וְגו', עוֹלָא אָמַר כְּאֵלוֹ בְּנָה בְּמָה, שְׁנֹאֲמַר (ישַׁעְיָהוּ ב, כב): "חִדְלוּ לְכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאִפּוֹ, כִּי בְמָה נִחְשָׁב הוּא", וְלִכֵּן אֹמַר הַתָּנָא עֲצָה נִפְלְאָה אֵיף לֹא לָבוֹא לַיְדֵי עֲבֵרָה: "הַסְתַּפֵּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים וְאֵין אַתָּה בָּא לַיְדֵי עֲבֵרָה, דַּע מֵאֵין בָּאתָ וְלֹאֲן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֲתִיד לְתַן דִּין וְחֶשְׁבוֹן. מֵאֵין בָּאתָ? מִטְּפָה סְרוּחָה. וְלֹאֲן אַתָּה הוֹלֵךְ? לְמָקוֹם עֶפֶר רְמָה וְתוֹלְעָה. וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֲתִיד לְתַן דִּין וְחֶשְׁבוֹן? לְפָנֵי מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. הֵינּוּ אִם אָדָם מִסְתַּפֵּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים אֵלוֹ, כְּבָר לֹא יָבוֹא לַיְדֵי גְּאוּה וְגִדְלוֹת, כִּי מֵאֵין בָּאתָ? מִטְּפָה סְרוּחָה. וְלִכֵּן עַל מִי אַתָּה מִתְגָּאָה, וְמָה אַתָּה לְגַמְרִי? טְפָה סְרוּחָה מְטַנְפֵת, וְכֵן זְכוּר תִּזְכֹּר, אֲשֶׁר לֹאֲן אַתָּה הוֹלֵךְ? אֶל קְבֹר מָקוֹם רְמָה וְתוֹלְעָה, וְלִכֵּן עַל מִי אַתָּה מִתְגָּאָה?! כִּי אַתָּה לֹא יָכוֹל לְתַאֵר וּלְשַׁעַר אֵיף הַגּוֹיף נֶאֱכַל וְנִכְלָה עַל-יְדֵי תוֹלְעִים וְעַכְבְּרֵי הַשָּׂדֶה וְשֶׂאֵר שְׂרָצִים. וְלִכֵּן מָה אַתָּה חוֹשֵׁב מֵעֲצָמְךָ כְּלִי-כֶף? זְכוּר וְגַם תִּזְכֹּר, אֵיף שְׂלֵא יִשְׂאֵר מִמֶּךָ כְּלוּם. וְעַל כָּלֵם — עֲלִיף לְזִכְרָה,

פְּרָק ג א עֲקָבִיא בֶן מַהֲלָאֵל אֹמַר, הַסְתַּפֵּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים וְאֵין אַתָּה בָּא לַיְדֵי עֲבֵרָה. דַּע, מֵאֵין בָּאתָ, וְלֹאֲן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֲתִיד לְתַן דִּין וְחֶשְׁבוֹן. מֵאֵין בָּאתָ, מִטְּפָה סְרוּחָה, וְלֹאֲן אַתָּה הוֹלֵךְ, אֶל מָקוֹם רְמָה

א עקביא. מטפה סרוחה. טפת שכנת זרע ואף על פי שנשעת העצור אינה סרוחה שאינה מסרחת זרמס האשה עד לאחר שלשה ימים וכשתסריח אינה ראויה להזריע מכל מקום קרי לה טפה סרוחה מפני שהיא קרוזה להסריח מיד כשהיא חוץ למעי האשה. והמסתכל שצא מטפה סרוחה נזול מן הגאות. והמסתכל שעמיד לילך למקום עפר רמה ומולעה. נזול מן התאוה והחמדה אל הממון. והמסתכל שעמיד ליתן דין וחשבון פורש מן החטא ואינו נכשל בעצירה:

וְתוֹלְעָה. וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֲתִיד לְתַן דִּין וְחֶשְׁבוֹן, לְפָנֵי מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא:

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשׁוּם רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי: כָּל אָדָם שֵׁישׁ בּוֹ גִּסּוֹת הָרוּחַ כְּאֵלוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּתִיב הִקָּא (מְשָׁלִי טו, ה) "תוֹעֵבַת הַגּוֹי"הָ כָּל גְּבוּה לֵב", וּכְתִיב הִתָּם (דְּבָרִים ז, כו): "וְלֹא תִבִּיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ", וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּידָה אָמַר: כְּאֵלוֹ כְּפַר בְּעֶקֶר, שְׁנֹאֲמַר (דְּבָרִים ח, יד): "וְרָם לְבַבְךָ וְשִׁכַחְתָּ אֶת הַגּוֹי"הָ אֱלֹהֶיךָ" וְגו', רַבִּי חֲמָא בַר חֲנִינָא אָמַר: כְּאֵלוֹ בָּא עַל כָּל הָעֲרִיּוֹת, כְּתִיב הִקָּא (מְשָׁלִי טו, ה): "תוֹעֵבַת הַגּוֹי"הָ כָּל גְּבוּה לֵב", וּכְתִיב הִתָּם (וַיִּקְרָא יח, כו): "כִּי אֶת כָּל הַתוֹעֵבַת הָאֵל" וְגו', עוֹלָא אָמַר כְּאֵלוֹ בְּנָה בְּמָה, שְׁנֹאֲמַר (ישַׁעְיָהוּ ב, כב): "חִדְלוּ לְכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאִפּוֹ, כִּי בְמָה נִחְשָׁב הוּא", וְלִכֵּן אֹמַר הַתָּנָא עֲצָה נִפְלְאָה אֵיף לֹא לָבוֹא לַיְדֵי עֲבֵרָה: "הַסְתַּפֵּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים וְאֵין אַתָּה בָּא לַיְדֵי עֲבֵרָה, דַּע מֵאֵין בָּאתָ וְלֹאֲן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֲתִיד לְתַן דִּין וְחֶשְׁבוֹן. מֵאֵין בָּאתָ? מִטְּפָה סְרוּחָה. וְלֹאֲן אַתָּה הוֹלֵךְ? לְמָקוֹם עֶפֶר רְמָה וְתוֹלְעָה. וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֲתִיד לְתַן דִּין וְחֶשְׁבוֹן? לְפָנֵי מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. הֵינּוּ אִם אָדָם מִסְתַּפֵּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים אֵלוֹ, כְּבָר לֹא יָבוֹא לַיְדֵי גְּאוּה וְגִדְלוֹת, כִּי מֵאֵין בָּאתָ? מִטְּפָה סְרוּחָה. וְלִכֵּן עַל מִי אַתָּה מִתְגָּאָה, וְמָה אַתָּה לְגַמְרִי? טְפָה סְרוּחָה מְטַנְפֵת, וְכֵן זְכוּר תִּזְכֹּר, אֲשֶׁר לֹאֲן אַתָּה הוֹלֵךְ? אֶל קְבֹר מָקוֹם רְמָה וְתוֹלְעָה, וְלִכֵּן עַל מִי אַתָּה מִתְגָּאָה?! כִּי אַתָּה לֹא יָכוֹל לְתַאֵר וּלְשַׁעַר אֵיף הַגּוֹיף נֶאֱכַל וְנִכְלָה עַל-יְדֵי תוֹלְעִים וְעַכְבְּרֵי הַשָּׂדֶה וְשֶׂאֵר שְׂרָצִים. וְלִכֵּן מָה אַתָּה חוֹשֵׁב מֵעֲצָמְךָ כְּלִי-כֶף? זְכוּר וְגַם תִּזְכֹּר, אֵיף שְׂלֵא יִשְׂאֵר מִמֶּךָ כְּלוּם. וְעַל כָּלֵם — עֲלִיף לְזִכְרָה,

ב בשלומה של מלכות. ואפילו של אומות העולם: חיים בלעו. דכתיב (חבקוק א) ומעסה אדם כדגי היס (עבודה זרה ד:). מה דגים שזים כל הגדול מחזירו זולע את חזירו. אף בני אדם אלמלא מוראה של מלכות כל הגדול מחזירו זולע את חזירו: ג יראי ה' איש אל רעהו. הרי כאן שנים: וידום. לשון קול דממה דקה כדרך השונה יחידי שהוא שונה בלחש: כי נטל עליו. כאלו נתינת כל המורה כולה

ב רבי חנינא סגן הפהנים

אומר, הוי מתפלל בשלומה

של מלכות, שאלמלא

מוראה, איש את רעהו חיים

בלעו: ג רבי חנינא בן

תרדיון אומר, שנים שיושבים ואין ביניהם דברי

תורה, הרי זה מושב לצים, שנאמר (תהלים א),

תהיה בטל ומבטל בחיים חיותך אליו יתברך, ותהיה רגיל לדבר אליו יתברך כאשר ידבר איש אל רעהו והבן אל אביו, ועוד בחיים חיותך תשפט את עצמך על כל מה שאתה עושה, ועל ידידיה בעצמו תתרחק מעברות, והבן למעשה.

ב הוי מתפלל בשלומה

של מלכות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר חכמינו הקדושים אמרו (סנהדרין צח:): אין בן דוד בא עד שתכלה מלכות הזלה מישראל. ופרש רש"י, שלא תהא להם שום שולטנות לישראל, אפלו שולטנות קלה ודלה. ויש לומר, שזו המלכות שתתפשט על עם ישראל קדם הגאולה האמתית, שיקומו חבורה של כופרים ואפיקורסים וזדים ארורים, שיעקרו מליונים מאחינו בני ישראל מהדת, ויפטמו אותם בטרפות ונבלות, ויכשילו אותם בכל העברות שבעולם, ויעקרו מהם את האמונה הקדושה בו יתברך, ורחמנא לישזבן, ויחרפו ויבזו את כל הקדוש לעם ישראל, ויפצרו פיהם הטמא כלפי מעלה, ויתלוצצו מהתורה ומהמצוות, והם בעצמם מלכות זלה עניה ודלה, שצריכה לבקש עזרה כספית ממלכות אמות העולם, ולולא שפושטים ידם לאמות העולם, לא היה להם קיום כלל, כי הם נצרכים להם, ולכן אף שהם בנו את מלכותם שהיא מלכות זלה, כדי לעקר את האמונה הקדושה מעם ישראל, ועושים כל מיני פעולות שבעולם לעקר את כלל התורה וקיום המצוות מעם ישראל, עם כל זאת הם מפחדים עדין ממלכות של אמות העולם. וזה שמזהיר התנא הקדוש: "הוי מתפלל בשלומה של מלכות", שסובב על מלכות אמות העולם, "שאלמלא מוראה", אם מלכות הזלה לא היתה מתפחדת מהם, שיפסיקו לתמוך בהם, "איש את רעהו חיים בלעו", היו בולעים את שארית הפליטה נשמות ישראל, שעדין אווזים עצמם באמונה הקדושה בו יתברך, ועל זה ידו כל הדוויים, אוי לעינים שפך רואות, שקמה מלכות הזלה דלה וגאה, שאין להם בעצמם כלום, והם נצרכים לאמות העולם, ורק קמו כדי להצר לעם ישראל הפשרים המאמינים בו יתברך, ורוצים רק לעקר את האמונה הקדושה וקיום מצוות מעשיות ולמוד התורה הקדושה, ועל זה צריכים להתפלל תמיד בשלומה של מלכות, שתעמד על המשמר, שהמלכות הזלה לא יוכלו להוציא את מזימתם הרעה, והבן למעשה.

ג שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה, הרי זה מושב לצים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר שני יהודים שרק יושבים אחד על יד השני, ולא יוצא מדבורם דברי תורה, זה כבר נקרא מושב לצים; כי באמת צריכים לזכור, אשר הקדוש-ברוך-הוא מנהיג את עולמו בחדס וברחמים,

בְּצִדְקָה וּבְמִשְׁפָּט, וְדָבַר גְּדוֹל וְדָבַר קָטָן אֵינוֹ נֶעֱשֶׂה מֵעֲצָמוֹ, אֲלֵא בְּהַשְׁגָּחַת הַמַּאֲצִיל הָעֲלִיּוֹן, וְאִם יֵצֵא שְׂאֵתָה צְרִיף לִפְגַּשׁ בְּיוֹם זֶה וּבְשַׁעֲזָה זֶה וּבְמִקּוֹם זֶה בֵּר יִשְׂרָאֵל, עֲלֶיךָ לְדַעַת, שְׂזֵה מְשַׁגַּח מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, שְׂאֵתָה מְכַרְח לְדַבֵּר אֹתוֹ וּלְשִׁיחַ וּלְסַפֵּר עִמּוֹ כָּל מִינֵי דְבוּרִים וְשִׁיחוֹת וְסִפּוּרִים, וְהַפֵּל כְּדֵי שְׂיֵצֵא מִהַדְּבוּרִים דְּבוּרֵי אֱמוּנָה וְהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, דְּבוּרֵי הַתְּחִזְקוֹת וְדְבוּרֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת מְעֻשְׂיוֹת,

”וּבְמוֹשֵׁב לְצִים לֹא יֵשֵׁב.” אַבְל שְׁנַיִם שְׂיֹשְׁבִים וַיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם דְּבָרֵי תוֹרָה, שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בֵּינֵיהֶם, שְׂנֵאָמַר (מִלְאֲכֵי ג), ”אִז נִדְּבָרוּ יִרְאֵי יְיָ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיִּקְשָׁב יְיָ וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זְכָרוֹן לְפָנָיו לִירְאֵי יְיָ וּלְחֹשְׁבֵי שְׂמוֹ.” אֵינן לִי אֲלֵא שְׁנַיִם. מִנִּין שְׂאֵפְלוּ אֶחָד שְׂיֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה, שְׂהַקְדוּשׁ בְּרוּף הוּא

כִּי אַחֲרַת לָמָּה סָבַב הַקְדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא, שְׂתַפְגְּשׁוּ אֶחָד עִם הַשְּׁנַיִ? אֵינן זֶה אֲלֵא שְׂאֶחָד יִחְזַק אֶת הַשְּׁנַי, וְכִינּוֹן שְׂמַחְזָקִים אֶחָד אֶת הַשְּׁנַי, זֶה מְשָׁלִים אֶת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ. אַבְל אִם פּוֹגְשִׁים אֶחָד אֶת הַשְּׁנַי, וְלֹא מְדַבְּרִים דְּבָרֵי תוֹרָה בְּכָלֵל, יַע לָךְ,

שְׂהַמְקוֹם הַזֶּה נֶעֱשֶׂה מוֹשֵׁב לְצִים, אֲפֵלוּ שְׂמַדְבְּרִים עַל דָּא וְעַל הָא, אַבְל אִם לֹא יוֹצֵא מִזֶּה דְּבָרֵי תוֹרָה וְדְבוּרֵי אֱמוּנָה וְדְבוּרֵי הַתְּחִזְקוֹת, זֶה נִקְרָא מוֹשֵׁב לְצִים. ”אַבְל שְׁנַיִם שְׂיֹשְׁבִין, וַיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם דְּבָרֵי תוֹרָה, שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בֵּינֵיהֶם”; כִּי אֵינן עוֹד דְּבַר הַמְשָׁרָה שְׂכִינָה בְּעוֹלָם כְּמוֹ כְּשֶׂאֶחָד מְדַבֵּר עִם הַזּוּלָת דְּבוּרֵי אֱמוּנָה וְהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, וּמְחִזֵּק אֶחָד אֶת הַשְּׁנַי, שְׂזֵה דְּבַר גְּדוֹל מְאֹד, וְדָבַר זֶה חָשׁוּב מְאֹד בְּשָׂמַיִם — כְּשֶׂשְׁנַי יְהוּדִים פּוֹגְשִׁים אֶחָד אֶת הַשְּׁנַי, וַיֹּצֵא מֵהֶם דְּבָרֵי תוֹרָה, וּמְחִזְקִים אֶחָד אֶת הַשְּׁנַי. ”אֵינן לִי אֲלֵא שְׁנַיִם”, שְׂפּוֹגְשִׁים אֶחָד אֶת הַשְּׁנַי וּמְדַבְּרִים יַחַד דְּבָרֵי תוֹרָה וְדְבוּרֵי אֱמוּנָה, וּמְחִזְקִים אֶחָד אֶת הַשְּׁנַי, שְׂאִז הַשְׂכִּינָה עִמָּהֶם, ”וּמִנִּין שְׂאֵפְלוּ אֶחָד שְׂיֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה”, וַאֲיִנּוּ מְבַטֵּל אֶת זְמַנּוֹ, וַאֲיִנּוּ יוֹשֵׁב בְּטַל, שְׂאִז הַקְדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא קוֹבֵעַ לוֹ שְׂכָר מִיַּחַד, כִּי רוֹאִים שְׂיֵשׁ בְּגִי-אֲדָם, שְׂמַרְבַּ מְרִירוֹת שְׂעוֹבְרַת בְּחֵייהֶם, הֵם יוֹשְׁבִים בְּטַל. וַאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (פְּתוּבוֹת נֹט): הַבְּטָלָה מְבִיאָה לַיָּדֵי שְׂעֵמוֹם וְלַיָּדֵי זְמָה, עַד שְׂעוֹשִׁים שְׂטִיּוֹת, וְעוֹבְרִים עֲבֻרוֹת חֲמוּרוֹת, הַכֹּל בָּא מִחֲמַת בְּטוּל זְמַן, שְׂמְבַטְלִים אֶת הַזְּמַן הַיָּקָר, וְלֹא יוֹשְׁבִים לְבַד, וּמְחִזְקִים אֶת עֲצָמָם. כִּי כְּמוֹ שְׂצָרִיכִים לְחִזֵּק אֶת הַזּוּלָת, כִּךָּ צְרִיכִים לְחִזֵּק אֶת עֲצָמוֹ, וַאֲפֵלוּ שְׂהוּא לְבַד, וַאֲיִן לוֹ אֶף אֶחָד, וַאֲז אִם הוּא מְתַחֲזֵק וַאֲיִנּוּ נוֹתֵן לְעֲצָמוֹ לִפְלֵ, אִז הַקְדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא קוֹבֵעַ לוֹ שְׂכָר מִיַּחַד, כִּי מַעֲלַת בֵּר יִשְׂרָאֵל, שְׂאֵינּוּ נוֹתֵן לְעֲצָמוֹ לִפְלֵ בְּשׁוּם פְּנִים וַאֲפֵן, אֲפֵלוּ שְׂכָלָם עֲזוּבוֹ אוֹתוֹ וְהוּא נִשְׂאָר לְבַד, וּמְחִזֵּק אֶת עֲצָמוֹ בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, מַעֲלָה זֹ אֵי אֲפֶשֶׁר לְתַאֵר וּלְשַׁעַר כָּלֵל, וְזֶה מָה שְׂנֵאָמַר אֲצֵל דּוֹד הַמְּלָךְ, בְּשַׁעֲזָה שְׂכָלָם עֲזוּבוֹ אוֹתוֹ אָמַר (שְׂמוֹאֵל-א' ל, ו): ”וַיִּתְחַזֵּק דּוֹד בְּהַגִּי”ה אֲלֵקִיו”, שְׂזוֹ הַמְדַרְגָּה הַכִּי עֲלִיוֹנָה, שְׂאֲדָם אֶף פַּעַם אֵינּוּ נִמְצָא לְבַד, הוּא תָּמִיד יוֹדֵעַ שְׂהַקְדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא נִמְצָא, וַאֲיִן בְּלַעֲדֵיו נִמְצָא, וְתָמִיד הוּא יָכוֹל לְדַבֵּר עִמּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּלְשִׁיחַ וּלְסַפֵּר אֶת כָּל אֲשֶׁר עִם לְבָבוֹ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, וְכֵן גַּם אֶת עֲצָמוֹ צְרִיכִים לְחִזֵּק, וּלְדַבֵּר אֶל עֲצָמוֹ דְּבוּרֵי חִזְזוֹק וְהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, הַעֲקָר שְׂלֹא יִפֹּל בְּדַעַתוֹ זֶה שְׂנֹשְׂאָר לְבַד, אֲדַרְבָּה, בֵּר יִשְׂרָאֵל צְרִיף תָּמִיד לְזַכֵּר, שְׂהַקְדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא בְּרָא אֶת כָּל הָעוֹלָמוֹת, וּמְחִיָּה וּמְהִנָּה וּמְקַיִם אֶת כָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה — דּוּמָם, צוּמָח, חֵי, מְדַבֵּר, וְלֹא שִׁיף שְׂיֹשֵׁב לְבַד, אֲדַרְבָּה בְּאִיזָה מְקוֹם שְׂרַק נִמְצָא, מִשֶּׁם יִדְבַּק אֶת עֲצָמוֹ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, וַאֲז הַשְׂכִּינָה תִּשְׁרָה בָּךְ, וְהִבֵּן לְמַעֲשֶׂה.

היטה בעצורו כלל: ד ולא אמרו עליו דברי תורה. וצרכת המזון שמזרכים על השלחן יולאין ידי חובתן. ותשוב כאלו אמרו עליו דברי תורה. כן שמעתי: מזבחי מתים. מקרובת עבודה זרה דכתיב (תהלים

קו) וימדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים: מלאו קיא צואה. ועבודה זרה קרויה לואה דכתיב (ישעיה ל) לא חאמר לו: בלי מקום. בשביל שלא הזכירו שמו של המקום צרוך הוא על השלחן: שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'. מיד כשדבר בדברי תורה נקרא שלחן אשר לפני ה'. ויש אומרים מראשו של מקרא הוא יולא. דכתיב והמוצא עץ שלש אמות. אל מקרי אמות אלא אמות. כמו יש אס למקרא. שלש כנגד תורה נביאים וכתיב. ואמרי לה מקרא. משנה. וגמרא. שצריך אדם לדבר צהן על השלחן.

קובע לו שכר, שנאמר (איכה ג), יושב בדרך וידם פי נטל עליו: ד רבי שמעון אומר, שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו מזבחי מתים, שנאמר (ישעיה כח), פי כל שלחנות מלאו קיא צאה בלי מקום. אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו משלחנו של מקום, שנאמר (יחזקאל מא), "וידבר אלי זה השלחן אשר

עו), שעל-פני תקנו ברפת הזמון בשלשה דוקא, פי עקר הארת הרצון היא בפשעת האכילה, שאז נמשך על-ידי כליות העולמות שמיא וארעא, שהם שלש בחינות, שהם הארת דרי מעלה והארת דרי מטה ובכללותם יחד, שזהו בחינת שלש קדשות, כמו שכתוב (ישעיה ו, א): "קדוש קדוש קדוש הוי"ה צבאות מלא כל הארץ כבודו", שזה עקר שלמות הקדשה לכוללם יחד זה בזה, הינו שמיא וארעא, שעל-ידי-זה דיקא מתפשטת ומאירה ומתגלה קדשותו ותברך בכל העולמות לעולמי עד ולנצח נצחים, ואז דיקא אחר-כך אומרים: "הוי"ה צבאות מלא כל הארץ כבודו"; פי בתחלה הצדיק מקשר כל העולמות יחד, על-ידי שמקדש שמו ותברך למעלה ולמטה, ומקשרם וכוללם יחד, שזהו בחינת שלש קדשות, ואז דיקא ממשיך הקדשה בהתגלות נפלאה כל-כך, עד שמודיע לכל הרחוקים מאד מאד, שהם בחינת תכלית הירודים והנמוכים של דרי מטה, ומודיע להם דיקא, פי מלא כל הארץ כבודו, שזהו עקר שלמות הארת דרי מטה, להודיע לכל הרחוקים את גדלתו ותברך. שזהו עקר גדלת עבודתו של הצדיק הרחמן הזה, שיכול להאיר לכל הירודים והנפולים והפחותים, שגם במקומם נמצא הקדוש-ברוך-הוא, פי מלא כל הארץ כבודו, ואסור להם להתאש בשום פנים ואופן, אבל בתחלה מקשר העולמות בשלש קדשות, הינו קדשה אחת

היא שהצדיק עולה למעלה למעלה ויורד מטה מטה, הינו שמלמד את דרי מעלה בחינת "איה מקום כבודו", שעדין לא יודעים כלום, פי בכל שהצדיק עולה מעלה מעלה, הוא מרגיש שעדין לא השיג כלל שום השגה, וכך הוא עולה מעלה מעלה, עד שיכול לירד מטה מטה להחיות את דרי מטה, ולגלות להם בחינת "מלא כל הארץ כבודו", שלא יתיאשו אפלו שנמצאים בנוקבא דתהומא רבה, ומוכא בדברי מוהרנ"ת ו"ל (לקוטי-הלכות, גטילת ידים לסעודה, הלכה ו', אות

שעולה למעלה אל דרי מעלה, וקדשה שניה שיוצרת לדרי מטה, ולא קרוי שלמן אשר לפני ה'. וקדשה שלישית שמקשר את שני העולמות יחד שמיא וארעא שיהיו כן פירש רש"י: אחר, עד שעל-ידי-זה ממשיך הקדשה יותר למטה למטה, בבחינת: ה הנעור בלילה והמהלך "הגוי"ה צבאות מלא כל הארץ כבודו", שכלם ידעו אשר אין בלעדיו בדרך יחידי. ומחשנז נלנו

יתברך כלל, והכל לכל אלקות גמור הוא, ועל-כן כשיש שלשה מישראל, שאכלו על שלחן אחד

— חייבים לזמן, כי הארת דרי מטה, שהיא מלא כל הארץ כבודו, מתחילה משלשה מישראל לפחות דיקא, שהם כנגד בחינת שלש קדשות (ישעיה ו, א): "קדוש קדוש קדוש הגוי"ה צבאות מלא כל הארץ כבודו", פי מבאר בדברי רבנו ז"ל, שכל אדם צריך לעסק בזה, להאיר זו הדעת הקדושה בבחינתו, שנעשים תלמידיו על-ידי-זה, דהינו שיהיה כל אדם לדבר עם חבריו ביראת שמים בכל יום, כפי מה שקבל מרבו האמתי להאיר בו הדעת הקדושה הזו, להודיע פי הגוי"ה הוא האלקים, ומלא כל הארץ כבודו, ועל-כן בכל מקום שיש שלשה שעוסקין בזה, הם ממשיכין בחינת שלש קדושות, שזהו בחינת שלשה שאכלו יחד שחייבין לזמן, פי אין כל בני-אדם שוין. ועל-כן הגדול שבהם הוא בבחינת הרב לגבי השנים, שמאיר בהם הדעת הקדושה הזו, והשנים מאירין זה בזה ומקבלין דין מן דין. ולכן שלשה שאכלו על שלחן אחד, ולא אמרו עליו דברי תורה, שלא גלו אחד להשני את אמתת מציאותו יתברך, איה שאין בלעדיו יתברו כלל, ושמיא וארעא מאחדים יחד, הרי זה כאלו אכלו מזבחי מתים, שנאמר (ישעיה כח, ח): "פי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום"; פי עקר התכלית לקשר רוחניות אל גשמיות וגשמיות אל רוחניות, שזו שלמות השלש קדשות, שבזה יש מעלה בעת אכילה, שנמשכת עליו הארת הרצון, שכל זה זוכים רק אם אומרים תורה בעת אכילה, ומגלים את אמתת מציאותו יתברך. ואם אין אומרים תורה בעת אכילה, ואין מגלים את אמתת מציאותו יתברך — לקשר רוחניות לגשמיות, הרי זה כאלו אוכל מזבחי מתים, רחמנא לישזבון, שעל זה נאמר (ישעיה כח, ח): "פי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום"; פי אם אין מגלים את אמתת מציאותו יתברך בעת אכילה על-ידי אמירת תורה, הרי זה קיא צואה ממש, מאחר שנתק את עצמו ממנו יתברך. "אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד, ואמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו משלחנו של מקום ברוך הוא, שנאמר (יחזקאל מא, כב): "וינדבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'"; פי אז בעת אכילה מדברים דברי תורה, ומגלים את אמתת מציאותו יתברך, ומקשרים דרי מעלה עם דרי מטה, אזי יוצא פרוז משלחן זה: "זה השלחן אשר לפני הגוי"ה"; ולכן דיקא שלשה שאכלו חייבים לזמן, פי מאחר שנעשה על ידיהם היחוד העליון, של שלש קדשות שמקשרים שמיא וארעא יחד, וכן מאירים דבר זה בהזדולת, שגם הוא ידע שמלא כל הארץ כבודו, והוא יתברך ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכתוף כל עלמין, שאז מתחברת גשמיות לרוחניות, ורוחניות אל גשמיות, והמאכל הגשמי עולה למעלה למעלה, פי נעשה היחוד בין שמיא לארעא, ונמשכת לאדם הארת הרצון. ומובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן סב), שדיקא אז נעשה יחוד בין קדשא בריך הוא לשכינתיה אפין באפיין, והבן למעשה.

ה הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי, והמפנה לבו לבטלה, הרי זה מתחייב בנפשו: צריך

שְׁתַּדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר רַבְנוּ ז"ל גָּלָה לָנוּ: עַל-יְדֵי שְׂאֵדָם מַרְגִּיל אֶת עֲצָמוֹ לְלַכֵּת בְּדֶרֶךְ יַחֲדֵי, וּמִתְבוֹדֵד עֲצָמוֹ עִמּוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְשׁוֹפֵף אֶת לְבוֹ אֱלֹוֵי יִתְבַּרֵךְ, עַד שֶׁשׁוֹכַח לְגַמְרֵי מִכָּל הַבְּלִי עוֹלָם הַזֶּה, וְחֵי עִם חֲשֵׁבוֹן הַנֶּפֶשׁ, "וּמִפְּנֵה אֶת לְבוֹ לְבַטְלָה", לַהֲיֹוֹת בְּטֵל וּמִבְטָל אֱלֹוֵי יִתְבַּרֵךְ, עַל-יְדֵי-זֶה זֹכָה לַהֲיֹוֹת נִכְלָל בְּמַחְיֵב הַמְּצִיאוֹת, שֶׁהוּא הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, עַד שֶׁכָּבַר אֵינּוּ רוֹאֶה וְאֵינּוּ שׁוֹמֵעַ וְאֵינּוּ מַרְגִּישׁ כְּלוּם רַק אֶת אֲמִתּוֹת מְצִיאֹתָיו יִתְבַּרֵךְ; כִּי בְּאֲמַת אָדָם כְּלוּל מַגּוּף גִּשְׁמִי וְחַמְרִי, שֶׁהוּא לְבוּשׁ לְגַבֵּי הַנְּשָׁמָה שֶׁהִיא רוּחָנִית, וְנִדְמָה כְּצוּרָה עֲלִיוֹנָה, וְאָדָם צָרִיף לִזְכּוֹף אֶת גִּשְׁמִיּוֹת גּוֹפּוֹ, שֶׁהוּא הַחֲמֵר שִׁיְהִיָּה נִכְלָל גַּם הוּא אֶל הַנְּשָׁמָה שֶׁהִיא הַצּוּרָה, וְגָלָה דוּדוֹ הַקְּדוּשׁ שֶׁל רַבְנוּ ז"ל (דְּגָל מַחְנֵה אֶפְרַיִם, פָּרָשַׁת צו), אֲשֶׁר יוֹם הוּא מֵדַת הַחֶסֶד וּמֵדַת הַצְּדִיקִים, וְלִילָה הִיא מֵדַת הַגְּבוּרָה, וְהַרְשָׁעִים אֲשֶׁר בְּמַחְשָׁף מַעֲשֵׂיהֶם, אוֹ אֲנָשֵׁי הַחֲמֵר הַעוֹסְקִים בְּחַשְׁכוֹת וְעַכֲרֹוֹת הַגִּשְׁמִיּוֹת, וְהֵיָה רְאוּי שִׁיְהִיָּה "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד", הֵינּוּ שִׁיתְאַחַדוֹ וַיִּתְחַבְּרוּ זֶה בְּזֶה אֲנָשֵׁי הַחֲמֵר שֶׁהֵם הַרְשָׁעִים, עִם אֲנָשֵׁי הַצּוּרָה שֶׁהֵם הַצְּדִיקִים, כִּי בִּקְרָה הוּא בְּחִינַת חֶסֶד, מֵדַת הַצְּדִיקִים, כְּמוֹ הַבְּקָר אֹר, וְעֶרֶב הוּא בְּחִינַת אֲנָשֵׁי הַחֲמֵר, שֶׁאֲצֵלָם חֲשָׁף, וְהֵם צָרִיכִים לַהֲתַאֲחַד יַחַד, וְאֵז גַּם לָהֶם יְהִיָּה תְקוּן וְעֲלִיָּה, וְכִמוֹ שֶׁאָמַר אֲדוֹנֵי אָבִי זְקֻנֵי הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ זִי"ע, שֶׁצָּרִיכִים לַהֲעֲשׂוֹת הַרְשָׁעִים כְּפֶסַא אֶל הַצְּדִיקִים, וְעַל-יְדֵי-זֶה תִּהְיֶה גַּם לָהֶם עֲלִיָּה, כִּי זֶה עֵקֶר הַשְּׁלֵמוֹת, שֶׁהֵרַע הוּא כְּפֶסַא לְהַטּוֹב, וְאֵז גַּם לָהֶם תִּהְיֶה עֲלִיָּה, כִּי הַצְּדִיקִים נִכְלָלִים לְגַמְרֵי בְּאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וּמִהַפְּכִים אֶת גִּשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם אֶל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁעוֹשִׂים מֵיֵשׁ אֵין, וְלַהֲפֹף — הַרְשָׁעִים מִנְתַּקִּים אֶת הַכֹּל מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵךְ, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִתְרַחֲקִים לְגַמְרֵי, אַבְל אִם זֹכִים לַהֲתַקְרַב אֶל הַצְּדִיקִים, וְלַהֲיֹוֹת בְּטָלִים וּמִבְטָלִים אֲלֵיהֶם, אֲזִי גַם הֵם יְכוֹלִים לַהֲתַעֲלוֹת, וְזֶה שֶׁאָמַר הַתַּנָּא הַקְּדוּשׁ בְּצַחוֹת לְשׁוֹנוֹ מוֹסֵר הַשֶּׁכֶל: הַנְּעוֹר בְּלִילָה, הֵינּוּ כְּמוֹ (שְׁמוֹת יד, כז): "וַיִּנְעֹר", פְּרוּשׁ רַש"י: כְּאָדָם הַמְּנַעַר אֶת הַקְּדוּשָׁה מִמַּטֵּה לְמַעְלָה, וְהוּא פְּרוּשׁ "הַנְּעוֹר", הֵינּוּ שֶׁמַּעֲרַב עֲצָמוֹ בְּלִילָה, פְּרוּשׁ לְאֲנָשֵׁי הַחֲמֵר אוֹ לְהַרְשָׁעִים, שֶׁהֵם בְּחִינַת לִילָה, לָהֶם דְּוָקָא הוּא מְקַרְבַּב עֲצָמוֹ, וְאֵינּוּ מְקַרְבַּב עֲצָמוֹ כְּלָל אֶל אֲנָשֵׁי הַחֶסֶד וְהַצּוּרָה, שֶׁהֵם הַצְּדִיקִים, שֶׁזֶה "וְהַמְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ יַחֲדֵי", הֵינּוּ כִּי הַנְּחַשׁ הוֹלֵף יַחֲדֵי, וְהַנְּחַשׁ אָמַר דְּבָרֵי כְּפִירוֹת לְאָדָם וּלְחַנּוּהַ כְּפִדּוּעַ, וְשָׂרֵשׁ הַדְּבָרִים הוּא, כִּי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא צוּה לְאָדָם הָרְאוּשׁוֹן: "וּמַעַץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ", בְּוִדָּאֵי הֵיָה בְּצוּוֵי זֶה כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה — רַמ"ח מְצוּוֹת עֲשֵׂה וְשִׁס"ה מְצוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, כְּדִי לְקַיֵּם נִפְשׁוֹ בְּנִצְחִיּוֹת, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם וְחֵי לְעוֹלָם. וְהַנְּחַשׁ דְּבַר סָרָה עַל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁעֲשֵׂה זֶה לְטוֹבַת עֲצָמוֹ וְלֹא לְטוֹבַת הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (בְּרֵאשִׁית ג, ה): "וַנִּפְקַחוּ עֵינֵיכֶם וְהִיתֶם כְּאֵלִיקִים", וְעֲשֵׂה זֹאת לְרַעַה לְאָדָם וּלְחַנּוּהַ, כְּדִי שְׁלֹא יְהִיּוּ כְּאֵלִיקִים, כִּי בְּאֲמַת הוּא לְהַפּוֹף, אִם הֵיָה נִשְׁמַר מִזֶּה, שְׁלֹא לְסוּר מִמְּצוּוֹת ה' הֵיָה כְּאֵלִיקִים, כִּי צְדִיק מוֹשֵׁל בְּיָרְאֵת אֱלִיקִים, הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא גּוֹזֵר וְצְדִיק מְבַטְלוֹ, וְכֵן לְעֵתִיד יְהִיּוּ הַצְּדִיקִים דּוֹמִים לְבוֹרְאֵם, כְּדָאִיתָא בְּמִדְרָשׁ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה, פָּרָשַׁה עו, סִימָן א') עַל פְּסוּק (בְּרֵאשִׁית לב, כד): "וַיִּתֵּן יַעֲקֹב לְבָדוֹ", מַה הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא פּוֹקֵד עַקְרוֹת וּמַחְיֶה מֵתִים וְרוֹפֵא חוֹלִים, כֶּף הַצְּדִיקִים גַּם-כֵּן כֵּן. וְכִשְׁסַר מִמְּצוּוֹת הַשֵּׁם יִתְבַּרֵךְ, בְּזֶה נַעֲשֶׂה הַפּוֹף מִזֶּה. וְזֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַפְּרוּשׁ: "הַמְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ יַחֲדֵי", הֵינּוּ שֶׁהוֹלֵף בְּדֶרֶךְ הַנְּחַשׁ, שֶׁהוּא תְּמִיד יַחֲדֵי, כִּי מִנְתַּק אֶת עֲצָמוֹ מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵךְ. כִּי לַהֲפֹף — הַחֲסִידִים וְאֲנָשֵׁי הַצּוּרָה שֶׁבִּדּוֹר, הֵמָּה הַחֲסִידִים וְהַנְּשָׁמָה שֶׁל אֲנָשֵׁי הַחֲמֵר, וְכָל צוּיִים וְאֲזַהֲרֵתֶם כְּדִי לַעֲשׂוֹת הָאָדָם וְחֵי בְּהֵם לְעוֹלָם שְׁכָלוּ אַרְךָ חַיִּים הַנְּצַחִים, וּמִי שֶׁמְנַעַר עֲצָמוֹ, וְאֵינּוּ רוֹצֵה לְשַׁתֵּף אֶת עֲצָמוֹ עִם אֲנָשֵׁי הַחֲמֵר לְבַד, וּמִתְרַחֵק מִן אֲנָשֵׁי הַצּוּרָה, שֶׁהֵם הַצְּדִיקִים הַדְּבָקִים אֱלֹוֵי יִתְבַּרֵךְ, עַל-יְדֵי-זֶה נוֹפֵל בְּמִדְרָגָה יוֹתֵר לַעֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂה נַחֲשׁ, בְּאוֹמְרוֹ שְׁכָל מַעֲשֵׂיהֶם

ואזהרתם הם לרעה להם, והם רוצים להגדיל עצמם ולהשפיל אותם, וזהו "המהלך בדרך יחידי", הינו בדרך של נחש שהולך יחידי, ומפנה לבו לבטלה, שמנתק את עצמו מהצדיקים הנקללים באין סוף ברוך הוא, שהם אנשי צורה, הרי זה מתחייב בנפשו. פי בלי ההתקרבות אל הצדיק האמת, יכולים לילה בעצת הנחש הקדמוני, שמנתק את כל הבריאה ממנו יתברך, ורוצה לעשות מציאות מעצמו. ולכן השלמות היא, אמר אדוני אבי זקני הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע, שאנשי החמר יתבטלו לאנשי הצורה, ואז ניקא גם הם יזכו להיות כאלקים יודעי טוב ורע, ויהיו בכלל הקדוש-ברוך-הוא גוזר וצדיק מבטל, הינו שההכרח לכל בר ישראל הרוצה גם-כן להתעלות ולהגיע לאיזו דרגא בזה העולם, עליו להתבטל אל הצדיק הנקלל בו יתברך, וזה עולה בקנה אחד עם הגלוי שרבנו ז"ל מגלה לנו, שאדם צריך לבטל את עצמו לגמרי אל אין סוף ברוך הוא, עד שיהיה בטל ומבטל אליו יתברך. "המפנה לבו לבטלה", עד שיהיה נקלל לגמרי במחייב המציאות, "הרי זה מתחייב בנפשו", כי על-ידי שיחה בינו לבין קונו, ולחיות בחשבון הנפש, הוא זוכה להכלל לגמרי בו יתברך, שהוא כפיכול מחייב המציאות. ולכן כל מי שמתקרב עצמו אל צדיק כזה, שכבר נקלל לגמרי במחייב המציאות, אפלו שהוא איש גם וחקמרי, אם רק עוזב את דרכי הרשעים, ומתקרב אל הצדיקי אנשי הצורה, על-ידי-זה גם לו תהיה עליה. והכלל, שאנשי החמר צריכים להכלל באנשי הצורה, ועל-ידי-זה גם להם תהיה עליה, והבן למעשה.

הרי זה מתחייב בנפשו: ו רבי נחוניא בן הקנה אומר, כל המקבל עליו על תורה, מעבירין ממנו על מלכות ועל דרך ארץ. וכל הפורק ממנו על תורה, נותנים עליו על מלכות ועל דרך ארץ:

ו כל התקרבות אל הצדיק האמת, יכולים לילה בעצת הנחש הקדמוני, שמנתק את כל הבריאה ממנו יתברך, ורוצה לעשות מציאות מעצמו. ולכן השלמות היא, אמר אדוני אבי זקני הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע, שאנשי החמר יתבטלו לאנשי הצורה, ואז ניקא גם הם יזכו להיות כאלקים יודעי טוב ורע, ויהיו בכלל הקדוש-ברוך-הוא גוזר וצדיק מבטל, הינו שההכרח לכל בר ישראל הרוצה גם-כן להתעלות ולהגיע לאיזו דרגא בזה העולם, עליו להתבטל אל הצדיק הנקלל בו יתברך, וזה עולה בקנה אחד עם הגלוי שרבנו ז"ל מגלה לנו, שאדם צריך לבטל את עצמו לגמרי אל אין סוף ברוך הוא, עד שיהיה בטל ומבטל אליו יתברך. "המפנה לבו לבטלה", עד שיהיה נקלל לגמרי במחייב המציאות, "הרי זה מתחייב בנפשו", כי על-ידי שיחה בינו לבין קונו, ולחיות בחשבון הנפש, הוא זוכה להכלל לגמרי בו יתברך, שהוא כפיכול מחייב המציאות. ולכן כל מי שמתקרב עצמו אל צדיק כזה, שכבר נקלל לגמרי במחייב המציאות, אפלו שהוא איש גם וחקמרי, אם רק עוזב את דרכי הרשעים, ומתקרב אל הצדיקי אנשי הצורה, על-ידי-זה גם לו תהיה עליה. והכלל, שאנשי החמר צריכים להכלל באנשי הצורה, ועל-ידי-זה גם להם תהיה עליה, והבן למעשה.

ו כל התקרבות אל הצדיק האמת, יכולים לילה בעצת הנחש הקדמוני, שמנתק את כל הבריאה ממנו יתברך, ורוצה לעשות מציאות מעצמו. ולכן השלמות היא, אמר אדוני אבי זקני הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע, שאנשי החמר יתבטלו לאנשי הצורה, ואז ניקא גם הם יזכו להיות כאלקים יודעי טוב ורע, ויהיו בכלל הקדוש-ברוך-הוא גוזר וצדיק מבטל, הינו שההכרח לכל בר ישראל הרוצה גם-כן להתעלות ולהגיע לאיזו דרגא בזה העולם, עליו להתבטל אל הצדיק הנקלל בו יתברך, וזה עולה בקנה אחד עם הגלוי שרבנו ז"ל מגלה לנו, שאדם צריך לבטל את עצמו לגמרי אל אין סוף ברוך הוא, עד שיהיה בטל ומבטל אליו יתברך. "המפנה לבו לבטלה", עד שיהיה נקלל לגמרי במחייב המציאות, "הרי זה מתחייב בנפשו", כי על-ידי שיחה בינו לבין קונו, ולחיות בחשבון הנפש, הוא זוכה להכלל לגמרי בו יתברך, שהוא כפיכול מחייב המציאות. ולכן כל מי שמתקרב עצמו אל צדיק כזה, שכבר נקלל לגמרי במחייב המציאות, אפלו שהוא איש גם וחקמרי, אם רק עוזב את דרכי הרשעים, ומתקרב אל הצדיקי אנשי הצורה, על-ידי-זה גם לו תהיה עליה. והכלל, שאנשי החמר צריכים להכלל באנשי הצורה, ועל-ידי-זה גם להם תהיה עליה, והבן למעשה.

ו כל התקרבות אל הצדיק האמת, יכולים לילה בעצת הנחש הקדמוני, שמנתק את כל הבריאה ממנו יתברך, ורוצה לעשות מציאות מעצמו. ולכן השלמות היא, אמר אדוני אבי זקני הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע, שאנשי החמר יתבטלו לאנשי הצורה, ואז ניקא גם הם יזכו להיות כאלקים יודעי טוב ורע, ויהיו בכלל הקדוש-ברוך-הוא גוזר וצדיק מבטל, הינו שההכרח לכל בר ישראל הרוצה גם-כן להתעלות ולהגיע לאיזו דרגא בזה העולם, עליו להתבטל אל הצדיק הנקלל בו יתברך, וזה עולה בקנה אחד עם הגלוי שרבנו ז"ל מגלה לנו, שאדם צריך לבטל את עצמו לגמרי אל אין סוף ברוך הוא, עד שיהיה בטל ומבטל אליו יתברך. "המפנה לבו לבטלה", עד שיהיה נקלל לגמרי במחייב המציאות, "הרי זה מתחייב בנפשו", כי על-ידי שיחה בינו לבין קונו, ולחיות בחשבון הנפש, הוא זוכה להכלל לגמרי בו יתברך, שהוא כפיכול מחייב המציאות. ולכן כל מי שמתקרב עצמו אל צדיק כזה, שכבר נקלל לגמרי במחייב המציאות, אפלו שהוא איש גם וחקמרי, אם רק עוזב את דרכי הרשעים, ומתקרב אל הצדיקי אנשי הצורה, על-ידי-זה גם לו תהיה עליה. והכלל, שאנשי החמר צריכים להכלל באנשי הצורה, ועל-ידי-זה גם להם תהיה עליה, והבן למעשה.

יכול לסוּגלה: ז עשרה שהיו יושבים בדין. גרמינן: חֲדָשִׁים וְכֵן בְּכָל פַּעַם, וְעַל-יְדֵי-זֶה מְעַבְרִין בעדת אל. ואין עדה פחותה מעשרה שנאמר במרגלים (במדבר יד) עד מתי לעדה הרעה הולכת יאלו יהושע וכלב הרי י': ומנין אפילו חמשה שנאמר

ז רַבִּי חֲלֵפְתָא בֶן הוֹסָא אִישׁ כֹּפֵר חֲנֻנְיָה אוֹמֵר, עֲשֶׂרָה שְׂיֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בְּדַבְרֵי תוֹרָה, שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בֵּינֵיהֶם, שְׁנֵאמַר (תהלים פב), אֱלֹהִים נֹצֵב בְּעֵדֶת אֵל. וּמִנִּין אֶפְלוּ חֲמֻשָּׁה, שְׁנֵאמַר (צמוס ט),

תורה, נמשך עליו רוח-הקדש, הינו רוח הבאה מן הקדש, ונתרחבת דעתו, שכלו וחקמתו, עד שמשגי דבר מתוך דבר, אשר זה עקר השלמות, שאדם יחזיר בעצמו כל-כף את אמתת מציאותו יתברך, עד שלא יהיה לו שום עסק עם שום בריה שבעולם, ואז לא יהיה עליו שום על מלכות ושום על של דרך ארץ מעסקי העולם הזה, כי מי שכל פלו דבוק בהתורה, על-ידי-זה זוכה להתעלות בעליה אחר עליה, מה שאין כן "וכל הפורק ממנו על תורה", הינו שאינו רוצה לקבל על עצמו עליה של תורה, כי בהתחלה אדם צריך הרבה להתנגע בתורה, כי עד שנוכנסת בו חמידו דאורייתא, עוברים עליו הרבה נסיונות קשים ומרים מאד, ואם אינו יכול לעמד בזה, אזי לבסוף נותנין עליו על מלכות, שצריך להיות טרוד מצד המלכות שמסתבף עמהם, וכן יש עליו על דרך ארץ, שצריך להתנגע להשיג פרנסתו. ולכן ראה, אהובי, בני! להתחזק ביתר שאת וביתר עז, לקבל על עצמך על תורה, ואף שבתחלה גייע לך כל זה מאד קשה, עם כל זאת ראה להיות חזק בזה, ונתמיד במקרא, משנה, גמרא, מדרש, הלכות ואגדות, ואז תראה שיאיר עליך מלך הכבוד בעצמו, כי התורה הקדושה היא חקמתו יתברך, כיון שמקבלים על עצמו על תורה, נפטר מכל היגיעות והטרחות שבעולם, אשרי לו!

ז עֲשֶׂרָה שְׂיֹשְׁבִין וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בֵּינֵיהֶם: צָרִיךְ שְׂתַדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי! כִּי חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים אָמְרוּ (סנהדרין ט): כל בי עשירה שכינתא שריא; תכף-ומיד פשמתאספיים יחד מנין אנשים, כבר השכינה שורה ביניהם. ואמר המגיד הגדול ממועזריטש זי"ע, ששמע מרבו הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע, שאם ישובו עשרה יהודים יחד בלב אחד אפלו שלא יעשו כלום, אזי יוצא מהם אור בזה, שמלאך מיכאל המלמד זכות על עם ישראל אינו יכול לעמד ביניהם מרב אור שיוצא ממנין יהודים שמתאחדים יחד, ומכל שכן פשוזוכים ללמד ביחד תורה, שאז שורה אצלם השכינה בעצמה. ולכן הוא דבר גדול מאד, שיתאספו בבית-הכנסת בכל יום עשרה אנשים וילמדו יחד, ודבר זה נוהג כבר אלף שנים, שבין מנחה למעריב מתושבים מנין אנשים יחד — אלו משניות, אלו עין יעקב וכו', וגורמים נחת-רוח גדול בכל העולמות, והם המצילים את כל העיר. ואמרו חכמינו הקדושים (מגלה ג): איזו היא עיר גדולה? כל שיש בה עשרה בטלנין; הינו מקום שיש עשרה אנשים שהם בטלים ממלאכתם, ועוסקים בתורה ביחד, זו נקראת עיר גדולה, והם מצילים את כל העיר.

ומנין אפלו חמשה שיושבים יחד ולומדים תורה, שגם אצלם שורה השכינה? כי הם כנגד החמשה פרצופים: אריך אנפין, אבא ואמא, זעיר ונוקבא, כי תכף-ומיד פשמתאספיים

חֲמִשָּׁה יְהוּדִים יָחַד וְלוֹמְדִים תּוֹרָה, גַּם הֵם בִּקְרַב אֱלֹהִים יִשְׁפּוּט. שְׁלֹשָׁה דֵיִינִים. וְשָׁנִי זַעֲלִי יְכוּלִים לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַשְּׂכִינָה אֲלֵיהֶם — אִם דֵינִים: וּמִנִּין אֶפֶּילוּ שְׁלֹשָׁה שְׁנָאֵמֵר וְאִגּוּדְתוּ עַל יְתָאֲחֵדוּ יָחַד בְּלַב אֲחֵד וּבְפָה אֲחֵד.

וּמִנִּין אֶפֶּילוּ שְׁלֹשָׁה שְׁיֹשְׁבֵין יָחַד וְלוֹמְדִים יִסְדָּה. עַל יִסוּד הָאֵרֶץ הֵם מְקִיפִים. הֲרִי לָךְ שְׁלֹשָׁה

קְרוּיִן אֲגוּדָה. אִי נִמִי מִנִּינוּ שְׁלֹשָׁה קְרוּיִן אֲגוּדָה. אִישׁ חֲזוּז שֶׁהֵם שְׁלֹשׁ קְלָמִים. וְיֵשׁ סְפָרִים שְׁכֵמוֹז זֶהֵן וּמִנִּין אֶפֶּילוּ חֲמֵשֶׁה שְׁנָאֵמֵר וְאִגּוּדְתוּ עַל אֵרֶץ יִסְדָּה. שְׁאֵדֵם אֲוֹגֵד זִידוּ חֲחַת שֵׁשׁ זֶה ה' אֲלֻזְעוֹת. כֻּלָּל אֲלֻזְעוֹת שְׂזִיד קְרוּיִן אֲגוּדָה. וְזֵרֵאֵשׁ הַמְקַרָּא הוּא אֲוֹמֵר הַזְנוּה זִשְׁמִים מַעֲלוֹתִיו. כְּלוֹמֵר הַשְּׂכִינָה שֶׁהִיא זִשְׁמִים יוֹרֵדַת לִמְטָה לְאֵרֶץ כִּשֵׁשׁ שֵׁם אֲגוּדָה עוֹסְקִים זִתּוֹרָה. וּמִנִּין אֶפֶּילוּ שְׁלֹשָׁה שְׁנָאֵמֵר זִקְרַז אֱלֹהִים יִשְׁפּוּט. שֶׁהִדֵיִינִים הֵם ג': כִּי נִטַל עֲלִיו. לִשׁוֹן סַכָּךְ. תְּרַגוּס וְסִכּוֹת וְטַטַל. כְּלוֹמֵר שֶׁהַשְּׂכִינָה סוֹכְכַת עֲלָיו: ה תָּן לוֹ מִשְׁלוֹ. לֹא תִמְנַע מִלְהַתְעַסֵּק

וְאִגְדָּתוֹ עַל אֵרֶץ יִסְדָּה. וּמִנִּין אֶפֶּילוּ שְׁלֹשָׁה, שְׁנָאֵמֵר (תְּהֵלִים פב), בְּקְרַב אֱלֹהִים יִשְׁפּוּט. וּמִנִּין אֶפֶּילוּ שְׁנַיִם, שְׁנָאֵמֵר (מִלְאָכִי ג), אֲזִי נְדַבְּרוּ יְרָאִי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיִּקְשֹׁב ה' וַיִּשְׁמַע וְגו'. וּמִנִּין אֶפֶּילוּ אֲחֵד, שְׁנָאֵמֵר (שְׁמוֹת כ), בְּכָל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלָיךְ וּבִרְכָתֶיךָ: ח רַבִּי אֶלְעָזָר אִישׁ בֵּרְתוֹתָא אֲוֹמֵר, תָּן לוֹ מִשְׁלוֹ, שְׁאֲתָה וְשִׁלְּךָ שְׁלוֹ. וְכֵן בְּדוֹד הוּא אֲוֹמֵר (דְּבָרֵי הַיָּמִים א) כִּי מִמֶּךָ

תּוֹרָה, שְׁגַם אֲצֵלֵם שׁוֹרָה הַשְּׂכִינָה? כִּי שְׁלֹשָׁה יְהוּדִים הֵם כְּנָגֵד הָאָבוֹת הַקְּדוּשִׁים: אֲבָרְהָם, יִצְחָק, יַעֲקֹב, וּכְשִׁיּוֹשְׁבִים בְּצוֹתָא וְלוֹמְדִים תּוֹרָה בְּאֲחֵדוֹת אַחַת, אֲזִי גַם הֵם מִמְּשִׁיכִים אֶת הַשְּׂכִינָה אֲלֵיהֶם. וּמִנִּין אֶפֶּילוּ שְׁנַיִם שְׁיֹשְׁבֵין יָחַד וְלוֹמְדִים תּוֹרָה, שְׁגַם אֲצֵלֵם שׁוֹרָה הַשְּׂכִינָה? כִּי פֶה אֲמַר הַחֶכֶם מִכָּל הָאָדָם (קִהְלַת ד, ט) "טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן הָאֲחֵד", וְדָרְשׁוּ עַל זֶה חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (קִהְלַת רבָּה, פְּרָשָׁה ד, סִימָן ח):

זַחֲפֵלֵי שְׁמִים זִין זִגּוּפֵךְ זִין זִמְמוּנֵךְ שְׁחִינֵךְ נוֹתֵן מִשְׁלָךְ לֹא מִגּוּפֵךְ וְלֹא מִמְמוּנֵךְ. שְׁאֲתָה וּמִמְמוּנֵךְ שְׁלוֹ: זַחֲפֵלֵי שְׁמִים — שְׁהֵם יִגְעִין בְּתוֹרָה, 'מִן הָאֲחֵד' — שְׁעוֹסֵק זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ, 'כִּי אִם יִפְלוּ הָאֲחֵד יָקִים אֶת חֲבֵרוֹ' — שְׁאֵם שְׁכַח

הִלְכָה אֲחֵד מֵהֶם, חֲבֵרוֹ מִחֲזִיר הִהְלִיכָה.

וּמִנִּין אֶפֶּילוּ אֲחֵד שְׁיֹשֵׁב וְלוֹמֵד תּוֹרָה, שְׁגַם אֲצֵלוֹ שׁוֹרָה הַשְּׂכִינָה? כִּי כְּשֶׁבֵר יִשְׂרָאֵל פּוֹנֶה מִכָּל עֲסָקָיו וּמִחֲבִיא אֶת עַצְמוֹ לְתוֹךְ הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, אֲזִי שְׂכִינַת עֲזוֹ מְאִירָה עֲלָיו. וְאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (שְׁמוֹת רַבָּה, פְּרָשָׁה ח, סִימָן ב) עַל הַפָּסוּק (יְרֵמְיָה כג, כד): "אִם יִסְתֵּר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים, וְאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ נְאֻם הַיְיָ ה'", אֲמַר רַבִּי בְּנִימִין בֵּר לִוִי, אִם יִשָּׁב אָדָם בְּזוּיִת וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה, אֲנִי מִרְאֵהוּ לְבִרְיֹת; הִינּוּ שְׁאֶפֶּלוּ אֲחֵד שְׁיֹשֵׁב וְלוֹמֵד תּוֹרָה לְשִׁמְהָ, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, כְּפִיכּוֹל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שׁוֹרָה אֲצֵלוֹ וּמִרְאֵהוּ לְבִרְיֹת, וּמְפָרְסְמוֹ לְכָלֵם, וְהֵבֵן לְמַעֲשָׂה.

ח תָּן לוֹ מִשְׁלוֹ, שְׁאֲתָה וְשִׁלְּךָ שְׁלוֹ, וְכֵן בְּדוֹד הוּא אֲוֹמֵר (דְּבָרֵי הַיָּמִים א' כט): "כִּי מִמֶּךָ הִפְלִי וּמִיָּדֶךָ נִתְּנָה לָךְ": צָרִיךְ שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר הָאָדָם צָרִיךְ לְהִגִּיעַ לְמִדְרַגָּה כְּזוֹ, שְׁיִהְיֶה בְּטַל וּמְבֹטָל לְגַמְרֵי אֵל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, עַד שְׂיַדַע שְׁכָּל מַה שְׂיִשׁ לוֹ זֶה רַק מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, וְכִמּוֹ

ט מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה. הוא הדין לכל שיחה בטלה. אלא שדבר זהוהוה שדרך הולכי דרכים לדבר מה שרואים צעייניהם ויש אומרים לאשמעין כמותא דאע"ג דעל ידי כן הוא מזכר צדק שכה לו

הכל ומידך נתנו לך. ט רבי יעקב אומר, המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר, מה נאה

המעשים טובים שלנו, וכל התפלות שאנחנו מתפללים אליו, הכל מאתו יתברך, ואין ראוי לחשב לקבל שכר על

שום דבר. וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (ויקרא רבה, פרשה כז, סימן ב') על הפסוק (איוב מא, ג): "מי הקדימני ואשלים", מי קלס לפני עד שלא נתתי לו נשמה, מי מילל לשמי עד שלא נתתי לו בן זכר, מי עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גג, מי עשה לי מזוזה עד שלא נתתי לו בית, מי עשה לי סכה עד שלא נתתי לו מקום, מי עשה לי לולב, עד שלא נתתי לו דמים, מי עשה לי ציצית עד שלא נתתי לו טלית, מי הפריש לפני פאה, עד שלא נתתי לו שדה, מי הפריש לי תרומה, עד שלא נתתי לו גרן, מי הפריש לפני חלה, עד שלא נתתי לו עסה, מי הפריש לפני קרבן, עד שלא נתתי לו בהמה; וזה שאמר התנא הקדוש: "תן לו משלו, שאתה ושלך שלו"; פי האדם כשזוכה לבטל את עצמו לגמרי אליו יתברך, עד שזוכה להגיע לבטול כל הרגשותיו, ויודע ועד, אשר אין בלעדיו יתברך כלל, וכל מה שיש לו זה רק ממנו יתברך, אזי תמיד כשעוסק בתורה ובתפלה ובקיום מצוות מעשיות, אינו מחזיק טובה לעצמו, אלא יודע שהכל של הקדוש-ברוך-הוא, ועל-ידי-זה אינו בא לידי ישות וגאונה. "וכן בדרך הוא אומר (דברי-הימים א' כט, יד): "פי ממך הכל ומידך נתנו לך"; ודרשו על זה חכמינו הקדושים (שיר השירים זוטא, פרשה א', סימן יג): אם נתת צדקה, לא משלך נתת, אלא משל הקדוש-ברוך-הוא, שנאמר (חגי ב, ח): "לי הפסוף ולי הזהב", וכן הוא אומר: "פי ממך הכל ומידך נתנו לך"; הרי שלך לפניך, שאדם צריך להגיע אל בטול לאין סוף ברוך הוא עד פדי פה, שלא ירגיש את עצמו כלל. וכמו שאמר רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן נה), שבעת התפלה אדם צריך להגיע אל מדרגה כזו, שלא יראה גם את עצמו, הינו שיבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, וכל מה שהוא עושה איזו מצוה, או לומד תורה, או מתפלל, שלא ירגיש את עצמו כלל, אלא ידע, שרק הוא יתברך נמצא, ואין בלעדיו נמצא, וזה נקרא תורה לשמה — לשם אל עולם, וכן קיום המצוות לשמה, פי מאחר שיודע שהכל מהקדוש-ברוך-הוא, וכן התפלות שמתפלל אליו יתברך, מתקיים אצלו (דברים י, כא): "הוא תהלתך והוא אלקיך", שהוא בא אל בטול כזה, שהתפלה והתהלה שלו נכללת בו יתברך, והבן למעשה.

ט המהלך בדרך, ושונה ומפסיק ממשנתו, ואומר: מה נאה אילן זה, ומה נאה ניר זה, מעלה עליו הפתוב באלו מתחייב בנפשו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר האדם צריך להגיע אל בטול כזה אל האין סוף ברוך הוא, עד שאפלו כשהולך בדרך, לא ינתק את עצמו ממנו יתברך, אלא תמיד יהיה דבוק בו יתברך, ויציר בדעתו, איך שאין שום מציאות בלעדיו יתברך כלל, והכל לכל אלקות גמור הוא, ודומם, צומח, חי, מדבר, זה לבוש לגבי אין סוף ברוך הוא. ואת זה הוא צריך תמיד לחזר ולשגן לעצמו — בין בביתו ובין בשעה שהולך על הדרך, ואז

כְּשִׁיחָהּ בְּכַטּוּל כְּזֶה, יָדַע שֶׁהִגִּיעַ לְהַשְׁלָמוֹת. זְעוּלְמוֹ. אַעפ"כּ מַעֲלִין עֲלָיו כְּאִילוּ מִתְחַיֵּב זִנְפִּישׁוּ וְכִמּוֹ שֶׁפָּרַשׁ הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקָּדוֹשׁ זי"ע (תְּהִלִּים ל"ב, ב): "אֲשֶׁרִי אָדָם לֹא יַחֲשֹׁב הַיְיָ"ה לֹו עוֹן"; אֲשֶׁרִי הָאָדָם שֶׁהִגִּיעַ כְּבָר לְמִדְרָגָה כְּזוֹ, שְׂאִינוּ מְסִיחַ דַּעְתּוֹ מִמָּנֹו יִתְבָּרַךְ כְּרַגַע, וְאִם, חֵס וְשְׁלוֹם, לֹא חָשַׁב לְרַגַע מִמָּנֹו יִתְבָּרַךְ, זֶה אֲצִלוֹ הָעוֹן הַכִּי גְדוֹל. אֲשֶׁרִי הָאָדָם שֶׁהִגִּיעַ כְּבָר לְמִדְרָגָה זוֹ, כִּי אֵין עוֹד דְּרָגָה יוֹתֵר גְּדוֹלָה מִזוֹ,

אֵילָן זֶה וַיְמָה נָאָה נִיר זֶה, מַעְלָה עָלָיו הַפְּתוּב כְּאִלוֹ מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ: רַבִּי הוֹסֵתָאֵי בַר רַבִּי יִנְאִי מִשׁוּם רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל הַשּׁוֹכֵחַ דְּבָר אֶחָד

מִתְחַיֵּב זִנְפִּישׁוּ. שְׂמִתּוֹךְ שְׂכַתּוֹ הוּא זֶה לְהַתִּיר אֶת הַאֲסוּר וְנִמְנָחַת תַּקְלָה זֹאת עַל יָדוֹ. וְסַגְּמָתוֹ עוֹלָה זָדוּן. אִי נִמִּי כְּאִילוּ מִתְחַיֵּב זִנְפִּישׁוּ לְפִי שְׂאִחָהּ מַשְׁנָה הִימָּה מִשְׁמַרְתּוֹ. וְעַכְשָׁיו שְׂכַחָהּ

עַד שְׂאִינוּ מְסִיחַ דַּעְתּוֹ מִמָּנֹו יִתְבָּרַךְ כְּרַגַע, אֲפִלּוּ בְּשַׁעָה שֶׁהוֹלֵךְ עַל הַדְּרָךְ, הוּא שׁוֹנֶה אֶת מִשְׁנֵתוֹ לִידַע שֶׁהַכֹּל לְכָל זֶה אֶלְקוֹת גְּמוּר, אֲבָל בּוֹ כְּרַגַע שֶׁהוּא מִפְּסִיק מִמִּשְׁנֵתוֹ, שֶׁשׁוֹנֶה וּמְלַמֵּד לַעֲצָמוֹ אֲמַתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְכֹא לִידֵי גְאוּת וְיִשׁוּת, וְאוֹמֵר: "מָה נָאָה אֵילָן זֶה", שֶׁכְּבָר הִגִּיעַ לְאִיזוֹ מִדְרָגָה גְדוֹלָה, כְּעֵין שְׂכַתּוּב (דְּבָרִים כ, יט): "כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה", שֶׁכְּבָר צוּמַח מַעֲצָמוֹ, וְהוּא יֵשׁ בְּזֶה הָעוֹלָם, "וַיְמָה נָאָה נִיר זֶה", שֶׁהוּא זֶכֶה כְּבָר לְבַחֲיַנֵּת (יְרֵמְיָהוּ ד, ג): "נִירוּ לְכֶם נִיר, וְאֵל תִּזְרְעוּ אֶל קִצִּים", שֶׁמְחַזֵּק אֶת עֲצָמוֹ כְּבָר לְאִיזָה בַּעַל מִדְרָגָה, אֲזִי עָלָיו לִידַע, שֶׁמַּעְלָה עָלָיו הַפְּתוּב כְּאִלוֹ מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ; כִּי כְּרַגַע שְׂנַתַּק אֶת עֲצָמוֹ מִמָּנֹו יִתְבָּרַךְ, אֲזִי יְכוּל לְפַל לְנוֹקְבָא דְתַהוּמָא רַבָּה, וְכָל הַצָּרוֹת וְהִירִידוֹת וְהַנְּפִילוֹת שֶׁעוֹבְרוֹת עַל הָאָדָם, הֵן רַק מִחַמַּת יִשׁוּת וְגְאוּת, כִּי אִם הִיָּה אָדָם מְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֵל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, הִיָּה מִתְעַנֵּג מִזִּיו שְׂכִינַת עֲזוֹ יִתְבָּרַךְ, וְלִכְן אֲשֶׁרִי הָאָדָם שְׂאִינוּ מְסִיחַ דַּעְתּוֹ מִמָּנֹו יִתְבָּרַךְ כְּרַגַע, וְהַחֲטָא הַכִּי גְדוֹל שֶׁמוֹצֵא בְּעֲצָמוֹ הוּא — שְׂנַתַּק אֶת עֲצָמוֹ מִמָּנֹו יִתְבָּרַךְ, וְלֹא חָשַׁב מֵאֲמַתַּת מְצִיאוֹתוֹ, שֶׁזֶה "אֲשֶׁרִי אָדָם לֹא יַחֲשֹׁב הַיְיָ"ה לֹו עוֹן, וְאֵין בְּרוּחוֹ רְמִיָּה", הֵינּוּ שְׂאִינוּ מְטַעֶה אֶת עֲצָמוֹ, וְתַמִּיד רַק מוֹשֵׁף אֶת עֲצָמוֹ אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, שֶׁזֶה הַמִּדְרָגָה הַכִּי עָלִיוֹנָה שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לְהִגִּיעַ בְּזֶה הָעוֹלָם. אֲשֶׁרִי לֹו, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

י כָּל הַשּׁוֹכֵחַ דְּבָר אֶחָד מִמִּשְׁנֵתוֹ, מַעְלָה עָלָיו הַפְּתוּב כְּאִלוֹ מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ: צָרִיךְ שֶׁתִּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר עָקַר הַלְמוּד שְׂאָדָם צָרִיךְ לְלַמֵּד וְלִשְׁנוֹת הוּא לְהַפִּיר אֶת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׂמוֹ, כִּי הַתּוֹרָה הִיא חֻקְמַתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְאָמַר רַבֵּנוּ י"ל (לְקוּשְׁטֵי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן ס"א), שֶׁמְכַל הַלְמוּדִים שְׂאָדָם לֹוּמֵד, צָרִיךְ שֶׁיְלַמֵּד מִשְׁפָּטֵי הַנְּהַגּוֹת, שֶׁיִּדַּע אֵיךְ לְהַתְנַהֵג הֵן לַעֲצָמוֹ וְהֵן לְאַחֵרִים, כִּי הַלְמוּד שְׂאָדָם לֹוּמֵד וְשׁוֹנֶה, צָרִיךְ לְגַלוֹת לוֹ אֶת אֲמַתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, כַּמּוֹבָא בְּזִהַר (אֲחֵרֵי ע"ג): "ג' דְּרַגְיָן אֵינוֹן מִתְקַשְׁרֵן דָּא בְּדָא: קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, אוֹרְיָתָא, וְיִשְׂרָאֵל. וְכָל חַד דְּרַגָּא עַל דְּרַגָּא סְתִים וְגַלְיָא. קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, דְּרַגָּא עַל דְּרַגָּא סְתִים וְגַלְיָא. אוֹרְיָתָא הַכִּי גְמִי סְתִים וְגַלְיָא. יִשְׂרָאֵל הַכִּי גְמִי דְּרַגָּא עַל דְּרַגָּא; כִּי הַתּוֹרָה וְהַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶחָד הֵם, וְכִשְׁבַר יִשְׂרָאֵל לֹוּמֵד תּוֹרָה לְשֵׁם, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, עַל-יְדֵי-זֶה מִתְגַּלָּה לוֹ הָאֶלְקוֹת שֶׁבַתּוֹרָה, וְזוֹ הַתְּכַלִּית שֶׁל לְמוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה — לְהַפִּירוֹ יִתְבָּרַךְ מְכַל פְּרִטֵי הַבְּרִיאָה, כִּי הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה מְלַבֶּשֶׁת בְּדוּמָם, צוּמַח, חֵי, מְדַבֵּר, שֶׁכְּכָל פְּרִט מְפָרְטֵי הַבְּרִיאָה יֵשׁ הֶלְכוֹת, שֶׁהֵם רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ. וְלִכְן כִּשְׁבַר יִשְׂרָאֵל לֹוּמֵד תּוֹרָה, מְגַלָּה אֶת אֲמַתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, כַּמּוֹבָא בְּזִהַר (אָמַר פ"ט): "וְכָל מָאן דְּאֲשַׁתְּדַל בְּאוֹרְיָתָא כְּאִלוֹ אֲשַׁתְּדַל בֵּיהַ"

אינה משמרתו: תקפה עליו משנתו: שהיתה קשה בקדשא בריף הוא דאורייתא פלא שמייה עליו ומתוך הקושי שזה שכחה: יא כל שיראת חטאו דקדשא בריף הוא הוי. ובגין כך מאן דאתעסק קודמת לחכמתו. אני שמעתי שמקדים במחשבתו מאורייתא, אתעסק ביה בשמייה, ומאן דאתרחק יראת חטאו לחכמתו. שהוא חושב בלבו אלמוד בשביל מאורייתא, רחיקא הוא מקדשא בריף הוא. ולכן

שאהיה ירא חטא. וזה על דרך שאמרו מחלם המתעבה סוף המעשה: חכמתו מתקיימת. שהחכמה מציאמו למה שלבו חפץ והוא נהנה בה: וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו. שאינו לומד על מנת לעשות. הואיל ואין לזבו פונה להיות ירא חטא אין חכמתו מתקיימת. שמתוך שהיא מונעת אותו מללכת אחרי שרירות לזו הוא קץ בה ומואסה ומניחה:

ממשנתו, מעלה עליו הכתוב

כאלו מתחייב בנפשו, שנאמר

(דברים ד), רק השמר לה ושמר

בנפשך מאד פן תשכח את

הדברים אשר ראו עיניך. יכול

אפלו תקפה עליו משנתו,

תלמוד לומר (שם) ופן יסורו

מלבבך כל ימי חיך, הא אינו

מתחייב בנפשו עד שישב

ויסירם מלבו: יא רבי חנינא

בן דוסא אומר, כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו,

חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו קודמת ליראת

כל השוכח דבר אחד ממשנתו, הינו כשולומד הוא שוכח אחדותו יתברך, מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו, פי תכלית חיות הנפש כשולומד תורה, והוא מוצא את אחדותו יתברך בתוך התורה, ולכן תכף-ומיד כשאדם לומד תורה, צריך לזכר בנותן התורה. וכמו שמשפטים על הגאון הקדוש רבי עקיבא איגר זי"ע, בשעה שהזכיר שם תנא או שם אמורא, היה מוסיף: שמאי אומר, זה הרצון של הקדוש-ברוך-הוא,

והזכיר את המימרא שלו. הלל אומר: זה הרצון של הקדוש-ברוך-הוא, והזכיר את המימרא שלו, שגלה שם התנא ושם האמורא שהם אמרו את רצונו יתברך, כך צריכים ללמד את התורה — לזכר תמיד את האחד אחדותו יתברך, שמתגלה בתוך התורה, ואז ירגיש כל מיני חיות להנפש, אשרי מי שזוכה ללמד תורה באפן זה, שמכל הלמודים הוא מוצא את הקדוש-ברוך-הוא, שאז יוכל להחיות את עצמו וגם את אחרים, והבין למעשה.

יא רבי חנינא בן דוסא אומר: כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו — חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו — אין חכמתו מתקיימת: צריך שתדע, אהובי, בני!

רבי חנינא בן דוסא שהיה מפרסם באותות ובמופתים, שעשה ממש שדיד הטבע, מגלה ומפרסם איך זכה להגיע לזה, רק על-ידי שזרק את חכמתו, והיה ירא חטא. וכמו שאמר רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן ה'), אשר צריך להקדים תמיד את היראה אפלו יראת הענש, שהיא מדרגה פחותה מיראת הרומויות, שירא רק ממנו יתברך, בגין דאיהו רב ושלטי, ותמיד ירגיש שהוא יתברך צופה ומביט עליו, שזה נקרא יראת הרומויות, עם כל זאת תמיד צריכים להקדים את היראה, ואז ייקא זכה לחכמת התורה, חכמה אלקית, פי תמיד צריכים קדם להשליך את שכלו, ולא להשתמש עם שכלו וחכמתו, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן יב): יש שקלקלו מאד על-ידי שהשתמשו עם חכמתם המדמה, עד שעקרו עצמם ואחרים ממנו יתברך,

רחמנא לצלן, פי אלו שהולכים אחר חכמתם, יכולים לבוא לידי טעויות גדולות, וזה מביאם אחר-כך לידי חטאים גדולים, כמו שידוע במקוש הדורות: גדולים שנטו אחר חכמתם המדמית, לבסוף נעקרו מן העולם, והפל התחיל מחמת שלא הקדימו את היראה לירא ממנו יתברך בלי שום חכמות והשפלות כלל. ואמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ה'), אשר אם מקדימים את היראה, ממילא באה אחר-כך האהבה, וזה שפגלה לנו התנא רבי חנינא בן דוסא: אם אתם רוצים להגיע למדרגות גדולות בעבודת השם יתברך, תקדימו קדם את היראה, לירא ממנו יתברך, ולא להשתמש עם החכמה, ואז דיקא תתקים חכמתו, אבל אם ישתמש עם החכמה קדם, אז בודאי יפל, כמו החכם שנטעה לגמרי מהיהדות, עד שכפר בעקר שאין מלך (עין ספורי-מעשיות, מעשה ט'), עד שכל חייו היו מלאים יסורים, ולבסוף נכנס בטיט, והיו המזיקים והמשחיתים נוקמים בו, פי לא האמין בשום דבר רחמנא לצלן. ולכן צריכים להקדים תמיד את היראה לפני שמשתמשים עם החכמות (אפלו חכמות אמתיות), פי בעבודת השם יתברך צריכים להיות העקר תם, שתהיה חכמתו בטלה לגבי יראת שמים, תמיד רק לירא מהשם הנכבד והנורא, ובשעה שמדבר, תמיד יזכיר להזולת שהשם יתברך נמצא פאן, והוא צופה ומביט עלינו, ואז דיקא אם יתמיד במדת היראה, יבוא אל כל המדרגות שבעולם, עד רוח-הקדש ונבואה, ויעשה מופתים ושידור הטבע על-ידי תפלתו, שתתקבל תמיד לרחמים ולרצון לפני אדון כל, והבן למעשה.

חטאו, אין חכמתו מתקימת.
יב הוא היה אומר, כל שמעשיו מרבים מחכמתו, חכמתו מתקימת. וכל שחכמתו מרבה ממעשיו,

יב הוא היה אומר: הינו שרפי חנינא בן דוסא היה רגיל לומר, איך זכה להגיע אל מה שזכה להגיע? רק על-ידי עצה זו, שאדם צריך לדעת, אשר "כל שמעשיו מרבים מחכמתו — חכמתו מתקימת", שהעקר הוא המעשה, לקיים את המצוות בתמימות גדולה בלי שום חכמות והשפלות כלל, וירבה במעשים טובים, ואז דיקא יזכה להגדיל את חכמתו ותבונתו בהשגת אלקות; פי ברגע שיש לאדם הרבה מעשים טובים, קיום מצוות מעשיות בלי שום חכמות והשפלות כלל, על-ידי-זה יש לו פלי גדול לקבל את החכמה העליונה, מה שאין בן "וכל שחכמתו מרבה ממעשיו — אין חכמתו מתקימת"; מי שמשתמש עם החכמה המדמה שלו, וכל דבר הוא צריך להבין, אחרת הוא לא יקיים את זה, זה מאבד לבסוף את חכמתו לגמרי, ובא לידי פפירות ואפיקורסות, רחמנא לישזבן. וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן יט), אשר עקר התכלית והשלמות הוא רק לעבד את הקדוש-ברוך-הוא בתמימות בלי שום חכמות כלל, באמונה פשוטה, ולהרבות במצוות מעשיות דיקא, פי עמלק היה פילוסוף ומחקר, וכפר בעקר לגמרי, ולכן עקר קיום החכמה והשכל הוא — כשזוכים להשליך ממנו את שכלו וחכמתו המדמית, ומרבה במצוות מעשיות דיקא, שזה בונה את האמונה, כמו שכתוב (שמות יז, יב): "ויהי ידיו אמונה", הנאמר במלחמת עמלק, ידיו אלו הן מצוות מעשיות, שמקיים בידי דיקא, בלי שום חכמות והשפלות כלל, ואז דיקא יגיע אל המדרגות הכי גבוהות, וככל שאדם משליך ממנו כל מיני חכמות ודמיונות של הבל, כמו-כן זוכה להשיג רוחניות חיות אלקות, פי זה תלוי בזה, כפי

יג כל שרוח הבריות נוחה שאדם מרבה לקיים מצוות מעשיות דיקא, על-ידי-זה בונה את הימנו. כל מי שחשוב למטה חכמתו, הינו חכמה אלקית. וזה שאמרו עם ישראל לפני קבלת תורה (שמות כד, ז): "ויאמרו כל אשר דבר ה'נ"ה נעשה ונשמע", שבעת קבלת התורה הקדימו נעשה לנשמע, הינו קדם לקיים

בפשיטות, ואחר-כך להבין מה מקימים, ובשביל זה קבלו עם ישראל את התורה, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן קכג), שעם ישראל זרקו מהם

אין חכמתו מתקימת: יג הוא היה אומר, כל שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו. וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו, אין רוח המקום נוחה הימנו.

את החכמות לפני קבלת התורה, שזה אשר פתוב (דברים לב, ו): "עם נבל ולא חכם", ותרגומו: 'עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו', כי עקר קבלת התורה היה על-ידי ולא חכימו, הינו על-ידי שהשליכו מאתם את כל החכמות, על-ידי-זה קבלו את התורה, פי עם חכמות אי אפשר לקבל את התורה, ושלמה המלך אחר שפתוב בו (מלכים-א ה, יא): "ויחכם מכל האדם", אמר (משלי ל, ב): "פי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי", ולכן כל שמשליך וזורק את חכמתו המדמית, והוא מרבה במצוות מעשיות דיקא, אז זוכה לחכמה אלקית, אשרי לו! והבן למעשה.

יג כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו, וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו, אין רוח המקום נוחה הימנו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יש מצוות בין אדם לחברו, שהן מצוות בין הבריות, וכן יש מצוות בין אדם לקונו, שעושה את רצונו יתברך, והנה בני-אדם מפרידים בין מצוות בין אדם לחברו, ובין מצוות בין אדם למקום, כי נדמה להם, אשר הם שני דברים נפרדים, במצוות בין אדם למקום הם מאד נזהרים פקלה וכחמורה, ומפזרים המון כספים, כדי לקיים את רצון המקום ברוך הוא וברוך שמו, אבל מצוות שבין אדם לחברו, ומצוות ששיכות לבין הבריות, בזה הם מוזלזלים מאד, הוא יכול לגנב ולגזול ולעשות עולות לזולת, ואינו חושב לרגע שעושה עולה, ועובר על רצונו יתברך. ובאמת זו טעות גדולה מאד, כי מצוות התלויות בין אדם לחברו ובין אדם למקום זה אותו דבר, פי אי אפשר להפריד ביניהן, וזו הטעות שבני אדם טועים, שיכולים להפריד בין מצוות שבין אדם לחברו ובין מצוות שבין אדם למקום, וזה שאמר התנא הקדוש: "כל שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו", הינו מי שמקיים מצוות שבין אדם לחברו, אינו עושק וגונב וגוזל, ואינו עושה עולות לזולתו, ואי גם המצוות שבין אדם למקום נוחות וחסובות למעלה, "וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו, אין רוח המקום נוחה הימנו", וכל מי שמזלזל במצוות שבין אדם לחברו, עושק וגונב וגוזל, ועושה עולות לזולתו, ואי גם המצוות שבין אדם למקום אינן נוחות וחסובות למעלה; כי באמת זה תלוי בזה, ואי אפשר להפריד ביניהן, ולכן אם רואים שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו, שהוא מתנהג עם בני-אדם במצוות התלויות בין הבריות, ואי ידע שגם המצוות שבין אדם למקום נוחה למעלה, אבל להפך אם "אין רוח הבריות נוחה הימנו", הינו אם אינו מיטיב את מעשיו במצוות שבין אדם לחברו, ומזלזל במצוות ששיכות בין הבריות, עליו לידע, אשר גם "אין רוח המקום נוחה הימנו", המצוות שבין אדם למקום

ברוך הוא, אינן נוחות למעלה, כי הן תלויות זו בזו, ואי אפשר להפריד ביניהן. ועליך לדעת, אהובי, בני! שלמעלה בשמים מקפידים יותר על מצוות שבין הבריות, מהמצוות שבין אדם למקום, וכמאמרם ו"ל (יומא פה:): עברות שבין אדם למקום — יום הכפורים מכפר, עברות שבין אדם לחברו — אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו, והבן למעשה.

מלעסוק בתורה: וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ. שמתכנסים ומדברים בדברים בטלים: טו המחלל את הקדשים. המביא קדשי המזבח לידי פיגול ונותר וטמא. או המועל ונהנה בין בקדשי מזבח בין בקדשי זרק הכיט: והמבזה את המועדות. ימים של מול המועד עושה זמן מלאכה. או נוהג זמן מנהג מול זמלילה ושמי: והמלבין פני חבריו ברבים. המתניש פניו מאדימות תחלה ואחר

יד רבי דוסא בן הרפינס אומר, שנה של שחרית, ויין של צהרים, וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ, מוציאין את האדם מן העולם:

טו רבי אלעזר המודעי אומר, המחלל את הקדשים, והמבזה את המועדות, והמלבין פני

אדם למקום, וכמאמרם ו"ל (יומא פה:): עברות שבין אדם למקום — יום הכפורים מכפר, עברות שבין אדם לחברו — אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו, והבן למעשה.

יד רבי דוסא בן הרפינס אומר: צריך שתדע, אהובי, בני! שמובא שהוא האריך ימים מאד יותר מארבע מאות שנה (עין סדר הדורות); ולכן בא לתן עצה לכל בר ישראל, איך גם הוא יזכה

לאריכות ימים ושנים, הוא על-ידי שיקים מה שמוזהיר:

שנה של שחרית: כשאדם ישן בשחרית, ועובר על זמן קריאת שמע ותפלה. ויין של צהרים: כשאדם יושב בטל בבתי מרוח, ושותה יין בצהרים באמצע היום, ואינו עושה פלוס. ושיחת הילדים: שיחות של מה בכך, כדרך הילדים שמפספטים ומדברים כל העולה על רוחם, שאין בזה שום תועלת. וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ; שמתאספין יחד עמי ארצים בלי מעש, ומפספטים דברים בטלים כעין עמי ארצות, שאין להם מה לעשות עם הזמן שלהם, ומתאספים יחד, ומדברים כל מיני שטיות ודברים בטלים, ומבלים על זה שעות על גבי שעות, בלי שום תועלת ותקנה, כל אלו המדות רעות, מוציאות את האדם מן העולם ומקצרות את ימיו ושנותיו. ולכן כל מי שרוצה לזכות לאריכות ימים ושנים, יהיה נזהר בדברים אלו מאד, לקום מקדם, ושלא יעבר לו זמן קריאת שמע ותפלה, ולא יבלה את זמנו היקר בשתיית יין ושיחות דברים בטלים ושל מה בכך כדרך הילדים ועמי ארצות, כי דיקא אם יזהר בכל הדברים האלו, יזכה לאריכות ימים ושנים, ולא יצא מן העולם, אלא אדרבה ימצא גם במקומו שהוא נמצא את אמתת מציאותו תברך, וישאר אצלו תברך, והבן למעשה.

טו המחלל את הקדשים, והמבזה את המועדות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אלו האזהרות שהזהיר התנא הקדוש תלויות זו בזו, כי מי שמחלל את הקדשים, הינו שמדבר על צדיקים קדושים הדבוקים באין סוף ברוך הוא, ובטלים ומבטלים לגמרי אליו ותברך בבטול כל הרגשותיהם, ואינם מסיחים דעתם ממנו ותברך פרגע, אדם שמחלל ומבזה צדיקים קדושים

כך מתלבנות. שהנפש יש לה שתי תנועות אחת לתוך אחת לפנים. וכשמזיזין את האדם במחלה הרוח מתנוועע לזד חוץ כמי שמתמלא חמה ופניו מאדימות. וכשאינו מוצא טענה כזד יסיר הכוזה ההיא מעל פניו

הוא דואג בקרבן ונכנס הרוח לזד פניו מפני הנער ופניו מתכרכמים ומתלבנים והוא שאמרו (ב"מ נח, ב) זענין ההלכנה דאזיל סומקא ואמי חיורא: והמפר בריתו. שלא מל. או שמל ומשך ערלמו לכסות המילה כדי שלא יראה שהוא מהול: והמגלה פנים בתורה. שמראה פנים

ופירושים בתורה שלא כהלכה, כגון שמתרגס ומורעך לא תתן להעביר למולך. ומורעך לא תתן לאעבדא לארמיותא. ואין זה פשוטו של מקרא. וכלל זה הדורש דרשות של דופי. פירוש אחר מגלה פנים שמעיו פנים לעזור על דברי תורה צפרהסיא זיד רמה. ואין לו זוסת פנים: אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים. ולא חזר במשונה מאחד מעצירות שזידו אף על פי שזאו עליו יסורים ומת זיסורים אין לו חלק

כאלו, הוא כְּכֹר מְבֹזָה אֶת הַמוֹעֲדוֹת, כִּידוּעַ שֶׁהַמוֹעֲדִים נִקְבְּעוּ עַל-יְדֵי הַחֲכָמִים, כְּמֵאמָרָם ו'ל (שמות רבה, פרשה טו, סימן ב'): "הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם", אָמְרוּ מִלֵּאכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-

הוא: רבוץ העולם, אימתי אפה עושה את המועדות, שפן כתיב (דניאל ד, יד): "בגזרת עירין פתגמא", אמר להם: אני ואתם מספיקים על מה שישאל גומרין ומעברין את השנה, שנאמר (תהלים נז, ג): "אקרא לאלהים עליון לאל גמר עלי", וכן

הוא אומר (ויקרא כג, לו): "אלה מועדי ה'... מקראי קדש" וגו' אתם בין בזמן בין שלא בזמן, אין לי מועדות אלא אלו, אמר להם הקדוש-ברוך-הוא לישאל, לשעבר היה בידי שנאמר (תהלים קד, יט): "עשה ירח למועדים", אבל מפאן ואילף הרי מסורה בינכם ברשותכם, אם אמרתם הן הן, אם אמרתם לאו לאו, מפל מקום יהא החדש הזה לכם, ולא עוד, אלא אם בקשתם לעבר את השנה, הריני

משלים עמכם. לךך כתיב: "החדש הזה לכם"; נמצא, מי שמחלל את הקדשים, שהם הצדיקים הקדושים הדבקים בו יתברך, ומעברים את השנה, ממילא הם מבזים את המועדות, הם לא רוצים לקבל את דברי הצדיקים הקדושים. "והמלבין פני חברו ברבים"; ואם אינו מתבייש לדבר על צדיקים קדושים הדבוקים באין סוף ברוך הוא, שנתן להם הקדוש-ברוך-הוא רשות לעבר את השנים, אזי ממילא כְּכֹר ילבינו פני חבריהם ברבים, פי מה שאינם מתבישים לדבר על צדיקים קדושים הדבוקים בו יתברך, על אחת כמה וכמה שילבינו פני חבריהם ברבים. צריך שתדע, אהובי, בני! שפל זה בא להם מפני שהפרו בריתו של אברהם אבינו, שפגמו בברית, כמו שכתוב (תהלים נה, כא): "שלח ידיו בשלמיו חלל בריתו"; פי מי שמדבר על צדיקים קדושים הדבוקים באין סוף ברוך הוא, זה ברור שפגמו בבריתם, ומי שפגם בבריתו, הוא תמיד מלבין פני חברו ברבים, וברגע שהפל מתר לו, פי מוצא התר לדבר על צדיקים קדושים, ולבזות את כל בר ישראל, מזה בא שהם "מגלים פנים בתורה שלא כהלכה"; פי מאחר שפגמו בברית, אין להם ישוב הדעת, ומעקמים ומסלפים את דברי התורה, ומגלים פנים בתורה, אף-על-פי שיש בידו תורה ומעשים טובים, עם כל זאת מאחר שמחציפים פניהם נגד צדיקים קדושים הדבוקים באין סוף ברוך הוא, ומדברים עליהם כל דבר אסור, ומחריפים ומבזים אותם, ועל-ידי-זה גורמים

**חֲבֵרוּ בְּרַבִּים, וְהִמְכַר בְּרִיתוֹ
שֶׁל אֲבִרְהָם אֲבִינוּ, וְהִמְגִּילָה
פָּנִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כִּהְלָכָה,
אֵף עַל פִּי שֵׁישׁ בִּידוֹ תּוֹרָה
וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֵין לוֹ חֵלֶק
לְעוֹלָם הַבָּא:**

לְבוֹא לְיַדֵּי קַלּוֹת לְהַקֵּל בְּקִדְשָׁת הַמּוֹעֲדִים, לְעוֹלָם הַזֶּה אֲנִי אֶחָד אֲנִי חוֹר צַמְסוּבָה קוֹדֵם מוֹמו אֵין לֶךְ
 וּמְגַלִּים פָּנִים בַּתּוֹרָה שְׁלֹא פִּהֲלָכָה, וְלוֹעֲגִים דְּבַר שְׁעוֹמֵד צַפְנֵי הַמְסוּבָה: טז הוּי קַל לְרֹאשׁ. לְפָנֵי
 וּמְלַבֵּינִים פָּנֵי חֲבָרָם בְּרַבִּים. צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֲדָם גְּדוֹל וּזְקָן וְיוֹסֵז צְרֹאֵשׁ צִיִּסְיָה. הוּי קַל לְעַזּוּדוֹמו
 אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׂאִישׁ פְּזָה אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם וּלְשַׁמַּט לְפָנָיו: וְנוּחַ לַתְּשַׁחְרֵת. לְאֲדָם צַחוֹר

הַבָּא, וְלָכֵן צָרִיכִים טז רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר, הוּי
 לְהַתְּרַחֵק מִכָּל אֱלוֹ הַקְּלִימִים וְרִיקִים קַל לְרֹאשׁ וְנוּחַ לְתִשְׁחַרְת,
 וּפּוֹחֲזִים, שְׁמִפְקִירִים אֶת וְהוּי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם
 לְשׁוֹנָם, וּמְדַבְּרִים נֶגֶד בְּשִׁמְחָה: יז רַבִּי עֲקִיבָא
 צְדִיקִים הַבְּטִלִּים

וּמְבַטְלִים אֶל הָאֵין סוֹף בְּרוּף הוּא, פִּי בְּקַלּוֹת מְקַבֵּל מְרַגוּס נֶגֶד קַבֵּל. פִּירוּשׁ אַחַר הוּי קַל לְרֹאשׁ
 יְכוּלִים לְהַפְשֵׁף אַחֲרֵיהֶם, וְגַם-כֵּן לְהִיּוֹת בְּכָלֵל צְרֹאֵשׁ יִמְתֵּךְ כַּשֵּׁמֶחַ צַחוֹר הוּי קַל לְעִשׂוֹת רַעוֹן צוֹרֵאךְ.
 אֱלוֹ שְׂאֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, רַחֲמָנָא וְזוֹקוּתוֹךְ כַּשֵּׁהוֹשְׁרוֹ פִּנִּיךְ מִפְּנֵי הַזְקָנָה מַהֵל נוֹחַ לוֹ:
 לִישׁוֹבָן, וְצָרִיכִים הַרְבֵּה לְבַקֵּשׁ אֶת הַקְּדוּשָׁ-

בְּרוּף-הוּא, שְׂתִתְרַחֵק מֵאֱלוֹ הַרְשָׁעִים אַרוּרִים הַמְּדַבְּרִים כָּל דְּבַר אֲסוּר עַל צְדִיקִים קְדוּשִׁים, וְלֹא
 כְּדָאֵי לְעַמֵּד בְּמַחֲצֵתָם, פִּי בְּקַלּוֹת יִפִּילוּ גַם אוֹתָךְ, וְלָכֵן אֲשַׁרִּי מִי שְׁמַתְחַבֵּר רַק אֶל אֲנָשִׁים
 תְּמִימִים, הַחֲזוּקִים בְּאַמוּנַת חֲכָמִים, וְאֵינָם לוֹעֲגִים עַל צְדִיקִים קְדוּשִׁים, אֲשֶׁרֵיהֶם וְאֲשַׁרִּי חֵלְקָם,
 וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

טז הוּי קַל לְרֹאשׁ, וְנוּחַ לְתִשְׁחַרְת, וְהוּי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּשִׁמְחָה: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי,
 בְּנִי! אֲשֶׁר כָּל אָדָם עוֹבֵר בְּזֵה הָעוֹלָם צְרוּת וְיִסוּרִים, מְרִירוֹת וּמְכַאֲבִים, הֵן מַעֲצָמוֹ וְהֵן
 מֵאַחֲרִים, עֲנִיּוֹת וְדַחְקוֹת וְכוּ', וְלָכֵן עָלֶיךָ לְהַתְּחַזֵּק בִּיְתֵר שְׂאֵת וּבִיְתֵר עֵז, וְלֹא לְהִשְׁכַּר מִשׁוּם דְּבַר
 בְּשׁוּם פָּנִים וְאִפֵּן, אֶלֹא לְבָרַח אֵלָיו יִתְבַּרַךְ, וּלְהַתְּחַזֵּק בְּאַמוּנָה פְּשׁוּטָה בּוֹ יִתְבַּרַךְ, לִידַע שְׁפּוֹדָאֵי
 הַכָּל לְטוֹבָה, וּכְמֵאַמְרָם ו"ל (בְּרֹאשִׁית רַבָּה, פֶּרָשָׁה ט', סִימָן ח'): "טוֹב מְאֹד" — זוֹ מִדַּת יִסוּרִין, וְכִי
 מִדַּת יִסוּרִין טוֹבָה מְאֹד, אֲתַמְּהָא? אֶלֹא שְׁעַל יְדִיָּה הַבְּרִיּוֹת בְּאִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם; וְזֵה מַה שְּׂאוֹמֵר
 הַתַּנָּא הַקְּדוּשׁ: הוּי קַל לְרֹאשׁ", אִם תִּקְבֵּל הַכָּל בְּהַתְּחַלָּה כָּל מַה שְּׁעוֹבֵר עָלֶיךָ בְּקַלּוֹת, וְתַדַּע
 שֶׁהַכָּל לְטוֹבָה, כְּעֵין שְׂאֵמֵר רַבְנוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹתֵר, חֵלֶק א', סִימָן ד'): כְּשֵׁאָדָם יוֹדַע שְׁכָל מֵאַרְעוֹתָיו
 הֵם לְטוֹבָתוֹ, עַל-יְדֵי-זֵה "וְנוּחַ לְתִשְׁחַרְת", יִהְיֶה לָךְ כְּבֹר קַל בִּיּוֹתֵר לְהַחֲזִיק מֵעַמֵּד בְּעֵת שְׂאֵתָה
 נִשְׁתַּר מִכָּל צְרוּתֶיךָ, מֵאַחַר שְׂאֵתָה יוֹדַע שְׁכָל מַה שְּׁעוֹבֵר עָלֶיךָ זֵה לְטוֹבָתָךְ, וּכְמוֹ שְׂאֵמֵרוֹ חֲכָמֵינוּ
 הַקְּדוּשִׁים (סוֹטָה ח'): הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְבִיא יִסוּרִים עַל צְדִיקִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, כְּדִי שְׂיִירְשׁוּ עוֹלָם
 הַבָּא, וְעַם כָּל זֹאת אִף שְּׁעוֹבֵר עָלֶיךָ מַה שְּׁעוֹבֵר — צְרוּת וְיִסוּרִים, קִטְנוֹת וּמְרִירוֹת וּמְכַאֲבִים,
 צַעַר וְחִלְשׁוֹת הַדַּעַת וְעֲגַמַת נַפְשׁ, עַם כָּל זֹאת "וְהוּי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּשִׁמְחָה", שְׂזוֹ מְדַרְגָּה
 גְּדוּלָה מְאֹד, שְׂאָדָם שֶׁהוּא בְּעַל יִסוּרִים, וְסוֹבֵל עַלְבוּנוֹת וּבְזִיווּנוֹת, חֲרוּפִין וְגִדּוּפִין מֵהַזּוּלָת, וְגַם
 בְּעַצְמוֹ סוֹבֵל עֲנִיּוֹת וְדַחְקוֹת, צַעַר וְעֲגַמַת נַפְשׁ, עַל-כָּל-פָּנִים כְּשֵׁבֵא אֵלָיו אָדָם, הוּא מְקַבֵּלוֹ
 בְּשִׁמְחָה וּבִסְבֵּר פָּנִים יְפוֹת, זֵה מְגַלֵּה אֶת טֵהַר לְבָבוֹ, שְׁמִקְבֵּל אֶת כָּל מַה שְּׁעוֹבֵר עָלָיו בְּאַהֲבָה,
 פִּי זֵה סִימָן לְאָדָם שְׁמִקְבֵּל הַכָּל בְּאַהֲבָה — כְּשִׁמְקַבֵּל אֶת פָּנֵי כָּל אָדָם בְּשִׁמְחָה, אֲשַׁרִּי מִי שְׂזוֹכָה
 לְהַגִּיעַ לְמְדַרְגָּה זוֹ, שְׂיִכּוֹל לְהַחֲזִיק מֵעַמֵּד בְּזֵה הָעוֹלָם הַעוֹבֵר, וְהוּא "קַל לְרֹאשׁ", שְׁכְּבֹר מִתְּחִיל
 בְּהַתְּחַלָּה לְקַבֵּל בְּקַלּוֹת אֶת כָּל מַה שְּׁעוֹבֵר עָלָיו, שְׁעַל-יְדֵי-זֵה "וְנוּחַ לְתִשְׁחַרְת", יִהְיֶה קַל וְנוּחַ

יז מסורת סייג לתורה. המסורת שמסרו לנו חכמים
 בחסרות ויתרות שצמורה הם גדר וחזוק לתורה
 שצמח. שעל ידיהם אנו מזינים כמה מלות איך יעשו
 אותם. כמו צסכת צסכת צסכות שנים חסרים ואחד
 מלא שממנו אנו לומדים
 להכשיר סוכה צשלת דפנות.
 וכגון מועדי ה' אשר תקראו
 אחס שנקחצ חסר צשלת
 מקומות. ללמד "אחס" אפילו
 שוגגים "אחס" אפילו מזידיס
 "אחס" אפילו מוטעים: מעשרות סייג לעושר.

אומר, שחוק וקלות ראש,
 מרגילין את האדם לערוה.
 מסרת, סיג לתורה. מעשרות,
 סיג לעשר. נדרים, סיג
 יז שחוק וקלות ראש
 מרגילין את האדם
 לערוה: צריך שתדע,
 אהובי, בני! שאדם צריך
 להקניס בדעתו תמיד את
 אמתת מציאיתו יתברך,
 ותמיד יציר בעיני שכלו, איך שכל הבריאה
 כלה היא אור האין סוף ברוך הוא, כי אין
 בלעדיו יתברך כלל, ודומם, צומח, חי, מדבר,
 זה לבוש לגבי אין סוף ברוך הוא, ועל-ידי-זה
 תמיד תשרה עליו יראת שמים, מה שאין כן
 כשאדם שוחק מהכל ומתלוץ מכלם, על-ידי-זה בא לידי קלות ראש, זה מרגיל אותו לחטא
 המגנה של פגם-הברית גלוי עריות, ולכן צריכים מאד לשמר משחוק של התול, שאמר רבנו ז"ל
 (ספר-המדות, אות אמת, סימן מז): מי ששומר את עצמו משחוק של התול, בידוע שהוא איש אמת;
 ועל-ידי-זה לא יקל את ראשו, ולא יבוא לידי גלוי עריות, והבן למעשה.

מסרת סיג לתורה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יסוד גדול ביהדות ללכת כפי המסרת שקבל
 מאבותיו ואבות אבותיו, ויברח מאלו המתחדשים, כי אין לנו בזה העולם רק מסרת
 אבותינו, כל המינים ואפיקורסים לא צצו ולא צמחו, אלא מפני שהתחילו לבזות את מסרת
 אבותיהם, כי כל היהדות תלויה רק כפי המסרת שקבלו מאבותיהם ואבותיהם, כעין
 שאמרו חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה יג, סימן יד): והיה מסרת ביד שבט יהודה חכמיהם
 ויגדליהם מן יעקב אבינו כל מה שעתידי לארע לכל שבט ועד ימות המשיח, וכן היה ביד כל
 שבט ושבט מסרת כל מה שיארע לו עד ימות המשיח מן יעקב אביהם, והבן למעשה.

מעשרות סיג לעשר: צריך שתדע, אהובי, בני! כי כף אמרו חכמינו הקדושים (שמות רבה, פרשה
 מא, סימן א'): גדול כחן של מוציא מעשרות, שהם הופכים את הקללה לברכה. ואמרו
 (במדבר רבה, פרשה יב, סימן יג): אברהם הפריש מעשר תחלה, והקנה להקדוש-ברוך-הוא שמים
 וארץ, יצחק נתן מעשר ונתברך, וכן הזהיר הקדוש-ברוך-הוא את ישראל, שאם יעשו תבואתם
 יברכם בעשר, כי כל מה שהקדוש-ברוך-הוא נותן לה תן מעשר לעניים, ועל-ידי-זה תתברך
 בעשירות. ואמרו חכמינו הקדושים (דברים רבה, פרשה ד, סימן י'): האדם הזה כשנבדק ומפריש
 מעשרותיו כראוי, מרחיבין לו את גבולו; ולכן אשרי מי שאינו מטעה את עצמו בזה העולם
 כלל, ותמיד מעשר את מעותיו לעניים, ועל-ידי-זה יזכה לעשירות. וכעין שאמרו חכמינו
 הקדושים (תנחומא ראה) על הפסוק (דברים יד, כב): "עשר תעשר וגו', עשר בשביל שתעשר, והבן
 למעשה.

נדרים סיג לפרישות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יסוד בקדשת האדם, שיהיה פרוש מתאוות

עולם הזה היא — שִׁינְדֵר נָדָר, כַּמּוּבָא (לקוטי־הלכות, ברכות השחר, הלכה ה', אות צ'); כִּי בְּאֵמֶת עֲנִין נְדָרִים הוּא פְּלִיאָה נִשְׁגָּבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (במדבר ל'): "אִישׁ כִּי יִפְלֵא לְנֹדֵר נְדָר לְהִזִּיר" וְגו', כִּי בְּזֶה רוּאִים גְּדֻלַּת הָאָדָם הַבֶּעַל בְּחִירָה, שֵׁשׁ לוֹ כַּח בְּפִיּוֹ לַעֲשׂוֹת לַעֲצֻמוֹ מִצְוֹת חֲדָשׁוֹת שְׁלֵא נִצְטָוָה בָּהֶן, כְּגֹן: כְּשֶׁאִסָּר עָלָיו דְּבַר הַמִּתֵּר בְּפִיּוֹ, אֲזִי תִכְף נֶאֱסָר עָלָיו הַדְּבַר הַמִּתֵּר בְּאִסּוּר תּוֹרָה, וְהוּא פְּלִיאָה. הֲלֵא בְּאֵמֶת זֶה הַדְּבַר אֵין בּוֹ שׁוּם אִסּוּר בְּשֶׁרְשׁוֹ, וְאִף־עַל־פִּי־כֵן תִּכְף כְּשֶׁאִמָּר בְּפִיּוֹ, שֵׁאִסָּר עָלָיו הַדְּבַר אֶפְלוּ בְּלֵא הַזְּפֵרַת הַשֵּׁם, נֶאֱסָר עָלָיו תִּכְף בְּאִסּוּר חֲמוּר מִן הַתּוֹרָה. וּבְזֶה רוּאִים גְּדֻלַּת כַּח הָאָדָם הַבֶּעַל בְּחִירָה. וְעַקֵּר הַכַּח הוּא בְּפִיּוֹ וְלָבוֹ, שֶׁכְּשֶׁלְּבוֹ חוֹשֵׁק לְקַדֵּשׁ אֶת עֲצֻמוֹ בְּאִיזוֹ קִדְשָׁה וּפְרִישׁוֹת וְכִיּוּצָא, וּמוֹצִיא חֲשָׁקוֹ וּרְצוֹנוֹ בְּפִיּוֹ, אֲזִי נַעֲשֶׂה מְזֶה תּוֹרָה, כִּי אֲזִי נֶאֱסָר עָלָיו הַדְּבַר בְּאִסּוּר תּוֹרָה; כִּי בְּאֵמֶת נֶפֶשׁ יִשְׂרָאֵל בְּשֶׁרְשׁוֹ הוּא חֶלֶק אֱלֹהִים מִמַּעַל, וְהוּא בְּעֲצֻמוֹ בְּחִינַת הַתּוֹרָה. כִּי קִדְשָׁה בְּרִיף הוּא וְאוֹרִיחָא וְיִשְׂרָאֵל כֹּלָּא חַד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֵהר הַקְּדוּשׁ (אחרי עג.); וְעַל־כֵּן יֵשׁ לוֹ כַּח בְּפִיּוֹ לְנֹדֵר נְדָר וְלַעֲשׂוֹת לַעֲצֻמוֹ מִצְוֹת כְּנֶפֶשׁוֹ. וְהַעֲקָר נְדָרִים הוּא כְּדִי לְקַדֵּשׁ אֶת עֲצֻמוֹ, וְלִפְרֹשׁ אֶת עֲצֻמוֹ מִתְּאֻוֹת, שְׁזֶה "נְדָרִים סִיג לְפְרִישׁוֹת", שְׁאֵלוֹ הַנְּדָרִים הֵם מִצְוָה לְנֹדֵר בָּהֶם. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (נדרים ח.): שְׂרִי לִיָּה לְאִינֵשׁ לְמִינְדָר לְזִרְוִי נִפְשִׁיָּה; וְעַקֵּר הַנְּדָר כְּשֶׁמוֹצִיאֵו בְּפִיּוֹ. וּבְזֶה רוּאִים גְּדֻלַּת כַּח הַדְּבַר וּמִכְּטָא שְׁפֵתִים שֶׁל הָאָדָם, שֶׁעַל־יְדֵי הַדְּבַר הוּא יָכוֹל לְהַתְּגַבֵּר בְּיוֹתֵר לְפָרֵשׁ אֶת עֲצֻמוֹ אֶפְלוּ מִן הַהִתֵּר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַתַּנָּא הַקְּדוּשׁ: "נְדָרִים סִיג לְפְרִישׁוֹת", וְכֵמוֹ שֶׁרוּאִין בְּחוּשׁ מְכַל מִי שֶׁרוּצֶה לְהַרְגִּיל אֶת עֲצֻמוֹ בְּאִיזוֹ קִדְשָׁה וּפְרִישׁוֹת, שְׁנִמְצָאִים הַרְּבִיָּה שְׁעוֹשִׂים נְדָר אוֹ שְׁבוּעָה עַל זֶה, כְּגֹן: לְהַתְּעַנּוֹת אִיזָה יוֹם, אוֹ שְׁלֵא לְאָכַל דְּבַר מִן הַחַי אִיזָה זְמַן, אוֹ לִתֵּן צְדָקָה יוֹתֵר מִכַּחוֹ וְכִיּוּצָא בְּזֶה, וְלִכְאוּרָה הַדְּבַר תְּמוּהָ. מִמָּה נִפְשָׁה, אִם יֵשׁ בְּכַחוֹ לְהַתְּגַבֵּר עַל יָצְרוֹ, יוֹכֵל לְהַתְּגַבֵּר בְּלִי נְדָר וּשְׁבוּעָה. וְאִם מִתְּהַרָא, שִׁיתְּגַבֵּר יָצְרוֹ עָלָיו, מָה יוֹעִיל הַנְּדָר. אִף בְּזֶה רוּאִין גְּדֻלַּת כַּח הַנְּדָר בְּשֶׁרְשׁוֹ, וְהַעֲקָר — כְּשֶׁמוֹצִיאֵו בְּפִיּוֹ, שְׁאֲזֵי עַל־יְדֵי הַנְּדָר עוֹלָה לְבְּחִינַת פְּלִיאוֹת חֲכָמָה, כַּמּוּבָא בְּדְבָרֵי רַבֵּנוּ ז"ל (לקוטי־מוהר"ן, חלק א', סימן נז), שֵׁשׁ שֶׁרֵשׁ הַבְּחִירָה, וּמִשָּׁם מְקַבֵּל כַּח, עַל־יְדֵי שֶׁמוֹצִיא הַנְּדָר בְּפִיּוֹ, שִׁיּוֹכֵל לְהַתְּגַבֵּר עַל מָה שֶׁצָּרִיף לְהַתְּגַבֵּר. וּבְיַדָּאֵי גַם אַחֲרֵי־כֵן כְּשֶׁעֲשֶׂה נְדָר, עֲדִין יֵשׁ כַּח לְהַבְּחִירָה לְהַטּוֹתוֹ, חַס וְשָׁלוֹם, כִּי הַבְּחִירָה יֵשׁ לָהּ כַּח גְּדוֹל מְאֹד. וְעַל־כֵּן הַזְּהִירָה הַתּוֹרָה מְאֹד, שִׁישְׁמֹר לְקַיָּם אֶת נְדָרוֹ, וְכִכֵּל הַיּוּצָא מִפִּיּוֹ יַעֲשֶׂה. אֲבָל הַעֲקָר הוּא שֶׁעַל־יְדֵי הַנְּדָר יֵשׁ לוֹ כַּח הַרְּבִיָּה יוֹתֵר לְהַתְּגַבֵּר עַל יָצְרוֹ. וְכֵמוֹ שֶׁמְצִינּוּ בְּבַעֲזוֹ, שֶׁאָמַר (רוח ג, יג): "חַי ה' שְׁכָבִי עַד הַבֶּקֶר", וְנִדְרָשׁוּ עַל זֶה חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (רוח רבָּה, פְּרָשָׁה ו', סימן ד'): לְיָצְרוֹ נִשְׁבַּע; נִמְצָא, שֶׁבְּלֵא שְׁבוּעָה, הִיָּה סִבְרָא שֶׁהַיָּצָר הִרַע יִתְּגַבֵּר עָלָיו, וְכֵמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (נדרים ח) בְּזֶה, וְעַל־יְדֵי הַשְּׁבוּעָה עֲמַד בְּנִסְיוֹן וְכִכֵּשׁ אֶת יָצְרוֹ. וְכֵן מְצִינּוּ בְּכַמָּה כְּשֶׁרִים וְצַדִּיקִים, וְכֵמוֹ שֶׁשְׁמַעוּ מִפִּיּוֹ הַקְּדוּשׁ שֶׁל רַבֵּנוּ ז"ל, שֶׁאָמַר (שְׁבַח־הַר"ן, סימן טו), שֶׁהִיָּה רַגִּיל בְּנְדָרִים מְאֹד בְּשֶׁבִיל קִדְשָׁה וּפְרִישׁוֹת, וְהֵבִין לְמַעֲשֶׂה.

סִיג לְחֲכָמָה שְׁתִּיקָה: צָרִיף שֶׁתִּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין עוֹד דְּבַר שֶׁמְצִיל אֶת הָאָדָם כְּמוֹ מַדַּת הַשְּׁתִּיקָה, כִּי בְּפִרוּשׁ אָמַר הַחֲכָם מְכַל הָאָדָם (מְשָׁלִי כֹא, כג): "שְׁמַר פִּיּוֹ וּלְשׁוֹנוֹ שְׁמַר מִצְוֹת נִפְשׁוֹ", וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (פְּסָחִים קיג): הַפֶּה בְּנִבְלִיתָא וְלֹא תִהְפֹּךְ בְּמִלִּי; כִּי רַבּוּי הַדְּבַר מְגַלֶּה שְׁטוּתוֹ, כְּמֵאֲמָרָם ז"ל (פְּסָחִים צט): יָפֵה שְׁתִּיקָה לְחֲכָמִים, קַל וְחֹמֶר לְטַפְשִׁים, שְׁנֵאָמַר (מְשָׁלִי יו, כח): "אֱוִיל מִחֲרִישׁ חֲכָם יִחְשַׁב"; כִּי רַבּוּי הַדְּבַר מְגַלֶּה אֶת חֲסָרוֹן חֲכָמָתוֹ, כִּי טָבַע שֶׁל חֲכָם שֶׁהוּא שׁוֹתֵק, כִּי לֹא יִמְלֹט שֶׁעַל־יְדֵי רַבּוּי דְּבוּרִים, שְׁלֵא יֵאבֹד אֶת חֲכָמָתוֹ. וְלָכֵן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (חֲלִין פט): מָה אֲמַנּוּתוֹ שֶׁל אָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה? יֵשִׁים עֲצֻמוֹ כְּאֵלֶם; וְזֶה

מְרַאָה וְאֵין שׁוּם דְּמוּת וְאֵין שׁוּם צָלָם, אֶלָּא שְׁנִקְרַאת לְקַח כְּמַה דְּלַח אִמְרַי (דְּבָרִים ל) יַעֲרוֹף כְּמוֹת הַכֹּל פְּרָצוּף הָעוֹלָמוֹת שֶׁהֵם בְּדְמוּת אָדָם לְקַמֵּי: יֵט הַכֹּל צְפוּי. כֹּל מַה שְׂאֵדָם עוֹשֶׂה צְמַדֵּי דְלִתְתָא, וּבְכָל מְצוֹת עֲשֶׂה שֶׁהָאָדָם מְקַיֵּם, מְדַרְסֵי גְלוּי לְפָנָיו: וְהַרְשׁוּת נְתוּנָה. זִידוּ שֶׁל אָדָם מְמַשִּׁיף עַל עֲצָמוֹ אֲוֵרוֹת מִהָעוֹלָמוֹת, שֶׁהֵם כְּנֶגֶד הַמְצוּה הַזֹּה, וְכֵן כְּשֶׁנִּזְהַר לֹא לַעֲבֹר עַל מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, מְמַשִּׁיף עַל עֲצָמוֹ אֲוֵרוֹת מִהָעוֹלָמוֹת שֶׁהֵם כְּנֶגֶד הַלֹּא תַעֲשֶׂה הַזֶּה, יֵט הַכֹּל צְפוּי, וְהַרְשׁוּת וְהַרְשׁוּת נְתוּנָה, וּבְטוֹב הָעוֹלָם נְדוּן. צְמַדַּת רַחֲמִים וְרָף עַל פִּי אֵין הַכֹּל שׁוּן צְמַדָּה זֹה. לְפִי שֶׁהַכֹּל לְפִי רוּחַ וְהַכֹּל לְפִי רַב הַמַּעֲשֶׂה:

זֶה חֲבִיבוֹת יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִכָּל הָאֲמוֹת. וְלָכֵן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (מוֹעֵד קָטָן טז:): מַה כּוֹשֵׁי מְשֻׁנָּה בְּעוֹרוֹ, אַף יִשְׂרָאֵל מְשֻׁנֵּין בְּמַעֲשֵׂיהֶן מִכָּל הָאֲמוֹת; וְלָכֵן "חֲבִיבֵינוּ יִשְׂרָאֵל שְׁנִקְרָאוּ בְּנֵים לְמַקּוֹם", כִּי מַעֲלַת בַּר יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם בְּנֵי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְכִמּוֹ שֶׁטָּבַע הָאֵב, שֶׁהוּא מוֹחֵל וְסוֹלַח לְבָנוֹ, כִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מוֹחֵל וְסוֹלַח לְנַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כִּי (פְּסָחִים פה:): אֶפְלוּ מְחִיצָה שֶׁל בְּרִזַּל אֵינָה מְפַסְקֶת בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאֲבֵיהֶם שְׁבַשְׁמַיִם, "חֲבִיבָה יִתְרָה נּוֹדַעַת לָהֶם שְׁנִקְרָאוּ בְּנֵים לְמַקּוֹם, שְׁנֹאֲמַר (דְּבָרִים יד, א): "בְּנֵים אַתֶּם לְהוֹי" הָאֱלֹהִים"; וְכִמּוֹ שֶׁבֵּן תָּמִיד יְכוֹל לְחַזֵּר אֶל אָבִיו, כִּי כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל תָּמִיד יְכוֹל לְחַזֵּר אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, כְּמֹאֲמָרם ו"ל (תְּנַח דְּבִי אֱלֹהֵי רַבָּה, פָּרֶק יח): רַחֲמֵינוּ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְרַבֵּין עַל יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם, בֵּין עַל הַרְשָׁעִים שְׁבָהֶן, וּבֵין עַל הַצְּדִיקִים שְׁבָהֶן; וְהַכֹּל מְפַנֵּי הַתּוֹרָה שֶׁקָּבְלוּ, וְלָכֵן "חֲבִיבֵינוּ יִשְׂרָאֵל. שְׁנִתַּן לָהֶם כְּלֵי חֲמֻדָּה", שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, שְׁבָה בְּרָא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת כָּל הַבְּרִיאָה. וְלָכֵן "חֲבִיבָה יִתְרָה נּוֹדַעַת לָהֶם, שְׁנִתַּן לָהֶם כְּלֵי חֲמֻדָּה, שְׁבוּ נִבְרָא הָעוֹלָם, שְׁנֹאֲמַר (מְשַׁלֵּי ד, ב): "כִּי לָקַח טוֹב נְתַתִּי לָכֶם, תּוֹרַתִי אֵל תַּעֲזוּבוּ"; כִּי כְּשֶׁבַר יִשְׂרָאֵל זוֹכֵה לְלַמֵּד תּוֹרָה, אֵין לְשׁוּם אֲמָה וְלְשׁוֹן רְשׁוּת לִגְעַ בָּהֶם, כְּמֹאֲמָרם ו"ל (שְׁמוֹת רַבָּה, פָּרָשָׁה ל, סִימָן ז') עַל הַפְּסוּק (תְּהִלִּים פב, ו): "אֲנִי אֲמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֲלִיּוֹן כְּלָכֶם"; כְּשֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל בְּסִינַי וְקָבְלוּ אֶת הַתּוֹרָה, אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמַלְאָךְ הַמְּנַת, עַל כָּל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים יֵשׁ לָךְ רְשׁוּת בָּהֶם, וְעַל אֲמָה זֹה אֵין לָךְ רְשׁוּת בָּהֶם, שֶׁהֵם חֲלָקִי, כְּשֵׁם שְׁאֲנִי חַי וְקַיִם, כִּי בְּנֵי קַיִמִין, שְׁנֹאֲמַר (דְּבָרִים לב, ח): "בְּהִנְחַל עֲלִיּוֹן גּוֹיִם", וּכְתִיב (שִׁם ט): "כִּי חֲלַק הַיְוָי"ה עֲמוֹ יַעֲקֹב חֲבַל נִחְלָתוֹ"; וְלָכֵן רָאוּי לְכָל בַּר יִשְׂרָאֵל לְהִתְחַזֵּק בִּיתֵר שְׂאֵת וּבִיתֵר עַז, אֶפְלוּ שְׁעוֹבְרִים עָלָיו כָּל מֵינֵי צְרוּת וְיִסּוּרִים וּמְכַאוּבִים וְכוּ', כִּי הַכֹּל בְּכּוֹנֵנָה עֲלִיּוֹנָה מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, כְּמֹאֲמָרם ו"ל (מְנַחוֹת גג:): מַה זֵּית אֵינוֹ מוֹצִיא שְׁמֵנוֹ, אֶלָּא עַל-יְדֵי כְּתִית, אַף יִשְׂרָאֵל אֵינָם חוֹזְרִים לְמוֹטָב, אֶלָּא עַל-יְדֵי יִסּוּרִין; וְלָכֵן אֲסוּר לְקַרָּא תְּגַר כְּשִׁיִּסּוּרִין בְּאִים עָלָיו. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (סִפְרֵי וְאַתְחָנּוּן): יֵהָא אָדָם שְׂמַח בְּיִסּוּרִין יוֹתֵר מִן הַטּוֹבָה, כִּי אֵלוֹ אָדָם בְּטוֹבָה, אֵין נִמְחַל לוֹ עוֹן שְׁבִידוֹ, וּבִיִּסּוּרִין נִמְחַל לוֹ. וְאָמְרוּ (פְּסִיקְתָא רַבְתִּי): אֲשֶׁרֵי אָדָם שְׁנֹגְעוּ בּוֹ יִסּוּרִין וְכַבֵּשׁ רַחֲמֵינוּ, וְלֹא קָרָא תְּגַר; כִּי בְּזֵה שְׂאָדָם שׁוֹתֵק בְּשַׁעַה שְׁבָאִים עָלָיו יִסּוּרִים, וּמְחַזֵּק אֶת עֲצָמוֹ, עַל-יְדֵי-זֵה מְכַפְרִין לוֹ עַל כָּל עוֹנוֹתָיו. וְלָכֵן אֲסוּר לְהַשְׁבֵּר מִשׁוּם דְּבָר, אֶלָּא לְהִתְחַזֵּק בִּיתֵר שְׂאֵת וּבִיתֵר עַז, וְלִזְכּוֹר תָּמִיד שֶׁהוּא נִבְרָא בְּצֵלֶם אֱלֹקִים, וְהוּא בֶן לְמַקּוֹם בְּרוּךְ הוּא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, וְקָבַל אֶת הַתּוֹרָה, וּבְזֵה רָאוּי לוֹ לְשַׂמַּח מְאֹד מְאֹד, וְהֵבִין לְמַעֲשֶׂה.

יֵט הַכֹּל צְפוּי, וְהַרְשׁוּת נְתוּנָה, וּבְטוֹב הָעוֹלָם נְדוּן, וְהַכֹּל לְפִי רַב הַמַּעֲשֶׂה: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנֵי! אֲשֶׁר אֵין שׁוּם מְצִיאוֹת בְּלַעֲדֵינוּ יִתְבָּרַךְ כָּלֵל, וְהוּא יִתְבָּרַךְ מְחִיצָה וּמְהִינָה וּמְקַיֵּם

אֶת כָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה, וְדוּמָם, צוּמָח, חַי, מְדַבֵּר, הַכֹּל לְכֹל עֵצִים עֲצָמִיּוֹת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וְדַבֵּר גְּדוֹל וְדַבֵּר קָטָן אֵינוֹ נֶעֱשֶׂה מֵעֲצָמוֹ, אֲלֵא בְהַשְׁגַּחַת הַמַּאֲצִיל הָעֲלִיּוֹן. וְלִכֵּן עָלֶיךָ לְדַעַת, אֶהוּבִי, בְּנִי! "הַכֹּל צָפוּי", שֶׁהַכֹּל כָּבֵד נִגְזָר בְּעַת בְּרִיאַת הָעוֹלָם בְּדִיּוֹק מֵהַ יְהִיָּה עִם כָּל אָדָם בְּפִרְטֵי פְּרִטֵיּוֹת, וְכֵן גְּזָרָה חֲכָמָתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, שֶׁכָּל זֶה הוּא סוּד הַיְדִיעָה, עִם כָּל זֹאת עָלֶיךָ לְדַעַת, אֲשֶׁר "וְהַרְשׁוֹת נִתּוּנָה" לְאָדָם לְהִיּוֹת הַצְּדִיק הַגָּדוֹל, וְזֶה סוּד הַבְּחִירָה. וּמִוִּבָּא בְּדַבְּרֵי רַבְּנֵינוּ ו' (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן כ"א) אֲשֶׁר הַיְדִיעָה וְהַבְּחִירָה הֵם שְׁנֵי הַפְּכִים, וְאִי אֶפְשָׁר בְּשֶׁכָּל אֲנוּשֵׁי לְהִבִּין אֶת זֶה בְּשׁוּם פְּנִים וְאֶפֶן, וְכַמוּבָא בְּרַמְבַּ"ם (פָּרָק ה' מֵהַלְכוֹת תְּשׁוּבָה, הַלְכָה א'): רִשׁוֹת לְכֹל אָדָם נִתּוּנָה אִם רוּצָה לְהִטּוֹת עֲצָמוֹ לְדַרְךְ טוֹבָה וְלְהִיּוֹת צְדִיק הַרְשׁוֹת בְּיָדוֹ, וְאִם רוּצָה לְהִטּוֹת עֲצָמוֹ לְדַרְךְ רָעָה וְלְהִיּוֹת רָשָׁע הַרְשׁוֹת בְּיָדוֹ, הוּא שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה (בְּרֵאשִׁית ג, כ"ב): "הֵן הָאָדָם הִיָּה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וְרָע", כְּלוּמַר הֵן מִיִּן זֶה שֶׁל אָדָם הִיָּה יַחֲדֵי בְּעוֹלָם, וְאִין מִיִּן שְׁנֵי דוּמָה לּוֹ בְּזֶה הָעֲנָן, שֶׁיְהִיָּה הוּא מֵעֲצָמוֹ בְּדַעַתוֹ וּבְמַחְשַׁבְתּוֹ יוֹדֵעַ הַטוֹב וְהָרָע, וְעוֹשֶׂה כָּל מַה שֶׁהוּא חַפֵּץ, וְאִין מִי שֶׁיַּעֲבֹב בְּיָדוֹ מִלַּעֲשׂוֹת הַטוֹב אוֹ הָרָע, וְכִינֵן שֶׁכֵּן הוּא "פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ". אֵל יַעֲבֹר בְּמַחְשַׁבְתּוֹ דַּבֵּר זֶה, שְׂאוּמְרִים טַפְשֵׁי אֲמוֹת הָעוֹלָם וְרוּב גְּלַמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא גִזְרָה עַל הָאָדָם מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ לְהִיּוֹת צְדִיק אוֹ רָשָׁע, אִין הַדַּבֵּר כֵּן, אֲלֵא כָּל אָדָם רְאוּי לּוֹ לְהִיּוֹת צְדִיק כְּמֹשֶׁה רַבְּנּוּ, אוֹ רָשָׁע כְּיִרְבֵּעַם, אוֹ חָכָם, אוֹ סָכֵל, אוֹ רַחֲמָן, אוֹ אַכְזָרִי, אוֹ פִּילִי, אוֹ שׁוֹעַ, וְכֵן שְׂאָר כָּל הַדַּעוֹת, וְאִין לּוֹ מִי שֶׁיִּכְפְּהוּ, וְלֹא גִזְרָה עָלָיו, וְלֹא מִי שֶׁמוֹשְׁכוֹ לְאֶחָד מִשְׁתֵּי הַדַּרְכִּים, אֲלֵא הוּא מֵעֲצָמוֹ וּמִדַּעַתוֹ נוֹטֵה לְאִיזוֹ דַּרְךְ שֶׁיִּרְצֶה, הוּא שֶׁיִּרְמֶיְהוּ אָמַר (אֵיכָה ג, ל"ח): "מִפִּי עֲלִיּוֹן לֹא תֵצֵא הַרְעוֹת וְהַטּוֹב", כְּלוּמַר אִין הַבּוֹרָא גִזְרָה עַל הָאָדָם לְהִיּוֹת טוֹב, וְלֹא לְהִיּוֹת רָע, וְכִינֵן שֶׁכֵּן הוּא, נִמְצָא זֶה הַחוּטָא הוּא הַפְּסִיד אֶת עֲצָמוֹ, וְלִפְיֵכֵךְ רְאוּי לּוֹ לְכַפּוֹת וּלְקוֹנֵן עַל חֲטָאֵיו וְעַל מַה שֶׁעָשָׂה לְנַפְשׁוֹ וּגְמֻלָּה רָעָה, הוּא שֶׁכָּתוּב אַחֲרָיו (שָׁם): "מַה יִּתְאוּנֵן אָדָם חַי" וְגו', וְחִזֵּר וְאָמַר: הוֹאִיל וּרְשׁוּתֵנוּ בְּיַדְנוֹ וּמִדַּעַתֵנוּ עֲשִׂינוּ כָּל הַרְעוֹת, רְאוּי לָנוּ לְחִזֵּר בְּתְשׁוּבָה, וְלַעֲזֹב רְשָׁעֵנוּ, שֶׁהַרְשׁוֹת עֲתָה בְּיַדְנוֹ, הוּא שֶׁכָּתוּב אַחֲרָיו (שָׁם): "נִחַפְּשָׁה דְרָכֵינוּ וְנַחֲקֶנָּה וְנִשׁוּבָה" וְגו', "וּבִטּוֹב הָעוֹלָם נִדוֹן, וְהַכֹּל לְפִי רַב הַמַּעֲשָׂה", וְדַבֵּר זֶה עֶקֶר גְּדוֹל הוּא, וְהוּא עֲמוּד הַתּוֹרָה וְהַמַּצְנֶה, שְׁנֵאֲמַר (דְּבָרִים ל, טו'): "רְאֵה נִתְתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים", וְכַתִּיב (שָׁם י"א, כו'): "רְאֵה אֲנִכִי נִתֵּן לְפָנֶיךָ הַיּוֹם", כְּלוּמַר שֶׁהַרְשׁוֹת בְּיַדְכֶם, וְכָל שֶׁיַּחֲפִץ הָאָדָם לַעֲשׂוֹת מִמַּעֲשֵׂה בְּנֵי הָאָדָם — עוֹשֶׂה, בֵּין טוֹבִים בֵּין רָעִים, וּמִפְּנֵי זֶה הָעֲנָן נֵאֶמַר (דְּבָרִים ה, כו'): "מִי יִתֵּן וְהִיָּה לְכַבֵּם זֶה לְהֵם", כְּלוּמַר שֶׁאִין הַבּוֹרָא כּוֹפֶה בְּנֵי הָאָדָם, וְלֹא גִזְרָה עָלֵיהֶן לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה, אֲלֵא הַכֹּל מְסוּר לְהֵם. נִמְצָא, שֶׁמִּצַּד אֶחָד כָּבֵד נִגְזָר מִתְחַלֵּת הַבְּרִיאָה מֵהַ יְהִיָּה עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד, שֶׁזֶּה סוּד הַיְדִיעָה, גְּלוּי אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ עַל כָּל פֶּרֶט וּפְרֵט מְדוּמָם, צוּמָח, חַי, מְדַבֵּר, כָּבֵד נִגְזָר עָלָיו מֵרֵאשׁ מַה יְהִיָּה בְּסוּף, עִם כָּל זֹאת יֵשׁ לְכֹל אֶחָד וְאֶחָד בְּחִירָה לְבַחֵר בְּטוֹב, וְלֹא לַעֲשׂוֹת אֶת הָרָע, וְהַכֹּל תְּלוּי כְּפִי מַעֲשֵׂי הָעוֹלָם, וְכָל אָדָם בְּפִרְטֵיּוֹת, כְּפִי טוֹב מַעֲשָׂיו, כֵּן הוּא מְכִין לְעֲצָמוֹ כְּלִי, עַד שֶׁיִּכּוֹל לְהִיּוֹת צְדִיק כְּמֹשֶׁה רַבְּנּוּ מִמֶּשׁ, שֶׁזֶּה "הַכֹּל צָפוּי" כְּבֵר מֵרֵאשׁ מַה יְהִיָּה בְּסוּף מִכָּל פֶּרֶט מִפְּרִטֵי הַבְּרִיאָה, עִם כָּל זֹאת "וְהַרְשׁוֹת נִתּוּנָה לְכֹל אֶחָד וְאֶחָד לְהִיּוֹת פְּרָצוּנוֹ", אוֹ צְדִיק כְּמֹשֶׁה אוֹ רָשָׁע כְּיִרְבֵּעַם, כִּי נִתְּנִים לְכֹל אֶחָד בְּחִירָה. וְעָלֶיךָ לְדַעַת אֲשֶׁר "וּבִטּוֹב הָעוֹלָם נִדוֹן", שֶׁכָּל אֶחָד נִדוֹן לְפִי מַעֲשָׂיו, אִם יִלֵּךְ בְּרָע — יִקְבֹּל רָע, וְאִם יִלֵּךְ בְּטוֹב — יִקְבֹּל טוֹב, כִּי "הַכֹּל לְפִי רַב הַמַּעֲשָׂה", כִּי הָאָדָם בּוֹרָא לְעֲצָמוֹ כְּלִים. עִם כָּל זֹאת אָמַר רַבְּנֵינוּ ו' (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן כ"א), שֶׁיֵּשׁ כְּמַה חֲכָמוֹת עֲמֻקּוֹת, שֶׁאִין יִכְלֹת בְּמַח הָאֲנוּשֵׁי לְהִבִּין עַל בְּרִיו, כְּמוֹ כְּמַה וְכְּמַה מְבוֹכוֹת

שְׁאֵנוּ גְבוּרִים בָּהֶם, כְּמוֹ הַיְדִיעָה וְהַבְּחִירָה, שְׁאֵין מִחַ שֶׁל אֲנוּשֵׁי יָכוֹל לְהַבִּין אֶת הַיְדִיעָה הַזֹּאת, אִיךָ שְׁנֵי הַפְּכִים בְּנוֹשָׂא אֶחָד. וְדַע, שֶׁזֶה עֶקֶר כַּח הַבְּחִירָה, כֹּל זְמַן שֶׁהַשֶּׁכֶל אֵין כָּל-כָּף גְּדוֹל לְהַבִּין הַיְדִיעָה וְהַבְּחִירָה, אֲזִי כַח הַבְּחִירָה עַל מְקוֹמוֹ, כִּי יֵשׁ בְּיָדוֹ כַּח לְבַחֵר הַחַיִּים אוֹ הַפּוֹכוֹ, אֲבָל כְּשֵׁיפְגֹס הַמְקִיף הַזֶּה לְפָנָיו, וְאִזּוֹ יִתְגַּדֵּל הַשֶּׁכֶל הָאֲנוּשִׁי, וְיִתְגַּלֶּה לְאֲנוּשֵׁי הַיְדִיעָה וְהַבְּחִירָה, אִזּוֹ תִתְבַטֵּל הַבְּחִירָה, כִּי אִזּוֹ עַל-יְדֵי גְדוּלוֹ שֶׁל הַשֶּׁכֶל, יֵצֵא מִגְּדָר הָאֲנוּשִׁי, וְיַעֲלֶה לְגְדָר מְלָאךְ, וְאִזּוֹ תִתְבַטֵּל הַבְּחִירָה; וְזֶה זֶה עֶקֶר כַּח הַבְּחִירָה, זֶה שְׁאֵין יוֹדֵעַ הַשֶּׁכֶל שֶׁל הַיְדִיעָה וְהַבְּחִירָה, וְכִי גְדוּלֵי

הַמַּעֲשֵׂה. הַמַּרְצָה צַמְעִים טוֹבִים נוֹחִים לוֹ רַחֲמִים מְרוֹצִים. וְהַמַּמְעִיט צַמְעִים טוֹבִים מַמְעִיטִים לוֹ צַרְחָמִים. פִּירוּשׁ אַחַר וְהַכֵּל לְפִי רוֹצַת הַמַּעֲשֵׂה. לְפִי רוֹצַת מַעֲשֵׂיו שֶׁל אָדָם הוּא גְדוֹן. אִם רוֹצַת זְכוּת וְכֹאֵל. אִם רוֹצַת עוֹנוֹת חַיִּיב. וְרַמְצוֹם פִּירֵשׁ הַכֵּל נְפוּי. כֹּל מַעֲשֵׂה צַנִּי אָדָם מֵה שַׁעֲשֵׂה וְמֵה שַׁעֲתִיד לַעֲשׂוֹת הַכֵּל גְּלוּי לְפָנָיו. וְלֹא תֵאמַר כִּיוֹן שֶׁהַקִּבְּ"ה יוֹדֵעַ מֵה שֵׁיעֲשֵׂה הָאָדָם אִ"כ הוּא מוֹכֵרֵת צַמְעֵיו שִׁיחִיה לְדִיק אוֹ רָשָׁע. כִּי הַרְשׁוֹת נִתְּנוּהוּ צִידוֹ לַעֲשׂוֹת טוֹב וְרַע וְאֵין שׁוֹם דְּצַר שִׁיכְרִיחֵהוּ כִּלְל וְכִיוֹן שֶׁכֵּן הוּא צַטוּב הַעוֹלָם גְּדוֹן לְהַפְרַע מִן הַרְשָׁעִים וְלִיתֵן שֶׁכֵּר טוֹב לְדַדִּיקִים. שֶׁהַחֹטֵא חֲטָא צַרְנוֹנוֹ רָאוּי שֵׁיעֲנֵשׁ. וְהַדִּיק הִיָּה לְדִיק צַרְנוֹנוֹ וְרָאוּי שִׁיקְבֵּל שֶׁכֵּר: וְהַכֵּל לְפִי רוֹב הַמַּעֲשֵׂה. לְפִי מֵה

כ הוּא הִזָּה אוֹמֵר, הַכֵּל נִתּוֹן בְּעַרְבוֹן, וּמְצוּדָה פְּרוּסָה עַל כָּל הַחַיִּים. הַחֲנוּת פְּתוּחָה, וְהַחֲנוּנִי מְקִיף, וְהַפְּנִיָּקָס פְּתוּחַ, וְהַיָּד כּוֹתֶבֶת, וְכָל הַרוּצָה לְלוֹת יָבוֹא וְיִלְוֶה, וְהַגְּבָאִים מְחִזְרִין תְּדִיר בְּכָל יוֹם, וְנִפְרָעִין מִן הָאָדָם מִדְּעָתוֹ וְשֵׁלֵא מִדְּעָתוֹ, וְיֵישׁ לָהֶם עַל מֵה שֵׁיִסְמוּכוֹ, וְהַדִּין דִּין אֱמֶת, וְהַכֵּל מְתַקֵּן לְסַעֲדָה:

וּמִבְּחִירֵי הַצַּדִּיקִים, שְׁזוֹכִים לְזַכָּךְ אֶת הַשֶּׁבַע גְּרוֹת: הַעֲיָנִים, הָאֲזָנִים, הַחֹטֵם וְהַפֶּה, עַל-יְדֵי-זֶה מֵאִיר מִחֵם בְּהָאָרֶה נוֹרָאָה וְנִפְלְאָה מְאֹד, עַד שֶׁהֵם מְבִינִים אִיךָ הַבְּחִירָה בְּתוֹךְ הַיְדִיעָה, כִּי עָלוּ וְנִתְעַלּוּ מִשֶּׁכֶל אֲנוּשִׁי, וְנַעֲשׂוּ מְלָאכִים, כִּי הַצַּדִּיקִים נִקְרְאִים מְלָאכִים, כְּמֵאֲמָרָם ו"ל (יִלְקוּט תְּהִלִּים, רַמְזוֹ תַחַס): "בְּרַכּוֹ הַגּוֹי" הַ מְלָאכִיו" —

שֶׁאָדָם כּוֹפֵל וּמִתְמַיֵּד צַעֲשִׂית הַטוֹב כִּךְ שֶׁכֵּרוֹ מְרוֹצָה. שֶׁאֵינוֹ דוֹמֵה הַמַּחֲלֵק מֵאֵה זְהוּצִים לְדַקָּה צַמְאָה פַעֲמִים לְנוֹתֵן אוֹתָם צַפַעֵם אַחַת. וְגַרְסַת רַמְצוֹם הִיא וְהַכֵּל לְפִי רוֹצַת הַמַּעֲשֵׂה אֲבָל לֹא עַל פִּי גְדוּל הַמַּעֲשֵׂה: כ הַכֵּל נִתּוֹן בְּעַרְבוֹן. רַגְלוֹהִי דְצַר נֵשׁ אֵינוֹן עַרְצִין צִיָּה. לְאַחַר דְּמַחְצְעֵי תַמֵּן מוֹזִילִין יִתִּיה: וּמְצוּדָה

אֵלוֹ הַנְּבִיאִים שֶׁנִּקְרְאִים מְלָאכִים; וְאָמְרוּ (שֶׁבַת קִיט): לֹא תִרְבֶּה יְרוּשָׁלַיִם, אֲלֵא בְּשִׁבִיל שְׁבִדוֹ בְּהַ תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים, שְׁנֵאֲמַר (דְּבָרֵי-הַיָּמִים-ב' לו, טז): "וַיְהִי מִלְעֲבִים בְּמִלְאכֵי הָאֱלֹקִים"; וְאָמְרוּ (תְּהִלָּה טו): אִם דוֹמָה הָרַב לְמִלְאָךְ הַגּוֹי" הַ צְבָאוֹת, יִבְקָשׁוּ תוֹרָה מִפִּיהוּ, כִּי צַדִּיקִים זְכוּ כָל-כָּף לְהַזְדַּבֵּךְ, עַד שֶׁעָלוּ לְמַדְרַגַת מְלָאךְ, שֶׁהִיא נִשְׁמָה בְּלֹא גּוּף, וְשֵׁם כְּבֹר יְכוּלִים לְהַבִּין אִיךָ הַיְדִיעָה וְהַבְּחִירָה אֶחָד הֵם, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

כ הַכֵּל נִתּוֹן בְּעַרְבוֹן: צָרִיךְ שֶׁתִּדַע, אֲהוּבִי, בְּנִי! שְׁאָדָם הוּא עָרֵב בְּעַבּוֹר זוּלָתוֹ, כְּמֵאֲמָרָם ו"ל (שְׁבוּעוֹת לט). עַל הַפְּסוּק (ויקרא כו, לו): "וְכָשְׁלוּ אִישׁ בְּאֶחָיו" [אִישׁ בְּעוֹן אֶחָיו], מְלַמֵּד שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עָרָבִים זֶה בְּזֶה. וְכֵן הוּא (שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה, פָּרָשָׁה ז', סִימָן יד): כָּל יִשְׂרָאֵל עָרָבִין אֵלִין בְּאֵלִין, דְּכַתִּיב (ויקרא כו, לו): "וְכָשְׁלוּ אִישׁ בְּאֶחָיו אִישׁ בְּעוֹן אֶחָיו", נִמְצָא, כְּשֶׁבֵר יִשְׂרָאֵל זוֹכֵה לְחִזּוֹר

בתשובה שלמה עם לב אמת, לב נכון, על-ידי-זה הוא מכניס הרהור תשובה בשאר נשמות ישראל, פי אחד ערב בשביל חברו. ואמרו (יומא פב.): גדולה תשובה, שבשביל יחיד שעשה תשובה, מוחלין לו ולכל העולם פלו; ולכן אשרי מי שתמיד זוכה לחזר בתשובה שלמה, ומקשר את עצמו עם כלל נשמות ישראל, שעל-ידי-זה גורם להכניס גם בהזולת הרהור תשובה, ובזכותו ימחלו לכלל נשמות ישראל, ואי אפשר לזכות להגיע למדרגה זו, שיהיה מקשר אל כלל נשמות ישראל, אלא על-ידי שידע בידיעה ברורה ומזככת, אשר "מצודה פרוסה על כל החיים". כמו הדגים שבים, לא יודעים מתי יוציאו אותם, והם תמיד שורים בפחד, שמא יורידו עכשו מצודה, ויתפסו אותם, כף צריך האדם תמיד לפחד, שלא יפל במצודה, ויקחו אותו מזה העולם, וכמאמרם ו"ל (מדרש משלי, פרשה ה', סימן יג) על הפסוק (משלי ה, כב): "עוונותיו ילפדנו את הרשע", מה אדם פורש מצודה, ולוכד דגים מן הים, כף עוונותיו פורש מצודה לחוטא ללכדו. לכך נאמר: עוונותיו ילפדנו את הרשע. "ובחבלי חטאתו יתמך", פי אדם צריך תמיד לרעד ולפחד לא לחטא, פי בשעה שהוא חוטא, יכולים להוציא אותו מזה העולם, כמו דגים שפורשים מצודה בים, ומוציאים אותם משם, כף צריך אדם תמיד לפחד בכל יום בכל שעה ובכל רגע, שלא יוציאו אותו מזה העולם, וצריך לזכר אשר "החנות פתוחה, והחנוני מקיף, והפנקס פתוח, והיד פותבת, וכל הרוצה ללוות יבוא וילנה", הינו שהעולם הזה נדמה כמו חנות שפתוחה, ויכולים להכנס ולקנות בהקפה, אבל הכל נרשם בפנקס, וידו חותמת, הינו הקדוש-ברוך-הוא נתן בחירה לאדם אם לטוב ואם להפך, כל מה שאדם עושה בזה העולם — הכל פתוח, ורושמים את הכל, כמאמרם ו"ל (תענית יא.): נשמתו של אדם היא מעידה עליו, שגאמר (מכה ז, ה): "משכבת חיקך שמור פתחי פיך", ויש אומרים: איבריו של אדם מעידים בו וכו', פי בשעת פטירתו של אדם לבית עולמו כל מעשיו נפרטין לפניו, ואומרים לו: כף וכף עשית במקום פלוני ביום פלוני, והוא אומר: הן, ואומרים לו: חתם וחותם, שגאמר (איוב לו, ז): "ביד כל אדם יחתום", ולכן צריך האדם לירא ולפחד תמיד ממנו יתברך, ולשוב בתשובה שלמה, ולתקן מעשיו, פי לא יועיל שום דבר בשעה שיצטרך לתן את הדין, כי הגבאים מחזירים תדיר בכל יום. שהם המלאכים שמלוים אותו בכל מקום שהולך. ולכן כל מה שהוא עושה הם מוסרים בשמים, כמאמרם ו"ל (תענית יא.): שני מלאכי השרת המלוין אותו הן מעידין בו, שגאמר (תהלים צא, יא): "כי מלאכיו יצנה לך לשמרך בכל דרכיך", ולכן צריכים לשמר מאד מאד על כל מעשיו ועל כל דבוריו, שזה "ונפרעין מן האדם מדעתו ושללא מדעתו", שפרש רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קיג), אשר קדם שגוזרים גזר דין על האדם, שואלים אותו, אם הוא מסכים לדין, ואיך שואלים אותו? אלא מספרים לו ספור על הזולת, ושואלים אותו: מה דעתו על פלוני שעשה דבר זה, או חטא חטא זה? וכשהוא פוסק על הזולת, כף הוא פוסק על עצמו. ולכן צריך להזהר בזה מאד, פי היא סכנת נפשות, פי מה שהוא פוסק על הזולת, באותו רגע פוסק על עצמו, ולכן צריכים להזהר מאד מאד לא לדון את שום ברירה שבעולם, פי בשעה שהוא דן את הזולת, הוא דן את עצמו, ויש להם על מה שייסמכו. פי הרי הוא דן את עצמו בשעה שדן את הזולת, "והדין דין אמת"; פי הוא דן באותו רגע את עצמו, "והכל מתקן לסעדה", כמאמרם ו"ל (שבת קנג.): משל למלך שזמן את עבדיו לסעדה, ולא קבע להם זמן, פקחין שבהן קשטו את עצמן, וישבו על פתח בית המלך, אמרו: כלום, חסר לבית המלך?! טפשיין שבהן הלכו למלאכתן, אמרו: כלום, יש סעדה בלא טרח?! בפתאם בקש המלך את עבדיו, פקחין שבהן נכנסו לפניו כשהן מקשטין, והטפשיים

נכנסו לפניו פשהן מלכלכין. שמח המלך לקראת פקחים, וכעס לקראת טפשים, אמר: הללו שקשטו את עצמן לסעדה, ישבו ויאכלו וישתו, הללו שלא קשטו עצמן לסעדה — יעמדו ויראו, ולכן אשרי מי ששם לבו אל דברים אלו, ותמיד הוא ירא ומתפחד ממנו יתברך, וחוזר בתשובה שלמה בקביעות עצומה, ועל-ידינה הוא יכול לעורר את כלל נשמות ישראל בתשובה, וכשימחלו לו, ימחלו לכלל נשמות ישראל. וזו עבודת הצדיקים הגדולים במעלה נוראה ונפלאה מאד, שתמיד שמים את יום המיתה לפני עיניהם, ויראים ומתפחדים ממנו יתברך, אשריהם ואשרי חלקם, והבן למעשה.

לכתוב זה ההקפות כדי שלא ישכח: והיד כותבת. שלא תאמר חף על פי שהפנקס פתוח פעמים שהחנוני טרוד ואינו כותב הכל לכך אמר והיד כותמת: וכל הרוצה ללות וכו'. היינו והרשות נתונה דלעיל שאין שום אדם מוכרח ללות שלא צרוננו: והגבאים. יסורים ופגעים רעים: מדעתו. פעמים שזוכר את חובו ואומר יפה דנתני: ושלא מדעתו.

כא רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה, אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ, אין תורה. אם אין חכמה, אין יראה. אם אין יראה, אין חכמה. אם אין דעת, אין בינה. אם אין בינה, אין דעת. אם אין קמח, אין תורה. אם אין תורה, אין קמח. כב הוא

פועמים ששכח וקורא תגר כנגד דינו של מקום צרוך הוא: ויש להם על מה שיסמוכו. על הפנקס ועל החנוני שהוא נאמן על פנקסו. כך היסורים הללו הן נסמכים על מעשיו של אדם הנוכחים לפני המקום צרוך הוא חף על פי שהם נשכחים מן האדם: והדין דין אמת. שאין הקצ"ה צא צטרוניא עם צריומי: והכל מתוקן לסעודה. אחד לדיקים ואחד רשעים יש להם חלק לעולם הבא לאחר שגזו מהן את חובן: כא אם אין תורה וכו'. אין משאו ומתנו יפה עם הצריות: אם אין דרך ארץ וכו'. סוף שמורתו משמחת ממנו: אם אין דעת וכו'. דעת הוא שמואל טעם לדבר. וצניע הוא שמצין דבר מתוך דבר אבל אינו מראה לו טעם. ואם אין דעת לתת טעם לדבר, אין צניע. אחר שלא ידע טעמו של דבר כאלו לא ידעו. ומכל מקום הצניע היא קודמת לפיכך אם אין צניע אין דעת: אם אין קמח אין תורה. מי שאין לו מה יאכל האין יעסוק בתורה: אם אין תורה אין קמח. מה יועיל לו הקמח שצדו הואיל ואין בו תורה. נוח לו שלא היה לו קמח והיה מת ברעב:

פועמים ששכח וקורא תגר כנגד דינו של מקום צרוך הוא: ויש להם על מה שיסמוכו. על הפנקס ועל החנוני שהוא נאמן על פנקסו. כך היסורים הללו הן נסמכים על מעשיו של אדם הנוכחים לפני המקום צרוך הוא חף על פי שהם נשכחים מן האדם: והדין דין אמת. שאין הקצ"ה צא צטרוניא עם צריומי: והכל מתוקן לסעודה. אחד לדיקים ואחד רשעים יש להם חלק לעולם הבא לאחר שגזו מהן את חובן: כא אם אין תורה וכו'. אין משאו ומתנו יפה עם הצריות: אם אין דרך ארץ וכו'. סוף שמורתו משמחת ממנו: אם אין דעת וכו'. דעת הוא שמואל טעם לדבר. וצניע הוא שמצין דבר מתוך דבר אבל אינו מראה לו טעם. ואם אין דעת לתת טעם לדבר, אין צניע. אחר שלא ידע טעמו של דבר כאלו לא ידעו. ומכל מקום הצניע היא קודמת לפיכך אם אין צניע אין דעת: אם אין קמח אין תורה. מי שאין לו מה יאכל האין יעסוק בתורה: אם אין תורה אין קמח. מה יועיל לו הקמח שצדו הואיל ואין בו תורה. נוח לו שלא היה לו קמח והיה מת ברעב:

כא אם אין תורה אין דרך ארץ: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אם אדם אינו לומד תורה, אין לו פרנסה, פי התורה מעשורת גם בגשמיות, ולהפך אם אין דרך ארץ — אין תורה. צריכים פרנסה כדי שיוכל ללמד תורה, ובאמת זו מחלקת בין רבי שמעון בר יוחאי לבין רבי ישמעאל (ברכות לח:): "ואספת דגנך", מה תלמוד לומר, לפי שנאמר (יהושע א, ח): "לא ימוש ספר התורה הזה מפיהך", יכול דברים בכתב? תלמוד לומר: "ואספת דגנך", הנהג בהן מנהג דרך ארץ — דברי רבי ישמעאל. רבי שמעון בן יוחאי אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזרע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורה בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה? אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על-ידי אחרים, שנאמר (ישעיהו סא, ה):

"וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֵאֲנֹכֶם" וְגו'. וּבְזֶמֶן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, מְלֹאכְתָן נַעֲשִׂית עַל-יְדֵי עֲצָמָן, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים י"א, יד): "וְאָסַפְתָּ דִגְנֶךָ", וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׁמֵלֶאכֶת אַחֲרֵים נַעֲשִׂית עַל יָדָן, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים כח, מח): "וְעַבְדְּתָ אֶת אִיבִיךָ" וְגו'; כִּי לְפִי דְבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי, צְרִיכִים קֹדֶם תּוֹרָה, וּמִמֵּילָא יִהְיֶה דְרָף אֶרֶץ שֶׁהוּא פְּרָנְסָה, כִּי בְּזִכּוֹת הַתּוֹרָה מִתְּפָרְנְסִים, וּמִלֹּאכְתוֹ נַעֲשִׂית עַל-יְדֵי אַחֲרֵים, מֵהַ שְׁאֵין בֶּן רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל סוֹבֵר, שֶׁקֹּדֶם צְרִיכִים דְרָף אֶרֶץ שֶׁהוּא פְּרָנְסָה, וְכֵן יְכוּל לְלַמֵּד עִם רֹאשׁ שְׁקֵט. וְזֶה מֵהַ שְׁאֵמַר רַבִּינוּ ז"ל (תַּיִי-מוֹהַר"ן, סִימָן תְּק"א), שֶׁחֲפִץ מְאֹד שֶׁתִּהְיֶה לָנוּ פְּרָנְסָה. אַף-עַל-פִּי שֶׁבִּטְחוֹן גַּם-כֵּן טוֹב מְאֹד, אַף-עַל-פִּי-כֵן טוֹב מְאֹד כְּשֶׁזּוֹכִין שְׁיֵשׁ לוֹ מִעֲמַד פְּרָנְסָה, כִּי בְּמִקּוֹם עֲבוֹדַת הַבִּטְחוֹן, בְּמִקּוֹם זֶה יַעֲשֶׂה עֲבוֹדָה אַחֲרַת. כְּלוּמַר כִּי אִם לֹא יִהְיֶה לוֹ מִעֲמַד פְּרָנְסָה, וְיִהְיֶה לוֹ בְּלִבּוֹל הַדַּעַת מִהַפְּרָנְסָה, וְיִצְטָרֵף בְּכָל פַּעַם לְחֻזֵק עֲצָמוֹ בְּמַדַּת הַבִּטְחוֹן, בְּמִקּוֹם זֶה יַעֲסֹק בְּעֲבוֹדָה אַחֲרַת וְהַתְּחִיזוֹת אַחֲרַת בְּשָׂאֵר עֲנִינֵי עֲבוֹדַת הַשָּׁם, וְזֶה שֶׁאֵמַר אַבְיִי (בְּרִכּוֹת ל"ה): הַרְבֵּה עָשׂוּ כְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל וְעֵלְתָה בְּיָדָן, כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי וְלֹא עֵלְתָה בְּיָדָן; וְאַף-עַל-פִּי-כֵן סִיִּם רַבִּינוּ ז"ל וְאֵמַר, שֶׁהַעֲקָר הוּא בִּטְחוֹן, וְאֵמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "נֶאֱרַר בִּטְחוֹן" ("רַק בִּטְחוֹן").

אִם אֵין חֲכָמָה אֵין יִרְאָה: כִּי אָדָם צְרִיף קֹדֶם לְקִנּוּת לְעֲצָמוֹ חֲכָמָה, כְּדִי לִידַע מִמֵּי לִירָא, כִּי צְרִיכִים לְהַחֲדִיר בְּעֲצָמוֹ, אֲשֶׁר אֵין שׁוּם מְצִיאוֹת בְּלַעֲדֵיו יִתְבָּרֵךְ כָּלֵל, וְהַכֵּל לְכָל אֱלֻקוֹת גָּמוּר הוּא, וְאִזּוֹ כְּשֶׁהַכְּנִיס בְּעֲצָמוֹ חֲכָמַת אֱלֻקוֹת, אִזּוֹ הוּא יִרָא וּמִתְּפַחַד מִהַדְרַת גָּאוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, כִּי יוֹדַע שֶׁהוּא נִמְצָא וְאֵין בְּלַעֲדֵיו נִמְצָא, וְהוּא צוֹפֵה וּמִבִּיט עָלָיו, כִּי הוּא יוֹדַע נִסְתָּרוֹת כָּל חַי, כְּמוֹ שֶׁאֵמַר הַנְּבִיא (יִרְמְיָה כג, כד): "אִם יִסְתֵּר אִישׁ בְּמַסְתָּרִים, וְאִזּוֹ לֹא אֶרְאֶנּוּ נְאֻם הַנְּבִיא, הֲלוֹא אַתְּ הַשָּׁמַיִם וְאַתְּ הָאָרֶץ אֲנִי מְלֹא נְאֻם הַנְּבִיא". "אִם אֵין יִרְאָה אֵין חֲכָמָה"; וְלִהְפֹּךְ, אִם אָדָם אֵינוֹ מְקַדֵּים אֶת הַיִּרְאָה — יִרְאֵת הָעֵנֶשׁ, אִזּוֹ אֵין חֲכָמָה לְהַשִּׁיג הַשְּׁגָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁאֵמַר רַבִּינוּ ז"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָן ה'): כִּי עֲקָר הָעֲבוֹדָה בְּתַחֲלָה הִיא רַק מְחַמַּת יִרְאֵת הָעֵנֶשׁ, וּכְבִּלִי יִרְאֵת הָעֵנֶשׁ אֵי אֶפְשָׁר לְהַתְּחִיל כָּלֵל בְּעֲבוֹדַת הַשָּׁם יִתְבָּרֵךְ, וְאֶפְלוֹ צְרִיכִים גַּם-כֵּן יִרְאָה, כִּי עוֹבְדֵי מֵאֲהָבָה הֵם מוֹעֲטִים מְאֹד מְאֹד, וְהַעֲקָר הוּא יִרְאֵת הָעֵנֶשׁ, כִּי הַיִּרְאָה עֲלָאָה בְּגִין דְּהוּא רַב וְשְׁלִיט וְכוּ', הַיְנוּ יִרְאֵת הַרוּמָמוֹת לֹא כֹל אָדָם זוֹכֵה לְזוֹת הַיִּרְאָה, אֲבָל עֲקָר הָעֲבוֹדָה הִיא רַק עַל-יְדֵי יִרְאֵת הָעֵנֶשׁ. אִם אֵין דַּעַת אֵין בִּינָה: כִּי דַעַת זֶה בְּכֻלְלִיּוֹת, וּבִינָה הִיא בְּפִרְטִיּוֹת, כְּשִׁישׁ לוֹ דַּעַת, אִזּוֹ הוּא יְכוּל לְהַתְּבוּנָן הַיֵּטֵב, וְלִהְיוֹת מְבִין דְּבָר מִתּוֹף דְּבָר, וְכֵן לְהַפִּיף "אִם אֵין בִּינָה אֵין דַּעַת", אִם אֵינוֹ מִתְּבוּנָן בְּפִרְטִיּוֹת, לֹא יִהְיֶה לוֹ דַּעַת בְּכֻלְלִיּוֹת, וְעֲקָר הַדַּעַת הוּא לְדַעַת וְלִהְפִיר אֶת אֲמַתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דְּבָרִים ד, לה): "אֲתָה הִרְאֵת לְדַעַת, כִּי הַנְּבִיא הוּא הָאֱלֻקִּים, אֵין עוֹד מְלַבְּדוֹ"; אֲבָל כְּדִי שְׁיִגְעַע לְדַעַת הַזֶּה, הוּא צְרִיף לְהַתְּבוּנָן הַרְבֵּה בְּתוֹף הַבְּרִיאָה, אֵיף שֶׁאֵין שׁוּם קִיּוּם לְדוּמָם, צוּמַח, חַי, מְדַבֵּר, בְּלִי חִיוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְלִהְפֹּךְ גַּם לְהַתְּבוּנָן צְרִיכִים דַּעַת, הַכָּלֵל, שֶׁצְרִיכִים אֶת שְׁנֵיהֶם בְּכֻלְלִיּוֹת, לְדַעַת אֲשֶׁר אֵין שׁוּם מְצִיאוֹת בְּלַעֲדֵיו יִתְבָּרֵךְ כָּלֵל, וְלִהְפִיר אֶת הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, שֶׁהוּא מְחִיָּה וּמְהִיָּה אֶת הַכֵּל, וּבְפִרְטִיּוֹת לְהַתְּבוּנָן מְכָל פֶּרֶט מְפִרְטֵי הַבְּרִיאָה אֶת הַרְמְזִים שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְרַמֵּז לוֹ, כְּמוֹ שֶׁאֵמַר רַבִּינוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן נד), שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְצַמְצֵם אֶת עֲצָמוֹ מֵאֵין סוּף עַד אֵין תְּכֵלִית לְרַמֵּז לְאָדָם רְמִזִּים שֶׁיִּתְקַרֵּב אֵלָיו. וְכֵן אֵמַר (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָן נב): מְכָל הַדְּבָרִים צוֹעֵק כְּבוֹד הַשָּׁם יִתְבָּרֵךְ, כִּי מְלֹא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, וְאֶפְלוֹ מִסְּפוּרֵי הַגּוֹיִים צוֹעֵק גַּם-כֵּן כְּבוֹד הַשָּׁם יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים צו, ג): "סִפְרוּ בַּגּוֹיִם כְּבוֹדוֹ", שֶׁאֶפְלוֹ בְּסְפוּרֵי הַגּוֹיִים צוֹעֵק כְּבוֹד הַשָּׁם יִתְבָּרֵךְ, כִּי כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרֵךְ צוֹעֵק תָּמִיד

וְקוֹרָא וּמְרַמְזוּ לְהָאָדָם שֶׁיִּתְקַרֵּב אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, וְהוּא יִתְבַּרְךָ יִקְרַב אוֹתוֹ בְּרַחֲמִים בְּאַהֲבָה וּבְחֶבֶד גְּדוּלָה.

וּפֶרֶשׁ הַדּוֹר רַבְּנּוּ ו'ל (דגל מתנה אפרים, פרשת בחקתי) אֵת הַפְּסוּק: "וְאָכַלְתֶּם לַחֲמֻכֶּם לְשִׁבְעָה" עַל דֶּרֶךְ "אִם אֵין קָמַח אֵין תּוֹרָה", נִמְצָא, כְּשֵׁשׁ תּוֹרָה יֵשׁ קָמַח, הֵינּוּ פִּרְנָסָה, וּבְזֶה יֵשׁ לְפָרֶשׁ הַרְמָזוֹ

הָיָה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁחֲכָמְתוֹ מְרַבֵּה מִמַּעֲשָׂיו, לָמָּה הוּא דוֹמָה, לְאֵילָן שֶׁעֲנַפָּיו מְרַבִּין וְשָׂרְשָׁיו מְעֻטִין, וְרוּחַ בָּאָה וְעוֹקְרָתוֹ וְהוֹפְכָתוֹ עַל פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה ז'), וְהָיָה כְּעֶרְעֵר בְּעֶרְבָה וְלֹא יֵרָאֶה כִּי יָבוֹא טוֹב וְשָׂכָן חֲרָרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלַחָה וְלֹא תֵשֵׁב. אָבֵל כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרַבִּין מִחֲכָמְתוֹ, לָמָּה הוּא דוֹמָה, לְאֵילָן שֶׁעֲנַפָּיו מְעֻטִין וְשָׂרְשָׁיו מְרַבִּין, שֶׁאֶפְלוּ כָּל הַרוּחוֹת שֶׁבְּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם), וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתוֹלַע עַל מַיִם וְעַל יוֹבֵל יִשְׁלַח שָׂרְשָׁיו וְלֹא יֵרָאֶה כִּי יָבֵא חֶם, וְהָיָה עָלָיו רֵעֵנָן, וּבִשְׁנַת בְּצֻרַת לֹא יִדָּאָג, וְלֹא

(פסחים סח:): הַכֹּל מוֹדִים בְּעֶצְרַת דְּבַעֲיָנָן לָכֶם, וְהֵינּוּ כֵּינּוֹן שֶׁקָּבְלוּ הַתּוֹרָה וּכְשֵׁשׁ תּוֹרָה בְּעֵינָן לָכֶם, וְזֶה וְהַשִּׁיג לָכֶם הֵינּוּ פִּרְנָסָה, וּמִמִּילָא תִּשְׁיִגּוּ הַתּוֹרָה בְּנִקְלָא, וּמִמִּילָא מוּבָן גַּם הַהֶפֶךְ "אִם אֵין תּוֹרָה אֵין קָמַח", כִּי צְרִיכִים אֵת שְׁנֵיהֶם, חֲצִי לָכֶם וְחֲצִי לַהֲשֵׁם, וְהָבֵן לְמַעֲשֵׂהָ.

כֹּב כֹּל שֶׁחֲכָמְתוֹ מְרַבֵּה מִמַּעֲשָׂיו, לָמָּה הוּא דוֹמָה? לְאֵילָן שֶׁעֲנַפָּיו מְרַבִּין וְשָׂרְשָׁיו מוֹעֻטִין,

וְהַרוּחַ בָּאָה וְעוֹקְרָתוֹ וְהוֹפְכָתוֹ עַל פָּנָיו: צְרִיף שֶׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שֶׁכָּל הַנְּפִילוֹת וְהַיְרִידוֹת שֵׁשׁ לְבַגְיֵי-אָדָם הֵן רַק — כְּשֶׁהוֹלֵךְ אַחַר חֲכָמְתוֹ הַמְּדַמֶּית, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנּוּ ו'ל (לקוטי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן יב): כְּשֶׁאָדָם הוֹלֵךְ אַחַר שִׁכְלוֹ וְחֲכָמְתוֹ, יְכוּל לְפוֹל בְּטַעֲיוֹת וּבְמַכְשׁוּלוֹת רַבִּים, וְלָבוֹא לַיַּדֵי רַעוֹת גְּדוּלוֹת, כִּי עַקֵּר הַיְהוּדוֹת הוּא רַק לַיֵּלֶךְ בְּתַמִּימוֹת וּבַפְּשִׁיטוֹת, וְלַהֲסַתְּפֵל בְּכָל דְּבַר שְׁעוֹשֶׂה, שֶׁיְהִיָּה שֵׁם הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ, בְּלִי לְהַשְׁגִּיחַ כָּלֵל עַל כְּבוֹד עֲצוּמוֹ, אִם יֵשׁ שֵׁם הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ — יַעֲשֶׂה, וְאִם לֹא — לֹא, וְאִזִּי לֹא יִכָּשֵׁל לְעוֹלָם, וְכִמוֹ שְׂרוּאִים בְּחוּשׁ, אֵילָן שֵׁשׁ לוֹ עֲנַפִּים רַבִּים, אָבֵל הַשְּׂרָשִׁים הֵם מוֹעֻטִים, שֶׁלֹּא נִשְׂרָשׁ טוֹב בְּאֲדָמָה, עַל-יַדֵּי-זֶה כְּשֶׁבָּאָה רוּחַ חֲזָקָה, הִיא עוֹקְרַת אֵת הָאֵילָן, וְהוֹפְכָתוֹ עַל פָּנָיו, מֵאַחַר שֶׁאֵין לוֹ שְׂרָשִׁים חֲזָקִים, שֶׁאֵינוֹ מִשְׂרָשׁ הֵיטֵב בְּתוֹךְ הָאֲדָמָה, כְּמוֹ-כֵן אָדָם שֶׁהוֹלֵךְ עִם חֲכָמוֹת, וּמְחַזֵּיק אֵת עֲצוּמוֹ לְחֻכְם גְּדוּלָה, אָבֵל אֵין לוֹ מַעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁיִּקְיָם אֵת מַצּוּוֹתָיו יִתְבַּרְךָ בְּתַמִּימוֹת וּבַפְּשִׁיטוֹת בְּלִי שׁוּם חֲכָמוֹת וְהַשְׁפָּלוֹת כָּלֵל, אִזִּי תַכְּף-וּמְיָד כְּשֶׁבָּאָה רוּחַ שֶׁל כְּפִירוֹת וְאֶפִיקוֹרְסוֹת, עוֹקְרָתוֹ לְגַמְרֵי מִשְׂרָשׁוֹ, רַחֲמָנָא לְצַלָּן, וְזֶה רוּאִים בְּחוּשׁ, שֶׁכָּל אֵלוֹ שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁים רַק עִם חֲכָמְתָם הַמְּדַמֶּית, וּבְכָל דְּבַר הֵם חוֹקְרִים — מַה? וְלָמָּה? וְאֵימַת? לְבִטּוֹף נוֹפְלִים לְכְפִירוֹת וְאֶפִיקוֹרְסוֹת גְּדוּלִים, כִּי עִם חֲכָמוֹת אֵי אֶפְשָׁר בְּשׁוּם פְּנִים וְאֶפֶן לְהַחֲזִיק מֵעַמֵּד, מַה שֶׁאֵין בֶּן שְׁזוּכָה לְקִיָּם אֵת מַצּוּוֹתָיו יִתְבַּרְךָ בְּתַמִּימוֹת וּבַפְּשִׁיטוֹת גְּמוּרָה, וּמְרַבֵּה בְּקִיּוֹם הַמַּצּוּוֹת בְּדֶרֶךְ קִבְלַת עַל, אִזִּי אֵף פַּעַם לֹא יוּכַל לְנִטּוֹת מִדֶּרֶךְ הַיִּשְׁרָא, מַה שֶׁאֵין בֶּן "אָבֵל כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרַבִּין מִחֲכָמְתוֹ", שֶׁאָדָם מְרַבֵּה בְּמַצּוּוֹת מַעֲשִׂוֹת דִּיקָא, בְּלִי שׁוּם חֲכָמוֹת וְהַשְׁפָּלוֹת, אֲלֹא בְּדֶרֶךְ קִבְלַת עַל, וְאֵינוֹ חֲכָם בְּעֵינֵי עֲצוּמוֹ, אִזִּי "לָמָּה הוּא דוֹמָה? לְאֵילָן

כג קנין. קרבנות העוף קרוין קנין לשון קן כפור. ויש
זהן הלכות חמורות כגון אם נתערבו חובה נזדזה או
עולה שמעשיה למעלה בחטאת שמעשיה למטה:
ופתחי גדה. הלכות נדה שאזדה וסמה ורביכה לשמור

**יְמִישׁ מַעֲשׂוֹת פְּרִי: כג רַבִּי
אֶלְעָזָר בֶּן חֲסִמָּא אוֹמֵר, קִנְיִן
וּפְתַחֵי גְדָה, הֵן הֵן גּוֹפִי
הַלְכוֹת. תְּקוּפוֹת וְגִימְטְרִיאוֹת,
פְּרַפְרָאוֹת לַחֲכָמָה:**

עד שחוזר לפתחה. ופעמים
שהיא זריכה לטבול ז"ה
טבילות לדברי האומר טבילה
זומנה מלוא: הן הן גופי
הלכות. עיקר מורה שבעל
פה שמקבלים עליה סכר:
תקופות. ענין מהלך
המזלות: וגימטריאות.

שְׁעֲנַפְיֵי מוֹעֲטִין וְשִׁרְשָׁיו מְרַבִּין, שְׁאֵפְלוּ כָּל
הַרוּחוֹת שֶׁבְּעוֹלָם בְּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בוֹ, אֵין מְזִיזִין
אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ; כִּי מֵאַחַר שֶׁהִשְׁלִיךְ אֶת חֲכָמָתוֹ
הַמְדַמִּית לְגַמְרֵי, וּמִקְבֵּל אֶת מְצוּוֹתָיו יִתְבַּרֵּךְ
בְּדֶרֶךְ קִבְּלַת עַל, עַל-יְדֵי-
זֶה אִף פַּעַם לֹא יִפֹּל
בְּכַפִּירוֹת וְאֶפִּיקוֹרְסוֹת,
וְאֶדְרָבָה יִתְעַלֶּה בְּרוּחַנִיּוֹת
עַד אֵין סוּף, כְּמֵאֲמָרָם
ז'ל (מְכִילְתָּא בְּשַׁלַּח): כָּל
הַמִּקְבֵּל עָלָיו מְצוּוֹה אַחַת
בְּאֲמוּנָה, כְּדָאֵי הוּא

חשבון האומיות: פרפראות לחכמה. כמו
הפרפראות שרגילין לאכול בסוף הסעודה לקנוס דרך
מענוג כך החכמות הללו מכזדות את בעליהם צעניי
הצריזות:

שֶׁתְּשַׁרְהַ עָלָיו רִיחַ-הַקֶּדֶשׁ, כִּי מֵאַחַר שֶׁמִּקְבֵּל
עַל עֲצָמוֹ לַעֲשׂוֹת אֶת רְצוֹנוֹ יִתְבַּרֵּךְ בְּלִי שׁוּם
חֲכָמוֹת וְהַשְׁפָּלוֹת כָּלֵל, אֲזִי שְׂכִינַת עֲזוֹ יִתְבַּרֵּךְ
שׁוֹרָה, וְכֵן הוּא (מְכִילְתָּא בֵּא): בְּשֹׁכֵר מְצוּוֹה
שְׂאֵתָם עוֹשִׂים, אֲנִי נִגְלָה וְחָס עֲלֵיכֶם; וְלִכֵּן,

אֶהוּבִי, בְּנִי! אִם אַתָּה רוֹצֵה לְהַצְלִיחַ בְּזֶה הָעוֹלָם, וְלִהְשָׂאֵר יְהוּדֵי מֵאֲמִין בְּהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא,
וְלַעֲבֹר עַל כָּל הַנְּסִיווֹת הַקָּשִׁים שֶׁעוֹבְרִים עַל בְּנֵי אָדָם בְּזֶה הָעוֹלָם הָעוֹבֵר, הַמְּלֵא נְחָשִׁים
וְעַקְרָבִים, שֶׁהֵם הַמִּינִים וְהָאֶפִּיקוֹרְסִים, תִּרְאֶה לְהִרְבוֹת בְּמְצוּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דִּיקָא, וְכִכֵּל שֶׁתִּרְבֶּה
בְּמְצוּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דִּיקָא, וְעַל-יְדֵי-זֶה תִּשְׁרַשׁ עֲצָמָךְ בְּאֲמוּנָה פְּשוּטָה בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ; כִּי הָעֶקֶר הוּא
לְהִרְבוֹת בְּמְצוּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דִּיקָא, וְאִז שׁוּם רִיחַ מְצוּוֹה לֹא תוּכַל לְהַפִּילָךְ וְלַעוֹקְרָךְ מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵּךְ.
וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (שְׁמוֹת רַבָּה, פְּרָשָׁה לֵב, סִימָן ו'): עוֹשֶׂה אָדָם מְצוּוֹה אַחַת, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
נוֹתֵן לוֹ מְלֶאכֶת אֶחָד לְשִׁמְרוֹ, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים לֵד, ח): "חַנּוּהַ מְלֶאכֶת הַיְיָ"ה, עוֹשֶׂה שְׁתֵּי מְצוּוֹת,
הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נוֹתֵן לוֹ שְׁנֵי מְלֶאכֶת לְשִׁמְרוֹ, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים צֵא, יֵא): "כִּי מְלֶאכְתּוֹ יִצְוֶה לָךְ
לְשִׁמְרָךְ בְּכָל דְּרָכֶיךָ", עֲשֶׂה הִרְבֵּה מְצוּוֹת, נוֹתֵן לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חֲצִי מִחֲנֻהוֹ, שְׁנֵאמַר (שֵׁם):
"יִפֹּל מִצִּדָּךְ אֶלֶף וּרְבֹבָה מִיַּמִּינֶךָ", וְנִלְכֵן רוֹאִים בְּחוּשׁ, שֶׁכָּל אֱלוֹ שְׁמִתְרַחֲקִים מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵּךְ, רַחֲמָנָא
לִישׁוֹבָן, עַד שְׁנוּפְלִים בְּכַפִּירוֹת וְאֶפִּיקוֹרְסוֹת, זֶה רַק מִחֲמַת שְׁמוּזְלוֹלִים בְּמְצוּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דִּיקָא],
וּמְקִיָּם אֶת זֶה בְּרִישׁ גְּלִי, וְאֵינוֹ מִתְפַּעֵל מִשׁוּם בְּרִיָּה שֶׁבְּעוֹלָם, וְאִז נִכּוֹן לְבוֹ יִהְיֶה בְּטוּחַ, שְׂאִף
פַּעַם לֹא יִהְיֶה נֶעְקָר מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵּךְ, כִּי עִם תְּמִימוֹת וּפְשִׁיטוֹת וְקִיּוּם מְצוּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, עַל-יְדֵי-זֶה
יִהְיֶה שְׁמוֹר כָּל יְמֵי חַיָּיו, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

כג קנין ופתחי גדה הן הן גופי הלכות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר קנין — קן יונים
של יולדות, ופתחי גדה — בית ועליה ופרוזדור שיש בה, וכן מראות דם שיש בדמי גדה,
אל תקל בהם, אלא דע לך, שהם גופי הלכות, חמורה שבחמורות, ולמה נקט גופי הלכות? ויש
לומר על-פי דברי האיש האלקי רבי ישראל מקוֹנִינִין זי"ע, שאדם צריך לדעת, שבכל תבה ואות
ותגין דאורייתא, יש בהם רזין דרזין, וסתרי נסתרות, וכל התורה המצויה בכתב אתנו אינה רק
גופין, וכמו שיש לאדם גוף, נפש, רוח, נשמה, ונשמה לנשמה עד אין סוף ברוך הוא, עד שלא

ישיגוהו שום גברא בעולם, פן יש בתורה, פי האותיות הם גופין, והתגין והנקודות וטעמים הם נפש, רוח, נשמה, עוד יש לה נשמה לנשמה עד אין סוף. והם פלל סודות נוראים גנוזים וטמונים בתוך התורה, ששום ברירה בעולם אינה יכולה להשיגה, ולכן נקט גופי הלכות, פי ההלכות שבתורה הן הגוף של התורה, "תקופות" שבהלכה המגולות, ולקבע ימים טובים אימת, וכן "גימטריאות" ראשי תבות וסופי תבות

לפיכך הרבה להם תורה ומצות. כגון פרשת שקלים ורמסים להרבות שכן שהן גדלים מהם אף על פי שזללו הכי לא היו אוכלים אותן שנפשו של אדם קנה צהן: למען צדקו. להנדיק את ישראל ולזכותו.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. חפילו חלו שנתחייבו מיתה צניח דין מפני רשעתן, יש להם חלק לעולם הצא, ועולם הצא האמור כאן הוא העולם הצא אחר תחיית המתים שעתידים לחיות ולעמוד בגופן ונפשם חיים נחיים כחמה וכלזנה וכוכבים כדמייתי בגמרא

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזפות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצות, שנאמר (ישעיה מו), 'י חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

כל ישראל יש להם חלק לעולם

ואמצעי תבות ונוטריקון, הם "פרפראות לחכמה", שיכולים לדרש דרכם סודות ורזי דרוזין, פלאי פלאים למי שבקי בחכמת הנסתר, והבין למעשה.

רבי חנניא בן עקשיא אומר: משנה זו היא בסוף פרק "אלו הלוקין", ויש לומר הטעם — למה גומרים עם משנה זו תמיד אחר שמסיימים מסכת אבות? אלא יש לומר, פי הנה אחר ששלמד פרק מהנהגות ודרכי התנאים, ונדמה לה — מתי אוכל לקיים את דברי פלם, פי הרי זה דבר הכי קשה לקנות לעצמו מדות טובות, ובפרט מי שהרגיל את עצמו כבר במדות רעות, ונשתרש בו, קשה לו לצאת מזה. ולכן לומדים את המשנה הזו אחרי שמסיימים פרק ממדות התנאים: "רצה הקדוש ברוך הוא לזפות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות", שהקדוש ברוך הוא רצה לזפות את נשמות ישראל, על ידי התורה הקדושה, שהיא חכמתו יתברך, ועל ידי קיום מצוות מעשיות. והנה אמרו חכמינו הקדושים (תנחומא פנחס): למה נמשלה תורה לתאנה? שרוב האילנות — הזית והגפן והתמרה נלקטין באחד, והתאנה נלקטת מעט מעט, וכך התורה — היום לומד מעט ולמחר הרבה, לפי שאינה מתלמדת לא בשנה ולא בשנים; וכמו כן צריך לידע, אף שהפרק הזה שלמד הוא מלא מדות טובות של התנאים הקדושים, ומתי תוכל לקיים הכל? אל תאמר זאת, אלא כמו שהתורה אינה נלמדת בפעם אחת, כך גם המדות אי אפשר לתפס בפעם אחת. ולכן אל ישבר לבך מתי תוכל לקיים את הכל, לפיכך מסיימים כל פרק מפרקי התנאים עם משנה זו, וכן אמרו (דברים רבה, פרשה ח, סימן ג'): הטיפש הזה תמה, איך יכולים ללמד פלפול הרבה? אמר רבי ינאי למה הדבר דומה? לכפר שהיה תלוי באויר, טפס אומר: מי יוכל להביאו?! ופקח אומר: לא אחד תלה אותו? מביא סלם או קנה, ומוריד אותו. כך כל מי שהוא טפס אומר: אימתי אקרא כל התורה?! ומי שהוא פקח, מהו עושה? שונה פרק אחד בכל יום ויום, עד שמסיים כל התורה כלה; ולכן מסיימים עם משנה זו, כדי לחזק את האדם, שלא ישבר אם הוא לא יכול לקנות את כל המדות בפעם אחת, והבין למעשה.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא: טעם שלפני כל פרק מפרקי אבות תקנו לומר משנה

זהאי פּרָקא ממיס שעמידים לחיות אין חזרין לעפרן, וְהָיָה הַנֶּשְׁמָה הַזֶּה אֵין צו לֹא חִילָה וְלֹא שְׁמִיָּה, וְאֵף עַל פִּי בְּסִנְהֶדְרִין (צ); אֵף יֵשׁ לֹאמֵר, כִּי הִנֵּה הַנֶּשְׁמָה שֵׁשׁ צו גּוֹף וְגוֹיָה, אֲלֵא לְדִיקִים יוֹשְׁבֵינָן וְעֵטְרוֹתֵיהֶן צִרְאֵשִׁיהֶן וְהִנֵּן מִזֵּי הַשְּׁכִינָה, וּמִפְּנֵי שֶׁאֵין כָּל יִשְׂרָאֵל

שׁוֹיֵן צו אֲלֵא הַגְּדוֹל לְפִי גְדוֹל הַבָּא, שְׁנֹאֲמַר (יִשְׁעִיָּה ס'): וְעַמְּךָ כָּלָם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נֶצֶר קַמְנִי יֵשׁ לְהַסְ חֶלֶק.

פּרָק ד א בן זומא. לפי שלא האריך ימים ולא נסמך שיקרא רבי היו קורין אותו

— זו הנשמה, "וְאֵל הָאֶרֶץ" — זה הגוף. וְצָרִיף שִׁיְהִיָּה בִּינֵיהֶם שְׁלוֹם. וְהִנֵּה בְּשֹׂאֲדָם הוֹלֵף לְלַמֵּד פְּרָק מִמוֹסְרֵי הַתְּנָאִים, נִכְנָסֶת בּוֹ חֲלִישוֹת הַדַּעַת גְּדוֹלָה מְאֹד, מֵאַחַר שֶׁחֻטָּא כְּבֹר כָּל־כָּף, עַד שֶׁנֶּדְמָה לוֹ, שְׁמָה יוֹעִיל לוֹ הַמוֹסֵר שֶׁל הַתְּנָאִים הַקְּדוּשִׁים, מֵאַחַר שֶׁנֶּעְתָּק מִרוּחְנֵיּוֹת אֱלֻקוֹת. לְזֹאת מִקְדִּימִים עִם הַמִּשְׁנָה הַזֹּאת, וְאוֹמְרִים לוֹ: כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאִשְׁרֵי הוּא שָׁם, יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְאִסוּר לְהִתְיַאֵשׁ בְּשׁוּם פְּנִים וְאִפְּן, כִּי הַנֶּשְׁמָה הִיא חֶלֶק אֱלֻקִּים מִמַּעַל, וְאֵף שֶׁהַגּוֹף סָחַב אוֹתָהּ לְמַטָּה בְּאַרְצֵיּוֹת, עִם כָּל זֹאת אִם יִלְמַד אֶת מוֹסְרֵי הַתְּנָאִים, הוּא יְכוּל לְהַפְּךָ אֶת הַגּוֹף הַגִּשְׁמִי, שְׁגָם־בֶּן יִהְיֶה רוּחְנִי, שְׁזוֹ רֵאָיָה מִהַפְּסוּק (יִשְׁעִיָּה ס, כא): "וְעַמְּךָ כָּלָם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ, נֶצֶר מִטְּעֵי מַעֲשֵׂי יְדֵי לְהַתְּפָאֵר"; כִּי צְדִיק מִהַפֵּךְ אֶת הַגִּשְׁמִיּוֹת וְאַרְצֵיּוֹת גַּם־בֶּן לְרוּחְנֵיּוֹת, עַד שֶׁהַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מִתְּפָאֵר מִמֶּנּוּ, וְזֶה מֵה שֶׁאָמַר רַבִּנוּ ו"ל (לְקוּטִי־מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן כב), שֶׁצְרִיכִים לְהַפְּךָ אֶת הַגּוֹף הַגִּשְׁמִי לְרוּחְנִי, שְׁגָם מִבְּשֵׁר הַגּוֹף יִרְאֶה אֱלֻקִּים, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב (אִיּוֹב יט, כו): "מִבְּשָׂרִי אֶחְזֶה אֱלֹהִים", הִינּוּ לְהַפְּךָ אֶת בְּשֵׁר הַגּוֹף, שְׁגָם־בֶּן יִהְיֶה כְּלִי לְהַשְׁגֵּת אֱלֻקוֹת, בְּסוּד (יִשְׁעִיָּה נח, ז): "וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלֵּם", שְׁלֹא תִתְעַלֵּם עֵינֶיךָ מִלְּרַחֵם עַל בְּשָׂרְךָ, הִינּוּ בְּשֵׁר גּוֹפְךָ, כִּי צְרִיכִים לְרַחֵם מְאֹד עַל הַגּוֹף לְרְאוֹת לְזַכְּכוֹ, כִּדִּי שִׁיּוּכֵל לְהוֹדִיעַ לוֹ מִכָּל הַהֶאֱרוֹת וְהַהִשְׁגוֹת שֶׁהַנֶּשְׁמָה מַשְׁגֵּת, כִּי הַנֶּשְׁמָה שֶׁל כָּל אָדָם הִיא רוּאָה וּמַשְׁגֵּת תְּמִיד דְּבָרִים עֲלִיוֹנִים מְאֹד, אֲכַל הַגּוֹף אֵינּוּ יוֹדֵעַ מֵהֶם, עַל כֵּן צָרִיף כָּל אָדָם לְרַחֵם מְאֹד עַל בְּשֵׁר הַגּוֹף לְרְאוֹת לְזַכְּךָ אֶת הַגּוֹף, עַד שֶׁתּוּכַל הַנֶּשְׁמָה לְהוֹדִיעַ לוֹ מִכָּל מַה שְׁרוּאָה וּמַשְׁגֵּת תְּמִיד. נִמְצָא, שֶׁכָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל הָרוּצָה לְחַזֵּר בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה, וְלִלְמַד מִמוֹסְרֵי הַתְּנָאִים הַקְּדוּשִׁים, וְנוֹפֵל בְּחֲלִישוֹת הַדַּעַת, שֶׁהָרִי קִלְקַל מֵה שֶׁקִּלְקַל, וְכֹאֵלוֹ נֶעְתָּק כְּבֹר מִהַעוֹלָם הַבָּא, וְאֵין לוֹ תִקְנָה, עַל זֶה מִקְדִּימִים לֹאמֵר אֶת הַמִּשְׁנָה: "כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא", שְׁלֹא יִתְיַאֵשׁ אֶת עַצְמוֹ, כִּי כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל כְּלִי יוֹצֵא מִן הַכֶּלֶל, נִשְׁמָתוֹ הִיא חֶלֶק מֵעוֹלָם הַבָּא, וְאִפְּלוֹ שֶׁכְּבֹר נֶעְתָּק מִמְּקוֹם שֶׁנֶּעְתָּק, עִם כָּל זֹאת הוּא תְּמִיד יְכוּל לְחַזֵּר בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה, וְעוֹד זֹאת לְהַפְּךָ גַּם אֶת בְּשֵׁר הַגּוֹף, שֶׁמִּשְׁם בָּאָה הָאַרְצֵיּוֹת וְהַחֲמִרֵיּוֹת אֶל רוּחְנֵיּוֹת חַיּוֹת אֱלֻקוֹת, שְׁזֶה (יִשְׁעִיָּה ס, כא) "וְעַמְּךָ כָּלָם צְדִיקִים"; כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל הוּא צְדִיק, וְיְכוּל לְהֵאִיר לְעוֹלָם הַגִּשְׁמִי וְהַחֲמִרִי אֶמְתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְעַל־יְדֵי־זֶה יִירָשׁוּ אֶרֶץ, שְׁגָם הָאַרְצֵיּוֹת תִּירָשׁ אֶת הַשְּׁגֵת אֱלֻקוֹת, לְהַפְּךָ אֶת הַגּוֹף הַגִּשְׁמִי שִׁיְהִיָּה כְּפֹסָא לְהַנֶּשְׁמָה, וְעוֹד זֹאת "נֶצֶר מִטְּעֵי מַעֲשֵׂי יְדֵי לְהַתְּפָאֵר", שֶׁהַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא יִתְפָּאֵר מִמֶּנּוּ, וְהִבֵּן לְמַעֲשָׂה.

פְּרָק ד

א אִיזְהוֹ חֲכָם הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם, שְׁנֹאֲמַר (תְּהִלִּים קיט, צט): "מִכָּל מַלְמֵדֵי הַשֶּׁפֶלְתִּי, כִּי עֲדוֹתֶיךָ

שיחה לי"; צריף שתדע, אהובי, בני! שאדם צריף להיות בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, ולידע שאין בלעדיו יתברך כלל, וכל מה שהוא רואה ושומע, זה הכל אלקות, פי דומם, צומח, חי, מדבר, זה לבוש לגבי האין סוף ברוך הוא. ואמר רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן נד), שהקדוש-ברוך הוא מצמצם את עצמו מאין סוף עד אין תכלית, ומרמז לאדם רמזים,

שידע איך להתנהג בכל דבר. וכביכול הוא יתברך מלביש את עצמו בכל הבריאה. ואמר רבנו ו"ל (שיחות-ה"ר, סימן נב): מפל הדברים צועק כבוד השם יתברך, וקורא את האדם להתקרב אליו. וזה הרמזים, שבביכול, הקדוש-ברוך הוא מרמז לכל אדם איך להתקרב אליו, ומגלה לו סודות וסתרי נסתרות. ולכן אומר התנא הקדוש: "איזהו חכם הלומד מפל אדם", שאפלו שאדם שומע דבורים של מה בכך, עליו להטות את אזנו, ולהבין את הרמזים שהקדוש-ברוך הוא מרמז לו איך להתקרב אליו, שזה "מפל מלמדי השפלותי, פי עדותיך שיחה לי", התורה הקדושה נקראת עדות, כמו שכתוב (תהלים יט, ח): "עדות ה'גויה נאמנה מחכימת פתי"; ולכן מי שפל פלו נמצא בתוך התורה הקדושה, אזי יכול לקשר את כל שיחות העולם אל התורה, וללמד מהם רמזים איך להתקרב אליו יתברך, וכמו שאמר רבנו ו"ל (שיחות-ה"ר, סימן רד): מי שבקי בתורתו, יכול לקשר את כל שיחות העולם אליה, ואז יבין סודות נוראים ממה שמגלה לו הקדוש-ברוך הוא; פי בכל הדבורים ושיחות העולם, בודאי יש בהם תורה בהעלם, אבל אין מי שיזכה לגלות את זה, לידע הנסתרות שנעלם משיחות העולם, פי אם אנשים גדולים במעלה מאד מאד, אבל על-ידי התגלות תורתו הקדושה והנוראה של רבנו ו"ל, מי שבקי בספריו היטב היטב, ויש לו שכל קצת, יכול למצא בשיחות העולם רמזים וסודות נפלאים, והבין למעשה.

איזהו גבור הכובש את יצרו, שנאמר (משלי טז, לא): "טוב ארץ אפים מגבור, ומשל ברוחו מלכד עיר"; צריף שתדע, אהובי, בני! שעקר הגבורה לכבש את יצרו, זה טוב על פנים, פי מדת הפעם הורסת את האדם לגמרי. ואמר רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן סח), שאין עוד מדה רעה שמתגברת על האדם כמו מדת הפעם, ואף שהפעם מאבד מהאדם את הפסוק שלו, ויש לכל אחד תאות ממון, והוא יודע, שאם יהיה בפעם — יאבד את ממונו, עם כל זאת פשמגיע

על שם אציו. וכן צן עזאי. ושניהם שמש שמעון: איזהו חכם. הכי קאמר איזהו חכם שראוי שיתהלל נחממתו: הלומד מכל אדם. ואף על פי שהוא קטן ממנו שכיון שאינו חס על כבודו ולומד מן הקטנים

חכם, הלומד מפל אדם, שנאמר (תהלים קיט), מפל מלמדי השפלותי פי עדותיך שיחה לי. איזהו גבור, הכובש את יצרו, שנאמר

ויכרים הדברים שחממתו היא לשם שמים ולא להמיהר ולהתפאר זה: שנאמר מכל מלמדי השכלתי. וסיפא דקרא כי עדומיך שיחה לי כלומר הייתי למד תורה מכל מלמדי ואפילו מן הקטנים ממני ולא הייתי חושש לכבדו

כי עדומיך שיחה לי שכל כוונתי היתה לשמים בלבד. וכן איזהו גבור שראוי שיתהלל בגבורתו: הכובש את יצרו, שנאמר טוב ארץ אפים מגבור. הכי הוא פירוש דקרא טוב ארץ אפים הבא מלד הגזורה של כבש היצר. ולא מלד רכות הטבע. וכן מושל ברוחו כשצא מלוכד עיר. מן המלך שלאחר שכבש את העיר וצאו לידו האנשים המורדים זו מושל ברוחו ואינו הורגן: איזהו עשיר. הראוי לו להתהלל בעשרו, השמח בחלקו: איזהו מכובד. לפי ששלטה דברים טובים הללו שזכרו לעיל שהם החכמה והגבורה והעושר הזוכה בהם הוא נכבד מעצמו בעיני אלהים

התורה הקדושה נקראת עדות, כמו שכתוב (תהלים יט, ח): "עדות ה'גויה נאמנה מחכימת פתי"; ולכן מי שפל פלו נמצא בתוך התורה הקדושה, אזי יכול לקשר את כל שיחות העולם אל התורה, וללמד מהם רמזים איך להתקרב אליו יתברך, וכמו שאמר רבנו ו"ל (שיחות-ה"ר, סימן רד): מי שבקי בתורתו, יכול לקשר את כל שיחות העולם אליה, ואז יבין סודות נוראים ממה שמגלה לו הקדוש-ברוך הוא; פי בכל הדבורים ושיחות העולם, בודאי יש בהם תורה בהעלם, אבל אין מי שיזכה לגלות את זה, לידע הנסתרות שנעלם משיחות העולם, פי אם אנשים גדולים במעלה מאד מאד, אבל על-ידי התגלות תורתו הקדושה והנוראה של רבנו ו"ל, מי שבקי בספריו היטב היטב, ויש לו שכל קצת, יכול למצא בשיחות העולם רמזים וסודות נפלאים, והבין למעשה.

ואדם. ואף אם הנריות לא יכזוהו בעצורם. לכן חזר
התנא לזה ואמר מי שיש בו המדות הללו והוא נכזב
בעלמו מה יעשה ויהיה מכוזב מאחרים. יכזב את
הנריות: כי מכבדי אכבד. והדברים קל וחומר ומה

הקצ"ה שהוא מלך הכבוד וכל
מה שזרע בעולמו לא זרע
אלא לכבודו מכזב את מכבדיו
קל וחומר לזכר ודס: ובוזי
יקלו. למדנו ענותנותו של
הקצ"ה. לא אמר ובוזי אקלל
אלא יקלו מעצמם. וכבוד
הנדיקים הקפיד יותר שנאמר
(בראשית יב) ומקללך אזור:

(משלי טז), טוב ארך אפים
מגבור ומשל ברוחו מלכד
עיר. איזהו עשיר השמח
בחלקו, שנאמר (תהלים קכח),
יגיע בפיהו כי תאכל אשריהו
וטוב לך. אשריהו, בעולם
הזה. וטוב לך, לעולם הבא.

איזהו מכבד, המכבד את הבריות, שנאמר (שמואל-א

מהפסוק: "טוב ארך
אפים מגבור, ומשל
ברוחו מלכד עיר"; הינו
להיות מאריך אף, שהיא
מדת הסבלנות, זה עקר
הגבורה של האדם יותר
מגבור שלוכד עיר, כי קל
יותר ללכד עיר ולקבש
אותה, יותר ממה שאדם
יהיה מושל ברוחו, ויעצור
את עצמו מלהיות בכעס;
כי באמת הפעם הורס את

האדם לגמרי, עד כדי כך שאמרו בזהר (תצנה קפב): על הפסוק (איוב יח, ד): "טרף נפשו באפו",
איהו טריף ועקר נפשיה בגין רוגזיה, ואשרי בגויה אל זר, ועל דא פתיב: חדלו לכם מן האדם
אשר נשמה באפו, דההיא נשמתא קדישא טריף לה וסאיב לה בגין אפו, אשר נשמה אחרף
באפו, הינו מי שבכעס, עוקר את נשמתו ממנו, ואסור להתחבר אליו בשום פנים ואפן. ולכן
עקר גבורת האדם — פשוטה לכבש את יצרו הבוזר בו לכעס, ועל-די-זה הוא משרה את
שכינת עזו בו. ועם אדם פזה שיכול לעצור את כעסו — טוב להתחבר, כי השכינה שורה עליו,
והבן למעשה.

איזהו עשיר השמח בחלקו, שנאמר (תהלים קכח, ב): "יגיע בפיהו כי תאכל אשריהו וטוב לך";
צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין טוב פזה העולם כמו העשיר שלא חסר לו שום דבר,
אבל עקר העשירות הוא — כששמח בחלקו, כי רב רבם של בני-אדם אפלו שיש להם עשירות
מפלגת, אין הם שמחים בעשירותם, ותמיד מקנאים בזולת, והקנאה אוכלת אותם. ולכן אין עוד
עניות יותר גדולה מזו — כששמח מקנא בזולת, אפלו שלו יש כל הון דעלמא, אבל כל זמן
שהוא מסתפל על הזולת ומקנא בו, אין זו עשירות אלא עניות.

ולכן אמר התנא הקדוש: "איזהו עשיר השמח בחלקו", שהוא שש ושמח בחלקו. ואפלו שצריך
להתיגע ביגיעות גדולות, עובד קשה מאד להשיג את פרנסתו, אם הוא שמח בחלקו — זה עקר
העשירות, שאין עשירות יותר גדולה מזו. ומביא ראיה מפסוק: "יגיע בפיהו כי תאכל, אשריהו
וטוב לך"; אפלו הוא צריך ליגע פפו עד שיהיה לו מה לאכל, כי עובד מאד קשה, עם כל זאת
אם הוא שמח בחלקו, אין עוד אדם יותר מאשר ממנו, וטוב לו בעולם הזה ובעולם הבא. ואל
תחשב, אהובי, בני! שלהגיע אל מדה זו זה קל, כי כל אדם נולד עם מדת הקנאה, וזה אוכל
אותו. ולכן אין עוד מאשר בעולם כמו מי ששמח תמיד בחלקו, והוא שש ושמח עם מה שנותן
לו הקדוש-ברוך-הוא, ואז הוא מרגיש הכי מאשר בחייו, אשרי לו והבן למעשה.

איזהו מכבד המכבד את הבריות, שנאמר ב שמצוה גוררת מצוה. כך מנהגו של עולם העושה מצוה אחת נוח לו לעשות אחרת. והמתחיל בעצירות קשה לפרוש מהס. ועוד ששכר מצוה מצוה. שמן השמים מסייעין ומזמינים ציד מי שעשה מצוה אחת מקפידים מאד על כבודם.

ב, פי מכבדי אכבד ובזי יקלו: ב בן עזאי אומר, הוי רץ למצוה קלה פבחהמורה, ובורח מן העברה. שמצוה גוררת מצוה, ועברה גוררת עברה. ששכר על שמהן. וכן שכר עזירה וכו'. פירוש אחר ששכר מצוה מצוה. שכל מה שאלס משתכר ומתענג בעשיית המצוה נחשב לו למצוה בפני עצמה. ונוטל שכר על המצוה שעשה ועל העונג וההנאה שנהנה

זומא לח. כל מה שפרא הקדוש-ברוך-הוא זעשייתה: ושכר עבירה עבירה. השכר וההנאה לכבודו פרא, ולכן פשאדם בורח רק אליו יתברך, ונקלל פאין סוף ברוך הוא, שמלא כל הארץ כבודו, אזי יודע שהכבוד שפך רק להקדוש-ברוך-הוא, ואינו חפץ שום כבוד, פי מאחר שהכבוד ראוי רק אליו יתברך, ואדם פנה תמיד מכבד את הזולת, מאחר שהוא נקלל במלך הכבוד, אזי הוא לא צריך שום כבוד, פי הוא יודע שכבוד זה רק הקדוש-ברוך-הוא, שעליו נאמר ישעיה ו, א: "מלא כל הארץ כבודו", וכתוב (תזקאל מג, ב): "והארץ האירה מכבודו"; ולכן אמר התנא הקדוש: איזהו מכבד המכבד את הבריות, מאחר שמכבד את הבריות, פנה מראה לדעת שהוא פל-פה נקלל בכבודו יתברך, עד שהוא לא צריך כבוד פלל, והוא יכול לתת כבוד להזולת. ומביא ראיה מפסוק: "פי מכבדי אכבד ובזי יקלו"; מאחר שהוא נקלל לגמרי פאין סוף ברוך הוא, והוא יודע שכל הכבוד שפך רק אליו יתברך, אז הקדוש-ברוך-הוא בעצמו נותן לו כבוד, והוא יכול לכבד את הזולת, מה שאין פן מי שמחפש כבוד, הוא מבזה, פכפכול, את הקדוש-ברוך-הוא, שרק אליו שפך הכבוד, ולכן הוא בעצמו מתבזה. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה ד, סימן כ): כל המרבה כבוד שמים וממעט כבוד עצמו, כבוד שמים מתרבה וכבודו מתרבה, וכל הממעט כבוד שמים ומרבה כבוד עצמו, כבוד שמים במקומו וכבודו מתמעט; ולכן אשרי מי שזוכה להכניס בעצמו ידיעה זו, שהכבוד מגיע רק להקדוש-ברוך-הוא, שמלא כל הארץ כבודו; ועל-ידי-זה לא יחפש כבוד, אלא יכבד את הזולת, והבן למעשה.

ב הוי רץ למצוה קלה פבחהמורה, ובורח מן העברה, שמצוה גוררת מצוה ועברה גוררת עברה, ששכר מצוה מצוה ושכר עברה עברה: צריך שתדע, אהובי, בני! כשפר ישראל זוכה לקיים מצוה ממצוות הבורא יתברך שמו, פנה הוא מכניס חיות ברמ"ח איבריו, וכשנזהר לא לעבר עברה, פנה הוא מכניס חיות בפס"ה גידיו, פי יש לאדם רמ"ח איברים פנגד רמ"ח מצוות עשה, פי כל מצוה מחיה את האיבר, וכנגד זה יש פס"ה לא תעשה פנגד הפס"ה גידים, פי פנה שאדם נזהר לא לעבר על איזה חטא, ממשיך חיות בתוך גידיו, וזה האדם שהוא עולם

הוא עולם, וזהו המכבד את הבריות, שנאמר ב שמצוה גוררת מצוה. כך מנהגו של עולם העושה מצוה אחת נוח לו לעשות אחרת. והמתחיל בעצירות קשה לפרוש מהס. ועוד ששכר מצוה מצוה. שמן השמים מסייעין ומזמינים ציד מי שעשה מצוה אחת מקפידים מאד על כבודם. ואמרו חכמינו הקדושים (שבת קיג): כל המחזיר על הגדלה — הגדלה בורחת ממנו, הינו מי שורדף אחר כבוד — הכבוד בורח ממנו; פי הכבוד שפך רק להקדוש-ברוך-הוא, פמאמרם ו"ל (זומא לח): כל מה שפרא הקדוש-ברוך-הוא זעשייתה: ושכר עבירה עבירה. השכר וההנאה לכבודו פרא, ולכן פשאדם בורח רק אליו יתברך, ונקלל פאין סוף ברוך הוא, שמלא כל הארץ כבודו, אזי יודע שהכבוד שפך רק להקדוש-ברוך-הוא, ואינו חפץ שום כבוד, פי מאחר שהכבוד ראוי רק אליו יתברך, ואדם פנה תמיד מכבד את הזולת, מאחר שהוא נקלל במלך הכבוד, אזי הוא לא צריך שום כבוד, פי הוא יודע שכבוד זה רק הקדוש-ברוך-הוא, שעליו נאמר ישעיה ו, א: "מלא כל הארץ כבודו", וכתוב (תזקאל מג, ב): "והארץ האירה מכבודו"; ולכן אמר התנא הקדוש: איזהו מכבד המכבד את הבריות, מאחר שמכבד את הבריות, פנה מראה לדעת שהוא פל-פה נקלל בכבודו יתברך, עד שהוא לא צריך כבוד פלל, והוא יכול לתת כבוד להזולת. ומביא ראיה מפסוק: "פי מכבדי אכבד ובזי יקלו"; מאחר שהוא נקלל לגמרי פאין סוף ברוך הוא, והוא יודע שכל הכבוד שפך רק אליו יתברך, אז הקדוש-ברוך-הוא בעצמו נותן לו כבוד, והוא יכול לכבד את הזולת, מה שאין פן מי שמחפש כבוד, הוא מבזה, פכפכול, את הקדוש-ברוך-הוא, שרק אליו שפך הכבוד, ולכן הוא בעצמו מתבזה. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה ד, סימן כ): כל המרבה כבוד שמים וממעט כבוד עצמו, כבוד שמים מתרבה וכבודו מתרבה, וכל הממעט כבוד שמים ומרבה כבוד עצמו, כבוד שמים במקומו וכבודו מתמעט; ולכן אשרי מי שזוכה להכניס בעצמו ידיעה זו, שהכבוד מגיע רק להקדוש-ברוך-הוא, שמלא כל הארץ כבודו; ועל-ידי-זה לא יחפש כבוד, אלא יכבד את הזולת, והבן למעשה.

קִטְוִן, כְּמוֹ-כֵן צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! כְּשֶׁבֵר יִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת, הוּא מְחִיָּה אֶת כָּל עוֹלָם הַעֲשִׂיָּה, וּמַעֲלֶה שְׁעִשׂוּעִים לְעוֹלָמוֹת יִצִּירָה בְּרִיאָה, עַד שְׁעוֹלָה אֶל עֵצֶם עוֹלָם הָאֲצִילוֹת, וּכְמוֹ-כֵן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (קְדוּשִׁין ל ט:): יֵשֵׁב וְלֹא עֵבֵר עֲבָרָה, נוֹתְנִים לוֹ שְׂכָר פְּעוֹשֶׂה מִצְוָה; נִמְצָא, בְּזֶה שְׁאֲדָם מְקִיִּים מִצְוָה מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה, אוֹ נִזְהָר מִמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, עַל-יְדֵי-זֶה הוּא מְחִיָּה אֶת רַמ"ח אֵיבָרָיו וְשֵׁס"ה גִּידָיו, וְלֹא עוֹד אֶלָּא מְחִיָּה אֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ, שֶׁהוּא עוֹלָם הַזֶּה — עוֹלָם הַעֲשִׂיָּה, וּמַעֲלֶה שְׁעִשׂוּעִים לְעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים, וְלַהֲפֹךְ כְּשֶׁבֵר יִשְׂרָאֵל, חֶסֶד וְשְׁלוֹם, עוֹבֵר עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה, אוֹ עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, הוּא גוֹרֵם לְעֲצָמוֹ רַע לְאַחַד מֵאֵיבָרָיו אוֹ לְאַחַד מִגִּידָיו, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׁגוֹרֵם רַע לְחֶלֶק מֵעוֹלָם הַעֲשִׂיָּה, שֶׁהוּא נִגְדָה אוֹתָהּ מִצְוָה, וְלָכֵן אָמַר הַתַּנָּא הַקְּדוּשׁ: "הָיִי רֵץ לְמִצְוָה קְלָה פְּבַח-מוֹרָה", שְׁאֲדָם צָרִיף לְהִזְדַּרֵּוּ וְלָרוּץ בְּזִרְיוֹת גְּדוּלָה מְאֹד לְקִיִּים כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה שְׁיִכּוֹל לְקִיִּים, וְלַהֲזַהֵר מִכָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה בְּזִרְיוֹת וּבְרִצּוֹנוֹת חֲזָקִים, כִּי עֲנִין הָרִיצָה שְׁאֲדָם רֵץ, זֶה מוֹרָה עַל רִצּוֹן חֲזָק, כִּף אָדָם צָרִיף לָרוּץ אַחֵר מִצְוָה קְלָה כְּמוֹ אַחֵר מִצְוָה חֲמוּרָה, כִּי אֶצְלוֹ יִתְבַּרֵּךְ אֵין הַפְּרֵשׁ בֵּין קְלָה לְחֲמוּרָה, כִּי הַמִּצְוֹת הֵן רִצּוֹנוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (חֲלִין קמב): מִצְוָה קְלָה זֶה שְׁלִיחַ הַקֶּן, מִצְוָה חֲמוּרָה זֶה כְּבוֹד אָב וְאָם; וְלָכֵן כְּשֶׁבֵר יִשְׂרָאֵל מִזְדַּרְזוֹ לַעֲשׂוֹת אֶת מִצְוֹתָיו יִתְבַּרֵּךְ בְּזִרְיוֹת עֲצוּמָה כְּדָרְךָ שְׁאֲדָם רֵץ, עַל-יְדֵי-זֶה הוּא מְחִיָּה אֶת רַמ"ח אֵיבָרָיו וְשֵׁס"ה גִּידָיו, וְכֵן מְחִיָּה אֶת הָעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהוּא עוֹלָם הַעֲשִׂיָּה, וּמַעֲלֶה שְׁעִשׂוּעִים לְכָל הָעוֹלָמוֹת: יִצִּירָה בְּרִיאָה עַד אֲצִילוֹת. וְלַהֲפֹךְ אָדָם צָרִיף לְהִזְהָר לֹא לְעֵבֵר עַל שׁוּם לֹא תַעֲשֶׂה, שְׁזֶה "וּבִוֹרַח מִן הָעֲבָרָה" כְּמוֹ שְׁאֲדָם בּוֹרַח מֵאֵשׁ שׁוֹרְפָתָה, שְׁאֲז הוּא רֵץ בְּזִרְיוֹת עֲצוּמָה לְהַנְצִיל לֹא לְהַשְׂרִיף, כִּף צָרִיף אָדָם לְבָרַח מִלְּעֵבֵר עַל צוּרֵי הַבּוֹרָא יִתְבַּרֵּךְ שְׁמוֹ, שְׁמִצְוָה גּוֹרְרַת מִצְוָה, אִם אָדָם מִזְדַּרְזוֹ לַעֲשׂוֹת מִצְוָה, לְקִיִּים אֶת רִצּוֹנוֹ יִתְבַּרֵּךְ, עַל-יְדֵי-זֶה זוֹכֶה שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְזַכֶּה אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת עוֹד מִצְוֹת, וְלַהֲפֹךְ — אִם אָדָם נִכְשָׁל בְּאִיָּה חֲטָא וְעֲבָרָה, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן, עָלָיו לִידַע, אֲשֶׁר "וְעֲבָרָה גּוֹרְרַת עֲבָרָה", שְׁחֲטָא מְטַמְטֵם אֶת הַלֵּב, וּמַעֲקָם אֶת לְבָבוֹ, עַד שְׁחֲטָא אֶחָד סוּחֵב אוֹתוֹ לְעֵבֵר עוֹד חֲטָאִים. וְצָרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! "שְׁשִׁבֵר מִצְוָה מִצְוָה", עַקֵּר הַשְּׂכָר שֶׁל בֵּר יִשְׂרָאֵל הַדְּבוּק בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ, שְׁאִינוֹ רוֹצֶה שׁוּם שְׂכָר, אֶלָּא שְׁיִזְכְּהוּ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לַעֲשׂוֹת עוֹד מִצְוָה, כְּמוּבָא בְּדַבְרֵי רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן ה'): כְּשֶׁאָדָם זוֹכֶה לַעֲשׂוֹת מִצְוָה בְּשִׂמְחָה וּבְזִרְיוֹת, הוּא כְּבָר אֵינוֹ רוֹצֶה שׁוּם שְׂכָר עַל קִיּוֹם הַמִּצְוָה, אֶלָּא שְׂכָרוֹ שְׁיִזְכֶּה לְקִיִּים עוֹד מִצְוֹת. וְלַהֲפֹךְ "וּשְׂכָר עֲבָרָה — עֲבָרָה", פִּינִין שְׁאֲדָם עוֹבֵר עֲבָרָה, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן, שְׁנִכְנַסָּה בְּתוֹךְ עֲצוּמוֹתָיו, כְּמוּבָא בְּדַבְרֵי רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן ד'), שְׁבִשְׁבִיל זֶה נִקְרָאת עֲבָרָה מְלִשׁוֹן עֵבֵר אֶל עֵבֵר, כִּי בְּנִגַע שְׁאֲדָם נִכְשָׁל, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן, בְּעֲבָרָה אַחַת, עַל-יְדֵי-זֶה נִטְמָטֵם דַּעְתּוֹ וּמַחוֹ, עַד שֶׁהוּא מְאָבֵד אֶת שְׁכָלוֹ לְגַמְרֵי, כְּמֵאֲמָרָם ז"ל (סוֹטָה ג'): אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבָרָה, אֶלָּא אִם-כֵּן נִכְנָס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת; וְכָל-כֵּף נַעֲשֶׂה שׁוֹטָה, עַל-יְדֵי הָעֲבָרָה שְׁנִכְשָׁל, שְׁשׁוֹכַח מֵהַתְּכַלִּית הַנְּצַחִית, וְחוֹשֵׁב שֶׁהוּא יִשְׂאָר פֶּה בְּזֶה הָעוֹלָם מִי יוֹדַע כְּמָה שָׁנִים, וְעַל-יְדֵי-זֶה הוּא מְבַקֵּשׁ שְׂכָר עַל הָעֲבָרָה — שְׁיַעֲשֶׂה עוֹד עֲבָרָה, רַחֲמָנָא לִישְׁזַבֵּן, אֶל מַה שְׁעוֹנוֹתָיו שֶׁל הָאָדָם מְבִיאִים אוֹתוֹ, עַד שְׁרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת עוֹד עֲבָרָה וְעוֹד עֲבָרָה. וְהַכֵּלֵל, אֶהוּבִי, בְּנִי! רְאֵה מַה לְפָנֶיךָ, זְכוּר וְגַם זָכָר, אֲשֶׁר יְמִינוֹ כְּצֵל עוֹבֵר, כְּמֵאֲמָרָם ז"ל (בְּרַאשִׁית וּבָה, פָּרָשָׁה צו, סִימָן ב'): "כְּצֵל יְמִינוֹ עַל הָאָרֶץ וְאֵין מִקְוָה" (דְּבָרֵי-הַיָּמִים א' כט, טו), וְהִלְוֵאִי כְּצֵלוֹ שֶׁל כְּתָל אוֹ כְּצֵלוֹ שֶׁל אֵילָן, אֶלָּא כְּצֵלוֹ שֶׁל עוֹף בְּשַׁעַה שֶׁהוּא עָף, דְּכַתִּיב: "כְּצֵל עוֹבֵר וְאֵין מִקְוָה", וְאֵין מִי שְׁיִקְנֶה שְׁלֹא יָמוּת, הַכֵּל יוֹדְעִים וְאוֹמְרִין בְּפִיהֶם שֶׁהֵן מֵתִים, וְלָכֵן תְּרַבֶּה בְּמִצְוֹת וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁהֵם רִצּוֹנוֹתָיו יִתְבַּרֵּךְ. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים

(שמות רבה, פרשה ד', סימן ב'): עוֹשֶׂה אֶדָם מִצְוָה אחת, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא נוֹתֵן לוֹ מִלֶּאֱךָ אֶחָד, עוֹשֶׂה שְׁתֵּי מִצְוֹת, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא נוֹתֵן לוֹ שְׁנֵי מִלֶּאֱכִים, עוֹשֶׂה הַרְבֵּה מִצְוֹת, נוֹתֵן לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא חֲצִי מִחֲנֹהוּ. וְלִכֵּן כָּל זְמַן שְׂאֵדָם חִי, הוא לא יְכוּל לְתַאֵר וּלְשַׁעַר אֶת גְּדֹל הַזְכוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ, עַל-יְדֵי קִיּוּם כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, עַד

צפני ענמה ולוקה על העזירה שעשה ועל הסכר וההנאה שמקבל צעשייתה: ג אל תהי בז לכל אדם. לומר מה יוכל פלוני להזיק לי: ואל תהי מפליג. מרמזיק לכל דבר שיש לחוש עליו. אל תאמר רחוק הוא שיהיה ואין לדאוג ממנו:

וּשְׂכַר עֲבֵרָה, עֲבֵרָה: ג הוא

הָיָה אוֹמֵר, אַל תְּהִי בֹז לְכָל

אָדָם, וְאַל תְּהִי מִפְּלִיג לְכָל דְּבָר, שְׂאִין לָךְ אָדָם

שְׂאִין לוֹ שְׁעָה וְאִין לָךְ דְּבָר שְׂאִין לוֹ מְקוּם:

שְׂאֵמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (סוֹטָה ג'): כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אחת בעולם הזה, מְקַדְּמָתוֹ וְהוֹלֵכֶת לְפָנָיו בעולם הבא, וְזוֹ רק מִצְוָה אחת, מִכָּל שֶׁכֵּן כְּשִׁזְכָּה לְקִיּוּם הַרְבֵּה מִצְוֹת, אי אֶפְשֵׁר לְתַאֵר וּלְשַׁעַר אֶת גְּדֹל שְׂכָרוֹ וְזְכוּתוֹ בעולם הבא. וְאֵמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (תְּנַחֲמָא תַּצֵּא): רַמ"ח מִצְוֹת עָשָׂה יֵשׁ בַּתּוֹרָה, כְּמִנְיַן אֵיבָרִים שֶׁבְּאָדָם, וּבְכָל יוֹם וְיוֹם צוֹעֲקִים עַל הָאָדָם: עֲשֵׂה אוֹתָנוּ שְׂתַחֲיָה בְּזִכּוֹתָנוּ וְתַאֲרִיךְ יָמִים, וְאָסוּר לָךְ לְהִתְיַאֵשׁ אֶפְלוּ שְׂכָבֵר נִכְשַׁלְתָּ בְּעֲבֵרוֹת חַמּוּרוֹת, תַּחֲזוֹר בַּתְּשׁוּבָה, וְתַעֲשֶׂה כְּנִגְדֵן הַרְבֵּה מִצְוֹת, כְּמֵאֲמָרָם ז"ל (וַיִּקְרָא רַבֵּה, פְּרָשָׁה כ"א, סִימָן ד'): אִם עָשִׂיתָ חֲבִילוֹת שֶׁל עֲבֵרוֹת, עֲשֵׂה כְּנִגְדָם חֲבִילוֹת שֶׁל מִצְוֹת; הֶעָקֵר אֵל תִּתְיַאֵשׁ, כִּי כָּל זְמַן שְׂאֵתָה חִי, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֵתָה יְכוּל לְתַקֵּן אֶת הַפֶּל, וְכִמּוֹ שֶׁגָּלָה לָנוּ רַבְּנוּ ז"ל (לְקוּיִטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן ע"ח): אִין שׁוּם יֵאוּשׁ בעולם כָּלֵל, אִין דְּבָר כְּזֶה לְהִתְיַאֵשׁ, אֶפְלוּ בַּמַּצְבִּים הַכִּי קָשִׁים אָסוּר לְהִתְיַאֵשׁ, כִּי הוא יִתְבַּרֵךְ אֵב הַרְחָמָן, וְכִינֵן שְׂאֵדָם חוֹזֵר בַּתְּשׁוּבָה, מִיַּד הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא מְרַחֵם עָלָיו, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

ג אל תהי בז לכל אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר, שאין לך אדם שאין לו שעה, ואין לך דבר שאין לו מקום: צָרִיךְ שֶׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׂאָסוּר לְבַזּוֹת אֶת שׁוּם אָדָם בְּכָלֵלִיּוֹת, וְכֵן אָסוּר לְבַזּוֹת אֶת עֲצָמוֹ בַּפְּרִטִיּוֹת, וְלוֹמַר שְׂאִין כְּבָר שׁוּם תּוֹעֵלֶת וְתַקְנָה לְהַזּוּלָת, וּמִכָּל שֶׁכֵּן לְעֲצָמוֹ, כִּי כָּל אֶחָד בָּא לְזֶה הָעוֹלָם לְהוֹצִיא אֶת שְׂלִיחוֹתוֹ לְמַה שְׁנוֹשַׁלַח, כִּי כָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ שְׂלִיחוֹת מִיַּחַדֶּת לְהוֹצִיא מִהַפֶּחַ אֶל הַפַּעַל בְּזֶה הָעוֹלָם, וְלִכֵּן אָסוּר לְבַזּוֹת אֶת אֶף אֶחָד בעולם, כִּי כָּל זְמַן שְׁנוֹבְרָא, יֵשׁ לוֹ אִיזוֹ תּוֹעֵלָת וְתַכְלִית, וּמִכָּל שֶׁכֵּן שְׂאָסוּר לְבַזּוֹת אֶת עֲצָמוֹ, כִּי גַם הוא נִבְרָא לְאִיזוֹ תַכְלִית, וְאֶף שְׁבִין כֶּף עוֹבֵר עָלָיו מַה שְׁעוֹבֵר וְכוּ', עִם כָּל זֹאת עָלָיו לִידַע, שְׁבּוֹדָאִי אִם יִתְחַזֵּק, יִרְאֶה דְּבָרִים נִפְלְאִים מְאֹד, וְאָסוּר לְהַפְלִיג וּלְהַגְזִים כְּאֵלוּ שֶׁהוּא אוֹ אַחַר אֵינּוּ יְכוּל עוֹד לְהַגִּיעַ לְאִיזוֹ דִּרְגָה בעולם, כִּי "אִין לָךְ אָדָם שְׂאִין לוֹ שְׁעָה, וְאִין לָךְ דְּבָר שְׂאִין לוֹ מְקוּם"; וְלִכֵּן רְאֵה, אֶהוּבִי, בְּנִי! לְחַזֵּק אֶת עֲצָמְךָ בִּיְתֵר שְׂאֵת וּבִיְתֵר עֵז, וְשׁוּם דְּבָר בעולם לא יוּכַל לְשַׁבֵּר אוֹתְךָ, וְכֵן אֵל תִּשְׁבֵּר אֶת אַחֲרִים, כִּי סוּף כָּל סוּף הַכֹּל יִתְהַפֵּף לְטוֹבָה, וְאֵתָה יְכוּל לְהַגִּיעַ לְכָל הַמַּדְרָגוֹת שֶׁבעולם בְּרוּחָנִיּוֹת, וּלְכָל הָעֲשִׂירוֹת שֶׁבעולם בְּגִשְׁמִיּוֹת, וְאַל תַּפְלִיג לוֹמַר שְׂמִמְנֵי כְּבָר לא יֵצֵא שׁוּם דְּבָר, וְכֵן לא לְהַשְׁפִּיל אֶת הַזּוּלָת, שְׂמִמְנֵי כְּבָר לא יִהְיֶה שׁוּם דְּבָר, אִין דְּבָר כְּזֶה בעולם — לְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ אוֹ אֶת אַחֲרִים, כִּי כָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ אֶת הַשְּׁעָה וְהַמְּקוּם שְׁלוֹ, שְׁבוּ יְכוּל לְהַצְלִיחַ, אִם רק לא יִתְיַאֵשׁ בְּהַמַּצְבִּים הַכִּי קָשִׁים שְׁעוֹבָרִים עָלָיו, וְלא יִבְזֶה אֶת עֲצָמוֹ וְאֶת אַחֲרִים, אִזּוֹ יִרְאֶה בְּרַכָּה בְּמַעֲשֵׂי יָדָיו, וּבְלִבְדּוֹ שְׁלֵא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמְּנוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

ד מאד מאד הוי שפל רוח. חף על פי שנשאר ד מאד מאד הוי שפל רוח: צריך שתדע, מדות הדרכי האמנעית היא המסובסת. צמדת אהובי, בני! שבענין ענוה צריכים לעבד על הגאווה חינו כן חלף יטה לקנא האחרון של שפלות זה כל ימי חייו, פי עוברת על כל אחד ישות הרוח. לפי שהגאווה היא מאוסה ביותר. ועוד שרוב וגאות, וזה מה שהורס את האדם, פי כל אחד חושב שהוא משהו, ורבונו ז"ל אמר (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן נב), שאפלו כששברו כבוד את כל התאוות והמדות רעות, עדין ישאר באדם את המשהו, שמחזיק את עצמו למשהו, ואמר

ד רבי לויטס איש יבנה רבי לויטס איש יבנה אומר, מאד מאד הוי שפל רוח, שתקנות אנוש רמה. ה רבי יוחנן בן ברוקא אומר, כל המחלל שם שמים בסתר, נפרעים ממנו בגלוי. אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם:

הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע, שאת זה אי אפשר בשום פנים ואופן לנתק מהאדם, ותלמידיו הקדושים העידו, שיצאה נשמתו עם פסוק (תהלים לו, יב): "אל תבואני רגל גאווה", ופרשו, שעד הרגע האחרון, שעדין האדם חי בזה העולם, עליו להתפלל אליו יתברך, שיעקר ממנו את הישות ואת הגאות, ואמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן עב), שהסימן אם הוא מקרב אל צדיק אמת זה — אם נופלת עליו שפלות, ומפיר את שפלותו, כי אם מתקרב אצל מישהו, ונכנסת בו ישות וגאות, סימן שאינו מקרב אל הקדשה, פי עקר הגדלה שמקבלים מהצדיק האמת — זה השפלות, ולכן נקט התנא לשון כפולה: "מאד מאד הוי שפל רוח", פי יש שני מיני גאות אצל האדם: גאווה גשמית, שחושב שהוא עציר וחסר, וכן גאווה רוחנית, שחושב שהוא למדן ובעל מקבל ובעל מדרגה, ובעל השגה, ולכן על האדם להכניס בעצמו שפלות רוח פעמים — בין בגשמי ובין ברוחני, לידע שהוא פלוג, ויציר בדעתו, איך שיבוא היום וישכב בקבר, ויאכלוהו הרמה ותולעה, שזה "שתקנות אנוש רמה", וכמו שספר רבנו ז"ל (שיחות ה"ו, סימן קצ), שפמה פעמים ציר לעצמו עניני מיתה, כאלו הוא מת ממש, עד שהרגיש טעם מיתה ממש. וכן ספר רבנו ז"ל למוהר"ן ז"ל, שבימי נעוריו היה מציר לעצמו מיתה, ואיך יכפו עליו וכו', וציר לעצמו היטב כל עניני מיתה, ואמר, שהיא מלאכה לציר לעצמו זאת היטב. ולכן אמר התנא: "מאד מאד הוי שפל רוח, שתקנות אנוש רמה", הינו שצריכים לציר לעצמו בין בדברים גשמיים ובין בדברים רוחניים, שהוא נמצא כבר בקבר, והרמה והתולעה אוכלים בו, ואז יהיה באמת שפל רוח, ולא ירצה להתגאות על הזולת, והבן למעשה.

ה כל המחלל שם שמים בסתר: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר האדם צריך להחזיר בעצמו, אשר אין בלעדיו יתברך כלל, והכל לכל אלקות גמור הוא, והוא צופה ומביט על כל מעשיו, ולכן אפלו שיפל במקום שנופל, ויכשל במה שיכשל, רחמנא לישזבן, על-פל-פנים גם אז ידע, שהקדוש-ברוך-הוא צופה ומביט עליו, ואפלו שעושה עברה, חס ושלום, יתאנח וגם אז יצעק אליו יתברך, וכמו שאמר פעם רבנו ז"ל לאנשי שלומנו: "את זה פעלתי, אפלו שתעשו כבר עברה, חס ושלום, שיהיה בלי ידים ורגלים", הינו על-ידי כל חטא ועון שהאדם עושה, הוא בורא משחית אחד, שהוא בקומת אדם, והוא מבקש אחר-כך מהאדם חיים, שיתן לו את חיותו, כי הוא ברא אותו על-ידי העון, ומזה בא שהאדם שחטא, כל-כך ממרמר ועצוב, ושרוי בדכאון

פְּנִימִי, כִּי הַמְשָׁחִית הִזָּה מְבַקֵּשׁ אֶת חַיּוּתוֹ, אֲבָל וְהַלּוֹמֵד עַל מִנַּת לַלְמֹד מִסְפִּיקִין בִּידוֹ לַלְמוּד
 אִם אָדָם מִתְאַנֵּחַ בְּאַמְצַע עֲבָרָה, וְצוֹעֵק אֵלָיו וְלַלְמֹד. גְּרַסִּינָן. וְהִכָּא פִירוּשָׁא. הַלּוֹמֵד עַל מִנַּת לֵהוּיֹת
 יִתְבָּרֵךְ: אוֹי! אֵיךְ אֲנִי חוֹטֵא, הֲרִי אֶתְּהָ מִסְתַּפְּל עִם הַזְּרִימוֹת. כְּרַבָּה דַּעֲסִיק צְמוּרָה וְחִין צְדָעְתוֹ לֵהוּיֹת גּוֹמֵל חֲסָדִים
 עָלַי, עַל-יְדֵי-זֶה אֶפְלוֹ שְׁעוֹשָׂה אֶת הָעֲבָרָה, חֲסָדִים אֲרָף עַל גַּז דְּלִיצְעֵי לֵיהּ
 הַמְּלֶאךָ מְשָׁחִית שְׁבוּרָא, וְרַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל בְּנֵו אֹמֵר, לַעֲסוּקֵי נְמֵי צְגִמִילוֹת חֲסָדִים
 אֵין לוֹ יְדִים וְרַגְלִים, וְאֵין לוֹ עֵינַיִם וְכוּ', וְכֹךְ בְּנֶקֶל מִכָּל מַקּוֹס מִסְפִּיקִין צִידוֹ
 לוֹ לַחֲזוֹר בְּתֻשׁוּבָה, וְאִזּוֹ לַלְמוּד וְלַלְמֹד וְתַהֲיֵיהּ מַחֲשַׁבְתּוֹ נַעֲשִׂית: וְהַלּוֹמֵד עַל מִנַּת
 לֹא מִתְגַּלֶּה בְּרַבִּים גְּרַעוֹן לַעֲשׂוֹת, לֹא-כֵן מִי שְׁאִינוֹ לַעֲשׂוֹת, שְׁם לֵב בְּעֵת שְׁעוֹשָׂה אֶת
 מִסְפִּיקִין בִּידוֹ לַלְמֹד וְלַלְמֹד, שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הַעֲבָרָה, שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-

הוּא שֵׁם, וְהוּא מִסְתַּפְּל עָלָיו, הֲרִי זֶה הוּא "מְחַלֵּל שֵׁם שְׁמַיִם בְּסִתְרָא", כִּי נִדְמָה לוֹ שְׂאֵף אֶחָד לֹא
 נִמְצָא שֵׁם, וְאֵף אֶחָד אִינוֹ רוֹאֶה מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה, וְלִכֵּן עָנְשׁוּ — "שְׁנַפְרָעִים מִמְּנוֹ בְּגִלְיִי", שְׁכַלְמֵם
 מִתּוֹדָעִים מַה הוּא עֹשֶׂה, וְזֶה אֲשֶׁר חִלּוֹל הַשֵּׁם כָּל-כֹּף חֲמוּר, עַד שְׁנַפְרָעִין מִמְּנוֹ בְּגִלְיִי, "אֶחָד
 שׁוֹגֵג וְאֶחָד מִזִּיד בְּחִלּוֹל הַשֵּׁם", כִּי בְּעֵנְיָן חִלּוֹל הַשֵּׁם — שְׁעוֹשֶׂה חֵלָל בְּמַקּוֹמוֹ, וְנִדְמָה לוֹ שְׁשֵׁם
 אֵין הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כְּבִיכּוֹל, וְאֵין מִי שִׁיסְתַּפְּל עָלָיו, שֵׁם כְּבָר אֵין הַפְּרָשׁ בֵּין שׁוֹגֵג לְמִזִּיד, כִּי
 תָּמִיד צְרִיכִים לַחֲשֹׁב, שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נִמְצָא, וְאֵין בְּלַעֲדָיו נִמְצָא — הֵן בְּשׁוֹגֵג וְהֵן בְּמִזִּיד,
 וְאִם יִכְנִיס אֶת יְדִיעוֹת אֵלּוֹ תָּמִיד בְּדַעְתּוֹ, עַל-יְדֵי-זֶה יִמְחַל לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל כָּל עוֹנוֹתָיו.
 וְכִמּוֹ שְׂאֵמֵר רַבְּנּוֹ ז"ל (סְפֵר-הַמִּדּוֹת, אוֹת אֲמוּנָה, סִימָן לֵג): עַל-יְדֵי אֲמוּנָה יִסְלַח לָךְ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 עַל כָּל עוֹנוֹתֶיךָ, כִּי הָאָדָם צָרִיךְ לְהַחֲדִיר בְּעַצְמוֹ, אֲשֶׁר אֵין בְּלַעֲדָיו יִתְבָּרֵךְ כָּלֵל, וְאֶפְלוֹ שְׁנִכְשַׁל
 בְּאִיזָה שׁוֹגֵג, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּאִיזָה מִזִּיד, חֵס וְשְׁלוֹם, תִּכְף-וּמִיד יִצְעַק אֶל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְיִתְאַנַּח
 אוֹי! מַה אֲנִי עוֹשֶׂה, הֲרִי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא צוֹפֶה וּמְבִיט עָלַי, וּבְזֶה הוּא כּוֹרֵת אֵיבָרִים מִהַמְשָׁחִית
 שְׁבָרָא, עַד שְׁמֵרְבוּי אֲנַחוֹתָיו הוּא יְכוֹל לְבַטֵּל אֶת הַמְשָׁחִית לְגַמְרֵי. וְזֶה שְׂאֵמֵר רַבְּנּוֹ ז"ל
 (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן קט), שְׁהֶאֱנַחָה שְׁהֶאָדָם מִתְאַנַּח עַל עוֹנוֹתָיו, הִיא יוֹתֵר טוֹבָה מִכִּפּוּי
 סְגוּפִים וְתַעֲנִיּוֹת, כִּי בְּתַעֲנִיּוֹת אִינוֹ מְשַׁבֵּר רַק אֶת הַגּוּף לְבַד, אֲבָל בְּאֲנַחָה מְשַׁבֵּר כָּל הַגּוּף, וְגַם
 מְחַלֵּף אֶת הַנֶּפֶשׁ וְהַחַיּוּת שְׁלוֹ מֵרַע לְטוֹב. וּבְזֶה שְׂאָדָם מִתְאַנַּח בְּעֵת שְׁעוֹשָׂה עֲבָרָה, חֵס וְשְׁלוֹם,
 הוּא נִקְשֵׁר בְּחֻבֵּל דְקַדְשָׁה, וְהֵבֵן לְמַעֲשָׂה.

וְהַלּוֹמֵד תּוֹרָה עַל מִנַּת לַלְמֹד, מִסְפִּיקִין בִּידוֹ לַלְמֹד וְלַלְמֹד, וְהַלּוֹמֵד עַל מִנַּת לַעֲשׂוֹת,
 מִסְפִּיקִין בִּידוֹ לַלְמֹד וְלַלְמֹד לְשִׁמּוֹר וְלַעֲשׂוֹת: צָרִיךְ שְׁתַּדַּע, אֲהוּבֵי, בְּנֵי! שְׁעַקֵר הַתְּכַלִּית שֶׁל
 לְמוּד הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה הִיא לַלְמֹד לְאַחֲרִים, שְׁזֶה נִקְרָא תּוֹרָה לְשִׁמּוֹר, כְּמֵאֲמָרֵם ז"ל (סְפֵר מַט'):
 מֵאֵי דְכָתִיב (מְשָׁלִי לֹא, כו): "פִּיָּה פְתַחָה בְּחֻכְמָה וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָה", וְכִי יֵשׁ תּוֹרָה שֶׁל חֶסֶד,
 וְיֵשׁ תּוֹרָה שְׂאִינָה שֶׁל חֶסֶד? אֵלֹא תּוֹרָה לְשִׁמּוֹר זֶה הִיא תּוֹרָה שֶׁל חֶסֶד, שְׁלֹא לְשִׁמּוֹר זֶה הִיא תּוֹרָה
 שְׂאִינָה שֶׁל חֶסֶד. אֵיכָא דְאָמְרֵי: תּוֹרָה לְלַמְדָּה — זֶה הִיא תּוֹרָה שֶׁל חֶסֶד, שְׁלֹא לְלַמְדָּה, זֶה הִיא
 תּוֹרָה שְׂאִינָה שֶׁל חֶסֶד; נִמְצָא, שְׁעַקֵר שְׁלָמוֹת הַתּוֹרָה לַלְמֹד וְלַלְמֹד לְאַחֲרִים, כְּמוֹ שְׂאֵמֵר רַבְּנּוֹ
 ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק ב', סִימָן ז'), שְׁהֶאָדָם אֲסוּר לוֹ לְהִיּוֹת עֶקֶר, אֵלֹא לְהוֹלִיד נְפִשׁוֹת לְקַרְבָּם אֵלָיו
 יִתְבָּרֵךְ, וְזֶה עֶקֶר הַשְּׁלָמוֹת — לְמַלֵּא אֶת הָעוֹלָם עִם בְּנֵי-אָדָם בְּנֵי דְעָה, שְׁיִפְרּוּ אֶת

חסדים כחיי דעסיק בתורה ובגמילות חסדים. מספיקין צידו להשלים מתשבתו. וזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות. ויש מפרשים הלומד על מנת ללמד בשביל שיקרא רב. וגורסין אין מספיקין צידו ללמוד וללמד. וברוב הספרים מלאמי

הקדוש-ברוך-הוא, ואם אדם מצטער ששילמד לאחרים, ובשביל זה אינו יכול לקיים את כל מה שילמד, אזי הקדוש-ברוך-הוא מוזה אותו שיזכה ללמד וללמד לשמור ולעשות, והכלל, שאין לה עוד דבר יותר גדול מזה — מללמד לאחרים, כמובא בזהר (תרומה קכח): תא תזי כל מאן דאחיד בידיא דחיבא, ואשתדל ביה למשבק ארזא בישא, איהו אסתלק בתלת סלוקין מה

לְשׁוֹר וְלַעֲשׂוֹת. ז רַבִּי צְדוֹק אֹמֵר, אֵל תִּפְרֹשׁ מִן הַצְּבוֹר וְאֵל תַּעֲשֶׂה עֲצֻמָּה כְּעוֹרְכֵי הַדִּינִים אֵל תַּעֲשֶׂם עֲטָרָה לְהַתְגַּדֵּל בָּהֶם, וְלֹא קָרְדִם

כגירסא ראשונה ועיקר: ז ואל תעשם עטרה להתגדל בהם. שלא תאמר אלמוד בשביל שאקרא רבי ויושיבוני זראש אלל למוד מאהבה וסוף הכבוד לצוא: ולא קרדום לחפור בהם.

ולא תלמוד תורה כדי לעשות ממנה מלאכה שתתפרנס זה כמו קרדום לחפור זה. שהעושה כן מועל בקדושתה של תורה וחייב מיטה צידי שמים כמי שנהנה מן ההקדש. ומלמדי תינוקות נוטלין שכר שימור התינוקות בלבד שמשמרין אותן שלא יפגעו ויזיקו ושכר פיסוק טעמים. שאין הרב חייב לטרוח וללמד לתלמידים פיסוק הטעמים אבל שכר לימוד חסור ליטול. דכתיב (דברים ד) ואותי לזה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חוקים ומשפטים כאשר לוי ה' אלהי מה אני בחנם חף אתם בחנם. וכן הדיין חסור ליקח שכר פסוק הדין ללא שכר בטלה בלבד לעד, זרח בחשף אור ל'שרים' וגו'; ולכן היא שגם הוא יבין היטב מה שילמד, כמאמרם ו"ל מרבתי, ומתלמידי יותר מכלם; וכן אם הוא מוזה את הרבים לקיים את מצוות התורה, אזי הוא זוכה, שעל-ידי למודו שלומד עם אחרים, גם הוא זוכה לקיים את מצוות מעשיות בשלמות, והבן למעשה.

דלא אסתלק הכי בר נש אחרא, גרים לאכפיא סטרא אחרא, וגרים דאסתלק קדשא בריה הוא ביקריה, וגרים לקימא כל עלמא בקיומיה לעילא ותתא, ועל האי בר נש כתיב (מלאכי ב, ה): "בריתי היתה אתו החיים והשלום", וזכי למחמי בנין לבנוי, וזכי בהאי עלמא וזכי לעלמא דאתי, כל מארי דינין לא יכלין למידן ליה בהאי עלמא ובכלמא דאתי, עאל בתריסר תרעי ולית מאן דימחי בידיה. ועל דא כתיב (תהלים קיב, ב): "גבור בארץ יהיה ורעו דור ישרים יברך, הון ועשר בביתו, וצדקתו עמדת מעלה גדולה ללמד על מנת ללמד, שאז זוכה (מענית ז): הרבה למדתי מרבתי, ומחברי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכלם; וכן אם הוא מוזה את הרבים לקיים את מצוות התורה, אזי הוא זוכה, שעל-ידי למודו שלומד עם אחרים, גם הוא זוכה לקיים את מצוות מעשיות בשלמות, והבן למעשה.

ז אל תפרש מן הצבור: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם צריך למסור את כל פלו אליו יתברך, ויהיה בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, עד שלא תהיה לו שום הסתכלות בזה העולם כלל, ויראה רק את אמתת מציאותו יתברך, עם כל זאת עליו להתחבר עם כלל נשמות ישראל, כי כל בר ישראל הוא צנור הממשיך לפי שרש נשמתו את אמתת מציאותו יתברך בזה העולם, כי כל בר ישראל יש לו שליחות מיוחדת בזה העולם, אחרת לא היה נברא, ולכן מזהיר התנא הקדוש: "אל תפרש מן הצבור", שצריכים להתחבר עם כלל נשמות ישראל, שזה עקר השלמות להחזיק את עצמו עם כלם באהבה ואחדות אחת, ואז הוא יכול להגיע אל המדרגה הזו — להיות בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, פי באתערוותא דלתתא איתער לעילא, כמו שבן אדם מתאחד יחד עם כלל נשמות ישראל, שהם חלק אלוק ממעל ממש, כמו-כן איתער

ז אל תפרש מן הצבור: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם צריך למסור את כל פלו אליו יתברך, ויהיה בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, עד שלא תהיה לו שום הסתכלות בזה העולם כלל, ויראה רק את אמתת מציאותו יתברך, עם כל זאת עליו להתחבר עם כלל נשמות ישראל, כי כל בר ישראל הוא צנור הממשיך לפי שרש נשמתו את אמתת מציאותו יתברך בזה העולם, כי כל בר ישראל יש לו שליחות מיוחדת בזה העולם, אחרת לא היה נברא, ולכן מזהיר התנא הקדוש: "אל תפרש מן הצבור", שצריכים להתחבר עם כלל נשמות ישראל, שזה עקר השלמות להחזיק את עצמו עם כלם באהבה ואחדות אחת, ואז הוא יכול להגיע אל המדרגה הזו — להיות בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, פי באתערוותא דלתתא איתער לעילא, כמו שבן אדם מתאחד יחד עם כלל נשמות ישראל, שהם חלק אלוק ממעל ממש, כמו-כן איתער

דלעילא, שנקלל לגמרי באין סוף ברוך הוא, ונעשה הכל אחד, עם כל זאת מזהיר התנא הקדוש: "ואל תעש עצמך בעורכי הדינין", אל תדין את אף אחד, כי לא תדע מה שעובר על כל אחד ואחד בזה העולם, כי כל אחד יש לו את הנסיונות הקשים והמרים שלו, כי כל אחד כפי שרש נשמתו וכפי תקונו שעליו לתקן בזה

**לחפור בהם. וכף ה'ה ה'לל
אומר, ודאשתמש בתגא,
חלף. ה'ה למדת, כ'ל הנהנה
מדברי תורה, נוטל ח'יו מן**

העולם, זה לעמת זה מסבבים עמו כל מיני נסיונות קשים ומרים, עד שעוברים עליו משברים וגלים, שהן הקלפות המסבבות אותו, והוא צריך לשבר את הקלפות, ולהוציא משם את נקדת חיות אלקותו ותברך הטמונה לפי שרש נשמתו. ולכן אסור לדון את אף אחד, ועל-כן "ואל תעש עצמך בעורכי הדינין", לדון את הזולת, כי מה אתה יודע מה שעובר עליו? ומה שרש נשמתו שעליו לתקן. ואם תאמר שהגעף כבר למדרגה כזו, שאתה בטל ומבטל באין סוף ברוך הוא, ואין לך שום הסתכלות בזה העולם, ואינך שומע כבר שום דבר רק את קולו ותברך, ואינך דן את אף אחד, על-ידי-זה תוכל להפגס לאיזו גאונה וישות, על זה מזהיר

דבר שהוא ניכר כמה מפסיד מצטול מלאכתו כדי לשמוע טענות בעלי הדין ובלבד שיטול משניהם צוה ואם נוטל יותר מזה דיניו בטלים. ומה שהמירה תורה לתלמיד חכם ליהנות מדברי תורה הוא שמתכר סחורתו בשוק קודם כל אדם וגם שיפטר מכל מקיס ועולים וארנוניות. ואפילו כסף גולגלמא חייבין לצבור ליתן עליו. ואפילו הוא עשיר ויש

לו ממון הרבה יכול הוא לשאול צדין שיפטרוהו. ואם תלמיד חכם חולה הוא ומדוכא ציסורין ומרצין העם להביא מנות גדולות מפני כבוד תורתו מנוה עליו שיטול ואין זה בכלל נאות מדברי תורה הואיל ואי אפשר לו להתפרנס בדרך אחר. וכן תלמיד חכם שמינו אותו הציבור עליהם פרנס או ראש הסדר ומתעסק בצרכי צבור. מותר לו ליקח מהם פרס ואפילו שטר הרבה יותר מכדי פרנסתו כדי שיהיו מוונותיו צריח ומתוך כך יהי גדול ויראוי ומאויים בעיניהם כדאשכתן צכהן גדול דכתיב ציה הגדול מאחיו ודרשו חכמים גדלוהו מאחיו שיהיו אחיו הכהנים מעשירים אותו משלהן. וחכמים הראשונים שהיו נמנעים מזה מדת חסידות היתה צהם אצל לא

אותה התנא: "אל תעשם עטרה להתגדל בהם", כי אדם צריך להיות בטל ומבטל לגמרי אליו ותברך, ולידע שהגאונה והגדלה לחי עולמים, והעטרה שהיא הפתח, שיכת רק לו ותברך, ולכן שמר מאד, שלא תפגס בך איזו ישות, ואל תעשה את עצמך מציאות בזה העולם, שזה "ולא קרדום לחפור בהם", לחטט אחר מעשי הזולת, כי אתה צריך להגיע לבטול בזה, שגם את עצמך לא תראה, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן נה), שבעת התפלה אדם צריך להגיע אל בטול בזה, עד שגם את עצמו לא יראה, כי הוא אינו נמצא בזה העולם כולל רק הקדוש ברוך הוא בעצמו, וכף ה'ה ה'לל אומר, שהוא ה'ה ענו מאד: "ודאשתמש בתגא חלף", מי שמשמש עם פתח המלך, לבסוף הוא געקר מן העולם. ולכן חוס על עצמך, אהובי, בני! ותבטל את עצמך לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ולא תראה ולא תרגיש רק את אמתת מציאותו ותברך, ואז תרגיש טעם אחר בחינה, כי אפלו תלמוד תורה שתלמד, כבר יהיה בצורה אחרת לגמרי, כי מאחר שתהיה בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, ולא תראה לפני מראה עיניך שום גשמיות, רק רוחניות, אזי כל תלמוד התורה שלך יהיה באופן של גלוי אלקות. "הא למדת, כל הנהנה מדברי תורה, נוטל ח'יו מן העולם", כמו שפרש רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן,

מן הדין: ח כל המכבד את התורה. הדורש
החסרות והיתרות שבתורה ומראה טעם כל קוץ וקוץ
לומר שאין זה דבר לבטלה אין לך כבוד תורה גדול
מזה. אי נמי המכבד ספר תורה ומכבד לומדי תורה

והעוסקים זה כל אלו בכלל
מכבד את התורה הן: ט
החושך עצמו מן הדין.
במקום שיש גדול ממנו. אי
נמי אומר לבעלי הדין
שיתפשרו: פורק ממנו
איבה. שהיואל מניח דין מייב
שנא לדין שאומר בלבו לא
היפך בזכותי: וגזל. שמא
יחייב הזכאי ונמנא שגזל זה

העולם: ח רבי יוסי אומר,
כל המכבד את התורה, גופו
מכבד על הבריות. וכל
המחלל את התורה, גופו
מחלל על הבריות: ט רבי
ישמעאל בנו אומר, החושף
עצמו מן הדין, פורק ממנו
איבה וגזל ושבועת שוא.

והגם לבו בהוראה, שוטה רשע וגם רוח:

חלק א, סימן קנז): אם יתדבק עצמו לדברי
התורה היוצאים מפי הצדיק, שהוא מגלה רק
את אמתת מציאותו יתברך, תמה אני איך
אפשר אחר-כך לסבל ולחפץ חיי העולם הזה,
כי מי שזוכה להיות בטל
ומבטל לגמרי אל האין
סוף ברוך הוא, ואין לו
שום הסתכלות ושום
שמיעה ושום דבור בזה
העולם, אזי כבר אינו
חפץ שום דבר, רק
רוחניות אלקות, שזה
"כל ההנהגה מדברי תורה,
נוטל חיו מן העולם", כי
אינו נמצא כבר עוד
בחיים חיותו בזה העולם,
מאחר שהוא נהנה
מהרוחניות אלקות שיש

בתוך התורה הקדושה, אשרי מי שמגיע למדרגה זו, והבן למעשה.

ח כל המכבד את התורה — גופו מכבד על הבריות, וכל המחלל את התורה — גופו
מחלל על הבריות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר התורה הקדושה היא בדרמות אדם, רמ"ח
מצוות עשה פנגד רמ"ח איברים, ושס"ה לא תעשה פנגד שס"ה גידים, וכשבר ישראל מכבד
את התורה, ומשתדל לקיים כל מצוה, הרי זה נכנסת רוחניות בתוך איבריו וגידיו, כי הפל תלוי
כפי שמכבד ולומד את התורה, פן גופו ונדפף, עד שמכבדים אותו, ולהפך — אם אדם מזלזל,
רחמנא לצלן, בתורה ובמצוות, על-ידי-זה גופו נחעבה בעביות וגשמיות, ואז פלם מבזים אותו.
ולכן ראה להכניס את עצמך בלמוד התורה הקדושה בהתמדה רבה מאד ביום ובלילה. והעקר
תהיה בקי בתרי"ג מצוות, שהם נגד רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו, שעל-ידי-זה יזכך את גשמיות
גופו, ואז יזכה לכבוד אלקי, וכלם יכבדו אותו, והבן למעשה.

ט החושף עצמו מן הדין, פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא, והגם לבו בהוראה, שוטה
רשע וגם רוח: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר זה דבר מספן מאד להכניס את עצמו להיות
דין, כמאמרם ז"ל (שבת קלט.): אם ראית דור שצרות רבות באות עליו, צא ובדק בדיני ישראל,
שפל פרענות שבאה לעולם, לא באה אלא בשביל דיני ישראל; כי ברגע שהוא טועה בדין, גורם
לעצמו ולכל העולם פלו צרות רעות רבות. ולכן אמרו חכמינו הקדושים (בבמות קט.): לעולם
יראה דין עצמו פאלו חרב מנחת לו בין יריכותיו, וגיהנום פתוחה לו מתחתיו; ולכן אמר התנא
הקדוש: "החושף עצמו מן הדין, פורק ממנו איבה", כי מי מהפעלי דינים נפסד דינו הרי נעשה
שונא לדין, "וגזל" — ואם הדין אינו פוסק בהלכה, הרי זה גזל את האדם, ומה גם שגורם
לו שיבוא לדין "שבועת שוא", שענשו קשה מאד, ומכל שפן מי שאינו ראוי לדון, שהוא עם

הָאֲרֵץ גְּמוּרָה, וְהוּא "גַּם לְבוֹ בְּהוֹרָאָה", הֵרִי הוּא "שׁוֹטֵה רָשָׁע וְגַם רוּחַ", וְעָנְשׁוּ מְרֻבָּה. וְלִכְן מַה וְלָמָּה לוֹ לְתַלְמִיד חֶכֶם לְהַפְנִס בְּצָרָה זֹו וְלִהְיוֹת דִּין? ! וְכִבֵּר אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (שְׁמוֹת רַבָּה, פְּרָשָׁה ל', סִימָן כד): אָמַר הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, מִי גָרַם לְדִינָיו שֶׁיְהִי יוֹדְעִין לְדוֹן, עַל-יְדֵי שֶׁקִּבְּלָתָם אֶת הַתּוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהּ (וַיִּקְרָא כו, מו): "אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרֹת", אֵלֶּה הוּוּ

בהוראה. כלל עיון וכלל המתנה: י אל תהי דן יחידי. חף על פי שיחיד מומחה יכול לדון. מדרכי המסידות הוא שאפילו מומחה לא יחא דן יחידי. ודוקא כשלא קבלוהו בעלי הדין עליהם

י הוא הִיָּה אוֹמֵר, אֵל תְּהִי דָן יְחִידִי, שְׂאִין דָן יְחִידִי אֵלָּא אֶחָד. וְאֵל תֹּאמַר קִבְּלוּ דַעְתִּי, שֶׁהֵם רָשָׁאִין וְלֹא אָתָּה:

יוֹדְעִים הֵפֵר פְּנִים בְּמִשְׁפָּט בַּל טוֹב, מַהוּ בַּל טוֹב? אֵלֶּה בְּשַׁעֲה שֶׁהִדִּין יוֹשֵׁב וְדָן בְּאֶמֶת, כְּבִיכּוֹל מְנִיחַ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם, וּמַשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בְּצִדּוֹ, שְׁנֹאֲמַר (שׁוֹפְטִים ב, יח): "וְכִי הֵקִים ה' לָהֶם שׁוֹפְטִים, וְהָיָה ה' עִם הַשׁוֹפֵט", וְכִינֵן שְׂרוּאָה אוֹתוֹ נוֹשֵׂא פָּנִים, כְּבִיכּוֹל מְסַלֵּק שְׁכִינָתוֹ וְעוֹלָה לַשָּׁמַיִם, וְהַמְּלָאכִים אוֹמְרִים לוֹ: רַבּוֹן הָעוֹלָם, מַה יֵּשׁ לָךְ? וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: רְאִיתִי אֶת הַדִּין שֶׁהוּא נוֹשֵׂא פָּנִים, וְעַמְדָתִי לִי מִשָּׁם, שְׁנֹאֲמַר (תְּהִלִּים יב, ו): "מִשָּׁד עֲנִיִּים מֵאֲנַקַּת אֲבִיוֹנִים, עֲתָה אֶקוּם יֹאמֵר הַנְּיָ"ה", וּמַה הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה? שׁוֹלֵף חֲרָבּוֹ כְּנִגְדּוֹ, לְהוֹדִיעַ שֶׁיֵּשׁ דִּין לְמַעַלָּה, שְׁנֹאֲמַר (איוב יט, כט): "גּוֹרוּ לָכֶם מִפְּנֵי חֲרָב, כִּי חֲמָה עֲוֹנוֹת חֲרָב, לְמַעַן תִּדְעוּן שְׁדוּן", שְׁדִין כְּתִיב, שֶׁיֵּשׁ דִּין בְּעוֹלָם, לְפִיכָּה אָמַר שְׁלֵמָה (מְשִׁלֵי כד, כג): "גַּם אֵלֶּה לְחַכְמֵים הֵפֵר פְּנִים בְּמִשְׁפָּט בַּל טוֹב"; וְלִכְן מִזְהִיר הַתַּנָּא הַקְּדוּשׁ, שְׁלֹא כְּדָאִי לִהְיוֹת דִּין, וְעַל-יְדֵי-זֶה יִמְנַע מֵעֲצָמוֹ שׁוֹנְאִים וְאוֹיְבִים, וְלֹא יִכְשַׁל בְּגוֹלָה, וְלֹא יִכְשִׁיל אֶת אַחֲרִים בְּשַׁבּוּעַת שְׁוֹא. וּבְפֶרֶט כְּשֶׁאִינוֹ רְאוּי לְדוֹן, מַה לוֹ לְהַכְנִיס אֶת עֲצָמוֹ בְּדָבָר מְסַפֵּן כְּזֶה, כִּי הֵרִי לֹא יֵאבֵה הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְסַלַּח לוֹ, וַיִּקְבַּל אֶת עָנְשׁוֹ, וְהֵבִן לְמַעֲשֵׂה.

י אל תהי דן יחידי, שאין דן יחידי אלא אחד, ואל תאמר קבלו דעתי, שהן רשאין ולא אתה: צריף שתדע, אהובי, בני! אשר אין שום מציאות בלעדיו יתברך כלל, ורק הוא יתברך נקרא יחידי, כי הוא יתברך אחד יחיד ומיוחד, ואין שני לו. ועל-כֵּן אָסוּר לְדוֹן שׁוֹם בְּרִישָׁאֵל, כִּי אִי אֶפְשָׁר לְדַעַת מַה עוֹבֵר עָלָיו. וְכִמוֹ שֶׁאָמַר פֶּעַם מוֹהֲרָנ"ת ו"ל: אֲנִי יָכוֹל לְהַגִּיד פֶּשֶׁט בַּמַּהֲר"ם שִׁיף קֶשֶׁה, אֲבָל אֲנִי לֹא יָכוֹל לומר פֶּשֶׁט בִּיהוּדִי, כִּי כְּתוּב (תְּהִלִּים נא, יט): "לֵב נִשְׁבֵּר וְנִדְבָּה אֱלֹקִים לֹא תִבְזֶה", וּמִי יָכוֹל לְדַעַת מִי הוּא הַלֵּב נִשְׁבֵּר הָאֱמֵתִי, שֶׁאֲצִלוֹ שׁוֹכְנֵת הַשְּׁכִינָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיה נז, טו): "כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֶׁכֶן עַד וְקְדוּשׁ שְׁמוֹ, מְרוֹם וְקְדוּשׁ אֶשְׁכּוֹן, וְאֶת דְּבַר וְשִׁפְלֵ רוּחַ לְהַחִיּוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְלְהַחִיּוֹת לֵב גְּדֻפָאִים"; וְלִכְן צָרִיף אָדָם לְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֱלִיוֹ יִתְבָּרַךְ, וְלֹא לְהַתְעַרֵּב בְּשׁוֹם דְּבָר, כִּי בְּרַגַע שֶׁאָדָם מְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי, וְכֹא לִיְדֵי עֲנוּהָ אֱמֵתִית, אֲזִי מְרַגֵּשׁ שֶׁהוּא בְּכֻלָּל לֹא נִמְצָא בְּזֶה הָעוֹלָם, וְאִיף יָכוֹל לומר דַּעוֹת; וְזֶה מַה שֶׁאָמַר הַתַּנָּא הַקְּדוּשׁ: "אל תהי דן יחידי, שאין דן יחידי אלא אחד", מִי יָכוֹל לְדוֹן אֶת הָאָדָם? רַק הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעֲצָמוֹ, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ מְקוֹמוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבִּינוּ ו"ל (לְקוּשִׁי מוֹתְרָן, חֶלֶק ב', סִימָן א'): כִּי כָּל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ מְקוֹם אֲצִלוֹ יִתְבָּרַךְ, וְעַל-כֵּן הוּא לְבִדּוֹ

לדין אצל קצלוהו בעלי הדין עליהם. דן יחידי ואפילו מדרך חסידות: שאין דן יחידי אלא אחד. הקב"ה שהוא יחיד בעולמו: ואל תאמר. לחנניך החולקים עליך: קבלו דעתי. שאני מומחה וצלא הכרוף שלכם

הייתי יכול לדון: שהן רשאים ולא אתה. הואיל ונרפת אותם עמך ראוי שיפסק הדין על פי הרגיש: יא המקיים את התורה מעוני. שהוא דחוק למונות ומחטט ממלאכתו כדי לעסוק צמורה: המבטל את התורה מעושר. מחמת רוב

יא רבי יונתן אומר, כל המקיים את התורה מעוני, סופו לקיימה מעשר. וכל המבטל את התורה מעשר, סופו לבטלה מעוני: יב רבי

רק אמתת מציאותו יתברך, על-ידי-זה אני פלום, ולכן אני אומר לאף אחד קבלו את דעתי, מאחר שאני לא נמצא בזה העולם, פי אני אפס ואין, ותמיד עלי לזכר "שהן רשאים ולא אתה", הינו שכל אדם

הממון כריך ליתן לזו פעם לכאן ופעם לכאן ואין לו

מתר להגיד לו את דעותיו, פי כלם יותר טובים ממני, ואני פלום ואפס, ואין עלי להתערב

בשום עסק בעולם, ואז, אהובי, בני! אם תלך בדרך זו, תהיה הכי מאשר בחייה, פי אין עוד טוב כמו הבטול אל האין סוף ברוך הוא. ומספר, שפעם בא חסיד אחד באמצע הלילה לעיר ראפשיץ אל הצדיק רבי נפתלי זי"ע, וכבר היה חשוף בכל העיר, ולא ידע איפה להפנס, והסתובב ברחובות, עד שראה בית אחד שיש שם אור, ודפק על הדלת, וזה היה הצדיק הקדוש רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע, והחסיד לא הפירו, ושאל: "האם אני יכול להתאכסן פה הלילה?" והשיב לו הצדיק בחיוב, ונתן לו לאכל ולשתות ומקום ללון. ויהי ממחרת שאלו הצדיק: "מה מעשיך כאן?" ענה ואמר: "באתי להרב הקדוש מראפשיץ". ושאלו הצדיק: "ולמה נוסעים כלם אליו?" ענה ואמר: "פי הצדיק הקדוש הזה מלמד את האדם לדעת שהוא אפס ואין" וכי. אז הוציא הצדיק אגתה גדולה, ואמר: "אני כבר אדם זקן עם זקן לזן, ואני לא יודע כלום שאני משהו, והיום האברכים חושבים שהם כבר משהו, וצריכים לנסע לצדיק שילמד אותם שהם פלום". רואים מזה גדלת הצדיקים, שהם כל-כף בטלים ומבטלים באין סוף ברוך הוא, עד שהם לא מחשיבים את עצמם לכלום, ולכן דרכם של צדיקים, שאינם מתערבים בשום דבר, ואינם אומרים את דעתם כלל, אלא כשבאים אליהם ומתעקשים לדעת את דעתם. וכעין שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן פ'), שלא ירצה אדם שום התנשאות, עד שיבואו כל העם ויפייסו אותו שיקבל רבנות, אזי יקבל, אבל בלא פיוס לא יקבל, ולא ירדף אחר התנשאות, פי לא מצינו בדור הזה שתהיה כונתו לשם שמים, והבן למעשה.

יא כל המקיים את התורה מעוני, סופו לקיימה מעשר, וכל המבטל את התורה מעשר, סופו לבטלה מעוני: צריך שתדע, אהובי, בני! כשאדם נכנס בעבודת השם יתברך, ומקבל על עצמו על תורה, עוברים עליו בהתחלה נסיונות קשים ומרים, עניות ודחקות, שאין לתאר ואין לשער כלל, ודבר זה עבר על כל הצדיקים, עד שלא היה להם מה לתן לאכל לבני ביתם, ואף-על-פי-כן מסרו את נפשם ללמד תורה מתוך דחקות ועניות, וקיימו את התורה הקדושה במסירות גפש הכי גדולה, ואף שהיה להם מר מאד, אף-על-פי-כן התגברו בכל הכחות, ומסרו

אֶת נַפְשָׁם בְּעִבּוּרֵי יִתְבָּרַךְ, וּלְבַסּוֹף יַעֲזְרֵם
הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וּבָאוּ לְעִשְׂרֵי מִפְּלֵגַת
וּגְדֻלוֹת הַמַּחֲזִין, וְזָכוּ לְהַשְׁגוֹת גְּבוּהוֹת בְּעִבּוּדַת
הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְלַמְדוֹ וְלַמְדוֹ אֶת הָעַם אֶת דְּרָכֵי
הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, מִה שָּׂאִין פֶּן
אֵלוֹ שִׁהִיָּה לָהֶם מִכָּל
טוֹב, וְלֹא הָיָה חֶסֶר לָהֶם
שׁוֹם דְּבָר, וּבִטְלוּ אֶת
הַתּוֹרָה מֵעִשְׂרֵי רוֹת, לְבַסּוֹף
יָרְדוּ לְטַמְיוֹן, וְלֹא נִשְׁאַר
מִהֶם שׁוֹם דְּבָר — לֹא
בְּגִשְׁמִיּוֹת וְלֹא בְּרוּחַנִיּוֹת.
וְלָכֵן, אֲהוּבֵי, בְּנֵי! תִּרְאֶה
לְקַחַת אֶת עֲצֻמָּה בְּיַדְיָךְ,
אִם אַתָּה רוֹצֵה לְזַכּוֹת

פנאי לעסוק צמורה: יב הוי ממעט בעסק. המעט
צעסק סמורמך ומלאכתך ויהיה עיקר עסקך צמורה:
והוי שפל רוח בפני כל אדם. ללמוד אפילו ממי
שהוא קטן ממך צמורה: יש לך בטלים הרבה
כנגדך. שיסייעו לצטלך.
פירוש אחר יש צעולס כמה
צטלים שהס הרשעים וחיות
רעות שהס צטלים ועל ידס
הקצ"ה יציא עליך פורענות:
ואם עסקת בתורה. הוא
ענמו ישלס שכרך ולא על ידי
שליט. וזזה יתירה מדה טובה
על מדת פורענות:

**מֵאִיר אֹמֵר, הָיִי מְמַעֵט
בְּעֵסְק, וְעֵסְק בַּתּוֹרָה. וְהָיִי
שְׁפַל רוּחַ בְּפָנָי כָּל אָדָם. וְאִם
בְּטִלְתָּ מִן הַתּוֹרָה, יֵשׁ לָךְ
בְּטִלִּים הַרְבֵּה כְּנֶגְדְךָ. וְאִם
עָמַלְתָּ בַּתּוֹרָה, יֵשׁ לּוֹ שָׂכָר
הַרְבֵּה לְתֵן לָךְ:**

לְהִיּוֹת אִישׁ כְּשֵׁר בְּאֵמַת, רֵאָה לְמַסֵּר אֶת כָּל כְּלָךְ בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וּבְלַמּוּד הַקְּדוֹשָׁה,
וְאִפְלוּ שְׁבִין כֶּף עוֹבְרַת עֲלֶיךָ עֲנִיּוֹת וְדַחְקוֹת, אַל תִּסְתַּכֵּל עַל זֶה, אֲלֵא רֵאָה לְלַמַּד תּוֹרָה בְּמִסְרֵי
נַפְשׁ מִתּוֹךְ הַדְּחָק, וְסוֹף הַכְּבוֹד לְבוֹא, שְׂאִיר עֲלֶיךָ מִלֶּךְ הַכְּבוֹד בְּעֲצֻמוֹ, וְיִשְׁפַע עֲלֶיךָ שְׁפַע
בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבְרוּחַנִיּוֹת, וּבְלִבְד שִׁהִיָּה בְּלִב אֵמַת, לֵב נְכוֹן, וְלֹא תִסְתַּכֵּל עַל שׁוֹם דְּבָר, וְזָכוֹר תִּזְכּוֹר,
שְׁכַל הַצְּדִיקִים הָאֵמִתִּים עָבְרוּ בַּהֲתַחֲלָה עֲנִיּוֹת קָשָׁה עַד מְאֹד, וְעָבְרוּ עֲלֵיהֶם נְסִיּוֹנוֹת קָשִׁים וּמְרִים
מֵאִינְשֵׁי דְלָא מַעֲלִי, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן הִתְמִידוֹ בַּתּוֹרָה וּבְעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, אִפְלוּ שְׁטַעְמוּ אֶלְךָ
טַעְמֵי מִיתָה, עִם כָּל זֹאת לֹא עָזְבוּ אֶת עֲצֻמָּם, לְבַסּוֹף הִרְחִיב לָהֶם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. וְלָכֵן גַּם
אַתָּה רֵאָה לְהִיּוֹת חֲזַק מְאֹד, וְלֹא תַעֲזֹב אֶת עֲצֻמָּךְ בְּשׁוֹם פְּנִים וְאִפֹּן, וְאִז תִּרְאֶה אֶל אֵיזָה רַב טוֹב
הַצָּפוֹן מִחֶפֶה עֲלֶיךָ. וְאִמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (דְּבָרִים רַבָּה, פְּרָשָׁה ז', סִימָן ג'): מִה הַשָּׁמֶן הַזֶּה תַּחֲלֵתוּ
מִר וְסוֹפוֹ מִתּוֹק, כֶּף הֵן דְּבָרֵי תּוֹרָה, אָדָם מִצְטַעַר בְּהֵן בַּתַּחֲלָה, וְעוֹשֶׂה בְּהֵן אַחֲרֵית טוֹבָה, שְׁנֵאֲמַר
(אִיּוֹב ח, ז): "וְהִיָּה רֵאשִׁיתָךְ מִצְעָר, וְאַחֲרֵיתָךְ יִשְׁגָּה מְאֹד", וְלָכֵן תַּתְחַזֵּק מְאֹד, וְאַל תַּתֵּן שְׁהַעֲנִיּוֹת
וְהַדְּחָקוֹת יִשְׁבְּרוּ אוֹתָךְ, כִּי זֶה הַכָּל נְסִיּוֹנוֹת שְׁמַנְסִים אוֹתָךְ מִן הַשָּׁמַיִם לְרֵאוֹת אֶל מִי תִפְנֶה בְּעֵת
הַצְּעָר וְהַעֲנִיּוֹת שְׁעוֹבֵר עֲלֶיךָ, וְאִם תִּהְיֶה חֲזַק בְּדַעְתָּךְ, שְׁבַכָּל מַחִיר אַתָּה לֹא עוֹזֵב אֶת הַתּוֹרָה
הַקְּדוֹשָׁה וְאֶת עִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, אִז סוֹף הַכְּבוֹד לְבוֹא, וְתִרְאֶה אֶל אֵיזָה טוֹב אֵמִתִּי וְנִצְחֵי תִזְכָּה,
וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

**יב הָיִי מְמַעֵט בְּעֵסְק: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֲהוּבֵי! שְׂאֲמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (קְדוּשִׁין ד'): אֵין עֲנִיּוֹת
מִן הָאֲמֵנוֹת, וְאֵין עִשְׂרֵי מִן הָאֲמֵנוֹת, אֲלֵא כְּפִי זְכוּתוֹ שֶׁל אָדָם, כְּפִי שְׁזוּכָה לְבַטֵּל עֲצֻמוֹ
לְגַמְרֵי אֵלָיו יִתְבָּרַךְ בְּכַטּוֹל גְּמוּר כָּל הַרְגָּשׁוֹתָיו, וּכְבָר אֵינוֹ רוֹצֵה שׁוֹם דְּבָר רַק אֶת אֲמִתַּת מְצִיאתוֹ
יִתְבָּרַךְ, וְאִז יִהְיֶה נִכְלָל בַּמַּזַּל הָעֲלִיּוֹן, הֵינּוּ (שְׁבַת קַוּו): אֵין מַזַּל לְיִשְׂרָאֵל, הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא
בְּעֲצֻמוֹ הוּא מַזַּל שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כִּי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לֹא נִמְצְאִים תַּחַת שׁוֹם מַזַּל, כּוֹכֵב אוּ מְלָאָךְ,
אֲלֵא מִשְׁגָּחִים מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ בְּעֲצֻמוֹ. וְלָכֵן רֵאָה "וְעֵסְק בַּתּוֹרָה"; כָּל הָעֵסְק שְׁלָךְ יִהְיֶה רַק בְּלַמּוּד
הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, שֶׁהִיא חֲכָמְתוֹ יִתְבָּרַךְ, וּכְמוֹ בְּעֵסְק גְּשָׁמִי, הַסּוֹחֵר מְכַנֵּס אֶת כָּל מַחוּ וְרֵאשׁוּ**

יג פרקליט. מלאך מלין טוב: קטיגור. מלין רע. ולסון קטיגור קורא חגר. וסניגור שהוא הפך קטיגור. פירושו שונא חגר:

בַּעֲסָקְיוֹ, כְּמוֹ-כֵן וְיוֹתֵר מִזֶּה כָּל עֲסָקִיף יִהְיֶה רַק בַּתּוֹרָה, עִם כָּל זֹאת זְכוּר וְגַם זָכָר, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֶפְלוּ שְׂאֵתָה אוֹחִז בְּמִדְרָגָה זוֹ "וַיְהִי שֶׁפֶל רוּחַ בְּפָנָי כָּל אָדָם", שָׁאל תַּתְנַגֵּא, חֵס וְשְׁלוֹם, אֲשֶׁר דָּבַר זֶה שְׁנוֹא מְאֹד בְּעֵינָיו יִתְבַּרֵךְ, כִּי (סוֹטָה ה.): אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוּלִים לְדוֹר יַחַד. וְלָכֵן כָּל עֲסָקִף, אֲהוּבִי, בְּנִי! צְרִיף לֵהֱיוֹת כָּל הַיּוֹם וּלְרַבּוֹת הַלְלִיָּהּ רַק בַּתּוֹרָה. וְזָכָר אֲשֶׁר "וְיֵאֵם בְּטִלְתָּ מִן הַתּוֹרָה", שְׁנַדְמָה לָךְ שְׂאֵתָה עֲסוּק,

יג רבי אליעזר בן יעקב

אומר, העושה מצוה אחת, קונה לו פרקליט אחד. והעובר עברה אחת, קונה לו קטיגור אחד. תשובה ומעשים טובים, פתרים הפרענות.

דַּע לָךְ "יֵשׁ לָךְ בְּטוּלִים הַרְבֵּה כְּנִגְדְּךָ", תָּמִיד כְּבָר יִמְצִיא לָךְ הַסֵּמ"ךְ-מ"ם בְּטוּל שֶׁתְּבַטֵּל בַּתּוֹרָה, כִּי הַכֹּל כְּפִי רְצוֹן הָאָדָם, אִם לֹאֲחַס עַל עֲצָמוֹ עַל תּוֹרָה, מִמִּילָא יִתְרַחַק מִמֶּנּוּ עַל הַבְּלִי הָעוֹלָם הַזֶּה, מֵהַ שְׂאִין כֵּן אִם תְּבַטֵּל מִן הַתּוֹרָה מֵאִיזוֹ סִבָּה שֶׁרַק תִּהְיֶה, דַּע לָךְ, שֶׁכְּבָר יִסְבֵּב עִמָּךְ הַסֵּמ"ךְ-מ"ם, שֶׁתָּמִיד יִהְיֶה לָךְ בְּטוּלִים. "וְיֵאֵם עֲמַלְתָּ בַתּוֹרָה", דַּע לָךְ, אֲשֶׁר "יֵשׁ לוֹ שְׂכָר הַרְבֵּה לְתַן לָךְ" בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא גַם יַחַד. וְלָכֵן, אֲהוּבִי! תְּכַנִּים עֲצָמְךָ בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה, וְדַע לָךְ, אֲשֶׁר אֵין טוֹב מִתּוֹרָה, שֶׁהִיא אַרְךָ יְמִיךָ, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

יג העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, והעובר עברה אחת קונה לו קטיגור אחד, תשובה ומעשים טובים פתרים בפני הפרענות: צריף שתדע, אהובי, בני! אשר העולם הזה אינו הפקר, נשמה היא חלק אלוק ממעל, ושולחים אותה למטה אל זה העולם כדי להפירו יתברך, על-ידי קיום מצוותיו יתברך, שהם רצונו יתברך, וכל המצוות מביאות את האדם לאמונה, כמו שכתוב (תהלים קיט, פו): "כָּל מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה", כָּל הַמִּצְוֹת מְבִיאֹת אֶת הָאָדָם לְקִרְבוֹ אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, שִׁיזְכֶּה לְהַפִּיר אֶת הַקְּדוּשָׁתְךָ-הַזֶּה עוֹד בְּזֶה הָעוֹלָם הַגִּשְׁמִי וְהַחֲמָרִי, הַגָּס וְהָעֵבֶב, לִידַע וְלִהְיוֹדִיעַ וְלִהְיוֹדֵעַ, אֲשֶׁר דּוּמָם, צוּמַח, חֵי, מְדַבֵּר, הוּא לְבוּשׁ לְגִבִּי אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְכִכָּה הוּא עוֹבֵר אֶת הָעוֹלָם הַזֶּה. וְלָכֵן אַחַר כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שְׂזוּכָה לְקַיֵּם, הוּא קוֹנֵה לְעֲצָמוֹ פְּרָקְלִיט אֶחָד, שִׁידוֹן אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת, הֵנָּה הַנְּשָׁמָה הַזֶּה עוֹבְרָת לְעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא כְּמוֹ יָם סוּעָר, שֶׁבְּכָל רָגַע הִיא יְכוּלָה לְהִטְבֵּעַ בַּתּוֹךְ הַיָּם הַסּוּעָר, וְלִשְׁכַּח מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵךְ, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן הִיא חֹזֶקת בְּאֱמוּנָה פְּשוּטָה בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, וּמִשְׁתַּקֶּקֶת תָּמִיד לְחַזֵּר אֶל שְׂרָשָׁה, וְלָכֵן עַל-יְדֵי כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שְׂזוּכִים לְקַיֵּם, קוֹנִים לְעֲצָמוֹ פְּרָקְלִיט אֶחָד, שֶׁהוּא מְלַמֵּד זְכוּת עַל הָאָדָם, מֵהַ שְׂאִין כֵּן עַל-יְדֵי כָּל עֲבָרָה שְׁעוֹבֵר, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן, וְנִכְשָׁל בְּמָה שְׁנִכְשָׁל, הוּא קוֹנֵה לְעֲצָמוֹ קַטְגוֹר אֶחָד, שֶׁמְקַטְרֵג עָלָיו: רֵאָה הֵנָּה שְׁלַחַת נְשָׁמָה אֶל הָעוֹלָם הַזֶּה, וְהוּא שְׂכַח מִמָּךְ לְגַמְרִי, וְאִדְרַבָּה הוּא עוֹשֶׂה אֶת הָרַע, וּמְכַעֵס אוֹתְךָ כְּבִיכּוֹל, עִם כָּל זֹאת מְסִים הַתַּנָּא הַקְּדוּשׁ וְאוֹמֵר: "תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים פְּתָרִים בְּפָנָי הַפְּרַעְנוֹת"; כִּי בְּאֵמֶת אֵין לָךְ דְּבָר שֶׁעוֹמֵד נֶגֶד הַתְּשׁוּבָה, וְאֶצְלוֹ יִתְבַּרֵךְ מְאֹד מְאֹד יָקָר כְּשֶׁאָדָם חוֹזֵר בַּתְּשׁוּבָה, וְאִדְרַבָּה כָּל שֶׁאָדָם יוֹדֵעַ שֶׁחָטָא יוֹתֵר, וְחוֹזֵר בַּתְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה, זֶה מְאֹד מְאֹד חָשׁוּב בְּעֵינָיו יִתְבַּרֵךְ. וְלָכֵן, אֲהוּבִי, בְּנִי! אַל תִּתְנַאֵשׁ בְּשׁוּם פְּנִים וְאִפְּן, אֶפְלוּ שֶׁכְּבָר נִכְשַׁלְתָּ בְּעֲבָרוֹת חֲמוּרוֹת, רַחֲמָנָא לִישְׁזַבֵּן, עִם כָּל זֹאת זְכוּר וְגַם זָכָר מֵהַ שֶׁהַכְרִיז רַבֵּנוּ ז"ל, וְצַעֲקוּ (לְקוּטֵי-מוֹתֵר, חֶלֶק ב', סִמָּן עח): "אֵין שׁוּם יְאוּשׁ בְּעוֹלָם כָּלֵל", אֵין דְּבָר כְּזֶה לְהִתְנַאֵשׁ, וְאֶפְלוּ מִהַמְקוּמוֹת הַגְּרוּעִים וְהַמְטַנְפִים יְכוּלִים עֲדִין לְצַאת. וְחֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים אָמְרוּ (שְׁמוֹת רַבָּה, פְּרָשָׁה כג,

סימן י'): "כִּירְיֵעוֹת שְׁלֹמָה" (שיר השירים א, ה), מֵה הַשְּׁלֹמָה הַזֹּאת מִתְּלַכְלַכֶּת וְחֹזֶרֶת וּמִתְּלַבְּנֵת, כִּן יִשְׂרָאֵל, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן חוֹטְאִים, הֵן שְׁבִים בַּתְּשׁוּבָה לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא; וְלִכֵּן אֶסוּר לָךְ לְהִתְיַאֵשׁ בְּשׁוּם פָּנִים וְאֶפֶן, רַק תִּרְבֶּה לַעֲשׂוֹת בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וְאֵל תִּסְתַּפֵּל עַל אַחֲרֶיךָ כָּלֵל, כִּי עָקֵר הַתְּשׁוּבָה לְמַד אוֹתָנוּ רַבְּנוּ ז"ל, הוּא מִכָּאן וְלַהֲבָא, וְלַהֲרַגִּיל אֶת עֲצָמוֹ לְשַׁכַּח אֶת הָעֶבֶר לְגַמְרֵי, וְלַעֲשׂוֹת בְּכָל פַּעַם הַתְּחִלָּה חֲדָשָׁה. וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל לְאַחַד: עֲשֵׂה

טוֹב, וְהָרַע מִמִּילָא יִפֹּל. וְלִכֵּן זְכוֹר גַּם זְכוֹר, אֶהוּבִי, בְּנִי! שֶׁהָעֵקֶר הוּא הַתְּחִדָּשׁוֹת, לְהִתְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה וּבְכָל רֵגַע, וְלִשְׁכַּח מֵה שֶׁהָיָה עַד עַכְשָׁו, וְתִרְבֶּה בְּמִצְוֹת וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים מֵעַכְשָׁו, וְזֶה יִהְיֶה כְּמוֹ תְרִיס וּמִגֵּן נֶגֶד כָּל הַפְּרָעֻנוֹת שֶׁבָּאוֹת בְּעוֹלָם, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

יד כָּל כְּנִסְיָה שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם — סוֹפָה לְהִתְקַיֵּם, וְשִׂאִינָה לְשֵׁם שָׁמַיִם — אֵין סוֹפָה לְהִתְקַיֵּם: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׂאֲדָם צְרִיף לְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, וְכָל מַחְשַׁבְתּוֹ צְרִיף לְהִיּוֹת בְּטֵל וּמִבְטָל רַק אֵל עֲצָם עֲצָמִיּוֹת אֶלְקוּתוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְלַהֲכַנִּיס אֶת כָּל מַחְשַׁבְתּוֹ רַק בְּדָבָר אֶחָד, הֵינּוּ בְּאַחֲדוּתוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְכָל עֲבוֹדָתוֹ הַגְּשָׁמִית שְׁעוֹבֵד תְּמִיד, תִּהְיֶה כְּנִסְיָה רַק לְשֵׁם שָׁמַיִם, כְּמוֹבָא בְּשִׁלְחֵן עֲרוּף (ארוח חיים, סימן רלא, סעיף א'), שְׂאֲפֵלוֹ דְּבָרִים שֶׁל רְשׁוּת, כְּגוֹן: הָאֲכִילָה וְהַשְׁתִּיָּה וְהַהֲלִיכָה וְהִישִׁיבָה וְהַקִּימָה וְהַתְּשָׁמִישׁ וְהַשִּׁיחָה וְכָל צְרִכֵי גּוֹפֵךְ, יִהְיוּ כָּלָם לַעֲבוֹדַת בּוֹרְאֵךְ, אוֹ לְדָבָר הַגּוֹרֵם עֲבוֹדָתוֹ, שְׂאֲפֵלוֹ הִיָּה צָמָא וְרַעֲב, אִם אֵכֵל וְשָׁתָה לְהַנְּאִתּוֹ, אֵינוֹ מְשַׁבַּח, אֵלָא יִתְפַּנֵּן שְׂיֵאכֵל וְיִשְׁתֶּה כְּפִי חַיּוֹתוֹ לַעֲבֹד אֶת בּוֹרְאוֹ, וְכֵן אֲפֵלוֹ לִישָׁב בְּסוּד יִשְׂרָיִם, וְלַעֲמֹד בְּמָקוֹם צְדִיקִים, וְלִילֵךְ בְּעֵצַת תְּמִימִים, אִם עֲשֵׂה לְהַנְּאִת עֲצָמוֹ לְהַשְׁלִים חֲפָצוֹ וְתַאֲוֹתוֹ, אֵינוֹ מְשַׁבַּח, אֵלָא אִם כֵּן עֲשֵׂה לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְכֵן בְּשִׁכְיָה אֵין צְרִיף לֹאמַר, שְׂבִיזְמֵן שְׂיִכּוֹל לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת לֹא יִתְגַּרֵּה בְּשָׁנָה לַעֲנֹג עֲצָמוֹ, אֵלָא אֲפֵלוֹ בְּזִמְן שֶׁהוּא יָגַע, וְצְרִיף לִישֵׁן כְּדֵי לְנוּחַ מִיַּגִּיעָתוֹ, אִם עֲשֵׂה לְהַנְּאִת גּוֹפוֹ אֵינוֹ מְשַׁבַּח, אֵלָא יִתְפַּנֵּן לְתַת שָׁנָה לַעֲיָנוֹ וְלַגּוֹפוֹ מְנוּחָה לְצַרְף הַבְּרִיאוֹת, שְׁלֵא תִּטְרַף דַּעַתוֹ בַּתּוֹרָה, מְחַמַּת מְנִיעַת הַשָּׁנָה וְכוּ'. וְהִנֵּה יְדוּעַ, שֶׁהַמַּחֲזִין נִקְרָאִין אַבָּא וְאַמָּא, שֶׁהֵם י"ה, וְזֶה "כָּל כְּנִסְיָה" שֶׁהִיא כְּנ"ס י"ה, הֵינּוּ שְׁכָל עֲנִינוֹ הַגְּשָׁמִי יְכַנֵּס אֵל הַמַּח-מְחַשְׁבָּה שֶׁהֵם י"ה, אִז תַּדַּע "שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם", כִּי מֵאַחַר שְׂאֲפֵלוֹ עֶסְקוּ בְּגַשְׁמִיּוֹת, כְּגוֹן: אֲכִילָה וְשִׁתִּיָּה וְשָׁנָה וְשִׂאֵר צְרִכֵי הַגְּשָׁמִיִּים, הוּא חוֹשֵׁב רַק לְמַעַנּוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְאִז צְרִיף שְׁתַּדַּע, שְׂדָבָר זֶה הַגְּשָׁמִי שֶׁאֵתָּה עוֹשֶׂה "סוֹפָה לְהִתְקַיֵּם", מֵאַחַר שֶׁאֵתָּה מְכַנִּיס אֶת אֲמַתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבַּרֵךְ בַּתּוֹךְ הַגְּשָׁמִיּוֹת, שֶׁאֵתָּה מְקַיֵּם, שְׂזוֹ כְּנִסְיָה הַפְּסוּק (משלי ג, ו): "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ", שְׂפְכָל מֵה שֶׁהוּא רַק עוֹשֶׂה, הוּא מְחַבֵּר בְּמַח-מְחַשְׁבָּתוֹ, שְׂזֵה בְּעֵבוּרוֹ יִתְבַּרֵךְ, שְׂזֵה כְּנ"ס י"ה, שֶׁהוּא מְכַנִּיס וּמִיחַד אַבָּא וְאַמָּא, וְעַל-יְדֵי-זֵה ד"ע ה"ו, וּמְחַבֵּר זְעִיר וְנוֹקְבָא, שְׂזֵה הַיְחוּד הַשְּׁלֵם, הֵינּוּ אִם אָדָם מְבַטֵּל אֶת כָּל כְּלוֹ רַק אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, וְאֲפֵלוֹ דְּבָרָיו הַגְּשָׁמִיִּים וְהַחֲמִרִים שְׁעוֹשֶׂה, הוּא מְכַנִּיס אֶת זֶה בַּתּוֹךְ מַח-מְחַשְׁבָּתוֹ רַק בְּעֵבוּרוֹ יִתְבַּרֵךְ, שְׂזֵה כְּנ"ס י"ה, שְׂזֵה הַיְחוּד הָעֲלִיּוֹן, עַל-יְדֵי-זֵה נִתְקַיֵּם אֲצֵלוֹ: "בְּכָל דְּרָכֶיךָ ד"ע ה"ו", שְׂזֵה הַיְחוּד הַתְּחַתּוֹן, זְעִיר וְנוֹקְבָא, וְנִשְׁלָם שֵׁם הַגְּנִי"ה בְּרוּךְ הוּא, וְאִז דְּבָר זֶה מִתְקַיֵּם לְנִצְחַת, מֵאַחַר שֶׁגַּם אֶת הַגְּשָׁמִיּוֹת שְׁלוֹ הַפֶּךְ לְרוּחָנִיּוֹת, וְלִכֵּן כָּל עֲנִינוֹ סוֹפוֹ לְהִתְקַיֵּם, מֵה שֶׁאֵין כֵּן אִם עוֹשֶׂה אֶת צְרִכֵי הַגְּשָׁמִיִּים שֶׁאֵינָם לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֵלָא מְכוּן לְהַנְּאִת עֲצָמוֹ, וְהוֹלֵךְ אַחַר תַּאֲוֹתָיו הַגְּשָׁמִיּוֹת, צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֲשֶׁר דְּבָרִים אֵלוֹ אֵין סוֹפָם לְהִתְקַיֵּם, מֵאַחַר

טו יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשליך. שכן מנינו זמשה שאמר ליהושע תלמידו (שמות יז) זמר לנו אנשים. עשאו שזה לו: וכבוד חברך כמורא רבך. דאמר ליה אהרן למשה (במדבר יב) זי אדוני. ואחיו גדול ממנו זשנים היה וקרי ליה אדוני: ומורא רבך כמורא שמים. דכתיב (שם יא) אדוני משה כללם כלם מן העולם כיון שמרדו בך כאלו מרדו זזהקנ"ה ותייזים כליה: טז הוי זהיר בתלמוד. זיהא תלמודך זדקדוק

סופה להתקיים: טו רבי אלעזר בן שמוע אומר, יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשליך, וכבוד חברך כמורא רבך, ומורא רבך כמורא שמים:

נא), אשר באמת אין נמצאת שום תאנה כלל, כי אכילה ושתיה הוא הברח לקיום הגוף, וגם בנים מכרחים להוליד, וכל זה האדם מכרח, ואם בן אין שום תאנה כלל, רק שצריכים להתנהג בהם בקדשה ובטהרה,

והשכל של האדם יכול לעמד כנגד כל התאוות, פי (דניאל ב, כא): הקדוש ברוך הוא יזהב חכמתא לחפמין, פי יש לכל אחד חכמה בכח, רק שצריכים להוציאם מכח אל הפעל, ובזה השכל לבד שיש לכל אחד בכח חכמתו, דהינו מה שיש לו מעצם בריאתו, מלבד מה שהשם יתברך מוסיף לתן חכמה לחפמין, בכח חכמתו לבד יכול גם כן לעמד כנגד התאוות, ואפלו מי שכבר נמשך אחר תאוות עולם הזה, ועבר מה שעבר, ונפגם שכלו ונתבלבל ונתמעט, אף על פי כן במעט מעט שכל הנשאר, יכול גם כן לעמד, ואפלו נקדה אחת מן השכל יכולה לעמד כנגד כל העולם עם התאוות, ובכל מקום שהוא יכולין להיות סמוכים להשם יתברך; פי העקר הוא לכונן את כל מעשיו לשם שמים, ולהפך את הגשמיות לרוחניות, אז סופה להתקיים, כל מעשיו שעשה בזה העולם לעד ולנצח, וזהבן למעשה.

טו יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשליך: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר תלמיד זה דבר גדול מאד מאד, פי הוא מחפים את רבו, ואמרו חכמינו הקדושים (תענית ז): 'ומתלמידי יוטר מפלן'; עם כל זאת תמיד תזכר, שצריכים לכבד את התלמיד, כדי להרחיב את דעתו, שיקבל מה שאתה לומד אתו, ויהיה התלמיד חביב בעיניך כמו שאתה רוצה להתחבב על אחרים, "וכבוד חברך כמורא רבך"; ואם יש לך חברים כמותך, שלומדים יחד תורה הקדושה, אל יקל בעיניך חברך, פי כן אמרו חכמינו הקדושים (שחר טוב תהלים קיט) על הפסוק (תהלים קיט): "מפל מלמדי השפלתיו"; צריך האדם שיהיו לו חברים ותלמידים בתורה, כדי שיעמידו אותו על האמת, פי (ברכות ג:): לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה; ולכן אל תזלזל בחברך, אלא כבוד חברך יהיה בדיוק כמו מורא רבך, פי לולא חברך שהעמיד אותך על האמת, לא היה מתברר לך הלמוד שאתה לומד, וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן לד): כדי לקבל את נקדת הרב, צריכים את נקדת החבר. ולכן יהי "כבוד חברך כמורא רבך", פי חבר הוא כמו רב, פי הוא חוזר עמך את דברי הרב שלמדתם יחד, עם כל זאת עליך לדעת, אשר "ומורא רבך כמורא שמים", שצריכים לירא ולפחד מהרב כמו שצריכים לירא ולפחד ממנו יתברך. ולכן אמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין קי): כל החולק על רבו כחולק על השכינה; (שם): כל העושה מריבה עם רבו כעושה עם שכינה; (שם): כל המהרהר אחר רבו כאלו מהרהר אחר השכינה; ולכן צריכים את

שְׁלֹשָׁתָם: נִקְדַּת הַרֵב, וְנִקְדַּת הַחֶבֶר, וְנִקְדַּת
 הַתְּלֵמִיד, וְכִף תִּתְּבַרֵר לָךְ הַהֲלָכָה. וְעַקֵּר הַהֲלָכָה
 לְדַעַת אֵיךְ לְלַכֵּת וְלַעֲבֹר אֶת זֶה הָעוֹלָם בְּשָׁלוֹם,
 וְלֹא לְשַׂכַּח מִמֶּנּוּ יִתְּבַרֵךְ, וְכִמְאֻמָּרָם ו'ל (נדה

וכהלכה: ששגגת תלמוד עולה זדון. אם טענה
 צהוראה מתוך שלא דקדקת בלמודך ומצא להמיר את
 האסור הקצ"ה מעלה על ידך כאלו עשית מזיד:

טו רבי יהודה אומר, הוי זהיר בתלמוד, ששגגת
 תלמוד עולה זדון. יז רבי שמעון אומר, שלשה
 פתרים הם, פתר תורה וכתר פהנה וכתר מלכות,
 וכתר שם טוב עולה על גביהם:
 ע.ג): פל השונה הלכות
 בכל יום, מבטח לו שהוא
 בן העולם הבא, שנאמר
 (תבוק ג, ו): "הליכות
 עולם לו", אל תקרי
 הליכות אלא הלכות; פי
 ההלכות שאדם לומד הם

רצונו יתברך, וכשבר ישראל מקנים את רצונו יתברך, הוא יודע איך לעבור את זה העולם בשלום.
 ולכן צריך ללמד קדם מהרב, ולירא מפניו, ולחזור עם חברים ולכבדם, כמו שיש לו מורא מהרב,
 וללמד לתלמידים, שזה העקר — להמשיך את התלמוד לתלמידים, וכמו שאמר רבנו ז"ל
 (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן סח), שאלו התלמידים יעשו תלמידים אחרים, וכן בכל פעם. והכלל,
 שאדם צריך לחקק בדעתו את אמתת מציאותו יתברך, וזה מה שצריך לקבל מרבו, וזה מה
 שצריך לחזור עם חבריו, ואת זה הוא צריך ללמד לתלמידיו, אז הוא מבטח שהוא בן עולם הבא,
 שממשיך את העולם הבא בעולם הזה, וחי כאן בעולם הזה כדגמת עולם הבא, שהוא תמיד
 דבוק בו יתברך, ואינו מסיח דעת ממנו יתברך כרגע, והבן למעשה.

טז הוי זהיר בתלמוד, ששגגת תלמוד עולה זדון: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר תלמיד
 חכם נקרא זה שלומד תלמוד, הינו גמרא, שאמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין כד): מאי בכל?
 אמר רבי יוחנן: בלולה במקרא, בלולה במשנה, בלולה בתלמוד. ואמרו חכמינו הקדושים (שיר
 השירים, פרשה ה', סימן יא): תלמיד חכם צריך להיות מלא מקרא, משנה, תלמוד, הלכות ואגדות.
 ולכן מזהיר התנא לתלמיד חכם, שיהיה זהיר ללמד הרבה תלמוד גמרא שכליל מהכל, פי שגגת
 תלמוד, הינו אם התלמיד-חכם עושה שגגה, צריך לידע שיהיה שפמקום אחר עולה זדון, עמי
 הארצות יעברו במזיד. וכמו שאמר הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע: כשצדיק ואיש פשוט בכעס, אזי
 בסוף העולם עומד רשע והורג אדם, וכמו-כן אם תלמיד חכם נכשל בעברה בשגגה, על-ידי-זה
 הוא גורם שעם הארץ יפשל במזיד, ולכן כל תלמיד חכם צריך להיות צנוע, ולמסר את עצמו
 כל פלו אליו יתברך, ויבקש ויתחנן ממנו יתברך, שאף פעם לא תצא תקלה על ידו, פי הכל
 תלוי בתלמידי חכמים, כמאמרם ז"ל (שבת קיד): מאי בנאין? אמר רבי יוחנן — אלו תלמידי
 חכמים, שעוסקין בבנינו של עולם כל ימיהן; ולכן צריכים מאד מאד להזהר במעשיהם, שזה
 "הוי זהיר בתלמוד", שיתנהגו עצמם על-פי הלכה, ויזהרו מאד לא להכשל, פי שגגת תלמוד
 עולה זדון, אם יפשו בשוגג, עליהם לדעת, שעמי הארצים יפשו על ידם במזיד. ולכן כל
 תלמיד חכם צריך לשמור מאד על עצמו, ויהיה כפלה הזאת, שאמרו חכמינו הקדושים
 (שמות רבה, פרשה מא, סימן ה'): תלמיד חכם צריך להיות צנוע כפלה הזו, ומפרסם במעשים טובים
 כפלה הזו, שהיא מפרסמת עצמה, והבן למעשה.

יז שלשה פתרים הם: פתר תורה וכתר פהנה וכתר מלכות, וכתר שם-טוב עולה על גביהן:

המורה לנהוג זהם כבוד: כתר תורה. כמיז ציה (ויקרא יט) והדרת פני זקן זה שקנה חכמה: כתר כהונה. כמיז ציה "וקדשמו" קדוש יהיה לך: כתר מלכות. כמיז ציה (דברים יז) שום תשים עליך מלך שמהל אימתו עליך: וכתר שם טוב. מי שיש צידו מעשים טובים ושמועמו טובה מחמת מעשיו לא מנינו לו כתר במורה שיהיו חייבים לנהוג בו כבוד. והוא עולה על גבי כולן. שכל השלטה כמרים צריכים לו. שאם תלמיד חכם הוא וסני שומעניה שרי

לבויה. ואם כהן גדול הוא אמרינן ציומא (דף עא, ב) יימון בני עממיא לשלם דעבדין עובדי דאהרן ולא יימון בני אהרן לשלם דלא עבדין עובדי דאהרן. ואם נשיא [מלך] הוא כמיז (שמות כג) ונשיא בעמך לא תאור. בעושה מעשה עמך: יח הוי גולה למקום תורה. אם אין תלמידי חכמים במקומך: ואל תאמר שהיא תבוא אחריך. תלמידי חכמים יבואו לכהן: שחברריך יקיימוה בידך. ואל תסמוך שחברריך כשיבואו מבית

צריף שתדע, אהובי, בני! שיש שלשה פתרים, שהם פנגד השלשה אבות, פמוכא (תקוני-זהר, תקוני-כא), וכן הם פנגד מחשבה, דבור ומעשה, והם ימין שמאל ואמצע, ולכן צריף כל בר ישראל להשתוקק מאד מאד, שיהיו לו השלשה פתרים האלו מצד האבות הקדושים, כי מי שזוכה לכתר תורה, אזי נמשך עליו אורו של יעקב, שהוא הדבור — לדבר תמיד דברי תורה, ועל-ידי-זה יזכה אחר-כך לכתר מלכות, שמשם הגבורה, להתגבר על יצרו, ונמשך עליו אורו של יצחק, שהוא המחשבה, שהיה מוכן למסור את נפשו לגמרי אליו יתברך, ועל-ידי-זה יזכה גם לכתר כהונה, שהיא מדתו של אברהם מדת החסד, לעשות חסד עם כל אחד ואחד, שהוא נגד המעשה. ולכן אשרי מי שזוכה להשיג פתרי תורה, להתמיד בתורה הקדושה לשמה, לשם אל עולם, וילמד בתשוקה עצומה כל ימי חייו את התורה הקדושה, ויזכה לטייל בכל מקומות

של התורה הקדושה: מקרא, משנה, גמרא, מדרש, הלכות, ואגדות, ברייתות, ותוספתות, ויאיר עליו אורו יתברך בהארה נוראה ונפלאה מאד, ויזכה להתגבר על יצרו, ויעשה חסד עם כל העולם כולו, שאלו הם השלשה פתרים: "פתר תורה, פתר כהונה ופתר מלכות", ואם יקנה לעצמו את השלש מדות האלו — לקדש ולטהר ולזכך את המחשבה, דבור ומעשה, בדבור תמיד ידבר דברי תורה, במחשבה תמיד את נפשו אליו יתברך, ובמעשה יעשה תמיד צדקה וחסד עם הזולת, על-ידי-זה יזכה "וכתר שם טוב עולה על גביהן", ששמו הטוב ילך לפניו מסוף העולם ועד סופו, כי מי שזוכה להגיע אל השלשה פתרים האלו, ממילא שמו הטוב הולך לפניו בכל העולם כולו, וכמאמרם ז"ל (שמות רבה, פרשה מח, סימן א') על הפסוק (קהלת ז, ב): "טוב שם משמן טוב", פמה הולך שמן טוב? מקיטון לטרקלין, ושם טוב הולך מסוף העולם ועד סופו, שנאמר (דברי הימים א' יד, יז): "ויצא שם דויד בכל הארצות", אשרי מי שאינו מטעה את עצמו בזה העולם כולו, וזוכה ללמד תורה לשמה, לשם אל עולם, ועל-ידי-זה יזכה למסור את נפשו תמיד אליו יתברך בלב אמת, בלב נכון, ויעשה צדקה וחסד עם כל אחד ואחד, ועל-ידי-זה יזכה ששמו הטוב יצא מסוף העולם ועד סופו, והבן למעשה.

יח הוי גולה למקום תורה, ואל תאמר שהיא תבוא אחריך: צריף שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר ללמד תורה, אלא בשהולך למקום רחוק אל רבו ללמד תורה. וכך נהגו התנאים

והאמוראים, כמאמרם ז"ל (סנהדרין לב:): "צדק צדק תרדף", הלך אחר חכמים לישובה, אחר רבי אליעזר ללוד, אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל, אחר רבי יהושע לפקיעין, אחר רבן גמליאל ליבנה, אחר רבי עקיבא לבני-ברק, אחר רבי מתאי לרומי, אחר רבי חנניה בן תרדיון לסיכני, אחר רבי יוסי

הרצ יקיימו התורה צידך ששלמוד מהם מה שלמדו הם מן הרצ. אלא הוא גולה אמה בעמך למקום הרצ שאינו דומה שומע מפי תלמיד לשומע מפי הרצ. פירוש אחר שחזר יקיימוה צידך שאפילו אמה חריף ומפולפל ציותר. לא מתקיים התורה כך אלא על ידי חזר שמשא ומתן עמהם והיינו דמסיים ואל צינתך אל תשען: יט אין בידינו. כמו לא הוא צדיה.

יט רבי ינאי אומר, אין בידינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים.

לומר אין הדבר הזה ידוע לנו מדוע דרך רשעים ללמד ומפני מה הצדיקים מדוכאים ציורים. פירוש אחר אין לנו זמן הגלות לא משלוה והשקט שרגיל הקצ"ה למת לרשעים כדי לטרדם מן העוה"צ. ואף

אחר רבי יהודה בן בתירה לנציבין, אחר רבי יהושע לגולה, אחר רבי לבית שערים, אחר חכמים ללשפת הגזית, ורק כף מתעלים בתורה וביראת שמים ובדבקות הבורא תפרף שמו, וכה היתה דרכם של כל תלמידי הבעל-

לומר אין הדבר הזה ידוע לנו מדוע דרך רשעים ללמד ומפני מה הצדיקים מדוכאים ציורים. פירוש אחר אין לנו זמן הגלות לא משלוה והשקט שרגיל הקצ"ה למת לרשעים כדי לטרדם מן העוה"צ. ואף

שם טוב הקדוש זי"ע, שנסעו אל רבם ללמד אצלו תורה ועבודה, וכן אצל תלמידיו ותלמידי תלמידיו, ורק כף עלו ונתעלו, עד שגם הם הקימו תלמידים, והסבה שצריכים לנסע רחוק אל הצדיק, כי "שחבריך יקיימוה בידך". כשבאים אל הצדיק, אז מוצאים שם עוד הרבה תלמידים, וביחד מחזקים אחד את השני, כי כל אחד יש בו נקדה שאין בחברו, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן לד), וכל אחד מקבל מהצדיק באפן אחר לגמרי, ולכן צריכים לקבל את נקדת כל אחד ואחד, כמובא בדברי מוה"ר ז"ל (לקוטי הלכות, ברכת המזון, הלכה ג', אות ד), כי התלמידים שמקבלים מהרב, אחר-כך חוזרים ביניהם את הלמוד מה שקבלו מרבם, וכל אחד מאיר בחברו ומסביר לו הדבר היטב, ומזכיר כל אחד את חברו מה ששכח איזה דבר. "ואל בינתך אל תשען", שאל תשען על בינת עצמך, ולחשב שכבר הבנת את דברי הצדיק, כי בלי חזרה עם התלמידים, יכולים לטעות מאד, ולכן אשרי מי שתמיד בא אל הצדיק ולומד אצלו, וחזר את דברי הצדיק עם החברים, שעל-ידי זה יבין יותר, כי על-ידי החברים מתחדד המח, ומבינים יותר את הלמוד, ובפרט שאחד מחזק את השני, ובפרטיות בעניני רוחניות, שאז בודאי צריכים חזוק, שאחד יחזק את חברו לקים מה ששמע מרבו, כי על רוחניות הסמ"ך-מ"ם מניח עצמו לארכו ולרחבו להחליש את האדם, ולהפילו בנוקבא דתהומא רבא. ולכן אמר "ואל בינתך אל תשען", כי אתה מכרח גם לחזר עם חבריך שאר התלמידים שקבלו מרבך, ואל תפגס בקטנות לומר: מה אני צריך לשמע מה שחברי קבלו מהצדיק, אני מבין יותר מהם, אלא זכור "שחבריך יקיימוה בידך", כי ההכרח לקבל גם את נקדת החבר, וכבר אמרו חכמינו הקדושים (קהלת ובה, פ"שה ד', סימן ח) על הפסוק (קהלת ד, ט): "טובים השונים מן האחד, אשר יש להם שכר טוב בעמלם", טובים השונים שהם יגיעין בתורה, מן האחד שעוסק זה לעצמו וזה לעצמו, "כי אם יפלו, האחד יקים את חברו", שאם שכח הלכה אחד מהם, חברו מחזיר ההלכה, וזהבן למעשה.

יט אין בידינו לא משלות הרשעים, ואף לא מיסורי הצדיקים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר חכמינו הקדושים אמרו (ברכות סד): תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא; כי בעולם הזה הם יגעים וטורחים עד מאד להתעלות בירת שאת וביתר עז

לא מן היסורים המיוחדים לנדיקים שהן יסורין של אהבה שאין בהן צטול תורה. כלומר יחאנו מכלל רשעים שאין לנו השלוה שיש לרשעים ולכלל נדיקים לא הגענו שהיסורים שלנו אינן של אהבה כיסורי הנדיקים: כ

כ רבי מתאי בן חרש אומר, הוי מקדים בשלום

בעולם הבא הם לא נחים כרגע, כי עולים עליה אחר עליה, כמו שנאמר (תהלים פד, ח): "יִלְכוּ מחיל אל חיל, יראה אל אלהים בציון"; וזה מה שמתלונן התנא הקדוש: "אין בדינו לא משלות הרשעים", שיש להם מנוחה בעולם הזה, ומקבלים את שכרם בעולם הזה, ולכן תלמידי חכמים שיגיעים וטורחים במסירות נפש הכי גדולה להשיג השגתו יתברך, לכן אין להם שום שלווה בזה העולם, מה שאין כן רשעים יש להם שלווה, "ואף לא מיסורי הצדיקים", שגם בעולם הבא אין להם מנוחה, כי עולים תמיד בעליה אחר עליה, ואף שהם צדיקים גמורים, וזוכים שם למעלה להשגות אלקות, עם כל זאת יש להם יסורים גדולים, כי הם רוצים לעלות תמיד מעלה מעלה בהשגות החכמה העליונה, והכלל, שאדם כל זמן שהוא בזה העולם, ראוי לו להשתוקק ולחפץ לעלות מעלה מעלה, בהשגת אלקותו יתברך, ולא יניח את עצמו לטעות כאלו כבר זכה להשיג את אמתת מציאותו יתברך, כי אין חקר לגדלתו, ולא שיף לאדם שמלבש בלבוש הגשמי, שיאמר שהגיע כבר אל תכליתו, כי כל זמן שאדם חי, סימן שיש לו עוד להתעלות ביהוה שאת וביהוה עז, ואפלו שמגיע הזמן להסתלק מזה העולם, גם שם הוא יחפש אחר השגות אלקות לעלות מעלה מעלה, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן ערה), שמכל מצוה ומצוה שעושים, נעשה ממנה גר אחד (עין זהר תרומה קסו), וכשנסתלק האדם, אם היא נשמה גדולה, שהיא יקרה מאד בעיני השם יתברך, אזי נותנין לה להיות מחפש בגנוי דמלכא, שיחפש ויקח לו מה שירצה מגנוי המלך יתברך. וזוהי תכלית כל תענוגי עולם הבא. ולחפוש צריכין גרות, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (פסחים י'), שחפוש בגרות, ולמדו מפסוק (משלי כ, כז): "גַּר הַיִּזְיָה נִשְׁמַת אָדָם חֹפֵשׁ כָּל חֲדָרֵי בֵּטֶן", והגרות נעשין מן המצוות, בבחינת (שם ו, כג): "גַּר מְצֻנָה", ואצל אלו הגרות מחפשת הנשמה אחר ההסתלקות בגנוי דמלכא, וזה בחינת (שבת קנא.): "במתים חפשי", כיון שמת אדם, נעשה חפשי מן המצוות, "חפשי" הינו בחינת החפוש, שנעשה מן המצוות, כי המצוות הם גרות, שעל ידם החפוש, אבל יש צדיק שממית עצמו בחייו, וגם בעודו בחיים הוא מחפש בגנוי אביו; ולכן אמר התנא הקדוש: "אין בדינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים"; כי הצדיקים אין להם שלווה בזה העולם, כי תמיד מחפשים אחר גנוי דמלכא במסירות נפש הכי גדולה, להשיג רוחניות חיות אלקות, ואין להם יסורי הצדיקים, כי סוף כל סוף עם כל המצוות שזכה לקיים בזה העולם, נותנים לו רשות לחפש בגנוי דמלכא, ולהתעלות תמיד בעליה אחר עליה, עד שיזכה להגיע לבטול אמת, להיות בטל ומבטל באין סוף ברוך הוא, וגם אז לא יעזב את מקומו לחפש ולבקש במסירות נפש הכי גדולה, איך זוכים לעלות ולהתעלות ביהוה שאת וביהוה עז, להמשיך על עצמו אור וזיו וחיות ודבקות באין סוף ברוך הוא, והבן למעשה.

כ הוי מקדים בשלום כל אדם, והוי זנב לאריות, ואל תהי ראש לשועלים: צריך שתדע, אהובי, בני! שאדם צריך לבטל את עצמו לגמרי אליו יתברך, ולידע אשר כל בר ישראל הוא

חֶלֶק אֱלוֹךְ מִמַּעַל מִמָּשׁ, וְלִכְּן אֹמֵר הִתְנָא הוּי מְקַדִּים בְּשִׁלּוּם כָּל אָדָם. אֲפִילוּ לַעֲכוּ"ס
הַקְדוּשׁ: "הוּי מְקַדִּים בְּשִׁלּוּם כָּל אָדָם", כִּי נִטּוּק: וְהוּי זָנַב לְאֲרִיּוֹת. לְגִדּוּלִים מִמֶּנּוּ: וְלֹא
בְּיִדְאֵי יֵשׁ בְּכָל בְּרַי יִשְׂרָאֵל חֶלֶק מִמֶּנּוּ יִתְבְּרָךְ, רֹאשׁ לְשׁוּעָלִים. לְקַטְנִים מִמֶּנּוּ: כֹּא בְּפִרוּזְדוּר.
כִּי כִּף אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (יְבָמוֹת ס.א.) עַל צִית שְׁעָר. תַּרְגוּם אֱלוֹס פְּרוּזְדוּרָא: לְטַרְקְלִין. מִקּוֹס

הַפְּסוּק (יִחְזָקָא לְד, לֹא):
"וְאַתָּן צִיאֵי צִאֵן מְרַעִיתֵי
אָדָם אַתֶּם", אַתֶּם קְרוּיִין
אָדָם וְאֵין הַעֲבֹדֵי כּוֹכְבִים
קְרוּיִין אָדָם; וְאָמְרוּ (שְׁבַת
י.): שְׁמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא שְׁלּוּם; וְלִכְּן

**כָּל אָדָם. וְהוּי זָנַב לְאֲרִיּוֹת, וְאֵל תְּהִי רֹאשׁ
לְשׁוּעָלִים: כֹּא רַבִּי יַעֲקֹב אֹמֵר, הָעוֹלָם הֵזָה דּוֹמָה
לְפִרוּזְדוּר בְּפָנֵי הָעוֹלָם הַבָּא. הִתְקַן עֲצָמָךְ
בְּפִרוּזְדוּר, כְּדִי שְׁתַּכַּנֵּס לְטַרְקְלִין:**

צְרִיכִים לְהַקְדִים בְּשִׁלּוּם כָּל אָדָם, הֵינּוּ לְחַפְשׁ וְלִבְקָשׁ אֶת הַשְּׁלּוּם, שֶׁהוּא שְׁמוֹ יִתְבְּרָךְ הַנּוֹמָצָא
בְּכָל אָדָם, שֶׁהוּא בְּרַי יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן ל.ג), שֶׁהַכֶּלֶל
וְהַעֲקָר הוּא לְחַפְשׁ אַחַר הַשְּׁלּוּם, שִׁיְהִיָּה שְׁלּוּם בֵּין כָּל בְּרַי יִשְׂרָאֵל, וְזֶה נַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי שְׁמַחְדִּירִים
בְּעֲצָמוֹ, שְׁמֵלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, וְלִית אַתְר פְּנוּי מְגִיָּה, וְאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עַלְמִין וְסוּבָב כָּל עַלְמִין,
עִם כָּל זֹאת נוֹתֵן הַתְנָא הַקְדוּשׁ עֲצָה: "וְהוּי זָנַב לְאֲרִיּוֹת", שֶׁתְּמִיד תִּתְחַבֵּר לְמַדַּת הַיְרָאָה, כִּי
אֲרִי"ה אוֹתִיּוֹת יִרְאָ"ה, וְכִמוֹ שְׁכַתוּב (עֲמוּס ג, ח): "אֲרִיָּה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא", וְלִכְּן כְּשֶׁאָדָם נַעֲשֶׂה
זָנַב לְאֲרִיּוֹת, הֵינּוּ מִתְחַבֵּר עֲצָמוֹ לְמַדַּת הַיְרָאָה, שִׁיִּירָא רַק מִמֶּנּוּ יִתְבְּרָךְ, אֲזַ תְּמִיד יְקַדִּים בְּשִׁלּוּם
כָּל אָדָם, כִּי מֵאַחַר שִׁירָא וְחִרְד וּמְפַחַד רַק מִמֶּנּוּ יִתְבְּרָךְ, עַל-יְדֵי-זֶה יִמְצָא אֶת הַטּוֹב שֶׁל כָּל בְּרַי
יִשְׂרָאֵל, "וְאֵל תְּהִי רֹאשׁ לְשׁוּעָלִים", הֵינּוּ שְׁלֵא תִמְשִׁיף אֶת עֲצָמָךְ אֶל חֲכָמוֹת, כִּי שׁוּעֵל הוּא פִּקְחָא
שְׁבַחִיּוֹת, וְלִכְּן בְּרַח לָךְ מִכָּל מִינֵי חֲכָמוֹת, שְׁזֶה מְרַמֵּז עַל שׁוּעֵל, כִּי אָדָם שֶׁהוֹלֵךְ עִם חֲכָמוֹת, הוּא
רוֹצֵה לְהִיּוֹת תְּמִיד רֹאשׁ וּמְגִיָּה, וְעַל-יְדֵי-זֶה הוּא מַחֲטִיט וּמְחַפֵּשׁ אַחַר הָרַע שֶׁל כָּל אָדָם, כִּי טַבַּע
שֶׁל הָאָדָם, שְׁרוּצָה לְהַתְנַשְּׂאוֹת עַל הַזּוּלָת, הוּא קָדָם מְשַׁפִּיל אֶת אַחֲרִים. וְלִכְּן בְּרַח לָךְ מִכָּל מִינֵי
חֲכָמוֹת, וְאֵל תִּרְצֶה לְהִיּוֹת רֹאשׁ וּמְגִיָּה, וּמִתְנַאֵה עַל זּוּלָתָךְ, שְׁאֲז תִמְצָא רַק אֶת הָרַע אֲצֶל כָּל
אָדָם. וְלִכְּן הִזְהִיר הַתְנָא: "הוּי מְקַדִּים בְּשִׁלּוּם כָּל אָדָם", וְאֵל זֶה תִּזְכֶּה רַק כְּשֶׁתִּהְיֶה זָנַב לְאֲרִיּוֹת,
הֵינּוּ שֶׁתִּתְחַבֵּר אֶל מַדַּת הַיְרָאָה, וְתִשְׁלִיף אֶת כָּל חֲכָמְתָךְ הַמְדַמִּית, וְלֹא תִרְצֶה לְהִיּוֹת כְּלוּם בְּזֶה
הָעוֹלָם, כִּי אַתָּה יִרָא וּמְפַחַד רַק מִמֶּנּוּ יִתְבְּרָךְ, וְעַל-יְדֵי מַדַּת הַיְרָאָה אֵינּוּ מִתְנַאֵה עַל שׁוּם בְּרִיָּה,
כִּי הוּא מְרַגִּישׁ בְּכָל עֵת וְרַגַע אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבְּרָךְ, וְאֲזַ הוּא יָכוֹל לְהַקְדִים שְׁלּוּם לְכָל אָדָם,
וְלִמְצָא אֶת הַטּוֹב אֲצֵלוֹ, מֵה שְׁאִין בֵּן כְּשֶׁתִּרְצֶה לְהִיּוֹת רֹאשׁ לְשׁוּעָלִים, הֵינּוּ רֹאשׁ לְחֲכָמִים, וְתִרְצֶה
לִילֵךְ בְּחֲכָמוֹת, אֲזַ תְּבַטֵּל אֶת כָּל אָדָם, וְתִמְצָא בּוֹ אֶת כָּל הַחֲסְרוֹנוֹת. וְלִכְּן אֲשַׁרִי הָאָדָם שְׁזוֹכֶה
לְהִגִיעַ אֶל מַדַּת הַיְרָאָה, שִׁירָא וּמִתְפַחַד מִמֶּנּוּ יִתְבְּרָךְ, שְׁאֲז הוּא תְּמִיד יִרְאָה בְּמַעֲלַת חֲבֵרוֹ, וְיִקְדִים
שְׁלּוּם לְכָל אָדָם, וְהֵבִן לְמַעֲשֶׂה.

**כֹּא הָעוֹלָם הֵזָה דּוֹמָה לְפִרוּזְדוּר בְּפָנֵי הָעוֹלָם הַבָּא, הִתְקַן עֲצָמָךְ בְּפִרוּזְדוּר, כְּדִי שְׁתַּכַּנֵּס
לְטַרְקְלִין: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אָדָם צְרִיף לְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֱלֹו יִתְבְּרָךְ,
וְיִחְיֶה בְּזֶה הָעוֹלָם כְּדָגְמַת הָעוֹלָם הַבָּא, כְּמוֹ שְׁאָמַר רַבֵּנוּ ו"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָן צו): רֹאשׁ לְאָדָם
לְהַרְגִיל אֶת עֲצָמוֹ לְהִיּוֹת בְּעוֹלָם הַבָּא, דְּהֵינּוּ לְהִיּוֹת מְפָרֵשׁ מִתְּאוֹת כְּמוֹ בְּעוֹלָם הַבָּא, שְׁאִין בּוֹ
לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִיָּה, וְשׁוּם תְּאוּהָה מִתְּאוֹת הַבְּהִמִיּוֹת הַכִּלּוֹת וְנִפְסָדוֹת שֶׁל הָעוֹלָם הֵזָה וְכוּ', עֵין**

מוטב המלך. כך אמה המקן עמך בעולם הזה כדי שמוכח לעולם הבא: כב יפה שעה אחת בתשובה. הנקרא פרוזדור, ירגיל את עצמו כבר פה לזרוע תשובה ומעשים טובים. מכל חיי העוה"ב. לחיות כדגמת העולם הבא, שלא יהיו לו שום לפי שנאותו זמן אין התשובה ומעשים טובים מהנים

כב הוא הנה אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מפל חיי עולם הבא. ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא, מפל חיי עולם הזה:

את הקדוש-ברוך-הוא. וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן סב), שבבעת אכילה נעשה יחוד בין קדשא בריך הוא ושכינתיה, וכן להוליד בנים זו מצות עשה של "פרו ורבו", שגם אז נעשה יחוד עליון — אם מכון הכל לשם שמים, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן לב): כשיש יחודא תתאה, נעשה אז יחודא עלאה, כי כפי שמקדש עצמו כאן למטה, כך נעשה היחוד למעלה, וכמו-כן ממון של בר ישראל הוא קדוש וטהור, שמאיר בו גונון עלאין, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן כח), שבר ישראל קונה ממעותיו מצוות, ולכן כל הממון של עם ישראל, הם ממון צדקה, כי משתמשים בזה רק לדברים קדושים, לקנות מאכלות פשרים, ולקנות לכבוד שבת-קדש, ולקנות ציצית, תפלין ומזוזה וסכה וד' מינים, ומצה ויין לקדוש ולהבדלה, ולהוצאת בניו לתלמוד-תורה וכו', והכלל — שממון ישראל הוא גם-כן קדוש, ולכן אמר התנא: "העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור, כדי שתפגס לטרקלין; הינו בעודך בעולם הזה שנקרא פרוזדור, תרגיל את עצמך כבר לחיות כדגמת עולם הבא, שהוא הטרקלין, וכן אמר הצדיק הקדוש הרבי רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע (נעם אלימלך, פרשת צו), שהצדיקים מקדשים עצמם עוד בחיים חיותם בעולם הזה שנקרא פרוזדור, ועל-ידי-זה הם גורמים שגם המון-עם הקשורים אליהם, גם-כן יחזרו בתשובה שלמה, ויאיר להם עוד בעולם הזה הארת עולם הבא, והבן למעשה.

כב הוא הנה אומר: ולכן דיקא התנא רבי יעקב אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מפל חיי העולם הבא, כי מאחר שהעולם הזה נקרא פרוזדור, והכל נעלם ונסתר מן האדם, ואף-על-פי-כן הוא מקדש ומטהר את עצמו בעולם הזה דיקא שנקרא פרוזדור, וחוזר בתשובה שלמה, ומתפך את הגשמיות לרוחניות, שהן אכילה ושתייה, והן זיווג, והן ממון הוא מהפך לקדשה, אזי שעה אחת בעולם הזה המלא העלמות והסתרות יותר מפל חיי העולם הבא, כי שם בטרקלין הכל פתוח בלי שום העלמות והסתרות, ואין שם שום בחירה, מה שאין כן כאן בעולם הזה שהוא הפרוזדור, מלא העלמות והסתרות, ואף-על-פי-כן הוא מוצא את הקדוש-ברוך-הוא גם כאן, זה חשוב מאד מאד למעלה. אף צריך שתדע, אשר "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מפל חיי העולם הזה", שם בעולם העליון שהוא הטרקלין, שעה אחת של תענוג רוחני גלוי אלקות בתכלית מדרגה עליונה, היא יותר מפל חיי העולם הזה. ולכן אשרי האדם שזוכה להתחזק עוד בחיים חיותו לקדש ולטהר את עצמו כדגמת העולם הבא, והוא מבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ותמיד מחדיר בעצמו, אשר אין בלעדיו

יתברך כלל, והכל לכל אלקות גמור הוא, לאדם. שאין העוה"צ חלל לקבל שכר על מה שקיים ודומם, צומח, חי, מדבר, זה לבוש לגבי אין צעוה"ז: כג אל תרצה את חברך בשעת כעסו. סוף ברוך הוא, ועל-ידי-זה הוא מקשר את הרוחניות לגשמיות וגשמיות לרוחניות, הקצ"ה למשה הממן עד שיעזרו פנים של זעם: ואל

ומתענג בזיו שכינת עזו ויתברך, והבן למעשה.

כג אל תרצה את חברך בשעת כעסו, ואל תנחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו, ואל תשאל לו בשעת נדרו, ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם צריך מאד מאד להקפיד

כג רבי שמעון בן אלעזר אומר, אל תרצה את חברך בשעת כעסו, ואל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו, ואל תשאל לו בשעת נדרו, ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו:

תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו. שזשעת המורען כזיכול היה הקצ"ה מתחיל נקשו מלאכי השרת לנחמו ורוח הקודש משיצן אל תאינו לנחמני: ואל תשאל לו בשעת נדרו. למנחם פתחים להתיר לו את נדרו מפני שאז על כל פתח ופתח שמתנחם לו יאמר אדעמח

על כבוד הבריות, לא לבזות ולא לצער את הזולת, פי זה עון גדול מאד, ומה גם שלא פועלים כלום. וחקמינו הקדושים אמרו (ברכות יט:): גדול כבוד הבריות, שדוחה לא תעשה שבתורה; כל-כף צריכים להקפיד על כבוד חברו, עד כדי כף שאמרו (ירושלמי חגיגה, פרק ב'): המתכבד בקלון חברו, אין לו חלק לעולם הבא; ואמרו (אבות דרבי נתן, פרק טו): בשם שרואה את כבודו, כף יהיה אדם רואה את כבוד חברו, וכשם שאין אדם רוצה שיצא שם רע על כבודו, כף יהא אדם רוצה שלא להוציא שם רע על כבודו של חברו; ולכן אמר התנא הקדוש: "אל תרצה את חברך בשעת כעסו", אם אתה רואה שחברך בכעס וברציחה על הזולת, או שהוא בכעס על גזק שקרה לו, או על הזקים שהזיקו לו, והוא בכעס, נותן התנא עצה, שאל תרצה אותו אז, פי לא תפעל שום דבר, ואתה רק מבזה ומשפיל אותו, ועל-ידי-זה יכעס יותר, ולכן לא פדאי לרצות את חברו בשעת כעסו, אלא לחפות עד שירגע, ואז פדאי לדבר על לבו, וכמו-כן "ואל תנחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו", שאז הוא אוגן ולא שיף לנחמו, פי כל זמן שלא קברו את המת, לא שיף בכלל לנחם אותו, ואתה רק תצער אותו, וצריכים מאד לשמר על כבוד הבריות, כמו-כן "ואל תשאל לו בשעת נדרו", בשעה שהוא נודר נדרים, אל תשתדל להתיר לו נדריו, פי הוא יתבייש ממך על שהוא נודר נדרים, וצריכים מאד לשמר בכבוד הבריות לא לבייש, אלא אחר-כך כשהוא ירגע, אתה יכול להסביר לו חמר אסור נדרים, ושצריכים מאד מאד לשמר לא לנדר נדרים, פי כף אמרו חכמינו הקדושים (שבת לב:): בעון נדרים מתה אשתו של אדם; וכן (שם): בעון נדרים בנים מתים פשהם קטנים; ולכן צריכים מאד מאד לשמר לא להיות רגילים בנדרים. ואמרו חכמינו הקדושים (נדרים עו:): כל הנודר, אף-על-פי שהוא מקימו נקרא חוטא; ולכן צריכים להזהר מאד מאד לא לנדר נדר, וזה צריכים להגיד לו בעת שפכר התשיב בדעתו, שאז יקבל את דבריו. וכן "ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו", בשעה שאדם נכשל בעברה, חס ושלום, אל תעמד שם, כדי שלא יתבייש ממך, פי התורה חסה מאד על כבוד הבריות, אלא אחר-כך צריכים לחזקו ולאמצו ולעודדו ולשמחו, ולדבר על לבו דברים של טעם, ולהשיב אותו אליו

דהכי נדרתי ושוב לא חמנא לו פתח. ומנינו כשנשבע הקב"ה למשה שלא יכנס לארץ לא החמין מיד אלל הממין ואחר כך החמיל להחמין: בשעת קלקלתו. כשחמלקל צחטא לפי שהוא מחמייש מכל אדם. וכן חמה מונא כשחטא אדם הרשון לא נגלה עליהם הקב"ה עד שעשו חגורות דכתיב (בראשית ג) ויעשו להם חגורות ואחר כך וישמעו את קול ה' אלהים:

יתברך. והפלל, אהובי, בני! צריכים מאד מאד להקפיד על כבוד הבריות, שלא יתבייש ולא להביא אותו למצב שימרד, חס ושלום, אלא צריכים להיות חכם, ולדעת איך לדבר על לב שבורים ואמללים, לחזקם ולעודדם ולקררם אליו יתברך. וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק ב', סימן ח'), שאף-על-פי שתוכחה הוא דבר גדול מאד, ומצוה להוכיח, כמו שכתוב

כד שמואל הקטן אומר (משלי כד):
בנפל אויבך אל תשמח
ובכשלו אל יגל לבך, פן יראה יי רע בעיניו והשיב מעליו אפו:

כד בנפול אויבך אל תשמח. פסוק הוא במשלי.

(ויקרא יט, יז): "הוכח תוכיח את עמך", אף-על-פי-כן לאו כל אדם ראוי להוכיח, כמו שאמר רבי עקיבא (ערכין טז): תמה אני אם יש בדור הזה מי שיכול להוכיח, ואם רבי עקיבא אמר זאת בדורו, כל שכן בדור הזה של עכשו, פי כשהמוכיח אינו ראוי להוכיח, אזי לא די שאינו מועיל בתוכחתו, אף הוא גם מבאיש ריח של הנשמות השומעים תוכחתו, פי על-ידי תוכחתו הוא מעורר הריח רע של המעשים רעים ומדות רעות של האנשים שהוא מוכיחם, כמו כשמנח איזה דבר שיש לו ריח שאינו טוב, כל זמן שאין מזיזין אותו הדבר, אין מרגישין ריח רע, אבל כשמתחילין להזיז אותו הדבר, אזי מעוררין הריח רע, כמו-כן על ידי תוכחה של מי שאינו ראוי להוכיח, על-ידי-נה מזיזין ומעוררין הריח רע של המעשים רעים ומדות רעות של האנשים שמוכיחם, ועל-כן הוא מבאיש ריחם, ועל-ידי-נה הוא מחליש את הנשמה שלהם, וגורם להם לפל יותר ויותר. ולכן ראה, אהובי, בני, מה לפניך! ואיך התנא הקדוש מלמד אותנו בכבוד הבריות, כדי לקררם אליו יתברך, והבן למעשה.

כד שמואל הקטן אומר (משלי כד, יז):
"בנפל אויבך אל תשמח, ובכשלו אל יגל לבך, פן יראה ה' רע בעיניו, והשיב מעליו אפו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר כל מי שרודף את חברו, לבסוף תהיה לו מפלה גדולה מאד, כמו שכתוב (קהלת ג, ט): 'והאלהים יבקש את נרדף'; ולכן אשרי האדם שהוא מן הנרדפים ואינו מן הרודפים, שאז הוא מאד מאד חשוב בעיניו יתברך, כמאמרם ז"ל (בבא קמא צג): לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפין, שאין לה נרדף בעופות יותר מתורים ובני יונה, והכשירן הכתוב לגבי מזבח; ואמרו (ויקרא רבה, פרשה כז, סימן ה): לעולם הקדוש-ברוך-הוא תובע דמן של נרדפין מן הרודפין; תדע לה שכן הוא, שכן הבל נרדף מפני קיץ, ובחר הקדוש-ברוך-הוא בהבל, שנאמר (בראשית ד, ד): 'וישע ה' אל הבל ואל מנחתו', נח נרדף מפני דורו, ולא בחר הקדוש-ברוך-הוא אלא בנח, שנאמר (בראשית ז, א): 'כי אתה ראיתי צדיק לפני בדור הזה', אברהם נרדף מפני גמרו, ובחר הקדוש-ברוך-הוא באברהם, שנאמר (נחמיה ט, ז): 'אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברהם', יצחק נרדף מפני פלשתים, ובחר הקדוש-ברוך-הוא ביצחק, שנאמר (בראשית כו, כח): 'ראה ראינו, כי הנה ה' עמך', יעקב נרדף מפני עשו, ובחר הקדוש-ברוך-הוא ביצחק, שנאמר (תהלים קלה, ד): 'כי יעקב בחר לו יה', יוסף נרדף מפני אחיו, ובחר הקדוש-ברוך-הוא ביוסף, שנאמר (תהלים פא, ו): 'יעדות ביהוסיף

שְׁמוֹ, מִשֶּׁה נִרְדָּף מִפְּנֵי פִרְעָה, וּבַחֲר הַקְדוּשׁ-
 בְּרוּךְ-הוּא בְּמִשְׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קו, כג): "לוֹלִי
 מִשֶּׁה בְּחִירוֹ", דָּוִד נִרְדָּף מִפְּנֵי שְׂאוּל, וּבַחֲר
 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּדוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים עח, ע):
 "וַיִּבְחַר בְּדוֹד עֲבָדוֹ",
 שְׂאוּל נִרְדָּף מִפְּנֵי
 פְּלִשְׁתִּים, וּבַחֲר הַקְדוּשׁ-
 בְּרוּךְ-הוּא בְּשְׂאוּל,
 שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוּאֵל א, כד):
 "הִרְאִיתֶם אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ
 ה'", יִשְׂרָאֵל נִרְדָּפִין מִפְּנֵי

אלא ששמואל הקטן היה רגיל להוכיח בני אדם צמדה
 זו: פן יראה ה' ורע בעיניו. שעשימו צלצנך כאלו
 הוא שלומך למלאות מאומך: והשיב מעליו אפן.
 מדלל כמיז ושז. אלא והסיז שמע יסירהו מעל אויבך
 וישיבהו עליך: כה על נייר
כה אֱלִישֶׁע בֶּן אֲבוּיָה אוֹמֵר,
הַלּוֹמֵד יֵלֵד לְמָה הוּא
דוֹמָה, לְדָיו כְּתוּבָה עַל נֵיר חֲדָשׁ. וְהַלּוֹמֵד זָקֵן
לְמָה הוּא דוֹמָה, לְדָיו כְּתוּבָה עַל נֵיר מְחוּק.

הַאֲמוֹת, וּבַחֲר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים יד, ב): "וַיִּבְרַךְ בְּחַר ה' לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם
 סִגְלָה"; וְאַחֲרֵי-כֵן בְּשִׁהְרֻדָּף תְּהִיָּה לוֹ מִפְּלֵה גְדוֹלָה, אָמַר שְׁמוּאֵל הַקָּטָן שְׂאֵל תִּשְׁמַח, כִּי בְּאֲמַת
 לְמָה הָאָדָם נִרְדָּף? אֵלָּא הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב אֶת כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל, וְרוֹצֵה שְׂיַחֲזֹר אֵלָיו, וְלִכְּנֹן
 הוּא מְקִים עָלָיו רְשָׁעִים אַרְוָרִים, שְׂיִצְיָקוּ וַיִּצְעְרוּ אוֹתוֹ, וַיַּעֲשׂוּ לוֹ כָּל מִיָּנִי רְשָׁעוֹת שְׁבַעוּלָם, וְאָף
 שְׁלִבְסוּף הֵם יִקְבְּלוּ אֶת הָעֲנָשׁ, עִם כָּל זֹאת אֲסוּר לְשַׂמַּח בְּמִפְּלֵתָם, כִּי הָרִי בְּזָה הוּא מוֹרִיד מִמֶּנּוּ
 אֶת הַשְּׂגָחַתוֹ הַפְּרָטִית, וְהוּא חוֹשֵׁב שְׂאֵלוֹ שְׂרוּדָפִים אוֹתוֹ עוֹשִׂים אֶת זֶה מֵעֲצָמָם, אֲבָל בְּשִׁבְר
 יִשְׂרָאֵל יוֹדֵעַ שְׂאִין בְּלַעֲדָיו יִתְבָּרַךְ כָּלֵל, וְהַכֵּל לְכָל אֱלָקוֹת גָּמוּר הוּא, וּבְכָל תְּנוּעָה וּתְנוּעָה שֶׁם
 אֵלּוּפוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְשׁוּם דָּבָר לֹא נַעֲשֶׂה מֵעֲצָמוֹ אֵלָּא הַכֵּל נַעֲשֶׂה בְּהַשְּׂגָחַת הַמַּאֲצִיל הָעֲלִיּוֹן, וְאֵפְלוֹ
 זֶה הַבַּעַל בְּחִירָה שְׂרוּדָף אוֹתָהּ, הוּא גַם-כֵּן שְׂלִיחַ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, וְהַכֵּל הוּא כְּדִי שְׂתַבְּרַח רַק אֵלָיו
 יִתְבָּרַךְ, וְאִז בְּוַדָּאִי לְבַסּוּף הֵם יִקְבְּלוּ אֶת עֲנָשָׁם שְׂמִיָּע לָהֶם, כִּי מִי שְׂרוּדָף אֶת הַזִּוּלַת, לְבַסּוּף
 הַכֵּל נִתְהַפֵּךְ עָלָיו, וְעַל-כֵּל-פָּנִים אֲסוּר לְשַׂמַּח בְּמִפְּלַת הַרְשָׁעִים, כִּי צָרִיךְ לִידַע, שֶׁהֵם נִשְׁלַחִים
 מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ לְרַדְּף וְלִהְצִיֵּק לוֹ. וְלִכְּנֹן בְּזֶה שְׂאִינוֹ שֶׁשׁ וְשַׂמַּח לְרֵאוֹת בְּמִפְּלֵתָם, מְגַלֶּה אֶת אֲמַתַּת
 מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁהוּא מִשְׂגִּיחַ עָלָיו, וְהַכֵּן לְמַעֲשֶׂה.

כה הלומד ילד למה הוא דומה? לדיו כתובה על נייר חדש. והלומד זקן למה הוא דומה?
 לדיו כתובה על נייר מחוק: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר שלמות הלמוד הוא כשהוא
 צדין בצעירותו, כמו שאמר רבנו ז"ל (ספר-המדות, אות תשובה, סימן עג): העבודות שאדם עובד את
 השם בבחירותו, כל יום ערכו יקר משנים רבות של עבודה לעת זקנותו; כי כשעדין צעיר, אז
 נחקק בדעתו הלמוד, כעין שאמרו חכמינו הקדושים (שפת כא): נפקא מינה לגירסא דינקותא;
 אומר רש"י: גירסא דינקותא מתקיים יותר משל זקנה; וכתוב (משלי כב, ו): "חנף לנער על-פי
 דרכו, גם פי זקין לא יסור ממנה", ומה גם שעקר למוד התורה צריך להיות בהתחדשות חדשה
 בכל פעם לעשות התחלה חדשה. ולכן כשלומדים בעת צעירותו, זה דומה כאלו כתב על נייר
 חדש, מה שאין פן כשמתחיל ללמד תורה בעת זקנותו אחר שעבר עליו כבר צרות ויסורים
 ומרירות ומכאובים, אזי נחלש לו כבר כח הזכרון, וכא לו מאד מאד קשה להבין את כל הלמוד
 ולמוד, ואזי נדמה כאלו כתב על נייר מחוק, שאז קשה לקרא, ולכן אשרי מי שמזרוז את עצמו
 בעת ילדותו, ואז מתמיד בלמוד התורה הקדושה: מקרא, משנה, גמרא, מדרש, הלכות ואגדות,
 שאז יזכה ללמד תורה, כי עדין אין עליו טרדות ונדחקות הפרנסה, ואין עליו מגיעות. ולכן

מסתכמת: כו ענבים קהות. שלא נמצטלו כל זרען ומקחות את השינים. כך חכמת הילד לא נתישבה כל זרכה ואין זכריו מתקבלים ומתישנים על הלז: יין מגתו. שטמרו מעורבים נמוכו. כך חכמת הילד

יכולים להשלים את עצמו בימי הנעורים, מה שאין בן כשמוזקקו, אז קשה לו מאד מאד, ויהבן למעשה.

כו הלומד מן הקטנים למה הוא דומה? לאוכל ענבים קהות, ושונה יין מגתו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר רבנו ז"ל אמר (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן ל'), שצריכים לחפש מלמד גדול, שיכול להלביש שכל עליון לשכל תחתון מעילא לעלול, פי הצדיק

כו רבי יוסי בר יהודה איש כפר הבבלי אומר, הלומד מן הקטנים למה הוא דומה, לאוכל ענבים קהות ושונה יין מגתו. והלומד מן הזקנים למה הוא דומה, לאוכל ענבים בשולות ושונה יין ישן. כו רבי מאיר אומר, אל תסתפל בקנקן, אלא במה שיש בו.

הגדול במעלה נוראה ונפלאה מאד, הוא תמיד דבוק בחי החיים בו יתברך בבטול כל הרגשותיו, ולכן ככל שעולה מעלה ממדרגה למדרגה להשיג השגות אלקות, הוא יכול להוריד את עצמו אל הירודים והפחותים, ולהאיר גם בהם את אמתת מציאותו יתברך, מה שאין בן פשהוא לומד מן הזקנים, שזה סובב על הצדיקים, שעדין לא השלימו את עצמם, אלא הם עדין נמצאים בזה העולם, ויש להם מחשבות איך להוציא מבני אדם פסוף, וכן מקפידים על כבודם שלא יחלל, אלו הצדיקים לא יכולים לרדת לתוף עמק בור ודות, ולהעלות את נשמות ישראל, ולהחזיר בהם הארת אלקותו יתברך, ולהחזירם בחשובה שלמה. ולכן הוא דומה "לאוכל ענבים בשולות, ושונה יין ישן", והפלל, אמר רבנו ז"ל, שצריך לחפש ולבקש למצא את הרבי הגדול במעלה נוראה ונפלאה מאד, ואין לו לומר, שהלואי אהיה איש פשר כמו צדיק זה, פי אדרבה, ככל שהצדיק יותר עולה מעלה מעלה, ודבוק יותר בחי החיים בו יתברך, הוא יכול לרדת מטה מטה, להעלות את נשמות ישראל לרום גבהי מרומים, ולהאיר בהם גם-כן אלקות, מה שאין בן כשאינו מתקרב אל הצדיק הגדול במעלה נוראה ונפלאה מאד, הוא נשאר בחוץ, ואין מי שירחם עליו, והוא מבלה את שבעים שנותיו על פני האדמה בהבל וריק, פי כף אמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן ס'), שהצדיק הגדול במעלה נוראה ונפלאה מאד, הוא מעורר את בני-אדם, מהשנה, ומרגילים לעבד את הקדוש-ברוך-הוא בשלמות גדלות המחין, להיות גם-כן דבוק בחי החיים בו יתברך. ולכן אשרי מי שזוכה להיות מקרב אל הצדיק הגדול במעלה נוראה ונפלאה מאד, שאז גם הוא יזכה להתעלות בתכלית העליה, ויהבן למעשה.

כו אל תסתפל בקנקן, אלא במה שיש בו, יש קנקן חדש מלא ישן, וישן שאפלו חדש אין בו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר הגוף של האדם נקרא קנקן. ולכן צריכים מאד מאד לשמר לא להסתפל על הקנקן, הינו על הגוף הגשמי, שיכול להיות שלא יהיה נראה להאדם מראה פניו של הזולת, אבל בפנים הוא מלא תורה ודבקות באין סוף ברוך הוא. וכבר אמרו חכמינו הקדושים (שיר השירים ובה, פרשה א', סימן לז): "כאֵהלי קדר", מה אֵהלי קדר, אף-על-פי שנקראין מבחוץ כעורים ושחורים וסמרטוטין, והם מבפנים אבנים טובות ומרגליות, כף תלמידי חכמים, אף-על-פי שנקראין כעורים ושחורים בעולם הזה, אבל בפנים יש בהם תורה מקרא,

משנה, מדרשות, הלכות, תלמוד, תוספתות, תערוכת ספיקות יש זה: כו רבי מאיר אומר אל
 ואגדות; וזה שאמר התנא: "אל תסתכל בקנקן, תסתכל בקנקן. רבי פליג ארזי יוסי ברבי יהודה
 אלא במה שיש בו, יש קנקן חדש מלא ישן", ואמר כי כמו שיש קנקן חדש מלא מן יין ישן כך יש ילד
 הינו יש אברך צעיר, שהוא בחינת קנקן חדש, שטעמו כטעם זקנים. ויש זקנים פחותים צמעלת
 ואף שמבחוץ נראה צעיר
 מאד, אבל הוא מלא ישן,
 זכה ללמד הרבה תורה,
 והוא דבוק בו יתברך,
 ולכן צריכים לכבדו מאד
 מאד, ואסור לזלזל בו
 כלל, כמו היום שיש

יש קנקן חדש מלא ישן, וישן
שאפלו חדש אין בו: כח רבי
אלעזר הקפ"ר אומר, הקנאה, התאנה והכבוד
מוציאין את האדם מן העולם:

המון אברכים, שזכו ללמד הרבה תורה, וזכו גם לחבר ספרים נפלאים, וחדשו חדושי תורה
 להפליא, צריכים לכבדם מאד מאד, מה שאין כן "יש ישן, שאפלו חדש אין בו", הינו אנשים
 זקנים שאין בהם כלום, זקני עמי הארץ, שלא קראו ולא שנו, ולא שמשו תלמידי חכמים. ולכן
 אסור לזלזל באברכים צעירים תלמידי חכמים מפלגים, שזכו לחבר ספרים בהלכה ואגדה,
 אדרבה צריכים לכבדם ביותר שאת וביתר עז, אשרי מי שזוהר בכבודם, לא כמו שנהוג עכשו,
 שפל עזות פנים ובור ועם הארץ עושה צחוק ולעג מתלמידי חכמים צעירים, ובפרט אלו שזכו
 להוציא ספרים בהלכה ואגדה, והם תלמידי חכמים מפלגים, צריכים לידע שזה עון חמור מאד
 לבזותם ולהקל בכבודם, פי תלמיד חכם צעיר קודם לזקן עם הארץ בכל עניני כבוד, ובגני-אדם
 לא יודעים מזה, ולכן מזלזלים בכבודם, והבן למעשה.

כח הקנאה והתאנה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר
 אין עוד מדה רעה כמו מדת הקנאה, שהיא שרש לכל המחלות והחלואים רעים, ובפרט
 מחלת העצבים, שקורין געריון קראנקייט, פי מחמת קנאה על הזולת, הוא אוכל את לבו,
 ומצטער בצער קשה, והוא תמיד עסוק עם הזולת, עד שגחלה מזה ממש, וחי חיי צער ומרירות
 — למה לזולת יש ולו אין. ואמרו חכמינו הקדושים (שבת קנב:): כל מי שיש קנאה בלבו —
 עצמותיו מרקיבים; הינו לא לאחר מיתתו, אלא אפלו בחיים חיותו. ויש בגני-אדם שהקנאה
 מעברת אותם על דעתם ועל דעת קונם, וממש משתגעים מזה — למה להזולת יש ולהם אין? !
 וזה הורס להם את כל החיים. וכן קנאה היא שרש לכל התאוות רעות, בפרט תאוות קמון ונאוף
 וכו', שתמיד מקנא בזולת שיש לו כסף ולו אין, וממש גחלה מזה, עד שרוב רבם של בגני-אדם
 משתגעים מרב קנאה — למה להזולת יש ולו אין, וזה אוכל אותם, ומרקיב אותם עוד בחייהם.
 והעולה על הכל — כבוד, זה הורס אותו לגמרי, למה להזולת יש כבוד ושם וכו', ולו אין.
 ולכן נקט התנא קודם את מדת הקנאה, ואחר-כך התאנה, ואחר-כך הכבוד, שהם מוציאים את
 האדם מעולמו, הינו עולם של עצמו, פי מקנאה נובעת כבוד תאנה, שהוא מתאנה לכל התאוות
 רעות: קמון ונאוף ואכל, אשר רבנו י"ל אמר (לקוטי מוה"ר, חלק ב', סימן א'), שהש"ש תאוות
 האלו מפסידים מהאדם את היראה, והן שרש לכל התאוות רעות, פי שלוש תאוות אלו הורסות
 לגמרי את כל אדם, ואין אחד שיהיה נקי לגמרי מהש"ש תאוות אלו, והעקר באות התאוות
 האלו מקנאה סרוחה, וכן כבוד שמקנא בהזולת למה יש לו שם טוב, וכלם מכבדים אותו, ודבר

תּוֹמוֹת זַחֲכִילָה וְשִׁמְיָה וְזַעֲלִילָה וְכִיּוֹלָא זְכוּן: וְהַכּוֹבֵד. זֶה מוֹצִיא אוֹתוֹ מֵעוֹלָמוֹ, הֵינּוּ מֵעוֹלָם שֶׁל שִׁכְזוּהוּ זַנִּי אֲדָם: כֹּט הַיְלֻדִים לְמוֹת. מִי שֶׁנֹּלַד עֲצָמוֹ, וְכִבֵּר אֵינּוּ חַי בְּמִצְיָאוֹת רַק בְּעוֹלָם כֹּזֵב עֲמִיד הוּא לְמוֹת: וְהַמְתִּים. עֲמִידִים לְחַיּוֹת וְלַעֲמוּד לְיוֹם הַדִּין אֵלֶּה לְחַיִּי עוֹלָם וְאֵלֶּה לְחַרְפוֹת וְלִדְרָאוֹן עוֹלָם: וְהַחַיִּים לְדוֹן. עוֹמְדִים לְהִיּוֹת מְדוּנִים לְיוֹם הַדִּין: לִידַע. מֵאַחֲרַיִם: וְלַהוֹדִיעַ. לְאַחֲרַיִם: וְלַהוֹדֵעַ. לְהַצִּין מֵעַלְמוֹ: הוּא הַיּוֹצֵר. שְׂכַל הָעוֹלָם הוּא זִידוֹ כְּחוֹמֵר זִיד הַיּוֹזֵר. וְמֵה טַעַם לְפִי שֶׁהוּא הַזּוֹרֵא שֶׁזָּרַח אֶת כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ מֵאִין לְפִיכֵךְ יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת זֹו כְּלִוְנוֹ: הוּא הַמְבִיֵן הוּא הַדִּיֵן: הוּא הַמְבִיֵן כָּל הַדִּיִּין. אַחַר שֶׁהִצִּין כָּל מַעֲשֵׂיהֶם מִזִּיאֵן זִדִּין לְפָנָיו:

כֹּט הוּא הָיָה אוֹמֵר, הַיְלֻדִים לְמוֹת, וְהַמְתִּים לְהַחַיּוֹת, וְהַחַיִּים לְדוֹן. לִידַע וְלַהוֹדִיעַ וְלַהוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֵל, הוּא הַיּוֹצֵר, הוּא הַזּוֹרֵא, הוּא הַמְבִיֵן, הוּא הַדִּיֵן, הוּא הַעֵד, הוּא בַּעַל דִּין, הוּא עֲתִיד לְדוֹן. בְּרוּךְ הוּא, שְׂאִין לְפָנָיו לֹא עוֹלָה וְלֹא שִׁכְחָה וְלֹא

הַקְדוֹשׁ לְעוֹרֵר, שֶׁהַעֲקָר יֵצֵא מִמִּדַּת הַקְּנָאָה, שֶׁבָּה תְלוּיּוֹת כִּבֵּר כָּל הַתְּאוּוֹת רְעוּת, וּבְכַפְרֻטִּיּוֹת כְּבוֹד, שֶׁרָץ אַחֲרֵי בְנֵי־אָדָם שֶׁיִּכְבְּדוּ אוֹתוֹ, וְזֶה אֲשֶׁר מוֹצִיא אוֹתוֹ מֵעוֹלָמוֹ, וְאִם הָאָדָם הָיָה בּוֹרַח רַק אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, וְלֹא הָיָה מְעַנֵּן אוֹתוֹ שׁוֹם דְּבָר, רַק לְהַשִּׁיג אֶת אֲמַתּוֹת מִצְיָאוֹתוֹ יִתְבַּרֵךְ, אֲזִי לֹא הָיָה מְקַנָּא בְּאֵף אֶחָד. וְכִמוֹ שֶׁאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל

(לְקוֹשֵׁי־מוֹתֵר"ן, חֶלֶק א', סִימָן קַעח), שֶׁהַצְדִּיק הַגְּדוֹל בְּמַעֲלָה נִפְלְאָה מְאֹד, כִּבֵּר אֵינּוּ מְקַנָּא אֶת אֵף אֶחָד, שֶׁזֶּה בְּחִינַת (בְּמִדְבָר כה, יא): "בְּקַנְאוֹ אֶת קְנֻאוֹתָי", שֶׁמְקַנָּא כְּבִיכּוֹל רַק אוֹתוֹ יִתְבַּרֵךְ, שְׂרוּצָה בְּכָל פַּעַם לְהַפְלִיל יוֹתֵר בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, אֲשֶׁר אֵין עוֹד תְּאוּוֹה גְדוֹלָה מִזֹּו, וְאֵין עוֹד כְּבוֹד יוֹתֵר מִלְּהַפְלִיל בְּמֵלֵא כָּל הָאֲרֶץ כְּבוֹדוֹ, שֶׁזֶּה הַתְּעַנּוּג הַכִּי גְדוֹל — לְחַשֵּׁב תָּמִיד מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵךְ, שֶׁזֶּהוּ הַתְּעַנּוּג שֶׁל כָּל הַתְּעַנּוּגִים, לְצִיר בְּדַעְתּוֹ אֵיךְ שֶׁכָּל הָעוֹלָם כָּלוּ הוּא אֵין סוֹף, וְהוּא נִמְצָא בְּתוֹךְ הָאוֹר, כִּי (יִתְקַאֵל מג, ב): "וְהָאֲרֶץ הָאֵירָה מִכְּבוֹדוֹ", כְּבִיכּוֹל הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נִמְצָא בְּכָל הָעוֹלָם כָּלוּ, אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁבוֹרַח רַק אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, וּמְקַנָּא רַק בְּצַדִּיקֵי עֲלִיּוֹן, אֵיךְ שֶׁהֵיוּ גְכָלְלִין רַק בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר (בְּבֵר בְּתוֹרָא כא): קְנֻאוֹת סוֹפְרִים תִּרְבֶּה חֲכָמָה, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

כֹּט הַיְלֻדִים לְמוֹת: צְרִיף שֶׁתִּדַע, אֶהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר עָקַר הַתְּכַלִּית — לְהַחֲדִיר בְּעַצְמוֹ, שֶׁיִּכּוֹא הַיּוֹם שֶׁיִּצְטָרֵף לְעֵזֹב אֶת זֶה הָעוֹלָם, "וְלֹא יוֹעִיל הוּן בְּיוֹם עֲבָרָה" (מְשַׁלִּי יא, ד), וְכָכֵל שֶׁאָדָם מַחֲדִיר בְּעַצְמוֹ יִדְעָה זֹו, שֶׁיִּצְטָרֵף לְעֵזֹב אֶת זֶה הָעוֹלָם, וְתִכְף־וּמִיד פֶּשֶׁהוּא נוֹלָד הוּא כִּבֵּר מֵת, כְּמֵאֲמָרֵם ז"ל (שְׁמוֹת רַבָּה, פְּרָשָׁה מח, סִימָן א'): יוֹם מֵיִתְתּוֹ שֶׁל אָדָם גְּדוֹל מֵיוֹם לִידַתּוֹ, לְמָה? שֶׁבְּיוֹם שֶׁנוֹלָד בּוֹ אֵין אָדָם יוֹדֵעַ מֵה מַעֲשָׂיו, אֲבָל כְּשֶׁמֵּת מוֹדִיעַ מַעֲשָׂיו לְבְרִיּוֹת, הֵוִי (קַהֲלַת ז, ב): "יוֹם הַמָּוֶת מֵיוֹם הַיְלֻדוֹ"; "וְהַמְתִּים לְהַחַיּוֹת", אָדָם צְרִיף לְהַחֲדִיר בְּעַצְמוֹ עוֹד בְּחַיִּים חַיּוֹתוֹ כְּאֵלוֹ כִּבֵּר מֵת וְנִפְטַר מִן הָעוֹלָם, וְאֲזִי דִיָּקָא בִּידְעָה זֹו יִתְחַיֵּל לְחַיּוֹת, כְּמֵאֲמָרֵם ז"ל (תָּמִיד לב): מֵה יַעֲבִיד אֵינִישׁ וְיִחַיָּה? אָמְרוּ לִיָּה: יְמֵית עַצְמוֹ; כִּי כִיּוֹן שֶׁאָדָם עוֹד בְּחַיִּים חַיּוֹתוֹ מַחֲדִיר בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא מֵת לְגַמְרֵי מֵהָעוֹלָם הַזֶּה, עַל־יְדֵי־זֶה הוּא חַי חַיִּים נְצֻחִיִּים, כִּי אֵינּוּ מִתְעַרֵּב בְּשׁוֹם מִחֲלָקַת וּמְרִיבוֹת שֶׁקוֹרָה בְּעוֹלָם, וְלֹא אֲכַפֵּת לוֹ שׁוֹם דְּבָר, אֲלֵא גְכָלֵל לְגַמְרֵי בְּאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְכִבֵּר לֹא אֲכַפֵּת לוֹ שׁוֹם דְּבָר, אֵינּוּ מְבַקֵּשׁ לֹא יִשׁוּת וְלֹא כְבוֹד. "וְהַחַיִּים לְדוֹן", וְכָל זְמַן שֶׁאָדָם חַי, הוּא צְרִיף

לְשַׁפֵּט אֶת עֲצָמוֹ תָּמִיד, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנּוּ וְ"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן טו), שֶׁאָדָם צָרִיף לְשַׁפֵּט אֶת עֲצָמוֹ עַל כָּל דְּרָכָיו אֵיף הוּא מִתְנַהֵג, וְדִקָּא עַל-דִּי-יִזְהַר יִחְדִּיר בְּעֲצָמוֹ אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, לִידַע לְהוֹדִיעַ וּלְהַוְדַע שֶׁהוּא אֵל, הוּא הַיּוֹצֵר, הוּא הַבּוֹרָא, הוּא הַמְּבִיֵן, הוּא הַדִּין, הוּא יַעַד, הוּא בְּעַל דִּין, וְהוּא עֲתִיד לְדוֹן בְּרוּךְ הוּא, שְׁאִין לִפְנֵינוּ לֹא עוֹלָה וְלֹא שְׂכָחָה, וְלֹא מִשׁוּא פְּנִים, וְלֹא מִקַּח שַׁחַד, שֶׁהִכַּל שְׁלוֹ. כִּי תִכְף-וּמִדָּ כְּשֶׁבֵר יִשְׂרָאֵל מְרַגֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְשַׁפֵּט אֶת דְּרָכָיו, עַל-יְדֵי-זֶה נִתְגַּלָּה לוֹ, שֶׁלִּפְנֵינוּ יִתְבָּרַךְ אֵין מִשׁוּא פְּנִים, וְאֵין שַׁחַד וְאֵין עוֹלָה, וְאֵז יִזְכֶּה לְחַזֵּר בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה בְּאֲמַת, וְיִחַבֵּר שְׁנֵי הַפְּכִים, מִצַּד אֶחָד הַיְלֹודִים לְמוֹת, וּמִצַּד שְׁנֵי וְהַמְתִּים לְהַחְיֹות, שְׁזָה מַה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (תָּמִיד לֵב):

מִשׁוּא פְּנִים וְלֹא מִקַּח שַׁחַד, שֶׁהִכַּל שְׁלוֹ. וְדַע שֶׁהִכַּל לְפִי הַחֲשֻׁבוֹן. וְאֵל יִבְטִיחֶךָ יִצְרָךְ שֶׁהַשְּׂאוֹל בֵּית מְנוּס לָךְ, שֶׁעַל כְּרַחֲךָ אַתָּה נוֹצֵר, וְעַל כְּרַחֲךָ אַתָּה נוֹלָד, וְעַל כְּרַחֲךָ אַתָּה חַי, וְעַל כְּרַחֲךָ אַתָּה מֵת, וְעַל כְּרַחֲךָ אַתָּה עֲתִיד לְתַן דִּין וְחֲשֻׁבוֹן לְפָנָי מְלָךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

שׁוּחַד הַמְנוּחָה בְּשִׁבִיל הַעֲצִירָה. אֵלֹא נוֹתֵן שָׂכָר עַל הַמְנוּחָה וְעוֹנֵשׁ עַל הַעֲצִירָה. כֵּךְ פִּירַשׁ הַרַמְבַּ"ם: וְדַע שֶׁהִכַּל בֵּא לְפִי הַחֲשֻׁבוֹן. פְּרוּטָה וּפְרוּטָה מִמְטָרפַת לַחֲשֻׁבוֹן גְּדוֹל. כֵּךְ עֲצִירוֹת קְלוֹת כִּשְׁהֵן מַרְבּוֹת עוֹלוֹת לַחֲשֻׁבוֹן גְּדוֹל: שֶׁעַל כְּרַחֲךָ אַתָּה נוֹצֵר. שֶׁהַנְּשִׂמָה חֵינָה רוּחָה לְלֹאֵת מִן הַפְּרָגוּד מִקוֹם טַהוֹר שֶׁהַנְּשִׂמוֹת מוֹנַחוֹת שָׁם וְלִיכַנֵּס בְּמַעֵי אִשָּׁה בְּמִקוֹם טַמֵּא וּמִלֵּאךְ בֵּא וּמוֹצִיָּאה צַעַל כְּרַחֲךָ וּמְכַנִּיסָה בְּמַעֵי הָאִשָּׁה:

ועל כרחך אתה נולד. זשעת הלידה אינו רוני לנאח ומלאך מווציאה צעל כרכו: ועל כרחך אתה חי: יש אדם מדוכא ציפורים ורוני למוח ואינו יכול:

מה יעביד איניש ויחיה? אמרו ליה: זמית עצמו. מה יעביד איניש וימות? יחיה את עצמו; ומוכא בספר הקדוש "תולדות יעקב יוסף" (פרשת קדושים), שפל עקר תכלית בריאת האדם שנברא בחמר וצורה הוא, שישתדל כל ימיו לעשות מחמר צורה, ואחר שעשה זה בפרט בקשט את עצמו, יעשה בכלל לקשט את אחרים להחזירן למוטב. פי הצדיק שהוא הנשמה והצורה של כללות העולם, והרשעים הם החמר ובעלי הגוף של כללות העולם, וצריך הצדיק להשתדל כל ימיו לעשות מחמר צורה, שיקרב את הרשעים תחת פנפי השכינה, שהוא עקר ותכלית הכל. אף דכתבו בעלי המחקר, שאי אפשר לקרב שני הפכים, פי אם על-ידי דבר ממצע, כמו שהיה בעת בריאת העולם, בחינת ממצע בין אי"ן ל"י"ש, והוא הנקרא היולי. פן בכל דבר צריך להיות בחינה ממצעת, המחבר שתי הקצוות שני הפכים מצד שיש לו בחינה א' קרובה אל כל אחד משני הקצוות האלו, ובזה יובן: "הילודים למוות והמתים להחיות", אם ראית איש הישר וכשר שירד ממדרגתו, וכל מי שירד ממדרגתו נקרא מת, בסוד מיתת ז' מלכים, וכן (שמות ד, יט): "כי מתו כל האנשים המבקשים נפשך", שירדו ממדרגתן, שזה אם ראית הילודים שהם הפשרים למוות, רצה לומר שירדו ממדרגתן הנקראת מיתה, הינו סבה פדי להמתים להחיות, פדי שיהיה להם חבור עם הרשעים אשר בחייהם קרויין מתים (ברכות יח:), להחיות אותן ולקרובן תחת פנפי

השכינה; כי באמת עקר מדרגת הצדיקים הגדולים הנכללים לגמרי באין סוף ברוך הוא, מצד אחד הם מצירים בדעתם כאלו כבר מתו ועברו לגמרי מזה העולם, ומצד שני הם מורידים את עצמם ומחיים את כל הירודים והנפולים והמשלכים בתאוותיהם, ולהחזירם אל שרשם. ואם תאמר: למה יהיה דבר זה — צדיק ורע לו רשע וטוב לו? דע, שהכל לפי החשבון. כי דע,

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא
 שהכל לפי חשבון הגלגול, כי הצדיק נכלל לגמרי באין סוף ברוך

הוא, ומציר בדעתו כאלו מת וכטל לגמרי מהעולם הזה, ואף שרע לו, עם כל זאת הוא בורח אליו יתברך, אבל בזה הוא מחיה ומחזק ומחזיר בתשובה את הרשע וטוב לו, לתקנו שיחזור אל שרשו. ורואים רשעים שטוב להם ובוועטים, כביכול, בו יתברך, כמו שכתוב (דברים לב, טו): "וישמן ישרון ויבועט, שמנת עבית כשית, ויטש אלוה עשהו וינבל צור ישעתו", ומה גם שאומרים (ישעיה כב, יג): "אכל בשר ושתות יין, אכול ושתה, כי מחר נמות"; על זה אומר: "ואל יבטיחה יצרה, שהשואל בית מנוס לך", כי אין מקום להתחבא ממנו יתברך. וכמו שאמר רבנו ז"ל (שיחות ה"ז, סימן פד): כי בעולם הזה שיש להאדם טרדות ועל הפרנסה, יכול להיות שיעקץ וינשף אותו פרעוש, והוא לא ירגיש, מחמת שמחשבתו טרודה באיזו מחשבה של פרנסה וכיוצא, אבל שם בקבר, שאז אין להאדם שום טרדה ושום מחשבה אחרת, אז הוא שומע אפלו הרחישה וההלוח של התולעים, איה הם רוחשים ובאים אליו, ומרגיש הצער של כל נשיכה ונשיכה, ואין שום דבר שיטרידהו וימנעהו מגדל צערו הקשה, רחמנא לצלן; ולכן "ואל יבטיחה יצרה, שהשואל בית מנוס לך", כי אין מקום לברח ממנו יתברך; ולכן אשרי האדם שזוכה להיות מקרב אל צדיק האמת, הדבוק בו יתברך, שאז אפלו שיהיה רחוק לגמרי ממנו יתברך, הצדיק האמת על-ידי גדל הפח שיש בו, שיכול להפוך שני הפכים לנושא אחד, הוא יכול לקרבו אליו יתברך, ולהעלותו לרום גבהי מרומים. וצריך שתדע, אהובי, בני! שאדם צריך למסר את כל פלו אליו יתברך, ויזכר "שעל פרחך אתה נוצר", כדי לתקן את אשר קלקלת מגלגולים שעברו, וכן "ועל פרחך אתה נולד, ועל פרחך אתה חי", כדי להפירו יתברך מכל פרט מפרטי הבריאה, "ועל פרחך אתה מת", כשיגיע הזמן, שתשלים מה שעליך לתקן בזה העולם, וזכור גם זכר, שלבסוף "ועל פרחך אתה עתיד לתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא"; ולכן כדאי לך עוד בחיים חיותך בעולם הזה להרגיל את עצמך לדבר עמו יתברך, ולשפט את עצמך על כל פרט ופרט מימי חייך, ולא תפל בדעתך כלל, מפל מה שעובר עליך, אלא תשתדל להתחזק בכל מיני אפנים שבעולם, להיות דבוק בחי החיים בו יתברך, ולחזור בתשובה שלמה אליו יתברך, ועל-ידי-זה תחבר את שני ההפכים. מצד אחד — תזכה להיות בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, ותציר בדעתך, שאתה מת וכטל בעולם הזה, ומצד שני — תוכל לירד ולקרוב גם את אחרים, שזה "הילודים למות והמתים להחיות", והכל לכל כדי "לידע להודיע ולהודיע, שהוא אל הוא היוצר, הוא הבורא, הוא המבין, הוא הדן, הוא העד, הוא בעל דין, והוא עתיד לדון ברוך הוא, שאין לפניו לא עולה ולא שכיחה ולא משוא פנים ולא מקח שחד, שהכל שלו. אשרי מי שזוכה להגיע אל בטול אמת כזה, שאז יורש את העולם הבא עוד בעולם הזה, ואינו מפחד ומתירא משום דבר שבעולם רק ממנו יתברך בעצמו, והבן למעשה.

רבי חנניא בן עקשיא אומר: משנה זו היא בסוף פרק "אלו הן הלוקין", ויש לומר הטעם

לְמָה גּוֹמְרִים עִם מִשְׁנֵה זֶה תְּמִיד אַחַר שְׁמִסֵּימִים לְפִיכֵךְ הִרְבֵּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצּוֹת. כַּגֹּן פִּרְשַׁת מִסְכַּת אָבוֹת? כִּי בְּדֶרֶךְ כָּלֵל כְּשֶׁבֵר יִשְׂרָאֵל שְׁקִינִים וּרְמִסִּים לְהַרְצוֹת שֹׁכֵר שֶׁהֵן צְדִלִּים מֵהֶם אֲרָף מִתְּלֵהָב מְאֹד אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, וְרוֹצֵה לְקַיֵּם אֶת כָּל הַמִּצְוֹת, בָּא הַסֵּמֶ"ף-מ"ם וְשׁוֹבֵר אוֹתוֹ, וְאוֹמֵר לוֹ: אֵיךְ תּוֹכֵל לְקַיֵּם אֶת כָּל הַמִּצְוֹת? הֲרִי זֶה כְּבֹד מְאֹד בְּשִׁבְלֶךָ, וְכֵן יֵשׁ מִצְוֹת שֶׁזֶה לֹא שִׁיף אֵלָא בַּעַת בְּנִינָן בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, וַיֵּשׁ מִצְוֹת שֶׁשִּׁיכּוֹת רַק לַכְּהֻנִּים וְכַדוּמָה, שְׁבָא אֵלָיו הַסֵּמֶ"ף-מ"ם בְּכָל מִינֵי הַסִּתּוֹת וּפְתוּיִים, עַד שֶׁמִּקְרָר אוֹתוֹ לְגַמְרֵי, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה שׁוּם מִצְוָה, כִּי מִחֲמַת רַבּוּי אוֹר נַעֲשֶׂה רַבּוּי חֲשׂוֹף, וְזֶה שְׂאֵנוּ מְסִימִים עִם הַמִּשְׁנָה: "רָצָה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכֵךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שְׁנֹאֲמַר (יִשְׁעִיָּה מֵב, כֵּא): "הֲוִי"ָה חֲפִיץ לְמַעַן צְדָקוֹ יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר- הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נִתַּן תְּרִי"ג מִצְוֹת לְאָדָם, כְּדֵי לְזַכֶּךָ אֶת הָרַמ"ח אֵיבָרִים שְׁלוֹ, וְאֶת הַשֵּׁס"ה גִּידִים שְׁלוֹ, וְלִכְּן אִם אָדָם מְקַיֵּם רַק מִצְוָה אַחַת בְּשִׁמְחָה עֲצוּמָה, וְנִזְדַּכֶּךָ אֲצִלּוֹ אֲבָר אֶחָד אוֹ גִּיד אֶחָד, כְּכָר מְאִיר בּוֹ אוֹרוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְרוֹצֵה לְקַיֵּם עוֹד מִצְוָה, כְּמוֹ שְׂאֵמַר רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּשֵׁי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן ה'), שְׂזוֹ הַפְּנוּנָה (אָבוֹת, פְּרָק ד'): שְׁכַר מִצְוָה — מִצְוָה; כִּי הוּא נִהְיָה מִהַמִּצְוָה בְּעֲצָמָה, עַד שְׂאֵינוֹ רוֹצֵה כְּכָר שׁוּם שְׁכַר, אֵלָא שְׁכָרוֹ — שִׁיעֲשֶׂה עוֹד מִצְוָה. וְלִכְּן "רָצָה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל", הֵינּוּ לְזַכֶּךָ אֶת הָרַמ"ח אֵיבָרִים וְשֵׁס"ה גִּידִים שֶׁל בֵּר יִשְׂרָאֵל, "לְפִיכֵךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת", קָדָם שִׁיתְחַיֵּל עִם מִצְוָה אַחַת, וְאַחֲרֵי כֵן מִמִּילָא יִרְצֶה לְקַיֵּם אֶת כָּל הַמִּצְוֹת מְרַב זְכוּף שִׁיזְדַּכֶּךָ אֲבָר אֶחָד אוֹ גִּיד אֶחָד, כְּכָר יִרְצֶה לְזַכֶּךָ עוֹד אֲבָר וְעוֹד גִּיד, עַד שִׁיִּקְיִם אֶת כָּל הַתְּרִי"ג מִצְוֹת, וּמָה שְׁלֹא יְכוּל לְקַיֵּם, כִּי זֶה שִׁיף רַק בְּזִמְנָן הַבֵּית וְכוּ', יֵצֵא בְּלִמּוּד תּוֹרָה וּמִצְוֹת אֵלָיו שְׂאֵי אֲפָשֶׁר לְקַיֵּם, וַיְהִיָּה חָשׁוּב כְּאֵלּוֹ קַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת. וְהִנֵּה כְּשֶׁבֵר יִשְׂרָאֵל לוֹמֵד פְּרָק מִמוֹסְרֵי הָאָבוֹת, וְחוֹשֵׁב לְעַצְמוֹ: אֵיךְ יוֹכֵל לְקַיֵּם אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתְּנַאִים, הֲרִי רַבִּים הֵם? וְלִכְּן מְסִימִים עִם מִשְׁנֵה זֶה, לְהוֹרֹת לוֹ — אֲפִלּוֹ שֶׁרַק יִקְיִם דְּבָר אֶחָד מִתְּנַא אֶחָד, כְּכָר יִזְדַּכֶּךָ וַיִּמְשֹׁף לְבוֹ, שִׁירְצֶה לְקַיֵּם אֶת כָּל דְּבָרֵי חֻכְמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים, וְהִבֵּן לְמַעֲשֶׂה.

לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכֵךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שְׁנֹאֲמַר (יִשְׁעִיָּה מֵב), יְיָ חֲפִיץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר: כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֹאֲמַר (יִשְׁעִיָּה ס'): וַעֲמִיף כָּלֵם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נֹצֵר מִטְּעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְּפָאֵר.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. אפילו אלו שנתחייבו מיתה בצנית דין מפני רשעתם, יש להם חלק לעולם הבא, ועולם הבא האמור כאן הוא העולם הבא אחר תחיית המתים שעתידיים לחיות ולעמוד בגופן ונפשם חיים נצחיים כחמה וכלבנה וכוכבים כדמייתי בגמרא זהאי פרקא מתים שעתידיים לחיות אין חוזרין לעפרן, והעולם הבא אין בו לא חמלה ולא שטיה, ואף על פי שיש בו גוף וגויה, אלא נדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה, ומפני שאין כל ישראל שוין בו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קמני יש להם חלק.

את הרמ"ח איברים שלו, ואת השס"ה גידים שלו, ולכן אם אדם מקיים רק מצוה אחת בשמחה עצומה, ונזדכך אצלו אבר אחד או גיד אחד, ככר מאיר בו אורו יתברך, ורוצה לקיים עוד מצוה, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקושי-מוהר"ן, חלק א', סימן ה'), שזו הפנונה (אבות, פרק ד'): שכר מצוה — מצוה; כי הוא נהנה מהמצוה בעצמה, עד שאינו רוצה ככר שום שכר, אלא שכרו — שיעשה עוד מצוה. ולכן "רצה הקדוש-ברוך-הוא לזכות את ישראל", הינו לזכך את הרמ"ח איברים ושס"ה גידים של בר ישראל, "לפיכך הרבה להם תורה ומצוות", קדם שיתחיל עם מצוה אחת, ואחר-כך ממילא ירצה לקיים את כל המצוות מרב זכוף שיזדכך אבר אחד או גיד אחד, ככר ירצה לזכך עוד אבר ועוד גיד, עד שיקיים את כל התרי"ג מצוות, ומה שלא יכול לקיים, כי זה שיה רק בזמן הבית וכו', יצא בלמוד תורה ומצוות אלו שאי אפשר לקיים, ויהיה חשוב כאלו קיים את המצוות. והנה כשבר ישראל לומד פרק ממוסרי האבות, וחושב לעצמו: איך יוכל לקיים את כל דברי התנאים, הרי רבים הם? ולכן מסימים עם משנה זו, להורות לו — אפילו שרק יקיים דבר אחד מתנא אחד, ככר יזדכך וימשף לבו, שירצה לקיים את כל דברי חכמינו הקדושים, והבין למעשה.

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא: טַעַם שֶׁלִּפְנֵי כָּל פְּרָק מִפְּרָקֵי אָבוֹת תִּקְנוּ לוֹמַר מִשְׁנֵה זֶה, אֲשֶׁר אֵינָה שִׁיכַת לְכָאן כָּלֵל, וְהִיא מִשְׁנֵה בְּסִנְהֶדְרִין (ז); וַיֵּשׁ לוֹמַר, כִּי הִנֵּה אָדָם הוֹלֵךְ

ללמד איך לקיים דברי התנאים הקדושים ועצותיהם, ואיך לדבק את עצמו בו יתברך, ותכף-ומיד בא הסמ"ך-ד"מ"ם, ומחליש את האדם — איך תוכל להגיע למדרגות כאלו, הרי אתה טפה סרוחה, רחוק לגמרי, ואיך בכלל שיכות אליך מדרגות כאלו?! לזאת מתחילים לפני כל פרק מפרקי והנהגות התנאים ללמד את המשנה הזו, לידע אשר כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, כי מאחר שכל בר ישראל יש אצלו טוב אמתי ונצחי, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן רפב), שאפלו רשע גמור, יש בו עוד מעט טוב, כי אם יחפשו ויבקשו אחר הטוב שיש אצלו, יראו שכבר אינו רשע, שזה פרוש (תהלים לו, י): "ועוד מעט ואין רשע, והתבוננת על מקומו ואיננו"; הינו הפסוק מעורר, שתחפש אצל כל בר ישראל עוד מעט טוב שיש בו, ואזי תראה שכבר אינו רשע, כי איך שהוא יש אצל כל בר ישראל טוב, כמאמרם ז"ל (ברכות נו.) על הפסוק (שיר השירים ד, ג): "כפלח הרמון רקתך", מאי רקתך? אפלו ריקנין שבה, מלאים מצוות פרמון; ואזי "והתבוננת על מקומו ואיננו", זה כבר לא אותו אדם, כי מאחר שאתה מוצא אצל כל בר ישראל טוב, אזי כבר אינו רשע, ואף שמבחוץ לא רואים שום דבר אצלו, עם כל זאת כל דבר טוב שכל בר ישראל מקיים, אינו הולך לריק, כי הכל צפון לעולם הבא, כי כף מובא בזהר (תרומה קנ:): לית רעותא טבא דאתאביד מקמי מלכא קדישא, ובגין כף זכאה איהו מאן דמהרהר הרהורין טבין לגבי מאריה, דאף על גב דלא כיל למעבד לון, קדשא בריה הוא סליק ליה רעותיה כאלו עביד דא לטב [אין רצון טוב שנאבד לפני הקדוש-ברוך-הוא, בשביל זה אשרי מי שמהרהר תמיד הרהורים טובים אל הקדוש-ברוך-הוא, שאפלו שאינו יכול לקיים את זה, הקדוש-ברוך-הוא מחשב לו כאלו הוא עשה את הדבר טוב שהרהר לעשותו]. ומכל שכן כל עבדא טבא שבר ישראל מקיים, הרי הוא צפון ונגוז לעולם הבא, ובשביל זה הצדיק האמת יכול לקבץ את כל הטוב של כל בר ישראל, ומעלה את זה למעלה, ונעשה חזן שהוא שליח צבור שנשלח מכל הצבור, כדי להעלות את הטוב שלהם. ומבאר בדברי הרב הקדוש הרבי רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע (נעם אלימלך דברים): "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", רוצה לומר, שחלקם הוא צפון לעולם הבא, דהינו מה שעוסקים בתורה ובמצוות, נצפן להם לעולם הבא, שבעולם הזה בלתי אפשרי לבוא למדרגה הזאת, שיהיו יכולים להנות מזיו השכינה, שזהו העולם הבא, אבל דור המדבר מחמת רב קדשתם, לא היו צריכין להמתין לעולם הבא, ונהנו מחלקם בעודם בחיים חיותם וכו'. ומחמת שדור המדבר לא נכנסו לארץ ישראל, היה משה רבנו, עליו השלום, גם-כן מכרח למות במדבר, כדי שבכל דור ודור יתגלגל הוא בנשמת צדיק, ויהיו בכל דור צדיקים כמותו, שיכולים להמתיק הדינים. ואלו בא משה רבנו, עליו השלום, לארץ ישראל, לא היה יכול להתגלגל, שאז היה מקיים כל המצוות התלויות בארץ. ועכשו שמת במדבר, עדן לא קיים מצוות התלויות בארץ, ויכול להתגלגל בכל דור ודור אצל גדולי הצדיקים, והם המעלים את נשמות ישראל לעולם הבא, שינגישו עוד בחיים חיותם טעם זיו שכינת עזו יתברך, ולא יתיאשו בשום פנים ואופן, מלחזור אליו יתברך, כי כל בר ישראל יכול להגיע למדרגות הכי עליונות, והבן למעשה.

פּרְק ה'

א **בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם:** צְרִיף וּבְרֵאשִׁית נָמִי מְאֻמְרָה הוּא לְכַתִּיב (תהלים לג) זָדָבַר ה' שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר בְּשַׁעַה שֶׁבָרָא הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת כָּל הַבְּרִיאָה, בָּרָא אוֹתָהּ בַּעֲשָׂר סְפִירוֹת, שֶׁהֵן כְּנֻגָד עֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת, הֵינּוּ כִּי בַעַת הַבְּרִיאָה שֶׁבָרָא הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כָּל פֶּרֶט וּפְרָט, כְּתִיב: "וַיֹּאמֶר", וְאִם נִסְפָּר נִרְאָה שְׂכֵתוֹב רַק תִּשַׁע פְּעָמִים "וַיֹּאמֶר", אֲלֹא "בְּרֵאשִׁית" זֶה גַם-בֵּן מְאֻמְרָה, וְהוּא כְּנֻגָד סְפִירוֹת הַכְּתוּרָה, שְׁזֶה מְרַמֵּז עַל עֲתִיק וְאַרְיֵה, הֵינּוּ הֵג' רֵאשׁוֹנוֹת הֵן עֲתִיק, וְהוּ

פּרְק ה' א **בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וַיֵּמָר תְּלַמּוּד לֹוֹמֵר, וַהֲלֹא בְּמֵאֻמְרָא אֶחָד יָכוֹל לְהַבְּרֹאוֹת, אֲלֹא לְהַפְרֵעַ מִן הַרְשָׁעִים שְׂמֵאֻבְדִּין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת, וְלִתֵּן שָׂכָר טוֹב לְצַדִּיקִים שְׂמִקְיָמִין אֶת**

פּרְק ה' א **בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת. תַּשְׁעָה וַיֵּאמֶר.** וְזֵרֵאשִׁית נָמִי מְאֻמְרָה הוּא לְכַתִּיב (תהלים לג) זָדָבַר ה' שְׂמֵיִם נַעֲשׂוּ: שְׂמֵאֻבְדִּין אֶת הָעוֹלָם. שְׂכָל הַמֵּאֻבְדִּים נַפְשָׁא אַחַת מֵיִשְׂרָאֵל כִּלְיָנו אַבְדַּ עוֹלָם מַלְא. וְהַרְשָׁעִים שְׂזַעוּגִים מֵאַבְדִּים אַחַת נַפְשָׁא כִּלְיָנו מֵאַבְדִּים אַחַת הָעוֹלָם. כִּן מַלְאֲחֵי. וְלִי נֵרֵאָה שְׂמֵאֻבְדִּין אַחַת הָעוֹלָם מִמַּש. שְׂמַכְרִיעִים אַחַת כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוּ לִכְף חוֹבָה. וְנִמְלֵא הָעוֹלָם אַבְדַּ זְשָׁזִילִס: שְׂנִבְרָא בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת. וַחֲיִינו דּוּמָה הַמֵּאֻבְדַּ מַּלְאכָה שְׂהִיא נַעֲשִׂית זִיוִס אַחַד לְמַלְאכָה שְׂהִיא נַעֲשִׂית זְהַרְנָה

הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת:

תַּחֲתוֹנוֹת הֵן אַרְיֵה, כִּי כָּל סְפִירָה כְּלוּלָה מֵעֲשָׂר סְפִירוֹת, וְהַסְפִירוֹת יוֹצְאוֹת מִהַכְּתוּרָה עֲצָמו, וְעֵינִין הַסְפִירוֹת הוּא פְּדִי שְׂתַהֲקִיָּה לְנוּ הַשְּׂגָה בְּרוּחַנִיּוֹת, כִּי לְמַעֲלָה אֵין שָׁם שׁוּם דְּמוּת וְתַכְנִית כָּלֵל, אֲלֹא הָעֲשָׂר סְפִירוֹת: כְּתוּרָה, תְּכֵמָה, בֵּינָה, חֶסֶד, גְּבוּרָה, תְּפָאֶרֶת, נִצְח, הוֹד, יְסוּד, מַלְכוּת, הֵן בְּמִצְיָאוֹת, וְעֵלְיָנוּ רַק לְהַתְחַזֵּק בְּאַמּוּנָה פְּשוּטָה בּוּ יִתְבַּרֵּךְ, שֶׁבָרָא אֶת כָּל הַבְּרִיאָה בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת, וַיֵּמָר תְּלַמּוּד לֹוֹמֵר, שֶׁבַעֲשָׂר סְפִירוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם, שֶׁהֵם עֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת, וַהֲלֹא בְּמֵאֻמְרָא אֶחָד יָכוֹל לְהַבְּרֹאוֹת, מָה וְלָמָּה הִזְיָה צְרִיף לְבָרָא אֶת הָעוֹלָם בַּעֲשָׂר סְפִירוֹת, הִרִי הִזְיָה יָכוֹל לְבָרָא מִהַכְּתוּרָה בַּעֲצָמו, שְׁזֶה בְּרֵאשִׁית, שְׂרַבִּי שְׂמַעוֹן בֵּן יוֹחָאי דְּרַשׁ בְּסִפְרַת הַתְּקוּנִים שְׂבַעִים פְּנִיִם אֶל תְּבַת בְּרֵאשִׁית, שְׂבַהֵם כְּלוּלִים כְּכֹר כָּל הַסּוּדוֹת וְהַתְּכַמּוֹת וְרַזִּין עֲלָאִין, כְּמוֹכָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנוּ ז"ל (שיחות-הַר"ן, סִימָן קכח), שְׂבַסְפֵּר הַתְּקוּנִים כְּלוּלוֹת כָּל הַתְּכַמּוֹת שְׂבַעֲוֹלָם; וְאָמַר (שָׁם סִימָן רפ"ה) וְעַל סִפְרַת הַתְּקוּנִים לְבַד לֹא יִסְפִּיקוּ אֲלֵפֵי סְפָרִים לְבָאָר עֲצָם רַבּוּי הַסּוּדוֹת שֵׁישׁ שָׁם, אֲשֶׁר לֹא יִכְלִים הַרְעִיוֹן, כִּיִּדְוַע לְכָל גְּדֻלַּת קְדוּשַׁת סִפְרַת הַתְּקוּנִים הַקְדוּשׁ, אֲשֶׁר כָּל עוֹרוֹת אֵילֵי נְבִיוֹת לֹא יִסְפִּיקוּ לְבָאָר סוּדוֹתָיו וְרַמְזוֹתָיו; וְלָמָּה לֹא בָרָא אֶת הָעוֹלָם רַק מְסוּד הַכְּתוּרָה, שְׂהִיא תְּבַת "בְּרֵאשִׁית", שֵׁישׁ בְּזֶה ע' צְרוּפִים, כְּגוֹן: גְּר"א בְּש"ת, בְּרִי"ת א"ש וכו', אֲלֹא לְהַפְרֵעַ מִן הַרְשָׁעִים שְׂמֵאֻבְדִּין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת. כִּי הַרְשָׁעִים מֵאֵין בָּא לָהֶם שְׂיִפְלוּ כָּל-כְּפֹ? אֲלֹא מִפְּנֵי שְׂכַבִּיכּוֹל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הִסְתִּיר אֶת עֲצָמוּ בַּעֲשָׂרָה מִיַּגִּי לְבוּשִׁים, וְעַל זֶה צְרִיכִים לְדוֹן אוֹתָם לְכַף זְכוּת, כִּי אִם הִזְיָה נִבְרָא הָעוֹלָם בְּמֵאֻמְרָא אֶחָד, הֵינּוּ עַל-יְדֵי תְּבַת "בְּרֵאשִׁית" בַּעֲצָמו, שְׂהִיו מְרַגִּישִׁים אֶת אֲמַתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ תְּמִיד, וְהִיוּ נוֹפְלוֹת עֲלָיו תְּמִיד יִרְאָה וּבּוּשָׁה, שְׁזֶה גְּר"א בְּש"ת, אוּ גְּר"א שְׂב"ת, אֲזִי אֵף פְּעַם לֹא הִיוּ חוֹטְאִים, כִּי מִי פְּתִי וּכְסִיל לְחַטָּא, כְּשִׁרְוֹאָה לְפָנָי עֵינָיו אֶת אֲמַתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, הֲלֹא בְּנֵדָאִי תְּפַל עֲלָיו יִרְאָה וּבּוּשָׁה, כְּמוֹ שְׂאָמַר רַבְּנוּ ז"ל (לקוטי-מוֹתֵר"ן, חֶלֶק א', סִימָן עב), שְׂמִי שְׂהוּא חֶכֶם אֲמַתַּת קְצַת, אֵינָה נְחֻשְׁבַּת אֲצִלוּ זֹאת הַתְּאֻנָּה שְׂל

נאוף לשום נסיון, אפלו אם תתבע אותו אשה יפה במקום סתר, שיהיה בידו למלאות התאוה, הוא אצלו רק שטות ושגעון, ואינו נחשב לו לנסיון כלל, אף מחמת שפככיכול הקדוש-ברוך-הוא התלבש עצמו בעשרה לבושים, שהם כלל הנסיונות והבלבולים שעוברים על האדם, שזה בעצמו נמשך מהספירות, כאן הולך בתכמו"ת, וכאן מתבונן וחוקר כל מיני חקירות, וכאן הולך לו

ב עשרה דורות מאדם ועד נח, להודיע פמה ארץ אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול.

האדם, עד שנעלם ונסתר ממנו אמתת מציאותו יתברך, ונתרחק לגמרי מהאור אין סוף ברוך הוא, ולכן הרשע נדון — למה לא התגבר לחפש אחריו יתברך, עד שימצא אותו בתוך ירידתו ונפילתו, ולא היה מתנאש בשום פנים ואפן, אפלו שהיה עובר עליו מה שעובר. ולכן הרשעים נפרעין מהם שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות. פי אדרבה, זה עקר גדלת האדם, שאפלו שמלבש בעשרה לבושים, וכל אחד מהלבושים כלול מעשרה לבושים אחרים, וכן להלן, פי הרי כל ספירה כלולה מעשר ספירות, וכל עשר בעצמו כלול מעשר אחרים, שהם כלל ההסתרות עד הסתרה שבתוך הסתרה, ולכן נפרעין מהם שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות. למה הם מאבדין את עצמם לדעת, ושוכחים לגמרי ממנו יתברך, עד שנדמה להם שהכל הפקר, לית דין ולית דין, רחמנא לישזבן, ועל זה נפרעין מהם עוד בזה העולם, פי אין לה ענש יותר גדול מזה, ממה שנעלמת ונסתרת ממנו אמתת מציאותו יתברך, שאז הוא כבר מענש מעצמו, פי מסתובב עם קשיות וספקות והוא מלא עקממיות, אשר משם נובעת כל המריוות והעצבות שעוברת על מי שהתרחק ממנו יתברך, מה שאין כן "ולתן שכר טוב לצדיקים, שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות", פי גם עליהם עוברים כל הנסיונות הקשים והמרים, העלמות והסתרות, הקשיות והספקות, ואף-על-פי-כן הם מתחזקים בכל מיני התחזקות, ואין נותנים שהסמ"ך-מ"ם יפילים לנוקבא דתהומא רבא, אלא מחפשים ומבקשים אחריו יתברך, אפלו שנתלבש בעשרה מיני לבושים, שהם העשרה מאמרות, אף-על-פי-כן הם מורידים את כל הלבושים, עד שמוצאים את אמתת מציאותו יתברך בגלוי רב ונפלא מאד, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן לג), אשר אורייתא דעתיקא סתימאה, שם אין כבר שום לבוש, פי כל מה שאדם עולה ממדרגה למדרגה, הוא מתקרב יותר אל השם יתברך, ויכול לידע את השם יתברך בהבנה יתרה, פי כל מה שהמדרגה יותר עליונה — נתמעטו הלבושים, ונתמעט הצמצום, ואז הוא מקרב יותר אל השם יתברך, ויכול לאהב את עצמו עם השם יתברך באהבה יתרה, פי הוריד את כל הלבושים, עד שחזר אל תכלית מדרגה עליונה, שהיא בראשית — יר"א בש"ת, שיירא רק ממנו יתברך, ומתבייש רק ממנו יתברך, שזו תכלית המדרגה העליונה, שאדם מגיע אל סוד יחידה, שהוא ג' ראשונות דעתיק וכו', והבן למעשה.

ב עשרה דורות מאדם ועד נח, להודיע פמה ארץ אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין, עד שהביא עליהם את מי המבול: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר תכלית הבריאה היתה רק שהאדם יזכה להפירו יתברך, כמוכא בזהר (בא מב.): בגין דישתמודעון ליה; להפירו יתברך פנים בפנים בגלוי רב ונורא מאד, וזה זוכים על-ידי ששומר על דבורי פיו, כמו שאמרו

חַכְמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (חלין ס): מְלַמֵּד שְׂיֻצְאוּ ימֵים: ג' לַהוֹדִיעַ כִּמְה אַרְךְ אַפִּים לַפְּנִי. אֲף אַתְּמָה
דְּשָׂאִים וְעַמְדוֹ עַל פֶּתַח קַרְקַע, עַד שְׂבָא אָדָם אַל תַּתְּמָה שְׁהַרְיֵךְ לַעֲוֹדֵי גִילּוּלִים כֹּל הַשָּׁנִים הַלְלוּ
הָרֵאוּשׁוֹן, וּבְקָשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, וְיִרְדּוּ גִשְׁמִים שֶׁהוּ מַשְׁעַנְדִּין צְנִיּוֹ. שׂוֹמֵר הַרְיֵךְ לַדּוֹרוֹת שְׂמַאדָס
וְצִמְחוּ, לְלַמֵּדךָ — שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְעַד נֹחַ וְאַחַר כֵּן נִשְׁטַפוּ: וְקַבַּל שְׂכָר כּוֹלָם. עֲשֵׂה

ג' עֲשֶׂרָה דוֹרוֹת מְנַח וְעַד אַבְרָהָם, לְהוֹדִיעַ כִּמְה אַרְךְ אַפִּים לַפְּנִי, שְׂכָל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מְכַעֲסִין
וּבְאֵין, עַד שְׂבָא אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְקַבַּל שְׂכָר כָּלָם:

מִתְאַוָּה לְתַפְלָתָן שֶׁל
צְדִיקִים; וְלִכֵּן כָּל הַדּוֹרוֹת
מֵאָדָם הָרֵאוּשׁוֹן עַד נֹחַ
קִלְקְלוּ בְּדַבּוּרָם, שְׁמַשֵּׁם
בָּא שְׁנִכְשְׁלוּ בַּפְּגָם

הַבְּרִית, (בְּרֵאוּשִׁית ו, יב): "כִּי הִשְׁחִית כָּל בְּשָׂר אֶת דְּרָכָהּ עַל הָאָרֶץ", וּכְתִיב (קִהְלַת ה, ה): "אַל תִּתֵּן
אֶת פִּיךָ לְחַטִּיא אֶת בְּשָׂרְךָ", שְׁעַקֵּר פָּגָם הַבְּרִית בָּא לְבֶן-אָדָם עַל-יְדֵי שְׁפוּגָם בְּדַבּוּרוֹ, וּמוּבָא בְּזֵהָר
(הַקְדָּמָה ח): דְּלֹא יִזְהִיב בַּר נֶשׁ פּוֹמִיָּה לְמִיתִי לְהַרְהוּרָא בִישָׂא, וְיִהִי גָרִים לְמַחְטִי לְהֵהוּא בְּשָׂר
קִדְשׁ דְּחַתִּים בִּיהַ בְּרִית קְדִישָׂא; וְכִמּוֹ שְׁכַתּוּב (תְּהִלִּים לט, ב): "אַמְרָתִי אֲשַׁמְרָה דְּרַכִּי מִחַטּוֹא
בְּלִשְׁוֹנִי, אֲשַׁמְרָה לְפִי מִחַסּוֹם בְּעַד רִשְׁעֵי לְנַגְדִּי", שְׁעַקֵּר חַטָּא פָּגָם-הַבְּרִית בָּא עַל-יְדֵי שְׁמַפְקִיר
אֶת דַּבּוּרוֹ, וְלִכֵּן "עֲשֶׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ, שְׂכָל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מְכַעֲסִין וּבְאֵין" בַּפְּגָם הַבְּרִית,
"עַד שֶׁהִבִּיא עֲלֵיהֶם אֶת מִי הַמַּבּוּל", וְנִמְחַקּוּ מִן הָעוֹלָם, מַה שְׂאֵין בֶּן נֹחַ זָכָה לְתַקּוּן הַדַּבּוּר,
כִּמּוּבָא מִהַצְדִּיק הַקְדוּשׁ רַבִּי מְנַחֵם מְעַנְדִּיל מְוִיטְעַבְסַק זי"ע (סִפּוֹר פְּרֵי הָאָרֶץ, פְּרִשְׁתָּ נח): "עֲשֶׂרָה
דוֹרוֹת מֵאָדָם עַד נֹחַ", פְּרוּשׁ שְׁדוּר הַמַּבּוּל הָיוּ מְהַפְּכִים כָּל הַעֲשֶׂרָה מִדּוֹת לְדִין עַל-יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם
הַרְעִים, לְכַף לֹא הָיָה לָהֶם מִמֵּי לְקַבַּל חַיּוּת, וְנֹחַ תִּקֵּן הַכָּל, וְזֵהוּ (בְּרֵאוּשִׁית ו, יד): "עֲשֵׂה לָךְ תַּבַּת",
פְּרוּשׁ שְׁתַּעֲלָה הַדַּבּוּר לְשָׂרְשׁוֹ "תַּחֲתִים שְׁנִיִּים וְשְׁלִישִׁים תַּעֲשֵׂה", פְּרוּשׁ בְּדַבּוּר יֵשׁ שְׁלֹשׁ מְדַרְגּוֹת:
א. דַּבּוּרִים שְׂפִלִּים שֶׁל עֲבָרָה, וְזֵהוּ תַּחֲתִים לְזָבֵל. ב. דַּבּוּרִים שֶׁל רֵשׁוּת, וְזֵהוּ שְׁנִיִּים לְדוּר, פְּרוּשׁ
כָּל בְּנֵי-אָדָם מְדַבְּרִים כֹּף. ג. וְדַבּוּרִים שֶׁל מְצֻנָה בְּדַחֲלוֹ וּרְחִימוֹ, שֶׁהֵם כְּנָפִים שְׂפָהֶם נִתְעַלָּה
הַדַּבּוּר לְשָׂרְשׁוֹ, זֵהוּ עֲלִיוֹנִים לְאָדָם, פְּרוּשׁ שְׁמַעֲלָה הַדַּבּוּר עַל-יְדֵי הַכְּנָפִים לְחַכְמָה, שֶׁהוּא כ"ח
מ"ה מִסְפָּר אֲדָם, אֲף אֲף בְּדַבּוּרִים הַשְּׂפִלִים צְרִיכָה לְהִיּוֹת שֵׁם אֵיזוֹ מְדָה מִז' מִדּוֹת הַקְדוּשׁוֹת,
אֲף שְׁנִפְלוּ בְּקַלְפָּה, וְהַצְדִּיק עַל-יְדֵי שְׁמַכְנִיעַ כָּל הַמִּדּוֹת לְהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ, מַעֲלָה כָּל הַמִּדּוֹת
שְׁבַמְדַּרְגּוֹת תַּחֲתוֹנִים לְהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ. וְזֵהוּ: תַּחֲתִים שְׁנִיִּים וְשְׁלִישִׁים תַּעֲשֵׂה, פְּרוּשׁ שְׁתַּעֲלָה כָּל
הַמְצוּוֹת לְהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ. וְנֹחַ תִּקֵּן הַכָּל כַּאֲשֶׁר צִוָּה הֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ, וְנִתְעַלָּה הַדַּבּוּר, וְזֵהוּ (בְּרֵאוּשִׁית ז,
יז): "וַיִּשְׂאוּ אֶת הַתְּבָה וַתָּרֶם מֵעַל הָאָרֶץ", פְּרוּשׁ שְׁנִתְעַלָּה הַדַּבּוּר מֵאַרְצִיּוֹת; וְנִמְצָא, שְׁעַל-יְדֵי
שְׁהָאָדָם פּוֹגָם בְּדַבּוּרוֹ, עַל-יְדֵי-זֵה הוּא נִכְשָׁל בַּפְּגָם-הַבְּרִית, שְׁמַשֵּׁם בָּא הַמַּבּוּל, שְׁפָרֵשׁ רַבְּנוּ ז"ל
(לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן מד), שֶׁהוּא לְשׁוֹן בְּלָבוּל, שְׁנִתְבָּלְבַל מַחוּ לְגַמְרִי, וְאַיִנוּ זֹכָה לְמַחֲיִן
נְקִיִּים, שְׁמַשֵּׁם יוֹצְאִים כָּל הַחַרְבָּנוֹת; כִּי כְּשֶׁפָּר יִשְׂרָאֵל זֹכָה לְמַחֲיִן נְקִיִּים, וְהוּא דְּבוּק בְּחֵי הַחַיִּים
בוֹ יִתְבָּרַךְ, אֲזִי אֲף פַּעַם לֹא יִפֹּל, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

ג' עֲשֶׂרָה דוֹרוֹת מְנַח וְעַד אַבְרָהָם, לְהוֹדִיעַ כִּמְה אַרְךְ אַפִּים לַפְּנִי, שְׂכָל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מְכַעֲסִין
וּבְאֵין, עַד שְׂבָא אַבְרָהָם וְקַבַּל עֲלָיו שְׂכָר כָּלָם: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר עַד נֹחַ נִמְחַקָּה
כָּל הַבְּרִיאָה, כִּי הֵם קִלְקְלוּ וְהִשְׁחִיתוּ אֶת דְּרָכָם, עַד שְׂבָא נֹחַ, שְׁמַצָּא חֵן בְּעֵינָיו יִתְבָּרַךְ, כִּמּוֹ
שְׁכַתּוּב (בְּרֵאוּשִׁית ו, ח): "וְנֹחַ מְצָא חֵן בְּעֵינֵי ה' ה'", כִּי הוּא הִעֲלָה אֶת הַדַּבּוּר בְּשִׁלְמוֹת, שְׁזָה סוּד
הַתְּבָה שְׁעֲשֵׂה, שְׁפָרֵשׁ רַבְּנוּ ז"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן ט), שֶׁהִיא תַּבַּת הַתְּפִלָּה; וְכֵן פָּרֵשׁ

הַבְּעַל-שֵׁם טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע, כְּדִי לְהַנְצִיל מִהַמְבוּל, מִכָּל הַבְּלוּבִיִּים שְׁעוֹבְרִים בְּעוֹלָם, הַעֲצָה לְהַכְנִס וּלְהִתְחַבֵּא בְּתַבַּת הַתְּפִלָּה, אֲבָל נֹחַ לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַצִּיל אֶת דּוֹרוֹ, כַּמּוּבָא (עֵין הַשְּׂמֹטוֹת הַזֵּהָרָה ח"א רנ"ד): מֵהַ הַשִּׁיב הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְנֹחַ כְּשֶׁצָּצָא מִן הַתְּבֵּה, וְרָאָה אֶת הָעוֹלָם חָרָב, וְהִתְחִיל לְבַכּוֹת לְפָנָיו, וְאָמַר: רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, נִקְרְאתָ רַחוּם, הָיָה לָךְ לְרַחֵם עַל בְּרִיּוֹתֶיךָ וְכוּ', הַשִּׁיבוּ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְאָמַר: רַעֲיָא שְׂטִיָא, הַשְׁתָּא אֲמַרְתָּ דָא, לְמָה לֹא אֲמַרְתָּ בְּשַׁעְתָּא דְאֲמַרִּית לָךְ (בְּרַאשִׁית ז, א): "כִּי אַתָּה רָאִיתִי צְדִיק לְפָנָי וְגו', וְאַחֲרֵי-כֵן (שם): "הִנְנִי מְבִיא אֶת הַמְבוּל מִן-מַי", וְאַחֲרֵי-כֵן (שם): "עֲשֵׂה לָךְ תְּבַת עֲצֵי גֹפֶר", כֹּל הָאִי אֲתַעֲכְבִּית וְאֲמַרִּית לָךְ בְּגִין דְּתַבְעֵי רַחֲמִין עַל עֲלָמָא, וּמְכַדִּין שְׂמַעְתָּא דְשִׁתְּזִיב בְּתִיבּוֹתָא לֹא עָאֵל בְּלַבָּךְ לְמַבְעֵי רַחֲמִין עַל יְשׁוּבָא דְעֲלָמָא, וְעַבְדַּת תִּיּוֹבְתָא וְאַשְׁתַּזִּיבַת, וְכַעֲזָן דְאֲתַאבִּיד עֲלָמָא פְּתַחַת פּוּמָךְ לְמַלְלָא קְדָמִי בְּעֵזַן וְתַחֲנוּנִים וְכוּ'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בָּא וְרָאָה מַה בֵּין צְדִיקִים שֶׁהָיוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר נֹחַ וּבֵין נֹחַ, נֹחַ לֹא הִגִּין עַל דּוֹרוֹ, וְלֹא הִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם כְּאַבְרָהָם, דְּכִינּוֹן דְאָמַר קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְאַבְרָהָם (שם יח): "זַעַקְתָּ סְדוּם וְעַמּוּרָה כִּי רַבָּה", מִיָּד "וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר" וְגו', וְהִרְבֵּה תַחֲנוּנִים לְפָנָי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, עַד שֶׁשָּׂאֵל, שָׂאֵם יִמְצָא עֲשָׂרָה צְדִיקִים, שֶׁיִּכַּפֵּר לְכָל הַמְּקוֹם בְּעַבּוּרָם וְכוּ', עֵין שָׂם. וְלָכֵן כָּל הַעֲשָׂרָה דּוֹרוֹת שֶׁהָיוּ מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם, אִף שֶׁהִכְעִיסוּ אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְכִפְרוּ בְּעַקְרָא, שְׁנִמְרוּד הַמְּרִיד אֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ נְגִדוֹ יִתְבַּרַךְ, עִם כָּל זֹאת "לְהוֹדִיעַ בְּפִמָּה אֶרֶץ אֲפִים לְפָנָיו", וְלֹא נִמְחַקּוּ מִן הָעוֹלָם, כִּי כָּבַר הָיָה נֹחַ בְּעוֹלָם, שֶׁמְצָא חֵן בְּעֵינֵי הַיְיִ"ה, וְאִף שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מְכַעֲסִין וּבָאִין, לֹא נִמְחַקּוּ אֲלָא גִתְפַלְגּוּ וְנִפְּוּצוּ עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ, וְלֹא הָיָה מִהֶם שׁוֹם תּוֹעֵלַת, עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם וְקִבֵּל עָלָיו שְׂכַר כְּלָם, כִּי הוּא גָּלָה וּפְרָסָם אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרַךְ לְכָל הָעוֹלָם כְּלוֹ, כַּמְּאַמְרָם ו"ל (סוּטָה י): הַקְּרִיא אַבְרָהָם שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּפִה כָּל עוֹבֵר וְשׁוֹב, וְאָמְרוּ (סְפָרֵי הַאֲזִינוּ): עַד שֶׁלֹּא בָּא אַבִּינוּ אַבְרָהָם לְעוֹלָם, כְּכִיכּוֹל לֹא הָיָה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְלַךְ אֲלָא עַל הַשָּׁמַיִם, אַבִּינוּ אַבְרָהָם הִמְלִיכוֹ עַל הַשָּׁמַיִם וְעַל הָאָרֶץ, וְלָכֵן זָכָה שֶׁכָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה עוֹמְדַת בְּזִכּוֹתוֹ, כִּי הוּא קִבֵּל שְׂכַר כְּלָם, כַּמְּאַמְרָם ו"ל (תַּנְחוּמָא בְּרַאשִׁית) בְּאַבְרָהָם" הֵן הֵן הָאוֹתִיּוֹת בְּהַבְּרָאָה, בְּזִכּוֹתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם; וְכֵן הוּא (מְדַרְשׁ אַגְדָּה): בְּזִכּוֹת אַבְרָהָם בְּרָא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שָׁמַיִם וְאָרֶץ, שְׁנִיאָמַר (בְּרַאשִׁית ב, ד): "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהַבְּרָאָה", אֵל תִּקְרָא בְּהַבְּרָאָה אֲלָא בְּאַבְרָהָם, שְׁאוֹתִיּוֹת הִלְלוּ וְאוֹתִיּוֹת שֶׁל אַבְרָהָם מְכֻוֹנוֹת כְּאַחַד. בְּאוֹתָהּ שַׁעָה הָיוּ שָׁמַיִם וְאָרֶץ מְתַרְגְּשִׁים וּמְתִירָאִין וּמְדַעְזָעִין, אָמַר לְהֵן הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, מִפְּנֵי מַה אַתָּם מְתַרְגְּשִׁין וּמְתִירָאִין וּמְדַעְזָעִין? אָמְרוּ לְפָנָיו: רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, אָנוּ יוֹדְעִין בְּעַצְמָנוּ, שֶׁכָּבַר הַרְשָׁעִים בְּעוֹלָם עֲתִידִין לְהַכְעִיס לְפָנֶיךָ, וְאַתָּה מְאַבִּיד אֶת הָעוֹלָם בְּשִׁבְלֶךְ, אָנוּ מַה יֵּהָא עֲלֵינוּ, שְׁלֹא בְּרָאתָ אוֹתָנוּ אֲלָא בְּשִׁבְלֵי בְּנֵי אָדָם. מְשִׁיב הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְאָמַר לְהֵן: אָנִי לֹא בְּרָאתִי אֶתְכֶם אֲלָא בְּשִׁבְלֵי אַבְרָהָם וְשָׂרָה, שְׁנִיאָמַר (בְּרַאשִׁית יד, ט): "בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן", בְּאוֹתָהּ שַׁעָה הָיוּ שָׁמַיִם וְאָרֶץ וְכָל סְדְרֵי בְּרַאשִׁית שְׁשִׁים וּשְׁמֹנִים וְאוֹמְרִים: בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וְאָרֶץ, הָרִי שְׂמַאבְרָהָם הִתְחִיל לְהַאִיר כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ עִם אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבַּרַךְ, וְנִטַּל שְׂכַר כְּנֻגַד כְּלָם, כִּי בְּזִכּוֹתוֹ עוֹמֵד כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ, כְּמוֹ שִׁכְתוּב (יִשְׁעִיָּה מֵא, ח): "מִי הָעִיר מִמְּזֻרַח", וְדָרְשׁוּ עַל זֶה חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (בְּרַאשִׁית רַבָּה, פְּרָשָׁה ב', סִימָן ג'): אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, עַד מָתִי יֵהָא הָעוֹלָם מְתַנְהֵג בְּאַפְלָה, תְּבָא הָאוֹרָה, "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר" — זֶה אַבְרָהָם, הַדָּא הוּא דְכָתִיב (יִשְׁעִיָּה מֵא, ב): מִי הָעִיר מִמְּזֻרַח צָדֵק וְגו', אֵל תִּקְרָא הָעִיר אֲלָא הָאִיר; וְלָכֵן הִתְחִילָה כָּל הַבְּרִיאָה דִּיקָא מֵאַבְרָהָם, שֶׁהוּא קִבֵּל שְׂכַר כְּנֻגַד כְּלָם, כִּי הוּא גָּלָה אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרַךְ לְכָל הָעוֹלָם כְּלוֹ, עַד שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (בְּמִדְבָר

רַבָּה, פְּרָשָׁה יד, סִימָן ב'): אָמַר לוֹ הֶקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-מַעֲשִׂים טוֹבִים כְּנֶגֶד מַה שֶּׁהִיא רְאוּיָה שִׂיעָשׂוּ כּוֹלָם. הוּא, אַבְרָהָם, הֶעֱלִינִים וְהִתְחַתְּוִנִים שְׁלֵי הֵם, לְפִיכֵךְ נָלוּ כּוֹלָם בְּזוֹמָתוֹ. וְכֵמוּ שֶׁנֶּטְלָה עָלָיו עוֹל מְלוּת בְּמָה דְקָתִיב (אִיּוֹב מֵא, ג'): "תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם לִי הוּא", וְאוֹמֵר (תְּהִלִּים כד, א'): "לְהַנְיֶה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ", וְאַתָּה הוֹדַעַתְּ שָׁמַי בְּעוֹלָם, חַיִּיךָ, שְׁאֲנִי מִקְנָה אוֹתְךָ אֶת הֶעֱלִינִים וְאֶת הַתְּחַתְּוִנִים, שְׁנְאַמַּר (בְּרֵאשִׁית יד, יט'): "וַיִּבְרַכְהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן קִנָּה שָׁמַיִם וְאָרֶץ", וְכֵן הוּא כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל שְׁעוֹסֵק לְגַלוּת וּלְפָרְסָם אֶת אֲמַתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ לְכָל הָעוֹלָם כְּלוּ, עֲלִיו לִידַע, שְׁכָל הָעוֹלָם כְּלוּ עוֹמֵד עָלָיו, אֲשֶׁרֵי לוֹ, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

ד עֲשֵׂרָה נְסִיווֹת נִתְּנָה אַבְרָהָם אֲבִינוּ וְעָמַד בְּכָלָם, לְהוֹדִיעַ בְּמָה חֲבָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם:

כְּגִיהֶנֶס זֶכֶה נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֶלְקָה חֲצִירוֹ בְּגֵן עֵדֵן. נִמְחִיז נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֶלְקָה חֲצִירוֹ בְּגִיהֶנֶס: ד עֲשֵׂרָה נְסִיווֹת. א' אור כְּשֵׁדִים שֶׁהִשְׁלִיכוּ נִמְרוֹד לְכַשֵּׁן הָאֵשׁ. ב' לֶךְ לֶךְ מִמַּרְכָּךְ. ג' וַיְהִי רַעֲב. ד' וַתּוֹקַם הָאֵשׁה

ד עֲשֵׂרָה נְסִיווֹת נִתְּנָה אַבְרָהָם אֲבִינוּ, עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם, וְעָמַד בְּכָלָם, לְהוֹדִיעַ בְּמָה חֲבָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֲהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר עַל כָּל אֶחָד בְּזֶה הָעוֹלָם עוֹבְרִים כָּל מִינֵי נְסִיווֹת קָשִׁים וּמְרִים, וְעַקֵּר תְּכֵלֶת הַנְּסִיווֹת, שֶׁהֶקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, רוֹצֵה לְנַסּוֹת אֶת הָאָדָם בְּעַת צָרָה אֶל מִי יִפְנֶה, וְזֶה הַשֶּׁבַח שֶׁשֶּׁבַח הַתַּנָּא אֶת אַבְרָהָם אֲבִינוּ, "לְהוֹדִיעַ בְּמָה חֲבָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ", לְהַרְאוֹת לְפָנֵי כָּלָם — רְאוּ אִיף שֶׁאַבְרָהָם אֲבִינוּ עָמַד בְּכָל הַנְּסִיווֹת הַקָּשִׁים וְהַמְרִים שֶׁעָבְרוּ עָלָיו, וְזֶה נְתִיבַת כַּח עַד סוּף כָּל הַדּוֹרוֹת, שְׁכָל בַּר יִשְׂרָאֵל יְכוֹל לְעַמֵּד בְּנִסְיוֹן הַכִּי קָשָׁה, אִם רַק יִדְבֵּק אֶת עַצְמוֹ בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וַיִּבְטַל אֶת עַצְמוֹ לְגַמְרֵי אֱלֹיו יִתְבָּרַךְ, וַיִּדַּע בִּידְעָה בְּרוּךְ וּמְזַכָּת, אֲשֶׁר אֵין בַּלְעַדְיוֹ יִתְבָּרַךְ כְּלָל, וְהַכֵּל לְכָל אֲלֵקוֹת גִּמּוֹר הוּא, וַיְהִיָּה חֲזֵק בְּזֶה מְאֹד, אֲזִי יַעֲבֹר עַל הַנְּסִיווֹת קָשִׁים וּמְרִים, וְזֶה שְׁנְאַמַּר אֶצֶל דּוֹד הַמְּלָךְ (תְּהִלִּים קלט, א'): "הַנְיֶה" הַחֲקִימִי וְתַדַּע", שְׁדוֹד הַמְּלָךְ טוֹעֵן לְהֶקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, חֲקִימֵי אוֹתִי בְּנְסִיווֹת קָשִׁים וּמְרִים שֶׁעָבְרוּ עָלַי, "אַתָּה יָדַעַתְּ שְׁבַתִּי וְקוּמִי בְּנֵת לְרַעִי מִרְחֹק אֶרֶץ וְרַבְעֵי זְרִית וְכָל דְּרָכֵי הַסְּכָנָתָה" וְגו', עָבְרוּ עָלַי צָרוֹת וְיַסוּרִים, כִּי מֵאֲזִ שְׁנוּלְדַתִּי כְּבָר חֲשָׁדוּ בִּי שְׁאֲנִי בֶן שְׁפָחָה (וְלִקּוּט הַמְּכִירֵי תְּהִלִּים קיח), וְאַחֲרֶיךָ גָּרְשׁוּ אוֹתִי אֶחָי, וְרַחֲקוּ אוֹתִי מִמֶּךָ (שְׁמוֹאֵל-א' יז, כו), וְאַחֲרֶיךָ עָמַדְתִּי בְּנִסְיוֹן נֶגֶד גְּלוּת הַפְּלִשְׁתִּי, שֶׁחָרַף אֶת מַעְרַכַת אֲלֵקִים (שָׁם ג, לו), וְאַחֲרֶיךָ הָיוּ לִי צָרוֹת עִם חַמִּי שְׂאוּל הַמְּלָךְ, שְׂרַדָּף אוֹתִי, וְרָצָה לְהַרְגֵּ אוֹתִי (שָׁם יט, א), וְאַחֲרֶיךָ אֲשֵׁתִי מִיכַל בְּזָתָה אוֹתִי (שָׁם-ב' ו, טז), וְאַחֲרֶיךָ נִתְּבַזְּתִי עַל-יְדֵי אַמְנוֹן וְחַמֵּר יְלָדִי (שָׁם-ב' יג, ט), וְאַחֲרֶיךָ, בְּנִי, אַבְשָׁלוֹם רָדַף אוֹתִי עַד חֲרָמָה (שָׁם-ב' טו, ל), וְכִשְׁפָּרַחְתִּי, וְהִנֵּה קָם עָלַי שְׁמֻעִי בֶן גֵּרָא, וְקִלְלָנִי קִלְלָה נְמָרְצָת (שָׁם-ב' טז, ו), וְאַף-עַל-פִּי-כֵן הִחֲזַקְתִּי מְעַמַּד, וְזֶה עַל-יְדֵי "פְּלִיאָה דַעַת מִמְּנִי נִשְׁגָּבָה לֹא אוֹכַל לָהּ, אָנָּה אֲלָף מְרוּחָךְ, וְאָנָּה מִפְּנֵיךְ אַבְרָח" (תְּהִלִּים קלט, ו-ח), אִיף שֶׁיָּפְלוּ לְבַרְחַת מִמֶּךָ, רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, "אִם אָסַק שָׁמַיִם שָׁם אַתָּה, וְאַצִּיעָה שְׂאוּל הַנֶּגֶף, אֲשֶׁא כְּפִי שַׁחַר אֲשֶׁכְּנָה בְּאַחֲרִית יָם, גַּם שָׁם יִדָּף תְּנַחֲנִי, וְתִתְּנֵנִי יְמִינֶךָ, וְאֶמַר אֵף חֲשֵׁךְ יִשׁוּפְנִי, וְלִלְלָה אוֹר בְּעַדְנִי, גַּם חֲשֵׁךְ לֹא יַחֲשִׂיף מִמֶּךָ, וְלִלְלָה כִּיּוֹם יֵאִיר כְּחֹשֶׁכָה כְּאוֹרָה", כִּי דוֹד הַמְּלָךְ הָיָה כְּלֶפֶךְ דְּבוּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ, עַד שֶׁעָבְרוּ עָלָיו כְּלֶפֶךְ הַרְבֵּה מִשְׁבָּרִים וְגַלִּים בְּחֵיּוֹ, עִם כָּל זֹאת הָיָה דְּבוּק לְגַמְרֵי בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, עַד שֶׁהִתְפַּלֵּא

בית פרעה. ה' מלחמת המלכים. ו' מעמד צין הצמרים
שהראהו שעבוד מלכיות. ז' המילה. ח' וישלח אצנימלך
ויקח את שרה. ט' גרש האמה הזאת ואת זנה. י'
העקדה: ה עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים.

ה עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על

שנולדו מעשר מכות וכולם היו
במצרים ולא בישראל:
ועשרה על הים. אחד
ויבקעו המים. שני שנעשה

הים כמין אהל ונכנסו ישראל לתוכו דכתיב (חבקוק ג)
נקצת צמטיו ראש פרזיו. ג' שנעשה קרקעית הים יבש
צלה חומר וטיט דכתיב (שמות יד) וצני ישראל הלכו
ביבשה. ד' שקרקעית הים שדרכו צו המצריים שהיו
רודפים אחרי ישראל נתלחלה ונעשה חומר וטיט.
דכתיב (חבקוק ג) חומר מים רצים. ה' שהמים
הנקפאים בקרקע הים לא היו חתיכה אחת אלא
חתיכות קטנות כעין לצנים ואצני הצנין מסודרים זה
אלל זה כדכתיב (תהלים עד) אתה פוררת צעון ים
שנעשה כעין פרורים. ו' שנתקשו המים הנקפאים
ונעשו קשים כסלעים. כדכתיב (שם) שצרת ראשי
תנינים על המים והמצריים נקראו תנינים. ז' שנגזר
הים לייצ גורים כדי שיעברו כל שבט ושבט דדרך אחד
לצדו והיינו דכתיב (שם קלו) לגזור ים סוף לגורים. ח'
שקפאו המים כספיר ושופס וחוכית. כדי שיראו

איך אדם יכול להתרחק ממנו יתברך. ואת
הלמוד הזה מלמד אותנו התנא הקדוש,
”להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו”, שהוא
עמד בכל הנסיונות שנסה אותו הקדוש-ברוך-

הוא, ודבר זה יכול
להראות כל בר ישראל,
אם רק יחזיק מעמד, ולא
ישבר משום דבר

שבעולם, פי בזה העולם עוברים נסיונות קשים
ומרים על כל אדם, שלא צפה לזה מקדם,
ואשרי מי שמחזיק מעמד בעת שעוברים עליו
נסיונות קשים ומרים, והבן למעשה.

ה עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים
ועשרה על הים: צריך שתדע, אהובי,
בני! שאדם צריך להתחזק כל-כף באמונה
פשוטה בו יתברך, ולהכניס בעצמו אמתת
מציאותו יתברך, עד שירגיש שאין בלעדיו
יתברך כלל, ואז תמיד יתפלל ויבקש כל מה
שצריך רק ממנו יתברך, ואז יראה נסים נגלים
שיעשה עמו הקדוש-ברוך-הוא, כמו שאמר
רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן ז'), שאמונה
תפלה ונסים תלויים זה בזה; פי מי שמבטל
את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ויודע
ועד, אשר אין בלעדיו יתברך כלל, והכל לכל

אלקות גמור הוא, והוא מבטל את כל ישותו לגבי אין סוף ברוך הוא, אז דיקא מנהיג אותו
הקדוש-ברוך-הוא בדרך נסית, שרואה רק נסים שהקדוש-ברוך-הוא עושה עמו; פי באמת כל
הבריאה בלה עומדת ומתקיימת על נסים, אף לא כל אחד זוכה לראות את הנסים והנפלאות
שהקדוש-ברוך-הוא עושה עמו, כמאמרם ז"ל (נדה לא): לעולם אפלו בעל הנס אינו מכיר בנסו;
ואמרו (שמות רבה, פרשה כד, סימן א'): וראה כמה נסים עושה הקדוש-ברוך-הוא עם האדם, והוא
אינו יודע, שאלולי היה אוכל פת כשהיא חיה, היתה יורדת בתוך מעיו, ומשרטת אותו, אלא
ברא הקדוש-ברוך-הוא מעין בתוך גחנתו, שהוא מוריד את הפת בשלום; ואמרו (שחר טוב,
תהלים קו): אמר רבי אלעזר בן פדת, ראה מה כתיב (תהלים קלו, ד): "לעשה נפלאות גדולות לברו"
וכו', כן אי אפשר לעולם בלא נסין ובלא פלאים. כיצד? אדם נתון על גבי המטה, והנחש בארץ
לפניו, ובא לעמד, והרגיש בו הנחש, כיון שבא לתן רגלו עליו, ברח הנחש מפניו. ואינו יודע
מה פלאים עשה הקדוש-ברוך-הוא עמו. ומי יודע? הקדוש-ברוך-הוא, שנאמר: "לעושה נפלאות
גדולות לברו", הוא לברו יודע נסים ונפלאות שעושה עמנו; ולכן כמו שבמצרים ועל הים החדיר
משה בעם ישראל את אמתת מציאותו יתברך, וגלה להם, אשר אין בלעדיו יתברך כלל, וכמו

שְׁפָתוֹב (דְּבָרִים ד, לה): "אֵתָּה הִרְאָתָ לְדַעַת, כִּי הִנְיָ"ה הוּא הַאֲלֹקִים, אֵינן עוֹד מְלַבְדוּ"; וְהַתְּבַטְלוּ כְּלָם אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וְעַל-יַד־יָהּ רָאוּ נְסִים וְנִפְלְאוֹת, כְּמוֹ-כֵן כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל שֶׁמְבַטֵּל

אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֵלָיו יִתְבָּרוּ בְּבַטּוֹל כָּל הַרְגֻשׁוֹתָיו, אִזּוּ יִרְאֶה נְסִים, כְּמֵאֲמָרָם ז"ל (מִדְרַשׁ תַּדְשָׁא כ): כִּי: כְּשֵׁי־יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם נְסִים, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

הַיָּם. וְעֵשֶׂר מִכּוֹת הֵבִיא

הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל

הַמְּצָרִים בְּמִצְרִים וְעֵשֶׂר עַל

הַיָּם. ז' עֵשֶׂרָה נְסִיוֹנוֹת נִסּוּ

וְהוּא שְׁנֵאֲמַר נִזְלִים. י' שְׁלֹאֲחַר שִׁשְׁתּוֹ מֵהֶם מֵה שְׁרָו. הַנּוֹתָרִים מֵהֶם הָיוּ נִקְפָּאִים וְנַעֲשִׂים עֲרִימוֹת. דְּכַמִּיז (שְׁמוֹת טו) נַעֲרָמוֹ מִיִּם נִלְצוּ כְּמוֹ נַד נִזְלִים: ו' עֵשֶׂר מִכּוֹת הֵבִיא הַקַּב"ה עַל הַמְּצָרִים בְּמִצְרִים. לז"ך

עד"ש ז'אח"ז: ועשרה על הי"ם. הן כנגד עשר נפילות שנשירת ויושע. רמה זים. ירה זים. טבעו זים סוף. תהומות יכסיומו. ירדו זמנולות. תרעץ אויב. תהרוס קמיה. יאלכלמו כקש. כסמו ים. לללו כעופרת. הרי עשר נפילות. ומזלעמו ארץ אינו זחשזון הנפילות שזו היא טובתן שזכו לקצורה: ז' עשרה נסיונות נסו

וְעֵשֶׂר מִכּוֹת הֵבִיא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל הַמְּצָרִים בְּמִצְרִים וְעֵשֶׂר עַל הַיָּם: צָרִיךְ שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר חֲכַמְיָנוּ הַקְּדוֹשִׁים אָמְרוּ (תְּנָא דְּבִי אֵלֵיהּ רַבָּה פֶּרֶק ז'): וּמָה נִשְׁתַּנָּה מְצָרִים מִכָּל מְדִינֹת הָעוֹבִים כְּלָם, שֶׁנִּכְנָסוּ יִשְׂרָאֵל לְתוֹכָן, מִשּׁוֹם שֶׁבֹאֲתָה שְׁעָה הָיָה שׁוֹלְטִין הַמְּצָרִים מִסּוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ, וְהָיָה

מְלַכְלֵכִין בְּעֵבְרוֹת הַרְבֵּה, וְאֵינן לָךְ אֵמָה בְּעוֹלָם שֶׁהִיא הִיָּתָה שְׁטוּפָה בְּדְבָרִים מְכַעְרִים וּדְבָרִים שְׂאֵינן רְאוּיִין, וְחֲשׂוֹדִין בְּכִשְׁפִים וּבְזִימָה וּבְכָל מַעֲשִׂים רָעִים, אֵלָּא הַמְּצָרִים בְּלִבְד. לְפִיכֶךָ בָּאָה לָהֶם לְמִצְרִים תִּקְלָה עַל יָדָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל; כִּי הֵם רְצוּ לְהַתְגַּבֵּר עַל עַם יִשְׂרָאֵל בְּעֵשֶׂרָה כְּתָרִין דְּמִסְאָבוּתָא, וְלִכֵּן קָבְלוּ אֶת הָעֵשֶׂר מִכּוֹת, מֵאַחַר שֶׁרְצוּ לְהַכְשִׁיל אֶת עַם יִשְׂרָאֵל בְּדְבָרִים מְכַעְרִים, קָבְלוּ אֶת שְׁלֹשָׁם — עֵשֶׂר מִכּוֹת, עַד שֶׁנִּכְנָעוּ לְגַמְרֵי, וְכֵן פִּרְעָה וְעָמוֹ עָשׂוּ אֶת הַיָּם לְאֵלִיל, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (יחזקאל כט, ג): "אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאִרִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִנִּי" וְדָרְשׁוּ עַל זֶה חֲכַמְיָנוּ הַקְּדוֹשִׁים (שְׁמוֹת רַבָּה, פֶּרֶשָׁה י', סִימָן ו'): אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֵתָּה אָמַרְתָּ "לִי יְאִרִי", אֲנִי אֲרָאָה אוֹתְךָ אִם הוּא שְׁלִי אוֹ שְׁלֶךָ; כִּי פִרְעָה עָקַר אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, וְעוֹד זֹאת הִתְחַצֵּיף וְאָמַר (שְׁמוֹת ה, ב): "מִי הִנְיָ"ה אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקִלּוֹ לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל, לֹא יְדַעְתִּי אֶת הִנְיָ"ה וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח". וְלִכֵּן קָבַל עֵשֶׂר מִכּוֹת בְּמִצְרִים, וְעֵשֶׂר עַל הַיָּם, לְהַכְנִיעַ אֶת הָעֵשֶׂרָה כְּתָרִין דְּמִסְאָבוּתָא, שֶׁרְצָה לְהַפִּיל בָּהֶם אֶת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וּבְדָבָר שֶׁרְצָה לְהַכְשִׁיל אֶת יִשְׂרָאֵל — נִכְשָׁל הוּא, וְקָבַל אֶת עֲנָשׁוֹ, וְכֵן הִיָּה לְעֵתִיד, שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יִקַּם אֶת נִקְמַת דָּם יִשְׂרָאֵל הַשְּׁפוּף, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (ישעיה סג, ד): "כִּי יוֹם נִקַּם בְּלִבִּי וְשָׁנַת גְּאוּלִי בָּאָה"; וְלִכֵּן אָסוּר לְהַתְנַאֵשׁ בְּשׁוֹם פְּנִים וְאִפְּן, אִף שְׂאֲרָכָה עָלֵינוּ הַגְּלוּת הַמְּרָה, וְאִמּוֹת הָעוֹלָם מִתְּעַלְלִים בְּעַם יִשְׂרָאֵל, צָרִיכִים לְזַכֵּר, שֶׁבֹא יְבֵא יוֹמָם, וְיִקְרַם מֵה שְׂאֲמַר הַנְּבִיא (מִיכָה ז, טו): "כִּי־מִי צִאתְךָ מֵאַרְץ מִצְרַיִם אֲרָאָנוּ נִפְלְאוֹת", וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה. ז' עֵשֶׂרָה נְסִיוֹנוֹת נִסּוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא בְּמִדְבָּר, שְׁנֵאֲמַר (בְּמִדְבָּר יד, כב): "וַיִּבְנֶסוּ אֹתִי זֶה עֵשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי": צָרִיךְ שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר דָּבַר זֶה סוּבָב וְהוֹלֵךְ בְּכָל דוֹר וְדוֹר, וּבְכָל מְקוֹם וּמְקוֹם, וּבְכָל אָדָם וְאָדָם, כִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא טוֹב וּמִיטִיב לְכָל,

אבותינו את הקב"ה במדבר. שנים ציס. אחד
 צירידה שם נאמר (שם יד) המצלי אין קברים צמרים.
 ואחד צעליה ויצאו מרתה וילונו. אחד צרפידים וירצ
 העם עם משה. שנים צמן לא תלאו וינאו. איש אל יותר
 ממנו ויחירו. שנים צסליו.

אָבוֹתֵינוּ אֶת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ

הוּא בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר

יְד): וַיִּנְסוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר

פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:

הראשון צצחצחו על סיר
 הצער. צסליו השני
 והאספסוף אשר צקרצו. אחד
 צעגל. ואחד צמתאוננים
 וצמרגלים. והוא עשירי שם

והוא מרחם על בְּרִיּוֹתָיו, אִף בְּגֵי-אָדָם מֵרַב
 חֲטָאֵיהֶם, נִטְמָטֵם מִחֵם וְדַעְתָּם, עַד שְׁעוֹלוֹת
 לָהֶם קִשְׁיוֹת עַל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כְּמוֹ שֶׁאָמַר
 רַבֵּנוּ וְ"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן לו), כִּי
 מְלַמְעֵלָה יוֹרֵד אֹר פְּשוּט,
 שֶׁהוּא הָאֹר אֵין סוּף
 בְּרוּךְ הוּא, וְהָאָדָם הוּא
 הַצֵּיר, שְׁנוֹתָנִים לוֹ בְּחִירָה
 לְצִיר אֶת הָאֹר לְטוֹב אוֹ
 לְהַפֵּךְ, וּכְשָׁאָדָם פָּגַם
 בְּבְרִיתוֹ, עַל-יְדֵי-זֶה הוּא
 מְצִיר אֶת הָאֹר כְּאֵלוֹ

הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא רוֹצֵה רַק אֶת הָרַע שְׁלוֹ, וְכֵאלוֹ הוּא נוֹקֵם בוֹ, כֹּל אֶחָד כְּפִי הַדְּמִיוֹן שְׁלוֹ, כִּי
 כְּשֶׁאֵין הַמַּחֲזִין נְקִיִּים, אֲזִי מְצִירִים אֶת הָאֹר לְהַפֵּךְ מִהַמְצִיאֹת, עַד שֶׁמִּנְסִים אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא,
 וּמִשֵּׁם נוֹבְעִים כֹּל הַקִּשְׁיוֹת וְסַפְקוֹת וְהַעֲקָמִיּוֹת שֶׁנִּכְנָסִים בְּלֵב הָאָדָם עָלָיו יִתְבַּרֵךְ, וְזֶה מֵה שֶׁהִנֵּה
 עִם יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, מַחֲמַת שְׁחֻלְקוֹ עַל מֹשֶׁה, שֶׁהוּא רַעֲיָא מִהִמְנָא, שֶׁהוּא הַצַּדִּיק שֶׁבַדוֹר,
 וְעַל-יְדֵי-זֶה נִפְגְּמָה דַעְתָּם, וַיִּנְסוּ אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בַּעֲשָׂרָה נְסִיווֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרְמְב"ם
 בַּפְּרוּשׁ הַמְּשֻׁנָּה, וְזוֹ לְשׁוֹנוֹ: הַעֲשָׂרָה נְסִיווֹת שֶׁנִּסּוּ אָבוֹתֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם, כֹּלָם דְּבָרֵי הַכֶּתוּב הֵם.
 הֵרָאשׁוּנָה, עַל יָם סוּף בְּאֶמְרָם: "הַמַּבְּלִי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם". וְהַשְּׁנִי בְּמִרְהָ, הוּא שֶׁאָמְרוּ: "וַיִּלְוֵנוּ
 הָעָם עַל מֹשֶׁה לֵאמֹר מֵה נִשְׁתַּה". וְהַשְּׁלִישִׁי בַּמִּדְבָּר סִין, כְּשֶׁבִקְשׁוּ הַמָּן, וְהוּא אֶמְרָם: "מִי יִתֵּן
 מוֹתָנוּ בְּיַד הַנְּזִ"ה". הָרְבִיעִי מְרִיתָם בְּהַנִּיחַ הַמָּן עַד הַבְּקָר, וְהוּא שֶׁאָמְרוּ: "וַיּוֹתִירוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ
 עַד בְּקָר". הַחֲמִישִׁי מְרִיתָם בְּבִקְשָׁם אוֹתוֹ בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ
 מִן הָעָם לְלֶקֶט". וְהַשְּׁשִׁי בְּרַפִּידִים עַל הַמַּיִם גַּם-כֵּן. וְהַשְּׁבִיעִי בַּחוּרֵב בְּמַעֲשֵׂה הַעֲגֹל. וְהַשְּׁמִינִי
 בְּתַבְעָרָה בְּהִיוֹתָם מְסַפְקִים בְּמָקוֹם הַהוּא בְּאֶמְרָם הַמְּתְאוּנָנִים, וְהוּא שֶׁאָמְרוּ: "וַיְהִי הָעָם
 כְּמִתְאוּנָנִים". וְהַתְּשִׁיעִי בְּקַבְרוֹת הַתְּאֵנָה, בְּבִקְשָׁם הַבָּשָׂר אֶמְרוּ: "וְהָאֶסְפָּסוּף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הַתְּאֵנָה
 תֵּאָוֶה". וְהַעֲשִׂירִי בַּמִּדְבָּר פֶּאֶרֶן בְּעִנְיַן הַמְּרַגְלִים, וְשֵׁם נֶאֱמַר: "וַיִּנְסוּ אוֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים, וְלֹא
 שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי"; וְדָבָר זֶה שֶׁיָּד אֶצֶל כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל בְּיֹדְעִין וּבְלֹא יוֹדְעִין, כִּיֵּן שֶׁנִּכְנָסוּ בוֹ אֵילוֹ
 סַפְקוֹת עַל הַנְּהַגוֹתָיו יִתְבַּרֵךְ, זֶה בְּכֹלל נְסִיוֹן שֶׁמִּנְסָה אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כְּבִלְכוֹל, כִּי אָדָם צָרִיף
 לְהַתְחַזֵּק בְּאִמוּנָה פְּשוּטָה בוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְלִידַע שֶׁכֹּל מֵה שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה, הַכֹּל בְּצַדִּיק
 וּבְמִשְׁפָּט, וּבְחֻסֵּד וּבְאֶמֶת, כִּי דָבָר גְּדוֹל וְדָבָר קָטָן אֵינוֹ נַעֲשֶׂה מִעֲצָמוֹ, אֲלֵא בְּהַשְׁגָּחַת הַמַּאֲצִיל
 הָעֲלִיּוֹן. וְלִכֵּן צָרִיכִים לְהַתְחַזֵּק בִּיתֵר וּבִיתֵר עַז, וְלֹא לְהַקְשׁוֹת שׁוֹם קִשְׁיוֹת וְסַפְקוֹת אַחֲרָיו
 יִתְבַּרֵךְ, וְלִידַע תְּמִיד, אֲשֶׁר (תְּהִלִּים קמ"ה, יז): "צַדִּיק הַנְּזִ"ה בְּכֹל דְּרָכָיו וְחֻסֵּד בְּכֹל מַעֲשָׂיו". וְאוֹמֵר
 (דְּבָרִים לב, ד): "הַצּוֹר תְּמִים פָּעֵלוֹ, כִּי כָּל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט, אֵל אִמוּנָה וְאֵין עוֹל, צַדִּיק וַיֵּשֶׁר הוּא",
 אִף מַחֲמַת שֶׁקִּלְקַל הָאָדָם אֶת כְּלֵי הַמַּחֲזִין שְׁלוֹ, אֲזִי מְצִיר אֶת הָאֹר לְרַע, וּמִשֵּׁם נִמְשָׁכִים כֹּל
 הַקִּשְׁיוֹת וְהַסַּפְקוֹת אַחֲרָיו יִתְבַּרֵךְ, שְׁזֶה בְּכֹלל הַנְּסִיווֹת שֶׁהָאָדָם מִנְסָה אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא,
 אֲשֶׁרֵי הָאָדָם שֶׁמְבַטֵּל אֶת דַּעְתּוֹ וְשֶׁכֹּלוֹ לְגַמְרִי, יוֹדַע וְעַד, אֲשֶׁר כֹּל מֵה שֶׁעוֹשֶׂה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא,
 בּוֹדָאֵי הוּא לְטוֹבָה, וְעַל-יְדֵי-זֶה בְּעֲצָמוֹ יִמְשָׁף עָלָיו אֹר וְזִיו וְחַיּוֹת וְדַבְּקוֹת בוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְלֹא יִחְסַר

לו שום דבר, כי (משלי כח, כ): "איש אמונות רב ברכות", והבן למעשה.

ח עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש: צריך שתדע, אהובי, בני! כמו

שהיה בבית המקדש, ששם היתה השראת השכינה מרב גלוי אלקותו ותברך, כי כל האור שהאיר בעולם אלקותו ותברך, בא מבית המקדש, כמאמר ו"ל (בראשית רבה, פרשה ג', סימן ד'): ממקום בית המקדש נבראת האורה; וכן אמרו (שמות רבה, פרשה לו, סימן א'): כל שם שהשמן מאיר, כן בית המקדש מאיר לכל העולם; פמוכן דבר זה שיף לדורות, כי כל בר ישראל שמוסר את נפשו על קדוש שמו ותברך, ומבטל את כל פלו אליו ותברך, הרי זה נעשה לעצמו בית המקדש, ושרויה בו השכינה, והוא עובד עבודתו ותברך פדגמת הלויים בבית המקדש, כמובא ברמב"ם (פרק יג מהלכות שמיטה ויובל, הלכה יג): ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם, אשר נדבה רוחו אותו, והבינו מדעו להבדל לעמד לפני הנו"ה ולעבדו לדעה את הנו"ה, והלף ישר כמו שעשהו האלהים, ופרק מעל צנארו על החשבונות הרבים, אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קדש גדשים, ויהיה הנו"ה חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו, כמו שזכר לכהנים וללויים. הרי דוד, עליו השלום, אומר (תהלים טז, ה): "הנו"ה מנת חלקי וכוסי, אפה תומיך גורלי"; ולכן גם אצלו נעשים נסים, כמו שהיה בבית המקדש.

לא הפילה אשה מריח בשר הקדש: אשה שהיא מעברת, בפסא א אל צדיק להתברך, שתהיה לה לינה קלה, והפל יעבר בקלות, על ידי זה לא תפיל את ולדה, כי הצדיק זכה פל כף לקדש את עצמו, ובפרט בקדשת הברית, שעל ידי זה פשהאשה המעברת רק מריחה בשר הקדש בד' אמותיו של הצדיק, כבר לא תפיל.

ולא הסריח בשר הקדש מעולם: צדיק הדבוק בו ותברך, וזוכה לשלמות תקון הברית, שזה נקרא צדיק, כמובא בזהר (פנחס רמב): מאן דנטר אות ברית אקרי צדיק; על ידי זה אף פעם לא תצא ממנו תקלה, כי מרב דבקותו באין סוף ברוך הוא בקביעות גמורה, לא יגיע אל סרחון בשר הקדש, שזה פגם הברית, כי מרב התפללותו באין סוף ברוך הוא, הקדוש ברוך הוא ישמר אותו, שלא יגיע לסרחון פגם הברית.

ולא נראה זכוב בבית המטבחים: צדיק הדבוק בו ותברך, אף פעם לא יבאו זכובים למקום שאוכל, וכמובא בדברי חכמינו הקדושים (ברכות י): על הפסוק (מלכים ב' ד, ט): "ותאמר אל אישה, הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא" וכו', מנא ידעה? רב ושמואל, חד אמר שלא ראתה זכוב עובר על שלחנו, וחד אמר: סדין של פשתן הציצה על מטתו, ולא ראתה קרי עליו; כי מרב התפללותו בו ותברך, שזכה מה שלא זכו נביאים אחרים, כמובא (זהר בשלח מד): אלישע

ואף על פי שהמוצא במקום מגולה היה: ולא נצחה הרוח את עמוד העשן. שלא יהא מתמר ועולה: ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים. שאם היה נמצא בהם פסול קודם מלותן לא היה אפשר להקריב אחרים מחתם. שהעומר נקטר זלילה ולא היו מרבים לקטור. ושתי הלחם נאפים מערב יום טוב ואין אפיימן דוחה יום טוב. וכן לחם הפנים נאפה מערב שבת: צפופים. לשון נף על

וְהַשָּׁמַיִם אֵשׁ שֶׁל עֵצֵי הַמַּעֲרָכָה, וְלֹא נִצְחָה הָרוּחַ אֶת עַמּוּד הָעֵשָׁן, וְלֹא נִמְצָא פְּסוּל בְּעוֹמֵר וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם הַפְּנִימִים. לְהַקְרִיב אַחֲרֵיהֶם שֶׁהָעוֹמֵר נִקְטֵר זָלִילָה וְלֹא הָיוּ מְרַבִּים לְקָטוֹר. וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם נֹאפִים מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְאִין אִפִּימָן דּוּחָה יוֹם טוֹב. וְכֵן לֶחֶם הַפְּנִימִים נֹאפָה מֵעֶרֶב שַׁבָּת: צָפוּפִים. לְשׁוֹן נָף עַל

וְלֹא אֵשׁ תָּמִיד תּוֹקֵד עַל הַמְּזִבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה, כְּמוֹ שֶׁדְּבִיבֵי הָרוּחַ בּוֹעֵר בְּאֹרֹתָיו יִתְּבַרֵךְ אֵשׁ, וְהָיָה מוֹכֵן כָּל רִגְעַת לְהַשְׂרִיף עַל קְדוּשַׁת הַשָּׁמַיִם, עַל-יְדֵי-זֶה שׁוֹם דְּבָרִים גְּשָׁמִי לֹא יָכוֹל לְכַבּוֹת אֶת הַתְּלַהֲבוֹת הָאֵשׁ שְׂבוּעֶרֶת בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שִׁיר הַשִּׁירִים ח, ז): "מִיָּם רַבִּים לֹא יוֹכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאֵהָבָה, וְנִהְרֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ, אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הַזֶּן בֵּיתוֹ בְּאֵהָבָה, בּוֹז יְבוֹזוּ לוֹ".

וְאִין לָךְ עוֹד יוֹם גְּדוֹל מִיּוֹם הַכְּפוּרִים, וְדִיקָא אֲזֵי אָמַר רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּשֵׁי-מוֹתֵרֵין, חֶלֶק ב', סִימָן קיז), שֶׁאֲזֵי אֹרֵב עָלָיו הַסַּמ"ךְ-מ"ם לְהַכְשִׁילוֹ, שֶׁיָּבֹא לְיַדֵּי קָרִי, שְׂרוּעָה לְטַמֵּא אוֹתוֹ, וּמִתְגַּבֵּר עָלָיו יִצְרוֹ זֶה לְעַמְתָּהּ זֶה. וְלָכֵן צְרִיכִים לְהִתְחַזֵּק בֵּיתֵךְ שְׂאֵת וּבֵיתֵךְ עַז, וְלֹא לְהַשְׁבֵּר מִשׁוּם דְּבָר בְּעוֹלָם.

וְלֹא כְּבוֹ גְּשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֵצֵי הַמַּעֲרָכָה: עַל הַמְּזִבֵּחַ הִנֵּה בּוֹעֵר תָּמִיד אֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (וַיִּקְרָא ו, ו): "אֵשׁ תָּמִיד תּוֹקֵד עַל הַמְּזִבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה", כְּמוֹ-כֵן אָדָם שֶׁדְּבִיבֵי הָרוּחַ בּוֹ יִתְּבַרֵךְ, וְלִבּוֹ בּוֹעֵר בְּאֹרֹתָיו יִתְּבַרֵךְ אֵשׁ אֲכָלָה אֵשׁ, וְהָיָה מוֹכֵן כָּל רִגְעַת לְהַשְׂרִיף עַל קְדוּשַׁת הַשָּׁמַיִם, עַל-יְדֵי-זֶה שׁוֹם דְּבָרִים גְּשָׁמִי לֹא יָכוֹל לְכַבּוֹת אֶת הַתְּלַהֲבוֹת הָאֵשׁ שְׂבוּעֶרֶת בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שִׁיר הַשִּׁירִים ח, ז): "מִיָּם רַבִּים לֹא יוֹכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאֵהָבָה, וְנִהְרֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ, אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הַזֶּן בֵּיתוֹ בְּאֵהָבָה, בּוֹז יְבוֹזוּ לוֹ".

וְלֹא נִצְחָה הָרוּחַ אֶת עַמּוּד הָעֵשָׁן: הַצְּדִיק שֶׁדְּבִיבֵי הָרוּחַ בּוֹ יִתְּבַרֵךְ, מְקַשֵּׁר תָּמִיד עוֹלָם שְׁנֵה נִפְשׁ, שְׁנֵה רֵאשֵׁי תְּבוֹת עֵשׂוֹן, הִנֵּנוּ נִפְשׁוֹ אֵיפָה שָׂרֵק לֹא תִהְיֶה וּבְאִיזָה מְקוֹם בְּעוֹלָם וְכֵן בְּאִיזָה יוֹם מִהַשְּׁנֵה שָׂרֵק לֹא יִהְיֶה, הוּא פֶל-כֶּף דְּבִיבֵי הָרוּחַ בּוֹ יִתְּבַרֵךְ, אֲשֶׁר שׁוֹם רוּחַ מִהַבְּלִי עוֹלָם הִנֵּה, לֹא יְכוּלִים לְנַצֵּחַ אוֹתוֹ, כִּי הוּא בּוֹעֵר תָּמִיד אֵלָיו יִתְּבַרֵךְ, וְיָכוֹל לְקַשֵּׁר אֶת נַפְשׁוֹ מִכָּל מְקוֹם וּבְכָל זְמַן אֵלָיו יִתְּבַרֵךְ.

וְלֹא נִמְצָא פְּסוּל בְּעוֹמֵר וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפְּנִימִים: כִּי עַל-יְדֵי אֲכִילַת צְדִיק, נַעֲשֶׂה יְחִוּד קְדָשָׁא בְּרִיף הוּא וּשְׁכִינְתֵיהָ אִפִּין בְּאִפִּין, כְּמוֹכָא בְּדְבָרֵי רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּשֵׁי-מוֹתֵרֵין, חֶלֶק א', סִימָן סב) בְּסוּד (רוּחַ ב, יד): "לְעֵת הָאֲכִיל גְּשֵׁי הַלֶּם", שְׁנֵה יְחִוּד קְדָשָׁא בְּרִיף הוּא וּשְׁכִינְתֵיהָ, שְׂמוּצָא אֶת אֲלִקוּתוֹ יִתְּבַרֵךְ בְּתוֹף הָאֲכִיל, שְׁנֵה לֶחֶם הַפְּנִימִים, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְעוֹמֵר, שֶׁהִפֵּל הִנֵּה אֲכִילָה דְּקְדָשָׁה. כְּמוֹ-כֵן צְדִיק הַדְּבִיבֵי בְּאִין סוּף בְּרוּף הוּא, אֲכִילָתוֹ הִיא אֲכִילָה דְּקְדָשָׁה, בְּסוּד (מְשָׁלֵי יג, כה): "צְדִיק אֲכַל לְשִׁבְעַת נַפְשׁוֹ", מֵאַחַר שְׂמוּצָא רַק אֶת הָאֲלִקוּת שֶׁבְּתוֹף הָאֲכִיל, בְּסוּד (דְּבָרִים ח, ג): "כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם, כִּי עַל כָּל מוּצָא כִּי הִנֵּה הָאָדָם"; כִּי פְּנִימִיּוֹת הַמֵּאֲכִיל הִיא עֵצָם עֲצָמִיּוֹת אֲלִקוּתוֹ יִתְּבַרֵךְ, שְׁנֵה לְבַשׁ בְּתוֹף הַמֵּאֲכִיל הִנֵּה, שְׁנֵה מֵאֲכִיל דְּקְדָשָׁה.

עוֹמְדִים צָפוּפִים וּמְשַׁתְּחוּיִם וְרוּחִים: צְדִיק הַדְּבִיבֵי בּוֹ יִתְּבַרֵךְ, לוֹ אֵף אֶחָד אֵינּוּ מְפָרִיעַ, כִּי מֵרֵב הַתְּכַלְלוֹתוֹ בְּאִין סוּף בְּרוּף הוּא, אֲפִלוּ שֶׁפָּלַם עוֹמְדִים צָפוּפִים וְדוּחָקִים זֶה אֶת זֶה, הַצְּדִיק מְשַׁתְּחָה בְּרוּחַ, כִּי מֵאַחַר שֶׁמְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי בּוֹ יִתְּבַרֵךְ, וְאֵינּוּ רוֹאֶה רַק אֶת אֲמִתַּת מְצִיאָתוֹ

יְתַבְרַךְ, עַל-יְדֵי-זֶה הוּא תָּמִיד בְּסוּד: הַשְּׁתַחֲוִיָּה, פני המים. מרוז הקהל היו נדחקים איש באחיו עד שֶׁמִּבְטַל אֶת עֲצָמוֹ לְאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְאִזּוֹ אִף שֶׁהוּוּ רַגְלֵיהֶם נְטוּלוֹת מִן הָאָרֶץ וְעוֹמְדִים בְּאִוִיר: אֶחָד אֵינוֹ דוֹחֵק אוֹתוֹ. ומשתחוים רוחים. נשעת השתחוויה נעשה להם נס

וְלֹא הִזִּיק נֶחֱשׁ וְעִקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם מְעוֹלָם: פִּי וּמִשְׁתַּחֲוִים צְרוּחַ כֹּל אֶחָד רְחוּק מִחֲצָרוֹ אֲרֻבַּע אַמּוֹת.

כדי שלא ישמע את חצרו כשהוא מסודה ומוזכר עונותיו: צר לי המקום שאלין בירושלים. גרסינן. לפי שהיה המקום מזמין להם פרנסתן. ולא הולך אחד מהם ללכת משום ולומר פרנסתי לחוקה ואיני יכול לדור צירושלים. ויש ספרים שכתוב בהן כשאלין. ועל העולים לרגל אמר. שלא היה אחד מהם מיצר כשהיה לן צירושלים מחמת דוחק

המקום כמו לר לי המקום גשה לי ואשצה (ישעיה מט): ט בין השמשות. בערב שצת צראשית קודם שנשלמה הצריאה: פי הארץ. לבלוע קרח ועדמו: פי הבאר. צארה של מרים שהימה הולכת עם ישראל צמדצר בכל המסעות. ויש אומרים שפסחה פיה ואמרה שירה

המקום כמו לר לי המקום גשה לי ואשצה (ישעיה מט): ט בין השמשות. בערב שצת צראשית קודם שנשלמה הצריאה: פי הארץ. לבלוע קרח ועדמו: פי הבאר. צארה של מרים שהימה הולכת עם ישראל צמדצר בכל המסעות. ויש אומרים שפסחה פיה ואמרה שירה

וּבְלָחֶם הַפָּנִים, עוֹמְדִים
צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָחִים,
וְלֹא הִזִּיק נֶחֱשׁ וְעִקְרָב
בִּירוּשָׁלַיִם מְעוֹלָם, וְלֹא אָמַר
אָדָם לְחִבְרוֹ צֵר לִי הַמָּקוֹם
שֶׁאֲלִין בִּירוּשָׁלַיִם: ט עֲשֶׂרָה
דְּבָרִים נִבְרָאוּ בְּעֶרֶב שֶׁבֶת בֵּין
הַשְּׁמָשׁוֹת, וְאֵלוֹ הֵן: פִּי הָאָרֶץ,

הצדיק הוא בחינת ירושלים, שזה סוד גרא שלם, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן א'), שרק גרא ומתפחד ממנו יתברך, ועל-ידי-זה שום נחש ועקרב, שהן שתי קלפות משחיתים, לא יכולים להזיק אותו.

וְלֹא אָמַר אָדָם לְחִבְרוֹ צֵר לִי הַמָּקוֹם שֶׁאֲלִין בִּירוּשָׁלַיִם:

מאחר שהצדיק זוכה ליראה שלמה, שיגרא ומתגרא רק ממנו יתברך, על-ידי-זה יש בלבד מקום לכל בר ישראל, כמו שכתוב אצל אהרן (שמות כח, כט): "וְנִשָּׂא אֶהְרֶן אֶת שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחֶשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל לְבוֹ, בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ לְזָכְרוֹן לִפְנֵי הַנְּיָ"ה תָּמִיד".

הַכֹּלל כְּשֶׁאָדָם זוֹכֵה לְחִזוֹר בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה אֵלָיו יְתַבְרַךְ, וּמִבְטַל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי בּוֹ יְתַבְרַךְ, עַל-יְדֵי-זֶה בְּעֲצָמוֹ נַעֲשֶׂה בְּחִינַת מִקְדָּשׁ, שֶׁהַקֹּדֶשׁ שׁוֹרֵה אֶצְלוֹ כְּמוֹ שֶׁשְׁרָתָהּ בְּבֵית-הַמִּקְדָּשׁ, וְנַעֲשִׂים עִמּוֹ הַעֲשֶׂרָה נְסִים שֶׁהָיוּ בְּבֵית-הַמִּקְדָּשׁ, אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁזוֹכֵה לְקַחַת אֶת עֲצָמוֹ בְּיָדָיו, וְלְחִזוֹר בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה אִמְתִּית, שְׂאִזּוֹ אֵל רַב טוֹב הַגְּנוּזוֹ יִזְכֶּה. וְזֶה כֹּל בֵּר יִשְׂרָאֵל יְכוּל לְזוֹכֹת, אִם רַק יִהְיֶה לוֹ רְצוֹן חֲזָק מְאֹד לְחִזוֹר אֵלָיו יְתַבְרַךְ, וְלִהְיוֹת דְּבוּק בְּחֵי הַחַיִּים בּוֹ יְתַבְרַךְ, וְלִהְתַּבְטֵל לִפְנֵי לְגַמְרֵי, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

ט עֲשֶׂרָה דְּבָרִים נִבְרָאוּ בְּעֶרֶב שֶׁבֶת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת: צְרִיף שֶׁתַּדַּע, אֶהוּבֵי, בְּנִי! אֲשֶׁר הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בָּרָא אֶת כָּל הַבְּרִיאָה בְּשֵׁשֶׁה יָמִים, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (שְׁמוֹת כ, יא): "כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה הַנְּיָ"ה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם, וַיִּנַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי"; וְהִגָּה הַבְּרִיאָה הַיְתָה עַל-יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים, כְּמוֹ שֶׁמִּזְכֵּר בְּכָל יוֹם יוֹם מְבַרֵּאת הָעוֹלָם בְּשֵׁשֶׁת יָמִים רַק שֵׁם אֱלֹקִים, שֶׁזֶה עוֹלָה בְּגִימְטְרִיָּה הַטֵּב"ע, כִּי כָּף הַטְּבִיעַ הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּבְרִיאָה, כִּי כָּף צְרִיף לְהִיוֹת, שֶׁזֶה נִקְרָא טֵבַע, כִּי בְּכָל יוֹם יוֹם מִשְׁשֶׁת יָמִים הַיְתָה בְּרִיאָה מִיְחִדָּת, שֶׁבָּהּ בָּרָא הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מֵה שֵׁשֶׁיף לַיּוֹם הַזֶּה, וְאָמַר רַבְּנּוֹ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן יז), אֲשֶׁר בְּאֵמַת אֵין אָנוּ יְכוּלִים לְהִבִּין מֵה הוּא טֵבַע וּמֵה הִיא הַשְּׁגָחָה, כִּי בְּאֵמַת גַּם הַטֵּבַע הוּא הַשְּׁגָחָתוֹ יְתַבְרַךְ,

שנאמר (במדבר כא) עלי צחר ענו לה: פי האתון. זין השמשות נגזר עליה שמדבר עם זלעם: והקשת. לחות צרית שלא יהיה עוד מזול: המן. שירד לישראל ארבעים שנה צמדצר: והמטה. שנעשה צו האומות ושל סנפרינון היה: והשמיר. כמין תולעת צרייתו כשעורה כשהיו מראים אותו על האצנים הרשומות צדיו הן נצקעות מאליהן. ובו פתחו אצני האפוד והמוטן דכתיב זהו צמלאותם: והכתב. לורת האומיות שהיו מקוקות צלומות: והמכתב. שהיו נקראין מכל הארבע לדדים: והלוחות.

פִּי הַבַּּאֵר, פִּי הָאֶתוֹן, הַקֶּשֶׁת, וְהַמָּן, וְהַמֶּטֶה, וְהַשְּׁמִיר, הַכֶּתֵב, וְהַמְּכַתֵּב, וְהַלּוּחוֹת. וַיֵּשׁ אֹמְרִים, אֵף הַמְּזִיקִין, וַקְּבוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וַאִילוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. וַיֵּשׁ אֹמְרִים, אֵף צָבַת בְּצַבַת עֲשׂוּיָה:

של סנפרינון היו. ארכן ששה ורחבן ששה. וענין שלשה. כאזן אחת שארכה ורחבה ועוציה שוין ונחלקה לשנים ונגללים היו וחוצים מגלגל חמה: אף המזיקין. אלו השדים שלאחר שנרא הקצ"ה אדם וחוה היה מתעסק צבריאתן וכשנרא רוחמיהן לא הספיק לצרוא גופיהן עד שקדש היום ונשאלו רוחות צלל גוף: ואילו של אברהם אבינו. נגזר עליו זין השמשות שיהיה נאחו צסנך צקרניו צשעת העקדה: אף צבת בצבת עשויה. תרגום מלקמים לצמהא. הצצת אינה נעשית אלא צצצת אחרת וראשונה מי עשאה על כרחך מאלילה נעשית צידי שמים ונצראת זין השמשות. וזה נדחה צגמרא צפרק מקום שנהגו (דף נד) ואמרו אפשר שהצצת הראשונה נעשית צדפוס שהתיכו הנחשת צאש והליקוהו צמוך הדפוס ונעשית

עם כל זאת הבריאה היתה משם אלקים, שהיא מדת הדין העולה כמספר הטבע, ואמר הבעל-שם טוב הקדוש זי"ע על הפסוק (תהלים קיט, פט): "לעולם הויה דברך נצב בשמים", שהפונה, מאז שהקדוש-ברוך-הוא אמר את העשרה מאמרות שבהם נברא העולם, הדבור הזה יעדין נצב בשמים, ומחיה ומקים את כל הבריאה, אור וחסד, שמים וארץ, יבשה ודשא עשב מזריע זרע, יען פרי עשה פרי למינו (בראשית א, יא), חמה ולבנה וכוכבים, חיות ועופות, וכל שרץ השורץ על הארץ, ואת האדם, וזה מטבע בתוך הבריאה, וכך צריך להיות, כי כך ברא הקדוש-ברוך-הוא את הבריאה בששה ימים, עם כל זאת בערב שבת בין השמשות, אחר שנגמרה כל הבריאה בששה ימים, ויעדין לא נכנסה שבת, שהוא יום מנוחה, אז ברא הקדוש-ברוך-הוא עשרה דברים, שמשם בא שדוד הטבע ושדוד המערכה, אותות ומופתים שעשו הצדיקים בעולם, כי בבין השמשות יצאו ככר מהטבע, ויעדין לא נכנסו בשבת, שהיא עצם גלוי אלקותו יתברך, השגחתו הפרטית, דיקא ברצעים אלו של בין השמשות ברא עשרה דברים אלו, שמשם נמשכים כל האותות והמופתים שהצדיקים עושים בעולם.

ועופות, וכל שרץ השורץ על הארץ, ואת האדם, וזה מטבע בתוך הבריאה, וכך צריך להיות, כי כך ברא הקדוש-ברוך-הוא את הבריאה בששה ימים, עם כל זאת בערב שבת בין השמשות, אחר שנגמרה כל הבריאה בששה ימים, ויעדין לא נכנסה שבת, שהוא יום מנוחה, אז ברא הקדוש-ברוך-הוא עשרה דברים, שמשם בא שדוד הטבע ושדוד המערכה, אותות ומופתים שעשו הצדיקים בעולם, כי בבין השמשות יצאו ככר מהטבע, ויעדין לא נכנסו בשבת, שהיא עצם גלוי אלקותו יתברך, השגחתו הפרטית, דיקא ברצעים אלו של בין השמשות ברא עשרה דברים אלו, שמשם נמשכים כל האותות והמופתים שהצדיקים עושים בעולם.

ואלו הן העשרה דברים, שמשם יש כח להצדיקים לעשות אותות ומופתים.

פי הארץ, שבלעה את קרח ויעדתו (במדבר טז, לב).

ופי הבאר: בארה של מרים, שהיתה הולכת עם ישראל במדבר בכל המסעות, וממנה היו שותים מים כלל נשמות ישראל (שמות יז, ו).

ופי האתון: שנגזר עליה שתדבר עם בלעם (במדבר נב, כח).

והקשת: זה אות ברית, שלא יהיה עוד מבול על הארץ (בראשית ט, יג).

והמן: שירד לישראל ארבעים שנה במדבר (שמות טז, טו).

וְהַמָּטָה שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁעָשָׂה בּוֹ אֶת הָאוֹתוֹת בְּמִצְרַיִם (שְׁמוֹת ד, יז). לַחֲנֹכֶה מִיָּד: י גּוֹלָם. לָשׁוֹן גּוֹלָמֵי כָּלִים שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מִלְּחֻמָּתָן. כִּי אִדָּם שֶׁאִינוֹ נִגְמָר זְדַעְמוֹ לֹא זִמְדוֹת וְלֹא

וְהַשְּׂמִיר: מִיִּן תּוֹלְעַת שֶׁהַשְּׂתִמְשׁוֹ בּוֹ בְּבִנְיָן זִמְמָה קְרוֹי גּוֹלָם: אִינוֹ מְדַבֵּר לִפְנֵי מִי שֶׁגְּדוּל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְהִבְקָעַת הָאֲבָנִים, וְבוֹ מִמֶּנּוּ בַחֲכָמָה. שֶׁכֵּן מֵאִינוֹ זָלַעְזַר וְאִתְמַר שֶׁלֹּא רָוּ

פָּתְחוּ אֶת אֲבָנֵי הַחֶשֶׁן, וְהָאֶפֶד. **שְׁבָעָה דְּבָרִים בְּגִלְם וְשְׁבָעָה בְּחָכָם. חָכָם אִינוֹ**

וְהַפְּתָב: צוּרַת הָאוֹתִיּוֹת וְהָאֶפֶד. **מְדַבֵּר בְּפָנָי מִי שֶׁהוּא גְּדוּל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן,** שֶׁהֵיוּ חֻקוֹת בְּלוֹחוֹת.

וְהַמְּכַתָּב: שֶׁהַלוֹחוֹת הָיוּ נִקְרָאִים מִכָּל אַרְבָּעָה הַצְּדָדִים.

וְהַלוֹחוֹת: לוֹחוֹת הַבְּרִית הָרְאשׁוֹנִים, וְהָיוּ עֲשׂוּיִים מִסַּפְרִינִין, וְהָיָה אַרְפֵּן שֶׁשָּׂה טְפָחִים, וְרַחְבֵּן שֶׁשָּׂה טְפָחִים, וְעַבְדָּן שֶׁלְּשָׂה טְפָחִים, וְהַלוֹחוֹת מְעַשָּׂה אֱלָקִים הֵמָּה" (שְׁמוֹת לב, טז).

וַיֵּשׁ אוֹמְרִים אֵף הַמְּזִיקִין: אֵלוֹ הַשָּׂדִים, שֶׁאֵין לָהֶם גּוֹפִים, וּמְשׁוֹטְטִים בְּאֹוִיר הָעוֹלָם, וּמוֹכְנִים לְהַזִּיק.

וְקַבּוּרְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה: שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וְלֹא יָבַע אִישׁ אֶת קַבּוּרְתּוֹ" (דְּבָרִים לד, ו).

וְאֵילוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ: שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "וַיִּרְא וְהִנֵּה אֵיל אַחַר נֶאֱחָז בְּסַבְּף בְּקַרְנָיו, וַיִּלֶּךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל, וַיַּעֲלֵהוּ לְעֵלָה תַּחַת בְּנוֹ" (בְּרָאשִׁית כב, יג).

וַיֵּשׁ אוֹמְרִים אֵף צָבַת בְּצָבַת עֲשׂוּיָה: כָּל כְּלֵי אֲמָנוֹת, כַּגּוֹן צָבַת, שֶׁאוֹחֲזִין בָּהּ אֶת כָּל הַכְּלִים שֶׁצָּרִיכִים לְהַתְּלַבֵּן בָּאֵשׁ וְכוּ', גַּם זֶה הַדְּעַת — שֶׁיּוֹכְלוּ לַעֲשׂוֹת כְּלֵי אֲמָנוֹת, בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת נִבְרָאָה.

הַכָּלֵל, שֶׁכָּל אֵלוֹ הָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים וְשִׁדּוּד הַטְּבַע, שֶׁהַצְּדִיקִים עוֹשִׂים מֵאֵז בְּרִיאַת הָעוֹלָם, הַכָּל בָּא מִכַּח אֱלָקֵי, שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מִהַמְּקוֹם וְהַזְּמַן, וְלְמַעַלָּה מִהַטְּבַע, כִּי אֵלוֹ הַצְּדִיקִים הֵם דְּבוּקִים לְגַמְרֵי בְּאֵין סוּף בְּרוּף הוּא, וְאֶפְלוּ שֶׁהֵם נִמְצָאִים עַדִּין בְּזֶה הָעוֹלָם הַגִּשְׁמִי וְהַחֲמָרִי, עִם כָּל זֹאת מִחַ מַחְשַׁבְתָּם דְּבוּקִים בְּאֵין סוּף בְּרוּף הוּא, וְעַל־יְדֵי־זֶה הֵם יְכוּלִים לְשַׁנּוֹת אֶת הַטְּבַע, שֶׁזֶה סוּד עָרַב שְׁבַת בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת, שֶׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל, אֵז מֵאִיר שֶׁם אֱלֹהֵי"ם, שֶׁעוֹלָה כְּמִסְפַּר הַטְּבַע"ע, וּבְשֶׁבַת מֵאִיר רַק שֶׁם הַזְּמַן, שֶׁהוּא עֵצֶם הַשְּׂגָחָה, הִיָּה הִנֵּה וְהִנֵּה, כְּמוֹכָא בְּזִהַר (יְתָרוֹ פּח:): מֵהִי שְׁבַת? שֶׁמָּא דִקְדָּשָׁא בְּרִיךְ הוּא, שֶׁמָּא דְאִיהוּ שְׁלִים מִכָּל סְטְרוֹי. וְלִכֵּן כָּל הַמּוֹפְתִים נַעֲשִׂים עַל־יְדֵי שְׂמֻקְשָׁרִים רוּחְנִיּוֹת וְגִשְׂמִיּוֹת לְרוּחְנִיּוֹת, הֵינּוּ שֶׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל אֶל הַשְּׁבַת, וְהַשְּׁבַת אֶל שֶׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל, כִּי מֵרַב הַתְּדַבְּקוֹתָם שֶׁל הַצְּדִיקִים בְּאֹוִר אֵין סוּף בְּרוּף הוּא, וְהֵם נִכְלָלִים לְגַמְרֵי בְּהַשְּׂגָחַתוֹ הַפְּרָטִית, כִּי כְּפִי שֶׁאֲדָם זֹכָה לְבַטֵּל אֶת כָּל כְּלוֹ וַיֵּשׁוּתוֹ לְגַמְרֵי בְּאֵין סוּף בְּרוּף הוּא, כִּי מֵאִיר עָלָיו אֹוִר הַשְּׂגָחַתוֹ הַפְּרָטִי פְּרָטִית, וְיְכוּל לְשַׁדֵּד אֶת הַטְּבַע לְגַמְרֵי, וּמִשֶּׁם הֵם מְמַשְׂכִּים אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים, וְהֵבִן לְמַעֲשָׂה.

י שְׁבָעָה דְּבָרִים בְּגִלְם וְשְׁבָעָה בְּחָכָם: צָרִיךְ שֶׁתִּדַע, אֶהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר הֵהֱפִרֵשׁ בֵּין חָכָם לְגִלְם, זֶה הֵפִרֵשׁ בֵּין שְׂמִים לְאָרֶץ, כִּי הַגִּלְם מְרַמָּז לְגוּף הַגִּשְׁמִי, מְלֵא חֲמָרִיּוֹת וְאַרְצִיּוֹת, וְהַחָכָם מְרַמָּז לְהַנְּשָׂמָה הַרוּחְנִיּוֹת, שֶׁנִּמְשַׁכֶּת תָּמִיד לְמַעַלָּה, לְהִיּוֹת קְרוֹב לְשְׂמִים, כִּי לְאָדָם יֵשׁ חֹמֶר שֶׁהוּא גּוּף הַגִּשְׁמִי, וְצוּרָה שֶׁהִיא הַנְּשָׂמָה הַרוּחְנִיּוֹת, וְכָל אֶחָד מוֹשֵׁף אֶל שְׂרָשׁוֹ, כַּעֲזִין שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (סְנֵהֲדָרִין צא:): "קָרָא אֶל הַשְּׂמִים מַעַל" — הוּא הַנְּשָׂמָה, "וְאֶל הָאָרֶץ" — זֶה הַגּוּף, וְצָרִיכִים

לדבר צפני אציהן כשקנף עליהם משה והשיב אהרן: לאחד ביניהם, ולעשות שלום בין הגוף ואינו נכנס לתוך דברי חבירו. שלא יערצנו דכמיז (במדבר יב) שמעו נא דברי. המתינו לי עד שדבר קל ומומר להדיוט: ואינו נבהל להשיב. כדי שמהל

שואל פענן ומשיב פהלכה, ואומר על ראשון ראשון ועל

משותו כהלכה וכן צלליהוא הוא אומר (איוב לו) כתר לי זעיר ואסוך: שואל כענין ומשיב כהלכה. לדבר אחד

הוא נמנה כאן. והכי פירושו התלמיד שואל כענין כלומר צאותו ענין שהם עוסקים בו. ואז הרב משיב כהלכה. אבל אם ישאל התלמיד שלא כענין הוא מציא

הארה ומכל השגה שהנשמה משגת, שגם הגוף ידע מזאת ההשגה, כמו שכתוב (ישעיה נח, ז): "ומבשרך לא תתעלם", שלא תעלים עיניך מלרחם על בשרך, הינו בשר גופך, פי צריכים לרחם מאד על הגוף, לראות לזככו כדי שיוכל להודיע לו מכל ההארות וההשגות שהנשמה משגת, דהינו להפך את הגוף הגשמי גם-כן לרוחני, בסוד (איוב יט, כו): "מבשרי אחזה אלוה", הינו מבשר הגוף יחזה אלוה, דהינו השגות אלקות; והנה תכמינו הקדושים אמרו (תגיגה יב): בית שמאי אומרים: שמים נבראו תחלה, ואחר-כך נבראת הארץ, שנאמר (בראשית א, א): "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ". ובית הלל אומרים: ארץ נבראת תחלה, ואחר-כך שמים, שנאמר (שם א, ד): "ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים", והמתלקת ביניהם — מה צריכה להיות עבודת האדם? בית שמאי אומרים, שהעקר היא הנשמה, שהיא סוד 'שמים נבראו תחלה', הינו לעסק בתקון הנשמה, וממילא אחר-כך יתקן הגוף החומר, ובית הלל אומרים, שהעקר הוא הגוף, שהוא סוד הארץ נבראה תחלה, הינו לעסק בתקון הגוף, וממילא כשייתקן הגוף הגשמי, תאיר בו הנשמה הרוחנית. וזה ההפרש בין החכם, שהיא הנשמה, חלק אלוק ממעל, לבין הגלם, שהוא הגוף הגשמי, שצריכים להפך לרוחני.

חכם אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין: מי שהוא דבוק תמיד בפי החיים בו יתברך, הוא תמיד בטל ומבטל בעיני עצמו, ואף פעם לא יחזיק טובה לעצמו, וידם וישתק, ויחזיק את הזולת יותר גדול ממנו בחכמה, ולכן לא ידבר לפניו.

וכן ואינו נכנס לתוך דברי חברו: מאחר שהוא דבוק בו יתברך, ומחזיק תמיד את הזולת יותר ממנו, ולכן לא יפגס בתוך דבריו, ויתן לו לדבר קדם.

וכן ואינו נבהל להשיב: מאחר שהוא בטל ומבטל באין סוף ברוך הוא, אזי הוא מישב תמיד בדעתו, מחמת שונשמתו דבוקה בו יתברך, ולכן אינו נבהל להשיב, כי מרב התפלותו באין סוף ברוך הוא, הוא מישב ביותר בדעתו, וכששואלים אותו, אינו אץ להשיב.

וכן שואל פענן ומשיב פהלכה: הכל אצלו בשוב הדעת גדול מאד, מאחר שראשו בשמים דבוק בו יתברך. ולכן כשצריך לשאל, הוא מקצר בדבריו ושואל פענן, וכן כששואלים אותו, הוא מישב בדעתו, ומשיב פהלכה.

וכן ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון: מאחר שמתחשבתו תמיד דבוק בו יתברך,

אָזִי הוּא מֵיֵשֵׁב מְאֹד מְאֹד, וְכָל דְּבוּרָיו הֵם בְּסֵדֶר נְכוּן, שְׂאוּמֵר עַל רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן בִּישׁוּב הַדְּעַת גְּדוּל מְאֹד, כִּי מֵאֲחֵר שְׂפָל מִחַ מִחְשָׁבְתוֹ בְּטֵל וּמִבְטָל אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא.

וְכֵן וְעַל מָה שְׂלֵא שְׁמַע אוֹמֵר לֹא שְׁמַעְתִּי: אֵינּוּ מִתְבַּיֵּשׁ לומר עַל מָה שְׂלֵא שְׁמַע 'לֹא שְׁמַעְתִּי', מֵאֲחֵר שֶׁהוּא דְבוּק בּו יתְבַרַךְ, אָזִי אֵינּוּ רוֹצֵה לְנַצַּח אֶת אֵף אֶחָד, אֶלֵא עַל דְּבַר שְׂלֵא שְׁמַע אֵינּוּ

מִתְבַּיֵּשׁ לומר 'לֹא שְׁמַעְתִּי', מֵאֲחֵר שְׂפָל חֲפָצוֹ הוּא לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנוֹ, כִּי אֶצְלוֹ הַנְּשָׂמָה הָעֵקֶר. וְכֵן וּמוֹדָה עַל הָאֲמַת: מֵרַב הַתְּכַלְלוֹתוֹ בּו יתְבַרַךְ, אֵינּוּ מִתְבַּיֵּשׁ לְהוֹדוֹת עַל הָאֲמַת, מֵאֲחֵר שְׂפָל מְגַמְתּוֹ לְרֵאוֹת רוֹחֲנִיּוֹת חַיּוֹת אֱלֻקוֹת.

וּחְלוּפִיּהוֹן בְּגֻלָּם: מָה שְׂאֵין בֵּין מִצַּד הַגּוּף הַחֲמִרִי וְהַגְּשָׁמִי וְהָאֲרָצִיּוֹת שָׁבוּ, הַכֹּל אֶצְלוֹ הַהֶפֶךְ, הוּא תְּמִיד רוֹצֵה לְנַצַּח אֶת הַזּוּלָתוֹ, וְלִכְּן הוּא אֵינּוּ מִתְבַּיֵּשׁ לְדַבֵּר קִדְּם, וְלִפְנֵי מִי שֶׁהוּא גְּדוּל מְמַנּוֹ, וְכֵן נִכְנָס לְתוֹךְ דְּבָרֵי חֲבֵרוֹ, וְאֵינּוּ מִתְחַשֵּׁב עִם אֵף אֶחָד, וְהַכֹּל הַהֶפֶךְ מִהֲחֻכָּם. שְׁנֵה הַהֶפְרָשׁ בֵּין הַחֻכָּם שְׁשׁוּרָה בְּרוֹחֲנִיּוֹת חַיּוֹת אֱלֻקוֹת בְּחַיִּינַת שְׁמַיִם, לְבֵין

הַגְּלָם שְׁשׁוּרָה בְּאֲרָצִיּוֹת, וְעוֹסֵק לְהֶפֶךְ אֶת גּוּפוֹ הַגְּשָׁמִי לְרוֹחֲנִי. וְהַכֹּל, שְׁזוֹ בְּחַיִּינַת הַמַּחְלֶקֶת בֵּין שְׁמַאי לְהַלֵּל, שְׁמַאי אוֹמֵר: שְׁמַיִם נִבְרָאוּ תַחְלָה, שְׁצָרִיכִים לְעֵסֵק בְּעֵסְקֵי הַנְּשָׂמָה תְּמִיד, וְלִשְׁכַּח מִהַגּוּף הַגְּשָׁמִי, וְלְהֶפֶךְ הַלֵּל אוֹמֵר: הָאֲרֶץ נִבְרָאָה תַחְלָה, שְׁצָרִיכִים לְעֵסֵק בְּעֵסְקֵי הַגּוּף תְּמִיד, וְלְהֶפֶךְ גַּם אֶת גּוּפוֹ הַגְּשָׁמִי, וְלַעֲשׂוֹת מְמַנּוֹ רוֹחֲנִי, וּבְזֶה תּוֹבֵן מִחֻלְקָתָם, שְׁנֵה הַהֶפְרָשׁ בֵּין הַחֻכָּם לְהַגְּלָם, בֵּין הַגּוּף לְהַנְּשָׂמָה, וּשְׁנֵיהֶם דְּבָרֵי אֱלֻקִּים חַיִּים, עוֹסְקִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנֵם. זֶה מִתְחִיל קִדְּם עִם גְּלוּי הַנְּשָׂמָה, וְזֶה מִתְחִיל קִדְּם עִם בְּנִין גּוּפוֹ הַגְּשָׁמִי, וְאֲחֵר־כֵּן לְהִפְכוֹ לְרוֹחֲנִי, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

לְרַב שֵׁיטִיז שֵׁלֵא כַהֲלַכָּה עַל דְּרַךְ שְׂאֵמֵר רְזִי חַיִּיא לְרַב (שְׁבַת דף ג) כִּי קֵאִי רְזִי זְהֵאִי מִסְכַּתָּה לֹא תִשְׁיִלִיָּה זְמַסְכַּתָּה אַחֲרֵימִי. וְכֵן אַתָּה מוֹלֵא זְאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִיוּ טַמְאִים לְנַפֵּשׁ אֲדָם שְׂרָאוּ אֵת מִשָּׁה עוֹסֵק זְהֲלֻכּוֹת הַפִּסָּה וּשְׂאֵלוֹ לוֹ אֲוֵמוֹ עֵינִין:

וְאוֹמֵר עַל רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן. וְכֵן מַזְיֵנו זְהַקְצָ"ה שְׂאֵמֵר לוֹ מִשָּׁה (שְׁמוֹת ג) מִי אֲנִכִי כִי אֲלַךְ אֶל פְּרַעָה הִיא הַרְאֲשׁוּנָה. וְכִי אֲוֵיֵא אֵת זְנִי יִשְׂרָאֵל הִרִי שְׁנִיָּה. וְהַשִּׁיבּוֹ הַקְצָ"ה עַל הַרְאֲשׁוּנָה כִּי אַהִיָּה עִמָּךְ. וְעַל הַשְׁנִיָּה זְהוּוִיֵאֲךָ אֵת הָעַם

מִמַּנְרִים חַעֲזָדוֹן אֵת הַאֲלֹהִים: וְעַל מָה שְׂלֵא שְׁמַע אוֹמֵר לֹא שְׁמַעְתִּי. אִם פּוֹסֵק דִּין מִן הַסִּזְרָא מִדַּעְתּוֹ לֹא יֵאמֵר כֵּךְ שְׁמַעְתִּי מַרְזוּתִי. וּמַזְיֵנו זְאֲנָשִׁי חָרָן כִּשְׂשָׁל מֵהֵם יַעֲקֹב (בְּרֵאשִׁית כט) הַשְּׁלוֹם לוֹ אֲמַרוּ לוֹ שְׁלוֹם וְהִנֵּה רַחֵל זָמּוּ זְאָה עִם הַלְּאָן. כְּלוּמַר זֶה אֲנוּ יוֹדְעִים וְאִם תִּשְׂאֵל יוֹמֵר הִנֵּה רַחֵל זָמּוּ זְאָה עִם הַלְּאָן. וְהִיא תְּגִיד לָךְ כִּי אֲנַחְנוּ לֹא יַדַּעְנוּ יוֹמֵר מוֹזֵ: וּמוֹדָה עַל הָאֲמַת. וְאֵף עַל פִּי שִׁיכּוֹל לְהַעֲמִיד אֵת דְּבָרָיו עַל יַדֵּי טַעֲנוֹת שְׂזִידוֹ. וְכֵן מַזְיֵנו זְמַשָּׁה (וִיקְרָא י) כִּשְׂסַלְקוּ אַהֲרֹן וְאֵמֵר לוֹ אִם שְׁמַעַת זְקַדְשִׁי שַׁעַה אֵין לָךְ לְהַקֵּל זְקַדְשִׁי דּוֹרוֹת וְיִשְׁמַע מִשָּׁה וְיִטַּב זְעִינּוֹ הוֹדָה וְלֹא זֹשׁ לומר לֹא שְׁמַעְתִּי אֲלֵא שְׁמַעְתִּי וְשַׁכַּחְתִּי: וּחְלוּפִיּהוֹן בְּגוּלָם. חֲלוּף הַדְּבָרִים הַלְלוּ שְׂזַחֲכֵם הֵם זְגוּלָם: יֵא רַעֲב שֵׁל בְּצוֹרַת. הַגְּשָׁמִים מוֹעֲטִים וּמִמוֹךְ

שְׁזוֹ בְּחַיִּינַת הַמַּחְלֶקֶת בֵּין שְׁמַאי לְהַלֵּל, שְׁמַאי אוֹמֵר: שְׁמַיִם נִבְרָאוּ תַחְלָה, שְׁצָרִיכִים לְעֵסֵק בְּעֵסְקֵי הַנְּשָׂמָה תְּמִיד, וְלִשְׁכַּח מִהַגּוּף הַגְּשָׁמִי, וְלְהֶפֶךְ הַלֵּל אוֹמֵר: הָאֲרֶץ נִבְרָאָה תַחְלָה, שְׁצָרִיכִים לְעֵסֵק בְּעֵסְקֵי הַגּוּף תְּמִיד, וְלְהֶפֶךְ גַּם אֶת גּוּפוֹ הַגְּשָׁמִי, וְלַעֲשׂוֹת מְמַנּוֹ רוֹחֲנִי, וּבְזֶה תּוֹבֵן מִחֻלְקָתָם, שְׁנֵה הַהֶפְרָשׁ בֵּין הַחֻכָּם לְהַגְּלָם, בֵּין הַגּוּף לְהַנְּשָׂמָה, וּשְׁנֵיהֶם דְּבָרֵי אֱלֻקִּים חַיִּים, עוֹסְקִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנֵם. זֶה מִתְחִיל קִדְּם עִם גְּלוּי הַנְּשָׂמָה, וְזֶה מִתְחִיל קִדְּם עִם בְּנִין גּוּפוֹ הַגְּשָׁמִי, וְאֲחֵר־כֵּן לְהִפְכוֹ לְרוֹחֲנִי, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

יֵא שְׂבַעָה מִיַּנִּי פְּרַעֲנִיּוֹת בְּאֵין לְעוֹלָם עַל שְׂבַעָה גּוּפֵי עֲבָרָה: צְרִיף שְׂתַדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי! שְׁיִשְׁנֵם שְׂבַעָה מִיַּנִּי פְּרַעֲנִיּוֹת קָשׁוֹת בְּעוֹלָם בְּשִׁבִיל שְׂבַעָה סוּגֵי מִיַּנִּי עֲבָרוֹת שְׂעוּשִׁים בְּנֵי־אָדָם, וּבְנֵי־אָדָם אֵינֵם יוֹדְעִים לְמָה מְגִיעוֹת לָהֶם הַפְּרַעֲנִיּוֹת הַקָּשׁוֹת הָאלוּ. אֲבָל בְּאֲמַת מֵאֲחֵר שְׂעוּבָרִים

קך השער ממיקר: רעב של מהומה. מפני הגייסות אין יכולים לאסוף המזוזה: רעב של כליה. השמים כזרזול והארץ כמזוזה: שלא נמסרו לבית דין. שלא עשו כהן דין תורה: ועל פירות שביעית. שעושים כהן סחורה ואין נוהגין בהן קדושת שביעית: ענוי הדין. שידועים להיכן הדין נוטה ומעכזין ואין פוסקין אותו: עוות הדין. לזכות את המייב ולמייב את הזכאי: ועל המורים בתורה שלא כהלכה. לחסור את המומר ולהמיר את האסור: שבועת שוא. לזטלה שלא לנורח: חלול השם. העונר עזירה צפרהסיא ציד רמה. אי נמי שזני אדם רואים ולומדים ממעשיו: ועל שמטת הארץ. שחורשים וזורעים

על רצונו יתברך, ויש שבועה סוגי מיני עברות, שהן קלות בעיני האדם, על זה מקבלים את עונשם מדה כנגד מדה.

מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין: אם מקצת אנשים מפרישים תרומות ומעשרות ומקצת אנשים לא מפרישים, על-ידי זה בא העונש, אשר "רעב של בצרת בא", שאז "מקצתן רעבים ומקצתן שבעים", הינו שהגשמים מועטים, ומתוך כך התבואה מתיקרת. ולכן על-ידי זה מקצת אנשים שלא עשו את תבואתם סובלים ורעבים, עקב רעב הבצרת, ומקצת אנשים שעשו את תבואתם הם שבעים.

גמרו שלא לעשור: אם החליטו כל הצבור שלא להפריש כלל תרומות ומעשרות, אזי עונשם ש"רעב של מהומה ושל בצרת בא", ונוסף לרעב הבצרת, בא גם רעב של מהומה, שבאים אויבים ולוקחים את התבואה בכח, ואז כלם רעבים.

ושלא לטל את החלה: אם כל הצבור החליטו שלא להפריש חלה מן העסה, אזי עונשם, אשר רעב של פליה בא עליהם, שזה רעב כבוד מאד, שהשמים נעשים כמו ברזל, ולא יורדים גשמים כלל, והארץ נעשית כנחשת שאינה מצמחת פלום, ועל-ידי כך יש פליה ביושבי הארץ. דבר בא לעולם: הינו מגפה שאנשים מתים בקצור זמנים ופתאום, פלי שום התראה, הם באים מפני העברות הרעות "על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית-דין"; הינו על עברות שחייבים עליהם פרת ומיתה בידי שמים, וכן יש עברות שבית-דין לא יוכלו לגזור עליהם דין מות, מחמת חסר ראיות, ואין עדים, או שברח זה שעבר את העברה, אזי הדבר, שהיא מיתה פתאומית, נתפסת בו. וכן "על פרות שביעית", שעושים בהם סחורה, ואין נוהגין בהם קדשת שביעית, ומזלזלין בכל מצוות הנוהגות בשביעית, גם על זה הדבר, שהיא מיתה פתאומית, נתפסת בו.

חרב באה לעולם: הינו חרב של מלחמה באה לעולם, ואנשים נהרגים. "על ענוי הדין", שבית-דין יודעים להיכן הדין נוטה, ואין פוסקים את הדין, מפני ראה שמתנראין מבני-אדם, או מפני שחד שמקבלים. "ועל עוות הדין", שבית-דין מעותים את הדין, מזכה את החיב ומחייב את הזכאי. "ועל המורים בתורה שלא כהלכה", שאוסרים את המתר ומתירים את

שבועה גופי עברה. מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין, רעב של בצרת באה, מקצתן רעבים ומקצתן שבעים. גמרו שלא לעשור, רעב של מהומה ושל בצרת באה. ושללא לטול את החלה, רעב של פליה באה. דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין,

חרב באה לעולם: הינו חרב של מלחמה באה לעולם, ואנשים נהרגים. "על ענוי הדין", שבית-דין יודעים להיכן הדין נוטה, ואין פוסקים את הדין, מפני ראה שמתנראין מבני-אדם, או מפני שחד שמקבלים. "ועל עוות הדין", שבית-דין מעותים את הדין, מזכה את החיב ומחייב את הזכאי. "ועל המורים בתורה שלא כהלכה", שאוסרים את המתר ומתירים את

הָאָסוּר, הֵם הַגּוֹרְמִים שֶׁתְּהִינָה מְלַחְמוֹת נְשִׁיעִית: יב מִפְּנֵי מַעֲשֵׂר עֲנֵי שְׂבִשְׁלִישִׁית. בְּעוֹלָם, וְכִמְאֲמַרְם ו'ל' (שַׁבַּת קִלְט): אִם רָאִיתָ דוֹר שֶׁצָּרוֹת רַבּוֹת בָּאוֹת עָלָיו, צֵא וּבְדַק בְּדִינִי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל פְּרָעָנוֹת שֶׁבָּאָה לְעוֹלָם, לֹא בָּאָה אֶלָּא בְּשִׁבִיל דִּינִי יִשְׂרָאֵל. חָיָה רְעָה בָּאָה לְעוֹלָם עַל שְׂבוּעַת שְׂוֹא: כְּשֶׁאָדָם גִּשְׁבַּע עַל שְׂוֹא, בָּאוֹת חַיּוֹת וְנוֹשְׁכוֹת אוֹתוֹ, אוֹ אוֹכְלוֹת בְּנֵי אָדָם. וְכֵן "עַל חִלּוּל הַשֵּׁם", כְּשֶׁמְחַלְלִים אֶת שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, עַל-יְדֵי-זֶה עֲנָשׁוֹ, שֶׁבָּאוֹת חַיּוֹת רְעוֹת, וְטוֹרְפוֹת אֶת הָאָדָם. גְּלוֹת בָּאָה לְעוֹלָם, שְׂאֲנָשִׁים צָרִיכִים

וְעַל פְּרוֹת שְׂבוּעִית. חָרַב בָּאָה לְעוֹלָם עַל עֲנֵי הַדִּין, וְעַל עֲוֹנוֹת הַדִּין, וְעַל הַמּוֹרִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כִּהְלָכָה: חָיָה רְעָה בָּאָה לְעוֹלָם עַל שְׂבוּעַת שְׂוֹא, וְעַל חִלּוּל הַשֵּׁם. גְּלוֹת בָּאָה לְעוֹלָם עַל עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְעַל גְּלוּי עֲרִיּוֹת, וְעַל שְׂפִיכוֹת דָּמִים, וְעַל הַשְּׂמִטָּה הָאֲרָץ. יב בְּאַרְבַּעַת פְּרָקִים הַדִּבְרֵי מִתְרַבֶּה. בְּרַבִּיעִית, וּבְשְׂבוּעִית וּבְמוֹצָאֵי שְׂבוּעִית וּבְמוֹצָאֵי הַחֵג שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. בְּרַבִּיעִית, מִפְּנֵי מַעֲשֵׂר עֲנֵי שְׂבִשְׁלִישִׁית. בְּשְׂבוּעִית, מִפְּנֵי מַעֲשֵׂר עֲנֵי

לְלַכֵּת נַע וְנָד, וְלֹא מוֹצָאִים אֶת מְקוֹמָם, זֶה בָּא לָהֶם "עַל עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה", שֶׁנֶּאֱמַר (וַיִּקְרָא כו, לא): "וְהַשְּׂמוֹתַי אֶת מְקַדְּשֵׁיכֶם וְגוֹ', "וְאֶתְכֶם אֲזַרָּה בְּגוֹיִם" וְגוֹ' (שָׁם פְּסוּק לג), וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (אָבוֹת דְּרַבִּי נֶטָן, פְּרָק לח): אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, הוֹאִיל וְאֵתְּם רוֹצִים בְּעֲבוּדָה זָרָה, אֶף אֲנִי מַגְלָה אֶתְכֶם לְמְקוֹם שֵׁשׁ שָׁמָּה עֲבוּדָה זָרָה. וְכֵן גְּלוֹת בָּאָה "עַל גְּלוּי עֲרִיּוֹת", שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר (וַיִּקְרָא יח, כז): "כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אֲנָשֵׁי הָאֲרָץ וְגוֹ', וְלֹא תִקְיָא הָאֲרָץ אֶתְכֶם בְּטַמְאָכְכֶם אִתָּהּ כְּאֲשֶׁר קָאָה אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר לְפָנֶיכֶם". וְכֵן גְּלוֹת בָּאָה "עַל שְׂפִיכוֹת דָּמִים", שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר לה, לג): "וְלֹא תַחְנִיפוּ אֶת הָאֲרָץ אֲשֶׁר אִתְּם בָּהּ, כִּי הַדָּם הוּא יַחְנִיף אֶת הָאֲרָץ" וְגוֹ', וְכֵן גְּלוֹת בָּאָה "עַל הַשְּׂמִטָּה הָאֲרָץ", שֶׁחֹרְשִׁים וְזוֹרְעִים בְּשְׂבוּעִית, שֶׁנֶּאֱמַר (וַיִּקְרָא כו, לד): "אִז תִּרְצָה הָאֲרָץ אֶת שְׂבַתְתֶּיהָ כֹּל יְמֵי הַשָּׁמָה וְאֵתְּם בְּאֲרָץ אֲיִבִיכֶם", וְאָמְרוּ (מִדְרַש אֲגוּדָה): אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְיִשְׂרָאֵל, הוֹאִיל וְאִין אֵתְּם מְשִׁמִּטִּין אוֹתָהּ, הִיא תִשְׂמִיט אֶתְכֶם, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂהָ.

יב בְּאַרְבַּעַת פְּרָקִים הַדִּבְרֵי מִתְרַבֶּה: צָרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שֵׁשׁ אַרְבַּעַת זְמַנִּים, שֶׁאִז הַדִּבְרֵי, שֶׁהִיא מְגַפָּה וּמִיתָה פְּתָאוּמִית, שֶׁמְמִיתָה בְּנֵי-אָדָם, מִתְרַבֶּה בְּאֲרָץ.

בְּרַבִּיעִית: בְּשָׁנָה הַרְבִּיעִית שְׂאֲחַר שְׁנַת הַשְּׂמִיטָה.

וּבְשְׂבוּעִית: בְּשְׁנַת הַשְּׂמִיטָה.

וּבְמוֹצָאֵי שְׂבוּעִית: בַּתְּחִלַּת הַשָּׁנָה שְׂאֲחַר שְׁנַת הַשְּׂמִיטָה.

וּבְמוֹצָאֵי הַחֵג שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: בְּמוֹצָאֵי חֵג הַסְּפּוֹת בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה.

בְּרַבִּיעִית הַדִּבְרֵי מִתְרַבֶּה מִפְּנֵי מַעֲשֵׂר עֲנֵי שְׂבִשְׁלִישִׁית: שֶׁלֹּא נִתְּנוּ אֶת הַמַּעֲשֵׂר לְעַנְיִים, כְּפִי שְׂצָרִיכִים לְהַפְרִישׁ בְּשָׁנָה הַשְּׂלִישִׁית וְהַשְּׂשִׁית שֶׁלֹּאֲחַר שְׁנַת הַשְּׂבוּעִית, וְלִכְּן כְּמוֹ שֶׁהֵם

גְּרָמוּ לְעַנְיִים לְמוֹת בְּרַעַב, כִּף בָּא עֲלֵיהֶם הַדִּבְרֵי, וּמִמִּית אוֹתָם מִיתָה פְּתָאוּמִית.

יג שלי שלי ושליך שלך. איני רוצה להנותך בשביעית, מפני מעשר עני שבששית: שלא והלואי שלא תהנה אומי: ויש אומרים זו מדת הדבור. קרוצ הדבר לנא לידי מדת סדום שמתוך שהיא רגיל בך אפילו בדבר שמצירו נהנה והוא אינו חסר לא ירצה להנות את מצירו.

שְׁבַשְׁשִׁית. וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי פְרוֹת שְׁבִיעִית. וּבְמוֹצָאֵי הַחֵג שֶׁבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, מִפְּנֵי גִזְלֵי מִתְּנוֹת עֲנִיִּים: יג אַרְבַּע מִדּוֹת בְּאָדָם. הָאוֹמֵר שְׁלִי שְׁלִי וְשְׁלָךְ שְׁלָךְ, זוּ מִדָּה בִּינוּנִית. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים, זוּ מִדַּת סְדוֹם. שְׁלִי שְׁלָךְ וְשְׁלָךְ שְׁלִי, עִם הָאָרֶץ. שְׁלִי שְׁלָךְ וְשְׁלָךְ שְׁלָךְ, חֲסִיד. שְׁלִי שְׁלִי וְשְׁלָךְ.

והמוצאי שביעית, מפני פרות שביעית: שלא הפקירו שביעית, פרות שביעית, פדי שיוכלו העניים לזכות בהם, ולכן הדבר, שהיא מיתה פתאומית, ממית אותם. והמוצאי החג שבכל שנה ושנה, מפני גזל מתנות עניים: לפי שגזלו את העניים, ולא הניחו להם בשעת הקציר והבציר את הפתנות שהתורה חיבתם לתת להם, שהם: לקט, שכחה, פאה, פרט, ועוללות, שזמנם בשעת אספת הגרנות לפני חג הסוכות הנקרא חג האסיף, ולכן הדבר, שהיא מיתה פתאומית, ממית אותם.

מכל זה יש להתעורר איך שצריכים לשמר מאד מאד על מצות שביעית, ומעשר עני, ולהקפיד מאד לעזור לעניים, להחיותם בעת שהם רעבים, כי אם אדם עוזר לעניים, הקדוש-ברוך-הוא עוזר לו, כמאמרם ו"ל (ויקרא לז, סימן ט'): ה' העני הנה עומד על פתחך, והקדוש-ברוך-הוא עומד על ימינו, דכתיב (תהלים קט, לא): "כי יעמד לימין אביון", אם נתת לו, דע מי שעומד על ימינו, ונותן לך שכרך. ואם לא נתת לו, דע, מי שעומד על ימינו — פורע ממה, דכתיב (שם): "להושיע משופטי נפשו"; וכן אמרו (תנחומא משפטים): אמר הקדוש-ברוך-הוא, נפשו של עני היתה מפרקסת לצאת מן הרעב, ונתת לו פרנסה והחייית אותו, חייך, שאני מחזיר לך נפש תחת נפש. למחר בנה או בתך באין לידי חלי ולידי מיתה, ואזכור אני להם את המצוה שעשית עם העני, ומציל אני אותם מן המיתה, הוי (משלי יט, יז): "וגמולו ישלם לו", שאני משלם לך נפש תחת נפש; ולכן צריכים מאד מאד להזהר לא לגרש עני שבא לפתח ביתו ומבקש נדבה, אלא יתן לו בסבר פנים יפות, אפלו מעט דמעט, והבן למעשה.

יג ארבע מדות באדם: צריך שתדע, אהובי, בני! שאדם צריך לעבד על מדותיו, כי העקר הן המדות, כי כך אמרו חכמינו הקדושים (סוטה ח): במדה שאדם מודד, בה מודדין לו; כי למעלה בשמים מתחשבים עם אדם שמוסר את נפשו בעבורו יתברך. ולכן כפי שאדם מתנהג בזה העולם, כך מתנהגים עמו בעולם הבא, כמו שאמר המגיד הגדול מפעוריטש ז"ע לפירש את המשנה (אבות פרק ב'): דע מה למעלה ממך; אם אתה רוצה לדעת מה קורה בשמים, תסתפל על

עצמך, כי כפי שאתה תתנהג, כן יתנהגו עמך. אין זו חכמה להגדיל במקווי הראוין: שלי שלך וכן פרש הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע הפסוק (תהלים קכא, ה): "הוי"ה צלף", כביכול הקדוש-ברוך הוא מתנהג עם אדם כמו שהוא מתנהג, כמו הצל של האדם כפי שפראה, כן הוא רואה. וכן הוא במדרש (תנחומא

שלי, רשע: יד ארבע מדות בדעות. נוח לכעוס

נשא): אמר הקדוש-ברוך הוא, כשם שהם נושאים לי פנים, כך אני נושא להם פנים; וזה "האומר שלי שלי ושלך שלך", זה אדם שאינו רוצה להתערב עם הזולת, ולא אכפת לו מהזולת, הרי זו מדה בינונית. שהיא דרך הממצע, וכמו שמתנהג — כך יתנהגו עמו, כשהוא יצטרך איזו טובה מהזולת, יאמרו גם לו מהשמים: שלי שלי ושלך שלך. הרוחניות נשארת למעלה אצלו יתברך, והגשמיות נשארת אצלה, ולא תהיה שום חיות לה. "ויש אומרים" הינו שמוציא מפיו ואומר להזולת: אני רוצה להתערב אתך: "שלי שלי ושלך שלך" — זו [כבר] מדת סדום; כי כל זמן שאדם רק חושב שלי שלי ושלך שלך, זו גם-כן מדה רעה, ומקבל חזרה שלא מתערבים עמו מלמעלה, הרוחניות נשארת למעלה, ואצלו נשארת הגשמיות, מה שאין כן בשמוציא מפיו ומתחצף להשני, על זה אמרו חכמינו הקדושים (ערכין טו): האומר בפיו חמור מן העושה מעשה; וכן "שלי שלך ושלך שלי" — זו מדת עם הארץ; כי התכלית היא שיחבר רוחניות לגשמיות וגשמיות אל רוחניות, וצריכים את שתייהם, את הגוף ואת הנשמה, ואי אפשר לעבד את הקדוש-ברוך הוא רק עם הנשמה, או רק עם הגוף, ולכן כשאומר "שלי שלך ושלך שלי" — זו מדת עם הארץ; שפרש רש"י: עם שבגינו נבראה הארץ, מאחר שרוצה רק את הגשמיות, או שרוצה רק את הרוחניות; כי באמת אמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן סח), שאדם צריך להיות כן למטה ולהיות למעלה, לחבר רוחניות אל גשמיות וגשמיות אל רוחניות. וכן "שלי שלך ושלך שלי" — חסיד, הינו שמוסר את נפשו על קדוש השם בכל יום ובכל שעה ובכל רגע, זה נקרא חסיד המתחסד עם קונו, שמוסר את כל בלו אליו יתברך, הן את הגשמיות והן את הרוחניות, ואינו מחזיק טובה לעצמו. מה שאין כן כשאומר "שלי שלי ושלך שלי" — רשע; כי מאחר שמנתק את עצמו לגמרי ממנו יתברך, וכופר בכל, רחמנא לישזבן, אשר לית דין ולית דין, זה רשע גמור. ולכן אשרי אדם שזוכה לתקן את המדות שלו, ומוסר את כל בלו אליו יתברך, ואפלו הגשמיות והרוחניות הוא מוסר לגמרי אליו יתברך, זו מדרגת החסיד המתחסד עם קונו, כמאמרם ז"ל (ויקרא רבה, פרשה כו, סימן ב') על הפסוק (איוב מא, ג): "מי הקדימני ואשלים", מי קלס לפני, עד שלא נתתי לו נשמה, מי מלל לשמי עד שלא נתתי לו בן זכר, מי עשה לי מעקה, עד שלא נתתי לו גג, מי עשה לי מזוזה, עד שלא נתתי לו בית, מי עשה לי סכה, עד שלא נתתי לו מקום, מי עשה לי לולב, עד שלא נתתי לו דמים, מי עשה לי ציצית, עד שלא נתתי לו טלית, מי הפריש לפני פאה, עד שלא נתתי לו שדה, מי הפריש לי תרומה, עד שלא נתתי לו גרן, מי הפריש לפני חלה, עד שלא נתתי לו עסה, מי הפריש לפני קרבן, עד שלא נתתי לו בהמה; נמצא, שהכל מוסר אליו יתברך, ואינו מחזיק טובה לעצמו, וזו המדה

היקרה של החסיד, שמתחסד עם קונו, והבן למעשה.

יד ארבע מדות בדעות: צריך שתדע, אהובי, בני! שאדם צריך לעבד על המדות, כי שלמות

בהפסדו קשה לכעוס וקשה לרצות יצא הפסדו בשכרו. אדם שכועס מהר על כל דבר. אף על פי שהוא חוזר ומתנצל מהרה. הפסדו מרובה משכרו. שרוב מעשיו מקולקלים מאחר שהוא נוח לכעוס על כל דבר ודבר. אבל הקשה לכעוס אף על פי שיש לו מדה רעה שהוא קשה לרצות יצא הפסדו המועט שהוא קשה לרצות נשכרו המרובה שהוא קשה לכעוס. ורוב מעשיו מתוקנים. ואית דגרסי איפכא. וגירסא זו נראית לי עיקר:

וְנוֹחַ לְרִצּוֹת, יֵצֵא שְׂכָרוֹ בְּהִפְסָדוֹ, קָשָׁה לְכַעֵס וְקָשָׁה לְרִצּוֹת, יֵצֵא הִפְסָדוֹ בְּשְׂכָרוֹ קָשָׁה לְכַעֵס וְנוֹחַ לְרִצּוֹת חֲסִיד. נוֹחַ לְכַעֵס וְקָשָׁה

זה סימן שתקף ומיד הוא מאריך אף על כל מה שעובר עליו, אף שיש לו הפסד לפעמים, עם כל זאת יצא הפסדו בשכרו, כי תקף ומיד בפשטאם בא לידי פעם — בא לידי טעות (ספרי מטות); כי השלמות היא, שאף פעם

לא יכעס, ועל-ידי-זה לא יצטרף להתרצות, אלא הוא בטל ומבטל תמיד אל האין סוף ברובו הוא, ויודע, שכל מה שעובר עליו — הכל ממנו יתברר, אז למה לו לכעס תקף ומיד בפשטאבנים אותו? ! ואחר-כך בפשטאבנים אותו — הוא מתרצה, הרי "יצא הפסדו בשכרו", כי לא פעל שום דבר בזה שמתרצה, מאחר שפבר היית בכעס, ומה מועיל שאתה מתרצה.

ובמובן להפך "קשה לכעס וקשה לרצות — יצא שכרו בהפסדו", מאחר שקשה לרצות אם יכעס, לא יתרצה עולמית. הרי מאבד את נשמתו, כי מובא (זהר תצוה קפב) על אדם

הכועס, שהוא עובד עבודה ונה ממש, כי ההוא בר נש לא נטיר לה לנשמתיה, ואיהו עקר קדשה דא עילאה מאתריה למשרי באתריה סטרא אחרא, ונדאי דא איהו בר נש דמריר במאריה, ואסיר לקרבא בהדיה ולא תחברא עמיה, ונדא איהו (איוב ד, יח): "טרף נפשו באפו"; איהו טריף ועקר נפשיה בגין רוגזיה, ואשרי בגויה אל זר, ועל דא פתיב (ישעיהו ב, כב): "חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו", דההיא נשמתא קדישא טריף לה וסאיב לה בגין אפו. אשר נשמה אחלה באפו, כי במה נחשב הוא. עובד עבודה זרה אתחשיב ההוא בר נש, ומאן דאתחבר עמיה ומאן דאשתעי בהדיה כמאן דאתחבר בעובד עבודה זרה ממש, מאי טעמא? בגין דעבודה זרה ממש שארי בגויה, ולא עוד אלא דעקר קדשה עילאה מאתריה: ושארי באתריה עבודה זרה אל זר, וכו', עין שם. והסביר האיש האלקי רבנו ישראל מקאזניץ זי"ע ענין "נוח לכעס ונוח לרצות —

יצא שכרו בהפסדו, קשה לכעס וקשה לרצות — יצא הפסדו בשכרו", כי מה מועיל הכועס בהתרצותו אחר-כך, הלא נשמתו היוצאת ממנו בכעסו לא תחזור אליו בהתרצותו אחר-כך, כי לזה צריך תשובה שלמה וגדולה וסגולה מעשיו, כדי שיהיה כבדיה חדשה, ואז תחזור אליו הנשמה המפודת מאתו, אבל לא במה שמתרצה אחר-כך, וזה לא יועיל לו כלום. אף דהענין מדבר בין איש לחברו, כי יש בני-אדם מכעיסים לחבריהם בדבריהם פידוע, לזה אמר "נוח לכעס", רצה לומר שרגיל בזה להקניט את חברו בדברים, אבל "נוח" גם-כן "לרצות", רצה לומר שתקף ומיד מרצה את חברו בדברי פיוס ושלום, לזה "יצא הפסדו בשכרו". אבל להפך "קשה לכעס וקשה לרצות", רצה לומר אם הקניט את חברו ואינו נכנס עמו בדרך שלום ואינו מפסיקו, "יצא שכרו" שקשה לכעס, "בהפסדו", במה שאינו מרצה את חברו בהקניטו פעם אחת; ולכן אשרי האדם

שְׁמַבְטַל אֶת עֲצָמוֹ תָּמִיד אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וְאֵינוֹ נִכְנָס בְּדִין וּדְבָרִים עִם שׁוֹם בְּרִיָּה שְׁבַע עוֹלָם, אֶלָּא מְרַגֵּיל אֶת עֲצָמוֹ תָּמִיד לְבָרַח אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וְאֵין לוֹ שׁוֹם הַסְּתַפְלוּת בְּזֶה הָעוֹלָם כָּלָל, וְאֶפְלוּ בְּנֵי־אָדָם שְׂמֻקְנִיטִים אוֹתוֹ, מְחַרְפִּים וּמְבַדִּים אוֹתוֹ, אֵינוֹ שֵׁם לֵב אֲלֵיהֶם, מֵאֲחַר שֶׁנִּכְלָל בּוֹ יִתְבָּרַךְ, אֲזִי אֵינוֹ גּוֹרֵם אֶת אֵף אֶחָד בְּעוֹלָם, כִּי אֵין לִפְנֵי מְרָאָה עֵינָיו וְקִ אֲמַתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, הָאָדָם הַזֶּה הִגִּיעַ לְשִׁלְמוֹת הַמַּעֲלוֹת, הוּא אֵף פַּעַם אֵינוֹ כּוֹעֵס, וְאֵף פַּעַם אֵינוֹ צָרִיף לְפָיִס אֶת אֵף אֶחָד,

טו מהיר לשמוע ומהיר לאבד יצא שכרו בהפסדו. דמאחר ששוכח מה שלומד מה הנאה יש צמה שהוא מהיר לשמוע. נמלא הפסדו גדול משכרו: קשה לשמוע וקשה לאבד יצא הפסדו בשכרו.

שמדה טובה שיש צו. יתירה על המדה הנפסדת הואיל ומה ששמע אחר הקושי הוא זוכר ואינו שוכח. ונפקא מינה שאם יש לפנינו שני תלמידים ואין לנו לספק מזון אלא לאחד מהם נקדים הקשה לאבד על המהיר לשמוע: זו חלק רע. לא הוה שייך למיתני הכא חסיד או רשע. שאין זה דבר המלוי בצחירותו

לְרִצּוֹת רָשָׁע: טו אַרְבַּע מְדוֹת בְּתַלְמִידִים. מְהִיר לְשִׁמְעַ וּמְהִיר לְאָבֵד, יִצָּא שְׂכָרוֹ בְּהִפְסָדוֹ. קָשָׁה לְשִׁמְעַ וְקָשָׁה לְאָבֵד, יִצָּא הִפְסָדוֹ בְּשְׂכָרוֹ. מְהִיר לְשִׁמְעַ וְקָשָׁה לְאָבֵד, זֶה חֵלֶק טוֹב. קָשָׁה לְשִׁמְעַ וּמְהִיר לְאָבֵד, זֶה חֵלֶק רָע: טז אַרְבַּע

מאחר שהוא נכלל לגמרי באין סוף ברוך הוא, והאדם הזה מתחזק בכליל השלמות, וזהו החסיד האמתי — "קשה לכעס ונוח לרצות — חסיד", ולהפך "נוח לכעס וקשה לרצות — רשע", שעקר את עצמו לגמרי מאין סוף ברוך הוא, והוא בכלל עובד עבודה זרה, ורחמנא לצלן, ומובא (והר חדש נח): לא יהיה בך אל זר — שלא תהיה נוח לכעס, כי הכועס הוא עובד עבודה זרה ממש, שעקר את עצמו לגמרי מהקדושה, והבן למעשה.

טו ארבע מדות בתלמידים: צריף שתדע, אהובי, בני, שיש ארבעה סוגי תלמידים שבאים להרב והצדיק האמת לקבל את דבריו, ולא פל אחד שונה לחברו, כי כל אחד מקבל כפי נקדתו ושׂרש נשמתו, ולכן אסור לו להתנאש, אפלו שהוא עדין רחוק מלהבין את דברי הצדיק, עם כל זאת ימסר את נפשו להיות מחבר אל הרב והצדיק האמת, כי כל המחבר לטהור — טהור: "מהיר לשמע ומהיר לאבד"; יש תלמיד כשהוא שומע דברי הצדיק האמת, הוא קולט את דבריו מהר, אבל גם תכף-ומיד מאבד ושוכח אותם, אזי "יצא שכרו בהפסדו", מצד אחד השכר שלו, שהוא מתעורר תכף על-ידי הצדיק, אבל מצד שני ההפסד שלו שתכף שוכח מה ששמע וקבל, עם כל זאת אל יתנאש את עצמו, אלא ישאר אצל הצדיק, כי סוף כל סוף על-ידי רבוי הדבורים גם הוא יתעורר, וכן יש תלמיד שהוא "קשה לשמע וקשה לאבד", עד שהוא משיג דברי הצדיק, בא לו מאד מאד קשה, בתחלה נדמה לו שהוא אינו מבין כלום, והוא מתנאש בבר, ונכנס במחשבות של חלישות הדעת — למה הוא בא, מאחר שקשה לו להבין תכף-ומיד את דברי הצדיק, כי לוקח לו הרבה זמן, על כל זאת עליו להתאבק בעפר רגלי הצדיק, כי סוף כל סוף יכנס בו, ואז כבר יהיה לו קשה לאבד מה שקבל, ולכן יתקיים אצלו "יצא הפסדו בשכרו", כי תמיד כדאי לשבת אצל הצדיק, כי אפלו שהוא עדין קשה לשמע, אבל סוף כל סוף יכנס גם בו ריח טוב והתעוררות ותישוקה אל הצדיק, ויזכה להתעלות עליה אחר עליה. וכן יש תלמיד שהוא "מהיר לשמע וקשה לאבד שזה חלק טוב", הינו תלמיד שקולט את דברי הצדיק תכף-ומיד,

של אדם. אלא חסרון שהיה צו מעיקר צרימתו: ונתעורר על ידה בתשוקה עצומה לחזור אליו
 טז ארבע מדות בנותני צדקה. כלומר צנתינת יתברך, ותכף-ומיד כשקבל את דברי הצדיק,
 הולדקה. ולא צנתינת לזקקה ממט דהא איכא זהו מי כבד אינו שוכח את דבריו, ומתלהב
 שאינו נותן. וכן כסמוך זהלכי לזית המדרש היינו בהתלהבות עצומה לרוץ אחריו יתברך, זה

זהליכת זית המדרש: עינו
 רעה בשל אחרים. לידוע
 שהולדקה מעשרת ואינו רוצה
 שאחרים יתעשרו. פירוש אחר
 יש מי שחס על ממון קרוביו
 יותר מעל ממונו. ואף על פי
 שהוא נותן אינו רוצה
 שקרוביו יתנו שלא יאזדו את
 ממונס. ועינו רעה בשל
 אחרים דומיא דעינו רעה

**מדות בנותני צדקה. הרוצה
 שיתן ולא יתנו אחרים, עינו
 רעה בשל אחרים. יתנו
 אחרים והוא לא יתן, עינו
 רעה בשלו. יתן ויתנו אחרים,
 חסיד. לא יתן ולא יתנו
 אחרים, רשע: יז ארבע מדות**

כדאי גם לו להשאיר אצל הצדיק, ואף שנדמה לו שאינו מקבל ממנו כלום, אל יאמר זאת, כי
 כבד אמרו חכמינו הקדושים (יומא לט.): בא למדד אפרסמון, אומר לו: המתן לי, עד שאמדיד
 עמך, כדי שנתבשם אני ואתה; אפלו שהוא אינו קונה אלא נמצא בחנות שמוכרים אפרסמון,
 גם בו נכנס ריח טוב, ולכן כל הארבעה סוגי תלמידים, ראוי להם להיות מחברים אל הצדיק
 האמת, ועל-ידי-זה ישפע עליהם אור הצדיק, כי סוף כל סוף גם הם יהיו נעשים פלים לקבל
 בהם אור זיו שכנית עזו יתברך, ויהיו דבקים באין סוף ברוך הוא, והבן למעשה.

טז ארבע מדות בנותני צדקה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר בענין חלקת צדקה יש ארבע
 מדות: "הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים, עינו רעה בשל אחרים"; כי יש לו קנאה רעה שגם
 אחרים נותנים, וזו מדה מגנה מאד, שרוצה שרק הוא יתן ולא אחרים, וזה בא מקטנות המחין,
 כי השלמות היא שאדם ירצה לתן וגם אחרים שיתנו. מה שאין כן יש אחד שאומר "יתנו אחרים
 והוא לא יתן, עינו רעה בשלו", שזה קמצן נבל בממוניה, שמראה שאין לו דעת ושכל כלל, כי
 ברגע שאדם חי בצמצום ובקטנות המחין, ואינו רוצה לתת משלו, זה סימן שהוא חסר דעה,
 ויש בו מדות מגנות. ולהפך — אחד שאומר תמיד "יתן ויתנו אחרים" — זו מדת ה"חסיד",
 שאין למעלה מזה, ומראה שזכה לשלמות הדעת וגדלות המחין, ולהפך — אחד שאומר "לא
 יתן ולא יתנו אחרים" — זה הוא "רשע" גמור, כי כף אמרו חכמינו הקדושים (פתבות סח.): כל
 המעלים עיניו מן הצדקה, פאלו עובד עבודה זרה. והשלמות היא, שאדם ירצה תמיד לעזור
 לזולת, ואמרו חכמינו הקדושים (שמות רבה, פרשה לו, סימן ג') על הפסוק (משלי ו, כג): "כי גר מצוה
 ותורה אור", מהו 'כי גר מצוה'? אלא כל מי שעושה מצוות, הוא פאלו מדליק גר לפני
 הקדוש-ברוך-הוא, ומחיה נפשו שנקראת גר, שנאמר (שם כ): "גר הנני"ה נשמת אדם", ומהו
 'ותורה אור'? אלא הרבה פעמים שאדם מחבב בלבו לעשות מצוה, ויצר הרע שבתוכו אומר:
 מה לך לעשות מצוה, ומחסר את נכסיך, עד שאתה נותן לאחרים — תן לבניך, ויצר טוב אומר
 לו: תן למצוה, ראה מה פתיב: "כי גר מצוה", מה הגר הזה כשהוא דולק אפלו אלך אלפים

קרוינין וסבקיין מדליקין הימנו אור במקומו, כף כל מי שיפתן למצוה, אינו מחסר את נכסיו, לכה נאמר: "כי נר מצוה ותורה אור"; ואשריו של אדם, שזוכה לתן תמיד צדקה לעניים. וכך אמרו חכמינו הקדושים (ויקרא ובה, פרשה לד, סימן ט'): אמר רבי אבין, העני הזה עומד על פתחה, והקדוש-ברוך-הוא עומד על ימינו, דכתיב (תהלים קט, לא): "כי יעמד לימין אביון", אם נתת לו

— דע, מי שעומד על ימינו ונותן לה שכרה, ואם לא נתת לו, דע, מי שעומד על ימינו פורע ממך, דכתיב (שם): "להושיע משופטי נפשו"; והבן למעשה.

יז ארבע מדות בהולכי

בְּהוֹלְכֵי לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. הוֹלֵךְ

וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, שְׂכָר הַלִּיכָה

בְּיָדוֹ. עוֹשֶׂה וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ,

שְׂכָר מַעֲשֵׂה בְּיָדוֹ. הוֹלֵךְ

ר"ע מברטנורא
נשלו דנסיפא: יז הולך ואינו עושה. הולך לזית המדרש לשמוע ואינו שונה. ולומד ולא מנין: עושה ואינו הולך. לומד ושונה

לְבֵית-הַמִּדְרָשׁ: הוֹלֵךְ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה — שְׂכָר הַלִּיכָה בְּיָדוֹ. עוֹשֶׂה וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ — שְׂכָר מַעֲשֵׂה בְּיָדוֹ. הוֹלֵךְ וְעוֹשֶׂה — חֶסֶד. לֹא הוֹלֵךְ וְלֹא עוֹשֶׂה — רָשָׁע: צָרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר הַתְּכָלִית בְּזֶה הָעוֹלָם לְהִיּוֹת רְגִיל לְבוֹא בְּכָל פֶּעַם לְבֵית-הַמִּדְרָשׁ שֶׁל הַצַּדִּיק, וְלִלְמַד אֲצִלוֹ תוֹרָה, כְּמֵאמָרָם ו"ל (סנהדרין לב): "צָדֵק צָדֵק תִּרְדֹּף", הֵלֵךְ אַחֵר חֲכָמִים לִישִׁיבָה, אַחֵר רַבִּי אֲלִיעֶזֶר לְלוֹד, אַחֵר רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַפְּאִי לְבְּרוֹר חֵיל, אַחֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְפָקִיעִין, אַחֵר רַבֵּן גַּמְלִיאֵל לִיבְנָה, אַחֵר רַבִּי עֲקִיבָא לְבְּנֵי-בְּרַק, אַחֵר רַבִּי מִתִּיא לְרוּמֵי, אַחֵר רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן תְּרַדְיוֹן לְסִיכְנֵי, אַחֵר רַבִּי יוֹסִי לְצַפּוֹרִי, אַחֵר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵרָה לְנִצְיָבִין, אַחֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְגוּלָה, אַחֵר רַבִּי לְבֵית שְׁעָרִים, אַחֵר חֲכָמִים לְלִשְׁכַּת הַגְּזִית; וְיֵשׁ חִלּוּקִים בֵּין טְבַעֵי הָאֲנָשִׁים, אֶחָד "הוֹלֵךְ" וְשׁוֹמֵעַ אֶת דְּבָרֵי הַחֲכָם, אֲבָל "אֵינוֹ עוֹשֶׂה", עַל-כֹּל-פָּנִים יֵשׁ לוֹ "שְׂכָר הַלִּיכָה", כִּי סוּף כָּל סוּף יִכְנָס בּוֹ מִשְׁהוֹ מִדְּבָרֵי הַחֲכָמִים, וְכֵן יֵשׁ שְׂאֶחָד "עוֹשֶׂה" וּמְקַיֵּם אֶת דְּבָרֵי הַחֲכָמִים, אֲבָל הוּא "אֵינוֹ הוֹלֵךְ", זֶה גַם-כֵּן טוֹב, מֵאַחֵר שֶׁשָּׁמַע בְּשֵׁם הַחֲכָמִים, וְהוּא מְקַיֵּם אֶת דְּבָרֵיהֶם, עַל-כֹּל-פָּנִים הוּא מְקַיֵּם, וְאֵף שֶׁזֶה מְסַכֵּן, כִּי לְבַסּוּף יְכוּלִים לִפְלוֹ, עִם כָּל זֹאת מֵאַחֵר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה, "שְׂכָר מַעֲשֵׂה בְּיָדוֹ", "הוֹלֵךְ וְעוֹשֶׂה" זֶה הוּא "חֶסֶד" אֲמַתִּי, שֶׁהוֹלֵךְ אֶל הַצַּדִּיקִים, וְכֵן מְקַיֵּם אֶת דְּבָרֵיהֶם, אֲשֶׁרֵי אָדָם בְּזֶה.

והנה מוכא מהרבי רבי אלימלך זי"ע (נעם אלימלך — לקוטי שושנה): שמעתי מקשים על המשנה — ארבע מדות בהולכי לבית-המדרש, וחושב התנא לאינו הולך ואינו עושה לאחד מד' מדות, ואיך שיך להקרא מדה מד' מדות? בשלמא בהולך ואינו עושה או בעושה ואינו הולך, הוא על-כל-פנים מד' על צד אחד, או בהליכה או בעשיה, מה שאין כן באינו הולך ואינו עושה? ונראה לפרש דאיתא במשנה (אבות פרק ה): בעשרה מאמרות וכו', והלא במאמר אחד וכו', אלא להפרע מן הרשעים וכו', ולתן שכר טוב לצדיקים, ולכאורה הלא עקר הבריאה הנה להטיב לברואים ולא להפך, חס ושלום, אלא ההכרחי הוא לפרע לרשעים כשחוטאין, והנה לו לתנא לומר בהפך, אלא לתן שכר טוב לצדיקים וכו', ולפרע וכו', אף נראה דהנה פרושו על שאמר השם יתברך להושע, שישראל חטאו, והשיב לו: החליפם באמה אחרת (עין פסחים פז), וחס ושלום, לאותו צדיק שיקטרג על ישראל, ופרשו, שפך היתה פונת הושע, [בזה שאמר] החליפם באמה אחרת, [הינו] ותראה בכל אמות אם יש פיוצא בהן, והשפל והגרוע בישראל הוא יותר

צנית המדרש שצניתו: יה ביושבים לפני חכמים. לעיל צארבע מדות בתלמידים איירי צענין הזכרון והשכחה. והשתא מיירי צענין הסכחא הישרה וצנירת הדבר הזודק מהצלמי לודק: ספוג. שהוא סופג את המים צין עכורים צין ללולים כך יש מי שלצו רחצ ומקבל כל מה ששמע ואין צו כח לצרור האמת מן השקר: משפך. כלי שנומנים על פי חזית או על פי הגוד כשרואים למלאות יין או שמן: שמכנים בזו ומוציא בזו. כך יש מי שמקבל כל מה שלומד וכזולעו כך פולטו: משמרת. מוסיא כל מה ששומע צנית המדרש. וקולט דבר של בטלה: נפה. לאחר שמוציאים הסוצין והמורסן מן הקמח הנטחן ונשאר

הקמח הדק עם הסולת הגס והוא החשוב. מעזירין אותו צנפה דקה מאוד ויורד ממנה כל אותו הקמח הדק שהוא כעין עפרורית לצנה ונשאר הסולת הגס החשוב. וכן היו עושין למנחות. כך יש מי שיש צו כח לצרר וללצן שמועותיו וקולט האמת מן השקר והצטל:

וְעוֹשֶׂה, חֶסֶד. לֹא הוֹלֵךְ וְלֹא עוֹשֶׂה, רָשָׁע: יח אַרְבַּע מִדּוֹת בְּיוֹשְׁבִים לְפָנֵי חֲכָמִים. סֹפּוּג, וּמִשְׁפָּךְ, מִשְׁמֶרֶת, וְנִפְּהָ. סֹפּוּג, שֶׁהוּא סוֹפֵג אֶת הַכֹּל. מִשְׁפָּךְ, שֶׁמְכַנִּים בְּזוֹ וּמוֹצִיא בְּזוֹ. מִשְׁמֶרֶת, שֶׁמוֹצִיאָה אֶת הַיֵּין וְקוֹלְטָת אֶת הַשְּׂמֵרִים. וְנִפְּהָ, שֶׁמוֹצִיאָה אֶת הַקֶּמַח וְקוֹלְטָת אֶת הַסֵּלֶת: יט כָּל

טוב מטובים שבאמות, ונמצא בהסתכל באמות אין כח למקטרג על ישראל, וכמוֹכֵן אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ויש כח, חס ושלום, לקטרג עליהן, אך בראות מעשה הרשעים, יסתם פי המקטרג, נמצא, עקר שלום השכר להצדיקים בא על ידי ראית ההפרש שבין הרשע לצדיק, ומוכן ממילא מה שאמר התנא להפרע מן הרשעים וכו', כדי שעל ידו יתן שכר טוב לצדיקים [שהם בן מקימים את רצונו יתברך], וזהו שחשב "אינו הולך ואינו עושה" גם-כן למדה, כי גם על-ידי זה באה טובה להצדיק, שאין כח ביד

המקטרג לקטרג כלל, וצדיק באמונתו יחיה, עין שם; הינו פשרואים שיש רשעים כאלו שחולקים על הצדיקים, ואינם הולכים לבית מדרשם, ואינם מקימים את דבריהם, על-ידי זה תצא טובה לאלו שפן הולכים אל הצדיקים ומקימים את דבריהם, ואפלו אלו שרק הולכים

ואינם מקימים דבריהם, על-פל-פנים הולכים, לבסוף ידבק גם בהם הטוב ששמעו או שראו אצל הצדיק, וכן אלו שמקימים את דברי הצדיק, אף שלא הלכו, אלא שמעו מאחרים, גם-כן טוב, כי לבסוף יתקברו אל הצדיק, מה שאין בן אחד בכלל אינו הולך אל הצדיק, ואינו מקיים את דבריו, אלא חולק עליו, רחמנא לישזבן, מזה יקבלו כל השלש מדות שכר גדול מאד, על-פל-פנים איך שהוא הם אינם חולקים על הצדיק, אשריהם ואשרי חלקם, והבן למעשה.

יח ארבע מדות ביושבים לפני חכמים: ספוג, ומשפך, משמרת, ונפה; ספוג — שהוא סופג את הכל. משפך — שמכנים בזו ומוציא בזו. משמרת — שמוציאה את היין וקולטת את השמרים. ונפה — שמוציאה את הקמח וקולטת את הסלת: צריך שתדע, אהובי, בני! שמוהר"ב י"ל מבאר בפרטיות את ארבע מדות האלו (לקוטי תלכות תפלין, הלכה ו', אות לד), שצריכין לזכור ולטהר ולנפות את המצח בכמה וכמה ברוכים עד שיזדבב היטב. וזכרון המצח בשלמות נקרא בשם נפה, כמו שגלה התנא הקדוש: "ארבע מדות ביושבים לפני חכמים: ספוג ומשפך, משמרת ונפה. נפה שמוציאה את הקמח וקולטת את הסלת; ומבאר בפרוש רש"י ושאר

מפרשים, שבחינת נפה היא המעלה שבארבע מדות, עין שם; כי זה העקר — לקלט בהמח את הטוב והרף, שהוא בחינת סלת, ולדחות השאר לחוץ. ועל-כן היה העמר מנפה בשלש עשרה נפות, כמאמרם ז"ל (מנחות טו.), שהן כנגד שלש-עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן, שהם כלל התורה שצריכין לקבל בשבועות, על-ידי מצות העמר, כי כל הי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, הן בכל אדם ובכל זמן, כי עקר התורה הוא המעשה, כמו שאמרנו (אבות פרק א'): לא המדרש הוא העקר אלא המעשה; ועל-כן צריכין למעשה דיקא, דהינו קיום התורה על-ידי כל הי"ג מדות, כי צריכין כמה וכמה עצות לעמד כנגד מה שצריכין לעמד וכו'. וכל העצות האמתיות והתמימות שגמשכות מדברי הצדיקים האמתיים, בלן כלולות בשלש-עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן, שהן גמשכות מבחינת י"ג מדות של רחמים, שהן סוד תליסר תקונא דיקנא שגלה רבי שמעון בר יוחאי, שהם שערות קדושות דדיקנא קדישא, ששם בלה רחמים וחסדים, והן כופין ומכניעין כל הדינים הנאחזין בשארי השערות, הינו שהשם יתברך משפיע עלינו על-ידי הצדיקי אמת שבכל דור ודור, שהן בבחינת דיקנא קדישא, בחינת זקן מלא רחמים, כי הם נכללים לגמרי באין סוף ברוך הוא, על-ידי דבקותם בו יתברך, ולכן הוא יתברך משפיע עלינו על ידם עצות קדושות ונפלאות הנמשכות משערות קדושות עליונות, מבחינת שערות הזקן, שאלו העצות כלולות ביי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, שעל ידם זוכין לאכפאי דינין שבשערות, דהינו לגרש ולבער כל המחשבות רעות הנאחזין בהשערות להכניעם ולבטלם ולהכריח המוח שישוב למחשבות כשרות וטהורות, על-ידי כח השערות הקדושות של הדיקנא קדישא. שמשם כח כל העצות האמתיות והתמימות לעמד כנגד כל התאוות הרעות בשב ואל תעשה; והכלל — שה"ארבע מדות" ששייכות "ביושבים לפני חכמים: ספוג, ומשפך, משמרת, ונפה. ספוג — שהוא סופג את הכל. משפך — שמכניס בוז ומוציא בוז. משמרת — שמוציאה את היין וקולטת את השמרים. ונפה — שמוציאה את הקמח וקולטת את הסלת", מכרחים מאד לכל מי שמתקרב אל צדיקי אמת העוסקים להחזירו בתשובה שלמה, ולתקן את מדותיו, כי קדם קבלת התורה אזי עוסקים בתקון המדות, כי אי אפשר לקבל את התורה, אלא על-ידי תקון המדות, והעקר שישפך למחשבות קדושות וטהורות, ולנפות את מחשבתו בכל מיני נפות ובכל מיני עצות — פעם בנפה, ופעם בספוג, ופעם במשפך, ופעם במשמרת, והכל כדי לזכות לטהרת המוח מחשבה, שבפרוש גלה

ט כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל. שאינו מתקיים. כשימצטל הדבר שהיה סבה לאותה אהבה. גם האהבה בטלה. וכל אהבה שאינה תלויה בדבר בטל אלא בדבר קיים. כגון אהבת הנדיקים והחכמים. אינה בטלה לעולם. כשם שהדבר שהוא סבה לאותה אהבה אינו בטל. כך אין האהבה בטלה: אהבת אמנון ותמר. מפני יפיה: אהבת דוד ויהונתן. להשלים רעון קונס דאמר לו יהונתן לדוד אמה תהיה למך על ישראל ואני אהיה לך למשנה: כ כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים. כלומר שאנשי

אַהֲבָה שֶׁהִיא תְּלוּיָה בְּדָבָר,
בְּטֵל דָּבָר, בְּטֵלָה אַהֲבָה.
וְשֵׁאִינָה תְּלוּיָה בְּדָבָר, אֵינָה
בְּטֵלָה לְעוֹלָם. אֵיזוֹ הִיא
אַהֲבָה הַתְּלוּיָה בְּדָבָר, זוֹ
אַהֲבַת אֲמֵנוֹן וְתָמָר. וְשֵׁאִינָה
תְּלוּיָה בְּדָבָר, זוֹ אַהֲבַת דָּוִד
וְיֵהוֹנָתָן:

המדרש הוא העקר אלא המעשה; ועל-כן צריכין למעשה דיקא, דהינו קיום התורה על-ידי כל הי"ג מדות, כי צריכין כמה וכמה עצות לעמד כנגד מה שצריכין לעמד וכו'. וכל העצות האמתיות והתמימות שגמשכות מדברי הצדיקים האמתיים, בלן כלולות בשלש-עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן, שהן גמשכות מבחינת י"ג מדות של רחמים, שהן סוד תליסר תקונא דיקנא שגלה רבי שמעון בר יוחאי, שהם שערות קדושות דדיקנא קדישא, ששם בלה רחמים וחסדים, והן כופין ומכניעין כל הדינים הנאחזין בשארי השערות, הינו שהשם יתברך משפיע עלינו על-ידי הצדיקי אמת שבכל דור ודור, שהן בבחינת דיקנא קדישא, בחינת זקן מלא רחמים, כי הם נכללים לגמרי באין סוף ברוך הוא, על-ידי דבקותם בו יתברך, ולכן הוא יתברך משפיע עלינו על ידם עצות קדושות ונפלאות הנמשכות משערות קדושות עליונות, מבחינת שערות הזקן, שאלו העצות כלולות ביי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, שעל ידם זוכין לאכפאי דינין שבשערות, דהינו לגרש ולבער כל המחשבות רעות הנאחזין בהשערות להכניעם ולבטלם ולהכריח המוח שישוב למחשבות כשרות וטהורות, על-ידי כח השערות הקדושות של הדיקנא קדישא. שמשם כח כל העצות האמתיות והתמימות לעמד כנגד כל התאוות הרעות בשב ואל תעשה; והכלל — שה"ארבע מדות" ששייכות "ביושבים לפני חכמים: ספוג, ומשפך, משמרת, ונפה. ספוג — שהוא סופג את הכל. משפך — שמכניס בוז ומוציא בוז. משמרת — שמוציאה את היין וקולטת את השמרים. ונפה — שמוציאה את הקמח וקולטת את הסלת", מכרחים מאד לכל מי שמתקרב אל צדיקי אמת העוסקים להחזירו בתשובה שלמה, ולתקן את מדותיו, כי קדם קבלת התורה אזי עוסקים בתקון המדות, כי אי אפשר לקבל את התורה, אלא על-ידי תקון המדות, והעקר שישפך למחשבות קדושות וטהורות, ולנפות את מחשבתו בכל מיני נפות ובכל מיני עצות — פעם בנפה, ופעם בספוג, ופעם במשפך, ופעם במשמרת, והכל כדי לזכות לטהרת המוח מחשבה, שבפרוש גלה

לְנוּ רַבְּנֵנוּ ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן נג), שֶׁהַמַּחְשְׁבָה יִקְרָה מְאֹד מְאֹד, שְׁנַעֲשִׂים מִמֶּנָּה דְּבָרִים שְׁלֵמִים מִמֶּשׁ, שְׂיֵשׁ לָהֶם קִיּוּם כָּל הַיָּמִים שְׂיִתְקַיְמוּ הָעוֹלָמוֹת. וְאָמַר רַבְּנֵנוּ ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן כא), שְׂבִמְקוֹם שְׂאָדָם חוֹשֵׁב שֵׁם כָּל הָאָדָם; וְלִכְּן צָרִיכִים לְזַכֵּךְ וּלְטַהֵר אֶת מִחַ מַחְשְׁבָתוֹ מִכָּל מִינֵי הַרְהוּרִים רָעִים וּמִכָּל מִינֵי בִלְבוּלִים, כְּדֵי שְׂמִיחַ מַחְשְׁבָתוֹ תִּמְיֵד רַק יִחְשַׁב מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, וְאֵל יֹאמֶר הָאָדָם, שֶׁהוּא כָּבֵד נִלְכָד בְּמַחְשְׁבוֹת זְרוֹת וּבִהְרָהוּרִים רָעִים, וְקָשָׁה לוֹ לְצַאת מִזֶּה, כִּי בְּפִרוּשׁ גָּלָה לְנוּ רַבְּנֵנוּ ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן נ): הַמַּחְשְׁבָה בְּיַד הָאָדָם לְהַטּוֹתָהּ כְּרָצוֹנוֹ לְמָקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֵה, כִּי אִי אֶפְשָׁר שְׂיִהְיֶה שְׂתֵי מַחְשְׁבוֹת בְּיַחַד כְּלָל, וְאֶפְלוּ אִם לְפַעֲמִים הוֹלֶכֶת מַחְשְׁבָתוֹ וּפּוֹרַחַת וּמְשׁוֹטְטַת בְּדְבָרִים אַחֲרִים וְזָרִים, הוּא בְּיַד הָאָדָם לְחֹזֵר וּלְהַטּוֹתָהּ בְּעַל כְּרַחֲמָה אֶל הַדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר, לְחֹשֵׁב מַה שְׂרָאוּי. וְהוּא מִמֶּשׁ כְּמוֹ סוּס שֶׁפּוֹנֶה מִן הַדֶּרֶךְ וְסָר לְדֶרֶךְ אַחֲרָת, שְׂתוֹפְסִין אוֹתוֹ בְּאֶפְסוֹר וּכְיוּצָא, וּמְחַזְרִין אוֹתוֹ בְּעַל כְּרַחֲמוֹ אֶל הַדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר, כְּמוֹ-כֵן בְּמַחְשְׁבָה מִמֶּשׁ, שְׂיִכּוֹלִין לְתַפְסָה בְּעַל כְּרַחֲמָה לְהַשִּׁיבָה אֶל הַדֶּרֶךְ הַרְאוּי: שְׂכָל זֶה הוּא הַלְמוּד שְׂלוּמֵיִם אֲצֵל הַחֲכָמִים, עֲצוֹת וּדְרָכִים אֵיךְ לְנַקוֹת וּלְנַפּוֹת אֶת מִחַ מַחְשְׁבָתוֹ מִכָּל מִינֵי הַרְהוּרִים רָעִים וּמַחְשְׁבוֹת זְרוֹת, אֲשֶׁרֵי מִי שְׂמַתְאֲבֵק עֲצָמוֹ אֲצֵל חֲכָמִים וְצַדִּיקִים אֲמַתִּיִּים, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

יט כָּל אֲהָבָה שֶׁהִיא תְּלוּיָה בְּדָבָר בְּטָל בְּטָלָה אֲהָבָה, וְשֶׁאִינָה תְּלוּיָה בְּדָבָר, אִינָה בְּטָלָה לְעוֹלָם: צָרִיךְ שְׂתַדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר חַיּוּב אֲהַבְתָּ אָדָם אֶת זוּלָתוֹ מִטַּעַם מַצּוֹת עֲשֵׂה שְׂל וְאֲהַבְתָּ לְרַעַךְ כְּמוֹךְ, צָרִיכָה לְהִיּוֹת אֲהָבָה מִפְּנֵי שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא צָוָה לְאַהֲבֵךְ אֶת כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל, וְלֹא שְׂתַהַיְיָה הָאֲהָבָה תְּלוּיָה בְּאִיזָה דָּבָר, אִם הוּא נוֹתֵן לִי מִשֶּׁהוּ אוֹ יֵשׁ לִי טוֹבַת הַנְּאָה מִמֶּנּוּ — אִזְ אֲהַב אוֹתוֹ, כִּי אֵין זֶה אֲהָבָה אֲמַתִּית, כִּי לְבַסּוֹף תִּתְבַּטֵּל הָאֲהָבָה הַזֶּה, כִּי כָּל אֲהָבָה הַתְּלוּיָה בְּאִיזָה דָּבָר, לְבַסּוֹף אִם יִתְבַּטֵּל הַדָּבָר תִּתְבַּטֵּל הָאֲהָבָה, אֲבָל אִם הָאֲהָבָה הִיא אֲהָבָה אֲמַתִּית, מִפְּנֵי רָצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, שְׂאוֹהֵב אֶת כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא צָוָה לְאַהֲבֵךְ אֶת כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל, אֲהָבָה כְּזוֹ אִינָה תְּלוּיָה בְּדָבָר, כִּי הוּא עוֹשֵׂה אֶת זֶה רַק מִחֲמַת רָצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, וְאֲהָבָה כְּזוֹ לְעוֹלָם לֹא תִתְבַּטֵּל, וּכְמוֹ-כֵן הִיא אֲהַבְתָּ תְּלָמִיד לְרַבּוֹ, אִם הוּא אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ מִפְּנֵי שְׂמִלְמָדוֹ תוֹרָה, וְהַעֲמִידוֹ עַל רַגְלָיו, וְהַדְרִיכּוֹ בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל, שְׂיִוָּכַל לְהִתְקַיֵּם כָּל יְמֵי חַיָּיו, אֲהָבָה כְּזוֹ אִף פַּעַם לֹא תִתְבַּטֵּל, אֲבָל אִם אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ רַק כְּשֵׂישׁ לוֹ תוֹעֵלֶת מִמֶּנּוּ, וּמְכוּן רַק לְטוֹבַת עֲצָמוֹ, אֲהָבָה כְּזוֹ תִתְבַּטֵּל לְבַסּוֹף, וּמַה גַּם שְׂעוֹד יַחֲלַק עַל רַבּוֹ, וְיֵצֵא כְּנִגְדּוֹ בְּרָצִיחָה וְשִׁנְאָה גְדוֹלָה.

אִיזוֹ הִיא אֲהָבָה הַתְּלוּיָה בְּדָבָר, זֶה אֲהַבְתָּ אֲמִנּוֹן וְתָמָר; שֶׁחָשַׁק בָּהּ מִצַּד תְּאֵנָה גְּשָׁמִית, אִזְי כָּל זְמַן שְׂנֵהְנֶה מִמֶּנָּה אֲהַב אוֹתָהּ, וְתַכְף-וּמְיָד שְׂנַפְסָקָה הָאֲהָבָה, שְׂנָא אוֹתָהּ בְּתַכְלִית הַשְּׂנְאָה. וְשֶׁאִינָה תְּלוּיָה בְּדָבָר, זֶה אֲהַבְתָּ דָּוִד וַיהוֹנָתָן: מַה שְׂאִין כֵּן אֲהָבָה שֶׁהִיָּתָה בֵּין דָּוִד לַיהוֹנָתָן, שְׂזוֹ אֲהָבָה אֲמַתִּית שְׂל תְּלָמִיד לְרַבּוֹ, מִפְּנֵי שְׂלְמָדוֹ תוֹרָה וְהַעֲמִידוֹ עַל רַגְלָיו, אֲהָבָה כְּזוֹ אִף פַּעַם לֹא תִתְבַּטֵּל, וְאָמַר רַבְּנֵנוּ ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קלה), שֶׁהָאֲהָבָה שֶׁהַתְּלָמִיד צָרִיךְ לְאַהֲבֵךְ אֶת רַבּוֹ, צָרִיךְ שְׂתַהַיְיָה אֲהָבָה שְׂלְמָה, כְּמוֹ שְׂכַתוּב (בְּרַאשִׁית מִד, ל): "וְנִפְשׁוּ קְשׁוּרָה בְּנִפְשׁוֹ", וְתַרְגּוּמוֹ: "חֲבִיבָא לִיָּה כְּנִפְשִׁיָּה", וְכֵן כְּתוּב (שְׂמוּאֵל א ית, א): "וְנִפְשׁוּ יְהוֹנָתָן נִקְשְׂרָה בְּנִפְשׁוֹ דָּוִד", וְאֲהַבְתּוֹ אֶת הַצַּדִּיק תַּהַיְיָה יוֹתֵר מֵאֲהַבְתָּ נָשִׁים, כְּמוֹ שְׂכַתוּב (שְׂמוּאֵל ב' א, כו): "נִפְלְאָתָהּ אֲהַבְתָּךְ לִי מֵאֲהַבְתָּ נָשִׁים", וְכֵן צָרִיכִים לְאַהֲבֵךְ אֶת הַצַּדִּיק — רַק מִצַּד רוּחָנִיּוֹת שְׂבוּ, וְאֲהָבָה כְּזוֹ אִף פַּעַם לֹא תִתְבַּטֵּל, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

כ כָּל מַחְלֶקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם סוּפָה
 לְהִתְקַיֵּם, וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם אֵין סוּפָה
 לְהִתְקַיֵּם. אֵיזוֹ הִיא מַחְלֶקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם
 שָׁמַיִם? זוֹ מַחְלֶקֶת הַלֵּל וְשֶׁמַּאי. וְשֶׁאֵינָהּ
 לְשֵׁם שָׁמַיִם — זוֹ
 מַחְלֶקֶת קִרְחָ וְכָל עֲדָתוֹ:
 צָרִיף שֶׁתַּדַּע אֶהוּבִי, בְּנִי,
 שְׂאֵדָם צָרִיף לְבַטֵּל אֶת
 עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֵלָיו יִתְבָּרַךְ,
 וְשֶׁלֹּא תִהְיֶה לוֹ שׁוֹם
 נְגִיעָה עֲצָמִית, אֲלֵא
 כְּשֶׁבֶא לְהִלְכָה לְמַעֲשֶׂה,
 וַיֵּשׁ לוֹ אֶת הַרְאִיּוֹת שְׁלוֹ,
 אֲזִי הוּא יְכוּל לְחַלֵּק עַל
 הַזּוּלָת לְגִלוֹת אֶת נִקְדָּתוֹ,
 אֲבָל בְּשׁוֹם פָּנִים וְאִפֵּן

כ כָּל מַחְלֶקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם
 שָׁמַיִם, סוּפָה לְהִתְקַיֵּם.
 וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֵין
 סוּפָה לְהִתְקַיֵּם. אֵיזוֹ הִיא
 מַחְלֶקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם,
 זוֹ מַחְלֶקֶת הַלֵּל וְשֶׁמַּאי.
 וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, זוֹ
 מַחְלֶקֶת קִרְחָ וְכָל עֲדָתוֹ:

שֶׁלֹּא תֵצֵא מִזֶּה קִנְיָה וְשִׁנְיָה, כִּי בְּפִרוּשׁ גְּלוּ לָנוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (בְּרִכּוֹת סג.): כְּשֵׁם שֶׁפָּרְצוּפִיהֶן
 שׁוֹנִים, כִּף דַּעוֹתֵיהֶן שׁוֹנוֹת; וְלִכֵּן כָּל אֶחָד מִבְּרַר אֶת הַהִלְכָה כְּפִי שֶׁרָשׁוּ שֶׁקָּבַל בְּהַר סִינִי, וּכְפִי
 הַרְאִיּוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וְלִכֵּן כְּשֶׁחֹלֵק עַל הַזּוּלָת בְּעִנְיַי הַלְכָה, וַיֵּשׁ לוֹ אֶת הַרְאִיּוֹת שְׁלוֹ וְאֵינוֹ מוֹתֵר
 לְזוּלָתוֹ, מִלְּבַד שֶׁבִּחְיֵי יוֹם יוֹם אֵינוֹ חוֹלֵק עִמּוֹ, אֲדַרְבָּה הֵם אוֹהֲבִים זֶה אֶת זֶה, כְּמֵאֲמָרָם ו"ל
 (קְדוּשִׁין ל:): עַל הַפְּסוּק (תְּהִלִּים קכו, ה): "אֲשֶׁרִי הַגָּבֵר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת אֲשַׁפְתּוֹ מֵהֵם, לֹא יֵבֶשׁוּ כִּי
 יִדְבְּרוּ אֶת אוֹיְבֵים בְּשַׁעֲרֵי". מֵאֵי אֶת אוֹיְבֵים בְּשַׁעֲרֵי? אָמַר רַבִּי חִזְיָא בַר אֲבָא: אֶפְלוּ הָאָב וּבְנוֹ,
 הָרַב וְתַלְמִידוֹ, שֶׁעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה בְּשַׁעֲרֵי אֶחָד נַעֲשִׂים אוֹיְבִים זֶה אֶת זֶה, וְאֵינָם זִזִים מִשֵּׁם עַד
 שֶׁנַּעֲשִׂים אוֹהֲבִים זֶה אֶת זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר כא, יד): "אֶת נְהַב בְּסוּפָה", אֵל תִּקְרֵי בְּסוּפָה אֲלֵא
 בְּסוּפָה; זוֹ נִקְרָאת מַחְלֶקֶת לְשֵׁם שָׁמַיִם, מֵה שֶׁאֵין בֵּן אִם הֵם שׁוֹנְאִים אֶת זוּלָתָם גַּם שֶׁלֹּא בְּדַבַּר
 הַלְכָה, זֶה מֵרָאָה לְדַעַת שֶׁזוֹ סֵתֵם מַחְלֶקֶת בְּשֶׁבִיל כְּבוֹד וַיִּשׁוּת, שֶׁזוֹ כְּבָר מַחְלֶקֶת שֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם
 שָׁמַיִם, וְכַמוּבָא בְּדַבְרֵי הָאִישׁ אֱלָקִי הַרְבִּי רַבִּי אֱלִימֶלֶךְ מְלִיז'עֵנְסֶק זי"ע (נַעַם אֱלִימֶלֶךְ — לְקוּטִי
 שׁוֹשְׁבָה): אֵיזוֹ הִיא מַחְלֶקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם? זוֹ מַחְלֶקֶת הַלֵּל וְשֶׁמַּאי, וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם —
 זוֹ מַחְלֶקֶת קִרְחָ וְעֲדָתוֹ. לְכַאוּרָה הִיָּה לוֹ לֹא מַחְלֶקֶת קִרְחָ וְעֲדָתוֹ עִם מִשָּׁה, כְּמוֹ בְּמַחְלֶקֶת שֶׁלְשֵׁם
 שָׁמַיִם נֶאֱמַר מַחְלֶקֶת הַלֵּל וְשֶׁמַּאי? אִךְ הַעֲנִין דְּהִנְהוּ עֵינֵינוּ רוֹאִים כְּמָה בְּעֲלֵי מַחְלֶקֶת הַעוֹמְדִים
 עַל הַצְּדִיקִים וְדוֹבְרִים עַל הַצְּדִיק בְּגִנְיָה וְכוּז, וְכִי יוֹדַע לְהַבְחִין אִם פְּנִינָתָם כְּרִי לְקִנְיָתָהּ וּלְבִזּוֹת
 צְדִיקֵי אָמֶת, אִם פְּנִינָתָם לְשָׁמַיִם, כְּאֲשֶׁר יִגִּידוּ בְּפִיהֶם כְּמָה בְּנֵי אָדָם, שֶׁפְּנִינָתָם לְשָׁמַיִם, וְגַם לֹאֲמֵרֵי
 תּוֹרָה נִמְצְאִים בְּמַחְלֶקֶת זוֹ, בְּאוֹמְרָם פְּנִינָתָם לְשָׁמַיִם, אִךְ בִּזְאֵת יִבְחִנוּ אִם אָמֶת אִתָּם שֶׁפְּנִינָתָם
 לְשָׁמַיִם, דְּהֵינּוּ אִם אָנוּ רוֹאִים שֶׁחֲבוּרָתָם שְׁלֵמָה כָּלָם כְּאִישׁ אֶחָד חֲבָרִים בְּכָל אֲפָנִים, אֲזִי בּוֹדָאֵי
 פְּנִינָתָם שְׁלֵמָה לְשָׁמַיִם, כִּי כֵן הוּא הַדְרָף שֶׁל הַצְּדִיקִים גְּמוּרִים וְאִמְתִּיִּים, שֶׁנִּפְשָׁם קְשׁוּרָה זֶה בְּזֶה
 בְּאֶהְבָּה רַבָּה וְחֲבִיבוֹת, וְאוֹהֵב אֶת חֲבָרוֹ יוֹתֵר מִגּוּפוֹ, וְלֹא יִקְנֵא אִישׁ בְּאֶחָיו בְּרִאוֹתוֹ גְּדֵלֵת חֲבָרוֹ,
 יִשְׁמַח נַפְשׁוֹ וַיִּגַּל בְּלִבּוֹ, וַיִּצְפֶּה עוֹד לְגִדְלָתוֹ, שֶׁיִּתְגַּדֵּל וַיִּתְנַשֵּׂא יוֹתֵר, אֲבָל אִם אָנוּ רוֹאִים

במחלוקת קרמ ועדתו. שהתכלית וסוף כוונתם הייתה
 נקשת הכבוד והשכרה והיו להיפך: כא אין חטא בא
 על ידו. כדי שלא יהא הוא נגיהנס ומלמידיו נג"ע:
 אין מספיקין בידו לעשות תשובה. שלא יהא הוא

**כא כָּל הַמְזַכֶּה אֶת הַרְבִּים, אֵין חֲטָא בָּא עַל יָדוֹ.
 וְכָל הַמַּחְטִיא אֶת הַרְבִּים, אֵין מִסְפִּיקִין בְּיָדוֹ
 לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. מִשֶּׁה זָכָה וְזָכָה אֶת הַרְבִּים, זְכוֹת
 הַרְבִּים תְּלוּי בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים לג): צְדָקָת ה' עֲשָׂה**
 לְהִיקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם
 זֶה מְמוֹנֵו וּגְדַלַת חֲבָרוֹ
 יְהִי לוֹ, זֶה הָאוֹת שֶׁאֵשׁ
 הַתְּבַעְרָה הַמְצָה וּמְרִיבָה,
 אֲשֶׁר תִּבְעַר בְּעֵדְתֶם יַחַד
 שְׁכֶם אַחַד, אֵין זֶה פִּי אִם
 רַע לֵב וְזֶדוֹן לִבֶּם הַשִּׂיֵּאִם
 קִנְיַת אִישׁ מְרַעְהוֹ, לְדַבֵּר

על הצדיקים עובדי השם באמת, וזהו שאמר התנא: "ואיזו מחלקת שאינה לשם שמים — זו
 מחלקת קרח ועדתו", רוצה לומר שהם היו ר"נ איש, והתאוו כל אחד בנהגה גדולה, כמו שפרש
 רש"י ו"ל, ונמצא גם ביניהם היה לבם פרודות ונחלוקות רק נגד משה רבנו, היו כלם כאחד
 בעצה רעה לחלק עליו. וזהו קרח ועדתו רמו שהיו לב קרח ועדתו נפרדים זה מזה, אבל צדיקים
 לכביהם דבוקים זה בזה; ודבר זה רואים בחוש — כשחולקים באיזו דעה או באיזו שיטה, וכל
 אחד מחזיק בדעתו, ואינו זו בשום פנים ואפן מדעתו ושיטתו, אבל במה שאינו נוגע בדעתו או
 בשיטתו, הוא אוהב את הזולת בתכלית האהבה, זה סימן שזו מחלקת לשם שמים, אבל אם
 אחד שונא את השני אפלו לא מפני דעתו ושיטתו שמחזיק אחרת ממנו, אלא סתם מעליל עליו
 כל מיני שקרים, ומדבר עליו כל מיני לשון הרע ורכילות, זה סימן שמחלקתו אינה לשם שמים,
 אלא מחמת קנאה סרוחה, שזה מעביר את האדם על דעתו ועל דעת קונו. ולכן ראה, אהובי,
 בני! לבטל את עצמך לגמרי אליו יתברך, ותמיד תאחז בנקדתך כפי שמאיר בך אורו יתברך,
 אבל אף פעם אל תעשה מחלקת עם הזולת, ומכל שכן וכל שכן שלא תשנא אותו, אז תהיה
 בטוח שהמחלקת היא לשם שמים, ותתברך מפי אל עליון, והבן למעשה.

**כא כָּל הַמְזַכֶּה אֶת הַרְבִּים, אֵין חֲטָא בָּא עַל יָדוֹ: צְרִיף שְׂתַדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין לְתַאֵר
 וְאֵין לְשַׁעַר כָּלֵל אֶת מַעְלַת הָאָדָם שְׁזוֹכָה לְזִכּוֹת אֶת הַרְבִּים, וּמְקַרְבֶּם אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, עַד כְּדֵי
 כֶּה, שֶׁאֲמָרוּ בַּזֵּהר (תְּרוּמָה קכח): תֵּא חֲזִי כֵּל מֵאֵן דְּאֲחִיד בְּיַדוֹהִי דְחִיבָא, וְאֲשֶׁתַּדַּל בֵּיה לְמִשְׁבַּק
 אַרְחָא בִישָׂא, אִיהוּ אֲסִתְלַק בְּתַלַּת סְלוּקִין מַה דְּלֵא אֲסִתְלַק חֲכִי בַר נִשׁ אַחְרָא, גְּרִים לְאֲכַפְיָא
 סְטְרָא אַחְרָא, וְגָרִים דְּאֲסִתְלַק קַדְשָׁא בְּרִיף הוּא בִּיקְרִיָה, וְגָרִים לְקִימָא כֵּל עֲלֵמָא בְּקִיּוּמִיה לְעִילָא
 וְתַתָּא, וְעַל הַאי בַר נִשׁ כְּתִיב (מְלָאכִי ב, ה): "בְּרִיתִי הִיְתָה אִתּוֹ חַיִּים וְהַשְּׁלוֹם", וְזָכִי לְמַחְמֵי בְּנִין
 לְבִנוּי, וְזָכִי בְּהַאי עֲלֵמָא וְזָכִי לְעֵלְמָא דְאֲתִי, כֵּל מְאִרִי דִּינִין לֹא יְכַלִּין לְמִידֵן לִיה בְּהַאי עֲלֵמָא
 וּבְעֵלְמָא דְאֲתִי, עֵאל בְּתַרְיִסְר תְּרַעֲזִי וְלִית מֵאֵן דִּימְחִי בְּיָדֵיהּ. וְעַל דָּא כְּתִיב (תְּהִלִּים קיב, ב): "גְּבוּר
 בְּאַרְץ יִהְיֶה זִרְעוֹ, דוֹר יִשְׁרִים יִבְרָךְ, הוֹן וְעֵשֶׂר בְּבֵיתוֹ, וְצַדִּיקְתּוֹ עֲמַדַת לְעַד, זֶרַח בַּחֲשֶׁךְ אִוֵּר
 לְיִשְׁרָיִם" וְגו'; אָדָם שְׁמוֹזֶכֶה אֶת הַרְבִּים, וּמְקַרְבֶּם אוֹתָם אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, לְפָנָיו נִפְתָּחִים הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי
 הַשָּׁמַיִם, וְאִי אֶפְשָׁר לְהַסְבִּיר בְּמַלִּים אֶת מַעְלַת הָאָדָם הַזּוֹכָה וּמְזַכֶּה אֶת הַרְבִּים, וּמְקַרְבֶּם אוֹתָם אֶל
 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְאֵל הַתְּמַדַּת הַתּוֹרָה, וְלִהְפֹּךְ "וְכָל הַמַּחְטִיא אֶת הַרְבִּים, אֵין מִסְפִּיקִין בְּיָדוֹ**

לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה"; אָדָם בְּזָה שְׁמֵרְחֵק בְּגֵי-אָדָם מִהַקְדֻשָּׁה, וּמִסִּית וּמִדִּיחַ נֶגְדַּת כָּל הַקְדֻשָּׁה לְעַם יִשְׂרָאֵל, אֶפְלוּ שְׂרוּצָה לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, בְּסוּף אֵינוֹ זֹכָה, כִּי "אֵין מִסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת

תְּשׁוּבָה", וַיִּכְבֵּר אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדֻשִׁים (תַּנְחֻמָּא פְּנֻחִים): כָּל הַמְחֻטֵּיא אֶת הָאָדָם יוֹתֵר מִן הַהוֹרְגוֹ, שֶׁהַהוֹרְגוֹ הוֹרְגוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וַיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְהַמְחֻטֵּיאוֹ הוֹרְגוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלְעוֹלָם הַבָּא; וּבְכָלֵל זֶה גַם מִי שְׁמֵרְחֵק בְּגֵי-אָדָם מִלְּהַתְקַרֵּב אֶל הַצְּדִיק הָאֱמֵת, שֶׁהוּא בְּכָלֵל "חוֹטֵא וּמְחֻטֵּיא אֶת הָרַבִּים, וְאֵין מִסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה", וְכֵן כְּשֶׁאֶחָד בָּא וּמְדַבֵּר

וּמְשַׁפְּטִיו עִם יִשְׂרָאֵל. יִרְבְּעֵם חֲטָא וְהַחֻטֵּיא אֶת הָרַבִּים, חֲטָא הָרַבִּים תְּלוּי בּוֹ, שְׁנֵאָמַר (מְלָכִים א טו): עַל חֲטָאת יִרְבְּעֵם בֶּן נִבְט אֲשֶׁר חֲטָא וְאֲשֶׁר הִחֻטֵּיא אֶת יִשְׂרָאֵל: כִּב כָּל מִי שֵׁישׁ בְּיָדוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הִלְלוּ, מִתְּלַמִּידָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. וְשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אַחֲרֵים, מִתְּלַמִּידָיו שֶׁל בְּלָעָם

קֹאמַר עַל חֲטָאוֹת יִרְבְּעֵם וְיִשְׂרָאֵל שִׁמְעָ מִינָה שֶׁהַכֹּל תְּלוּי בִּירְבְּעֵם: כִּב מִתְּלַמִּידָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. לִמַּד מִמֶּנּוּ וְהוֹלֵךְ בְּדַרְכָּיו: עֵינַי טוֹבָה. מִסְתַּפֵּק בְּמָה שֵׁישׁ לוֹ וְאֵינוֹ חוֹמֵד מִמּוֹן אַחֲרִים. שֶׁכֵּן מֵלִינוּ בְּאַצְרָהִים שֶׁאִמַּר לְמַלְךְ סְדוּס (בְּרֵאשִׁית י"ד) אִם מִחוּט וְעַד שְׂרוּךְ נֶעַל וְאִם חֶקֶט מִכֹּל אֲשֶׁר לָךְ: וְרוּחַ נְמוּכָה. עֵנוּה יִתִּירָה. וְכֵן מֵלִינוּ אַצְרָהִים אֹמַר (שִׁם י"ח) וְאִנְכִי עֹפֵר וְאֹפֵר: וְנַפְשׁ שְׁפֵלָה. זֵהִירוֹת

נֶגְדַת סֵדֶר דְּרֵךְ הַלְמוּד שֶׁל רַבֵּנוּ ז"ל, וּמוֹנֵעַ אֶת הָרַבִּים מִלְּלַמַּד תּוֹרָה הַקְדֻשָּׁה, הֲרִי הוּא בְּכָלֵל "חוֹטֵא וּמְחֻטֵּיא אֶת הָרַבִּים, וְחֲטָא הָרַבִּים תְּלוּי בּוֹ", וְאֵף פְּעַם לֹא יֵצֵא מִהַגִּיהָנָם, וְלִכֵּן צְרִיכִים לְבַקֵּשׁ אֶת הַקְדֻשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁלֹּא תֵצֵא תַקְלָה מִתַּחַת יָדוֹ, שֶׁהוּא יִהְיֶה מוֹנֵעַ אֶת הַזּוּלָּת מִלְּהַתְקַרֵּב אֶל רַבֵּנוּ ז"ל, שֶׁהוּא הַצְּדִיק הָאֱמֵת, וּמִלְּלַמַּד שְׂעוּרִים כְּסִדְרָן עַל-פִּי סֵדֶר-דְּרֵךְ-הַלְמוּד שֶׁל רַבֵּנוּ ז"ל, אֲשֶׁרֵי מִי שְׁמַחְדִּיר אֶת אֱמֵתוֹ מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ בְּתוֹךְ הַמוֹנֵעִים, וּמְקַרֵּב רְחוּקִים אֵלָיו יִתְבַּרֵּךְ, וְכֵן מְעוֹרֵר וּמְחַזֵּק עַל לְמוּד הַתּוֹרָה הַקְדֻשָּׁה, שְׂעוּרִין כְּסִדְרָן עַל-פִּי סֵדֶר-דְּרֵךְ-הַלְמוּד שֶׁל רַבֵּנוּ ז"ל, וְאֵז טוֹב לוֹ בְּזָה וּבְכָא וּלְנִצְחַת נִצְחִים, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

כִּב כָּל מִי שֵׁישׁ בְּיָדוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הִלְלוּ מִתְּלַמִּידָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. וְשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אַחֲרֵים — מִתְּלַמִּידָיו שֶׁל בְּלָעָם הַרְשָׁע: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר הִפֵּל תְּלוּי כְּפִי מִדְּתוֹ שֶׁל הָאָדָם, אִם מִתְּנַהֵג בְּמִדַּת צְדִיק, וּמוֹסֵר אֶת נַפְשׁוֹ לְקַיָּים אֶת דְּבָרָיו וְהַנְהַגוּתָיו, הֲרִי הוּא מִתְּלַמִּידָיו, אֶפְלוּ שֶׁהַצְּדִיק הֵיךְ הַרְבֵּה דוֹרוֹת לְפָנָיו, אַבָּל עִם כָּל זֹאת כְּשֶׁמְדַבֵּק אֶת עַצְמוֹ בְּמִדַּת הַצְּדִיק הַזֶּה, הֲרִי הוּא כְּמוֹהוֹ, וְנִקְרָא תְּלַמִּידוֹ, וְלִהְפֹּף, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָן, אִם אָדָם מִתְּנַהֵג כְּפִי מִדַּת רְשָׁע, וְהוֹלֵךְ כְּמִדְּתוֹ, הוּא גַם-כֵּן נִקְרָא תְּלַמִּידוֹ, וְזֶה שֶׁהַתַּנָּא מְדַיֵּק — אִם אָדָם הוֹלֵךְ בְּמִדְּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁהוּא "עֵינַי טוֹבָה", שְׁמִסְתַּפֵּל עַל כָּל אֶחָד בְּעֵינַי טוֹבָה, עֵינַי חֲמָלָה, וְעוֹזֵר לְכָלֵם, וְכֵן הוּא "רוּחַ נְמוּכָה" — שֶׁהוּא תָּמִיד שְׂבוּר בְּעַצְמוֹ, וְחוֹשֵׁב שְׂעִדִּין לֹא הַתַּחִּיל לְחַזֵּר בְּתְשׁוּבָה שְׁלָמָה, וַיֵּשׁ לוֹ "נַפְשׁ שְׁפֵלָה" — שֶׁהוּא שְׁפֵל בְּעֵינָיו עַצְמוֹ, וְנִדְמָה לוֹ שֶׁהוּא הִכִּי גְרוּעַ בְּעוֹלָם, הֲרִי הוּא "מִתְּלַמִּידָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ", כִּי כִּף נִהַג אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁהֵיךְ טוֹב עֵינַי, עַל-יְדֵי שֶׁהֵיךְ רוּחוֹ נְמוּכָה עָלָיו, וְנַפְשׁוֹ שְׁפֵלָה בְּעֵינָיו עַצְמוֹ, וְלִכֵּן קָרַב אֶת כָּלֵם, כִּי מִי שֶׁאֲוַחַז בְּשְׁלָמוֹת

והפרישות מן המאורות. ומלינו זה באזרהם (שם יב) הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את שעד עכשיו לא הכיר זה מרוצב לניעות. וצדלעס אשכחן עין רעה שהיה יודע שהיה רע צעיני המקום שילך אלל צלק והיה הולך

כדי ליעול שער דכמיז (במדבר כב) אם יתן לי צלק מלא ציתו כסף וזהו: ורוח גבוהה. דאמר (שם כד) נאם שומע אמרי אל ויודע דעת עליון: ונפש רחבה. שאם לא היה רב התאוה לא היה יועץ להפקיר צנות מואב לזנות. ואמרו חכמים (סנהדרין קה, א) צלעס צועל אמונו היה: להנחיל אוהבי יש. אזרהם אקרי אוהב דכמיז (ישעיה מא) זרע אזרהם אוהבי. יש צעוה"ב. ואזרותיהם אמלא, צעה"ז: אנשי דמים. צלעס איקרי איש דמים שהפיל צעמחו כ"ד אלפים מישראל:

הַרְשָׁע. עֵין טוֹבָה, וְרוּחַ נְמוּכָה, וְנִפְשׁ שְׁפָלָה, מִתְלַמְּדֵיּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. עֵין רָעָה, וְרוּחַ גְּבוּהָה, וְנִפְשׁ רַחְבָּה, מִתְלַמְּדֵיּוֹ שֶׁל בְּלָעַם הַרְשָׁע. מָה בֵּין תְּלַמְּדֵיּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ לְתַלְמִידֵי שֶׁל בְּלָעַם הַרְשָׁע. תְּלַמְּדֵיּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, אוֹכְלִין בְּעוֹלָם הַזֶּה וְנוֹחְלִין הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (מְשָׁלִי ח): לְהַנְחִיל אֶהְבִּי יֵשׁ, וְאַצְרַתִּיהֶם אֲמַלֵּא. אֲבָל תְּלַמְּדֵיּוֹ שֶׁל בְּלָעַם הַרְשָׁע יוֹרְשִׁין גִּיהֵנוֹם וְיוֹרְדִין לְבָאָר שַׁחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים נה): וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִידֶם לְבָאָר שַׁחַת, אֲנָשֵׁי דָמִים וּמְרָמָה לֹא יִיחָצוּ יְמֵיהֶם, וְאֲנִי אֲבַטַח בָּךְ:

בְּשֵׁלשׁ מֵדוֹת הָאֵלוֹ, הָרִי הוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ בְּשֵׁבִיל הַזּוּלָת, אֲשֶׁר דָּבַר זֶה מְאֹד מְאֹד חָשׁוּב בְּעֵינָיו יִתְבָּרַךְ, כִּי (ישעיה מה, ח): "לא תהו ברָאָה לְשֶׁבֶת יִצְרָה", וְהוּא מְשָׁלִים אֶת כְּפֹנֶת הַבְּרִיאָה לְמֵלֵא אֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ עִם אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁהָיָה רֹאשׁ לְמַאֲמִינִים, וְגָלָה וּפְרָסָם אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרַךְ לְכָל בְּאֵי עוֹלָם, מֵה שְׂאִין כֵּן כְּשֵׁישׁ לְאָדָם עֵין רָעָה, שֶׁמְסַתְּפֵל עַל כָּל אֶחָד בְּעֵין רָעָה וּבְקִנְיָה, שֶׁכָּל זֶה נִמְשָׁךְ מִחֲמַת גְּאוּת וְרוּחַ גְּבוּהָה, וְנִפְשׁ רַחְבָּה שֵׁישׁ בּוֹ, שֶׁבְּרַגַע שְׂאָדָם מְלֵא יִשׁוּת וְגְאוּת וְחִמְרִיוֹת, בְּזֶה הוּא מְסַתְּפֵל עַל כָּל אֶחָד בְּעֵין רָעָה, וְהוּא נֶעֱשָׂה מִתְלַמְּדֵיּוֹ שֶׁל בְּלָעַם הַרְשָׁע, שֶׁהָיָה טְמֵא מְטֵמֵא בְּזִהְמַת נֶאֱוָף, שֶׁאֵמַר רַבֵּנוּ ז"ל (לקוטי מוֹתֵרֵן, חֶלֶק א', סִימָן יא):

גְּאוּת וְנֶאֱוָף תְּלִיּוֹת זֹו בְּזֹו; וְלִכֵּן כָּל מִי שְׂרֹאִים בּוֹ שֵׁישׁ לוֹ אֶת הַשְּׁלֵשׁ מֵדוֹת הַמְּגִנּוֹת הָאֵלוֹ: "עֵין רָעָה" — שֶׁמְסַתְּפֵל עַל כָּל אֶחָד בְּעֵין רָעָה, וְרַק מְקַלֵּל וּמְזַלְזֵל בְּזוּלָת, זֶה נִמְשָׁךְ מֵהַגְּאוּת וְהַיִּשׁוּת שְׂבוֹ, שֵׁישׁ בּוֹ "רוּחַ גְּבוּהָה וְנִפְשׁ רַחְבָּה", וְזֶה בְּעֵצְמוֹ סִימָן שֶׁהוּא נֶאֱוָף, כִּי כָּל אֵלוֹ הַנוֹאֲפִים הֵם בְּעֵלֵי גְּאוּה וּבְעֵלֵי יִשׁוּת, וְתַמִּיד מְדַבְּרִים מֵעֵצְמָם.

מֵה בֵּין תְּלַמְּדֵיּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ לְתַלְמִידֵי שֶׁל בְּלָעַם הַרְשָׁע: וְנִקְטַ דִּיקָא תְּלַמְּדֵיּוֹ וְכוּ', לְמָה אֵינוֹ מְזַכֵּיר מָה בֵּין אַבְרָהָם אָבִינוּ לְבְּלָעַם הַרְשָׁע, כִּי בְּאֲמַת מְרַב הַתְּמִירוֹת אֵי אֶפְשָׁר לְהַפִּיר בִּינֵיהֶם, כִּי בְּנֹדָאֵי בְּלָעַם הַרְשָׁע הָיָה מְדַמָּה אֶת עֵצְמוֹ בְּלְבוּשׁוֹ וּבְהִנְהַגּוּתוֹ כְּמוֹ אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְכַעֲיֵן שֶׁאֵמַר רַבֵּנוּ ז"ל (לקוטי מוֹתֵרֵן, חֶלֶק ב', סִימָן נז), אֲשֶׁר גַּם בְּלָעַם אָמַר תּוֹרָה וְכוּ', וְלִכֵּן אֵי אֶפְשָׁר לְהַבְחִין בִּינֵיהֶם, כִּי הַסְטֵרָא אַחְרָא מְדַמֵּים אֶת עֵצְמָם כְּמוֹ הַקְדָּשָׁה, וְלִכֵּן בִּינֵיהֶם אֵי אֶפְשָׁר לְהַפִּיר, מֵה שְׂאִין כֵּן כְּשֶׁמְסַתְּפֵלִים עַל הַתְּלַמִּידִים, אֲזוֹ רֹאִים הַפְּרָשׁ גְּדוּל מְאֹד, וְכַעֲיֵן שֶׁאֵמַר רַבֵּנוּ ז"ל (לקוטי מוֹתֵרֵן, חֶלֶק א', סִימָן קמ), שֶׁזֶה דְּגַמַּת הַחֹתֶם, שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְקַרְא מֵעֵצְם הַחֹתֶם,

מחמת שהאותיות בהפך, רק על-ידי שפמין ומצירין החותם על שענה, אז רואים האותיות והצירימים החוקקים על החותם, ומבינים פתב החותם, כמו-כן את הצדיק בעצמו אי אפשר להשיגו, ואין לנו בו שום תפיסה כלל מרב התכללותו באין סוף ברוף הוא, מה שאין בן פפי הנהגת תלמידיו, יכולים לראות ולהבין גדלת רבו, ולזה נקט דיקא תלמידיו של אברהם אבינו ותלמידיו של בלעם הרשע, פי מהתלמידים יכולים להפיר את גדלת הצדיק, ולהפך את רשעת הרשע,

כג יהודה בן תימא אומר, הוי עז פנמר, וקל פנשר, ורץ פצבי, וגבור פארי לעשות רצון אביך שבשמים. הוי הנה אומר, עז פנים לגיהנום, ובשת פנים לגן עדן. יהי רצון מלפניך יי אלהינו שתבנה עירך במהרה בימינו ונתן חלקנו בתורתך:

כג עז כנמר. הנמר הזה נולד מן חזיר היער והלציאה כי צעת יחס האריות הלציאה מכנסת ראשה בסככי היער ונוהמת ותוצעת את הזכר והחזיר שומע קולה ורוצעה ונמר יולא מצין שניהם ולפי שהוא ממזר הוא עו פנים אף על פי שאין בו גבורה כל כך. אף אמה הוי עו ולא תצייש לשאל מרצן מה שלא הבנת כאותה ששנינו לא הציישן למד: וקל כנשר. לחזור אחר למודך ולא תיגע כדכתיב (שם מ) יעלו אכר כנשרים ירוצו ולא ייגעו: רץ כצבי. לרדוף אחר המנוח: וגבור כארי. לכבוש את ירך מן העצירות: עז פנים. לפי שהעזות ניכר בפנים כדכתיב (משלי כא) העו איש רשע

צפניו לפיכך נקרא עז פנים: שתבנה עירך במהרה בימינו. כלומר (יבמות עט, א) כשם שחוננתנו זאת המדה שסימן לזרע אברהם. ציישנים. רחמנים. וגומלי

לכן אמר רבנו ו"ל (ספר-המדות, אות צדיק, סימן ט): מי שאוהב את הצדיק, צריך לשמר את הצדיק, שלא יצא עליו שם רע; פי אם התלמיד אינו מתנהג כמו שצריך, אז מבזים את רבו,

ונה שאמר ההפך בין התלמידים, "תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין העולם הבא", שנאמר (משלי ח, כא): "להנחיל אהבי יש ואצרתיהם אמלא", פי מרב דבקוהם במדות טובות של רבם, על-ידי-זה הם אוכלים עוד בעולם הזה את הפרות, והקרן קיימת נשארת להם לעולם הבא, הינו שמתענגים עוד בזה העולם בזיו שכנית עזו יתברך, על אחת פמה וכמה באין ערך, שגם בעולם הבא יזכו לגלוי שכניה, שאי אפשר להשיג בעודו בלביוש הגוף הגשמי, "אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנום, ויורדין לכאר שחת"; הינו שאלו שמתנהגים במדות מגנות, מדות מזהמות, כמו הרשעים עוד בחיים חיותם הם יורשים את הגיהנום, פי עובר עליהם כל מיני צרות ויסורים ומרירות ומכאובים, עד שטועמים טעם גיהנום בזה העולם, ומה גם לאחר שמתו, אז יורדין לכאר שחת ירידה אחר ירידה, "שנאמר (תהלים נה, כד): ואתה אלהים תורדם לכאר שחת. אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם"; אבל אלו שדבוקים בו יתברך עם מדות טובות בחיים חיותם, עליהם נאמר: "ואני אכטח בך", והבן למעשה.

כג יהודה בן תימא אומר: הוי עז פנמר, וקל פנשר, ורץ פצבי, וגבור פארי: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר בזה העולם אדם צריך להתחזק ביתר שאת וביתר עז, ושום דבר בעולם לא יוכל לשבר אותו, פי עוברים על כל אחד ואחד נסיונות קשים ומרים, עד שעל-פירב אדם עוזב את עצמו ונופל לתוף יאוש, ואינו יכול לעשות אפלו מה שביקלתו, פי באמת כל בר ישראל הוא חלק אלקי ממעל ממש, פי נשמתו באה מעולם האצילות, אף כשירדה כאן למטה בעולם

העשיה, שוכחת מאיפה היא באה, ועושה כל מיני שטיות, ואדם נכשל בכל מיני עברות חמורות, עד שמתנאש לגמרי מהחיים שלו, ומזה בא, שכל-כף הרבה אנשים יוצאים לתרבות רעה, כי מאחר שנכשלו במה שנכשלו, נדמה להם כאלו אין להם כבר מנוס ותקנה לחזור אליו יתברך. ועל זה בא רבנו ז"ל אל זה העולם לעקר את הטעות הזו. ובפרוש גלה לנו (לקוטי-מורה"ן, חלק ב', סימן קיב): אם אתה מאמין שיכולים לקלקל תאמין שיכולים לתקן; כי כל זמן שאדם חי, הוא יכול להפך את כל הירידות שלו לעליות גדולות מאד, אף מרב חטאים ועוונות נשמטם הדעת והמח והשכל של האדם, עד שנדמה לו כאלו אבד מנוס ותקנה ממנו, אבל אם יזכיר לעצמו את יום המיתה, ואיך שלא ישאר ממנו רק אלו הנקודות טובות שזוכה לחטף בזה העולם, וזה מאד מאד חשוב למעלה בכל העולמות, אם אדם היה מכניס את זה היטב היטב בלבו, אז היה מתחרט על העבר שלו, והיה מתחזק, ואפלו שפך עבר, ורחמנא לישזבן, על כל התורה כלה, כמה וכמה פעמים, עם כל זאת אם היה לוקח את עצמו בידו, היה יכול לתקן את הכל, כי הוא יתברך אב הרחמן, וכל זמן שאדם חי, הוא יכול לתקן את הכל, וזה מה שפרמז התנא "יהודה בן תימא אומר: הוי עז פנמר, וקל פנשר, ורץ פצבי, וגבור פארי"; ופרש השל"ה הקדוש (מסכת תענית, דרוש להספד מיתת הצדיקים ולחברן בית-המקדש), שאלו הד' דברים שהזכיר התנא "הוי עז פנמר, וקל פנשר, ורץ פצבי, וגבור פארי"; סובבים על קיום התורה ומצוותיה, ומעלות המדות אשר היום לעשותם, ואיך שכל מצוה ומצוה שזוכה לקיים בזה העולם, תעזר לו למעלה בעולמות העליונים, וגם דרך רמז רמוז בכאן ענין פטירת צדיקים, כשהולכין לשלום לעולמם לקבל שכרם. נש"ר — ראשי תבות: נפש, רוח, נשמה, וכתב בתוצאות חיים, כי 'נשמה' היא אותיות שמן ה', פי הוא שמן משחת קדש, השמן היורד מ'ה' אחרונה שבשם הנו"ה, פי האם המתעברת מהנשמות, על-כן רמוז 'ש' מנשמה בתבת נשר. והענין הוא על דרך שכתב הזהר: זכאין אינון צדיקיא דאתדבקין נפש ברוח ורוח בנשמה ונשמה בהקדוש-ברוך-הוא, צב"י ראשי תבות: צדיק באמונתו יחיה. אר"י ראשי תבות: אבי ר'כב ישראל. נמ"ר ראשי תבות: נאסף מ'פני רעה. ואם פן יקחו מוסר לעשות תשובה, וזהו "לעשות רצון אביך שבשמים"; הינו שפא לרמוז לאדם שנפל כבר לעמקא דתהומא רבא, שאסור לו להתנאש, ואם יקח את עצמו בידו, ויחזור בתשובה שלמה אליו יתברך, על-ידי-זה נשמתו תעלה מעלה מעלה, ויכנס בין הצדיקים, וזה אי אפשר להסביר לכן אדם כל זמן שהוא מצמצם בגוף גשמי, פי מרב יאוש אינו מאמין בעצמו, שיש לו תקנה לתקן הכל, ובשביל זה הוא מתרשל מלחזור בתשובה, ועל-ידי-זה מאבד טוב אמתי ונצחי. ועל זה, הוא התנא יהודה בן תימא "היה אומר: עז פנים לגיהנום" — זה שאינו חוזר בתשובה מחמת עזות הגוף, שנדמה לו שאבד מנוס ותקנה ממנו, סופו לירש גיהנום עוד בעולם הזה ומכל שכן בעולם הבא, מה שאין פן "ובשת פנים" שמתביש ממה שעשה, וחוזר בתשובה שלמה, כמאמרם ז"ל (ברכות יב:): כל העושה דבר עברה ומתביש בו, מוחלין לו על כל עונותיו; ואז יירש גן-עדן עוד בעולם הזה ומכל שכן בעולם הבא, ובזה מסים "יהי רצון מלפניך הנו"ה אלקינו, שתבנה עירך במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך", אשר זו פליאה גדולה, שהתנא באמצע דבריו יבקש בקשה על בנין בית-המקדש (עין לקוטי-מורה"ן, חלק א', סימן כב); אלא לפי כל זה, כשאדם זוכה לחשוב על תכליתו הנצחית, איך שיבא יום ויסתלק מזה העולם, ואז כל מצוה ומצוה וכל דבר טוב שעשה בזה העולם, ומכל שכן כל למוד תורה שלמד בזה העולם, אפלו שהיה מנח בשאול תחתית ומתחתיו, רק זה מה שישאר ממנו, זה בעצמו מביא לו דעת ושכל.

וְזֶה מֵה שְׁאֵמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּרִכּוֹת ל.ג.): כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַה, כְּאִלּוּ נִבְנָה בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו; נִמְצָא בְּזֶה הָעוֹלָם, שֶׁחֹשֵׁב עַל תְּכֵלִיתוֹ הַנְּצָחִית, שְׁלֹא יִשָּׂאֵר מִמֶּנּוּ רַק אֵלּוּ הַנְּקֻדּוֹת

חֲסִידִים. כֵּן יֵהי לְעוֹן שְׂמֻנָה עֵירֶךְ: כִּד בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים לְמִקְרָא. מֵעַרְלֵי יִלְפִינָן דְּכַתִּיב (וַיִּקְרָא יט) שְׁלֹשׁ שָׁנִים יֵהיֶה לְכֶסֶם עַרְלִים וּבִשְׁנֵה הַרְבִּיעִית יֵהיֶה כָּל פְּרִי קוֹדֶשׁ הַלּוּלָם. שְׂאֵבֵי מִלְּמֵדוֹ נֹרֶת הַאֲמוּתִית וְהִיכַר הַנְּקוּדוֹת.

טוֹבוֹת שְׂזוּכָה לְחֻטֵּי בְּזֵה הָעוֹלָם, עַל־יְדֵי־זֶה בּוֹנֵה אֶת דַּעְתּוֹ, שֶׁזֶה בְּחִינַת בְּנֵי־בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן מִבְּקֵשׁ שֶׁיִּהְיֶה לוֹ חֵלֶק בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, שְׁאֵמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (וַיִּקְרָא רַבָּה, פָּרָשָׁה כט, סִימָן י"א): אָמַר לָהֶם הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, הוֹאִיל וְקִבְּלָתֶם אֶת תּוֹרָתִי, מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ לֹא תִטְאָתֶם לְפָנָי, אָדָם שְׁאֵפְלוּ חֵטָא, בַּר מִיָּנָן, וְעָבַר עַל רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, רַחֲמָנָא לְצַלָּן, עִם כָּל זֹאת אִם מְקַבֵּל עַל עֲצָמוֹ לְלַמֵּד תּוֹרָה, הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא

כִּד הוּא הֵיָה אוֹמֵר, בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים לְמִקְרָא, בֶּן עֶשְׂרִי לְמִשְׁנָה, בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְמִצְוֹת, בֶּן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לְתַלְמוּד, בֶּן שְׂמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לְחֻפָּה, בֶּן עֶשְׂרִים לְרִדְף, בֶּן שְׁלֹשִׁים לְכַח, בֶּן אַרְבָּעִים לְבִינָה, בֶּן חֲמִשִּׁים לְעֶצָה, בֶּן שִׁשִּׁים לְזִקְנָה, בֶּן שִׁבְעִים לְשִׁיבָה, בֶּן שְׁמוֹנִים לְגְבוּרָה, בֶּן תְּשַׁעִים לְשׁוּחַ, בֶּן מֵאָה כְּאִלּוּ מֵת וְעָבַר וּבִטֵּל מִן

מְכַפֵּר לוֹ עַל הַכֹּל, כָּל־כֶּף חָשׁוּב בְּעֵינָיו יִתְבָּרַךְ לְלַמֵּד תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

כִּד הוּא הֵיָה אוֹמֵר: הֵינּוּ הַתְּנָא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן תִּימָא, גָּלָה אֶת סֵדֵר הַכְּנֻסֵת הַמְּחִינִן שְׁנֵי־כְנֻסִים בְּאָדָם מְגִיל קִטְנוּתוֹ עַד שֶׁיּוֹצֵא מִזֶּה הָעוֹלָם: "בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים לְמִקְרָא"; בֵּינָן שֶׁמִּגִּיעַ לְגִיל חֲמֵשׁ, אִזּוֹ יִלְמְדוּ עִם הַיְלָד מִקְרָא, שֶׁיִּלְמַד כָּל הַכ"ד סְפָרִים, הֵינּוּ: תּוֹרָה, נְבִיאִים, כְּתוּבִים, שֶׁיִּהְיֶה בְּקִי בָהֶם עַד מְאֹד, וְזֶה יְסוּד גְּדוּל לְהַכְנִים בַּיְלָד מְגִיל צָעִיר, לְלַמֵּד עִמּוֹ הָעֶקֶר מִקְרָא, פְּרָשִׁיּוֹת הַשְּׁבוּעַ, פִּי כֶּף יִהְיֶה רְגִיל כְּבָר כָּל יָמֵי חַיָּו לְסִיִּם בְּכָל שְׁבוּעַ שָׁנִים מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגוּם. [וְאִף שֶׁיֵּשׁ שְׂיִטוֹת בְּלִמּוּד מִקְרָא לְהַתְחִיל מִבְּרֵאשִׁית וְלְסִיִּם עִמָּם עַד וְזֹאת הַבְּרָכָה, הֵינּוּ לְמוֹד כְּסִדְרָן, עִם כָּל זֹאת מְקַבֵּל

וּבִשְׁנֵה הַחֲמִישִׁית תִּחְלְלוּ אֶת פְּרִי לְהוֹסִיף לְכֶסֶם תְּבוּאָתוֹ מִכֹּחַן וְחֵלֶךְ סָפּוֹ לִיֶה כְּתוּרָא: בֶּן עֶשֶׂר לְמִשְׁנָה. שְׁלומֵד מִקְרָא חֲמֵשׁ שָׁנִים. וְחֲמֵשׁ שָׁנִים מִשְׁנֵה וְחֲמֵשׁ שָׁנִים גִּמְרָא. דְּאִמַּר מַר (חולין כד, א) כָּל תַּלְמִיד שֶׁלֹּא רָאָה סִימָן יִפְהַ בְּמִשְׁנָתוֹ חֲמֵשׁ שָׁנִים. שׁוֹב אִינוּ רֹאֵה דְּכַתִּיב (במדבר ח) זֹאת אֲשֶׁר לְלוּיִם מִזֶּן חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה יִבָּא לְכַבּוֹא כְּבֹא. שְׂבָא וְלוּמַד הַלְכוֹת עֲבוּדָה חֲמֵשׁ שָׁנִים. וְכֵן שְׁלֹשִׁים עוֹבֵד: בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְמִצְוֹת. דְּכַתִּיב (שם ה) אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכֹּל חֻטְאֵת הָאֵלֶּם. וְגַזִּי שִׁכַס כְּתִיב

(בראשית לד) וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב שְׁמַעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה אִישׁ חֲרָבוֹ וְלֵוִי צְאוֹתוֹ פֶּרֶק בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה הִיֶה וְקָרִי לִיֶה אִישׁ: בֶּן שְׂמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לְחֻפָּה. י"ט אִדָּם כְּתוּבִים צַפ' צְרָאשִׁית מִן וַיִּאמַר אֱלֹהִים נַעֲשֵׂה אִדָּם עַד וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַלְלַע חַד לְגוֹפִיָה פֶּשׁוֹ לִיֶה י"ח לְדַרְשָׁה: בֶּן עֶשְׂרִים לְרִדְף. אַחַר מְזוּנּוֹתָיו לְאַחַר שְׁלֵמֵד מִקְרָא מִשְׁנֵה וְגִמְרָא וְנִשָּׂא אִשָּׁה וְהוֹלִיד בְּנִים צְרִיךְ הוּא לְחַזֵּר וּלְצַקֵּשׁ אַחַר מְזוּנּוֹת. פִּי אַחַר כֵּן עֶשְׂרִים לְרִדְף אוֹתוֹ מִן הַשְּׂמִים וְלַהֲעִינֵשׁוֹ עַל מַעֲשָׂיו. שְׁאִין צִית דִּין שֶׁל מַעֲלָה מַעֲנִישִׁין פְּחוֹת מִזֶּן עֶשְׂרִים: בֶּן שְׁלֹשִׁים לְכַח. שְׁהַלּוּם הִיוּ מִקִּימִין אֶת הַמִּשְׁכָּן וּמִפְרָקִין וְטוֹעֵנִין אֶת הָעִגְלוֹת וְנוֹשְׂאִין צְכַתָּף מִזֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמַעֲלָה: בֶּן אַרְבַּעִים לְבִינָה. שְׁלֵאֲחַר אַרְבַּעִים שָׁנָה שְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל צְמַדְצַר אִמַּר לְהֵם מִשָּׁה (דברים כט) וְלֹא נָתַן ה' לְכֶסֶם לְצַד לְדַעַת וְעֵינַיִם לְרֹאוֹת וְאוֹזְנִים לְשִׁמּוֹעַ עַד

אֶצֶל צְדִיקִים שִׁילְמָדוֹ עִם הַתְּלָמִידִים מִפְּרֻשַׁת הַשְּׁבוּעַ דִּיקָא, כָּל כֶּתֶה כְּפִי הַגִּיל, הִינוּ כֶּתֶה א' שְׁלוֹמֶדֶת מִקְרָא, לומדים אתם מִפְּרֻשַׁת הַשְּׁבוּעַ כְּמִה פְּסוּקִים, וְכֶתֶה ב' שְׁלוֹמֶדֶת מִקְרָא, מוֹסִיפִים עוֹד פְּסוּקִים, וְכֵן כָּל כֶּתֶה וְכֶתֶה מוֹסִיפִים עוֹד פְּסוּקִים, עַד שֶׁהַכֶּתֶה הַגְּדוֹלָה לומדים אתם אֶת כָּל פְּרֻשַׁת הַשְּׁבוּעַ, וְכֵן הַתְּלָמִיד יוֹדֵעַ אִיזוֹ פְּרֻשָׁה הַשְּׁבוּעַ]. מְלַבֵּד זֹאת טוֹב לְלַמֵּד עִמָּם גַּם נְבִיאִים כְּתוּבִים, וְלִהְיָרִיךְ עִמָּהֶם בְּסִפּוּרִים מִיְהוֹשֻׁעַ אִיךְ שֶׁכָּבַשׁ אֶת הַל"א מְלָכִים וְכוּ', וְכֵן אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הַשׁוֹפְטִים וְכוּ', וְכֵן הִלְדָת שְׁמוּאֵל וְדוֹד וְכוּ', וְזֶה מַחְדִּיר אֶת הָאֱמוּנָה בְּיַדֵּי יִשְׂרָאֵל, וְלִכְּנֵן מַגִּיל חֲמֵשׁ עַד גִּיל עֶשֶׂר, צְרִיכִים לְהַחְדִּיר בָּהֶם הַיֵּטֵב הַיֵּטֵב אֶת הַמִּקְרָא, הִינוּ לְמוֹד תּוֹרָה, נְבִיאִים, כְּתוּבִים. "בֵּן עֶשֶׂר לְמִשְׁנָה"; וּמַגִּיל עֶשֶׂר רְאוּי לְהַרְגִיל אוֹתָם לְלַמֵּד הַרְבֵּה מִשְׁנֵינּוֹת, שְׂיִזְכּוּ לְסִיִּם אֶת שֵׁשׁ סִדְרֵי מִשְׁנָה פְּעָמִים אִין מִסְפָּר, שְׂזֵה מְזַכֵּךְ אֶת הַנֶּפֶשׁ מִכָּל מִינֵי חֲלָדָה, וְלְמוֹד שֵׁשׁ סִדְרֵי מִשְׁנָה מְדַבֵּיק אֶת נִשְׁמָתוֹ בְּאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְאִם מַרְגִּילִים אֶת הַיֵּלֶד מַגִּיל קְטָנוֹת לְלַמֵּד הַרְבֵּה מִשְׁנֵינּוֹת, עַל-יְדֵי-זֶה יִהְיֶה שְׁמוֹר מַעֲבֵרוֹת חֲמוּרוֹת, כִּי הַמִּשְׁנָה מִשְׁנָה אֶת הַרְגְּלוֹ הָרַע, וְאֲשֶׁרִי אֵלּוֹ שֶׁמַּחְדִּירִים בְּיַלְדִים לְגַרֵס הַרְבֵּה מִשְׁנֵינּוֹת, עַד שִׁיְהִיָּה שְׁגוּר עַל לְשׁוֹנָם. "בֵּן שְׁלֹש־עֶשְׂרֵה לְמַצּוֹת"; כִּינֵן שֶׁהַגִּיעַ לְגִיל בֶּר־מִצְוָה, אֲזִי נַעֲשֶׂה בֶר חַיּוּבָא שֶׁל כָּל הַמַּצּוֹת, וְנִקְרָא גְדוֹל לְכָל הָעוֹנֵנִים. "בֵּן חֲמֵשׁ-עֶשְׂרֵה לְתַלְמוּד"; לֹא שָׂאז יִתְחִיל לְלַמֵּד גְּמָרָא, כִּי רְאוּי גַּם בְּגִיל יוֹתֵר צְעִיר לְהַרְגִיל אֶת הַיֵּלֶד לְלַמֵּד גְּמָרָא, אֲלֹא מַגִּיל חֲמֵשׁ-עֶשְׂרֵה רְאוּי לְהַכְנִיס אֶת כָּל כְּלוֹ בְּלִמּוּד גְּמָרָא, וְלִבְרַר לְעַצְמוֹ אֶת הַהֲלָכָה דִּיקָא מִהַגְּמָרָא, עַל-יְדֵי כָּל הַפּוֹסְקִים, וְיִתְעַמֵּק כָּל יְמֵי חַיָּו בְּלִמּוּד גְּמָרָא וּפּוֹסְקִים, וּבְזֶה תְּלוּי עֵקֶר הַיְהוּדוּת. "בֵּן שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה לְחִפָּה", וּמוּבָא בְּשִׁלְחַן עֲרוּף (אָבֹן הָעוֹר, סִימָן א', סְעִיף ג'): מַצּוּה עַל כָּל אָדָם שִׂישָׂא אִשָּׁה בֵּן י"ח; וְכֶתְבוּ הַפּוֹסְקִים הִינוּ מִתְחִילַת י"ח שְׂזֵה בֵּן שְׁבַע-עֶשְׂרֵה. "בֵּן עֶשְׂרִים לְדִידָף", כִּינֵן שְׂאָדָם מַגִּיעַ לְגִיל עֶשְׂרִים, וְיֵשׁ לוֹ כֶּבֶד עַל עַל צְנוּאוּ, אֲזִי צְרִיךְ הַתְּחַזְּקוֹת עֲצוּמָה, שֶׁלְּבַל יֵאָבֵד אֶת עוֹלָמוֹ כְּרַגַע, מִפְּנֵי שֶׁהוּא צְרִיךְ לְדַאֵג דְּאֵגַת פְּרֻנְסָה, עַל-כָּל-פְּנִים עֲלָיו לְקַבֵּעַ עֵתִים לְתוֹרָה, וְהַתּוֹרָה מַעֲשֵׂרֵת גַּם בְּגַשְׁמִיּוֹת, "בֵּן שְׁלֹשִׁים לְכַח", שְׂאָז צְרִיכִים כַּחוֹת עֲצוּמִים לֹא לְהַגְרֵר אַחַר הַבְּלִי עוֹלָם הַזֶּה, כִּי אֲזִי הַבְּחִירָה גְדוֹלָה מְאֹד, כִּי אָדָם אֲזִי בְּכַח חֲזַק, וְיֵשׁ עֲלָיו נְסִינּוֹת קָשִׁים וּמְרִים אוֹ לְהִשָּׂאֵר יְהוּדֵי יְרֵא שָׁמַיִם וְעוֹבֵד הַשֵּׁם יִתְבַּרֵךְ, אוֹ לְרוּץ אַחַר הַבְּלִי עוֹלָם הַזֶּה, וְלְהַכְנִיס אֶת עַצְמוֹ בְּכַנְיָנִים וְקַנְיָנִים, עַד שִׂישְׁכַח בְּשִׁבִיל מַה הוּא נִבְרָא, וְעַל זֶה צְרִיכִים כַּחוֹת עֲצוּמִים שֶׁלֹּא יִמְשֹׁךְ אַחַר הַדְּמִיוֹנוֹת וְהַבְּלִי עוֹלָם הַזֶּה שִׂישׁ לְאַבְרָכִים בְּגִיל זֶה. "בֵּן אַרְבָּעִים לְבִינָה"; כִּינֵן שְׂמַגִּיעַ לְגִיל אַרְבָּעִים, אֲזִי הוּא מִתְחִיל כְּבֹר לְהַבִּין דְּבַר מִתּוֹךְ דְּבַר, שֶׁהַחַיִּים לֹא כָּל-כֵּף קָלִים וְכוּ', וְיֵשׁ נְסִינּוֹת קָשִׁים וּמְרִים וְכוּ', וְצְרִיכִים לְהַשְׁכִּיל אִיךְ לְבָרַח מִכָּל הַנְּסִינּוֹת, וְאִיךְ לְחַזֵּר אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, כִּי אֲזִי מִתְגַּלִּית אֵלָיו הַבִּינָה וְהַדְּעַת. "בֵּן חֲמֵשִׁים לְעֵצָה"; כִּינֵן שְׂמַגִּיעַ לְגִיל זֶה, יֵשׁ לוֹ כְּבֹר הַרְבֵּה נְסִינּוֹת בְּחַיִּים, וְיוֹדֵעַ לְתַן עֵצָה לְאַחֵרִים בְּמִה לְהַזְהֵר וְלְהַשְׁמֵר וְכוּ', וּבְמִה לֹא לְהַסְתַּבֵּךְ וְכוּ'. "בֵּן שְׁשִׁים לְזַקְנָה"; כִּינֵן שְׂמַגִּיעַ לְגִיל שְׁשִׁים, אֲזִי יוֹצֵא מִכָּל פֶּרֶת, וְאֲזִי מִתְחִיל כְּבֹר גִּיל הַזְּקָנָה, שֶׁמִּתְחִיל לְרְאוֹת וְלְהַתְּבוֹנֵן בְּהַבְּלִי עוֹלָם הַזֶּה. "בֵּן שְׁבַעִים לְשִׁיבָה"; כִּינֵן שְׂמַגִּיעַ לְגִיל הַזֶּה, אֲזִי רְאוּי לוֹ לְבָרֵךְ בְּרַפְת' שֶׁהַחַיָּנוּ וְקִיָּמָנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזִמְנֵן הַזֶּה, שְׂזוֹ נִקְרָאת כְּבֹר אַרְיִכוֹת יָמִים וְשָׁנִים טוֹבוֹת. "בֵּן שְׁמוֹנִים לְגְבוּרָה", כִּינֵן שֶׁהַגִּיעַ לְגִיל שְׁמוֹנִים, הוּא צְרִיךְ לְהַתְּגַבֵּר בְּיָתֵר עַז, לֹא לְהַנִּיחַ אֶת הָעֲצוּבוֹת וְהָעֲצָלוֹת שֶׁתִּפְנָס בּוֹ, כִּי בְּגִיל הַזֶּה אָדָם כְּבֹר גַּחְלֵשׁ וְנוֹפֵל בְּיָאוּשׁ, כִּי רוּאָה אִיךְ שֶׁעָבְרוּ לוֹ הַחַיִּים וְכוּ', וְלִכְּנֵן הוּא צְרִיךְ לְהִיּוֹת גְּבוּר אֲמִיץ וְתַקִּיף לְחַדֵּשׁ אֶת יָמָיו וְשְׁנוּתָיו. "בֵּן תְּשַׁעִים לְשׁוֹחַ", כִּינֵן שְׂמַגִּיעַ לְגִיל זֶה, כְּבֹר קָשָׁה לְאָדָם לְהַתְּרַפֵּז בְּלִמּוּד, אֲזִי זֶה הַזְּמַן לְהַרְבּוֹת בְּשִׂיחָה בֵּינוֹ לְבֵין קוֹנּוֹ, שֶׁלֹּא יִלָּךְ בְּטַל,

וְאֵת זֶה כָּל אֶחָד יְכוּל לְהִרְגִיל אֶת עַצְמוֹ, לְדַבֵּר וְלִשְׁיחַ עִמּוֹ יִתְבַּרְךָ, וְאֵיפֹה שָׂרֵק הוֹלֵךְ, הוּא מְרַבֵּה לְשִׁיחַ וְלִסְפָּר אֶת לְבָבוֹ עִמּוֹ יִתְבַּרְךָ, כִּי הוּא רוֹאֵה שְׂפָכָר קָרוֹב קִצּוֹ. "בֶּן מֵאָה כָּאֵלוֹ מֵת

הַיּוֹם הַזֶּה: בֶּן חֲמִשִּׁים לַעֲצָה. שְׁנַיִם צְלוּם (בַּמְדַּבֵּר ח) וּמִנֵּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יִשׁוּב מִנְצָה הַעֲבוּדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד וְשָׂרַח אֶת אֲחִיו וְגו'. וּמֵהוּ הַשִּׁירוֹת שִׁמְנֵן לְהַסֵּעַ עֵלָּה: בֶּן שִׁשִּׁים לְזִקְנָה. דְּכַמִּיז תַּבֵּחַ צְלִלָה אֵלֵי קִצְרָה.

וְעֵבֶר וּבִטֵּל מִן הָעוֹלָם", כִּי בֶּן שְׁמֹנֶיֶע לְגִיל מֵאָה, אַחֵר שְׂפָל יְמֵי חַיָּו הֵיְתָה שְׂרָשֶׁרֶת אַחַת שֶׁל קִדְשָׁה וְטָהָרָה וְדִבְקוֹת הַבּוֹרָא יִתְבַּרְךָ, עַל-יְדֵי-זֶה הוּא זוֹכֵה בְּגִיל מֵאָה לְהַפְּלִל לְגַמְרֵי בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְאֵין לְפָנָי מְרָאָה עֵינָיו כְּכָר פְּלוּם, רַק

הָעוֹלָם: כֹּה בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר,

הַפֶּךְ בָּהּ וְהַפֶּךְ בָּהּ, דִּכְלָא בָּהּ.

וּבָהּ תַּחֲזִי, וְסִיב וּבְלָה בָּהּ,

וּמִנְהָ לֹא תִזְוַע, שְׂאִין לָךְ

מִדָּה טוֹבָה הַיִּמְנָה. כֹּו בֶּן הָא

הָא אוֹמֵר, לְפּוּם צַעֲרָא

אַגְרָא:

אֶמְתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרְךָ, וְכָכָר לֹא אֶכְפַּת לוֹ שֶׁהוּא נִמְצָא בְּזֶה הָעוֹלָם, אוֹ שֶׁהוּא נִמְצָא בְּעוֹלָם הַבָּא, כִּי מֵרַב הַתְּכַלְלוֹתוֹ בּוֹ יִתְבַּרְךָ, הוּא עוֹלָה עַל הַכֹּל, וְהֵבֵן לְמַעֲשָׂה.

כֹּה בֶּן בַּג בַּג, הוּא הֵיךְ גֵּר שְׂגִיר הֵלֵל (שְׁבַת ל.א.) וְאֵז הֵיְתָה גְזֵרַת הַמְּלָכוֹת, וְכַדִּי לְהִסְתִּירוֹ קָרְאוּ אוֹתוֹ בַּג בַּג, שֶׁהוּא רָאשֵׁי תְבוֹת בֶּן גֵּר בֶּן גֵּר גֵּי יִרְתָּ, וְהוּא הֵיךְ אוֹמֵר: "הַפֶּךְ בָּהּ וְהַפֶּךְ בָּהּ דִּכְלָא בָּהּ"; הֵינּוּ שְׂתַעֲסֵק בַּתּוֹרָה תְּמִיד, כִּי כָּל הַחֲכָמוֹת תִּמְצָא בַּתּוֹרָה, וְאֵיפֹה שָׂרֵק תִּתְהַפֵּךְ בְּחַיִּיךָ, תִּחְזֹר אֶל הַתּוֹרָה, וְשֵׁם

צְלִלָה צְגִימְטוֹרִיא שְׁשִׁים: בֶּן שִׁבְעִים לְשִׁיבָה. דְּכַמִּיז צְדוּד (דְּהָא כֵּט) וַיִּמַּת צְשִׁיבָה טוֹבָה. וַיִּמֵי חַיָּו הֵיזוּ שְׁנַעֲסִים שְׁנָה: בֶּן שְׁמוֹנִים לְגַבּוּרָה. דְּכַמִּיז (תַּהֲלִים ז) וְאִס צְגִזּוֹרוֹת שְׁמוֹנִים שְׁנָה: בֶּן תְּשַׁעִים לְשׁוּחַ. הוֹלֵךְ שְׁמוֹת וּכְפוּף. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים לְשׁוֹן שְׁמוֹת עֲמוּקָה: כֹּה הַפֶּךְ בָּהּ

וְהַפֶּךְ בָּהּ. צְמוּרָה: דְּכוּלָּה בָּהּ. שֶׁכֵּל תַּמְנָח צֶה: וְסִיב וּבְלָה בָּהּ. גַּס עַד זִקְנָה וְשִׁיבָה לֹא תַעֲזוּבָה: וּמִינָה לֹא תִזְוַע. שֶׁלֹּא תֵאמַר לְמַדְתִּי חֲכַמַת יִשְׂרָאֵל אֲלֶךְ וְאֲלַמַּד חֲכַמַת יוֹנִית שְׂאִין מוֹתֵר לְלַמּוֹד חֲכַמַת יוֹנִית אֲלֹא צְמַקוֹס שְׂאִסוֹר לְהַרְהֵר צְדָצְרֵי תוֹרָה כְּגוֹן צְצִית הַמְּרַחֵץ. אוֹ צְצִית הַכֶּסֶף. כֶּשֶׁשְׂאֵלוֹ אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מֵהוּ לְלַמַּד אֲדָם אֶת צְנוֹ חֲכַמַת יוֹנִית אֲמַר לְהַסֵּ יִלְמַדוּ צְשַׁעָה שְׂאִינוֹ לֹא יוֹס וְלֹא לִילָה דֵּהֵא כְּמִיז וְהַגִּית צוֹ יוֹמַס וְלִילָה: כֹּו לְפּוּם צַעֲרָא אַגְרָא. כְּפִי רוֹז הַלְעַר שְׂאֵתָה סוֹבֵל צְלַמּוֹד הַתּוֹרָה וְעַשִׂית הַמְּנוֹת. כֵּן יֵהִי שְׂכָר מְרוֹבָה:

תִּמְצָא מְרַגּוּעַ לְנַפְשֶׁךָ, "וּבָהּ תַּחֲזִי", וּבַתּוֹרָה תִּרְאֶה אֶת הָאֶמֶת הָאֶמְתִּית, "וְסִיב וּבְלָה בָּהּ", עַד זִקְנָה וְשִׁיבָה אֶל תַּעֲזוֹב אֶת הַתּוֹרָה, וּמִהַתּוֹרָה לֹא תִזְוַע, שְׂאִין לָךְ מִדָּה טוֹבָה הַיִּמְנָה, כִּי אֵין עוֹד דְּבַר טוֹב כְּמוֹ לְמוֹד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה. וּמִחֲמַת שֶׁהוּא הֵיךְ גֵּר, הֵיךְ יְכוּל לֹאֵר אֶת כָּל זֹאת, כִּי מִי שֶׁהֵיךְ עַד עַכְשָׁו בַּחֲשָׁךְ, הוּא יְכוּל לְטַעַם טַעַם הָאוֹר, וְהֵבֵן לְמַעֲשָׂה.

כֹּו בֶּן הָא הָא הוּא הֵיךְ גֵּר שְׂגִיר הֵלֵל (שְׁבַת ל.א.), וְאֵז הֵיְתָה גְזֵרַת הַמְּלָכוֹת, וְכַדִּי לְהִסְתִּירוֹ קָרְאוּ אוֹתוֹ בֶּן הָא הָא, וְהַפְּנִינָה הִיא בֶּן אַבְרָהָם וְיִשְׂרָה, שְׂגַתּוֹסְפָה ה' עַל שְׁמוֹתָם, וְהוּא הֵיךְ "אוֹמֵר: לְפּוּם צַעֲרָא אַגְרָא"; כְּפִי הַצַּעַר שְׂאֵדָם סוֹבֵל לְהַפְּגֵם בִּיְהוּדוֹת, וּמִתְיַגַּע בְּלַמּוֹד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, בֶּן הַשְּׂכָר שְׁלוֹ. וּמִחֲמַת שֶׁהוּא הֵיךְ גֵּר, וּבָא לוֹ כָּל-כֶּף קָשָׁה, הֵיךְ יְכוּל לֹאֵר אֶת כָּל זֹאת, וְזֶה חֲזוּק גְּדוּל מְאֹד, שְׂאֵדָם צָרִיךְ לְדַעַת שְׂאֵפְלוֹ שְׂבָא לוֹ מְאֹד קָשָׁה — הֵן לְמוֹד תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְהֵן עֲבוּדַת הַתְּפִלָּה וְקִיּוּם הַמְּצוּוֹת, עִם כָּל זֹאת כְּשֶׁמִּתְגַּבֵּר עַל הַכֹּל, אֵז דִּיקָא מַעְלָתוֹ גְּדוּלָה מְאֹד בְּשָׁמַיִם. וְלִכֵּן אֲשַׁרִּי מִי שְׂמַחֲזִיק מִעֲמַד, אֶפְלוֹ שְׂבָא לוֹ הַכֹּל קָשָׁה, עָלָיו לִזְכֹּר כִּי לְפִי הַצַּעַר — בֶּן יֵהִיךְ לוֹ הַשְּׂכָר, וְהֵבֵן לְמַעֲשָׂה.

לפיכך הרבה להם תורה ומצות. כגון פרשת שקלים ורמשים להרבות שטר שהן גדלים מהם אף על פי שזלזלו הכי לא היו אוכלים אותן שנפשו של אדם קנה צהן למען צדקו. להנדיק את ישראל ולזכותו.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. ואפילו אלו שנמחייבו מיתה צניח דין מפני רשעתן, יש להם חלק לעולם הזה, ועולם הזה האמור כאן הוא העולם הזה אחר מחייבת המתיים שעתידיים המתיים לחיות ולעמוד בגופן וזנפס חיים נחיים כחמה וכלבנה וכוכבים כדמייתי בגמרא זהאי פרקא מתיים שעתידיים לחיות אין חורין לעפרן, והעולם הזה אין זו

לא אכילה ולא שחיה, ואף על פי שיש בו גוף וגויה, אלא נדיקים יושבין ועטרומיהן זראשיהן ונהנין מזיו השכינה, ומפני שאין כל ישראל שוין זו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קמני יש להם חלק.

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצות, שנאמר (ישעיה מו), יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס'): ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ גזר מטעי מעשה ידי להתפאר.

ירצה, עין שם; הינו אחד יכול לקיים את זה יותר מזה, או זה יותר נקל לו לקיים ממצוה אחרת, לפיכך הרבה הקדוש ברוך הוא להם תורה ומצוות, כדי שכל בר ישראל יזכה להמשיך על עצמו אורו ותברך, על ידי קיום

מצוה אחת, ויזדככו רמ"ח איבריו ושם"ה גידיו, פי כל מצוה פלולה מפל המצוות, ולכן בקיום מצוה אחת, הוא מזכך את כל מהותו. ולכן אמרו חכמינו הקדושים (ברכות סג): כל המרפה עצמו אפלו ממצוה אחת, אין בו פח לעמד ביום צרה; פי אפלו כשאדם מקיים רק מצוה אחת, הוא נצל מהפל, ושומרת אותו מפל רע. ואמרו חכמינו הקדושים (סוטה ג): כל העושה מצוה אחת בעולם הזה, מקדמתו והולכת לפניו בעולם הבא; ואמרו (קדושין לט): כל העושה מצוה אחת, מיטיבין לו ומאריכים לו ימיו, ונוחל את הארץ; נמצא, שאפלו בר ישראל מקיים רק מצוה אחת, כבר נזכר, ומיטיבים לו בעולם הזה ובעולם הבא. ולכן אחרי שאדם לומד פרק מפרקי מדות התנאים הקדושים, ונכנס בו פחד פן ואולי לא יוכל לקיים את דבריהם, ולכן מתרשל לגמרי, ועל זה מסימים את המשנה הזאת, אפלו אם לא תקיים רק עצה אחת מעצות חכמינו הקדושים, זה כבר יועיל לך מאד מאד, פי אם אדם מקיים אפלו דבור אחד מהתנא הקדוש, על ידי זה יוכל לקיים אחר-כך את כל דברי התנאים, כמו בקיום המצוות, אם אדם מקיים מצוה אחת, כבר פלולות בו כל המצוות, ולבסוף יקיים את כלן, והבן למעשה.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא: טעם שלפני כל פרק מפרקי אבות תקנו לומר משנה זו, אשר אינה שייכת לכאן כלל, והיא משנה בסנהדרין (צ); ויש לומר על-פי דברי האיש האלקי הרבי רבי אלימלך מלידענסק, זכותו תגן עלינו (נעם אלימלך - דברים), שפרש את מאמרם

ו"ל (סנהדרין קח): דור המדבר אין להם חלק פרק ו שנו חכמים בלשון המשנה. כלומר, לעולם הבא; רוצה לומר שחלקם הוא צפון זרימא היא וצלסון המשנה היא שנויה, אבל אינה לעולם הבא דהינו מה שעוסקים בתורה ובמצוות נצפן להם לעולם הבא, שבעולם הזה בלתי אפשרי לבוא למדרגה הזאת, שיהיו

פְּרָק ו שְׁנו חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, בְּרוּךְ שֶׁבַחַר

יכולים להנות מזיו השכינה, שזהו העולם הבא, אבל דור המדבר מחמת רב קדשם, לא היו צריכין להמתין לעולם הבא, ונהנו מחלקם בעודם בחיים חיותם, וזוהי הפונה אין להם חלק לעולם הבא, עין שם; הינו כי הם עוד בחיים חיותם טועמים טעם עולם הבא בעולם הזה מרב קדשם. והנה כשבר ישראל מתחיל ללמד פרק מהנהגת התנאים, ורוצה גם כן להתקדש ולהיות כמותם, לבוא לדבקות אמיתית להיות דבוק בחי החיים בו יתברך, ולטעם טעם עולם הבא בעולם הזה, אבל תכף ומיד בא הסמ"ך-מ"ם, ומחליש את דעתו — איך פחות ונבזה כמודך תחגר מתניך לשוב בתשובה שלמה, הלא אף פעם לא תזכה להגיע למדרגתם; ומכניס חלישות וקרירות באדם, ולזאת מתחילים כל פרק מפרקי הנהגת התנאים עם המשנה הזו: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", לגלות לכל אלו שרוצים לחזור בתשובה שלמה ולהתקדש באמת, שאל תחלש דעתכם, כי כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, כל בר ישראל יכול להגיע למדרגה זו, שירגיש טעם עולם הבא בעולם הזה, שיהיה נהנה מזיו השכינה עוד בעולם הזה, אם רק יחזק את עצמו בכל מיני אפגים שבעולם להחזיק מעמד, ולא להשבר משום דבר, כי גם הוא יכול לזכות להגיע לכל המדרגות של הצדיקים, אם יהיה עקשן גדול מאד, והבן למעשה.

פְּרָק ו'

שְׁנו חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר כל ההצלחה של חכמי ישראל, שזכו להגיע למה שהגיעו היה רק מגדל ההתחזקות שהיתה להם, שכל מה שלמדו חזרו על עצמם כמה וכמה פעמים, וכן כל מצוה ומצוה שהצרכו לעשות, חזרו על עצמם באותה התעוררות והתחזקות, הינו ששנו פעם אחר פעם, ובכל פעם התחילו מחדש, ודיקא על-ידי-זה הצליחו, וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (מדרש משלי לא, סימן ו) על פסוק (משלי לא, כא): "כי כל ביתה לבש שנים" קרי ביה שנים, מילה פריעה, ציצית תפלין, הענק תעניק, פתוח תפתח, נתון תתן, עשר תעשר, לפיכך משה מזהיר את ישראל עשר תעשר; הינו שכל מצוה חזרו ושנו פעם אחר פעם. וזו דרכם של צדיקים לקיים את המצוות אפלו מאה פעמים עם אותה התחזקות והתעוררות בתבערת לב כמו בפעם הראשונה, וזה שמפליג מעלת החכמים: "שנו חכמים בלשון המשנה, ברוך שבתור בהם ובמשנתם", שכל מה שלמדו ועשו היה בבחינת משנה, הינו פעם אחר פעם ששנו מה שלמדו ומה שקימו, ולא התיאשו בשום פנים ואפן, ודיקא על-ידי-זה הגיעו אל מדרגתם, כי הצדיקים עושים בכל פעם התחלה חדשה, וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מורה"ן, חלק א, סימן סב), שצריכים לבוא בכל פעם אל הצדיק מחדש, כאלו עכשו התקרב מחדש, ואין דבר כזה שכתבתי מקרב, כי אז לא יקבל שום דבר, מה שאין כן כשעושה בכל פעם התחלה חדשה, אז יקבל ממנו הרבה, וכמו-כן כשבר ישראל הולך לשנות את למודו, צריך לראות את עצמו כאלו עוד אף פעם לא שנה ולמד, אלא זו הפעם הראשונה, כמו-כן בקיום מצוות, שכל פעם יתחיל לקיים את המצוה כאלו עדין לא קיים אף פעם את המצוה הזו, שזה "שנו חכמים

א רבי מאיר אומר וכו'. ולפי שעד עכשיו כל בלשון המשנה, שתמיד היה אצלם בחינת הפרקים משנה, לפיכך הותרך להודיע שמכאן ואילך לחם משנה, לשנות פעם אחר פעם ולא נבייתא היא. ומתוך שהללו דברי הגדה הן ומספרות נעסק תלמוד מורה, נהגו לאמרו צניח הכנסת עם

בָּהֶם וּבְמִשְׁנֵתָם: א רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמָּה, זוֹכֶה לְדַבְרִים הַרְבֵּה. וְלֹא עוֹד, אֲלָא שְׁפַל הָעוֹלָם כָּלוּ כְּדָאֵי הוּא לֹו. נִקְרָא רַע, אֲהוּב, אֲהוּב אֶת הַמְּקוֹם, אֲהוּב אֶת הַבְּרִיּוֹת, מְשַׁמַּח אֶת הַמְּקוֹם, מְשַׁמַּח אֶת הַבְּרִיּוֹת, וּמְלַבֶּשֶׁתוֹ עֲנִיָּה וַיִּרְאֶה, וּמְכַשְׁרֶתוֹ לְהִיּוֹת צַדִּיק חֲסִיד יִשְׂרָאֵל וְנֶאֱמָן, וּמְרַחֲקֶתוֹ מִן הַחֲטָא, וּמְקַרְבֶּתוֹ לַיְדֵי זְכוּת, וְנֶהְנִיחַ מִמֶּנּוּ יַעֲצָה וְתוֹשִׁיָּה בֵּינָה וּגְבוּרָה, שְׁנֵאֲמַר (מִשְׁלֵי ח): לִי יַעֲצָה וְתוֹשִׁיָּה אֲנִי בֵּינָה לִי גְבוּרָה, וְנוֹתַנְתָּ לֹו מְלָכוֹת וּמְמַשְׁלָה וְחֻקּוֹר הַדִּין, וּמְגַלֵּין לֹו רְזֵי תוֹרָה, וְנִעֲשֶׂה

שאר פרקים הללו של מסכת אבות: זוכה לדברים הרבה. להיות נדיק ומסיד כדלקמן. [נ"א מנות הרבה אלו בשבילו הוא]: כדאי הוא לו. כלומר שנצטרף בשבילו. וכן הוא אומר (קהלת יב) כי זה כל האדם: נקרא רע. (תהילים קלט) ולי מה יקרו רעין אל: אהוב. (שם קכב) ישליו אהביך. ואומר (שם קיט) שלום רצ לאוהבי מורתך. [נ"א, להנחיל אוהבי יש]: אהוב את המקום. שעושה מאהבה: אהוב את הבריות. שמקרבן ומלמדן וגומלן טוב: ומלבשתו. המורה: ומכשרתו להיות צדיק. הולך בתומו ואינו עושה עולה, אלא מנדיק דרכו צקו ובהכרעת משפט: חסיד. עושה לפנים משורת הדין: ישר. עושה יושר ועדיף מנדיק: ונהנין ממנו

בזכות ששנו את למודם ומעשיהם הטובים. אשרי מי שאינו נשבר משום דבר, ואפלו שצריך להתפלל מאה פעמים, ולקיים מצוות אפלו מאה פעמים, אל יתיאש עצמו, שפל פעם יהיה נדמה בעיניו כאלו עדין לא התחיל, ודיקא על-ידי-זה מצליחים להגיע אל מה שצריכים להגיע, אבל צריכים להיות עקשן גדול מאד לא לעזב את עצמו בשום פנים ואפן, וזה תלמוד העמק, שרבונו ו"ל מלמד אותנו — לא להתיאש בשום פנים ואפן, אפלו שיעברו בין כף ימים ושנים, יהיה חזק ואמיץ מאד לא לעזב את עצמו בשום פנים ואפן, ואז דיקא סוף כל סוף יגיע אל יעודו ומדרגתו, והבן למעשה.

א רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה: צריך שתדע, אהובי, בני! שעקר למוד התורה הקדושה צריך להיות לשם אל עולם, הינו בשעה שלומד תורה, עליו לזכר שנגננס עכשו בתכמתו יתברך, פי התורה והקדוש-ברוך-הוא אחד הם. ולכן בשעה שלומד תורה, אז הוא נדבק, בכיכול, בו יתברך, וכמו שהוא יתברך נצחי, פי לגדלתו יתברך אין סוף ואין תכלית ואין חקר וכו', כמובן התורה הקדושה היא כלה רוחניות, שאין בה שום סוף, ולכן דיקא בשעה שאדם לומד, אזי נדבק בו יתברך, וכמוכא (לקוטי אמרים תנא, פרק כג): באותה שעה שאדם עוסק בדברי תורה, הרי גם הנפש ולבושיה (מחשבה, דבור ומעשה שלו), הם מיחדים ממש באין סוף ברוך הוא, וזה נקרא תורה לשמה — לשם אל עולם. ולכן אשרי האדם שמתוף החשף והלכלוף

וְהַזְהֵמָה וְהַזְבֵּל שְׁלוֹ, הוּא מְכַנֵּס אֶת מִחַ
מִחֲשַׁבְתּוֹ וְאֶת דְּבִירוֹ בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה,
וְאֶפְלוּ שְׂמֻקָּדָם לֹא לָמַד, וְאַחֲרֵיכֵן הוּא יִשְׁפַח
מֵה שְׁלֹמֵד, אֲבָל בּוֹ בְּרַגְעַ שֶׁהוּא לֹמֵד, אִזְ הוּא

מְדַבֵּיק אֶת עֲצָמוֹ בְּאֵין
סוּף בְּרוּךְ הוּא בְּתוֹךְ
הַתּוֹרָה, עַל-יְדֵי-זֶה מֵאִיר
בּוֹ אִזְרְ הָאֵין סוּף בְּרוּךְ
הוּא, וְאִם יִהְיֶה רְגִיל בְּזֶה,
לְבִסוּף הוּא יִנְתַק אֶת

כְּמַעֲיָן הַמִּתְגַּבֵּר וְכִנְהָר שְׂאִינוּ

פּוֹסֵק, וְהוּי צְנוּעַ וְאָרְךְ רוּחַ

וּמוֹחֵל עַל עֲלָבוֹנוֹ, וּמְגַדְלֵתּוֹ

וּמְרוֹמְמֵתּוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים:

שְׂכַל הַמַּדוּת הִלְלוּ יֵשׁ לִי בְּלוֹמְדִין: וְנוֹתַנִּין לוֹ
[מַלְכוּת וּמַמְשָׁלָה] וְחִקּוֹר דִּין. שְׁעוֹמֵק הַדִּין פְּמוֹס
לְפָנָיו: וּמְגַלִּין לוֹ רְזִי תוֹרָה. מִן הַשְּׂמִים: הַכִּי
גַרְסִינִן, וְהוּי צְנוּעַ וְאָרְךְ רוּחַ. הוּי לְנוּעַ וְאָרְךְ אִפִּים.
מִמּוֹךְ עֶסֶק הַמּוֹרָה יֵהֵא קֶשֶׁה לְכַעוֹס, דְּכָל הַכּוֹעֵס
אִפְּלוּ מוֹרְטוֹ כַּמְסָה רְצִינוּ עֲלָיו הַשְּׁלוֹם מִשְׁמַחְמַח
הַיַּמְנוּ: מוֹחֵל עַל עֲלָבוֹנוֹ. מַעֲזִיר עַל מַדּוּמִיו מַרוּז

עוֹנָה:

עֲצָמוֹ מִן הַרְעָ, וְעַל-יְדֵי-זֶה "זוֹכָה לְדַבְרִים
הַרְבֵּה", שְׂאִין סוּף לְהַשְׁגָּתּוֹ, אִם יִהְיֶה עֲקָשָׁן
גְּדוֹל, וְתַמִּיד יִלְמַד אֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה בְּדֶרֶךְ
זוֹ, שְׂאֶפְלוּ שֶׁשׁוֹכַח מֵה שְׁלוּמֵד וְכוּ', אֲלֵא לֹמֵד
לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, וְבוֹ בְּרַגְעַ מְדַבֵּק אֶת עֲצָמוֹ אֶל
מֵאֲמַר הַתַּנָּא אוֹ מֵאֲמַר הָאֲמוּרָא, שֶׁזֶה יָבִיא
אוֹתוֹ לְדַבְרִים רַבִּים בְּהַשְׁגַּת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ,
וְכִמוֹ שְׂאֲמַר רַבְּנוּ ז"ל (סִפְרֵי-הַמַּדּוּת, אוֹת לְמוֹד, סִימָן
י'): כָּל יְדִיעָה בְּמִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה — הֵן מְצוּוֹת

שְׂבִין אָדָם לְחִבְרוֹ, הֵן מְצוּוֹת שְׂבִין אָדָם לְקוֹנוֹ, הַיְדִיעָה הַזֹּאת בְּעֲצָמָה הִיא הַצְּלַחַת הַנַּפְשׁ; "וְלֹא
עוֹד אֲלֵא שְׂפָל הָעוֹלָם כְּלוֹ פְּדָאֵי הוּא לוֹ"; כִּי מִי שְׁלוּמֵד תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה בְּאִפְּן הַזֶּה שְׂמֻדְבֵּק אֶת
עֲצָמוֹ בְּמֵאֲמַר הַתַּנָּא אוֹ הָאֲמוּרָא, שְׂאֲמַר רַבְּנוּ ז"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן יב), שְׂאִז נַעֲשֶׂה
בְּחִינַת נְשׁוּקִין, שְׂמֻנָשֵׁק אֶת עֲצָמוֹ עִם הַתַּנָּא, וּמִתְיַחֲדִים יַחַד, וְאִז הוּא מְחִיָּה אֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ,
עַל-יְדֵי לְמוֹד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה. וּמָה גַם "נִקְרָא רַע", שְׂנַעֲשֶׂה חֶבֶר וְרַע טוֹב לְכָל בֵּר יִשְׂרָאֵל, כִּי
מִי שְׁלוּמֵד תּוֹרָה לְשֵׁמָה, הוּא מִתְחַבֵּר עִם כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל, וְאִינוּ מִתְגַּאֵה עַל הַזּוּלָת כָּלָל, "אֵהוּב"
— כָּלָם אוֹהֵבִים אוֹתוֹ, כִּי נִמְשָׁךְ עֲלָיו חֵן, כְּמוֹ שְׂאֲמַר רַבְּנוּ ז"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן א'),
שְׂעַל-יְדֵי לְמוֹד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה נִמְשָׁךְ עַל הָאָדָם חֵן. "אוֹהֵב אֶת הַמְּקוֹם", כִּי מִי שְׁלוּמֵד תּוֹרָה
לְשֵׁמָה אֵל עוֹלָם, הוּא אוֹהֵב אֶת נוֹתֵן הַתּוֹרָה — הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא, וְכֵן "אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת",
מֵאַחַר שְׁזוֹכָה לְדַעַת שְׂפָלָם הֵם נִבְרָאִים מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךָ, וְלָכֵן אוֹהֵב אֶת כָּלָם. "מְשַׁמַּח אֶת הַמְּקוֹם",
כִּי מִי שְׁלוּמֵד תּוֹרָה לְשֵׁמָה גּוֹרֵם שְׂמֻחָה אֲצֵלוֹ יִתְבַּרְךָ, כִּי אֵין עוֹד שְׂמֻחָה לְפָנָיו יִתְבַּרְךָ כְּמִי
שְׁלוּמֵד תּוֹרָה, וּמְכִיר אֶת נוֹתֵן הַתּוֹרָה, וְכֵן "מְשַׁמַּח אֶת הַבְּרִיּוֹת"; כִּי הַתּוֹרָה שְׁלוּמֵד נַעֲשִׂית אֲצֵלוֹ
סֵם חַיִּים, וּמְשַׁמַּח אֶת כָּלָם. "וּמְלַבֵּשׁתּוֹ עֲנָה וְיִרְאָה"; וְנִתְלַבֵּשׁ בְּמִדַּת עֲנָוָה, כִּי הַלּוֹמֵד תּוֹרָה
לְשֵׁמָה אֵל עוֹלָם, הוּא אִינוּ מִתְגַּאֵה עַל שׁוֹם בְּרִיָּה, וְכֵן נוֹפְלֵת עֲלָיו יִרְאָה גְּדוּלָּה, כִּי תַמִּיד
הוּא זוֹכֵר אֶת נוֹתֵן הַתּוֹרָה, שֶׁהוּא הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעֲצָמוֹ. וְעַל-יְדֵי-זֶה "וּמְכַשְׂרֵתּוֹ לְהִיּוֹת צַדִּיק
חֲסִיד, יִשָּׂר וְנֶאֱמָן"; וְזֶה עֵקֶר גְּדֻלַּת הַצַּדִּיק, שֶׁהוּא תַמִּיד דְּכוּק בּוֹ יִתְבַּרְךָ, וְעַל-יְדֵי-זֶה מִתְחַסֵּד
עִם קוֹנוֹ, וְהוֹלֵךְ בְּיִשְׁרוּת וּבְנֶאֱמָנוּת עִם כָּלָם, וּמָה גַם "וּמְרַחֵקתּוֹ מִן הַחֲטָא", וּמְקַרְבֵּתּוֹ לְיְדֵי
זְכוּת"; כִּי עַל-יְדֵי שְׁלוּמֵד תּוֹרָה לְשֵׁמָה, הַתּוֹרָה שׁוֹמְרַת אוֹתוֹ, וּמְרַחֵקתּוֹ אוֹתוֹ מִכָּל מִינֵי חֲטָאִים

ב מעלבונה של תורה. מעלזון שעולזין את המורה
 שהיא עלובה על שאין לה עוסקין: נזוף. מנודה. כמו
 (בראשית לו) ויגער בו אביו, מתרגמינן ונוף ביה
 אבוי. [נ"א, נויפת חכמים מנודה]: גזם זהב באף

ממנו עצה ותושיה, בינה
 וגבורה, שְׁנֵאָמַר (משלי ח,
 יד): "לי עצה ותושיה,
 אָנִי בִינָה לִי גְבוּרָה"; פִּי
 עַל־יָדַי שֶׁהוּא דְּבוּק תָּמִיד
 בַּתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, עַל־יָדַי־
 זֶה יֵשׁ לוֹ יִשְׁרוֹת הַדַּעַת
 וְהַשְׂכָּל, וְהוּא יָכוֹל לְתַת
 עֲצָה לְכָל מִי שֶׁצָּרֶיךָ
 לְעֲצָה, וַמָּה גַם "וְנוֹתְנָת

**ב אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי,
 בְּכָל יוֹם וַיּוֹם בַּת קוֹל יוֹצֵאת
 מִהַר חוֹרֵב וּמִכְרֹזֵת: אֹי לָהֶן
 לְבָרִיּוֹת מֵעֲלֻבּוֹנָה שֶׁל תּוֹרָה,
 שֶׁפָּל מִי שֶׁאֵינּוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה,
 נִקְרָא נְזוּף, שְׁנֵאָמַר (שם יא):
 גַּזֵּם זָהָב בְּאָף חֲזִיר, אִשָּׁה**

חזיר. שאינו משמרו אלא
 הולך ונוצר באשפה וממאים.
 כן תלמיד חכם שחסר
 מטעמים של תורה, הוא
 מאוס כמנודה הזה. [נ"א,
 אשה יפה וסרת טעם, כלומר
 מכנה הצריות בלשון נקבה,
 אשה יפה שהוא סר דצרו
 מטעמים של תורה דומה לנוס
 של זהב שנחון בחוטמו של

לו מלכות וממשיכה בעולם, וחקור דין"; שֶׁהוּא
 תָּמִיד חוֹקֵר בְּדֵינִים שֶׁנִּגְזְרוּ בְּעוֹלָם וְהוּא
 מְבַטְּלָן, עַל־יָדַי שְׁלוֹמֵד תּוֹרָה לְשִׁמְהָ, "וּמַגְלִין
 לוֹ רְזִי תּוֹרָה"; פִּי מִי שְׁלוֹמֵד תּוֹרָה לְשִׁמְהָ
 בְּהַתְמַדָּה רַבָּה, עַל־יָדַי־זֶה נִתְגַּלִּים אֵלָיו כָּל מִינֵי
 סוּדוֹת וְרְזִי דְרִזִּין, "וְנִעֲשֶׂה כַּמַּעֲזֵן הַמַּתְגַּבֵּר
 וּכְנֶהֱרָ שֶׁאֵינּוּ פּוֹסְקִים"; שֶׁתָּמִיד מְחַדֵּשׁ חֲדוּשֵׁי
 תּוֹרָה, כַּמַּעֲזֵן וְנֶהֱרָ הֵזֶה שֶׁאֵינּוּ פּוֹסְקִים מִלְּזֹרֵם,
 כְּמוֹ־כֵן עַל־יָדַי שְׁלוֹמֵד תּוֹרָה לְשִׁמְהָ תָּמִיד, הוּא מְחַדֵּשׁ חֲדוּשֵׁים חֲדָשִׁים, "וְהוּי צְנוּעַ", וְהוּא
 תָּמִיד צְנוּעַ, יוֹשֵׁב בְּד' אַמּוּתָיו, וְאֵינּוּ מִתְגַּאֵה עַל הַבְּרִיּוֹת, "וְאֶרְךָ רוּחַ"; שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַרְכִּיבוֹת אַפִּים,
 וְהוּא סִבְלָן גְּדוֹל, "וּמִוָּחַל עַל עֲלֻבּוֹנוֹ", שֶׁאֵינּוּ עוֹנֶה לְמַבְזֵי וּמְחַרְפֵּי נַפְשׁוֹ כְּלוּם, וְעַל־יָדַי־זֶה
 "וּמַגְדִּילָתוֹ וּמְרוֹמְמָתוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים"; אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁמְכַנִּים אֶת עַצְמוֹ כְּלַמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה
 לְשִׁמְהָ לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, שְׂאֵז אֵל רַב טוֹב הַצָּפוּן יִזְכֶּה בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, אֲשֶׁרֵי לוֹ, וְהֵבֵן
 לְמַעֲשֶׂה.

חזיר, שזני אדם גדלים ממנו, אלמא כמנודה קרי ליה
 קרא]: שאין לך בן חורין. לפי שזני אדם מכזדין
 ומשמטין לפניו. ומי שאינו עוסק בה מתרחקין ממנו
 אלמא כמנודה הוא: וממתנה נחליאל. למעלה מן
 הפסוק הזה כתיב וממדבר מתנה וממתנה נחליאל
 (עירובין נד: נדרים נה:), כיון שניתנה להם תורה
 במתנה נחלו אל, כלומר הביאם בחלקו, וכיון שחלקו
 כְּמוֹ־כֵן עַל־יָדַי שְׁלוֹמֵד תּוֹרָה לְשִׁמְהָ תָּמִיד, הוּא מְחַדֵּשׁ חֲדוּשֵׁים חֲדָשִׁים, "וְהוּי צְנוּעַ", וְהוּא
 תָּמִיד צְנוּעַ, יוֹשֵׁב בְּד' אַמּוּתָיו, וְאֵינּוּ מִתְגַּאֵה עַל הַבְּרִיּוֹת, "וְאֶרְךָ רוּחַ"; שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַרְכִּיבוֹת אַפִּים,
 וְהוּא סִבְלָן גְּדוֹל, "וּמִוָּחַל עַל עֲלֻבּוֹנוֹ", שֶׁאֵינּוּ עוֹנֶה לְמַבְזֵי וּמְחַרְפֵּי נַפְשׁוֹ כְּלוּם, וְעַל־יָדַי־זֶה
 "וּמַגְדִּילָתוֹ וּמְרוֹמְמָתוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים"; אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁמְכַנִּים אֶת עַצְמוֹ כְּלַמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה
 לְשִׁמְהָ לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, שְׂאֵז אֵל רַב טוֹב הַצָּפוּן יִזְכֶּה בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, אֲשֶׁרֵי לוֹ, וְהֵבֵן
 לְמַעֲשֶׂה.

**ב בְּכָל יוֹם וַיּוֹם בַּת קוֹל יוֹצֵאת מִהַר חוֹרֵב וּמִכְרֹזֵת וְאוֹמְרָת: אֹי לָהֶם לְבָרִיּוֹת מֵעֲלֻבּוֹנָה שֶׁל
 תּוֹרָה, שֶׁפָּל מִי שֶׁאֵינּוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, נִקְרָא נְזוּף; צָרִיךְ שֶׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי, כָּל זְמַן שֶׁאַדָּם
 שׁוֹמֵעַ אֶת קוֹל הַקְּרִיאָה שֶׁל הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, עַל־יָדַי־זֶה הוּא תָּמִיד יִחְזֹר אֶל הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא,
 אֲבָל בֵּינָן שֶׁמִּפְסִיק לְשִׁמְעַת אֶת קוֹל הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, עַל־יָדַי־זֶה נִקְרָא נְזוּף, שֶׁאֵבֵד אֶת הַכֹּל. וּמוּבָא
 מִהַרְבַּ הַקְּדוּשׁ רַבִּי שֶׁמְחָה בּוֹנִים מִפְּרָשֵׁי־סָחָא, זי"ע, שֶׁאָמַר בְּשֵׁם הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הַקְּדוּשׁ זי"ע,
 שֶׁהִקְשָׁה עַל מֵאֲמָרָם ז"ל: "בְּכָל יוֹם וַיּוֹם בַּת קוֹל יוֹצֵאת מִהַר חוֹרֵב, וּמִכְרֹזֵת וְאוֹמְרָת: אֹי לָהֶם
 לְבָרִיּוֹת מֵעֲלֻבּוֹנָה שֶׁל תּוֹרָה"; וְהִקְשָׁה, מַמָּה נִפְשָׁה, אִם הַקוֹל יוֹצֵא לְעוֹרֵר לְכַבוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְתִשׁוּבָה אֲמִתִּית, אִזִּי כָּלֵם צְרִיכִים לְשִׁמְעַת אֶת הַקוֹל, וְאִף שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לְשׁוּם אִישׁ לְשִׁמְעַת אֶת הַקוֹל,
 אִזִּי לְמָה צְרִיכִים אֶת הַקוֹל? וְאָמַר עַל זֶה דִּרְךְ מִשָּׁל, לְאִישׁ אֶחָד, שֶׁנִּסַּע בְּמִרְכָּבָה מֵעִירוֹ בֵּימֹת**

הַיָּזִין לְרַגְלֵי מִסְחָרוֹ לְלַכֵּת לְעִיר אַחֲרָת, וְלָקַח אֶת בְּנוֹ הַקָּטָן עִמּוֹ. בַּדֶּרֶךְ, כַּאֲשֶׁר עָבְרוּ בַּיָּעַר עֲבוֹת גְּדוֹל, הִתְחִיל הַנַּעַר לִבְכוֹת וּלְבַקֵּשׁ מֵאָבִיו, וַיֹּאמֶר לוֹ: אָבִי, אָבִי, הֲרִשְׁנִי נָא לְרֵדֶת מִהַמְּרַכְבָּה לְכַמָּה שָׁעוֹת, כְּדִי לְהַכְנִיס בְּעֵבִי הַיָּעַר הַנִּחְמָד הַזֶּה, לְלַקֵּט גּוֹדְגוֹנִיּוֹת מִתּוֹקוֹת לְהַשִּׁיב אֶת נַפְשִׁי. וַיֹּאמֶר לוֹ אָבִיו: בְּנֵי הַיָּקָר, אִם תִּלְךָ וְתַכְנִס בְּעֵבִי הַיָּעַר הַזֶּה הַגְּדוֹל לְלַקֵּט גּוֹדְגוֹנִיּוֹת כְּבַקְשָׁתְךָ, וְאֲנִי

יִפֶּה וְסָרַת טַעַם. וַאֲמַר (שְׁמוֹת לב): וְהִלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הַמָּה וְהַמְּכַתֵּב מְכַתֵּב אֱלֹהִים הוּא חֲרוֹת עַל הַלַּחַת, אַל תִּקְרָא חֲרוֹת אֶלָּא חֲרוֹת, שְׂאִין לָךְ בֶּן חוֹרִין אֶלָּא מִי שְׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה. וְכָל מִי שְׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה תְּדִיר, הֲרִי זֶה מַתְעַלָּה, שְׁנֹאֲמַר (בַּמִּדְבָּר כ"א): וּמִמִּתְנָה נִחְלִיאֵל, וּמִנִּחְלִיאֵל בָּמוֹת:

אֲמַשִּׁיף לְעַת עֲתָה
בְּנִסְיַעֲתִי, יְכוּל אַתָּה
בְּקִלוֹת לְטַעוֹת בְּדַרְכְּךָ,
וְלֹא תִדַּע הֵיכָן לְחַפְשָׁנִי.
וַיַּעַן לוֹ הַנַּעַר: אָבִא, אֲנִי
אֵלֶיךָ לְלַקֵּט בַּיָּעַר, וְאַתָּה,
אָבִי, תִּסַּע לְדַרְכְּךָ לְאֵט
לְאֵט, וּמִדֵּי פַעַם בְּפַעַם
אֶקְרָא לָךְ, וְכַאֲשֶׁר תַּעֲנֶה

לִי, וְאֲשַׁמַּע אֶת קוֹלְךָ, אֲדַע אִיפֹה אַתָּה נִמְצָא, וְאֶתְקַרַּב תָּמִיד אֵלֶיךָ, וּמִמִּילָא לֹא אֲטַעֵה בְּדַרְכְּךָ. וְאַחַר שֶׁאֲמַלֵּא אֶת סְלֵי בְּגוֹדְגוֹנִיּוֹת, אָבִא אֵלֶיךָ וְנִסַּע יַחְדָּו, וְהַפֵּל עַל מְכוֹנוֹ יָבֹא בְּשָׁלוֹם. אוּלָּם הַמַּעֲשֵׂה הַזֶּה שׁוֹנֶה, הֵבֵן הַלֵּךְ לְלַקֵּט גּוֹדְגוֹנִיּוֹת, וְהָאָבִא נִסַּע הֵלָא לְדַרְכּוֹ. וְכַאֲשֶׁר הָאָבִא לֹא שָׁמַע יוֹתֵר אֶת קוֹל בְּנוֹ צוֹעֵק אֵלָיו, הִתְחִיל הָאָבִא לְצַעֵק בְּקוֹל גְּדוֹל: בְּנִי, בְּנִי, הֵיכָן אַתָּה? וְהֵבֵן לֹא שָׁמַע. וְכִכָּה הָאָבִא צוֹעֵק כָּל יוֹם וַיּוֹם: בְּנִי, בְּנִי, הֵיכָן אַתָּה? וְהֵבֵן אֵינּוֹ שׁוֹמֵעַ. וְאָמַר הַרְבֵּי שְׂמֵחָה בּוֹנִים זִי"ע, הֵבֵן כַּאֲשֶׁר רוֹאֶה שֶׁהוּא טוֹעֵה בְּדַרְכּוֹ, צָרִיף לְהִטּוֹת אָזְנוֹ, וְלִהְשֵׁתְדַל לְשַׁמַּע אֶת קוֹל אָבִיו בְּצַעֲקָתוֹ, כִּי אִם יוּכַל לְלַכֵּת אַחֲרֵי הַקּוֹל — יִהְיֶה טוֹב, וְאִם, חֵס וְשָׁלוֹם, לֹא יִטֶּה אָזְנוֹ, וְלֹא יִלְךָ אַחֲרֵי הַקּוֹל, אֲזִי יְכוּל לְטַעוֹת מְאֹד, חֵס וְשָׁלוֹם, וְהַמְבִּין יִבִּין; וְאֵלּוֹ הֵם דְּבָרֵי רַבְּנּוֹ וְ"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק ר"ו), שֶׁפָּרַשׁ אֶת הַפְּסוּק (תְּהִלִּים קי"ט, קע"ו): "תַּעֲיִתִי פֶשֶׁה אֲבֹד בְּקֶשׁ עֲבָדְךָ", כִּי יֵשׁ חֵלֶק גְּדוֹל בְּעִבְרָה שְׁעוֹשֵׂה הָאָדָם, חֵס וְשָׁלוֹם, בֵּין אִם נִתְעוֹרֵר תִּכְף-וּמִזְד וְשָׁב בַּתְּשׁוּבָה, אֲזִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּנִגְל לַחֲזוֹר לְמִקוּמוֹ. כִּי עֲדִין לֹא נִתְרַחַק הַרְבֵּה מִהַדֶּרֶךְ הַטוֹב, כִּי כְּשֶׁעוֹשֵׂה עֲבָרָה, חֵס וְשָׁלוֹם, אֲזִי הוֹלֵךְ וְנוֹטֵה מִהַדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר אֶל דֶּרֶךְ אַחַר מְקַלְקֵל, וְשֵׁם יוֹצְאִים מֵאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ פְּמָה וְכַמָּה נְתִיבוֹת וְדַרְכִּים תּוֹעִים וּמְקַלְקֵלִים מְאֹד, שְׂכַשְׂמַתְחִילִין לִילָךְ, חֵס וְשָׁלוֹם, בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ הַרַע, אֲזִי תּוֹעִים וְנִבְוִכִים בְּאֵלּוֹ הַדַּרְכִּים, עַד שֶׁקָּשָׁה לְשׁוּב וּלְצַאת מִשָּׁם, אֲבָל הַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ דִּרְכּוֹ לְקָרוֹת אֶת הָאָדָם תִּכְף כְּשֶׁרוֹאֶה שֶׁהוּא טוֹעֵה מִדֶּרֶךְ הַשָּׂכָל, וְקוֹרְאוֹ שֵׁיִשׁוּב לְאַחֲרָיו, וְלִכְל אֶחָד קוֹרָא אוֹתוֹ לְפִי בְּחִינָתוֹ, יֵשׁ שְׁקוֹרְאוֹ בְּרַמְיָה, וַיֵּשׁ בְּקָרִיאָה מִפֶּשׁ, וַיֵּשׁ שְׁבוּעַט בּוֹ וּמִכָּהוּ, וְזוֹהִי הַקָּרִיאָה שְׁלוֹ, כִּי אוֹרִיתָא מְכַרְזַת קַמִּיהוּ: "עַד מְתֵי פְתִיִים תֵּאָהֲבוּ פְתִי", וְהַתּוֹרָה — הוּא הַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ בְּעִצְמוֹ, שֶׁהוּא קוֹרָא אוֹתָם וּמְבַקְשָׁם שֶׁיַּחֲזְרוּ אֵלָיו, וְעַל-כֵּן כְּשֶׁעֲדִין לֹא נִטֶּה הַרְבֵּה מִדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר, אֲזִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּנִגְל לְשׁוּב, מִחֲמַת שֶׁהוּא מְפִיר עֲדִין אֶת הַקּוֹל וְרַגְלֵי בּוֹ, כִּי זֶה סְמוּךְ הִיָּה אֶצֶל הַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ, וְהִיָּה שׁוֹמֵעַ קוֹלוֹ קוֹל הַתּוֹרָה, וְעֲדִין לֹא שָׁכַח אֶת הַקּוֹל, וְעֲדִין לֹא תַעֵה הַרְבֵּה בְּאֵלּוֹ הַדַּרְכִּים הָאֲחֵרִים הַתּוֹעִים וְהַנְּבֻכִים, וְעַל-כֵּן בְּנִגְל אֶפְשָׁר לוֹ לְשׁוּב, וְהוּא כְּמִשְׁלַל הַרוּעָה, שֶׁכַּאֲשֶׁר שֶׁ אֶחָד תּוֹעֵה מִהַדֶּרֶךְ, אֲזִי תִכְף הוּא קוֹרָא אוֹתוֹ, וְכִשְׁהִשָּׂה עֲדִין לֹא תַעֵה הַרְבֵּה מִהַדֶּרֶךְ, אֲזִי הוּא מְפִיר הַקּוֹל וְהוֹלֵךְ אַחֲרָיו תִּכְף. אֲבָל כְּשֶׁכָּבַר נוֹטֵה הַרְבֵּה מִהַדֶּרֶךְ, אֲזִי כָּבַר שָׁכַח אֶת הַקּוֹל, וְאֵינּוֹ מְפִיר בּוֹ. וְגַם הַרוּעָה מִתְנַאֵשׁ עוֹד מְלַבְקָשׁוֹ, מִחֲמַת שֶׁזֶה זְמַן רַב שֶׁהִלֵּךְ וְתַעֵה מֵאִתּוֹ, כֵּן

כְּשֶׁכָּבַר הָאֲרִיזָה זְמַן, חֵס וְשְׁלוֹם, בְּרָשָׁעוֹ, וְנִטָּה וְתַעֲהָ הַרְבֵּה מֵהַדְרָךְ הַיָּשָׁר לְאֵלוֹ הַדְרָכִים הַמְקַלְקָלִים וְהַתּוֹעִים וְהַנּוֹכּוֹכִים וְהַמְבַלְבְּלִים, אֲזִי קָשָׁה לוֹ לְשׁוֹב. וְדַע שְׂאֵלוֹ הַדְרָכִים הַמְקַלְקָלִים וְהַתּוֹעִים, כְּשֶׁאָדָם תּוֹעֵה בָהֶם, חֵס וְשְׁלוֹם, הַרְבֵּה מְאֹד, אֲפָשָׁר לְפַעֲמִים שְׂיִתְעֶה מְאֹד, וְיִלְךָ בְּאֵלוֹ הַדְרָכִים הַנּוֹכּוֹכִים, וְאֲזִי יִזְקָא מְרַב תַּעֲוֹתוֹ בָּהֶם, יִתְהַפֵּף וְיָשׁוּב עַד שְׂיִהְיֶה סְמוּךְ מְאֹד לְמְקוֹמוֹ הַרְאֵשׁוֹן, וְלֹא יִהְיֶה רַק הַרְחָק מְעַט בֵּינוֹ לְבֵין מְקוֹמוֹ הַרְאֵשׁוֹן, וּבְנִקְלָ עַל-יָדַי נְסִיּוֹן קָל יָשׁוּב עוֹד לְמְקוֹמוֹ, אֲבָל כְּשֶׁהִשֵּׁם יִתְבַּרַךְ קוֹרְאוֹ וּמְזַמֵּין לוֹ הַנְּסִיּוֹן, אֵינּוּ מְכִיר בְּקוֹל, וְאֵינּוּ חוֹשֵׁשׁ לְשׁוֹב לְמְקוֹמוֹ, וְזֶה הוּא הַחֲלוּק שְׁבִין עוֹל יָמִים לְזָקֵן, כִּי מִי שֶׁעֲדִין בְּבַחֲרוּתוֹ, וְעֲדִין לֹא הִזְקִין בַּחֲטָאָיו, אֲפָשָׁר לוֹ יוֹתֵר לְשׁוֹב, מִחֲמַת שֶׁעֲדִין הוּא סְמוּךְ, וְלֹא שְׂכַח אֶת קוֹל הַקְּרִיאָה:

וְזֶה "תַּעֲיִתִי כְּשֶׁה אֹבֵד", הֵינּוּ שְׂתַעֲיִתִי מֵהַדְרָךְ הַיָּשָׁר כְּשֶׁה אֹבֵד הַנוֹטָה מֵהַדְרָךְ, עַל-כֵּן אָנִי שׁוֹאֵל מִלְּפָנֶיךָ: "בְּקֶשׁ עֲבֹדָה, כִּי מְצוֹתֶיךָ לֹא שְׂכַחְתִּי", הֵינּוּ שְׂתַמְהָר לְבִקְשָׁנִי, כֹּל זְמַן שֶׁאֲנִי זוֹכֵר עֲדִין אֶת קוֹל הַקְּרִיאָה שֶׁל הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת, וְזֶהוּ: "בְּקֶשׁ עֲבֹדָה, כִּי מְצוֹתֶיךָ לֹא שְׂכַחְתִּי", שְׂתַמְהָר לְבִקְשָׁנִי תַכְף, "כִּי מְצוֹתֶיךָ לֹא שְׂכַחְתִּי" עֲדִין, וְעֲדִין אָנִי מְכִיר אֶת קוֹל הַקְּרִיאָה שֶׁל הַמְצוּוֹת שֶׁהֵם הַתּוֹרָה, עַל-כֵּן בְּקֶשְׁתִּי, שְׂתַרְחַם עָלַי לְבִקְשָׁנִי מִהֲרָה מִיָּד, כֹּל זְמַן שֶׁעֲדִין לֹא שְׂכַחְתִּי אֶת מְצוֹתֶיךָ, דִּהְיִנּוּ שֶׁעֲדִין אָנִי מְכִיר אֶת קוֹל הַקְּרִיאָה שֶׁל הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת, כִּי כְּשֶׁחֵס וְשְׁלוֹם, הָאָדָם נִזְקֵן בַּחֲטָאִים, קָשָׁה מְאֹד לְבִקְשׁוֹ, כִּי כָּבֵד שְׂכַח אֶת קוֹל הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת, וְאֵינּוּ מְכִיר בְּקוֹל הַקְּרִיאָה, עַל-כֵּן צְרִיךְ הָאָדָם לְבִקְשׁ מִהִשֵּׁם יִתְבַּרַךְ, שְׂיִמְהָר הַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ לְבִקְשׁוֹ לְהַחְזִירוֹ אֵלָיו, כֹּל זְמַן שֶׁלֹּא שְׂכַח עֲדִין לְגַמְרֵי אֶת קוֹל הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת, וְזֶהוּ מַה שֶׁבְּקֶשׁ דְּוֹד הַמְּלֶךְ: "בְּקֶשׁ עֲבֹדָה כִּי מְצוֹתֶיךָ לֹא שְׂכַחְתִּי"; וְלָכֵן כֹּל מִי שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה מְדִי יוֹם בְּיוֹמוֹ, אֲפִלּוֹ שֶׁנִּטְעָה לְדְרָכִים מְעַקְמִים וְכוּ', וְנוֹפֵל וְנִתְרַחַק לְמְקוֹם שֶׁנִּתְרַחַק וְכוּ', כֹּל זְמַן שֶׁהוּא אוֹחֵז בַּתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, אֲזִי יִשְׁמַע אֶת קוֹל הַקְּרִיאָה שֶׁהַתּוֹרָה קוֹרֵאת אֶת הָאָדָם: "עַד מְתֵי פְתִיִים תִּאָּהָבוּ פְתִיִי", וְלִבְסוּף הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה תַּחֲזִירוֹ בְּתִשׁוּבָה, שְׁנֵה מַה שֶׁאָמְרוּ חַכְמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (אִיכָּה רַבָּה הַקְּדוּמָה, סִימָן ב') רַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִזְקִיָּה בֶּר אֲבָא אֲמַרִי, כְּתִיב (יִרְמְיָה טז, יא): "וְאֲתֵי עֲזָבוּ וְאֶת תּוֹרָתִי לֹא שָׁמְרוּ", הֲלוֹאִי אוֹתִי עֲזָבוּ וְתוֹרָתִי שָׁמְרוּ, מִתּוֹךְ שֶׁהָיוּ מִתְעַפְּסִין בָּהּ, הַמְּאֹר שְׂבָה הָיָה מִחֲזִירָן לְמוּטָב; רוֹאִים מְזֶה, שֶׁאֲפִלּוֹ כְּשֶׁאָדָם מִתְרַחַק, רַחֲמָנָא לְצִלָּן, מִמְּנוּ יִתְבַּרַךְ, אֲבָל אִם יַעֲשֶׂה לְעֲצָמוֹ קְבִיעוֹת לְלַמֵּד תּוֹרָה, הַתּוֹרָה תַּחֲזִירוֹ לְמוּטָב, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָן יט): נִכְסֵפְתִי מְאֹד לְהַמְשִׁיךְ אֶת הָעוֹלָם אֶל עֲשִׂיָה, שְׂיִהְיֶה חַיִּיב אֲצִל כֹּל אֶחָד וְאֶחָד לְלַמֵּד כֶּף וְכֶף בְּכָל יוֹם, וְלֹא יַעֲבֹר וְכִיּוֹצֵא. וְאָמַר, שֶׁאֲפִלּוֹ אוֹתָם הָאֲנָשִׁים הַרְחוּקִים מִן הַקְּדוּשָׁה מְאֹד, שֶׁנִּלְכְּדוּ בְּמַצוּדָה רָעָה, עַד שֶׁרְגִילִים בַּעֲבָרוֹת, חֵס וְשְׁלוֹם, רַחֲמָנָא לְצִלָּן, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָן, אַף-עַל-פִּי-כֵן הִפְּחַ שֶׁל הַתּוֹרָה גְּדוֹל כֹּל-כֶּף, עַד שְׂיִכּוֹלָה לְהוֹצִיא אוֹתָם מִן הָעֲבָרוֹת שֶׁרְגִילִים בָּהֶם, חֵס וְשְׁלוֹם. וְאִם יַעֲשׂוּ לָהֶם חֵק קְבוּעַ וְחַיִּיב חֵזֶק לְלַמֵּד בְּכָל יוֹם וְיוֹם כֶּף וְכֶף, יִהְיֶה אִיךָ שְׂיִהְיֶה, בְּיָדָי יִזְכּוּ לְצִאת מִמַּצוּדָתָם הַרְעָה עַל-יָדֵי הַתּוֹרָה, כִּי פֶחַ הַתּוֹרָה גְּדוֹל מְאֹד; וְעַל-יָדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה בֵּין חוֹרֵין, כְּמוֹ שְׂכַתוֹב (שְׁמוֹת לב, טז): "וְהִלַּחַת מַעֲשֶׂה אֱלֹהִים הַמָּה, וְהִמְכַתֵּב מִכְּתָב אֱלֹהִים הוּא חֲרוֹת עַל הַלַּחַת", אֵל תִּקְרָא חֲרוֹת אֲלָא חֲרוֹת, שֶׁאֵין לָךְ בֵּין חוֹרֵין אֲלָא מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתִלְמוּד תּוֹרָה, וְכָל מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה תְּדִיר, הָרִי זֶה מִתְעַלָּה, שְׁנֵאָמַר (בְּמִדְבָר כ"א, יט): "וּמִמִּתְנֶה נִחְלִיאֵל וּמִנִּחְלִיאֵל בְּמוֹת"; אֲשֶׁרִי מִי שֶׁאֵינּוּ עוֹזֵב אֶת הַתּוֹרָה, וְאֲפִלּוֹ שֶׁהוּא רַחוּק לְגַמְרֵי מִמְּנוּ יִתְבַּרַךְ, כִּי הַתּוֹרָה בַּעֲצָמָה תַּחֲזִירוֹ לְמוּטָב, וְיִהְיֶה נַעֲשֶׂה בֵּין חוֹרֵין מִהַסֵּמ"ף-מ"ם שֶׁהוּא הַיָּצֵר הָרַע וְהַסֵּטְרָא אַחֲרָא וְהַקְּלָפוֹת וְכוּ', כִּי הַתּוֹרָה שׁוֹרְפֶת אֶת כֹּל הָרַע, וּמִחֲזִירָתוֹ לְמוּטָב, אֲשֶׁרִי לוֹ, וְהִבֵּן לְמַעֲשֶׂה.

ג הלומד מחברו פֶּרֶק אֶחָד או הִלְכָה אַחַת, או פְּסוּק אֶחָד, או דְּבוּר אֶחָד, או אֶפְלוֹ אוֹת אַחַת, צָרִיף לְנַהֵג בּוֹ כְּבוֹד, שֶׁפֶן מְצִינּוּ בְּדוֹד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא לָמַד מֵאַחִיתָפֶל

אמר לו למה אתה לומד יחידי (ועיין ברכות סג:), והלא כבר נאמר (ירמיה ג) חרב אל הצדיקים ונאלו [חרב על תלמידי חכמים שיושגין צד צד ועוסקין בתורה וכו']. שוב פעם אחרת נאלו שהיה נכנס לבית מדרשו בקומה זקופה, אמר לו, והלא כבר נאמר (ויקרא יט) ומקדשי תיראו, שצריך לו לאדם להיכנס שם בתורה כדי שמהא חמת שמים עליו, וכן הוא אומר (תהלים נה) צדיק חלשים נהלך ברגש, לשון חמה ופחד. ויש אומרים [שהיה נכנס לבית המדרש יחידי, ואמר לו צדיק חלשים נהלך ברגש כתיב, שחייב אדם ליכנס שם בקצון עס], לפי שנאמר צדק עם הדרת מלך.

ג הלומד מחברו פֶּרֶק אֶחָד, או הִלְכָה אַחַת, או פְּסוּק אֶחָד, או דְּבוּר אֶחָד, או אֶפְלוֹ אוֹת אַחַת, צָרִיף לְנַהֵג בּוֹ כְּבוֹד, שֶׁפֶן מְצִינּוּ בְּדוֹד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא לָמַד מֵאַחִיתָפֶל אֶלֶּא שְׁנֵי דְבָרִים בְּלָבָד, קְרָאוּ רַבּוּ אֱלוֹפוֹ וּמִיָּדְעוּ. שְׁנַאֲמַר (תהלים נה): וְאַתָּה אֲנוֹשׁ כְּעַרְפִּי אֱלוֹפִי וּמִיָּדְעִי; וְהֵלֵא דְבָרִים קַל וְחֹמֶר, וּמָה דּוֹד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא לָמַד מֵאַחִיתָפֶל אֶלֶּא שְׁנֵי דְבָרִים בְּלָבָד, קְרָאוּ רַבּוּ אֱלוֹפוֹ וּמִיָּדְעוּ, הַלּוֹמֵד מִחֲבֵרוֹ פֶּרֶק אֶחָד, או הִלְכָה אַחַת, או פְּסוּק אֶחָד, או דְּבוּר אֶחָד, או אֶפְלוֹ אוֹת אַחַת, עַל אַחַת בְּמָה וּכְמָה שֶׁצָּרִיף לְנַהֵג בּוֹ כְּבוֹד: צָרִיף שֶׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי, אֲשֶׁר אֵי אֶפְשֶׁר לְשַׁעַר וּלְתַאֵר כָּלֵל אֶת גְּדֵל מַעֲלַת הַצְּדִיקִים, אֲשֶׁר יֵשׁ כַּח בְּדַבּוּר אֶחָד מִדְּבָרֵי תוֹרָה שֶׁלָּהֶם

להיות פְּרָה וְרֵבָה בְּלֵב שׁוֹמֵעַ מֵהֶם לְהַגְדִּיל תוֹרָה וְיִאֲדִיר כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זִי"ע, שֶׁאֶפְלוֹ כְּשִׁלּוּמֵדִים אֶפְלוֹ אוֹת אַחַת מִהֶרֶב, כְּבָר צָרִיכִים לְנַהֵג בּוֹ כְּבוֹד, וְהַקְּשָׁה מָה יְכוּלִים לָלַמַּד בְּאוֹת אַחַת? וְתַרְץ, אֲשֶׁר צָדִיק הַדְּבּוּק בְּאֵין סוּף בְּרוּף הוּא, אֶפְלוֹ שְׂרָק מְדַבֵּר אוֹת אַחַת, הוּא כְּבָר מֵאִיר אֶת הַמַּחֲזִין שֶׁל הָאָדָם וּפְרָה וְרֵבָה. וְהַקְּשָׁה הֶרֶב הַקְּדוֹשׁ רַבִּי שְׁלֵמָה מִבְּרַדְוִמְסֶק זִי"ע (תַּפְּאֶרֶת שְׁלֵמָה — בְּלֶק): מָה קַל וְחֹמֶר בְּזוֹה, הֵלֵא דּוֹד לָמַד שְׁנֵי דְבָרִים, וְאֵיךְ יִלְיָף קַל וְחֹמֶר עַל אוֹת אַחַת? אֵיךְ הַפְּרוּשׁ בְּזוֹה, שֶׁדּוֹד הַמֶּלֶךְ לֹא לָמַד מֵאַחִיתָפֶל רַק שְׁנֵי דְבָרִים בְּלָבָד, פִּי תוֹרָתוֹ לֹא הִיָּתָה בְּבַחֲיַנֵּת פְּרָה וְרֵבָה, אֲבָל הַלּוֹמֵד אֶצֶל רַב הַגּוֹן הַלּוֹמֵד תוֹרָה לְשִׁמָּה, זֶה הוּא כְּמוֹ זְרִיעָה שֶׁמִּגְרָעִין אֶחָד יוֹצְאוֹת כְּמָה שְׁבָלִים, כֵּן אֶפְלוֹ מֵאוֹת אַחַת יְכוּל לְהִיּוֹת כְּמוֹ מַעֲיֵן הַמִּתְגַּבֵּר לְהִיּוֹת פְּרָה וְרֵבָה, לְכֵן צָרִיף לְנַהֵג בּוֹ כְּבוֹד. וְזוֹה שֶׁאָמַר הַתַּנָּא: "הַלּוֹמֵד תוֹרָה

[ורגש הוא לשון חסיפה, כמו למה רגשו גויים]: ואתה אנוש כערכי. חסוד כמוטי: מיודעי. חכס שלי, כמו חנשים חכמים וידועים: ומה דוד מלך ישראל. עשאו לחסיתופל שהיה רשע ולא היה ראוי לכה, רב ולחוף בשזיל שני דברים. אדם הדיוט הלמד שרן מדיבר אות אחת, הוא כבר מאיר את המחזין של האדם ופרה ורבה. והקשה הרב הקדוש רבי שלמה מבראדומסק זי"ע (תפארת שלמה — בלק): מה קל וחומר בזה, הלא דוד למד שני דברים, ואיך יליף קל וחומר על אות אחת? איך הפרוש בזה, שדוד המלך לא למד מאחיתפל רק שני דברים בלבד, פי תורתו לא היתה בבחינת פרה ורבה, אבל הלומד אצל רב הגון הלומד תורה לשמה, זה הוא כמו זריעה שמגרעין אחד יוצאות כמה שבלים, כן אפלו מאות אחת יכול להיות כמו מעין המתגבר להיות פרה ורבה, לכן צריך לנהג בו כבוד. וזה שאמר התנא: "הלומד תורה

מחזירו שאינו רשע, על אחת כמה וכמה: ואין כבוד אלא תורה. כלומר, אלא לתורה. ולאו אנריך לנהוג בו קאלי. והכי קאמר, אין כבוד צל לו לאדם על עסיק תורה: כבוד חכמים ינחלו. ולמה הן נוחלין

כבוד, בשביל שהן לומדין את התורה וירשין אותה כנחלה. וואין טוב אלא תורה. "נ"א, ואין כבוד אלא תורה כלומר, אין כבוד זה שאנו עושין ומנריכין לאדם לנהוג בו כבוד, אלא ברבו שלימד לו תורה. אבל לימדו אומנות אחרת כגון שוליא דנגרי, לא: כבוד חכמים ינחלו.

ראויים חכמים להנחיל כבוד]. ואיזה חכמים, תמימים הנוחלים טוב דהיינו תורה. אבל חכמים נשאר אומניות, לא: ד פת במלח תאכל. לא

מַחְבְּרוּ פְּרָק אֶחָד, או הִלְכָה

אֶחָת, או פְּסוּק אֶחָד, או

דְּבוּר אֶחָת, או אֶפְלוֹ אוֹת

אֶחָת, על אַחַת פְּמָה וְכַמָּה

שְׁצָרִיף לְנַהֵג בוֹ כְּבוֹד. וְאֵין

כְּבוֹד אֶלָּא תוֹרָה, שְׁנַאֲמַר

(מְשַׁלֵּי ג): כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ,

(שֵׁם כח): וְתַמִּימִים יִנְחָלוּ טוֹב.

וְאֵין טוֹב אֶלָּא תוֹרָה, שְׁנַאֲמַר

(שֵׁם ד): כִּי לְקַח טוֹב נִתְתִּי

לְכֶם תּוֹרָתִי אֵל תַּעֲזוּבוּ: ד כָּךְ

כְּמוֹ שְׂרַאֲינוּ בַּתּוֹרָה שְׁבִכְתָּב, כִּי אֵין קֶץ וְסוּף לְפָרוּשִׁים וְלְסוּדוֹת הַתּוֹרָה עַד סוּף כֹּל הַדּוֹרוֹת. וְהוּא כְּמוֹ שְׁזוֹרֵעַ בְּשׂוּדָה עֵידִית שְׁעוֹשָׂה פְּרִי עַד לְרֹב, לְכֹן כְּאֲשֶׁר עָשׂוּ הָעַגְל, כְּתִיב (שְׁמוֹת ל ג, ה): "וַעֲתָה הוֹרֵד עֲדִיף" — לְשׁוֹן עֵידִית, וְכֹן בְּעֵזְבֵן הַהִשְׁפָּעוֹת וְהַבְּרָכוֹת, שְׁעַל-יְדֵי הַצְּדִיק יוֹתֵר מֵה שְׁהוּא מְבָרֵךְ וּמְשַׁפִּיעַ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל, יוֹתֵר נוֹסֵף לוֹ כַּח הַהִשְׁפָּעָה כְּמַעֲזֵן הַמַּתְגַּבֵּר, כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב

(במדבר ו, כז): "וְשָׁמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם" לְכַהֲנִים, שִׁישְׁפַּע לָהֶם בְּרָכוֹת חֲדָשׁוֹת יוֹתֵר וְיוֹתֵר. לְכֹן גַּם אַחַר שְׁבָרָךְ בְּרַפְת כְּהֲנִים, אִם מְצָא צְבוּר, צְרִיף לְבָרַךְ עוֹד פַּעַם בְּרַפְת כְּהֲנִים. וְזֶה דִּוְקָא בְּבְרַפְת יִשׁוּרוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל אֲצֵל בְּרַפְת יִצְחָק כְּתִיב (בְּרַאשִׁית כז, ל): "כְּאֲשֶׁר כָּלָה לְבָרַךְ אֶת יַעֲקֹב", שְׁהִיָּה רְצוֹנוֹ עַל עֲשׂוֹ כְּלוֹ בְּרָכוֹתָיו. וְאַחַר-כֵּן כְּתִיב (שֵׁם כח, א): "וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל יַעֲקֹב וַיְבָרֵךְ אוֹתוֹ", כִּי בְּרַפְת יַעֲקֹב הִיא כְּמַעֲזֵן הַמַּתְגַּבֵּר בְּלִי הַפֶּסֶק, וְזֶה שְׁכַתּוֹב "מְבָרְכִיךָ בְּרוּךְ", שְׁנַתְּגַבְּרוּ בְּרָכוֹת הַמְבָרְכִים אֶת יִשְׂרָאֵל, לֹא-כֹן בְּבִלְעָם כְּתִיב (במדבר כג): "הִנֵּה בָרַךְ לְקַחְתִּי וּבָרַךְ וְלֹא אֲשִׁיבָנָה", שְׁלֹא יְהִיָּה לוֹ הוֹסְפָה יוֹתֵר רַק מֵה שְׁקִבֵּל. וְזֶה שְׁכַתּוֹב (במדבר כב, לח): "אֶת הַדְּבָר אֲשֶׁר יִשִּׁים הַנְּי"ה בְּפִי אוֹתוֹ אֲשַׁמֵּר לְדַבֵּר וְלֹא יוֹתֵר", אֲבָל הַצְּדִיק בְּבְרָכוֹתָיו הוּא כְּמַעֲזֵן הַמַּתְגַּבֵּר לְהִשְׁפִּיעַ תְּמִיד בְּרָכוֹת וְיִשׁוּעוֹת. וְלְכֹן אֶפְלוֹ שְׁלֵמְדוֹ אֲצֵל הַרֵב אוֹת אַחַת וּמְכָל שְׁכֵן פְּרָק אֶחָד, או הִלְכָה אַחַת, או פְּסוּק אֶחָד, או דְּבוּר אֶחָד, עַל-יְדֵי-זֶה נַעֲשִׂית הַתּוֹרָה פְּרָה וְרַבָּה, וּמְשִׁיכָה מַחֲזִין חֲדָשִׁים בְּאָדָם, שְׁתַּהֲיָה לוֹ גְּדֻלוֹת הַמַּחֲזִין, וַיֵּצֵא מֵהַקְּטָנוֹת שְׁלוֹ, וַיֵּאִיר עָלָיו מְלֶכֶךְ הַכְּבוֹד בְּעֵצְמוֹ, "עַל אַחַת פְּמָה וְכַמָּה שְׁצָרִיף לְנַהֵג בוֹ כְּבוֹד"; וְאֵין כְּבוֹד אֶלָּא תוֹרָה, שְׁנַאֲמַר (מְשַׁלֵּי ג): "כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ" (שֵׁם כח): "וְתַמִּימִים יִנְחָלוּ טוֹב", וְאֵין טוֹב אֶלָּא תוֹרָה, שְׁנַאֲמַר (שֵׁם ד): "כִּי לְקַח טוֹב נִתְתִּי לְכֶם תּוֹרָתִי אֵל תַּעֲזוּבוּ"; הִנֵּנו עַקֵר הַכְּבוֹד שְׁצָרִיכִים לְכַבֵּד אֶת הַתְּלִמֵד-חֲכָם, כְּדֵי שִׁישְׁפִּיעַ עָלָיו עוֹד תּוֹרָה, כְּמוֹ שְׁאֲמַר רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטִי-מִוְהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן קכז), שְׁמַצִּינוּ בַּזֶּהֶר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, שְׁשִׁבְחוּ הַחֲבָרָה אֶת רַבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי, אֵיתָא וַי לְדָרָא כַּד תַּסְתַּלַּק, וְהוּא בְּחִינַת (שְׁמוֹת לא): "שָׁבַת וַיִּנְפֹּשׁ", וְדָרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בִּיצָה טז): 'כִּיּוֹן שְׁשַׁבַּת

וי אבדה נפש', הינו שמחמת גדל התענוג של על העשיר הוא אומר שיעמוד צחיי נער, כדי ללמוד הנפש יתרה שבאה בשבת, על-פן מתחילים תורה. ללא הכי קאמר, מפילו אין לאדם פת צמלח תקף להתגעגע ולהצטער על אבדת הנפש וכו', ואין לו כר וכסת לישן ללא על הארץ, אל ימנע במוצאי שבת. פן החבריא, מחמת גדל מלעסוק צה. דסופו ללמוד אותה מעושר: במשורה.

היא דרבה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחי צער תחיה, ובתורה אתה עמל. ואם אתה עושה פן (תהלים קכח): אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא:

התענוגים והשעשועים שקבלו מרבם רבי שמעון בן יוחאי, על-פן תקף ומיד התחילו להתגעגע, ועלה על לבם צער ההסתלקות שיהיה להם. ולכן מצינו, שבכל מקום ששבחו החבריא את רבי

שמעון בן יוחאי על שגלה להם סוד נפלא, תמצא שאחר-כך אמר להם עוד חדושי תורה; וזה הכבוד שצריכים לתת להרב, לשבחו ולפארו ביותר, ועל-ידי זה הכבוד שנותנים לו, מרחיבים את דעת הרב, והוא משפיע עוד תורה, כי אין טוב אלא תורה, הינו שעל-ידי שמשבחים אותו, ועושים לו כבוד, הוא מוסיף ואומר עוד תורה, ומגלה סודות נפלאים, והבן למעשה.

ד כן היא דרבה של תורה: צריך שתדע, אהובי, בני! אם אתה רוצה לזכות ללמד תורה הקדושה, ולהצליח בזה העולם המלא נסיונות קשים ומרים, עליך לדעת, שאמה צריך לעבוד על עצמך אפלו שלא יהיה לך אלא פת במלח לאכל, ומים במשורה לשתות, ועל הארץ לישן, וחי צער לחיות, ואף-על-פי-כן לא תשבר בשום פנים ואפן, אלא תתחזק בכל המצבים הקשים והמרים שעוברים עליך, אזי תדע, אשר "ובתורה אתה עמל", רק כן תזכה להגיע לעמלה של תורה, כי אי אפשר לזכות ללמד תורה, אלא כשמקבל על עצמו אפלו חי עניות ודחקות, ואף-על-פי-כן הוא לא יעזב את התורה, דיקא אז יזכה ללמד תורה, וכך זכו כל גדולי עולם להגיע למדרגתם, שבהתחלה עברו עליהם כל מיני מרידות ועניות ודחקות, צרות ויסורים, וקבלו הכל באהבה גדולה מאד, ומסרו את נפשם בכל יום ובכל שעה ובכל רגע בעבורו יתברך, על-ידי-זה זכו להגיע למה שזכו, כי לא היהרו אחר המקום ברוך הוא יתברך שמו, ולכן, אהובי, בני! גם אתה אם תתחזק בכל המצבים הקשים שעוברים עליך, ולא תשבר, ותקבל עצמך אפלו שלא יהיה לך אלא פת במלח ומים במשורה, ותצטרך לישן על הארץ, גם אז לא תעזב את הקדוש-ברוך-הוא ואת התורה הקדושה. אז דע לך, שאם אתה עושה כן (תהלים קכח): "אשריך וטוב לך", אשריך בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא, אשריך בעולם הזה, כי רב רבם של בני אדם, שעוברים עליהם כל מיני משברים וגלים, זה מחמת שלא יכולים לקבל על עצמם עניות ודחקות, ולכן עוברים עליהם משברים וגלים, מה שאין פן מי שמקבל עליו הכל יהיה, מה שיהיה ויהיה איה שיהיה, העקר שלא יעזב את הקדוש-ברוך-הוא, אז אשרי לו עוד בעולם הזה, כי עובר את החיים בטוב ובנעימים, כמו שכל הצדיקים עברו את החיים בטוב ובנעימים, ודבקים בו יתברך, ומכל שפן וכל שפן שאשריך בעולם הבא, כי כפי שאדם מתנהג בזה העולם, כך יהיה לו עולם הבא, אם אדם חושב בכל יום ובכל שעה ובכל רגע רק ממנו יתברך, כך יהיה עמו למעלה בעולמות העליונים, וכמו-כן כשאדם זוכה להתפלל לפניו יתברך, ולשיח ולספר

מדה קטנה: ה אל תבקש גדולה. לרדוף אחר
השררה: ואל תחמוד כבוד. להכניז נמורתך.
שמחך כך אמה נראה כמי שעושה שלא לשמה:
ששלחך גדול משלחנם. הוא שכן שמקבל על
למודה של תורה: (נ"א),
יותר מלמודך. יותר ממה
שלמדת, עשה מעשים טובים
וקיים מצוות. כדאמרין, כל
שמעו מרובין מחכמו,
חכמו מתקיימת:
**ה אל תבקש גדלה לעצמך
ואל תחמוד כבוד. יותר
מלמודך עשה. ואל תתאוה
לשלחנם של מלכים,
ששלחך גדול משלחנם,
וכתריך גדול מכתריך. ונאמן הוא בעל מלאכתך,**

במרינות עצוב ושובר וכו' פל היום, ותבטל את עצמך מתורה ותפלה, הרי היום הזה שהוא
בגדו למעלה יהיה אותו דבר, וזו הבושה הכי גדולה, ולכן תקבל על עצמך יהיה מה שיהיה,
אפלו שלא יהיה לך רק פת בפלח ומים במשורה, ואין לך איפה לישן רק על הארץ,
ואף-על-פי-כן לא תעזב את הקדוש-ברוך-הוא, אז תראה שיאיר עליך מלך הכבוד בעצמו, ויאיר
עליך אור וזיו וחיית ודבקות, שלא תארת ולא שערת מימך, וגם בגשמיות ייטיב לך
הקדוש-ברוך-הוא, וכל זה עבר על כל הצדיקים הגדולים, שבהתחלה טעמו כל מיני טעמי מיתה
ממש, וסבלו עניות ודחקות, מחלקת, חרופים וגדופים, ואף-על-פי-כן לא נשברו, אלא עמדו
בנפיון, לבסוף זכו שנפרדו מהם כל פועלי און, וזכו להגיע למה שזכו, כל אחד כפי יגיעתו
וטרחתו בעבורו יתברך, והבן למעשה.

ה אל תבקש גדלה לעצמך: צריך שתדע, אהובי, בני, אשר האדם צריך להיות בטל ומבטל
אל האין סוף ברוך הוא, ולא לרצות שום גדלה, כי הגאונה והגדלה לחי העולמים, ששכים רק
להקדוש-ברוך-הוא, וכל דבר שרק עושה, הוא צריך לעשות רק בשביל כבודו יתברך, ולכן
מזהיר התנא הקדוש: "אל תבקש גדלה לעצמך", כי זה שיהי רק להקדוש-ברוך-הוא, וממילא
על-ידי זה שפתחיר בעצמך דבר זה, שהגדלה שייכת רק להקדוש-ברוך-הוא, על-ידי-זה "ואל
תחמוד כבוד"; כי כבודו יתברך מלא כל הארץ, עם כל זאת תדע, אשר עקר התכלית בזה העולם
הוא רק למוד התורה הקדושה, שהיא חכמתו יתברך, ועקר שלמות הלמוד הוא ללמד על מנת
לעשות, לשמר ולקיים. ולכן מזהיר התנא הקדוש: "יותר מלמודך עשה"; תמיד תעשה יותר ממה
שאתה לומד, כי הלמוד צריך להביא אותך לידי מעשה, וכשתקיים את מצוותיו יתברך, תהיה
תמיד בשמחה עצומה, שאפה זוכה לעשות נחת-רוח להבורא יתברך שמו, כי נחת רוח לפני
שאמרתי ונעשה רצוני, ובזה שתעשה רק רצונו יתברך, על-ידי-זה תנפה להגיע למדרגה כזו,
אשר "ואל תתאוה לשלחנם של מלכים", לא תרצה שלחן אחרים, מאן מלכי רבנן, כי תהיה
שמח בחלקך, שאפה עושה נחת רוח לקונך, ועל-ידי-זה תדע, ששלחך גדול משלחנם, וכתריך
גדול מכתריך, ולכן אין לך מה לקנא בשום ברך שבועלם, כי מאחר שאפה שמח בחלקך,
ואפה עושה נחת-רוח לבורא עולם, ואם עדין עובר עליך צרות ויסורים, קטנות ומכאובים

וְחִלְשׁוֹת הַדַּעַת, שְׁאֵתָהּ רוּאָה, שְׁכַל אֶחָד הַגִּיעַ וְשֶׁהַמְּלָכוֹת נִקְנִית בְּשִׁלְשִׁים מַעְלוֹת. אֲמוֹנָה
כָּבֵד לְאִיזוֹ מְדַרְגָּה, וְאֵתָהּ עֲדִין עֹמֵד בַּחוּץ, אֵל שְׁכִמּוֹנִים צַרְשַׁת שְׁמוּאֵל כְּשֶׁנִּקְשׁוּ יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ וְאָמַר
תְּשִׁים לִב לְזֶה, כִּי צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֲשֶׁר "וְנֶאֱמָן
הוּא בַּעַל מְלֶאכֶתֶךָ, שְׁיִשְׁלֵם לְךָ שְׂכָר פְּעֻלָּתֶךָ"; שְׁלִשִׁים דַּנְרִים עִם אֲמוֹנָה שְׁנוּיֹת נִסְתַּדְרִין מֶלֶךְ לֹא דַן

כִּי יֵשׁ נִשְׁמוֹת שְׁמַגְלִים
לָהֶם רַק בְּעוֹלָם הַבָּא מֵהַ
פְּעֻלוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, כִּי לֹא
מֵרְאִים בְּעוֹלָם הַזֶּה כְּלוּם,
וְלִכֵּן אֵל תַּחֲלֵשׁ דַּעְתָּךְ.

**שְׁיִשְׁלֵם לְךָ שְׂכָר פְּעֻלָּתֶךָ: וְגִדּוּלָה תוֹרָה יוֹתֵר מִן
הַכֹּהֲנָה וּמִן הַמְּלָכוֹת, שְׁהַמְּלָכוֹת נִקְנִית בְּשִׁלְשִׁים
מַעְלוֹת, וְהַכֹּהֲנָה בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, וְהַתּוֹרָה נִקְנִית**

וְצָרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר זֶה יְסוּד גְּדוּלָה בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ — לֹא לְהַתְּבַלְּבֵל מִשׁוּם
בְּרִיָּה שְׁבַע עוֹלָם, אֲלֵא לְהִיּוֹת שְׂמִיחַ בְּחֻלְקֶךָ תָּמִיד, כְּמוֹ שְׁסָפֵר לָנוּ רַבְּנּוּ ו"ל (סְפוּרֵי-מַעֲשִׂיּוֹת, מַעֲשֵׂה
ט', מִהֲחֻכְם וְהַתָּם), שְׁתָּמִיד הָיָה שְׂמִיחַ, אֲפִלּוּ שְׁלֹא הָרַיִחַ הַרְבֵּה, וּמֵה גַם שֶׁהִנְעֵל יֵצְאָה בְּשִׁלְשָׁה
קְצוּוֹת, וְרַמְזוּ רַבְּנּוּ ו"ל, שְׁזֶה סוֹכֵב עַל הַתְּפִלָּה, אֲפִלּוּ שְׁזוֹ נֵעַל עִם שְׁלִשָּׁה קְצוּוֹת, הֵינּוּ מְלֹא
בְּלִבּוֹלִים וּמְחֻשְׁבוֹת זְרוֹת וְכוּ', עִם כָּל זֹאת יִהְיֶה שְׂמִיחַ בְּחֻלְקוֹ תָּמִיד, כִּי סוּף כָּל סוּף הֵן הַתְּפִלוֹת
שָׁלוֹ, וְאֵלּוּ הַעֲבוּדוֹת שָׁלוֹ, וּמֵה לּוֹ לְהַסְתַּפֵּל עַל עֲבוּדַת זולָתוֹ, וְאִם הוֹלְכִים בְּדַרְךָ זוֹ, לְעוֹלָם לֹא
יִפֹּל, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

וְשֶׁהַמְּלָכוֹת נִקְנִית בְּשִׁלְשִׁים מַעְלוֹת: וְאֵלּוּ הֵן: א. מְלֶךְ לֹא דָן. ב. וְלֹא דָנִים אֹתוֹ. ג. לֹא מַעֲדִיד.
ד. וְלֹא מַעֲדִידִים אֹתוֹ. ה. לֹא חוֹלֵץ. ו. לֹא חוֹלְצִים לְאִשְׁתּוֹ. ז. לֹא מִיָּבֵם. ח. וְלֹא מִיָּבִינִין לְאִשְׁתּוֹ.
ט. אֵין נוֹשְׂאִין אֶלְמָנָתוֹ. י. מֵת לוֹ מֵת אֵינוֹ יוֹצֵא מִפְּתַח פְּלִטְרִין שָׁלוֹ. יא. כְּשֶׁמְבָרִין אֹתוֹ עַל הָעַם
סְמוּכִים עַל הָאָרֶץ. יב. וְהוּא מִסֵּב עַל הַדְּרָגָשׁ. יג. וּמוֹצִיא לְמַלְחָמַת הָרְשׁוֹת. יד. פּוֹרֵץ לוֹ גְּדָר
לְעֵשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ. טו. וְאֵין מִמְּחִין בְּיָדוֹ. טז. כָּל הָעַם בּוֹזְזִין וְנוֹתְנִים לְפָנָיו. יז. נוֹטֵל חֶלֶק בְּרֵאשׁ.
יח. לֹא יִרְבֶּה לוֹ נְשִׁים אֲלֵא עַד י"ח. יט. לֹא יִרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב אֲלֵא כְּדֵי לְתֵן אֶפְסָנִיָּה. כ. לֹא
יִרְבֶּה לוֹ סוּסִים, אֲלֵא כְּדֵי מְרַכְבָּתוֹ. כא. כּוֹתְבִים לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה לְשִׁמּוֹ. כב. וְהִיא עִמּוֹ בֵּין בְּמַלְחָמָה.
כג. בֵּין בִּישִׁיבָה. כד. בֵּין בְּמִסְבָּה. כה. וְאֵין רוֹכְבִין עַל סוּסוֹ. כו. אֵין יוֹשְׁבִין עַל כֶּסֶף. כז. אֵין
מִשְׁתַּמְשִׁין בְּשִׂרְבִיטוֹ. כח. אֵין רוֹאִים אֹתוֹ כְּשֶׁהוּא עָרֵם. כט. וְלֹא כְּשֶׁהוּא מְסַתְפֵּר. ל. וְלֹא כְּשֶׁהוּא
בְּבֵית הַמְּרֻחָץ.

וְהַכֹּהֲנָה בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּע: שֶׁהֵן כ"ד מִתְּנוּת כְּהוֹנָה, וְאֵלּוּ הֵן: עֶשֶׂר בְּמַקְדָּשׁ, אַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם,
וְעֶשֶׂר בְּגִבּוֹלֵי: עֶשֶׂר בְּמַקְדָּשׁ: א. חֲטָאת בְּהֵמָה. ב. חֲטָאת הָעוֹף. ג. אֲשֶׁם וְדָאִי. ד. אֲשֶׁם
תְּלוּי. ה. זְבָחֵי שְׁלָמֵי צְבוּר. ו. לֹוֹג שְׂמֵן שֶׁל מְצוֹרֵעַ. ז. מוֹתֵר הָעֶמֶר. ח. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם. ט. לֶחֶם
הַפָּנִים. י. שְׁגֵרֵי מְנַחֹת. אַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם: א. הַכְּבוֹרָה. ב. וְהַכְּפוּרִים. ג. הַמּוֹרֵם מִן הַתּוֹדָה וְאֵיל
נְזִיר. ד. עוֹרוֹת קִדְשִׁים. עֶשֶׂר בְּגִבּוֹלֵים: א. תְּרוּמָה. ב. תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר. ג. חֲלָה. ד. רֵאשִׁית הַגֶּזֶז.
ה. מִתְּנוּת הַזְּרוּעַ, הַלֶּחֶיִם וְהַקֶּבֶה. ו. פְּדִיּוֹן הַבֶּן. ז. פְּדִיּוֹן פֶּטֶר חֲמוּר. ח. שְׂדֵה אַחֲזוּהָ. ט. שְׂדֵה
חֲרָמִים. י. גִּזְלֵי הַגֵּר.

וְהַתּוֹרָה נִקְנִית בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה דְּבָרִים: וְהַעֲנִין הוּא, כִּי עִם יִשְׂרָאֵל קָבְלוּ אֶת הַתּוֹרָה בְּחַג
הַשְּׁבוּעוֹת, שָׂאז מֵאִיר שַׁעַר הַחֲמֻשִׁים, שֶׁהוּא בְּטוֹל אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּף הוּא לְגַמְרֵי, שְׁזוֹ
הַתּוֹרָה הִקְדוּשָׁה, שֶׁהִיא חֲכָמָתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וּמִי שְׁזוֹכָה לְלַמֵּד תּוֹרָה הִקְדוּשָׁה, הוּא נִכְנָס בְּתוֹךְ חֲכָמָתוֹ
יִתְבַּרֵּךְ, וְנִכְלָל בְּתוֹךְ חֲמֻשִׁים שְׁעָרֵי בִינָה, אֲבָל כְּדֵי לְהַקְדִּים וְלְהַגִּיעַ אֶל נִי שְׁעָרֵי בִינָה, שֶׁהוּא חַג

ולא דנין אותו וכו'. ועשרים וארבע מתנות כהונה הן עשר במקדש וארבע זירושלים ועשר בגבולין: באימה ביראה. שאין לנו גזוה עליו, שנאמר יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך נסורב. ולכן זעלי קריין

בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה דְּבָרִים. וְאֵלוֹ הֵן, בְּתַלְמוּד, בְּשִׁמְיעַת הָאֲזֵן, בְּעִרְיַת שְׁפָתַיִם, בְּבִינַת הַלֵּב, וּשְׁמוֹנֶה קִנְיֵי הַתּוֹרָה לְזָכוֹת בָּהֶם, עִם כָּל זֹאת

אי אפֿשר לזכות לשום קנין מקניני התורה, אלא על-ידי תפלה ובקשה, שצריכים להרבות בתפלות ובקשות לבקש ולהתחנן ממנו ותפלה, שיזכה לקנות לעצמו קניני התורה, כי בלי תפלה לא יועיל לו שום דבר, וכבר אמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק ב', סימן ק'), שהרבה גדולי מבחרי הצדיקים גלו, שלא זכו להגיע אל מדרגותיהם, אלא על-ידי שהרבו בתפלה ובקשה ימים ושנים, ולכן אמר, שיש רק ארבעים ושמונה קניני התורה, כי היום האחרון שלפני קבלת התורה, זה מרמז על תפלה, שאי אפֿשר לקבל את כל הארבעים ושמונה ימים, שהם כנגד ארבעים ושמונה קניני התורה, אלא על ידי תפלה, שהיא מלכות דמלכות. "ואלו הן" הארבעים ושמונה קניני התורה, שאדם צריך לזכות להגיע אליהם, כדי לקבל את התורה בשלמות.

בתלמוד: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר הדבר הראשון לזכות לקניני התורה, הוא, שיתחיל ללמד, כי בני-אדם חושבים, שיש אילו סגלות להשיג התורה, אם לא פותחים את המקרא או המשנה או הגמרא וכו' וכו', ולא לומדים, לא יועיל לה שום עציה וסגלה לקבל את התורה, ולכן מתחיל: אם אתה רוצה להתחיל להשיג קניני התורה, תתחיל ללמד בתמימות ובפשיטות, כי בלי למוד התורה הקדושה בתמימות ובפשיטות, לא תשיג שום דבר. קדם תפתח את הספר ותתחיל ללמד, ואז אתה יכול לצפות, שסוף כל סוף אם תקנה לעצמך את המדות הטובות של קניני התורה, אז תזכה להשיג ולהבין את עמקי התורה וסודותיה, והבן למעשה.

בשמיעת האזן: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מי שרוצה לקנות קניני התורה, עליו להטות היטב אזנו אל מה שלומד, ולשמר מאד לא להשמיע אל אזניו כל מיני הבליים והבלי הבליים. וכבר אמרו חכמינו הקדושים (כתבות ה.): אל ישמיע אדם לאזניו דברים בטלים, מפני שהן נכוות תחלה לאיברים; ולכן כל מי שהוא סקרן, ותמיד רוצה לשמע מה שאחרים מדברים, ומתענין מה קורה אצל אחרים, הוא לא יזכה לקניני התורה, כי השלמות הוא שיטה אנוניו רק אל דברי התורה הקדושה. וכן ספר רבנו ז"ל (ספורי-מעשיות, מעשה יג, מהבעטליר החרש); בשביל שלא שמע מה שקורה בזה העולם, ולא התענין בשום הבלי עולם הזה, על-ידי-זה דיקא חי חיים טובים, כי העולם הזה הוא מלא חסרונות, ומי שמטה אנוו רק אל התורה הקדושה, על-ידי-זה יקנה קניני התורה. ולכן צריכים מאד לשמר על אזניו, שלא ישמיע שום דבר מהבלי עולם הזה. ואמרו חכמינו הקדושים (דברים רבה, פרשה י', סימן א'): האנן לגוף כקנקל לכלים, שכן הקנקל פמה כלים נתנין עליו, ואתה נותן מגמר תחתיו, וכלם מתעשנים, כך מאתים וארבעים ושמונה איברים שבאדם הזה, על-ידי האזן פלן חיינן, מנין? שנאמר (ישעיה נה, ג): "שמעו ותחי נפשכם", אמר הקדוש-ברוך-הוא אם הטיית אזניך לתורה, כשתבוא לפתח בדברי תורה, הפל משתתקים ושומעים דבריך, כשם שהטית אזניך לשמע דברי תורה, ומתיכן את למד? ממשה

רַבְנוּ, שְׁעַל יְדֵי שְׁהֵטָה אָזְנוֹ לַתּוֹרָה, בְּשַׁעֲהָ שָׁבָא לְפִתּוּחַ בְּדַבְרֵי תּוֹרָה, וְשִׁתְּתָקוּ הָעֲלִיוֹנִים וְתַחֲתוֹנִים, וְהֶאָזִינוּ דְבָרָיו, מִיָּיִן? מִמָּה שֶׁקָּרִינוּ בְּעֵינַיִן (דְּבָרִים לב, א): "הֶאָזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה" וְגו'. הַיְיָ שֶׁעָקַר קִנְיַן הַתּוֹרָה הוּא עַל-יְדֵי שְׁמִיעַת הָאָזֵן, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ.

בְּעֵרִיכַת שְׁפָתַיִם: צָרִיף שִׁתְּדַע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר שְׁלֵמוֹת קִנְיַן הַתּוֹרָה הוּא לְהוֹצִיא אֶת דְּבָרֵי

הַתּוֹרָה מִפִּי
דִּיקָא, כְּמֵאֲמָרָם ז"ל **בְּאִימָה, בְּיִרְאָה, בְּעֵנְוָה, בְּשִׂמְחָה, בְּטַהֲרָה, בְּשִׁמּוּשׁ**

(עֲרוּבֵין נד). עַל הַפְּסוּק (מְשָׁלִי ד, כב): "כִּי חַיִּים הֵם לְמַצְאֵיהֶם", אֵל תִּקְרִי לְמוֹצְאֵיהֶם אֵלָּא לְמוֹצְאֵיהֶם בְּפֶה, כִּי בְּזָה שֶׁהוּא מוֹצִיאֵם בְּפֶה, הוּא זוֹכֵר מַה שֶׁהוּא לּוֹמֵד, מַה שֶׁאִין כֵּן, אִם הוּא לּוֹמֵד רַק בְּמַחְשָׁבָה, הוּא יִשְׂכַּח מַה שֶׁלָּמַד, וּמִכָּל שֶׁכֵּן כְּשִׁזְכָּה לְפָרֵשׁ לְעַצְמוֹ אֶת מַה שֶׁהוּא לּוֹמֵד, בְּזָה יִקְנֶה קִנְיַן הַתּוֹרָה. וְאֵל תִּקַּל בְּדָבָר זֶה, כִּי בְּקִלּוֹת יְכוּלִים לְשַׂכַּח אֶת הַכֹּל — אִם לּוֹמְדִים רַק בְּמַחְשָׁבָה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ.

בְּבִינַת הַלֵּב: צָרִיף שִׁתְּדַע, אֶהוּבִי, בְּנִי! מִי שֶׁרוֹצֶה לְקַנּוֹת קִנְיַן הַתּוֹרָה, צָרִיף לְכוּן אֶת לְבוֹ הַיֵּטֵב אֵל מַה שֶׁלּוֹמֵד, כִּי שְׁלֵמוֹת הַתּוֹרָה הוּא לְשִׁים אֶת לְבוֹ הַיֵּטֵב, הַדָּק הַדָּק הַיֵּטֵב אֵל מַה שֶׁלּוֹמֵד, וְיִתְבּוֹנֵן בְּלִמּוּדוֹ, וְיִבִּין דְּבָר מֵתוֹף דְּבָר, וְכֵן זוֹכִים לְקַנּוֹת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁשָּׂם לְבוֹ, וּמִתְבּוֹנֵן הַיֵּטֵב אֵל לְמוּדוֹ, שֶׁרַק כֵּן יִבִּין הַיֵּטֵב אֶת הַתּוֹרָה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ.

בְּאִימָה וּבְיִרְאָה: צָרִיף שִׁתְּדַע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׂאִי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְקַנּוֹת הַתּוֹרָה, אֵלָּא כְּשֶׁנִּכְנַסְתָּ בּוֹ אִימָה וְיִרְאָה מִנּוֹתֵן הַתּוֹרָה; כִּי בְּאִמַת הַתּוֹרָה הִיא חֲכָמְתוֹ יִתְבַּרְךָ, וּכְשֶׁאָדָם נִכְנַס בְּתוֹךְ,

כְּבִיכּוֹל, חֲכָמְתוֹ יִתְבַּרְךָ, עָלָיו לְלַמֵּד בְּאִימָה וּבְיִרְאָה וּבְרִתָּת וּבְזִיעַ, וְאֵל יִקַּל בְּעֵינָיִךְ דְּבָר זֶה, כִּי רַבִּים פְּרָקוּ עַל דִּיקָא עַל-יְדֵי שֶׁלָּמְדוּ תּוֹרָה בְּקִלּוֹת הַדַּעַת, וְחָשְׁבוּ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא חֲכָמָה בְּעֵלְמָא, וְעַל-יְדֵי-זֶה, רַחֲמָנָא לְצִלָּן, פְּרָקוּ עַל לְגַמְרֵי, כְּמוֹ שֶׁרְאִינוּ וְשִׁמְעָנוּ בַּדּוֹרוֹת הַקּוֹדְמִים, שֶׁרַבִּים חָלְלִים הִפִּילָה, אֶפְלוּ תַלְמִידִים מְצַיְנִים, שֶׁלָּמְדוּ תּוֹרָה וּפְלָפְלוּ בָהֶם עִם סְבָרוֹת וְכוּ', עִם כָּל זֹאת מֵאַחַר שֶׁכָּל הַלְמוּד לֹא הָיָה בְּאִימָה וּבְיִרְאָה, בְּרִתָּת וּבְזִיעַ, עַל-יְדֵי-זֶה לְבַסּוֹף פְּרָקוּ עַל לְגַמְרֵי.

וְלָכֵן אִם אַתָּה רוֹצֶה לְזַכּוֹת לְקַנּוֹת הַתּוֹרָה, עָלֶיךָ לְהִתְאַזֵּר בְּאִימָה וּבְיִרְאָה מִנּוֹתֵן הַתּוֹרָה, לְדַעַת בְּשַׁעֲהָ שֶׁאַתָּה לּוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, אַתָּה לּוֹמֵד חֲכָמְתוֹ יִתְבַּרְךָ, וְהוּא יִתְבַּרְךָ נִמְצָא אַתָּה בַּעַת הַלְמוּד. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (שְׁמוֹת רַבָּה, פְּרָשָׁה לג, סִימָן א'): אָמַר הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְיִשְׂרָאֵל, מְכַרְתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי, כְּבִיכּוֹל, נִמְכַרְתִּי עִמָּה, שְׁנֵאֲמַר: "וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה", וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ.

בְּעֵנְוָה: צָרִיף שִׁתְּדַע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אִם אַתָּה רוֹצֶה לְהַגִּיעַ לְשְׁלֵמוֹת קִנְיַן הַתּוֹרָה, רְאוּי לָךְ לְבַטֵּל אֶת יִשׁוּתְךָ וְגֵאוּתְךָ לְגַמְרֵי, כִּי אִין הַתּוֹרָה שְׁרוּיָה אֵלָּא בְּמָקוֹם נְמוֹךְ, כְּמֵאֲמָרָם ז"ל (תַּעֲנִית

ז): לְמָה נִמְשָׁלוּ דְבָרֵי תּוֹרָה לְמִים, דְּכַתִּיב (יִשְׁעִיָה נה, א): "הוּי כֹּל צָמָא לְכוּ לְמִים", לּוֹמֵר לָךְ, מַה מִּים מִנִּיחִים מְקוֹם גְּבוּהָ וְהוֹלְכִים לְמָקוֹם נְמוֹךְ, אִף דְּבָרֵי תּוֹרָה אִין מִתְקַיְמִים אֵלָּא בְּמִי שֶׁדַּעַתוֹ שְׁפִלָּה; וְאִין עוֹד מִתְנַה וְיִתֵּר גְּדוּלָּה לְאָדָם כְּמוֹ לְהַגִּיעַ אֵל מַדַּת הָעֵנְוָה, וּבְכַרְט קִנְיַן הַתּוֹרָה, אִי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ אֵלָּא כְּשֶׁהוּא עָנּוּ וְשִׁפֵּל לְפָנָי כָּל אָדָם, וְכֵן יְכוּל לְקַבֵּל מִכָּלֶם, וְאֶפְלוּ יֵלֵד צַעִיר, יִשְׂאֵל אוֹתוֹ אֵיזָה דְּבָר בַּתּוֹרָה, יַדַּע אִיךָ לְעֵנּוֹת לוֹ, וְלֹא יֵאמַר, שְׁלֹא מִתְאִים לוֹ לְהוֹרִיד אֶת עַצְמוֹ אֵל יֵלֵד צַעִיר, כִּי אִין הַתּוֹרָה נִקְנִית אֵלָּא בְּדַרְךָ עֵנְוָה, שְׁמוּרִיד אֶת עַצְמוֹ לְכָלֶם, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ.

בְּשִׂמְחָה: צָרִיף שִׁתְּדַע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אִם אַתָּה רוֹצֶה לְזַכּוֹת לְקַנּוֹת הַתּוֹרָה, רְאוּי לָךְ לְשַׂמַּח מְאֹד מְאֹד, כִּי הַשְׂמִיחָה מְרַחֶבֶת אֶת הַדַּעַת, וְאִי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְקַנּוֹת הַתּוֹרָה, אֵלָּא עַל-יְדֵי

הַרְחַבַת הַדַּעַת, וְעֲצֻבוֹת מְצַמְצָמֶת אֶת הַדַּעַת וְהַשְׁכָּל שֶׁל הָאָדָם, עַד שֶׁאִינוּ יוֹדְעֵי לְחַשֵּׁב וְלְהִתְבּוֹנֵן

היטב מה הוא לומד, מה שאין בן כשאדם שרוי תמיד בשמחה, על-ידי-זה נתרחב לו לבו ודעתו, וזוכה לקלט את הלמוד שלומד. וכלל זה תקח בידך, אם תשמח בעת למודך התורה הקדושה, זה סימן שלמודך הוא תורה לשמה, לשם אל עולם. פי חכמינו הקדושים אמרו (שבת ל:): אין שכנה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך דבר שמחה של מצוה, שנאמר (מלכים-ב' ג, טו): "ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד הוזה"י"; ותקף-ימיד כשפר ישראל שש ושמח בפרט בעת למודו התורה הקדושה, על-ידי-זה משרה את השכנה עליו, וכבר אינו צריך לכלי נגינה, פי טעם התורה שטועם עולה על הכל, והבן למעשה.

בטהרה: צריך שתדע, אהובי, בני! אם אתה רוצה לזכות לקנן התורה, אתה צריך להזהר מאד מאד בטבילת עזרא, פי מי שמחייב בטבילה ואינו טובל, אזי קלפות וסטרוא אחרא שורים עליו, ומטמטמים את דעתו ואת מחו, ומעקמים את לבו בכל מיני קשיות וספקות באמונה הקדושה, ומזה נאָרע, שראו בחוש שאפלו תלמידי חכמים גדולים לבסוף עזבו את התורה, מפני שלא למדו תורה בטהרה, וזלזלו בטבילת עזרא, ולכן אין אדם זוכה לקנן התורה, אלא על ידי טהרה, שנוהר מאד מאד בטבילת עזרא, ואף שבטלוהו כבר, עם כל זאת מוכא (מאור ושמש אמר, דבור המתחיל 'ונראה'), וזו לשונו: ובזמנים הקודמים שהיה דבר השם יקר בימים ההם, ולא היו יודעים מיראת הרוממות כלל, זאת הנה מחמת שהיו לומדים תורה, ולא נזהרו בטבילה זו, והפכת שפתי צבי, ימח שמם, שהיו אז בימים ההם, ומזה נעשו אפיקורסים, שלמדו ספרי קבלה בטמאת הגוף, והיה העולם שמם, עד שבאו שני המאורות הגדולים לעולם: הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע, ואדמו"ר הרבי רבנו אלימלך, נשמתו בגנוי מרומים, והם פתחו שער להשם צדיקים יבואו בו, שלא יזהרו אדם שום הרהור תורה עד שיטבל עצמו לקריו, שחכמי הגמרא לא בטלוהו, אלא מפני שאין רב הצבור יכולין לעמד בה, אבל אותן האנשים הרוצים להשיג גופי התורה ומצוות, צריכין להיות נזהרים מאד בטבילה זו וכו', הפלל העולה מזה, מי שהוא לומד פשטות התורה בלתי טהור, אזי אינו יכול להשיג בשום אופן מה היא יראה, ומי שהוא לומד ספרי קבלה, ואינו זהיר בטבילה זו, יוכל לבא חלילה לידי אפיקורסות, והוא מטמא נפשות ישראל הנגדרים אחריהם, אבל אם האדם מקדש ומטהר עצמו מקטנותו, וכל ימיו הוא לומד על טהרת הקדש, הוא משיג יראת הרוממות, והוא יכול לקרב את נשמות ישראל להבורא ברוך הוא, ולהכניסן בגופי התורה ומצוות יראת שמים, ואור קדשותו מופיעה על תלמידיו ותלמידי תלמידיו ההולכים בעקבותיו עד סוף כל הדורות, והבן למעשה.

בשמוש חכמים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר בשום פנים ואופן להגיע לקנן תורה, אלא כאשר משמשים תלמידי חכמים, פי אינו דומה שאדם לומד את ההלכה, למה שאדם רואה בחוש איך פוסקים את ההלכה לעבדא ולמעשה, וזה זוכים רק על-ידי שמשמשים את החכמים. ולכן כל אלו שרוצים לזכות לקנן תורה, צריכים לשמש תלמידי חכמים, ולקבל אצלם שמוש, פי אחרת לא יזכו לקנן התורה וזה ברור. וכל גדולי עולם שזכו לקנן התורה, היה רק על-ידי שמששו את רבותיהם, וראו בחוש איך פוסקים הלכה למעשה, והבן למעשה.

בדקדוק חברים: צריך שתדע, אהובי, בני! מי שרוצה לזכות לקנן התורה, מכרח ללמד עם חבר, וביחד ידקדקו אחר ההלכה בפרטי פרטים, פי מה שחברים לומדים ביחד וחוקרים את ההלכה ביחד, כן נחברר להם ההלכה, ולכן אי אפשר להגיע לקנן התורה באמת, אלא

על-ידי שלומדים בחברותא, ומדקדקים אחד היו חסורין, שמתוך קלות ראשו של אדם והרהור לזו עם השני על סגיות ההלכה, וכך יתברר הוא צא לידי קרי: בשמחה. לפי שאין השכינה לשניהם אמתת הלמוד, והבן למעשה.

ובפּלפּול התלמידים: צריך שתדע, אהובי, פירוט, ניסוח הדעת. במיעוט סחורה. לאמר מר

(עירובין נה. ושם איתא ר'

יוחנן) לא תמנא תורה לא

במחננים ולא במגריים:

במיעוט דרך ארץ. שלא

יהא מלוי עם בני אדם בשוק:

חכמים, בדקדוק חברים,

ובפלפול התלמידים, בישוב,

במקרא, במשנה, במיעוט

סחורה, במעוט דרך ארץ,

בני! אשר כל

אלו הגדולים שזכו

לשלמות קנן התורה,

היה רק על-ידי שהיו

להם תלמידים ופלפלו

יחד, פי מה שהתלמיד

מקשה והרב מתרץ, כך יורדים לעמק סגיות ההלכה, ורק כך יכולים להבין היטב את הלמוד.

ולכן אמרו חכמינו הקדושים (פעיית ז): הרבה למדתי מרבתי, ומחברי יותר מרבתי, ומתלמידי

יותר מכלם; פי דיקא על-ידי התלמידים שמפלפלים יחד עם הרב, על-ידי-זה נתבררות היטב

סגיות ההלכה, ומבינים יותר את ההלכה, ולכן היו רב גדולי ישראל תופסי ישיבה, והעמידו

תלמידים רבים, וכך זכו לקנן התורה בשלמות, והבן למעשה.

בישוב: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר לזכות לקנן תורה צריכים הרבה ישוב הדעת, לישוב

את עצמו היטב מי הנותן התורה, והתורה הקדושה היא חכמתו יתברך, וכשלומד תורה

נכנס בתוך חכמתו יתברך, וכשתתברר לאדם ידיעה זו, אז זוכה בשלמות לקנן תורה, וככל

שאדם מכניס בדעתו, אשר הוא יתברך נותן התורה, והתורה הקדושה היא חכמתו יתברך,

על-ידי-זה זוכה לשלמות קנן התורה, אשרי מי שאינו מטעה את עצמו בזה העולם כלל,

וכשלומד תורה הוא יודע, שנכנס אז בתוך חכמתו יתברך, ולכן הוא לומד תורה באימה ובפחד

וביראה עלאה, והבן למעשה.

במקרא ובמשנה: צריך שתדע, אהובי, בני! כדי לזכות לקנן תורה צריכים להיות בקי בתנ"ך

ובמשניות, אז יכול להבין היטב את סגיות הגמרא, בבלי וירושלמי, פי על-ידי שבקי

במקרא ובמשנה, יהיה לו יותר קל להבין את דברי הגמרא, ואחר-כך יכול להוציא הלכה למעשה

מתוך למודו, שזו השלמות של קנן התורה — ללמד וללמד ולעשות, הינו שצריכים ללמד

בעצמו, וללמד לאחרים, כדי שידע איך לעשות ולקיים בתמימות ובפשטות את רצונו יתברך,

והבן למעשה.

במעוט סחורה: צריך שתדע, אהובי, בני! שאי אפשר להגיע לקנן התורה, אלא כשממעט

בעסק ובמסחר, פי כך אמרו חכמינו הקדושים (עירובין נה.): מאי דכתוב (דברים ל. יב):

"לא בשמים היא", רבי יוחנן אמר: "לא בשמים היא", לא תמצא בגסי רוח, "ולא מעבר לים

היא", לא תמצא לא בסחרנים ולא בתגרים; מי שכל ראשו הוא במסחר, אזי הוא רחוק משלמות

קנן התורה, מה שאין כן כשאדם בוטח בו יתברך, על-ידי-זה נצל מכל מיני טרדות, ואינו

משויטט על הקרים ועל הגבעות וכו', ונע ונד ממדינה למדינה כדי לסחר בסחורה, על-ידי-זה

אף פעם לא יזכה לקנן התורה, פי השלמות היא שאדם צריך לבטח בו יתברך, ועל-ידי-זה

דיקא יזכה לשלמות קנן התורה, והבן למעשה.

במעוט דרך ארץ: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עסקי עולם הזה נקראים דרך ארץ, כמאמרם

במעוט דרך ארץ: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עסקי עולם הזה נקראים דרך ארץ, כמאמרם

ו"ל (אבות פּרָק ב'): יִפָּה תִּלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שִׁיגִיעַת שְׁנֵיהֶם מְשַׁכַּחַת עוֹן; עִם כָּל זֹאת מִי שְׂרוּצָה לְקִנּוּת בְּאַמֶּת אֶת קִנְיַן הַתּוֹרָה, אֵף שִׁיפָּה תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ, עָלָיו לְמַעַט בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ בְּעֶסְקֵי עוֹלָם הַזֶּה, כִּי רַק כֶּךָ קוֹנֵין קִנְיַן הַתּוֹרָה, כְּשִׁזְזוּרְקִים אֶת כָּל עֲנִינֵי עוֹלָם הַזֶּה אַחֲרֵי גּוּם, כְּמֵאמָרָם ו"ל (צְרוּבֵין נה.): רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, לֹא בְשָׂמִים הִיא — לֹא תִמְצָא בְּגִטֵי רוּחַ, וְלֹא מֵעֵבֶר

בְּמַעוֹט תַּעֲנוּג, בְּמַעוֹט שְׁנָה, בְּמַעוֹט שִׁיחָה, לִיָּם הִיא — לֹא תִמְצָא לִיָּם הִיא — לֹא בְּסַחְרָנִים וְלֹא

בְּתַגְרִים; כִּי מִי שְׂרוּצָה לְקִנּוּת קִנְיַן הַתּוֹרָה, הוּא צָרִיךְ לְמַעַט בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, וְכֵן יִזְכֶּה לְקִנְיַן הַתּוֹרָה. וְאָמַר בְּמַעוֹט דִּיקָא, כִּי הָאָדָם צָרִיךְ לְעַסֵּק בְּעֶסְקֵי דֶרֶךְ אֶרֶץ, כְּדִי לְפָרְנֵס אֶת עַצְמוֹ, אָבָל אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַכְנִיס אֶת כָּל רֵאשׁוֹ וְרֵבּוֹ בְּזָה. וְכַעֲיִן שְׂאֵמַר רַבִּנוּ ו"ל (שִׁיחוֹת־הַר"ן, סִימָן נא): הַפְּקָרוֹת אֵינָם צָרִיכִים כָּלֵל, הֵינּוּ שִׁיעֲזֹב אֶת הַכֹּל, וְלֹא יִרְצֶה לְפָרְנֵס אֶת אִשְׁתּוֹ וְיִלְדָיו, אֶת זֶה אֵינוֹ צָרִיךְ, כִּי יְכוּלִים אֶת שְׁנֵיהֶם, כִּי "יִפָּה תִּלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ", אָבָל עָלָיו לְמַעַט בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, וְכֵן יִקְנֶה קִנְיַן תּוֹרָה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

בְּמַעוֹט תַּעֲנוּג: צָרִיךְ שִׁתְּדַע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר מִי שְׂרוּצָה לְזַכּוֹת בְּאַמֶּת לְקִנְיַן הַתּוֹרָה, צָרִיךְ לְמַעַט מִכָּל מִינֵי תַּעֲנוּגִים שֶׁבְּהַבְּלֵי עוֹלָם הַזֶּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרְמַב"ם (פּרָק ג' מֵהַלְכוֹת תִּלְמוּד תּוֹרָה, הַלְכָה יב): אֵין דְּבָרֵי תּוֹרָה מִתְקַיְמִין בְּמִי שֶׁמְרַפֶּה עַצְמוֹ עֲלֵיהֶן, וְלֹא בְּאֵלוֹ שְׁלוּמֵי דִין מִתּוֹךְ עֲדוּן, וּמִתּוֹךְ אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה, אֲלֵא בְּמִי שֶׁמְמִית עַצְמוֹ עֲלֵיהֶן, וּמְצַעַר גּוּפוֹ תְּמִיד, וְלֹא יִתֵּן שְׁנָה לְעֵינָיו וּלְעַפְפֵּעֵי תְּנוּמָה. אָמְרוּ חֲכָמִים דֶּרֶךְ רַמְזוֹ (בְּמִדְבָר יט, יד): "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֵהָל"; אֵין הַתּוֹרָה מִתְקַיְמַת אֲלֵא בְּמִי שֶׁמְמִית עַצְמוֹ בְּאֵהָלֵי הַחֲכָמִים, וְכֵן אָמַר שְׁלֵמָה בְּחֻכְמָתוֹ (מְשָׁלִי כד, י'): "הַתְּרַפִּית בְּיוֹם צָרָה צָר פִּחְכָּה", וְעוֹד אָמַר (קִהְלַת ב, ט): "אֵף חֲכָמְתִי עֲמָדָה לִי", חֲכָמָה שְׁלֵמֵדִתִּי בְּאֵף הִיא עֲמָדָה לִי; וְלִכֵּן אָדָם צָרִיךְ לְמַעַט בְּתַעֲנוּגִים, וְאֵז דִּיקָא יִזְכֶּה לְהַגִּיעַ לְקִנְיַן הַתּוֹרָה בְּשִׁלְמוֹת.

בְּמַעוֹט שְׁנָה: צָרִיךְ שִׁתְּדַע, אֶהוּבִי, בְּנִי! מִי שְׂרוּצָה לְזַכּוֹת לְקִנְיַן הַתּוֹרָה, צָרִיךְ מְאֹד מְאֹד לְשָׁמַר, שְׁלֵא יִהְיֶה שְׁקוּעַ בְּשְׁנָה, הֵינּוּ אָדָם צָרִיךְ לִישׁוֹן כָּל צָרְכּוֹ, כְּדִי שִׁיְהִי מֵיֻשָׁב בְּדַעְתּוֹ, כִּי אִם אֵינוֹ יִשׁוֹן מְסַפִּיק, אֲזִי לֹא יִהְיֶה לוֹ יִשׁוּב הַדַּעַת לְהַשִּׁיג קִנְיַן תּוֹרָה, עִם כָּל זֹאת אָמַר "בְּמַעוֹט שְׁנָה", הֵינּוּ שְׁלֵא צָרִיכִים לְהַרְבוֹת בְּשְׁנָה, אָבָל מֵה שֶׁצָּרִיךְ לִישׁוֹן עָלָיו לִישׁוֹן, וְהַכֹּל כְּפִי הָאָדָם, יֵשׁ שֶׁמְסַפִּיק לוֹ קִצֵּת לִישׁוֹן כְּדִי שִׁיְהִי לוֹ יִשׁוּב הַדַּעַת, וְיֵשׁ שֶׁצָּרִיךְ הַרְבֵּה לִישׁוֹן, כְּדִי שִׁיְהִי לוֹ יִשׁוּב הַדַּעַת, הָעֵקֶר שְׁלֵא יִטְעֶה אֶת עַצְמוֹ, שֶׁזֶה בְּכֹלל בְּמַעוֹט שְׁנָה, כִּי בְּדֶרֶךְ כָּלֵל מִי שֶׁשְׁקוּעַ בְּשְׁנָה, זֶה בָּא מֵעַצְלוֹת, כְּמוֹ שְׂאֵמַר הַחֲכָם מִכָּל הָאָדָם (מְשָׁלִי יט, טו): "עַצְלָה תְּפִיל תְּרַדְמָה", וְלִכֵּן נִקְטָ "בְּמַעוֹט שְׁנָה", כִּי מֵה שֶׁהוּא צָרִיךְ לִישׁוֹן, הוּא צָרִיךְ לִישׁוֹן, כְּדִי שִׁיְהִי מֵחֹ מֵיֻשָׁב וְיִלְמַד תּוֹרָה, כִּי אֲסוּר לְסַגֵּף אֶת עַצְמוֹ עִם הַשְׁנָה, כִּי אַחֲרֵי־כֵן יִהְיֶה מְבֹהֵל וּמְבֹלְבֵל כָּל הַיּוֹם, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

בְּמַעוֹט שִׁיחָה: צָרִיךְ שִׁתְּדַע, אֶהוּבִי, בְּנִי! מִי שְׂרוּצָה לְקִנּוּת לְעַצְמוֹ קִנְיַן תּוֹרָה, עָלָיו לְמַעַט בְּשִׁיחָה שֶׁל דְּבָרִים בְּטָלִים, כִּי עַל־פִּי־רַב אָדָם מְדַבֵּר כָּל מִינֵי דְבוּרִים שֶׁל מֵה בְּכֵף, שְׁלֵא יוֹצֵאת מִזֶּה שׁוּם תּוֹעֵלָת, וְכְמוֹ שֶׁכָּתַב הַרְמַב"ם (פּרָק ב' מֵהַלְכוֹת דַּעוֹת, הַלְכָה ד'): לְעוֹלָם יִרְבֶּה אָדָם בְּשִׁתִּיקָה, וְלֹא יִדְבֵר אֲלֵא אוֹ בְּדַבֵּר חֲכָמָה אוֹ בְּדַבְרֵים שֶׁצָּרִיךְ לָהֶם לְחַיֵּי גּוּפוֹ. אָמְרוּ עַל רַב תִּלְמוּד רַבִּנוּ הַקְּדוֹשׁ, שְׁלֵא שָׁח שִׁיחָה בְּטָלָה כָּל יָמָיו, וְזוֹ הִיא שִׁיחַת רַב כָּל אָדָם, וְאֶפְלוֹ בְּצָרְכֵי הַגּוּף, לֹא יִרְבֶּה אָדָם דְּבָרִים, וְעַל זֶה צִוּוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ (אַבוֹת פּרָק א'): כָּל הַמְּרַבֶּה דְבָרִים — מְבִיא

חטא; וְאָמְרוּ לֹא מִצָּאֲתִי לַגּוֹף טוֹב אֲלֵא שְׂתִיקָה; וַדִּיקָא עַל-יְדֵי-זָה קוֹנִים בְּשִׁלְמוֹת קִנְיָן הַתּוֹרָה;
 כִּי רַב בְּנֵי-אָדָם מְדַבְּרִים וּמְשִׁיחִים כָּל הָעוֹלָה עַל לִבָּם, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

בְּמַעוֹט שְׁחוֹק: צְרִיף שְׂתַדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר כְּדִי לְקִנּוֹת קִנְיָן הַתּוֹרָה, צְרִיכִים לְהַתְרַחֵק מִכָּל
 מִינֵי שְׁחוֹק שֶׁל מַה בְּכֹף, וְכֵן מִכָּל מִינֵי דְבָרֵי לִיצְנּוֹת, כְּמוֹ שְׂאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים

בְּמַעוֹט שְׁחוֹק, בְּאַרְךְ אַפִּים, בְּלֵב טוֹב, בְּאַמוּנָה (עבוֹדָה זָרָה יח:): הַהוֹלֵךְ
 לְאִיצְטַדִּינֵין וּלְכַרְקוּם
 (פֶּרֶשׁ רַש"י: מְצוֹר

וְעוֹשֵׂין שְׂם שְׁחוֹק וְלִיצְנּוֹת), וְרָאָה שְׂם אֶת הַנְּחָשִׁים וְאֶת הַחֲבָרִים בּוֹקִיּוֹן וּמוֹקִיּוֹן וְלוֹלִיּוֹן בְּלוֹרִין
 סְלִגוֹרִין (פֶּרֶשׁ רַש"י: כֵּלָן מִינֵי לִיצְנִים הֵם), הָרִי זֶה מוֹשֵׁב לְצִים, וְעַלֵּיהֶם אוֹמֵר הַכְּתוּב (תְּהִלִּים
 א, א): "אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הִלֵּךְ וְגו', כִּי אִם בְּתוֹרַת הַיְיָ חִפְצוֹ", הָא לְמַדָּת, שְׂדַבְּרִים הִלְלוּ
 מְבִיאִין אֶת הָאָדָם לִידֵי כְּטוֹל תּוֹרָה; כִּי יֵשׁ בְּזֶה הָעוֹלָם הַרְבֵּה דְבָרִים הַמְרַבִּים הַכֵּל, שְׂמִבִּיאִים
 אֶת הָאָדָם לְלִיצְנּוֹת וְלְשְׁחוֹק שֶׁל הַתּוֹל, שְׂנֵה גוֹרָם לוֹ לְכַטֵּל מִהַתּוֹרָה, וְלִכְּן מִי שְׂרוֹצֵה לְקִנּוֹת קִנְיָן
 תּוֹרָה, עָלָיו לְהַתְרַחֵק מִכָּל מִינֵי שְׁחוֹק שֶׁל הַתּוֹל, שְׂלֵא יוֹצֵא מִזֶּה שׂוֹם דְּבָר, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

בְּאַרְךְ אַפִּים: צְרִיף שְׂתַדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי! כְּדִי לְקִנּוֹת קִנְיָן תּוֹרָה, צְרִיף לְהִטְבִּיעַ בְּעַצְמוֹ אֶת עֵנִין
 אַרְיכוֹת אַפִּים, שֶׁהִיא הַמַּדָּה הַכִּי יִקְרָה שְׂאָדָם צְרִיף לְזָכוֹת לְזֶה, וְהִיא מַדַּת הַסְּבָלָנוֹת; כִּי
 אִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׁיג אֶת הַתּוֹרָה בְּיוֹם אֶחָד וּבְשַׁעֲה אַחַת, אֲלֵא עִם סְבָלָנוֹת רַבָּה מְאֹד מְאֹד, לְלַמֵּד
 תּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, כִּי אֵין הַתּוֹרָה נִלְמַדַּת בְּיוֹם אֶחָד, כְּמֵאמְרָם ו'ל (תְּנַחֲמוּא פְּנַחֲסִי א): לְמָה נִמְשְׁלָה
 תּוֹרָה לְתַאנָּה? שְׂרַב הָאֵילָנוֹת — הַיּוֹת וְהַגִּפְן וְהַתְּמָרָה וְהַלְקָטִים בְּאֶחָד, וְהַתַּאנָּה וְהַלְקָטָה מְעַט
 מְעַט, וְכֹף הַתּוֹרָה — הַיּוֹם לוֹמַד מְעַט וְלִמְחַר הַרְבֵּה, לְפִי שְׂאִינָה מִתְלַמְּדַת לֹא בְּשַׁנָּה וְלֹא
 בְּשַׁתַּיִם; וְלִכְּן כְּדִי לְקִנּוֹת לְעַצְמוֹ קִנְיָן תּוֹרָה, מְכַרְחִים בְּהַכְרַח גְּדוֹל לְהַגִּיעַ אֶל מַדַּת הַסְּבָלָנוֹת,
 וְלַדַּעַת שְׂאִין הַתּוֹרָה נִלְמַדַּת בְּיוֹם אֶחָד, אֲלֵא לּוֹקַח יָמִים וְשָׁנִים, כְּמֵאמְרָם ו'ל (דְּבָרִים רַבָּה, פֶּרֶשׁה
 ח, סִימָן ג): הַטַּפֵּשׁ הַזֶּה תָּמָה — אֵיךְ יְכוּלִים לְלַמֵּד כָּל-כֹּף הַרְבֵּה, אָמַר רַבִּי יֵנְאִי לְמָה הַדְּבָר
 הַזֶּה? לְכַפֵּר שְׂהִיָּה תְּלוּי בְּאַוִיר, טַפֵּשׁ אוֹמֵר: מִי יוּכַל לְהַבִּיאוֹ, וּפְקַח אוֹמֵר: לֹא אֶחָד תִּלָּה אוֹתוֹ?
 מְבִיא סֵלֶם אוֹ קִנָּה, וּמוֹרִיד אוֹתוֹ, כֹּף כָּל מִי שֶׁהוּא טַפֵּשׁ אוֹמֵר: אֵימַתִּי אֶקְרָא כָּל הַתּוֹרָה, וּמִי
 שֶׁהוּא פְּקַח מַהוּ עוֹשֵׂה? שׂוֹנָה פֶּרֶק אֶחָד בְּכָל יוֹם וְיוֹם, עַד שְׂמַסִּים כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה; וְלִכְּן כְּדִי
 לְזָכוֹת לְשִׁלְמוֹת קִנְיָן הַתּוֹרָה, מְכַרְחִים לְקִנּוֹת לְעַצְמוֹ סְבָלָנוֹת, וְלֹא יִמְהַר שְׂבִיּוֹם אֶחָד הוּא צְרִיף
 לְקִנּוֹת אֶת כָּל הַתּוֹרָה, זֶה לֹא הוֹלֵךְ כֹּף, אֲלֵא צְרִיכִים מַדַּת אַרְיכוֹת אַפִּים לְהִיּוֹת סְבָלָן גְּדוֹל מְאֹד
 מְאֹד, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

בְּלֵב טוֹב: צְרִיף שְׂתַדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי! אִם אַתָּה רוֹצֵה לְזָכוֹת לְקִנְיָן הַתּוֹרָה, עָלֶיךָ לְקִנּוֹת לְעַצְמְךָ
 לֵב טוֹב, שְׂתַמִּיד תִּהְיֶה לְךָ עֵין טוֹבָה גַּם לְאַחֲרִים, כְּמוֹ שְׂאָמַר רַבֵּנוּ ו'ל (שִׁיחוֹת-הַרְבֵּן, סִימָן

קנא), שְׂנֵה דְבָר גְּדוֹל מְאֹד כְּשִׂאוּחֻזִים בְּזֶה, דְּהִינּוּ כְּשִׂאוּחֻזִים בְּזֶה שֶׁהוּא מְרַצֵּה וְחַפֵּץ וּמְשִׁתּוֹקֵק
 מְאֹד שְׂחִבְרוּ יְהִיָּה אִישׁ כְּשֶׁר וְצַדִּיק, אַף-עַל-פִּי שֶׁהוּא לֹא יְהִיָּה, חַס וְשְׁלוֹם, זֹהוּי מַעֲלָה גְּדוֹלָה
 מְאֹד; כִּי עַל-פִּי-רַב נִמְצָא דְבָר זֶה בֵּין בַּחוּרִים וְאַבְרָכִים צְעִירִים, שְׂמַתְעֵלִים בַּתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה יָמִים
 וְשָׁנִים, וְרוֹאִים שְׂאִינָם מְצַלִּיחִים, וְחַבְרִיָּהֶם בֵּן מְצַלִּיחִים, וְזֶה מַה שְּׂשׁוֹבֵר אוֹתָם, עַד שֶׁהֵם
 מִפְּסִיקִים לְלַמֵּד בְּעַצְמָם, וְעַל זֶה מְזַהֵר הַתַּנָּא: אִם אַתָּה רוֹצֵה לְזָכוֹת לְקִנְיָן הַתּוֹרָה, תִּשְׂתַּדַּל
 שְׂיִהְיֶה לְךָ לֵב טוֹב, מְצַדִּי שְׂכָל אֶחָד יִשִּׁיג אֶת הַתּוֹרָה יוֹתֵר מִמֶּנִּי, מַה אַכְפַּת לִי מִהַזּוֹלָת?! יֵשׁ
 לִי לֵב טוֹב, שְׂכָל אֶחָד יִזְכֶּה לְלַמֵּד תּוֹרָה, אֲבָל אֲנִי צְרִיף לְרִאוֹת וְלִדְאֵג עַל עַצְמִי שְׂאִזְכֶּה בְּעַצְמִי

בקבלת היסורין. מקבל היסורין צאהנה: [מתרחק מן הכבוד ואינו רודף אחר הכבוד. כחלח חשיב להו]: שואל ומשיב. נמי חלח הוא, כלומר, שאינו משיב את ששאל תחלה, כדי שישב תשובה הגונה: ומכריעו

חֲכָמִים, בְּקַבְּלַת הַיְסוּרִין, הַמְפִיר אֶת מְקוֹמוֹ, לֵב טוֹב וְעֵין טוֹבָה

לְכֻלָּם, וְלֹא יִסְתַּפֵּל עַל אֶף אֶחָד, אֲלֵא הוּא צָרִיךְ לְקַנּוֹת קַנְיַן הַתּוֹרָה בְּשִׁלְמוֹת, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ. בְּאֲמוֹנַת חֲכָמִים: צָרִיךְ שֶׁתִּדַע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵי אֶפְשָׁר בְּשׁוֹם פְּנִים וְאִפֵּן לְהַגִּיעַ לְקַנְיַן תּוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי אֲמוֹנַת חֲכָמִים, כִּי בְּלִי דְבָרֵי חֲכָמִים אֵין לָנוּ שׁוֹם מִשָּׁג בְּהַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, כִּי כָּל הַדְּרָשׁוֹת שֶׁתּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פִּיהָ דוֹרְשֶׁת, הֵן בְּכֻלָּל אֲמוֹנַת חֲכָמִים, כִּי בְּהַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה כְּתִיב (במדבר טו, לט): "וְהָיָה לְכֶם לְצִיצִית", וּבְלִי דְרָשׁוֹת חֲכָמִינוּ הַקְּדוּשִׁים לֹא יוֹדְעִים כָּלוּם מַה זֶה צִיצִית וְכוּ', אֵיזָה בְּגֵד חִיָּב בְּצִיצִית וְכוּ', וְאֵיךְ צִיצִית צָרִיכִים לְטוֹוֹתָהּ וְכוּ', כְּמוֹ-כֵן כְּתִיב (דברים ו, ח): "וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטָטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ", אֲבָל אֵיךְ הַתַּפְּלִין צָרִיכִים לְהַרְאוֹת? וְכַמָּה פְּרָשִׁיּוֹת צָרִיךְ לְהֵיוֹת? וְאֵיךְ צָרִיכִים לַעֲשׂוֹת אֶל הַקְּלָף? זֶה אֵי אֶפְשָׁר לְדַעַת בְּשׁוֹם פְּנִים וְאִפֵּן, אֲלֵא עַל-פִּי דְרָשׁוֹת חֲכָמִינוּ הַקְּדוּשִׁים, שְׁנָה בְּכֻלָּל אֲמוֹנַת חֲכָמִים, וְזֶה שֶׁיֵּךְ בְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה, בְּלִי דְבָרֵי תּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פִּיהָ שָׁזוּ שְׁלֵמוֹת אֲמוֹנַת חֲכָמִים, לֹא יוֹדְעִים בְּכֻלָּל מַה זֶה מִצְוָה, וְאֵיךְ מְקִימִים אֶת הַמִּצְוָה בְּפִרְטֵי פִרְטֵיּוֹת, כְּגוֹן: ד' מִיָּנִים בְּסִכּוֹת, וְכֵן סִפָּה וְכוּ' וְכוּ', וְלָכֵן אֵי אֶפְשָׁר לְזַכּוֹת לְקַנְיַן הַתּוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי אֲמוֹנַת חֲכָמִים, לִידַע שֶׁכָּל מַה שֶׁהַחֲכָמִים אוֹמְרִים — זֶה בְּכֻלָּל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פִּיהָ, וְזֶה תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם, וְדִיקָא עַל-יְדֵי-זֶה זוֹכִים לְקַנּוֹת לְעֲצָמוֹ שְׁלֵמוֹת קַנְיַן הַתּוֹרָה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ.

בְּקַבְּלַת הַיְסוּרִין: צָרִיךְ שֶׁתִּדַע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר הָאָדָם שְׂרוּצָה לְזַכּוֹת לְקַנְיַן הַתּוֹרָה, צָרִיךְ לְקַבֵּל עַל עֲצָמוֹ לְלַמַּד תּוֹרָה בְּכָל מִצְבַּ שֶׁרַק יַעֲבֹר עָלָיו, וְאִפְלוּ שִׁיְהִיוּ לוֹ יְסוּרִים, יִבְרַח אֶל תּוֹךְ הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, כְּמֵאֲמָרָם ו"ל (בראשית רבה, פְּרָשָׁה צב, סִימָן א'): אֵין לָךְ אָדָם בְּלֹא יְסוּרִים, אֲשֶׁרִיו לְאָדָם שִׁיְסוּרִים בָּאִים עָלָיו מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צד, יב): "וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמַדְנוּ"; נִמְצָא, כְּשֶׁאָדָם אֵינוֹ מְסַתְּפֵל עַל שׁוֹם דְּבָר, אִפְלוּ שֶׁעוֹבְרִים עָלָיו צְרוֹת וְיְסוּרִים וּמְרִירוֹת וּמְכַאוּבִים, וּבּוֹרַח אֶל הַתּוֹרָה, דִּיקָא כֶּף קוֹנִים קַנְיַן הַתּוֹרָה, כִּי כֶּף אָמְרוּ חֲכָמִינוּ הַקְּדוּשִׁים (תנא דבי אליהו רבה, פְּרָק ז', סִימָן ב'): וְאִם רְאִיתָ יְסוּרִין שֶׁהֵן מִמִּשְׁמָשִׁין וּבָאִין עָלֶיךָ, רוּץ לְדְבָרֵי תּוֹרָה, וּמִיָּד הַיְסוּרִין בּוֹרַחִין מִמֶּךָ; כִּי אֵין עוֹד דְּבָר שֶׁמְקַרֵּר אֶת הַיְסוּרִים כְּמוֹ לְמוֹד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, שֶׁהוּא חַיּוֹת לְנַפְשׁ, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ.

הַמְפִיר אֶת מְקוֹמוֹ: צָרִיךְ שֶׁתִּדַע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אִם אָדָם רוּצָה לְקַנּוֹת קַנְיַן הַתּוֹרָה, עָלָיו לְהַפִּיר אֶת מְקוֹמוֹ בֵּין בְּגִשְׁמֵי וּבֵין בְּרוּחָנִי, הֵינּוּ בְּגִשְׁמֵי הָאָדָם צָרִיךְ לְדַעַת שֶׁחַיִּים כָּל-כֶּף קְצָרִים, הֵנָּה הוּא כָּאֵן בְּנָה הָעוֹלָם, וְהֵנָּה פְּכָר יוֹצֵא מִזֶּה הָעוֹלָם. וְלָכֵן חָבֵל לְבַטֵּל אֶת הַזְּמַן הַיָּקָר, וְזֶה "הַמְפִיר אֶת מְקוֹמוֹ", הוּא מְפִיר אֶת מְקוֹמוֹ וּשְׁעָתוֹ, אֵיךְ שֶׁהַכֵּל פּוֹרַח כְּצֵל עוֹבֵר, כְּמֵאֲמָרָם ו"ל (בראשית רבה, פְּרָשָׁה צו, סִימָן ב'): כְּצֵל יְמִינוֹ עַל הָאָרֶץ וְאֵין מְקַנְהָ, וְהַלּוֹאֵי כְּצֵלוֹ שֶׁל כְּתֵל אוֹ כְּצֵלוֹ שֶׁל אֵילָן, אֲלֵא כְּצֵלוֹ שֶׁל עוֹף בְּשַׁעַה שֶׁהוּא עָף, דְּכְתִיב (תהלים קד): "כְּצֵל עוֹבֵר", "וְאֵין מְקַנְהָ", וְאֵין מִי שִׁיקְנָה שְׁלֵא יְמוֹת, הַכֵּל יוֹדְעִים וְאוֹמְרִין בְּפִיָּהֶם שֶׁהֵן מְתִים; וְלָכֵן אָדָם צָרִיךְ לְהַפִּיר אֶת מְקוֹמוֹ וּמְצָבוֹ, כִּי לֹא לְנִצָּח יִשְׁאָר כָּאֵן, וּבְרוּחָנִיּוֹת אָדָם צָרִיךְ תְּמִיד לְדַעַת, שֶׁעַדִּין אֵינוֹ יוֹדַע כָּלֵל,

כי זה יסוד גדול בתורה הקדושה — להיות מפיר את מקומו, וכמה שרק לא ילמד ידע שעדין אינו יודע, כי תכלית הידיעה שלא ידע, ובאפן כזה תמיד ירצה להתעלות יותר ויותר, ורק כך קונים לעצמו קנין התורה, מה שאין פן בשאדם אומר שהוא יודע כבר, אזי אף פעם לא יתעלה, כי אין לו כבר מה ללמד, כי יודע את הכל, ואז כבר לא ילמד, וממילא רחוק יהיה מידעת התורה, והכלל, שאדם צריך תמיד להיות מפיר את מקומו, לידע

וְהִשְׁמַח בְּחִלְקוֹ, וְהַעֲוֹשֶׂה סִיג לְדַבְרָיו, וְאִינוּ מַחְזִיק טוֹבָה לְעֲצָמוֹ, אֱהוּב, אֱהוּב אֶת הַמְּקוֹם, אֱהוּב אֶת הַבְּרִיּוֹת, אֱהוּב אֶת הַצְּדָקוֹת, אֱהוּב אֶת הַמִּישָׁרִים, אֱהוּב אֶת הַתּוֹכְחוֹת, וּמְתַרְחֵק מִן

לכף זכות. שכן את חזירו לזכות: ומעמידו על האמת. רודף אמת ושלום על הכל: שומע. כל מה שרבו אומר לו: ומוסיף. אבל לא לסתור את דברי רבו: והמכוין את שמועתו. כשהוא מורה הוראה מכוין צאותו ענין שאמר לו רבו, אבל אינו מוסיף דבר לומר שכך אמר לו רבו, אלא אם כן אמר לו רבו: נ"א, בישוב. זישיבה. דמרבה ישיבה מרבה חכמה. דבר אחר, מרבות נודיטור"א בלע"ז: [במיעוט שיחה. ליצנות, שחוק: בארך אפים. קשה לכעוס]: בקבלת היסורין. כדאמרינן בצרכות,

שחבל מאד לבלות את הזמן היקר בהבל ובריק, ומכל דבר שבפעולם ילמד משהו איך להתקרב אל הקדוש-ברוך-הוא, כמו שאמר רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן נב): מפל הדברים צועק כבוד השם יתברך, כי מלא כל הארץ כבודו, ואפלו מספורי הגוים צועק גם-כן כבוד השם יתברך, כמו שכתוב (תהלים צו, ג): "ספרו בגוים כבודו", שאפלו בספורי הגוים צועק כבוד השם יתברך, כי כבודו יתברך צועק

אשרי הגזר אשר תסרנו יי, אימתי, בזמן שחורמך תלמדנו, שהקצ"ה מציא יסורין של אהבה לעוסק בה, להרבות שכרו לעולם הבא: בעריכת שפתים. שאינו מגמגם בדברי תורה, אלא חומכן בלשון, ומוליאן צפה. דאין דברי תורה מתקיימין אלא בהולאת הפה, דכמיז כי חיים הם למוציאיהם, אל תקרי למוציאיהם, אלא למוציאיהם צפה: [בבינת הלב. בשכלות הלב. לא שמעתי מה בין זה לזה]: באימה. כדאמרינן [וגילו

תמיד, וקורא ומרמז להאדם שיתקרב אליו, וכן צריך תמיד לדעת אחר כל הידיעות והשגות שהוא יודע ומשיג בתורה ובעבודה, שעדין אינו יודע כלל, ואין לו שום משג כלל, והבן למעשה. והשמח בחלקו: צריך שתדע, אהובי, בני! מי שרוצה להגיע אל קנין התורה, עליו לשמח במה שכתב זכה שיהיה לו חלק בתורה, וכל חדוש קטן ופשוט יהיה שמח בו מאד מאד, כי באמת אין שני בני אדם שוין, וכמאמרם ז"ל (ברכות נח.), שאין דעתם דומה זה לזה, ואין פרצופיהן דומים זה לזה; ורואים בחוש למה בני אדם מתרחקים מהתורה ומחדושי תורה? כי הם תמיד מסתכלים על הזולת, ורואים איך שחדושיהם הם להפליא, פלאי פלאות, ואיך שתפיסתם מפלגת מאד, שיש להם תפיסה קלה להבין ולהשפיל תכף-ומיד את הלמוד, ולו יש תפיסה קשה עד מאד, וכן אפלו בשכבר מחדש משהו בתורה, נראה בעיניו כדברים פשוטים, שאינו שנה אפלו לרשמים על הכתב, ולכן מתרשלים מלמוד תורה, ומכל שפן מחדושין דאורייתא. ובאמת זו טעות עצומה, כי אי אפשר לקנות קנין התורה, אלא כשהוא שמח בחלקו שיש לו בתורה, הינו חלק שלו כפי הבנתו, ואף לו קשה וכבד להבין עמקה של תורה, עם כל זאת הוא שמח במה שהוא לומד כעל כל הון, וכן החדושים שלו שהוא מחדש, אף שנה נראה כדברים

פְּשוּטִים עַד מְאֹד, עִם כָּל זֹאת הוּא שָׁמַח בְּחֻלְקוֹ שֵׁישׁ לוֹ בְּחַדוּשֵׁי תוֹרָה, וְכָל חַדוּשׁ אֶפְלוֹ הֵכִי קָטָן וּפְשוּט חָשׁוּב בְּעֵינָיו, אָדָם כֵּזֶה יִזְכֶּה בְּאַמֶּת לְהַגִּיעַ לְקִנְיַן הַתּוֹרָה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ. וְהַעוֹשֶׂה סִיג לְדַבְּרָיו: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֱהוּבִי, בְּנִי! מִי שְׂרוּצָה לְהַשִּׁיג קִנְיַן הַתּוֹרָה, עָלָיו לְצַמְצֵם בְּדַבּוֹר, כִּי רַבּוּי הַדְּבָרִים שְׁמַדְבָּרִים עִם הַזֵּילֹת, גוֹרֵם לוֹ לְהִתְרַשֵּׁל מִלְמוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה. וְלָכֵן מִי שְׂוֹכָה לְקַצֵּר בְּדַבְּרָיו, הוּא זוֹכֶה לְקִנְיַן הַתּוֹרָה, וְכֵן אֶפְלוֹ כְּשָׁבָא לְהִתּוֹכַח בְּלְמוּד עִם הַזֵּילֹת, עָלָיו לַעֲשׂוֹת סִיג לְדַבְּרָיו, כִּי אִם יִכְנַס בְּכּוֹחֵים אֶפְלוֹ בְּלְמוּד תּוֹרָה, וְיָבוֹא אִיזָה לְמַדָּן וּיִכְטֹל אֶת כָּל הַבְּנִיָּן שֶׁהוּא בָּנָה בְּחַדוּשָׁיו בַּתּוֹרָה, עַל-יְדֵי-זֶה תַּחֲלֵשׁ דַּעְתּוֹ וְיִפְסִיד לְגַמְרֵי מִלְלָמֵד, וְלָכֵן רְאוּי לְכָל אֶחָד לַעֲשׂוֹת סִיג לְדַבְּרוֹ, וְלֹא לְהַפְגִּס בְּשׁוּם וּכּוֹחִים עִם אֵף אֶחָד, וְאִזּוֹ דִּיקָא יִזְכֶּה לְהַגִּיעַ לְשִׁלְמוֹת קִנְיַן הַתּוֹרָה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ.

וְאִינוּ מַחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֱהוּבִי, בְּנִי! מִי שְׂרוּצָה לְזוֹכוֹת לְקִנְיַן הַתּוֹרָה, עָלָיו לְזַכֵּר תְּמִיד, אֲשֶׁר הוּא חֵלֶק אֱלוֹהִים מִמַּעַל, וְרַגְלָיו הֵיוּ בְּמַעַמַד הַר סִינַי, וְקִבֵּל אֶת חֻלְקוֹ בַּתּוֹרָה, כִּי כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל הִיָּה בְּמַעַמַד הַר סִינַי וְקִבֵּל אֶת חֻלְקוֹ לְפִי שְׂרָשׁוֹ וְשִׂרְשׁוֹ נִשְׁמָתוֹ, וְלָכֵן כְּשָׁבַר יִשְׂרָאֵל זוֹכֶה לְאַהֲבַת הַתּוֹרָה, וּמְרַגֵּשׁ מְתִיקוֹת הַתּוֹרָה, וּמְחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה, עָלָיו לְשָׂמַח מְאֹד מְאֹד עַל נַעַם חֻלְקוֹ, שְׂוֹכָה לְקִבֵּל בְּמַעַמַד הַר סִינַי, וְאֵף פֶּעַם שֶׁלֹּא יַחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ, כְּאִלוֹ הוּא קָנָה אֶת זֶה מִהַהֶפְקֵר, אֲלֹא קִבֵּל אֶת חֻלְקוֹ מֵהַר סִינַי, בְּעַת קִבְלַת הַתּוֹרָה, וְלָכֵן אֶסוּר לְהַחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ, אִם הוּא מַצְלִיחַ בְּיוֹתֵר בְּלְמוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְכֵן אֵף פֶּעַם לֹא יָבוֹא לְיַדֵּי גְאוּהָ וְיִישׁוּת, שְׁמֵדָה רָעָה זֹו מְרַחֶקֶת אֶת הָאָדָם מִקִּנְיָנֵי הַתּוֹרָה, כִּי כֵּן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (פְּעֻנֵיט ז'): לָמָּה נִמְשָׁלוּ דְבָרֵי תּוֹרָה לְמִים, דְּכַתִּיב (יִשְׁעִיָּה נה, א): "הוּי כָּל צִמָּא לְכוּ לְמִים", לוֹמֵר לָךְ, מִה מִים מְנִיחִין מְקוּם גְּבוּהָ וְהוֹלְכִין לְמְקוּם נָמוֹךְ, אֵף דְּבָרֵי תּוֹרָה אֵין מְתַקְּיָמִין אֲלֹא בְּמִי שְׂדַעְתּוֹ שְׁפִלָּה; וְלָכֵן שְׁלְמוֹת קִנְיַן הַתּוֹרָה — שְׂאִינוּ מַחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ, וְיודַע שְׁכָל חֲכָמָתוֹ וְהַשְׁגָּתוֹ כְּבָר קִבֵּל חֻלְקוֹ בְּהַר סִינַי, כְּמֵאָמְרָם ז"ל (בִּיקְרָא רַבָּה, פְּרָשָׁה כב, סִימָן א'): אֶפְלוֹ מַה שְׁתַּלְמִיד וְתִיק עֲתִיד לוֹמֵר לְפָנַי רַבּוֹ, כֵּלָן נִאָּמְרוּ לְמַשָּׂה בְּסִינַי וְכוּ', וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ.

אֱהוּבִי: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֱהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֶחָד מֵהַדְּבָרִים לְקִנּוֹת קִנְיַן הַתּוֹרָה הוּא — שְׂיַרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לְהִיֹּת אִישׁ טוֹב, וְלְהִיֹּת מְאֵהָב עַל הַבְּרִיּוֹת, זֹאת אוֹמְרַת שְׁפִלָּם יֵאָהְבוּ אוֹתוֹ, כִּי כֵּן גָּלָה לָנוּ רַבְּנּוּ ז"ל (לְקוּטִימוּהֵר"ן, חֵלֶק א', סִימָן ק'): הִנֵּה הַצְּדִיקִים אֲשֶׁר בְּכָל יוֹר וְיוֹר כָּלָם קְדוּשִׁים וּבְתוֹכָם ה', וּמַדּוּעַ אָנוּ רוֹאִין בְּחוּשׁ הָרְאוּת, שֵׁישׁ בֵּהֶם צְדִיקִים, אֲשֶׁר מְזַגֵּם וְטַבְּעֵם טוֹב מְאֹד, וְטוֹבִים הֵמָּה לְכָל, וְיֵשׁ אֲשֶׁר הוּא צְדִיק אֲמֵת, וְאֵין מְזַגּוֹ וְטַבְּעוֹ נוֹחַ עִם הַמוֹן עִם, וְלִפְעָמִים נִרְאֶה מִמֶּנּוּ כֶּעֶם וְקִפְדָּה. הִנֵּה יְדוּעַ, שְׁכָל צְדָקַת הַצְּדִיקִים נִמְשָׁכַת מֵאוֹר הַתּוֹרָה, כִּי הִיא הַמּוֹרָה הַרְּבִי, וּמִמֶּנָּה לְקַח צְדָקָתוֹ, וְהִנֵּה הַצְּדִיק אֲשֶׁר הֵשִׁיג מְאֹר גְּדוֹל מִמְּאוֹר הַתּוֹרָה, וּמַעֲשָׂיו גַּם-כֵּן בְּשׁוּם לְפִי הַשְׁגָּתוֹ בַּתּוֹרָה, אִזִּי צְדָקָתוֹ וְתוֹרָתוֹ שְׁנִיָּהֶם מְתִישְׁבִים בְּשׁוֹבָה וְנִחַת, לְפִיכֵן דַּעְתּוֹ נוֹחָה עִם הַבְּרִיּוֹת. וְהַצְּדִיק אֲשֶׁר אוֹר חֲכָמַת הַתּוֹרָה שֶׁהֵשִׁיג גְּדוֹלָה מְאֹד מִמַּעֲשָׂיו, אִזִּי הַתּוֹרָה מְרַתַּחַת בּוֹ הָאֵשׁ הַקְּדוּשָׁה שֶׁל הַתּוֹרָה, וְאִי אֶפְשָׁר שְׁתַּהַא דַּעְתּוֹ נוֹחָה עִם הַבְּרִיּוֹת, וּמְעַרְבַת עִם הַמוֹן-עִם כְּמוֹ הַצְּדִיק. וְזֶה שְׂאִמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (פְּעֻנֵיט ד'): הֵאֵי צוֹרְכָא מְרַבְּנָן דְּרַתַּח אוֹרֵיתָא דִּיקָא מְרַתַּח בָּהּ, לְפִי שְׁגִדְלָה תוֹרָתוֹ מְאֹד; וְזֶה אֶחָד מִקִּנְיָנֵי הַתּוֹרָה, שְׂיַהֲיָה אֱהוּבִי, הִנֵּנוּ שְׂיֵאָהְבוּ אוֹתוֹ הַבְּרִיּוֹת, שְׂאוֹר הַתּוֹרָה וּמַעֲשָׂיו הַטוֹבִים יִהְיוּ שְׁוִים, וְאִזּוֹ תַּהֲיָה דַּעְתּוֹ נוֹחָה עִם הַבְּרִיּוֹת, וְהַבְּרִיּוֹת יִהְיוּ נוֹחִים מִמֶּנּוּ, כִּי הוּא יִהְיָ אֱהוּבִי לְכָל, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ.

אוֹהֵב אֶת הַמְּקוּם: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֱהוּבִי, בְּנִי! אִם אַתָּה רוּצָה לְקִנּוֹת קִנְיַן הַתּוֹרָה, אַתָּה צָרִיף

להתחזק באהבה — לאהב את הבורא ותברך שמו, כי כך מובא (זהר אחרי עו'): אורייתא וקדשא בריך הוא חד הוא; נמצא, כשאדם מתחזק באהבת המקום ברוך הוא ותברך שמו, אזי בקלות יכול לקנות קנין התורה, כי התורה והקדוש-ברוך-הוא אחד; ולכן צריכים להתחזק ביותר שאת וביתר עז לאהב את הבורא ותברך שמו, וזה — על-ידי שאהב את התורה, כי התורה והקדוש-ברוך-הוא הם אחד, כי התורה היא חכמתו ותברך, נמצא, כשאדם נכנס בתוך התורה הקדושה, הוא נכנס בתוך חכמתו ותברך, וכשאהב את התורה, אהב את המקום ברוך הוא שהוא נותן התורה, וזה תלוי בזה, כשאהב את התורה — כך אהב את המקום ברוך הוא, כפי שאהב את המקום ברוך הוא — כך אהב את התורה. ולכן כל מי שנוכנס בתוך התורה באהבה גדולה מאד, הוא זוכה להכנס באהבת המקום ברוך הוא, והתורה הקדושה תאיר פניה אליו, ויזכה לקנות קנין התורה, והבין למעשה.

אהב את הבריות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אל עקר קנין התורה אי אפשר להגיע, אלא על-ידי שיהיה אהבת הבריות, כי בפרוש גלה לנו רבנו ו"ל (שיחות-הר"ן, סימן צא): סגלה להתמדה — שיזכה להיות מתמיד בלמודו, הוא להזהר לבלי לדבר על שום איש ישראל; כי כמו כשהפלה היא יפה, אזי האהבה בשלמות, אבל כשיש להפלה איזה חסרון ומום, אזי בודאי אין האהבה בשלמות. כמו-כן התורה נקראת פלה, כמו שכתוב (דברים לג, ד): "תורה צוה לנו משה מורשה", ודרשו חכמינו הקדושים (ברכות נו. פסחים טז): "אל תקרי מורשה אלא מאורסה", וכל אחד מישראל יש לו אות בתורה, כי יש ששים רבוא אותיות בהתורה כנגד ששים רבוא נשמות ישראל. וכשיש חסרון באחד מישראל, נמצא שיש חסרון בתורה, ששם שרש נשמות ישראל; ועל-כן בודאי אי אפשר לאהב את התורה בשלמות, אבל כשיזהר מלדבר על שום בר ישראל, ולבלי למצא שום חסרון בשום בר ישראל, נמצא, שאין בהתורה שום חסרון ומום, אזי בודאי יאהב את התורה מאד. ואזי יתמיד בלמוד התורה מגדל האהבה, ולכן כל מי שרוצה לקנות לעצמו קנין התורה, ראוי לו לאהב את כל בר ישראל, וכך יזכה לקנות את התורה הקדושה, והבין למעשה.

אהב את הצדקות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מי שרוצה לקנות קנין התורה, ראוי לו לעשות צדקה וחסד עם הזולת, ואיזה חסד וצדקה יכולים לעשות בתורה הקדושה עם הזולת? על-ידי שישתדל ללמד וללמד עם החלשים, שעל-ידי-זה יזכה לשלמות קנין התורה. כי חכמינו הקדושים אמרו (ספ"ה טז): ואמר רבי אלעזר, מאי דכתיב (משלי לא, כו) "פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה", וכי יש תורה של חסד, ויש תורה שאינה של חסד? אלא תורה לשמה — זו היא תורה של חסד, שלא לשמה — זו היא תורה שאינה של חסד, איבא דאמרי תורה ללמדה — זו היא תורה של חסד, שלא ללמדה — זו היא תורה שאינה של חסד. וזו הצדקה והחסד הכי גדולה — כשמתנדב תמיד ללמד עם החלשים, שעל ידו דיקא יזכה לקנות התורה, והבין למעשה.

אהב את המישרים: צריך שתדע, אהובי, בני! מי שרוצה לזכות לקנין התורה, עליו ללמד את התורה הקדושה בדרך ישרה, ולא יחפש אחר קשיות וספקות וכו', שלא שיהי ללמד אלא לפלפולא בעלמא, שמה לא יוצא שום דבר, כי שלמות התורה הוא, שילמד על מנת שיוציא לעצמו את ההלכה. ולכן צריך להיות כל הלמוד שלו במישרים, רק לחפש אחר דרך ישרה

בלמוד להוציא את ההלכה ברוחה, ולא להתעסק בפלפולי הכל וסרק, ועל-ידי-זה יזכה לשלמות קנין התורה, והבן למעשה.

אוהב את התוכחות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יסוד גדול בקנין התורה — לקבל את התוכחה אם אחד מוכיח אותך, פי כף אמרו חכמינו הקדושים (תמיד כח): איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם? יאהב את התוכחות, שכל זמן שתוכחות בעולם, נחת-רוח באה לעולם, טובה וברכה באין לעולם ורעה מסתלקת מן העולם, שנאמר (משלי כד, כה): "ולמוכיחים ינעם, ועליהם תבוא ברפת טוב"; ואמרו (דברים רבה, פרשה א', סימן ט'): מנין שכל המקבל תוכחה זוכה לברכה? שכן שלמה מפרש: "ולמוכיחים ינעם, ועליהם תבוא ברפת טוב"; פי בזה שאדם שומע תמיד תוכחה, על-ידי-זה הוא מתעלה יותר ויותר בתורה, וזוכה לקנין תורה. ואמרו חכמינו הקדושים (דרב ארז זוטא, פרק ט'): הוי אוהב את המוכיחך ושנא את המכבדך, שלא תתמעט מחכמתך, והבן למעשה.

ומתרחק מן הכבוד: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מי שרוצה לקנות לעצמו קנין תורה, עליו לברח מהכבוד לגמרי, פי כף אמר רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ו'): צריך למעט בכבוד עצמו, ולהרבות בכבוד המקום; ולכן כשממעט בכבוד עצמו, אזי הוא יקבל תורה מכלם, פי זה עקר שלמות קנין התורה — שיקבל אפלו אחד שקטן ממנו, כמאמרם ו"ל (מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי יתרו): מה אש קטן מדליק את הגדול, וגדול מדליק את הקטן, כף דברי תורה קטן למד מן הגדול וגדול למד מן הקטן, ואין זו בוששה כלל, ורק כף זוכים להשיג קנין תורה, שמקבל מכל אחד, ועל זה צריכים להתרחק מן הכבוד, כי מי שמחפש כבוד, לא מתאים לו לשמע מן הקטן. וכן מובא (צואת רבי אליעזר הגדול): והט אונך ושמע דברי חכמים, ואל תהי בז לכל דבר, ואל תהי בז לכל אדם, פי כמה מרגליות ימצאו באפקרסותו של עני, אין אדם נכנס לתחומו של חברו, ואין אדם יכול לחדש דבר בתורה שחברו מוזמן לחדשו, פי הכל מוכן לפניו מיום שהתורה נבראת: ולכן פדאי לקבל מכלם, והבן למעשה.

ולא מגיס לבו בתלמודו: צריך שתדע, אהובי, בני! ששלמות קנין התורה, שלא יתגאה בתלמודו, כמאמרם ו"ל (תענית ז'): למה נמשלו דברי תורה למים? דכתיב (ישעיה נה, א): "הוי כל צמא לכו למים", ואין מים אלא תורה, לומר לה מה מים מניחים מקום גבה והולכים למקום נמוך, אף דברי תורה אינם מתקיימים אלא במי שדעתו שפלה, פי בזה שאדם אינו מגיס לבו בתלמודו, אלא הוא שפל בעיני עצמו, ויודע שתמיד צריך ללמד, ועדין הוא רחוק באמת מלמוד תורה, פי עדין יש לו עוד הרבה ללמד וכו', כף הוא יקנה לעצמו קנין התורה, אבל אם מגיס לבו בתלמודו, וחושב שהוא יודע כבר יותר מכלם, על-ידי-זה הוא ישאר בחוץ, ולא ידע פלוס, כי מי שזוכה לענוה בשלמות, על-ידי-זה הוא תמיד רוצה ללמד מאחרים, והבן למעשה.

ואינו שמח בהוראה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר שלמות קנין התורה, שהוא תמיד מיראי הוראה, והוא תמיד מפחד אולי טועה בהלכה, פי פדי להורות לרבים הוראות התורה, צריכים להיות בקי בכל התורה פלה, ולא יטעה את עצמו, מאחר שיודע כבר כמה הלכות הוא יכול להיות מורה הוראה, אלא צריכים תמיד להיות מיראי הוראה, אולי הוא טועה ומטעה את אחרים, ולכן בשעה שנעשה מורה הוראה, הוא צריך תמיד לירא ולפחד, שלא יכשיל את אחרים, כמו שרואים בדור הזה, שאחד שיודע כבר כמה הלכות, הוא דוחף את עצמו להיות מורה הוראה, והוא מכשיל את אחרים ומביא אותם לידי קלקולים גדולים מאד, ולכן מורה הוראה

אֲמַתִּי אֵינִי שְׂמַח בְּהוֹרָאָה, אֲלֵא הוּא תָּמִיד שׁוֹרָה בְּאֵימָה וּבִירָאָה שְׁלֵא יִטְעָה, וְלֹא יִטְעָה אֶת אַחֲרִים, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

נוֹשֵׂא בְּעַל עִם חֲבָרוֹ: צָרִיף שְׂתַדַּע, אֲהוּבִי, וּמַתְלַמֵּידִים. שִׁפְלַפְלוּ לְפָנָיו וַיַּחֲכַמוּהוּ. כְּדַאֲמַרִּין

ומתלמידי יותר מכולם: המכיר את מקומו. שעוסק צמורה כל שעה, דמתוך כך מתקיימת תורתו זידו. מקומו קרי לטעמים ולראיות שהוא מזין בהלכה, כדאמרין בסנהדרין כשמלינין את הדין למחר, המחייב אומר מחייב אני צמקומי, אותה ראה ואותו טעם עלמו שאמרתי אמש שלא מלאמי ראה אחרת לזכות. וכן המזכה: השמח בחלקו. שאם דואג בעניינו, אינו מכיין זה: סייג לדבריו. שנימוקו עמו. ומציא אמתלאות להעמיד דברי רבו לזני אדם. נחת רוח ליוצרו. שמקיים מצות, כדאמרין, מהו ריח ניחות, נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני: ואינו מחזיק טובה לעצמו. שאינו נושא חן בלצו על עלמו על שהרצה תורה, שהרי לכך נוצר: ואינו מגיס לבו בלמודו. הינו שאינו מתגאה בפני הצריזות. (אוהב את הצדקות ל"ג): תוכחות. דכתיב, הוכח לחכם ויאהבך. [כל אלו המדות ראיות למתרחק מן הכבוד ואין רודף אחר השכרה שצאה לידו ומתרחק ממנה. ומסתבר דהכי הוה ליה למתני, ולא רודף אחר הכבוד מתרחק מן הכבוד]:

הַכְּבוֹד, וְלֹא מְגִיס לְבוֹ בְּתַלְמוּדוֹ, וְאֵינִי שְׂמַח בְּהוֹרָאָה, נוֹשֵׂא בְּעַל עִם חֲבָרוֹ, מְכַרְיֵעוּ לְכַף זְכוּת, מְעַמִּידוֹ עַל הָאֲמָת, מְעַמִּידוֹ עַל הַשְּׁלוֹם, מְתִישֵׁב לְבוֹ בְּתַלְמוּדוֹ, שׁוֹאֵל וּמְשִׁיב, שׁוֹמֵעַ וּמוֹסִיף, הַלּוֹמֵד עַל מְנַת לְלַמֵּד, וְהַלּוֹמֵד עַל מְנַת לַעֲשׂוֹת, הַמְּחַפִּים אֶת רֵבּוֹ, וְהַמְּכוּן אֶת שְׂמוּעָתוֹ, וְהַאֹמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ. הָא לְמִדָּת, שְׁפָל הָאוֹמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, מִבִּיא גְּאֻלָּה לְעוֹלָם, שְׁנֹאֲמֵר (אֶסְתֵּר ב): וְתֹאמֵר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מְרֻדְכָי:

את כלם לכף זכות, פי בשום פנים ואפן אי אפשר להגיע לקנין התורה, אם הוא רק מחפש את הרע של הזולת, ורבונו ז"ל למד אותנו (לקוטי מוה"ר"ז, חלק א', סימן רפב), שצריך תמיד לדון את הזולת לכף זכות, ולחפש ולבקש ולמצא אצלו את הנקדה טובה שיש בו, וזה גם שיף בלמוד התורה הקדושה, כל אחד מבין בצורה אחרת, ולכן אם אחד מפלפל אתה בלמוד תורה, ומתעקש ללכת רק בדרכיו ובהקנתו שהוא סלל לעצמו דרך והבנה בסגיא שלומד, תראה לדון אותו לכף זכות, ואל תקפץ עליו לבטל את דבריו, אלא בכבוד ראש תעינו יחד, ותסבירו אחד לשני מה שקשה לכם, והעקר להכריעו לכף זכות, שאינו רוצה לקנטר אותך, אלא כל אחד מחזיק בפני דעתו ובהקנתו. וזה יסוד גדול בקנין התורה, שצריכים להכריע את הזולת

בני! אשר שלמות קנין התורה הוא שילמד עם אחרים, ויחזור עמו פעמים אין מספר, ואף שהוא אינו מבין היטב, שתהיה לו סבלנות להסביר עוד פעם ועוד פעם וכו', פי כך אמרו חכמינו הקדושים (פניני): ומתלמידי יותר מכלם; וכן אם חברו יאמר לו את סברתו ומפלפל עמו, אל תבטל את דבריו, אלא תהיה נושא בעל עם חברך, וזו שלמות קנין התורה, והבן למעשה.

מְכַרְיֵעוּ לְכַף זְכוּת: צָרִיף שְׂתַדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! מִי שְׂרוּצָה לְזְכוּת לְהַגִּיעַ בְּאֲמַת לְקַנֵּן הַתּוֹרָה, הוּא מְכַרְח לְדוֹן

לכף זכות, וככה זוכים להשלים את עצמו בשלמות לקנין התורה, והבן למעשה. מעמידו על האמת: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר לזכות באמת לקנין התורה, הוא צריך ללמוד ולהתעמק בתורה באופן כזה, שהתורה תעמידו על האמת, הינו בשלומד את התורה צריך ללמוד את התורה לשמה — לשם אל עולם, כדי לקיים את מה שהוא לומד, כי זה עקר למוד לשמה, שאדם לומד כדי לשמר ולעשות ולקיים, ולכן צריכים ללמוד תורה רק באופן שהתורה תעמידהו על האמת, שישגי את האין סוף ברוך הוא המלבש בתורה, כי היא חכמתו ותברו, ורק בצורה כזו צריכים ללמוד תורה, שהתורה תעמידהו על האמת, והוא והתורה יהיו אחד, וכל אלו שלומדים תורה בדרך של חכמות, כאלו התורה הקדושה היא חכמה בעלמא (עפרא לפומיהו), הם לבסוף פרקו על וכפרו בעקר, רחמנא לישזבן. ולכן עקר למוד התורה צריך להיות בצורה כזו, שתעמיד אותו על האמת, ומה היא האמת? הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, רק הוא אמת, כמו שכתוב (ירמיה י, י): "והנני"ה אלקים אמת, הוא אלקים חיים ומלך עולם", אשרי מי שלומד תורה בצורה כזו, שהתורה תלמד אותו איך להתנהג, ואיך להיות דבוק בו ותברו, ולהתחזק בכל המצבים שעוברים עליו, ורק כך קונים קנין התורה באמת, והבן למעשה. מעמידו על השלום: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר בלמוד התורה הקדושה יכול להיות שיהיו אי הבנות בין אחד לשני, כי כל אחד מבין אחרת מאשר השני מבין, עם כל זאת אמרו חכמינו הקדושים (קדושין ל:): על הפסוק (תהלים קכו, ה): "אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם, לא יבשו פי ידברו את אויבים בשער"; מאי את אויבים בשער, אמר רבי חיאי בר אבא, אפלו האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה, ואינם זזים משם עד שנעשים אויבים זה את זה, שנגמר (במדבר כא, יד): "את זהב בסופה", אל תקרי בסופה אלא בסופה; כי כך דרקה של תורה, שכל אחד מבין בצורה אחרת, אבל השלמות היא, שאחר-כך יתברר ביניהם אמתת הלמוד, כדי שיעמיד אותם על השלום, כי התורה היא "דרך-היא דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום", וזה עקר שלמות קנין התורה, שמעמיד את השלום בין הלומדים, והבן למעשה.

מתישב לבו בתלמודו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר קנין התורה הוא לחזר הרבה על הלמוד פעם אחר פעם, ולא יגיע לעולם, כי על-ידי רבוי החזרה שיתחזר על הלמוד פעם אחר פעם, לבסוף התלמוד יתישב היטב על לבו. ורואים, שבדרך כלל אדם אוהב ללמוד, אבל קשה לו לחזור, ובשביל זה הלמוד אינו מתישב על לבו, אבל אם אדם חוזר על הלמוד פעמים אין מספר, על-ידי-זה הלמוד מתישב על לבו, ומבין היטב מה שלומד, וכמו שאמר רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן עו): כי על-ידי רבוי הלמוד שילמד במהירות, ויזכה ללמוד הרבה, על-ידי-זה יזכה לעבר כמה פעמים אלו הספרים שלומד, לגמרום ולחזור להתחיל ולגמרום פעם אחר פעם, ועל-ידי-זה ממילא יבין בפעם השנייה והשלישית כל מה שלא היה מבין בתחלה, כל מה שאפשר להבין ולעמד על דבריהם; והלמוד יתישב על לבו שיתבין מה שלמד, כי על-ידי רבוי החזרה, זה יפגס היטב היטב בתוך לבו. ואמר רבנו ז"ל, שזו דרך עצה טובה מאד בענין הלמוד, כי על-ידי-זה יכולים לזכות ללמוד הרבה מאד לגמור כמה וכמה ספרים, וגם יזכה להבין הדברים יותר מאשר היה לומד בדרך-גדול, כי זה מבלבל מאד מן הלמוד. וכמה בני-אדם פסקו מלמודם לגמרי על-ידי רבוי הדקדוקים שלהם, ומאומה לא נשאר בידם, אבל כשירגיל עצמו ללמוד במהירות בלי דקדוקים הרבה, התורה תתקיים בידו, ויזכה ללמוד הרבה מאד — גמרא

ופוסקים כלם, ותנ"ך ומדרשים וספרי הזהר וקבלה ושאר ספרים כלם. וכבר אמר רבנו ז"ל (שיחות הר"ן, סימן כח), שטוב לאדם שיעבור בחייו בכל הספרים של התורה הקדושה; ואם אדם לומד בצורה כזו, אזי הלמוד מתישב על לבו, וזוכה לזכר הפל, וכן יש לו חשק תמיד ללמוד עוד ועוד, כי התורה נעשית אצלו כל יום חדשה, והבן למעשה.

שואל ומשיב: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר קנין תורה הוא, שאדם צריך להרגיל את עצמו לשאל כל דבר אשר אינו מבין, ואין זו בוששה כלל, כי לא הבישן למד, ואדרבה, אם אדם אינו מבין — עליו לשאל, וכך יתברר לו הלמוד, וכמו-כן להפך, הוא צריך להרגיל את עצמו להשיב לכל אחד ששואל אותו. ולכן עקר קנין תורה הוא להיות שואל ומשיב, הן שהוא לא יתבייש לשאל אם הוא אינו מבין, והן פשהוא מבין ואחד שואל אותו — שישב לו, שנה יסוד מוסד בקנין התורה, ולא צריכים להתבייש אחד מהשני, כי על-ידי שניהם יתברר לו הלמוד, והבן למעשה.

שומע ומוסיף: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר תכלית קנין התורה הוא לשמע תמיד מה שיש גם לזולת לחדש, כי בדרך כלל אדם אינו רוצה לשמע מה שהזולת אומר, ובאמת אין לה טעות יותר גדולה מזו, כי כל אחד ואחד יש לו נקדה מה שאין בחברו, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן לה); ולכן כל אחד מבין בהתורה כפי דעתו והשגתו, ועל-פן מה טוב ומה נעים להיות רגיל לשמע מה שיש גם להשני לומר, וגם לשמע את החדוש שהשני חדש, כי כך הוא יכול על-ידי פשרונותיו להוסיף עוד חדושים כהנה וכהנה, כי על-פירב כשאדם שומע מהזולת איזה חדוש או איזו סברא, על-ידי-זה הוא יכול להוסיף על דבריו כהנה וכהנה, ולבנות בנינים נפלאים בחדושי תורה, ולכן יסוד מוסד בקנין התורה — להיות שומע מה שהזולת אומר, ועל-ידי-זה הוא יוסיף חדושים משלו, והבן למעשה.

הלומד על מנת ללמד: צריך שתדע, אהובי, בני, אשר תכלית הלמוד הוא ללמד גם את אחרים, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן כא), שכל מה שאדם משיג, צריך להעביר את זה גם לאחרים, כי הסגלה שהוא הבין צריכים למסר אותה גם לעם סגלה; וזה עקר שלמות קנין התורה, שכל מה שהוא לומד, שילמד גם לאחרים, וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן ז'): כשאדם משיג איזו השגה, על-ידי-זה המקיף נכנס לפנימי, הינו מה שאדם אינו משיג זה נקרא מקיף, הינו שמקיף את מחו, ואינו יכול להכניס את זה לתוך מחו, הוא אינו מבין, ותקף-ומיד כשמבין, אזי המקיף נעשה פנימי, כי נכנס בפנימיות מחו ומבין, ואחר-כך באים לו מקיפים חדשים, עוד דברים שהוא אינו מבין, ולכן כשלומד עם אחרים, הוא מוריק את הפנימי שלו לאחרים, ועל-ידי-זה נכנסים לו מקיפים חדשה להבנה חדשה, שלא היה יכול להבין, עד שלא למד לתלמיד, ולכן זה דבר גדול מאד, שיהיו לו תלמידים, שיוכל תמיד למסר את השגתו אליהם, ועל-ידי-זה באות לו השגות חדשות, מקיפים חדשים. וזו שלמות קנין התורה — ללמד על מנת ללמד, והבן למעשה.

והלומד על מנת לעשות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר התכלית של הלמוד הוא כדי לקיים מה שלומד, כי מי שלומד ואינו מקיים מה שלומד, נוח לו שלא נברא, כי תכלית קנין התורה הוא ללמד על מנת לעשות ולקיים, ולכן זה יסוד מוסד בקנין התורה, שכל מה שאדם לומד, שילמד באפן שיזכה לקיים בתמימות ובפשטות גמורה, וזו תכלית הלמוד, שיזכה לקיים את רצונו יתברך. וכבר אמרו חכמינו הקדושים (קדושין מ:): תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי

מַעֲשֵׂה; וְאָמְרוּ (בְּרֵכוֹת יז.): מְרַגְלָא בְּפוּמֵיהּ דְּרַבָּא תְּכַלִּית חֲכָמָה תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, שְׁלֹא יִהְיֶה אָדָם קוֹרָא וְשׁוֹנֶה וּבּוֹעֵט בְּאֲבִיו וּבְאִמּוֹ וּבְרַבּוֹ, וּבְכַמִּי שֶׁהוּא גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֲכָמָה וּבְמִנְיָן, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים קיא, י): "רֵאשִׁית חֲכָמָה יֵרָאֵת הַגּוֹי"ה, שְׁכָל טוֹב לְכָל עוֹשֵׂיהֶם"; לְעוֹשִׂים לֹא נֵאמַר אֲלֵא לְעוֹשֵׂיהֶם; וְכֵן אָמְרוּ (שְׁמוֹת רַבָּה, פְּרָשָׁה מ', סִימָן א'): אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל מִי שִׁיּוֹדֵעַ תּוֹרָה וְאִינוֹ עוֹשֶׂה, מוֹטֵב לוֹ שְׁלֹא יֵצֵא לְעוֹלָם, אֲלֵא נִהְפָּכָה הַשְּׁלִיָּה עַל פָּנָיו; וְלָכֵן עָקַר קִנְיָן הַתּוֹרָה לְלַמֵּד עַל מְנַת לַעֲשׂוֹת, וְלִקְיָם מֵה שְׁלוּמֵד, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

הַמְּחַפִּים אֶת רַבּוֹ: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! עָקַר קִנְיָן הַתּוֹרָה הוּא — פְּשִׁישׁ לְאָדָם תְּלַמִּידִים, וְהֵם שׁוֹאֲלִים אֶת הַרֵב וּמְפַלְפְּלִים בְּדַבְּרָיו, וְעַל-יְדֵי-זֶה מְרַחֲבִים אֶת דַּעְתּוֹ. וּכְעֵין שְׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (פְּעֻנֵית ז'): אָמַר רַב נַחֲמָן בֶּר יֶצְחָק — לָמָּה נִמְשְׁלוּ דַבְּרֵי תּוֹרָה כַּעֲזָ? שְׁנֵאמַר (מְשָׁלִי ג, יח): "עֵץ חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ", לֹאמַר לָךְ מָה עֵץ קָטָן מְדַלִּיק אֶת הַגְּדוֹל, אִף תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים קְטָנִים מְחַדְּדִים אֶת הַגְּדוֹלִים, וְהֵינוּ דְאָמַר רַבִּי חֲנִינְא, הַרְבֵּה לְמַדְתִּי מִרַבּוֹתֵי וּמְחַבְּרֵי יוֹתֵר מִרַבּוֹתֵי, וּמַתְּלַמִּידֵי יוֹתֵר מִכֵּלָן; וְלָכֵן כָּל הַלּוֹמְדִים הַגְּדוֹלִים וְהַמְּפַלְגִים שְׁזָכוּ לָמָּה שְׁזָכוּ בְּקִנְיָן הַתּוֹרָה, הַכֹּל הִנֵּה עַל-יְדֵי שֶׁהָיוּ לָהֶם הַרְבֵּה תְּלַמִּידִים, וְהַתְּלַמִּידִים הַחֲכָמִים אֶת רַבָּם, עַל-יְדֵי שְׁאֵלָתָם שְׁשָׂאוּ, וּבֵין כֵּךְ הַתְּבַרֵר הַלְמוּד הַדָּק הַיֵּטֵב הַיֵּטֵב הַדָּק, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

וְהַמְּכַוֵּן אֶת שְׁמוּעָתוֹ: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׁעָקַר קִנְיָן הַתּוֹרָה — שְׁיִכְוֵן הַיֵּטֵב אֶל דַּבְּרֵי הַרֵב, וְאִם לֹא מִבֵּין אֶת דַּבְּרָיו, שְׁלֹא יִתְבַּיֵּשׁ מִלְּשָׂאֵל אוֹתוֹ פֶּעַם אַחַר פֶּעַם, כִּי בְּקָלוֹת יְכוּלִים לְהַטְעוֹת אֶת עַצְמוֹ, וְלָכֵן מִי שְׁרוּצָה לְזַכּוֹת לְקִנְיָן תּוֹרָה, צָרִיף לְכַוֵּן אֶת שְׁמוּעוֹת רַבּוֹ, לְזַכּוֹר הַיֵּטֵב מֵה וְאִיךָ רַבּוֹ לְמַד וְהַסְבִּיר אֶת הַסִּגְנָא, וְדִקְא עַל-יְדֵי-זֶה זֹכָה לְקִנְיָן הַתּוֹרָה, וְלְעוֹלָם לֹא יִתְבַּיֵּשׁ לְחִזּוֹר וְלְשָׂאֵל אֶת רַבּוֹ מֵה שְׁאָמַר, כִּי צָרִיכִים לְכַוֵּן הַיֵּטֵב אֶת שְׁמוּעָתוֹ שְׁשִׁמַּע מִרַבּוֹ, וְדִקְא עַל-יְדֵי-זֶה יִזְכָּה לְקִנְיָן הַתּוֹרָה, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

וְהָאוֹמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׁעָקַר שְׁלֵמוֹת קִנְיָן הַתּוֹרָה, שְׁיִכּוֹל לְהֵאִיר כָּל-כֵּךְ אֶת הַלְמוּד בְּתַלְמִידָיו, שְׁיִיכְלוּ תַמִּיד תְּלַמִּידָיו לֹאמַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, כִּי כֵךְ אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (יְבֻמוֹת צו): דְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מֵאִי דְכַתִּיב "אֲגוּרָה בְּאֶהְלֶךָ עוֹלָמִים", וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לְגוֹר בְּשֵׁנֵי עוֹלָמִים? אֲלֵא אָמַר דּוֹד לְפָנֵי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, יְהִי רְצוֹן שְׁיֵאמְרוּ דְבַר שְׁמוּעָה מִפִּי בְּעוֹלָם הַזֶּה, דְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָנָי, כָּל תְּלַמִּיד חֲכָם שְׁאוּמְרִים דְּבַר שְׁמוּעָה מִפִּי בְּעוֹלָם הַזֶּה, שְׁפַתּוֹתָיו דּוֹכְבוֹת בְּקָבֵר. אָמַר רַבִּי יֶצְחָק בֶּן זְעִירָא וְאִיתִימָא שְׁמַעוֹן גְּזִירָא, מֵאִי קִרְאָה (שִׁיר הַשִּׁירִים ז, י): "וַיִּחַכְּךָ כִּינּוֹן הַטּוֹב הוֹלֶךְ לְדוֹדֵי לְמִישְׁרִים, דּוֹכֵב שְׁפַתֵי יְשׁוּנִים", כְּכֹמֵר שֶׁל עֲנָבִים, מֵה כְּמֵר שֶׁל עֲנָבִים, כִּינּוֹן שְׁמַנִּיחַ אָדָם אֲצַבְעוֹ עָלָיו, מֵיֵד דּוֹכֵב, אִף תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים, כִּינּוֹן שְׁאוּמְרִים דְּבַר שְׁמוּעָה מִפִּיהֶם בְּעוֹלָם הַזֶּה, שְׁפַתּוֹתֵיהֶם דּוֹכְבוֹת בְּקָבֵר; הָא לְמַדְתָּ, שְׁכָל הָאוֹמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, מִבִּיא גְּאֵלָה לְעוֹלָם, שְׁנֵאמַר (אֶסְתֵּר ב, כב): "וַתֵּאמֶר אֶסְתֵּר לְמַלְךְ בְּשֵׁם מְרַדְּכָי", וְזֶה עָקַר הַשְּׁלֵמוֹת שֶׁל הַגְּאֵלָה בְּכִלְלִיּוֹת וּבְפִרְטִיּוֹת וּבְפִרְטֵי פִרְטִיּוֹת, שֶׁהַתְּלַמִּיד תַמִּיד מְחַזֵּק בְּרַבּוֹ, כִּי כְמוֹ בְּכִלְלִיּוֹת, עָקַר הַגְּאֵלָה תִּהְיֶה רַק עַל-יְדֵי-זֶה שְׁעַם יִשְׂרָאֵל מְחַזֵּקִים בְּתוֹרַת מֹשֶׁה, וְיוֹדְעִים שְׁמַעֲשֵׂה קֶבֶל תּוֹרָה מְסִינֵי וּמְסַרְהָ לִיהוֹשֻׁעַ, וְיִהוֹשֻׁעַ לְזַקְנִים וְכוּ' וְכוּ', וְכֵךְ עָקַר שְׁלֵמוֹת הַיְהוּדוֹת, שְׁנִמְשַׁכְתָּ כְמוֹ שְׂרָשְׁרַת שֶׁל זָהָב מִדוֹר דוֹר, דִּיקָא עַל-יְדֵי-זֶה שְׁיֵשׁ לָנוּ מְסַרְתָּ מֵאֲבוֹתֵינוּ מִדוֹר דוֹר, וְכֵךְ תִּהְיֶה הַגְּאֵלָה. כְּמוֹ-כֵן בְּפִרְטִיּוֹת וּבְפִרְטֵי פִרְטִיּוֹת צָרִיף כָּל תְּלַמִּיד לְזַכּוֹר מִמֵּי לְמַד אֶת הַלְמוּד הַזֶּה, וּמִמֵּי קֶבֶל אֶת הַלְמוּד הַזֶּה, וְכֵךְ תִּהְיֶה הַגְּאֵלָה, כִּי אִם הוּא שֶׁהִנֵּה יְרוּד וּפְחוּת קַל וְנִבְזָה וְכוּ' וְכוּ', מְנַח בְּשָׂאוֹל תְּחַתִּית

ומתחתי, הנה לו רב שהעלה אותו מקום המטנף והירוד וכו' וכו' שהיה שם, כן אם הוא יגלה את רבו גם לאחרים, יזכה לגאל עוד אנשים שיצאו מהבור שנפלו לשם, ולכן "האומר דבר בשם אומר מביא גאלה לעולם", פי כן יזכה לגאל גם אחרים, והבן למעשה.

ז גדולה תורה, שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא: צריך שתדע, אהובי, בני! פי כן מובא בזהר (בהעלותך קמח): וכאן חולקיהו דישראל, דקדשא בריה הוא אתרעי בהון ויהב להון אוריתא דקשוט אילנא דחיי דביה אחיד בר נש חייז להאי עלמא וחייז לעלמא דאתי, דכל מאן דאשתדל באוריתא ואחיד בה, אית ליה חייז, וכל מאן דשביק מלי דאוריתא ואתפרש מאוריתא, כאלו מתפרש מחייז, בגין דהיא חייז וכל מלוי חייז; פי אין עוד טוב לגופו ולנשמתו של אדם, כמו למוד התורה הקדושה, ואם הנה בר ישראל יודע מעלת למוד התורה

ומעמידו על האמת. על זוריה של הלכה: על השלום. שאינו מייסד דין, אלא עושה פשרה צדק. ומתיישב בלמודו:

ז שהיא נותנת חיים לעושיה. אוכל פירותיה בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא: כי חיים הם למוצאייהם. אל מקרי למוציאיהם, אלא למוציאיהם צפה בעולם הזה: ואומר ושקוי לעצמותיך. שיהא משקה עצמותיך בקצר: ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה. בעולם הבא ושמה תאמר, לחיים הוא זוכה, אבל מי יאמר שיהיה זוכה לעושה, שהרי יש לך בני אדם הנידונים בעניות שהמות חיצו להם מן החיים, לכן נאמר כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך. איזהו דבר המביא את האדם למזל טוב בעיני האנשים, הוי אומר זה ממון. ושמה תאמר, ממון יתנו לך אבל לא יהא מכוזב בין האנשים, לכן נאמר עטרת תפארת תמגנך.

ז גדולה תורה, שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא: צריך שתדע, אהובי, בני! פי כן מובא בזהר (בהעלותך קמח): וכאן חולקיהו דישראל, דקדשא בריה הוא אתרעי בהון ויהב להון אוריתא דקשוט אילנא דחיי דביה אחיד בר נש חייז להאי עלמא וחייז לעלמא דאתי, דכל מאן דאשתדל באוריתא ואחיד בה, אית ליה חייז, וכל מאן דשביק מלי דאוריתא ואתפרש מאוריתא, כאלו מתפרש מחייז, בגין דהיא חייז וכל מלוי חייז; פי אין עוד טוב לגופו ולנשמתו של אדם, כמו למוד התורה הקדושה, ואם הנה בר ישראל יודע מעלת למוד התורה

ז גדולה תורה, שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא: צריך שתדע, אהובי, בני! פי כן מובא בזהר (בהעלותך קמח): וכאן חולקיהו דישראל, דקדשא בריה הוא אתרעי בהון ויהב להון אוריתא דקשוט אילנא דחיי דביה אחיד בר נש חייז להאי עלמא וחייז לעלמא דאתי, דכל מאן דאשתדל באוריתא ואחיד בה, אית ליה חייז, וכל מאן דשביק מלי דאוריתא ואתפרש מאוריתא, כאלו מתפרש מחייז, בגין דהיא חייז וכל מלוי חייז; פי אין עוד טוב לגופו ולנשמתו של אדם, כמו למוד התורה הקדושה, ואם הנה בר ישראל יודע מעלת למוד התורה

ז גדולה תורה, שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא: צריך שתדע, אהובי, בני! פי כן מובא בזהר (בהעלותך קמח): וכאן חולקיהו דישראל, דקדשא בריה הוא אתרעי בהון ויהב להון אוריתא דקשוט אילנא דחיי דביה אחיד בר נש חייז להאי עלמא וחייז לעלמא דאתי, דכל מאן דאשתדל באוריתא ואחיד בה, אית ליה חייז, וכל מאן דשביק מלי דאוריתא ואתפרש מאוריתא, כאלו מתפרש מחייז, בגין דהיא חייז וכל מלוי חייז; פי אין עוד טוב לגופו ולנשמתו של אדם, כמו למוד התורה הקדושה, ואם הנה בר ישראל יודע מעלת למוד התורה

הקדושה, לא הנה מפסיק מלמוד התורה הקדושה, שאילו הם חייז בעולם הזה, וחייז לעולם הבא, וכל זמן שאדם נמצא בגשמיות ובחמירות, הוא אינו יודע איך להעריך את מעלת למוד התורה הקדושה, בשביל זה רב בני אדם מתרשלים מלמוד התורה הקדושה, פי אם היו יודעים חשיבות למוד התורה הקדושה, לא היו מפסיקים מללמוד ביום ובלילה, אשרי האדם שאינו מטעה את עצמו בזה העולם כלל, פי כן אמר רבנו ז"ל (שיחות הר"ן, סימן נא): את זה תקבלו

נַעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם :

ושמא תאמר, אפילו למד שלא לשמה זוכה לדברים הללו, לכך נאמר אורך ימים בימינה (שבת דף סג.). למימינים זה, שלומדים לשמה, יש לו אורך ימים וחיים, ואין לריך לומר עושר וכבוד. בשמאלה. למשמאלים זה, עושר וכבוד יתנו לו, אצל לא חיים ארוכים. ושמא תאמר לחיים ועושר זוכה אצל לא לשלום, לכך נאמר ושלום יוסיפו לך:

ויקיים אצלו (משלי ה, יט): "באהבתה תשגה תמיד", שמרב אהבה שאדם צריך לאהב את התורה, עד ששוכח לגמרי את כל הקבלי העולם הזה, כמאמרם ו"ל (ערוכין נד): כגון רבי אלעזר בן פדת, אמרו עליו על רבי אלעזר, שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של צפורי, וסדינו מטל בשוק העליון של צפורי, תנא אמר רבי יצחק בן אלעזר, פעם אחת בא אדם לטלו, ומצא בו שרף; הרי שלף לפניו, שעקר אהבת התורה, ששוכח לגמרי איפה נמצא בזה העולם, כי התורה היא החיים של האדם, ומי שרק טועם טעם התורה, לא ירצה לעזוב את התורה לעולם.

ח רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון בן יוחאי, הנוי, והפח, והעשר, והכבוד, והחכמה, והזקנה, והשיבה, והבנים, ונאה לצדיקים ונאה לעולם, שנאמר (שם טז): עטרת תפארת שיבה, בדרך צדקה תמצא. ואומר (שם כ): תפארת בחורים פחם והדר זקנים שיבה. ואומר (שם יד): עטרת חכמים עשרם. ואומר (שם יז): עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם. ואומר (ישעיה כד): וחרפה הלבנה ובושה החמה פי מלך יי צבאות בחר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד. רבי שמעון בן מנסיא אומר, אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים, כלם נתקיימו ברבי ובבניו:

ח עטרת. זה העושר: תפארת. זה הנוי: והבנים. ותפארת בניס אבותם: והכח. תפארת בחורים כחם: והכבוד. ונגד זקניו כבוד: והחכמה. דזקנים טובא איכא הכא, וחד מנייהו לזה שקנה חכמה:

אבל אי אפשר להגיע לזה לשלמות אהבת התורה, אלא על-ידי תפלה ובקשה, לבקש ממנו יתברך שיבנס בו חמידו דאורייתא, תכיבות התורה, והבן למעשה.

ח רבי שמעון בן מנסיא אומר משום רבי שמעון בן יוחאי: הנוי. והפח. והעשר. והכבוד. והחכמה. והזקנה. והשיבה. והבנים. נאה לצדיקים ונאה לעולם: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר באמת אי אפשר להבין על-פי פשטות, למה נקט דוקא שרבי שמעון בן יוחאי מנה את השבע מדות האלו, שנאה לצדיקים ונאה לעולם, ולמה דוקא רבי ובניו זכו לזה, הרי בודאי עוד תנאים וצדיקים במשך הדורות זכו לזה, ולמה מדגיש רק רבי ובניו? ויש לבאר על-פי סוד את הברייתא הזאת, על-פי מה שפתב בספר תולדות יעקב יוסף (פרשת בחקתי): הנוי והפח והעשר והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה והבנים — נאה לצדיקים ונאה לעולם וכו'; ויש להבין, הרי

אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (פְּעֻנֵית ז'): תּוֹרָה מְפָאֲרָה בְּכָלִי מְכַעַר, וְרַק כֶּךָ הַתּוֹרָה מְחַזְקָת, עֵינֵי שָׁם. וְאִיךָ חָשִׁיב כָּאֵן הַנּוֹי לְמַעְלָה? וְעוֹד מֵאֵי נְאֻה לְעוֹלָם יֵשׁ בְּזֵה? וְנִרְאָה לִי דְכָתַב בְּסֵפֶר יְצִירָה פְּרָק ד', שֶׁשָּׁבַע כְּפוֹלוֹת בַּגִּ"ד כַּפְר"ת יְסוֹדֵן חֲכָמָה, וְעֶשֶׂר, וְזָרַע, וְחַיִּים, וּמְמַשְׁלָה, שְׁלוֹם, וְחַן, שָׁבַע כְּפוֹלוֹת בַּגִּ"ד כַּפְר"ת בְּדַבּוּר וּבַתְמוּרָה, תְּמוּרַת חֲכָמָה אֲנֻלַת וְכוּ', תְּמוּרַת חָן כַּעֲוֹר וְכוּ'. וְהַעֲנִין דְּכָתַב בְּסֵפֶר הַקְּנָה, לֹו חֲכָמוֹ יִשְׁפִּילוּ זֹאת (דְּבָרִים לֵב, כֵּט); כִּי הַחֲכָם יִכּוֹן לְהַמְשִׁיף חֲכָמָה לְזֹאת וְכוּ' עֵינֵי שָׁם. אִם כֵּן פְּנוּת בַּעַל סֵפֶר יְצִירָה ז' מֵדוֹת בַּגִּ"ד כַּפְר"ת יְסוֹדֵן חֲכָמָה וְעֶשֶׂר וְכוּ', יִכּוֹן לְהַמְשִׁיף זֶה אֶל הַשְּׂכִינָה שֶׁהִיא סוּד שָׁבַע, וְהַהֲפֹךְ בַּתְמוּרָה יִכּוֹן לְהַפְרִיד הַקְּלָפוֹת וְהַתְמוּרָה מִן הַשְּׂכִינָה, דִּהְיִנוּ אֲנֻלַת עֲנִי וְכוּ' וְכַעֲוֹר וְכוּ'.

וּבְזֵה תּוֹכֵן פְּנוּת הַתְּנָא בְּאָבוֹת, כִּי אֱלוֹ ז' מֵדוֹת הֵן מִמֶּשׁ שָׁבַע כְּפוֹלוֹת בַּגִּ"ד כַּפְר"ת, שֶׁהֵן: חֲכָמָה וְעֶשֶׂר וְכוּ', וְחָן נְאֻה לְצַדִּיקִים, וְהֵם יִמְשִׁיכוּ מֵדוֹת אֱלוֹ לְהַשְּׂכִינָה שֶׁנִּקְרְאת עוֹלָם, וְשִׁפִּיר אָמַר נְאֻה לְצַדִּיקִים וְנְאֻה לְעוֹלָם וְכוּ', מֵה שְׁאִין כֵּן בַּעֲסַק הַתּוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ דִּינֵי טְמָאָה וְטְהָרָה, שֶׁהֵם בְּחִינַת נוֹי שֶׁהוּא חָן, וְהַהֲפֹךְ הוּא כַּעֲוֹר, דְּעַקֵּר לַמּוֹד הַתּוֹרָה הוּא לְהַפְרִיד מִן הַשְּׂכִינָה הַטְּמָאָה וְהַאֲסוּר וְהַפְּסוּל, וְאִזּוּ נַעֲשֶׂה מִן הַלְכָ"ה הַכְּלָ"ה לְקַשְׁטָה וּלְיִחְדָּה אֶל דּוּדָה, וְאִזּוּ בְּיַחֲוֹד צַדִּיק וְצַדִּיק נִקְרָא צַדִּיקִים, וְאֵתִי שִׁפִּיר מֵה שְׁאֵמַר נְאֻה לְצַדִּיקִים וְנְאֻה לְעוֹלָם.

הֵינּוּ שְׁמִבְאָר שָׁם בְּסֵפֶר יְצִירָה, פְּרָק ד', אִיךָ שְׁבָרָא הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שָׁבַע כְּפוֹלֵי לְכַת הַמְּאִירִים בְּעוֹלָם, בְּסוּד אוֹתִיוֹת בַּגִּ"ד כַּפְר"ת.

הֵינּוּ ב', הַמְּלִיךְ אוֹת ב', וְקָשֶׁר לוֹ כְּתָר וְצַרְפָּן זֶה עִם זֶה, וְצַר בּוֹ שְׁבַתֵּי בְּעוֹלָם, וְשַׁבַּת בְּשָׁנָה, וּפְּהָ בְּנֶפֶשׁ:

ג' — הַמְּלִיךְ אוֹת ג', וְקָשֶׁר לוֹ כְּתָר, וְצַרְפָּן זֶה עִם זֶה, וְצַר בּוֹ צַדִּיק בְּעוֹלָם, וְאַחַד בְּשַׁבַּת בְּשָׁנָה, וְעֵינֵי יְמִין בְּנֶפֶשׁ:

ד' — הַמְּלִיךְ אוֹת ד', וְקָשֶׁר לוֹ כְּתָר, וְצַרְפָּן זֶה עִם זֶה, וְצַר בּוֹ מְאָדִים בְּעוֹלָם, וְשְׁנֵי בְּשַׁבַּת בְּשָׁנָה, וְעֵינֵי שְׂמָאל בְּנֶפֶשׁ:

כ' — הַמְּלִיךְ אוֹת כ', וְקָשֶׁר לוֹ כְּתָר, וְצַרְפָּן זֶה עִם זֶה, וְצַר בּוֹ חֲמָה בְּעוֹלָם, וְשְׁלִישֵׁי בְּשַׁבַּת בְּשָׁנָה, וְאַף יְמִין בְּנֶפֶשׁ:

פ' — הַמְּלִיךְ אוֹת פ', וְקָשֶׁר לוֹ כְּתָר, וְצַרְפָּן זֶה עִם זֶה, וְצַר בּוֹ נְגָה בְּעוֹלָם, וּרְבִיעֵי בְּשַׁבַּת בְּשָׁנָה, וְאַף שְׂמָאל בְּנֶפֶשׁ:

ר' — הַמְּלִיךְ אוֹת ר', וְקָשֶׁר לוֹ כְּתָר, וְצַרְפָּן זֶה עִם זֶה, וְצַר בּוֹ כּוֹכַב בְּעוֹלָם, וְחֲמִישֵׁי בְּשַׁבַּת בְּשָׁנָה, וְאַזָּן יְמִין בְּנֶפֶשׁ:

ת' — הַמְּלִיךְ אוֹת ת', וְקָשֶׁר לוֹ כְּתָר, וְצַרְפָּן זֶה עִם זֶה, וְצַר בּוֹ לְבָנָה בְּעוֹלָם, וְשֵׁשִׁי בְּשַׁבַּת בְּשָׁנָה, וְאַזָּן שְׂמָאל בְּנֶפֶשׁ:

וְשָׁבַע מֵדוֹת שְׁמֵנוּ חֲכָמִים לְצַדִּיקִים, כָּלֶם נִתְקַיְמוּ בְּרַבִּי וּבְבָנָיו; וְלָכֵן נִקְטַר רַבִּי וּבָנָיו, כִּי אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (שַׁבַּת קִיח'): וְאָמְרוּ לִיהֵ לְרַבִּי: מֵאֵי טַעְמָא קָרְאוּ לָךְ רַבְּנֵי הַקְּדוּשׁ? אָמַר לְהוּ: מִיָּמִי לֹא נִסְתַּפְּלְתִי בְּמִלְהָ שְׁלִי, בְּרַבִּי מִילְתָּא אַחְרִיתִי הָיָה בֵּיהּ שְׁלֹא הַכְּנִיס יָדוֹ תַּחַת אַבְנֵיטוֹ; וְרַאִים מְזֵה גִדְל קַדְשָׁתוֹ בְּקַדְשַׁת הַבְּרִית, וְלָכֵן מִי שְׁזוֹכָה לְשִׁלְמוֹת קַדְשַׁת הַבְּרִית, בְּתַכְלִית הַשְּׁלָמוֹת, שְׁאִין שְׁלָמוֹת אַחְרָיו, הוּא מְתִיָּה אֶת כָּל הַשְּׁבַע כְּפוֹלֵי לְכַת. וְכַמּוֹבָא בְּדַבְרֵי רַבְּנֵי ז"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן לֵא), שְׁמִי שְׁזוֹכָה לְשִׁלְמוֹת תַּקוּן הַבְּרִית, בְּזִכּוֹתוֹ מִחֶלְף גִּלְגָּלִי הַרְקִיעַ וְכוּ', שְׁשָׁם הַשְּׁבַע כְּפוֹלֵי לְכַת. וְלַהֲפֹךְ, שֶׁהִיִּסוּרִים שֶׁיֵּשׁ לְאָדָם בְּדַרְכִים הוּא בְּסַבַּת גִּלְגָּלִי הַרְקִיעַ

וכו', פּי הַדֶּרֶךְ תִּלְוֶיָהּ בְּשִׁמִּירַת הַבְּרִית, שָׂאז מִתְבַּטֵּל הַמָּקוֹם וְהַזְמַן לְפָנָיו, וַיַּעַן שְׂרָבִי זָכָה לָזֶה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת, שָׂאִין שְׁלֵמוֹת אַחֲרָיו, וְכֵן קָדַם הַסְּתַלְקוֹתוֹ מִזֶּה הָעוֹלָם קָרָא אֶת בְּנָיו, כְּמֵאמָרָם ו"ל (פְּתוּבוֹת ק.): בְּשַׁעַת פְּטִירַתוֹ שֶׁל רַבִּי אָמַר: לְבָנֵי אָנִי צְרִיף וְכוּ', עֵינִן שָׂם, שָׂאז הָאִיר לְבָנָיו גַּם־כֵּן אֶת הַשְּׁגָתוֹ וּמְדַרְגָּתוֹ, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּשִׁי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן סו), שְׁבַעַת פְּטִירַת

הַצְּדִיק מִהָעוֹלָם, מִי שְׁעוֹמֵד שָׂם זוֹכָה לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ פִי שְׁנַיִם מִמְּדַרְגָּתוֹ. וְלָכֵן מְזַכֵּיר דּוֹקָא רַבִּי וּבְנָיו, לְהוֹרוֹת שֶׁהֵם זָכוּ לְשִׁבְעַת מִדּוֹת הָאֱלֹהִים, שְׁמַחֲזִיקִים אֶת הַשְּׁבַע כּוֹכְבֵי לְכַת, וּבּוֹדָאֵי עוֹד צְדִיקִים זָכוּ לָזֶה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת, רַק מְזַכֵּיר כָּאֵן רַבְּנּוּ הַקְּדוֹשׁ וּבְנָיו, כִּי אֲצִלּוֹ מְזַכֵּר בְּפִרוּשׁ, שְׁזָכָה בְּשְׁלֵמוֹת תְּקוּן הַבְּרִית, שְׁלֵא הַכְּנִיס יְדוֹ תַּחַת אַבְנֵטוֹ, וְעַל־כֵּן הוּא וּבְנָיו שְׁקִבְלוּ מִמֶּנּוּ פִי שְׁנַיִם בְּרוּחוֹ, הִנְהִיגוּ אֶת שְׁבַע כּוֹכְבֵי לְכַת, וּבּוֹדָאֵי עוֹד צְדִיקִים שְׁזָכוּ לָזֶה בְּכָל דּוֹר וְדוֹר מוֹלִידִים אֶת הַשְּׁבַע כּוֹכְבֵי לְכַת, וְהֵבִין לְמַעֲשֵׂהָ.

ט אָמַר רַבִּי יוֹסִי בֶּן קֶסְמָא: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי, שְׁפָה מְגִלָּה מְדַרְגַת הַצְּדִיק הַגָּדוֹל כְּמַעֲלָה נוֹרְאָה וְנִפְלְאָה מְאֹד. "פַּעַם אַחַת הֵייתִי

ט אָמַר רַבִּי יוֹסִי בֶּן קֶסְמָא,

פַּעַם אַחַת הֵייתִי מְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ וּפָגַע בִּי אָדָם אֶחָד וְנָתַן לִי שְׁלוֹם וְהַחֲזִירְתִּי לוֹ שְׁלוֹם.

אָמַר לִי, רַבִּי, מֵאִיזָה מְקוֹם אַתָּה. אָמַרְתִּי לוֹ, מֵעִיר גְּדוֹלָה שֶׁל חֲכָמִים וְשֶׁל סוֹפְרִים אָנִי. אָמַר לִי, רַבִּי, רְצוֹנָךְ שֶׁתְּדוֹר עִמָּנוּ בְּמִקְוֵמָנוּ וְאָנִי אֶתֵּן לָךְ אֶלְפֵי אֶלְפִים דִּינָרֵי זָהָב וְאַבְנֵים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת. אָמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי, אִם אַתָּה נוֹתֵן לִי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב וְאַבְנֵים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת שְׁבַעַת עוֹלָם, אֵינִי דָר אֶלָּא בְּמִקְוֵם תּוֹרָה, לְפִי שְׁבַשְׁעַת פְּטִירַתוֹ שֶׁל אָדָם, אֵינִן מְלוּיִן לוֹ לְאָדָם לֹא כֶּסֶף וְלֹא זָהָב וְלֹא אַבְנֵים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, אֶלָּא תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּלָבָד, שְׁנֵאמַר (מְשָׁלִי ו): בְּהַתְּהַלֵּךְ תִּנְחָה אֶתְךָ, בְּשִׁכְבְּךָ תִּשְׁמַר עֲלֶיךָ, וְהִקִּיצוֹת הִיא תִּשְׁיַחֲךָ. בְּהַתְּהַלֵּךְ תִּנְחָה אֶתְךָ, בְּעוֹלָם הַזֶּה. בְּשִׁכְבְּךָ תִּשְׁמַר עֲלֶיךָ, בְּקִבְרְךָ. וְהִקִּיצוֹת הִיא תִּשְׁיַחֲךָ, לְעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן כָּתוּב בְּסֵפֶר תְּהִלִּים עַל יְדֵי דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (תְּהִלִּים קיט): טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאֶלְפֵי זָהָב וְכֶסֶף. וְאוֹמַר (חֲגִי ב): לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת:

ר"שי
ט לי הכסף ולי הזהב. פירוט, לשננו ולכבודו, שנאמר מלא כל הארץ כבודו:

מְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ", הִינּוּ שֶׁהֵלֵךְ בְּיַחְדוּדִים וּבְדַבְּקוֹת בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ, פִּי דַר"ף עוֹלָה פַּעַמִּים בְּק"י, שֶׁהוּא הַנְּבִיָּה אֱלֹקִי"ם, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּשִׁי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן ו'); כִּי הַצְּדִיקִים מְקַיְמִים בְּשְׁלֵמוֹת סוּד עֵיל וְנִפְיָק, רְצוּא וְשׁוּב, הִנֵּה הֵם מִתְּלַהֲבִים לְגַמְרֵי אֶל הָאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְהִנֵּה הֵם חוֹזְרִים אֶל עֶסְקֵי עוֹלָם הַזֶּה, כְּמֵאמָרָם ו"ל אֲצִל מֹשֶׁה רַבְּנּוּ, שְׁנֵאמַר בּוֹ (דְּבָרִים לֵג, א): "אִישׁ הָאֱלֹקִים", וְדַרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (דְּבָרִים רַבָּה, פֶּרֶשָׁה י"א, סִימָן ד'), מִחֲצִיּוֹ וּלְמִטָּה אִישׁ, מִחֲצִיּוֹ

וּלְמַעַלְהָ אֱלֹקִים; וְהוּא עַל דֶּרֶךְ שְׁאֵמַר רַבְּנֵי ו"ל (לְקוּטֵי-מִוְהַרְ"ן, חֶלֶק ב', סִימָן ז', וְסִימָן סח), שְׁעָקַר
הַשְּׁלֵמוֹת שֶׁל הַצְּדִיק, שְׂיִהְיֶה לְמַעַלְהָ וַיְהִי לְמַטָּה, רְצוּא וְשׁוֹב, עֵיל וְנִפְיָק, שְׁזָה סוּד שֶׁם יב"ק,
שְׁעוּלָה הַגּוֹי"ה אֱלֹקִים, שְׁאֵמַר רַבְּנֵי ו"ל (לְקוּטֵי-מִוְהַרְ"ן, חֶלֶק א', סִימָן ד'): כְּשֶׁאָדָם יוֹדֵעַ שֶׁכָּל
מְאֲרָעוֹתָיו הֵם לְטוֹבוֹתוֹ, זֹאת הַבְּחִינָה הִיא מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא, בְּסוּד הַגּוֹי"ה אֱלֹקִים, הֵן כְּשֶׁהוֹלֵךְ
לוֹ בְּטוֹב, שְׁזָה שֶׁם הַגּוֹי"ה, וְהֵן כְּשֶׁהוֹלֵךְ לוֹ הַפֶּה הַטּוֹב, שְׁזָה שֶׁם אֱלֹקִים גִּימְטְרִיָּה הַטָּב"ע, עָלָיו
לְדַעַת, שֶׁהַכֹּל מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵּךְ, וְלֹא יִשְׁבֵּר כָּלָל. הֵינּוּ כְּשֶׁהוּא בְּסוּד אִישׁ, בְּחִינַת וְשׁוֹב, הוּא צְרִיף
לְהַחְזִיק מֵעַמֵּד וְלֹא לְהִשְׁבֵּר, בְּסוּד בְּק"י בְּשׁוֹב, שֶׁהוּא שֶׁם הַגּוֹי"ה וְשֶׁם אֱלֹקִים, לְדַעַת שֶׁכָּל מֵה
שְׁעוֹבֵר עָלָיו זֶה רַק לְטוֹבוֹתוֹ, וְכֵן לְהַפֶּה כְּשֶׁהוּא אֱלֹקִים, בְּחִינַת רְצוּא, הוּא צְרִיף לְהַחְזִיק מֵעַמֵּד
וְלֹא לְהִשְׁבֵּר, בְּסוּד בְּק"י בְּרְצוּא, שֶׁהוּא שֶׁם הַגּוֹי"ה אֱלֹקִים, לִידַע שְׁגָם שֶׁם נִמְצָא אֱלֹקוֹתוֹ, הֵינּוּ
שְׂרַבְּנֵי ו"ל אָמַר (לְקוּטֵי-מִוְהַרְ"ן, חֶלֶק ב', סִימָן פב): לְפַעְמִים כְּשֶׁאָדָם עוֹלָה לְמַדְרָגוֹת עֲלִיוֹנוֹת, דִּיקָא
אִז הוּא נוֹפֵל, כִּי הִרְבּוּי אֹר מְסַנְנֵר אוֹתוֹ לְגַמְרִי, וְאִזִּי הוּא מִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵּךְ, וְלִכֵּן גַּם שֶׁם
צְרִיכִים בְּקִיאוֹת, לִידַע שְׁאֵסוּר לְפַל בְּדַעַתוֹ כָּלָל, וְכָל זֶה הוּא סוּד דֶּר"ף שְׁעוּלָה פְּעֻמִּים בְּק"י,
פְּעֻמִּים הַגּוֹי"ה אֱלֹקִים, "וּפְגַע בִּי אָדָם אֶחָד, וְנָתַן לִי שְׁלוֹם, וְהַחְזִירָתִי לוֹ שְׁלוֹם"; הֵינּוּ אִף שְׂהִיָּה
דְּבוּק לְגַמְרִי בְּאֵין סוּף בְּרוּף הוּא, עִם כָּל זֹאת כְּשֶׁאָחַד הַפְּסִיק אוֹתוֹ וְנֹתַן לוֹ שְׁלוֹם, הִיָּה מְכַרְח
לְהַחְזִיר לוֹ שְׁלוֹם, כְּמֵאֲמָרְם ו"ל (בְּרִכּוֹת יג): וּמְשִׁיב שְׁלוֹם לְכָל אָדָם. וְזֶה שְׁאֵמַר: "וְהַחְזִירָתִי לוֹ
שְׁלוֹם", אֲבָל לֹא תַחֲלֶה, לְלַמְדֵנוּ שְׂהִיָּה בְּמָקוֹם שְׂאֵין לְהַפְּסִיק וְלָתֵן שְׁלוֹם בְּתַחֲלָה. "אָמַר לִי:
רַבִּי, מֵאִיזָה מְקוֹם אַתָּה"; שְׁשָׂאֵלוֹ בְּאֵילוֹ שְׁמוֹת יְחִוּדִים אַתָּה עוֹסֵק עֲכָשׁוּ, כִּי הַגּוֹי"ה בְּהַפְּאָה
עוֹלָה כְּמִסְפֵּר מְקוֹם, הֵינּוּ כְּשֶׁכּוֹתֵב הַשֵּׁם הַגּוֹי"ה כְּזֶה: "פַּעַם י', ה' פַּעַם ה', ו' פַּעַם ו', ה' פַּעַם
ה', עוֹלָה בִּיחַד כְּמִסְפֵּר מְקוֹם. "אֲמַרְתִּי לוֹ: מַעִיר גְּדוּלָה שֶׁל חֲכָמִים וְשֶׁל סוֹפְרִים אֲנִי", הֵינּוּ
שְׂאֵנִי מֵאֵלוֹ הַחֲכָמִים שְׂמִיחֵדִים יְחִוּדִים וּמְקַשְׂרִים אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, וּמְגַלִּים רְזִין וְסִתְרֵי נִסְתָּרוֹת
וְכוּ', כַּעֵין שְׁאֵמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (קְדוּשִׁין ל'): לְפִיכֶף נִקְרְאוּ רֵאשׁוּנִים סוֹפְרִים, שְׂהִיו סוֹפְרִים
כָּל הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַתּוֹרָה, שְׂהִיו אוֹמְרִים וְא"ו דְּגַחֲזוֹן חֲצִיזָן שֶׁל אוֹתִיּוֹת שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה וְכוּ'. "אָמַר
לִי: רַבִּי, רְצוּנָךְ שֶׁתְּדוּר עֲמָנוּ בְּמִקְוֵמֵנוּ", הֵינּוּ שֶׁתְּרַד אֶל מְקוֹם גְּשָׁמִי וְחִמְרִי הֵיכָן שְׂאֲנַחְנוּ גְרִים,
וְאִז וְאִנִּי אֶתֵּן לְךָ אֶלְף אֲלָפִים דִּינָרִי זָהָב וְאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, שֶׁתִּקְבַּל מִמֶּנִּי עֲשִׂירוֹת גְּדוּלָה
מְאֹד, כִּי רָצָה לְפַתּוֹתוֹ שְׂיַעֲזֹב אֶת דֶּרֶךְ הַדְּבָקוֹת וְהַיְחוּדִים בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וַיֵּרַד אֶל הַבְּלִי עוֹלָם הַזֶּה,
וְשֶׁם יִהְיוּ לוֹ דִּינָרִי זָהָב וְאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת. "אֲמַרְתִּי לוֹ: בְּנִי, אִם אַתָּה נוֹתֵן לִי כָּל פְּסָף
וְזָהָב וְאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת שְׂבַעֲוֹלָם, אֵינִי דֹר אֶלָּא בְּמִקְוֵם תּוֹרָה"; אֲנִי גִשְׂאָר בְּדַרְכֵי שְׂבַחְרָתִי
לְעַצְמִי לְהִיּוֹת דְּבוּק בְּמִקְוֵם בְּרוּף הוּא, שְׂהִיא לְסֵפֶר אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, לְהִיּוֹת דְּבוּק בְּשְׁמוֹת
וְיְחִוּדִים קְדוּשִׁים. "לְפִי שְׂבַשְׂעַת פְּטִירָתוֹ שֶׁל אָדָם, אֵין מְלוּיִן לוֹ לְאָדָם לֹא פְּסָף וְלֹא זָהָב וְלֹא
אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, אֶלָּא תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּלָבָד"; הֵינּוּ כְּשֶׁאָדָם יוֹצֵא מִזֶּה הָעוֹלָם, הוּא
מְנִיחַ אֶת כָּל הָעֲשִׂירוֹת שֶׁלוֹ לְאַחֲרִים, כִּי בְּקָבֵר לֹא מְכַנִּיּוֹסִים לוֹ אֶת הַפְּסָף וְהַזָּהָב וְהָאֲבָנִים טוֹבוֹת
וּמְרַגְלִיּוֹת, אֶלָּא מֵה הוֹלֵךְ לְפָנָיו? כָּל אֵלוֹ הַשְּׁמוֹת וְהַיְחוּדִים וְהַדְּבָקוֹת שֶׁנִּכְּהָ לָהֶם בְּחַיִּים חַיּוֹתוֹ,
עַל-יְדֵי שְׂהִיָּה סוֹפֵר אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, שְׂרַק זֶה מֵה שְׂלוֹקֵחַ הָאָדָם עִמוֹ, שְׂנֵאָמַר (מְשִׁלִּי ו, כב):
"בְּהַתְּהַלְכְּךָ תִּנְחָה אֶתְךָ, בְּשִׂכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ, וְהַקִּיצוֹת הִיא תְּשִׁיחֶךָ", בְּהַתְּהַלְכְּךָ תִּנְחָה אוֹתְךָ —
בְּעוֹלָם הַזֶּה. בְּשִׂכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ — בְּקָבֵר. וְהַקִּיצוֹת הִיא תְּשִׁיחֶךָ — לְעוֹלָם הַבָּא; כִּי מִי
שְׂמַרְגִּיל אֶת עֲצָמוֹ לְהִיּוֹת דְּבוּק תְּמִיד בְּחַי חַיִּים בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ — בֵּין בְּעֲלִיָּה וּבֵין בִּירִידָה, וְאֵינוֹ
עוֹזֵב אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא, זֶה מֵה שְׂהוֹלוֹ עִמוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְזֶה מֵה שְׂשׁוּמְרוֹ בְּקָבֵר, וְזֶה מֵה

י חמשה קנינים קנה הקב"ה וכו'. ה' קנני שְׁהוּלְךָ לְפָנָיו לְעוֹלָם הַבָּא. "וְכֵן פְּתוּב בְּסֵפֶר ראשית דרכו. שזריחתה קודם העולם, מפני תהלים על-ידי דוד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (תהלים קיט, עב): שכשעלה צמחשנה לפניו לצרוח את עולמו [אמר 'טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף'. ואומר יחייס] העולם כשזל המורה: שמים וארץ קנין (חגי ב, ח): 'לי הפסך ולי הזהב נאם יי צבאות';

י חמשה קנינים קנה לו הקדוש ברוך הוא ויש לדיק למה פתיב בספר תהלים על-ידי דוד המלו? למה לא פתיב 'וכן פתוב' כמו בכל

מקום שמזכירים פסוק? אלא רמז לו, אפלו אדם שאינו יודע ללמד, אלא עוסק בספר תהלים, הינו שמרבה באמירת תהלים, חשוב אצלו יתברך כלמוד, כמאמרם ו"ל (מדרש תהלים א'), שפקש דוד ממנו יתברך על ספרו תהלים, שלא יהיו קורין בהם בקורין בספרים, אלא יהיו קורין בהן ונוטלין שֶׁכֶר עֲלֵיהֶם בְּנִגְעִים וְאֶהְלוֹת; הינו אפלו מי שאינו יודע ללמד, שיקרא ספר תהלים, שאמר רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן עג), שמשגל לתשובה ולפתח את השער והפתח להגיע אל התשובה; וכן על-ידי אמירת תהלים ותפלה, זוכים לכל טוב אמתי ונצחי, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן קיא), שאחד שאל אותו בענין הנהגת התקרות להשם יתברך, וצוה לו ללמד וכו'. ושאל אותו: הלא איני יכול ללמד; השיב לו רבנו ו"ל: על-ידי תפלה יכולין לבוא לכל, לכל טוב, לתורה ועבודה ולכל הקדשות ולכל העבודות ולכל הטובות שבכל העולמות, והבין למעשה.

י חמשה קנינים קנה לו הקדוש-ברוך-הוא בעולמו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר כל העולם בלו הוא של הקדוש-ברוך-הוא, ומה שיה שך חמשה קנינים קנה לו הקדוש-ברוך-הוא בעולמו, הלא מלא כל הארץ כבודו, ואיהו ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכל עלמין, הכל לכל אלקות גמור הוא, ולמה פרש דיקא את החמשה קנינים האלו? אלא רבנו ו"ל אמר (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן נב), שכל העולם בלו נברא בשביל עם ישראל, ועל ידם הוא יתברך נקרא מחיב המציאות, שפככול מחיב להחזיק את העולם בשביל עם ישראל. ולכן בחמשה קנינים קנה לו הקדוש-ברוך-הוא את עולמו, שיהיה נקרא מחיב המציאות.

ואלו הן: תורה קנין אחד: פי את התורה מסר לעם ישראל, והיא חכמתו יתברך, ותכף-וימד בשעם ישראל קבלו את התורה, הרי הם מושלים בעולם, פי כל הבריאה עומדת רק בזכות התורה, כמו שכתוב (ירמיה לג, כה): "כה אמר ה' הנה, אם לא בריתי יומם ולילה, חקות שמים וארץ לא שמתי"; פי התורה היא ברית בין עם ישראל לבין הקדוש-ברוך-הוא, והתורה מלבשת בעולם הנה, פי היא פלולה מדומם, צומח, חי, מדבר, הינו שבכל פרט מפרטי הבריאה יש בו תורה: הן בדומם, והן בצומח, והן בחי, והן במדבר, ובזה נתגלה, שהבריאה שיכת להקדוש-ברוך-הוא. גמץא, שהתורה הקדושה מוכיחה את אמתת מציאותו יתברך, פי בלא התורה לא היו יודעים מהקדוש-ברוך-הוא. והדבר השני זה "שמים וארץ קנין אחד"; פי הן השמים ושמי השמים והארץ וכל אשר עליה קשורים אל התורה. והדבר השלישי זה "אברהם קנין אחד"; פי הוא הנה ראש למאמינים, והוא היה הראשון שגלה ופרסם את אמתת מציאותו יתברך, כמאמרם ו"ל (סוטה י): מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקדוש-ברוך-הוא בפה כל עובר ושב, כיצד? לאחר שאכלו ושתו, עמדו לברכו. אמר להם: וכי משלי אכלתם? משל

אֱלֹהֵי עוֹלָם אַכְלָתֶם! הוֹדוּ וְשִׁבְחוּ וּבְרַכּוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם; וְכֵן אָמְרוּ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה, פְּרָשָׁה מֵג, סִימָן ז'): אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֲנִי לֹא הָיָה שְׁמִי נֶכְרַ לְבְרִיּוֹתַי, וְהַפְּרַת אוֹתִי בְּבְרִיּוֹתַי, מֵעַלָּה אֲנִי עָלֶיךָ, כְּאִלּוּ אַתָּה שִׁתַּף עִמִּי בְּבְרִיתוֹ שֶׁל עוֹלָם, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (בְּרֵאשִׁית יד, יט): "קִנְיָה שָׁמַיִם וְאָרֶץ"; נִמְצָא, שֶׁכָּל הַבְּרִיאָה נִבְרְאָה רַק בְּזִכּוֹת אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁהוּא גִלְהַ וּפְרָסֶם אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ חֻכְמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (בְּרֵאשִׁית רַבָּה, פְּרָשָׁה יב, סִימָן ט'): אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן גְּרוֹחָה, בְּהַבְּרָא"ם — בְּאַבְרָהָם, בְּזִכּוֹתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם נִבְרְאָ כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ; וּמִמֶּנּוּ יֵצֵא כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כִּי הוּא אָבִיהֶם שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְלָכֵן הִדְבֵּר הַרְבִּיעִי הוּא "יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד", שֶׁהֵם יוֹצְאִים מֵאַבְרָהָם אָבִינוּ, וְתַכְלִית הַבְּרִיאָה, שֶׁתְּהִיָּה לוֹ יִתְבָּרַךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים, כְּמֵאמָרָם ו"ל (תַּנְחוּמָא

אחד. שהם עמודים של עולם, שנאמר כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי, נאמר כאן ארץ, ונאמר להלן ארץ, שנאמר מלאה הארץ קנייך, מה להלן שמים וארץ אף כאן שמים וארץ, וכתיב קנייך וכו': אברהם קנין אחד מנין. שצראו הקצ"ה לכך להיות קנינו של עולם ויתקיים בשצילו, שנאמר ויצרכהו ויאמר צרוך אצרכם לאל עליון, ולמה, בשציל שהוא קונה שמים וארץ, שצצילו העולם מתקיים, לפי שהוא קירצ את הצריות תחת כנפי השכינה והסוירן למוטב, ואמר להן דברים הנזכרין: ישראל קנין אחד. שנאמר עם זו קניית, ומנין שהעולם מתקיים בשצילן, שנאמר לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפני צם, שהם עיקר אדירים של ארץ: מקדש ה' כוננו ידיך. עדיין לא מנינו קנין. אלא מפני שנאמר כאן מקדש. ולהלן הוא אומר ויציאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו, מה כאן מקדש צקנין, אף להלן מקדש צקנין. וכמה גמגום יש בדבר. ולפי הענין נראה צעניי שהצרייתא לא

קִנְיָן אֶחָד, אַבְרָהָם קִנְיָן אֶחָד, יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד. תוֹרָה קִנְיָן אֶחָד מִנִּין, דְּכָתִיב (מְשַׁלֵּי ח): "יִי קִנְיָי רֵאשִׁית דְּרַכּוּ, קִדְּם מִפְּעֻלָּיו מֵאָז. שָׁמַיִם וְאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד מִנִּין, דְּכָתִיב (יִשְׁעִיָּה סו): כֹּה אָמַר יְיָ הַשָּׁמַיִם כְּסֵאֵי וְהָאָרֶץ הֶדֶם רַגְלֵי, אֵי זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵי זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי. וְאוֹמַר (תְּהִלִּים קד): מָה רַבּוּ מַעֲשֵׂיךָ יְיָ, כָּלֵם בְּחֻכְמָה עָשִׂיתָהּ, מְלֵאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶיךָ. אַבְרָהָם קִנְיָן אֶחָד מִנִּין, דְּכָתִיב (בְּרֵאשִׁית יד): וַיִּבְרָכְהוּ וַיֹּאמְרוּ, בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלִיוֹן קִנְיָה שָׁמַיִם וְאָרֶץ. יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד מִנִּין, דְּכָתִיב

נכמזה כמקנה, שהרי צמסכת פסחים צפרק האשה, לא שנינו אלא תורה ושמים וארץ וישראל, ומציא ראה לשמים וארץ מאותו הפסוק שנאמר באצרהס קונה

נשא): בפשעה שברא הקדוש-ברוך-הוא את העולם נתאנה שיהא לו דירה בתחתונים; וזה הדבר החמישי שהוא "בית-המקדש קנין אחד"; כי משם יצא האור לכל העולם כלו,

כְּמֵאמָרָם ו"ל (בְּרֵאשִׁית רַבָּה, פְּרָשָׁה ג', סִימָן ד'): רַבִּי בְּרַכְיָה בִּשְׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר, מִמְּקוֹם בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ נִבְרְאָת הָאוֹרָה; וְאָמְרוּ (שְׁמוֹת רַבָּה, פְּרָשָׁה לו, סִימָן א'): כֹּשֶׁם שֶׁהַשָּׁמַן מֵאִיר — כֶּף בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ מֵאִיר לְכָל הָעוֹלָם; כִּי דִיקָא מִבֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, מִשָּׁם קָבְלוּ עִם יִשְׂרָאֵל אֶת הָאֹר וְהַחַיּוֹת. נִמְצָא, שֶׁבְּאֵמַת כָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה הִיא עֵצֶם עֲצָמִיּוֹת אֵלֶקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, אֲבָל כְּדֹאֵי שִׁיְהִיָּה גְלוּי לְכָל הָעוֹלָם

כְּלוּ, שֵׁשׁ מְצִיאוֹת הַבוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, וְהוּא בְּרָא אֶת הַכֹּל, לְזֶה הִיָּה צָרִיף אֶת הַחֲמִשָּׁה קְנֻיָּים, שְׁעַל יָדָם תִּתְגַּלֶּה וְתִתְפָּרֶסֶם אֲמַתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ. וְעַל-פִּי הַסּוּד הֵם הַחֲמִשָּׁה פְּרָצוּפִים: כְּתָר (עֲתִיק וְאַרְיֵף), חֲכָמָה וּבִינָה (אֲבָא וְאֲמָא), חֶסֶד, גְּבוּרָה, תְּפָאֲרַת, נִצַּח, הוֹד, יְסוּד (זְעִיר), וּמְלָכוּת (נוֹקְבָא), שְׁזֵה מַה שְּׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים עַל דְּוֹד הַמְּלָךְ (בְּרִכּוֹת י'), שְׁדָר בְּחֲמִשָּׁה עוֹלָמִים,

וְאָמַר שִׁירָה; פִּי בְּכָל בְּחִינָה וּבְחִינָה נִתְגַּלֶּה אֵלָיו אֲמַתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְשָׂר שִׁירָה לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

יֵא כָּל מַה שְּׁבָרָא הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא

בְּעוֹלָמוֹ לֹא בְּרָאוּ אֵלָא לְכַבּוּדוֹ: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר תִּכְלִית הַבְּרִיאָה הִיָּתָה כְּדִי שְׁיִתְגַּלֶּה כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ, כְּמוֹבָא (עַץ חַיִּים — שְׁעַר א', עֲנָף א') : סַבַּת בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת לְאִיזוֹ סַבָּה

הִיָּתָה? וְנִמְנָו וְגָמְרוּ וְגִזְרוּ אוֹמַר, פִּי סַבַּת הַדְּבָר הִזָּה, לְפִי שֶׁהִנֵּה הוּא יִתְבָּרַךְ מְכָרַח שְׁיִהְיֶה שְׁלָם בְּכָל פְּעֻלוֹתָיו וְכַחוֹתָיו וּבְכָל שְׁמוֹתָיו שֶׁל גְּדֻלָּה וּמַעֲלָה וְכַבּוּד, וְאִם לֹא הִזָּה מוֹצִיא פְּעֻלוֹתָיו וְכַחוֹתָיו לְיָדֵי פֶּעַל וּמַעֲשֵׂה, לֹא הִזָּה כְּבִיכּוֹל נִקְרָא שְׁלָם — לֹא בְּפְעֻלוֹתָיו וְלֹא בְּשְׁמוֹתָיו וְכַנּוּיָיו, פִּי הִנֵּה הַשֵּׁם הַגְּדוֹל שֶׁהוּא בֶּן ד' אוֹתִיּוֹת הַנּוּי"ה, נִקְרָא בֶּן עַל הוֹרָאוֹת הַנּוּיּוֹת הַנּוֹצְחִית וְקִיּוּמוֹ לְעַד הִזָּה הוֹנֵה וְיִהְיֶה טָרַם הַבְּרִיאָה, וּבּוֹמֵן קִיּוּם הַבְּרִיאָה וְאַחֲרֵי הַתְּהַפְּכוֹ אֵל מַה שֶּׁהִיָּה. וְאִם לֹא נִבְרָאוּ הָעוֹלָמוֹת וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם, לֹא יוּכַל לְרִאוֹת אֲמַתַּת הוֹרָאת הַנּוּיּוֹת יִתְבָּרַךְ הַנּוֹצְחִית בְּעֶבֶר וְהוֹנֵה וְעַתִּיד, וְלֹא יִהְיֶה נִקְרָא בְּשֵׁם הַנּוּי"ה. וְכֵן שֵׁם אֲדֻנוּי"ת נִקְרָא בֶּן — עַל הוֹרָאת אֲדֻנוּיּוֹת הִיּוֹת לוֹ עֲבָדִים, וְהוּא אֲדוֹן עֲלֵיהֶם, וְאִם לֹא הָיוּ לוֹ נִבְרָאִים, לֹא יוּכַל לְקַרָּא בְּשֵׁם אֲדוֹן, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּשָׂאָר שְׁמוֹת כָּלֶם, וְכֵן בְּעֲנֵן הַכְּנּוּיִים, כְּגוֹן: רַחוּם וְחַנוּן אֶרֶץ אֲפִים, לֹא יִקְרָא עַל שְׁמֵם זוֹלַת בְּהִיּוֹת נִבְרָאִים בְּעוֹלָם שְׁיִקְרָאוּ לוֹ אֶרֶץ אֲפִים, וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה בְּשָׂאָר הַכְּנּוּיִים כָּלֶם. אֲמָנָם בְּהִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת נִבְרָאִים, אִזּו יִצְאוּ פְּעֻלוֹתָיו וְכַחוֹתָיו יִתְבָּרַךְ לְיָדֵי פֶּעַל, וְיִהְיֶה נִקְרָא שְׁלָם בְּכָל מִינֵי פְּעֻלוֹתָיו וְכַחוֹתָיו, וְגַם יִהְיֶה שְׁלָם בְּכָל הַשְּׁמוֹת וְכַנּוּיִים בְּלַתִּי שׁוּם חֶסֶד וְשְׁלוֹם, וְכוּ' עֵינ שֵׁם. נִמְצָא, שְׁכָּל הַבְּרִיאָה הִיָּתָה רַק לְגִלוֹת אֶת כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ, "שְׁנֹאֲמַר (יִשְׁעִיָּה מַג, ו): כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי" — זֶה עוֹלָם הָאֲצִילוֹת, "וְלְכַבּוּדֵי בְּרִאוֹתָיו" — זֶה עוֹלָם הַבְּרִיאָה, שְׁמִשֵּׁם מִתְגַּלֶּה כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ. "יִצְרָתָיו" — זֶה עוֹלָם הַיְצִירָה, "אֶף עֲשִׂיתָיו" — זֶה עוֹלָם הַעֲשִׂיָּה; נִמְצָא, שְׁכָּל הַד' עוֹלָמוֹת נִבְרָאוּ כְּדִי שְׁיִתְגַּלֶּה כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ בְּעוֹלָם, עַד שְׁיָבוֹא מְלָךְ הַמְּשִׁיחַ, וְיִגְלֶה לְכָל הָעוֹלָם כְּלוּ, שְׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְלָךְ וּמְלָכוֹתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה, שְׁזֵה "וְאוֹמַר (שְׁמוֹת טו, יח): הַנּוּי"ה יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד", וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

(שְׁמוֹת טו): עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה'

ר"שי

שְׁמִים וְאֶרֶץ: יֵא אֵלָא עַד יַעֲבֹר עִם זוֹ קְנִיָּת. וְאוֹמַר לְכַבּוּדוֹ. לְשִׁמּוֹ: רַבִּי חֲנִינְיָ (תְּהִלִּים טז): לְקְדוּשִׁים אֲשֶׁר

בְּאֶרֶץ הַמָּה, וְאֲדִירֵי כָּל חֲפְצֵי בָּם. בֵּית הַמְּקַדָּשׁ קְנִיָּן אֶחָד מִנֵּיִן, דְּכָתִיב (שְׁמוֹת טו): מְקַדָּשׁ אֲדֻנִּי כּוֹנֵנוּ יְדִיף.

וְאוֹמַר (תְּהִלִּים עח): וַיְבִיאֵם אֵל גְּבוּל קְדָשׁוֹ, הֵר זֶה קְנִיָּתָה יְמִינוֹ: יֵא כָּל מַה שְּׁבָרָא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ לֹא בְּרָאוּ אֵלָא לְכַבּוּדוֹ, שְׁנֹאֲמַר (יִשְׁעִיָּה מַג), כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלְכַבּוּדֵי בְּרִאוֹתָיו, יִצְרָתָיו אֶף עֲשִׂיתָיו. וְאוֹמַר (שְׁמוֹת טו): יִי יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

רבי חנניא בן עקשיא אומר: משנה זו היא בסוף פרק "אלו הן הלוקין", ויש לומר הטעם — למה גומרים עם משנה זו תמיד אחר שמסיימים מסכת אבות? אלא יש לומר,

כי הנה אדם כשלומד את הפרקים מפרקי הנהגות של התנאים, תפנס בו איזו קשיא וספקא וכו' — למה צריך ללמד כל-כף הרבה את כל המדות שגלו לנו התנאים, הלא עם מדה טובה אחת כבר יכול לעבר את זה

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזפות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצות, שנאמר (ישעיה' מב): "י חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

העולם, על זה אומר: "רצה הקדוש-ברוך-הוא לזפות את ישראל", לשון זכוף, שהקדוש-ברוך-הוא רוצה לזכוף את נשמות ישראל עם כל המדות טובות, כדי שיזכוו אחר-כך לקיים את כל התרי"ג מצוות, כי "לפיכך הרבה להם

בן עקשיא אומר וכו'. לא אמר למלמיה גזי מסכת אבות, אלא במסכת מכות באלו הן הלוקין. ולפי שיש זה סיוס נאה, נהגו כל העם לאמרה בכוף כל פרק ופרק. לפי שאין אומרים קדיש על המשנה אלא על האגדה,

לאמר מר (סוטה מט.) [עולם אמאי קא מייקיס, אקדושה דסידרא] ויהא שמיה רבא לאגדתא. ונקראו אלו פרקי אבות, מפני שנסדרו הנה דברי אבות הראשונים שקבלו את התורה זה מזה, כגון משה ויהושע והזקנים זה מזה עד אנשי כנסת הגדולה ושמאי

והלל ורבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו. והודיענו רבי איך היו מעשיהם נכונים והיו מזהירים לאנשי דורם ומדריכים אותם בדרכי ישרה. כמו כן ראוי לכל חכם להזהיר את בני דורו ולהודיעם דרך ישרה:

תורה ומצוות"; כי אדם יכול לשאל — למה צריכים תרי"ג מצוות? אלא יש רמ"ח מצוות עשה — כנגד רמ"ח איברים של האדם, ויש שס"ה לא תעשה — כנגד גידי האדם, ועל-ידי כל מצוה ומצוה שאדם זוכה לקיים, מזדבכים איבריו וגידיהו. וכדי שיזכה לקיים את כל המצוות, על-ידי-זה הוא צריך ללמד את כל המדות של התנאים. כי באפן שיזכה לקיים את כל התרי"ג מצוות, עליו ללמד את כל הנהגות של התנאים הקדושים של מסכת אבות, כדי שתהיה לו התחזקות על כל מצוה ומצוה. ולכן מסיימים כל פרק ופרק מפרקי מנהגי התנאים עם משנה זו, כדי להורות לאדם, שההכרח לו להרבות במוסרי התנאים, כדי שיזכה לקיים את כל התרי"ג מצוות, כי מה שפילמד זה, אינו מלמד זה וכו'. ולכן צריכים ללמד את כל הנהגות התנאים, וקבן למעשה.

* * *

אודה השם בכל לבב, בסוד ישירים וצדקה

היות שסימתי עכשו את ספר "לב אבות", פרוש על מסכת אבות. אתן תודה להקדוש-ברוך-הוא על כל החסדים, הרחמים גמורים והנסים הגדולים שעשה עמי, והחזירני ממות בטוח אל חיים, והיות שזו מצוה לספר לרבים את הנסים, אמרתי לרוץ בשורותים אלו להודות ולהלל ולשבח את הקדוש-ברוך-הוא, למען יתעוררו רבים מהספור הזה.

בליל רביעי, חל המועד פסח, י"ט ניסן ה'תשע"ב, מאחר בלילה, ישבתי בחדרי ולמדתי גמרא, ובאמצע הלמוד בשעה שתיים, התחלתי להרגיש לחץ מאוד מאוד חזק בלב ובכל אזור החזה, בעצמה שאי אפשר לתאר כלל, ואבדתי את הנשימה וכו', ותכף-ומיד התחלתי לבקש מאת הקדוש-ברוך-הוא, שישלח לי רפואה שלמה, וירחיב לי, ועדן אני לא יודע מה זה, כי מימי לא הרגשתי כאבים עזים כאלו, עם כל זאת השתמשתי בחרב התפלה, ואני באחת - מבקש מנונו יתברך, שיחוס וירחם עלי, וירחיב לי שאוכל לעלות אל דירתך, השוכנת ארבע קומות מיהיכן שישבתי ולמדתי, ואני רואה שאני לא יכול לקום ולזוז וכו', עם כל זאת לא הפסקתי מלדבר אל הקדוש-ברוך-הוא, אף שהרגשתי שכלו כל הקצים, והסוף בא וכו', ותוך כדי שאני מתבודד ומדבר אל הקדוש-ברוך-הוא, לאט לאט חוזרת הנשימה, אבל עדן יש לי כאבי תפת עד מאוד, ורק בקשתי שאוכל לעלות למעלה על מטתי, ולאט לאט עליתי את הארבע קומות, ולא גליתי לאף אחד מה קרה, והיתה לי חלשה מאוד מאוד גדולה, ולחץ עז בלב ובכל אזור החזה, וקראתי קריאת שמוע שעל המטה, ולא הפסקתי לדבר עמו יתברך, ונרדמתי.

ובבקר בשקמתי, חלפו כל הכאבים והלחצים לגמרי, ולא גליתי את זה לאף אחד, וכנהוג, למדתי את השעורים שלי קדם התפלה, ואחר-כך הלכתי להתפלל במנוח, והמשכתי את השעורים שלי, ועליתי לאכול, והיות שזה היה יום חמישי ערב שביעי של פסח אחר הצהרים, הלכתי לנוח וישנתי, ובאמצע השנה התעוררתי מכאבים גדולים מאוד עוד פעם בלב ובחזה (אבל לא כמו שהיה בלילה), ובליל החג שביעי של פסח אחר התפלה עוד עליתי לביתי, ועשיתי קדוש, ואכלתי את סעדת החג, ואחר-כך ירדתי לבית-הכנסת, והתאספנו כלל אנשי שלומנו פנהוג בליל שביעי של פסח, וחלקתי יין לכל אנשי שלומנו פנהוג, אבל בחלשה מאוד גדולה, ולא גליתי לאף אחד, ואחר-כך שרנו לכבוד החג, וכן אמרנו בעת חצות את שירת הים, ואחר-כך עליתי לביתי, קראתי קריאת שמע שעל המטה והלכתי לישן, וקמתי והלכתי לבית-הכנסת להתפלל תפלת החג של שביעי של פסח שהיה ביום ששי, ולא הרגשתי כבר שום כאבים, והכל היה פרגיל.

אחר התפלה סעדתי את סעדת יום טוב והלכתי לנוח, ובליל יום טוב האחרון של חג, שהיה בליל שבת, אחר גמור התפלה של ליל שבת והחג, רקדנו פנהוג, והתישבתי על כסאי, ודברתי עם אחד מאנשי שלומנו (האברהם ר' יצחק רוזנברג), ושוב התחלתי להרגיש כאבים, ואמרתי לאברהם הנ"ל, שאני לא מרגיש טוב, ושיעזר לי לעלות אל ביתי, וכך עליתי לאט לאט, התמשבתי בביתי והמשכתי לשוחח עמו. ופתאום אני מרגיש עוד כאבים עזים בלב ובחזה, והאברהם הזה תקף-ומיד קרא ל'הצלה', ולקחו אותי לבית-חולים, התחילו לעשות בדיקות, ועדן לא החליטו מה זה, עד למחרת אחרון של פסח אחר הצהרים, שבאו טובי הרופאים והחליטו שהיתה לי התקפת לב מאוד מאוד גדולה (שאל אותי הרופא: אם הרגשתי פיל יושב על החזה בעת ההתקפה, ועניתי לו, שהרגשתי עשרה פילים, כי כך היתה הפכדות והכאבים העזים שהרגשתי אז על החזה, כאלו שיושבים עלי משא של טון וכו'), ואז אמרו לי, שזו היתה התקפת לב מאוד מאוד גדולה שקשה לצאת מפנה, ואחר-כך היו לי עוד שתי התקפות לב יותר קטנות, והתפלאו איך החזקתי מעמד וכו'.

תוך כְּדֵי שֶׁהֵם עוֹמְדִים סְבִיבֵי וּמְתַעֲצִים מַה לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ, פֶּתָאִם קִבְּלֵתִי עוֹד
הַתְּקַפָּה חֲזָקָה עַל הַלֵּב, וּכְאֲבִים עֲזִים מִפֶּשׁ לַעֲיֵנֵי הַרֹּפְאִים שֶׁעֲמָדוּ סְבִיבֵי, וְתַכְּף-
וּמִיד הַחֲלִיטוֹ לַעֲשׂוֹת לִי צְנִתוֹר לְדַעַת מַה זֶה וְכוּ', וְתַכְּף-וּמִיד אַחַר הַצְּנִתוֹר, הַחֲלִיטוֹ
לַעֲשׂוֹת לִי גִתוּחַ לֵב פְּתוּחַ, וְכֵן עָשׂוּ. וְאָמְרוּ שֶׁאֲנִי אֶתְעוֹרֵר אַחַר שְׁמוֹנֶה אוֹ שְׁתַּיִם-
עֲשָׂרָה שָׁעוֹת, וְהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹר לִי, שֶׁהִתְעוֹרַרְתִּי אַחַר שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת.

הַכֶּלֶל - שֶׁהִרְאִישׁוּנָה הִיְתָה הַתְּקַפָּת לֵב מְאֹד מְאֹד כְּבֹדָה, שֶׁאָמַר לִי אַחַר-כֵּן
הַרֹּפֵא הַמְּמַחֶה עוֹלָמִי לֵלֵב, שֶׁאֶחָד מִמְּלִיזֵי נִשְׁאָר חַי אַחַר זֶה, וְשֶׁלֹּשֶׁת הַתְּקַפּוֹת הַלֵּב
הֵיוּ יוֹתֵר קְלוֹת, וְתַהֲלָה לְאֵל, אַחַר הַגִּתוּחַ הַתְּחִלְתִּי לְהִתְאוּשֵׁשׁ.

וְכֵן עָבְרוּ עָלַי כַּמָּה שָׁבוּעוֹת עִם יַסוּרִים גְּדוֹלִים, שְׁלֵא יִכְלֵתִי לְזוּז, וּבִקְשֵׁי יִכְלֵתִי
לְלַקֵּת וְכוּ' וְכוּ', מֵרַב כְּאֲבִים, וְלֹאט לֹאט הַתְּחִלְתִּי לְחֹזֵר לַעֲצָמִי, וְכַמוּבֵן, שֶׁמִּהֲרַגַע
שֶׁקָּרָה לִי מַה שֶׁקָּרָה וְכוּ' - לֹא הִפְסַקְתִּי מִלְּדַבֵּר עִמּוֹ יְתִבְרַךְ, וְזֶה מַה שֶׁהַחֲזִיק אוֹתִי,
וְאִז רִאִיתִי מַהִי מַעֲלַת תְּפִלָּה וְהַתְּבוּדוֹת, וְהַרְגָּשְׁתִּי מַה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים
(תַּנָּא דְּבֵי אֱלִיהוֹ רַבָּה, פֶּרֶק טו): "לְפִי שֶׁכָּל הַמְּרַבָּה שִׁיחוֹת וְתַפְלוֹת, הֵם הַמְּלִיזִים אוֹתוֹ עַד
שֶׁיִּגְעַע לְבֵית עוֹלָמוֹ"; הֵינּוּ אֵין עוֹד דְּבַר שֶׁמְלִיזָה אֶת הָאָדָם עַד הֲרַגַע הָאֶחְרוֹן כְּמוֹ
הַשִּׁיחָה בֵּינוּ לְבֵין קוֹנוֹ; וְלָכֵן אֲשֶׁרִי מִי שֶׁמְרַגֵּל אֶת עֲצָמוֹ עוֹד מִגִּיל צָעִיר לְדַבֵּר אֶל
הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁזֶה יִשְׁמַר עָלָיו, וְיִלְוֶה אוֹתוֹ בְּמִשְׁךְ כָּל דְּרַךְ הַחַיִּים שְׁלוֹ.

וְכֵאֵן הַמְּקוֹם לְתַת תּוֹדָה לְהַרְבֵּה הַצְּדִיק ר' אֱלִיעֶזֶר הָאֲגֵעֵר שְׁלִיט"א, בֶּן הָאֲדָמוֹ"ר
מוֹיז'נִיץ-מְאֲנָסִי שְׁלִיט"א, וְגִיסוֹ הַרְבֵּה הַחֲסִיד יִצְחָק טוֹוֹעֵרְסְקִי שְׁלִיט"א, בֶּן הָאֲדָמוֹ"ר
מִסְקוֹוֹעֵר-בְּאֲרָא-פֶּאֲרֵק שְׁלִיט"א, שֶׁדָּאָגוּ עוֹד בְּיוֹם הַשְּׁבִת לְהִבִּיא אֵלַי אֶת טוֹבֵי
הַמְּמַחִים בְּתַחוּם הַלֵּב שְׁבִין רֹפְאֵי נְיוֹ-יֹזְרֵק, וְכֵן מִנְּכַ"ל בֵּית-הַחֹזְלִים דּוּגְלָס גְּבִלּוֹן,
דָּאָג לְהַקְל מַעֲלֵי אֶת כָּל הַכְּאֲבִים עַל-יְדֵי שֶׁהַכְּנִים אוֹתִי לְחֹדֵר נִפְרָד, וְהִבִּיא אֶת הַצְּנוֹת
הַכִּי מִמְּחָה, שְׁלֵא עֲזַב אוֹתִי עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת, וְהַכֵּל בְּמִסִּירוֹת נִפְלְאָה מְאֹד
מְאֹד.

ובהשגחה נפלאה אני אוחז עכשו בסיום פרושי השמיני על מסכת אבות, וזה
שמו נאה לו - "לב אבות", ולכן אמרתי לרשם שורותים אלו, להודות ולהלל
ולשבח את הבורא יתברך שמו על כל החסדים והרחמים גמורים שעשה עמדי,
והחזיר לי את החיים, והכל בזכות תפלת רבים, שלא הפסיקו להתפלל בעבור
רפואתי, ואני מודה לכלם מקרב לבי, יעזר הקדוש-ברוך-הוא, שנוקה לראות במו
עינינו בגאלתנו ובבנין בית-המקדש בקרוב מאד, אמן כן יהי רצון!

